Memòria del CES

Sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears 2009

Edita per:
Consell Econòmic i Social de les Illes Balears

Disseny gràfic, infografies i maquetació: dDC

Impressió: amadip.esment

ISSN: 1889-9250

Dipòsit legal: PM-2783-2003

S'autoritza la reproduccio d'aquesta Memòria sempre que n'aparegui la procedència.

PRESENTACIÓ

La *Memòria del CES 2009, sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balear* tanca el cicle de les quatre Memòries (2006-2009) que dibuixen el segon mandat del CES, el qual he tingut l'honor de presidir des de febrer de 2007, després de la presidència interina que a final del primer mandat va recaure en el vicepresident primer, el Sr. Josep Oliver Marí. Per això, aquesta presentació té una connotació especial, tant institucionalment com personalment.

Aquest segon mandat és hereu de les tasques iniciades al llarg del primer mandat (2001-2005), presidit pel Sr. Francesc Obrador Moratinos, el qual marca la fundació de la institució i la seva consolidació. D'aquesta herència cal destacar que s'ha mantingut l'activitat consultiva com un dels eixos bàsics de la nostra institució, amb 71 dictàmens realitzats en el primer mandat i 73 en aquest segon (fins el 6 d'octubre de 2010) i s'han finalitzat projectes tan significatius com els dictàmens d'iniciativa pròpia: sobre els Indicadors de sostenibilitat per a la Gestió Integrada de les Zones Costaneres de les Illes Balears (GIZC); sobre el sistema educatiu de les Illes Balears; sobre l'esport a les Illes Balears o també l'Informe sobre el sector de la construcció. Aquesta activitat ha continuat el seu camí amb l'informe que sobre el sistema sanitari de les Illes Balears tenim en curs d'estudi.

També és un fet destacable, al meu entendre, que sota la Presidència de l'Euroregió Pirineus Mediterrània per part del Govern de les Illes Balears, les tasques realitzades en suport de l'Euroregió s'han vist potenciades, amb la creació de la xarxa de CES de l'Euroregió. En aquest àmbit s'ha dut a terme una segona publicació de les II Jornades sobre l'Euroregió, celebrades a Palma el 25 i 26 de setembre de 2008. Com tampoc no és gens negligible la consolidació del CES de les Illes Balears dins la xarxa de CES autonòmics, mitjançant l'organització de les trobades de primavera i tardor d'enguany, amb l'organització de les Jornades de reflexió sobre el turisme social europeu, en primavera, i els principis i bones pràctiques en la implementació de les polítiques de sostenibilitat, aquesta tardor.

Però, per sobre de tot, vull destacar aquesta labor de consolidació i continuïtat de la institució, tot i els canvis que s'han produït al llarg d'aquests anys, en la composició del Plenari del CES, ja que dels 36 consellers titulars inicials, només 13 en continuen formant part i, al llarg d'aquests dos mandats, el nombre total de persones que han estat nombrades consellers (titulars i suplents) del CES assoleix la xifra de 95. Així, malgrat aquest nombre important de canvis que s'han produït, la institució ha preservat la seva coherència fundacional i ha continuat treballant a favor d'aconseguir les màximes quotes de consens dins de la nostra societat. És de justícia fer aquí un reconeixement a la feina feta per totes les conselleres i tots els consellers del CES, que han demostrat que han sabut prioritzar el valor del consens i l'interès general per sobre de la defensa dels interessos de part. En aquesta consolidació també hi ha jugat un paper prou important la solvència professional del personal tècnic i administratiu, tot i que també ha experimentat canvis en la seva composició, que ha mantingut un alt nivell d'eficàcia i compromís en les seves funcions.

Haver aconseguit la consolidació del consens i una major presència i projecció de la institució, a nivell local però també exterior, no deixa de ser una de les grans satisfaccions d'aquest període.

Amb aquesta idea de conjunt vull esmentar quines han estat les prioritats més genuïnes del segon mandat i que han marcat, en tot cas, un punt de reflexió més personal.

En aquesta línia he de palesar la preocupació creixent que, sobretot a partir de 2008 i molt especialment a partir de 2009, ha provocat l'esclat de la crisi econòmica, per a molts la més important des de l'any 1929. En aquest sentit, aquesta Presidència ha tingut una participació activa en tots els fòrums que per part del Govern de les Illes Balears s'han obert per debatre la situació econòmica i social, la seva evolució, la gravetat dels efectes negatius de la crisi i la proposta de solucions, que sempre s'ha fet a partir de la defensa dels valors més preuats per la nostra institució: el debat obert, la defensa de la raó i l'activació de propostes generades en un clima de defensa dels consens, la cohesió social i la recerca i preservació del benestar social.

Evidentment, una de les línies prioritàries ha estat la consolidació de la *Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears*. Sense cap mena de dubte és la publicació que presenta, avui per avui, la informació més exhaustiva sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears. Això, evidentment, no seria possible sense els més de cent col·laboradors que directament i indirectament col·laboren en aquesta publicació, que compta amb una àmplia representació de professors de la UIB, tècnics superiors de la CAIB, professionals de prestigi del món de l'empresa i dels serveis professionals, empresaris, sindicats i associacions de l'economia social i solidària.

Del recull d'aquestes memòries vull fer un breu resum de les millores que s'han introduït per a anar actualitzant i ampliant la informació i el contingut de la nostra Memòria anual.

L'any 2006 dèiem que havíem parat un especial esment als temes dedicats al canvi climàtic i els estudis que sobre aquest tema s'han fet a Balears. També vàrem dedicar un requadre especial dedicat al *Marc Input-output de Balears, Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera*, on es va fer una anàlisi acurada del canvi estructural dels darrers vint anys. Un apartat nou es va dedicar a l'estudi del turisme de segona residència. Altrament, l'apartat que es va dedicar a l'estudi d'IMPACTUR 2006, i la seva comparativa amb l'IMPACTUR 1987, va posar de relleu els canvis estructurals de la nostra activitat principal. Per altra banda, es va incloure un apartat nou sobre el turisme urbà de Palma, que s'ha mantingut des de llavors, i que mostra la bona valoració dels diferents aspectes de Ciutat, i un altre sobre el turisme de segona residència. L'apartat dedicat a la societat del coneixement i de la informació va incloure un nou subapartat dedicat a la societat de la informació on es destaca el paper capdavanter de Balears, juntament amb Catalunya i Madrid, fet que corrobora la importància que té la societat civil en la incorporació de les tecnologies de la informació i la comunicació. L'apartat de la Seguretat Social va incloure per primera vegada informació fins aquell moment no existent pel que fa a la pensió mitjana per pensionista, i no per pensions. En aquest cas, dins l'arc mediterrani, es va poder comprovar que només Tarragona, Girona i València presenten imports superiors als de les Illes Balears. També es va fer un esforç per ampliar la informació de l'apartat de salut, tant pel que fa a l'anàlisi dels recursos sanitaris públics i privats, com a l'activitat assistencial, fet que s'ha mantingut en les edicions posteriors. A l'apartat dedicat als serveis socials es va dedicar un estudi monogràfic a les situacions de dependència, jugant el

CES un rol impulsor per fer front a les dificultats que representa la preparació d'un sistema d'informació que permeti comprendre, valorar i planificar l'actuació sobre les situacions de dependència. També cal destacar de la Memòria del 2006 l'apartat dedicat als indicadors de gènere de la dona. A part d'aquestes novetats, també va representar una tasca de continuïtat pel que fa a l'actualització del valor de l'índex de posició competitiva turística de Balears elaborat pel CES l'any 2005 i que, des de llavors, s'ha continuat actualitzant en les edicions posteriors. Igualment es va fer el mateix amb els índexs del CES elaborats a partir de l'any 2001 sobre la qualitat del treball i es va incorporar un tractament nou en la base de dades per incloure, sempre que ha estat possible, una classificació de les dades per gènere.

L'any 2007 es va detectar un canvi de cicle econòmic, que ara ja es reconeix com un cicle de forta desacceleració econòmica, els efectes negatius del qual avui en som tots plenament conscients. Així, destacàvem que es podia visualitzar perfectament una forta contracció de l'activitat econòmica, amb un simple cop d'ull a l'indicador global d'activitat del sector de la construcció, que presentava una caiguda negativa del 3,7% respecte al 2006. També hi destacàvem una sèrie de novetats en comparació a les Memòries dels anys anteriors, com una anàlisi més detallada de la crisi econòmica internacional que ja estava afectant el sistema financer internacional i que és la causa principal de la forta desacceleració econòmica del creixement de l'economia mundial. L'apartat de turisme va introduir una major desagregació pel que fa a les estades, les quals ens permeten estudiar el desglossament per temporades, nacionalitats, tipus d'allotjament i per illes. Una novetat important de la Memòria de l'any 2007 va ser analitzar per primera vegada la càrrega fiscal per comunitats autònomes, per illes i per municipis, on es comprovà que es dóna conjuntament una situació de dèficit fiscal patit per les Illes Balears i una major pressió fiscal amb relació al PIB per càpita, que és la més alta de l'Estat. Cal dir que l'actualització dels índexs de qualitat del treball, des de 2007, s'han fet a partir d'un nou estudi del CES que va permetre ampliar el nombre d'indicadors i el nombre de dimensions a partir dels quals es calculen els índexs i, per tant, les dades s'ajusten millor a les noves realitats del mercat de treball de les Illes Balears. Igualment l'apartat de la Seguretat Social va incloure informació fins ara no existent pel que fa a les pensions per intervals d'edat, per gènere i per tipus de prestació. També va ser una novetat ampliar i millorar els indicadors sobre els nivells de benestar a partir de l'Enquesta de condicions de vida (ECV) de l'INE facilitada per l'IBESTAT, a partir de la qual s'ha pogut aportar informació sobre les desigualtats entre les llars balears en termes de les condicions d'habitatge, de l'estat de salut i del nivell educatiu dels seus membres. Igualment, en l'anàlisi general de la taxa de llars en risc de pobresa s'hi va afegir, de manera complementària, un indicador específic de pobresa infantil. A l'apartat dedicat als serveis socials, s'hi va fer un estudi monogràfic per valorar els primers resultats sobre l'aplicació de la Llei de dependència. També cal destacar un nou apartat dedicat als indicadors de gènere de la dona, que es va ampliar a la Memòria de l'any 2008.

L'any 2008 es va continuar donant una importància rellevant a l'anàlisi de la crisi econòmica internacional que afecta el nucli dur de la política econòmica i està canviant el consens de Washington establert a partir dels anys vuitanta del segle passat i vigent fins a la crisi actual. Gràcies a la col·laboració amb l'IBESTAT, en l'apartat d'indústria es van presentar com a novetat les dades relatives a l'enquesta industrial, que han permès fer un estudi molt més exhaustiu del sector industrial a les Illes Balears alhora que, ens ha permès introduir un nou apartat dedicat a l'anàlisi dels serveis privats, a partir de l'ex-

plotació de les microdades de l'enquesta de serveis que fan l'INE i l'IBESTAT; aspectes aquests que s'han mantingut en la edició d'enguany. Igualment es va fer un esforç per millorar la informació de gènere relativa al mercat de treball i s'hi pogué comprovar que les Illes Balears presenten avanços continuats pel que fa a la participació de les dones en el mercat de treball. Quant a la Seguretat Social, es va ampliar l'anàlisi de les pensions contributives per gènere i es va quantificar que les pensions de jubilació dels homes superen en 14.841 les pensions de jubilació en vigor de les dones. Per import de les pensions de viduïtat en vigor, es va destacar que la pensió mitjana de les dones supera en un 26% la dels homes. En l'apartat de demografia i llar es va poder incloure més informació relativa al fenomen de la immigració, gràcies al fet que es va poder comptar també per accedir a l'enquesta de l'INE sobre immigració estrangera. Quant a l'apartat dedicat als serveis socials, s'hi va reestructurar el contingut i es va ajustar millor a la base estadística, molt condicionada per la dificultat que hi ha a l'hora de recopilar sistemàticament la diversitat de fonts que es troben en aquest camp d'actuació. Com a novetat destacada, es va incloure un apartat relatiu al desplegament de la Llei de dependència a les Illes Balears, que dóna informació nova a partir de la base de dades EDAD, i del Govern mateix, sobre tot allò que afecta el desplegament del primer any de la Llei i que s'ha actualitzat i ampliat en la Memòria d'enguany.

La Memòria de l'any 2009, la darrera d'aquest segon mandat, presenta alguns canvis en l'índex respecte de les memòries anteriors. Així, i en relació amb el capítol I, que estudia el "Panorama econòmic", l'anàlisi de les polítiques europees sobre l'ocupació, el diàleg social i la protecció social, abans ubicat en l'apartat de la Unió Europea, s'ha traslladat al capítol II ("Mercat de treball i polítiques d'ocupació"). També afecta el capítol I la nova ubicació de l'apartat relatiu a l'economia social i solidària, que abans estava inclòs en el capítol III "Qualitat de vida i estat del benestar". Igualment afecta el capítol I la inclusió final d'un nou apartat que analitza les mesures per a la reactivació econòmica adoptades pel Govern de les Illes Balears per fer front a la crisi econòmica. Finalment, l'apartat del sistema de la Seguretat Social, abans al capítol II, ara passa al capítol III, que és on més es desplega l'estudi de les polítiques socials i de benestar.

La preocupació pels efectes de la crisi econòmica s'han deixat notar per la cura amb que s'han analitzat els canvis d'orientació en la política econòmica internacional i europea. Es destaca com la feble articulació i coordinació de la política econòmica europea i la manca d'una veritable governança econòmica ha posat en perill l'euro i tota l'arquitectura institucional de la UE. Com aquesta feblesa ha propiciat l'especulació internacional contra el deute sobirà d'alguns països de la zona euro, especialment en el cas de Grècia, fins que la Unió Europea no va aprovar un pla de xoc d'ajudes i el BCE no va donar el pas decisiu, el 9 de maig, de garantir el deute emès en euros per part dels països de la zona euro, amb les contrapartides de la imposició de la consolidació de les polítiques fiscals i el compliment del indicadors del pla d'estabilitat per 2013. En el cas de Balears, s'ha prioritzat l'anàlisi dels efectes de la crisi econòmica tant en el sector turístic com en el de la construcció. Cal destacar que la caiguda en picat de l'activitat constructora és la més important per als registres que tenim dels darrers quaranta anys, mentre que l'activitat turística ha aconseguit resistir millor els embats de la crisi econòmica internacional en termes relatius, comparada amb d'altres destinacions de "sol i platja" tant a nivell internacional -segons l'indicador de posició competitiva del CES- com a nivell de les altres comunitats autònomes del mediterrani i Canàries. En el cas del mercat de treball, s'ha volgut prioritzar l'anàlisi de la crisi econòmica incloent-hi tot un seguit d'apartats nous, com per

exemple, ampliar les dades relatives als ERO, a l'activitat del FOGASA i a la inspecció del treball, als joves i mercat de treball, a les polítiques d'ocupació, a la formació i la orientació per a l'ocupació i el reconeixement de l'experiència professional. D'aquesta anàlisi es pot destacar la caiguda importantíssima de l'ocupació i l'augment de l'atur, especialment en el col·lectiu jove sense especialització professional, així com que l'ocupació femenina s'ha comportat millor que la masculina. També s'ha continuat ampliant la col·laboració amb l'IBESTAT i s'ha pogut ampliar les informacions estadístiques als apartats del capítol III, en temes de salut, cultura, justícia i serveis socials.

Una reflexió final es desprèn de la lectura assossegada de la col·lecció d'aquestes quatre memòries del CES, juntament amb els dictàmens d'iniciativa pròpia i els informes: la urgència que ens planteja la crisi econòmica en trobar vies de modernització, capitalització i renovació dels nostre sistema productiu, del nostre capital humà i dels nostres serveis socials i de l'estat de benestar. No ens podem permetre no trobar solucions, ja que això podria representar un cost social molt elevat, especialment per a les noves generacions de joves, que volen accedir al mercat de treball i poder obrir-se, així, una esperança en el seu futur i en el d'aquesta societat. Aquest conjunt de documents del CES i de les reflexions que incorporen han posat l'accent en tres temes capitals per a la nostra societat: les polítiques de **R+D+i** i la posada en marxa dels tres plans de R+D+i, per part del Govern de les Illes Balears (on el CES hi ha jugat un paper rellevant, tant en la valoració del I Pla, com en la elaboració del III Pla, mitjançant l'organització de quatre seminaris internacionals, amb la participació d'experts de renom internacional); les **polítiques d'educació i de formació** a les quals el CES hi ha dedicat un dels seus dictàmens d'iniciativa pròpia més importants, i el **turisme**, on són clau l'èxit de les polítiques de modernització i millora de l'oferta turística, el paisatge i la sostenibilitat. Totes aquestes polítiques no són de curt termini, tampoc són de gestió fàcil i requereixen de grans dosis de consens social, per tal de poder assolir l'estatus de polítiques de Pacte d'Estat. Aquesta nova generació de polítiques actives consensuades requereixen d'un nou capital social, on la base de la seva capitalització es sustenta en institucions joves com el CES de les Illes Balears. Per això, la consolidació de la nostra institució no deixa de ser un element prou important per ajudar a consolidar el futur més competitiu i equitatiu per a la nostra societat.

Vull acabar aquest comentari sobre les novetats de les Memòries del CES, i d'aquests quatre anys del segon mandat, fent esment a una reflexió més global i comprensiva del que representen. Principalment, el consens que reflecteixen els dictàmens, memòries, actes i fòrums, organitzats o participats per la nostra institució, és sense cap mena de dubte un dels valors més preuats, complint així un dels mandats estatutaris que fonamenten la nostra actuació i raó de ser, al servei dels ciutadans de les Illes Balears.

Llorenç Huguet Rotger
President del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears

Comissió de treball de la memòria del CES 2009 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears*

Antoni Llull Gilet *
(GRUP III, UIB)
* President

Isabel Guitart Feliubadaló
(GRUP I, CAEB)

Miquel Vidal Fullana
(GRUP I, CAEB)

Carlos Moreno Gómez
(GRUP II, UGT)

Diana Borràs Rhodes
(GRUP II, CCOO)

Javier Tejero Isla
(GRUP III, expert Govern de les Illes Balears)

Igualment, participen en aquesta comissió, amb veu i sense vot:

Vicenç Tur Tur (GRUP I, CAEB), president de la Comissió de Treball d'Economia, Desenvolupament Regional i Medi Ambient.

Pere Albertí Huguet (grup III, Economia social), president de la Comissió de Treball d'Ocupació i Relacions Laborals.

Carme Orte Socias (grup II, UGT), presidenta de la Comissió de Treball d'Àrea Social.

Les sessions d'aprovació de l'índex i col·laboradors de la Memòria tenen lloc els dies 25 de novembre i 16 de desembre de 2009, i 21 de gener i 12 de febrer de 2010, i les sessions d'aprovació de la proposta dels capítols tenen lloc els dies 21 de juny, 5,12,19 i 26 de juliol, i 8 de setembre de 2010.

La Memòria del CES sobre l'Economia, el Treball i la Societat 2009 és aprovada, pel Ple en la sessió de 6 d'octubre de 2010.

* Nota: Composició actualitzada a 30 de setembre de 2010

Índexs dels tècnics i coordinadors de la Memòria del CES 2009 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears

Direcció i Serveis Tècnics

Direcció

Ferran Navinés Badal
Assessor econòmic del CES

Secretaria General

Àngels Bellinfante Torres
Suplent de la secretària general del CES

Serveis Tècnics del CES

Serveis econòmics

Ferran Navinés Badal

Serveis jurídics

Àngels Bellinfante Torres

Becaris

Francesc Francés Socias
Caterina Thomas Vanrell
Pere Josep García Munar

Col·laboradors

Araceli García Ros
Catalina Pol Matheu
Carmen Santos Oliver

Índex de coordinadors i col·laboradors de la Memòria del CES 2009 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears*

Miquel Alenyà Fuster (coord.) Joan Melià Garí Josep Lluís Riera Moll	Cultura, Llengua i Organitzacions associatives* Capítol III.5
Pere Albertí Huguet	Economia social i solidària*. Capítol I.16
Bartomeu Barceló Ginard	Sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència. Capítol III.10
Antoni Barceló Veny Catalina Barceló Horrach	Construcció. Habitatge. Capítol I.4.3*, I.7. Capítol III.7
Silvia Carretero Quevedo Ferran D. Lluch Dubon	Demografia i llar. Capítol III.1
Joan Carrió i Vidal	Comerç* i col·laboració al Capítol III,4
Josep Mallol Vicens	Capítol I.10
Araceli García Ros	
Josefa Méndez González Erik Monreal Bringsvaerd Antònia J. Puigròs Rebassa Maria del Mar Ribas Mas Francesca Salvà Mut	Mercat de treball i Seguretat Social*. Capítol II
Javier Franconetti Manchado	Sector indústrial*. Capítol I.6
Florencio Ingelmo Sánchez Araceli García Ros	Seguretat Social. Capítol III.3*
Joan Llobera Cànaves (coord.)	Salut i serveis sanitaris. Capítol III.3
Elena Cabeza Irigoyen Josep Mª Carbonero Malberti Núria Cases Porcel Micaela Comendeiro Maaloe Juli Fuster Culebras	
Antònia Galmés Truyols Jaume Giménez Duran Josep Mateu Sbert Carlos Moreno Gómez Antonio Nicolau Riutort Maria Josep Ramos Montserrat Pilar Sánchez- Cuenca López Josep Mª Vicens Gómez	
Joan B. Llorens Beltrán de Heredia	Administracions públiques i finançament autonòmic. Capítol I. 13.3, 13.4 , 13.5, i 13.6
Francisco Martínez Espinosa Ladislao Roig Bustos	Justícia i arbitratge*. Capítol III.8
Onofre Martorell Cunill Carles Mulet Forteza	Transport i comunicacions*. Capítol I.11
Josep Ll. Oliver Torelló	Necessitats i serveis socials. Capítol III.9
Maria del Carme Orte Socias (coord.) Belen Pascual Barrio Lluís Ballester Brague	Educació. Capítol III.6
Margalida Payeras Llodrà	Institucions financeres. Capítol I.12
Llorenç Pou Garcías	Benestar econòmic i distribució de la renda Capítol III.2
Pere Salvà Tomàs	El sector primari. Capítol I.5
Bàrbara Terrasa Pont María Díaz Codina Gemma Giménez Duran	Societat del coneixement i de la informació. Capítol I.15
Lluís Vallcaneras Nebot Macià Blázquez Salom	Medi ambient. Capítol I.14 Apt. 14.8

* Nota: els apartats de la Memòria que no figuren en aquest índex han estat elaborats pels Serveis Tècnics del CES i els que incorporen (*) han comptat amb la seva col·laboració.

ÍNDEX GENERAL

CAPÍTOL I. PANORAMA ECONÒMIC 1

1. PANORAMA INTERNACIONAL 11

1.1. L'evolució econòmica internacional i de les grans regions econòmiques 11
1.2. Els Estats Units 19
1.3. La Unió Europea (zona euro) 20
1.4. El Japó 20
1.5. La resta del món 20
1.6. Mercats de treball 21

2. UNIÓ EUROPEA 25

2.1. Introducció 25
2.2. Perspectives econòmiques (zona euro) 27
2.3. La política econòmica i monetària 29
2.3.1. Els programes nacionals de reforma en el context de crisi 29
2.3.2. Anàlisi de la política monetària i l'evolució de l'euro 30
2.4. La política regional 32

3. ECONOMIA ESPANYOLA 35

3.1. Evolució econòmica 35
3.2. Els sectors productius 37
3.2.1. El sector primari 37
3.2.2. La indústria i l'energia 37
3.2.3. La construcció 38
3.2.4. Els serveis 38
3.3. La inflació 40
3.4. El sector públic 41
3.5. Educació i societat del coneixement 42
3.5.1. Situació del sistema educatiu espanyol en el procés de Lisboa 42
3.5.2. La qualitat del sistema educatiu espanyol 44

4. El panorama econòmic de les Illes Balears 47

4.1. Introducció 47
4.2. L'anàlisi de l'oferta productiva 47
4.2.1. L'anàlisi de l'oferta productiva de les Illes Balears i per illes 48
4.2.2. L'anàlisi de l'oferta productiva de les Illes Balears i per comunitats autònomes 53
4.2.3. El teixit empresarial balear 65
4.3. L'anàlisi de la demanda de les Illes Balears i per comunitats autònomes... 65
4.4. La inversió estrangera 76
4.5. Els preus 77
4.6. L'evolució de la renda real per càpita i els seus determinants 80
4.6.1. L'evolució de la renda real per càpita 80
4.6.2. L'evolució dels factors determinants de l'evolució de la renda real per càpita: la productivitat i els factors demogràfics 80
4.7. L'estalvi, la inversió i la capacitat de finançament 87
4.8. La distribució funcional de la renda 88

5. El sector primari 91

5.1. Introducció 91
5.2. Els recursos humans en el sector primari 92
5.3. El subsector agrari 94
5.3.1. Els trets generals 94
5.3.2. L'agricultura 96
5.3.3. La ramaderia 97
5.4. El subsector forestal 99
5.5. La pesca 99

6. Sector industrial 101

6.1. Introducció 101
6.2. L'evolució de les empreses industrials 104
6.3. L'evolució de l'ocupació 104
6.4. L'evolució de les branques industrials 105
6.4.1. Dades generals de l'enquesta industrial 106
6.4.2. Principals resultats de l'enquesta industrial per branques d'activitat 109
6.4.3. L'energia 111
6.4.4. Les indústries relacionades amb el sector de la construcció 112
6.5. La inversió industrial 112

7. Construcció 113

7.1. Introducció 113
7.2. Factors de producció 115
7.2.1. Materials de construcció 115
7.2.2. L'ocupació 116
7.2.3. Els costs dels factors 117
7.3. La producció 118
7.3.1. La inversió pública 118
7.3.2. La inversió privada 120

8. Els serveis privats 127

8.1. Introducció 127
8.2. Principals macromagnituds 128
8.3. Principals coeficients 128
8.4. L'ocupació 131
8.5. L'estacionalitat 133

9. Turisme 135

9.1. Introducció 135
9.2. Evolució dels principals mercats turístics internacionals competidors de les Balears 136
9.3. L'índex de posició competitiva turística de les Balears (IPCTB) 136
9.4. L'evolució de les Balears en relació amb les comunitats autònomes competidores de les illes en turisme nacional i internacional 138
9.4.1. L'evolució de les Illes Balears en relació amb les comunitats autònomes competidores en el segment de sol i platja en turisme nacional 139
9.4.2. L'evolució de les Illes Balears en relació amb les comunitats autònomes competidores en el segment de sol i platja en turisme internacional 140
9.5. Anàlisi sintètica dels principals indicadors de demanda a les Illes Balears: turistes arribats, estada mitjana, i estades totals 141
9.6. La demanda turística a les Balears des del punt de vista de les arribades ... 143
9.6.1. El nombre de turistes arribats a les Balears 143
9.6.2. Els mitjans de transport dels turistes arribats i la distribució per illes 144
9.6.3. El *hub* de l'aeroport de Palma i el transport aeri de baix cost i baix preu 146
9.6.4. Les arribades turístiques per nacionalitats, per via aèria i per illes ... 147
9.7. La demanda turística a les Illes Balears des del punt de vista de l'estada mitjana i les estades 149
9.7.1. L'estada mitjana diürna per temporada alta, mitjana i baixa, per illes, per nacionalitats i per tipus d'establiment 149

9.7.2. L'anàlisi de les estades 151
9.8. La despesa turística de les Balears 158
9.9. Dades resum de les arribades i estades per les Balears i per illes 158
9.9.1. Dades resum de les Balears 165
9.9.2. Dades resum de Mallorca 165
9.9.3. Dades resum de Menorca 165
9.9.4. Dades resum de les Pitiüses 165
9.10. L'estacionalitat 165
9.10.1. L'estacionalitat de les arribades a les Balears 165
9.10.2. L'estacionalitat de les arribades per illes 167
9.10.3. L'estacionalitat per mitjans de transport 168
9.10.4. Els programes desestacionalitzadors 168
9.11. El perfil del turista 172
9.12. El nivell de fidelització i de satisfacció dels turistes arribats a les Balears 172
9.13. L'oferta turística a les Balears 172
9.13.1. La capacitat de l'oferta d'allotjament per illes 172
9.13.2. El nivell d'ocupació dels establiments turístics 177
9.13.3. El tot inclòs 180
9.13.4. L'oferta complementària 180
9.13.5. La diversificació dels productes turístics 184
9.13.6. El turisme urbà a Palma 186
9.14. L'ocupació laboral en el sector de l'hostalatge i la restauració 187
9.15. Els indicadors de turisme sostenible 189

10. Comerç 193

10.1. Introducció 193
10.2. Estructura empresarial del sector comercial 194
10.3. Els centres comercials 196
10.4. Principals agregats del sector comercial 196
10.4.1. Grans trets del sector del comerç a les Illes Balears i a l'Estat Espanyol 196
10.4.2. Anàlisi del sector del comerç a les Illes Balears 198
10.5. Evolució conjuntural del comerç al detall 201

11. Transports i comunicacions 203

11.1. Introducció 203
11.2. Macromagnituds del sector del transport i les comunicacions 203
11.2.1. Principals macromagnituds del sector del transport i comunicacions 204

11.2.2. Macromagnituds del mercat laboral 207
11.2.3. Principals indicadors dels transports 207
11.3. Anàlisi de la conjuntura 215
11.3.1. El transport per via marítima 215
11.3.2. El transport de passatgers per via aèria 221
11.3.3. El transport regular de passatgers per carretera 221
11.3.4. El transport de passatgers per ferrocarril i metro 222
11.3.5. Les activitats postals 223
11.3.6. Les telecomunicacions 223

12. Institucions financeres 225

12.1. Introducció 225
12.2. Les entitats bancàries 226
12.2.1. La dimensió de la xarxa d'oficines 226
12.2.2. El servei bancari 228
12.2.3. El crèdit dels bancs, de les caixes d'estalvis i de les cooperatives de crèdit a les Illes Balears 228
12.2.4. Els dipòsits en els bancs, en les caixes d'estalvis i en les cooperatives de crèdit a les Illes Balears 234
12.2.5. El flux financer de les Illes Balears 235
12.2.6. La productivitat de les entitats bancàries 236
12.3. La Societat de Garantia Recíproca (ISBA) 237
12.4. El mercat de la borsa 238

13. Administracions públiques i càrrega fiscal 241

13.1. Anàlisi pressupostària 241
13.2. La comunitat autònoma 241
13.2.1. El pressupost de l'administració general 241
13.2.2. El deute acumulat 251
13.3. Consells Insulars 251
13.4. Ajuntaments 254
13.5. L'administració de l'Estat 256
13.6. La càrrega fiscal a les Balears 258
13.6.1. La pressió fiscal a nivell local 266

14. Medi ambient 269

14.1. Introducció 269
14.2. Recursos naturals 269
14.2.1. El territori 269
14.2.2. L'aigua 271

14.2.3. L'energia 273
14.3. Els residus 274
14.4. El litoral 277
14.5. El patrimoni natural 278
14.5.1. La vegetació 278
14.5.2. La fauna 280
14.6. Altres àmbits 281
14.6.1. La qualitat de l'aire 281
14.6.2. L'educació ambiental 282
14.6.3. L'Agenda Local 21 283
14.7. Estat del medi ambient a les Illes Balears 284
14.8. Els indicadors de sosteniblitat socioecològica de les Illes Balears (2003-2008) 285

15. Societat del coneixement i de la informació 295

15.1. Introducció 295
15.2. Anàlisi del sistema d'innovació de les Illes Balears 296
15.3. Els resultats de la política d'R+D+i 302
13.3.1. Eix de la gestió del talent 302
13.3.2. Eix de la recerca 303
13.3.3. Eix de la innovació 305
13.3.4. Eix de la transferència de coneixement 306
13.3.5. Eix del capital social i governança 308
13.3.6. Plan avanza 309
15.4. Societat de la informació 310

16. Economia social i solidària 313

16.1. Productors de mercat 313
16.1.1. Cooperatives 313
16.1.2. Societats laborals 316
16.1.3. Confraries de pescadors 317
16.1.4. Ocupació registrada 318
16.2. Institucions financeres socials 318
16.2.1. L'estalvic ètic 319
16.2.2. Mont de pietat de les Balears 319
16.2.3. Caixa Rural 319
16.2.4. L'obra social de les caixes d'estalvi 319
16.3. Asseguradors d'economia social 320
16.3.1. Empreses asseguradores 320
16.3.2. Mútues i mutualitats 320

16.4. Iniciatives de responsabilitat social corporativa..... 320
16.5. Fundations..... 321
16.6. Productors de no mercat..... 321
16.6.1. Iniciatives de comerç just i botigues solidàries..... 322
16.6.2. Iniciatives mediambientals i d'inserció sociolaboral..... 323
16.6.3. Iniciatives laborals d'integració de persones amb discapacitats..... 323
16.6.4. Empreses d'inserció..... 323
16.6.5. Xarxa d'economia alternativa i solidària (REAS)..... 324
16.7. Iniciatives de caràcter humanitari..... 324
16.7.1. La Creu Roja..... 324
16.7.2. Els fons de cooperació i solidaritat..... 324

17. Les mesures per a la reactivació econòmica..... 325

17.1. Introcucció..... 325
17.2. Aspectes i condicions assolits..... 326
17.2.1. Manteniment de les inversions públiques..... 326
17.2.2. Mesura del pla d'agilització de les tramitacions administratives..... 316
17.2.3. Mesures de gestió financera..... 327
17.2.4. Injecció de liquiditat immediata al sistema..... 328
17.2.5. Mesures fiscals..... 328
17.2.6. Sortida d'estocs d'habitatges al mercat d'HPO..... 328
17.2.7. Pla de reactivació de l'ocupació: creació de nous llocs de feina..... 329
17.2.8. Modernització del sector turístic..... 330
17.2.9. Més inversions en innovació, punta de llança del futur..... 330
17.2.10. Nou impuls social: més atenció a la família, a la gent gran i als sectors més vulnerables..... 331
17.2.11. Suport a una economia de serveis..... 331
17.2.12. Noves mesures de formació amb impacte a curt termini..... 332
17.2.13. Iniciatives de governança econòmica..... 332
17.2.14. Racionalització del sector públic..... 333

Capítol II. Mercat de treball i polítiques d'ocupació..... 335

1. Introducció..... 339
1.1. Panorama general del mercat de treball..... 339
1.1.1. El panorama europeu i nacional i el balanç de l'estratègia europea d'ocupació, el diàleg social i la protecció social..... 339
1.1.2. Panorama general del mercat de treball a les Balears..... 345
1.1.3. Anàlisi de l'ocupació segons l'enquesta de població activa: resum de dades generals..... 359

1.1.4. Anàlisi comparada de les taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur de les Balears i d'altres comunitats autònomes..... 364
1.1.5. L'índex de Qualitat del Treball (IQT).....372
1.2. Anàlisi del mercat de treball de les illes Balears: trets i tendències..... 377
1.2.1. L'ocupació per situacions laborals 377
1.2.2. L'estacionalitat 379
1.2.3. La temporalitat 380
1.2.4. La població ocupada i assalariada per tipus de jornada, sexe i sector econòmic..... 382
1.2.5. L'atur i les demandes d'ocupació 384
1.2.6. La contractació 389
1.2.7. L'impacte de la crisi en el mercat de treball de les illes Balears..... 392
1.3. Joves i mercat de treball 394
1.3.1. Afiliació a la seguretat social..... 395
1.3.2. Atur registrat..... 396
1.3.2. Contractació.....397
1.4. Les polítiques d'ocupació a les illes Balears..... 399
1.5. La formació, l'orientació per a l'ocupació i els instruments del sistema nacional de qualificacions professionals..... 403
2. Relacions laborals a les Illes Balears..... 409
2.1. La negociació col·lectiva..... 409
2.1.1. Anàlisi comparada de la negociació col·lectiva de la CAIB en relació amb la resta d'Espanya..... 410
2.1.2. El tractament de la flexiseguretat en els convenis col·lectius de la CAIB 411
2.2. Conflictivitat laboral i resolució de conflictes..... 418
2.2.1. Conflictivitat judicial..... 418
2.2.2. Conflictivitat extrajudicial..... 419
2.3. Absentisme laboral..... 422
3. La seguretat i la prevenció de riscs laborals..... 423
3.1. La negociació col·lectiva i la prevenció de riscs laborals..... 424
3.2. La sinistralitat laboral..... 425

Capítol III. Qualitat de vida i estat del benestar..... 429

1. La població de les illes balears..... 437

1.1. La dinàmica de la població..... 437
1.2. Els components de la dinàmica demogràfica..... 445
1.2.1. La natalitat i la fecunditat..... 446

1.2.2. La nupcialitat 452
1.2.3. La immigració 458

2. Benestar econòmic, distribució de la renda i pobresa 461

2.1. Introducció 461
2.2. El nivell i la distribució de rendes 463
2.3. La pobresa relativa a les illes Balears 465

3. El sistema de la seguretat social 469

3.1. Introducció 469
3.2 Els ingressos per la recaptació de quotes de la seguretat social 469
3.3 La despesa en prestacions de la seguretat social 470
3.3.1. La despesa en pensions contributives 470
3.3.2. Anàlisi dels subsidis i altres prestacions 475
3.3.3. Les prestacions de protecció per l'atur 477
3.3.4. Resum de les prestacions socials a les illes Balears 478

4. Salut, qualitat de vida i serveis sanitaris 481

4.1. Salut i qualitat de vida 481
4.1.1. Malalties de declaració obligatòria 482
4.1.2. Interrupcions voluntàries de l'embaràs 491
4.1.3. Mortalitat i salut 493
4.1.4. Estratègia de cures pal·liatives de les illes Balears 501
4.2. Els serveis sanitaris 504
4.2.1. Finançament de la salut 504
4.2.2. L'assegurament sanitari 507
4.2.3. Els recursos assistencials 508
4.2.4. L'activitat assistencial 514
4.3. Formació, investigació i innovació en matèria sanitària 522
4.4. Reforma de la salut pública 524

5. Cultura, llengua i organitzacions associatives 527

5.1. Introducció 527
5.2. Els pressuposts 528
5.3. Les arts plàstiques 529
5.3.1. La programació institucional, les fundacions i els museus 529
5.3.2. La programació comercial 532
5.4. La música 532

5.4.1. Els festivals 533
5.4.2. «Un hivern a Mallorca» 534
5.4.3. La Fundació Sa Nostra 534
5.4.4. La Fundació La Caixa 535
5.4.5. Discogràfiques 535
5.4.6. La Fira del Disc 535
5.4.7. La música al Teatre Principal de Palma 535
5.4.8. Entitats vinculades a la música 535
5.5. L'edició 536
5.6. El teatre 537
5.6.1. L'activitat als teatres i als auditoris 537
5.6.2. La projecció a l'exterior 538
5.7. Cinema 540
5.7.1. El cinema comercial 540
5.7.2. El cinema de filmoteca 541
5.8. Els mitjans de comunicació 541
5.8.1. Els mitjans de comunicació escrits 541
5.8.2. La ràdio 543
5.8.3. La televisió 544
5.9. L'extensió dels coneixements de llengua catalana 544
5.9.1. Pla general de normalització lingüística 544
5.9.2. La llengua catalana en el sistema escolar 545
5.9.3. Ensenyament de català als adults 546
5.10. Organitzacions associatives 550
5.10.1. Les organitzacions associatives 550
5.10.2. El dret d'associació al nostre país 551
5.10.3. L'evolució de les associacions registrades. Una mirada retrospectiva 552

6. Educació 555
6.1. El sistema escolar de les Illes Balears 555
6.1.1. La situació educativa a les Illes Balears 555
6.1.2. L'escolarització de l'alumnat estranger 572
6.1.3. Accions d'atenció a la diversitat i iniciatives formatives 581
6.2. Els estudis universitaris a les Illes Balears (2009-2010) 586
6.2.1. El context dels estudis universitaris a les Illes Balears 586
6.2.2. Reforma dels plans d'estudi per adaptar-los a l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) 588
6.2.3. Alumnat universitari 589
6.2.4. Evolució de la matrícula en els darrers anys 590

6.2.5. La UNED i la UOC en l'oferta i la demanda dels alumnes de la CAIB 592
6.2.6. Estudis de tercer grau i investigació a la UIB 593
6.2.7. Professorat de la UIB 594
6.2.8. Personal d'administració i serveis 596
6.2.9. Pressupost 596

7. Habitatge 599

7.1. La situació de l'habitatge a les Illes Balears 599
7.2. Inversió residencial: evolució i expectatives 600
7.3. La demanda 601
7.4. La variació de l'estoc d'habitatges nous 601
7.5. La recessió de 1990-1993 enfront de l'actual 602
7.6. Els factors de la demanda residencial 603
7.6.1. El factor demogràfic 603
7.6.2. El factor financer 604
7.7. Accessibilitat a la propietat de l'habitatge 606
7.8. Lloguer d'habitatge 607
7.9. Plans d'accés a l'habitatge i rehabilitació 608

8. Justícia i arbitratge 611

8.1. Introducció 611
8.2. Els jutjats i els tribunals 612
8.2.1. El tribunal superior de justícia de les Illes Balears 612
8.2.2. L'audiència provincial 613
8.2.3. Partit Judicial de Palma 613
8.2.4. Partit Judicial d'Inca 615
8.2.5. Partit Judicial de Manacor 616
8.2.6. Partit Judicial d'Eivissa 616
8.2.7. Partit Judicial de Maó 616
8.2.8. Partit Judicial de Ciutadella 617
8.3. La Fiscalia 617
8.3.1. L'àmbit penal 617
8.3.2. Els judicis ràpids 620
8.3.3. La vigilància penitenciària 620
8.3.4. La jurisdicció de menors 621
8.3.5. La comissió d'assistència jurídica gratuïta 622
8.3.6. L'activitat de la fiscalia 622
8.4. L'arbitratge 624

8.4.1. La Direcció General de Consum 624
8.4.2. La Direcció General de Transports 624
8.4.3. Serveis d'arbitratge de la Cambra de Comerç 624

9. Serveis socials 625

9.1. Serveis socials: indicadors de recursos i necessitats 625
9.1.1. Introducció 625
9.1.2. Serveis socials d'atenció primària 626
9.1.3. Atenció a la infància i l'adolescència 627
9.1.4. Mesures imposades a menors infractors 629
9.1.5. Serveis socials a les persones majors 630
9.1.6. Serveis socials a persones amb discapacitat 631
9.1.7. Serveis socials a dones 631
9.1.8. Serveis per a minories culturals i immigrants nouvinguts 632
9.1.9. Prestacions econòmiques dels serveis socials 633
9.1.10. Altres prestacions econòmiques 633

10. El sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD) 635

10.1. Introducció 635
10.2. La població beneficiària del SAAD 638
10.2.1. La gent gran 638
10.2.2. Els familiars cuidadors 639
10.3. Desplegament del SAAD a les Illes Balears 640
10.3.1. Implantació i calendari de desplegament de la llei 641
10.3.2. Desenvolupament normatiu 641
10.3.3. Característiques específiques de les Illes Balears: territori i organització institucional. Acords entre institucions 641
10.3.4. Població beneficiària del SAAD 644
10.4. Places del catàleg dels serveis de dependència i promoció de l'autonomia 649

Índex de quadres i gràfics* 653

Índex de quadres 653
Índex de gràfics 664

* Els índexs de quadres i gràfics de l'annex estadístic es poden consultar al CD-card i a la web: ces.caib.es

CAPÍTOL I

Panorama econòmic

RESUM

A. L'economia mundial i la Unió Europea

El panorama internacional de l'any 2009 es veu condicionat especialment pels efectes de la crisi econòmica internacional, que per la seva gravetat ja es coneix amb el nom de la *Gran Recessió* i que ha provocat l'esfondrament de la demanda mundial a remolc de la crisi de la construcció i les hipoteques d'alt risc als Estats Units, la qual cosa ha tingut efectes extraordinàriament negatius en el sistema financer internacional. La situació de crisi s'il·lustra per una contracció de la taxa del PIB mundial del –2,3% (la primera des del *crack del 29)*, fet que ha generat la caiguda de les exportacions de mercaderies mundials més important des del 1965 en un –12,2%. A curt termini, una de les principals preocupacions dels principals organismes internacionals (FMI, OCDE, CE) se centra en els riscs derivats de l'augment del deute públic en les economies avançades, especialment en els països perifèrics de la zona euro. Per a l'OIT, l'impacte de la crisi econòmica en els països del G20 ha suposat la pèrdua de més d'11 milions d'ocupacions, amb un augment generalitzat de les taxes d'atur. En el món s'han perdut 30 milions d'ocupacions. Amb aquesta perspectiva, l'atur posa en relleu la gravetat de la crisi econòmica internacional. Per això, l'anul·lació de les mesures d'estímul llançades el 2009 no hauria de produir-se de manera prematura, ja que en molts països el creixement continua essent fràgil, i la demanda del sector privat, feble. Així, les mesures que donen suport a l'ocupació i la protecció social haurien de mantenir-se fins que el creixement de l'ocupació arribi a un impuls més gran.

D'acord amb les previsions de primavera elaborades per la Comissió Europea, l'any 2010 el PIB de la zona euro augmentarà lleugerament un 0,9%, per créixer una mica més el 2011 fins a assolir l'1,5%. L'impacte de la crisi econòmica en els tres principals mercats turístics emissors de fluxos turístics cap a les Illes Balears —Alemanya, el Regne Unit i Espanya—, mostra que Alemanya i el Regne Unit creixeran per sobre de la mitjana de la zona euro al llarg del bienni 2010-2011, mentre que per a Espanya no es preveu creixement positiu fins al 2011 amb un 0,8%, ja que el seu creixement es veu força llastrat perquè presenta la taxa d'atur més alta de la zona euro. La variació anual de la inflació presenta un augment, amb un màxim de l'1,7% el 2011. Aquest també és el cas per Alemanya, amb un augment fins a l'1,5%; en canvi, el Regne Unit sofreix una petita davallada del 2,2% el 2009 a l'1,4% el 2011. Espanya presenta una taxa negativa el 2009 d'un –0,3%, però amb un augment previst per al 2010 i 2011 de l'1,6%. Després de les reduccions dels tipus d'interès adoptades en el darrer trimestre del 2008, el Banc Central Europeu (BCE) va decidir noves baixades durant els primers mesos del 2009, fins a situar el tipus de les operacions principals de finançament, tipus de referència, a l'1% després de la darrera reducció del maig. Els tipus d'interès de les facilitats de crèdit i de dipòsit varen seguir la mateixa evolució i se situaren a l'1,75%.

L'assignació de fons per al període 2007-2013 per a Espanya és de 35 mil milions d'euros, dels quals 26,2 mil milions d'euros es destinaran a l'objectiu «Convergència» (3,5 mil milions d'euros al Fons de Cohesió), 8,5 mil milions d'euros al objectiu «Competitivitat Regional i Ocupació», i 559 milions d'euros per l'objectiu «Cooperació Territorial Europea». Andalusia, Castella-la Manxa, Extremadura, Astúries, Ceuta i Melilla, Múrcia i Galícia es troben dins l'objectiu «Convergència», mentre que la resta de CA pertanyen a l'objectiu de «Competitivitat Regional i Ocupació».

B. L'economia espanyola

L'any 2009 l'economia espanyola va registrar un decreixement mitjà del seu producte interior brut del 3,7%, però superior al creixement de la zona euro, que va ser del –4,1%. D'altra banda, les taxes trimestrals de creixement del PIB reflecteixen que la major contracció del PIB es va localitzar en el primer semestre del 2009, i a partir d'aquest moment es va produir una moderació dels ritmes de caiguda. Aquest fet s'explica fonamentalment per l'efecte sobre la demanda dels plans d'estímul econòmic posats en marxa a final de 2008, així com per la incipient recuperació de l'economia internacional. La inversió en béns d'equip va sofrir un descens del 23,1%.

Des de la perspectiva de l'oferta, tots els sectors d'activitat varen registrar caigudes, especialment intenses en el cas de la indústria (–14,7%), reflex de la contracció de la demanada interna i externa, així com de les restriccions creditícies. La segueixen el sector energètic (–8,2%), la construcció (–6,3%), que continua amb l'intens procés d'ajustament iniciat a final de 2007, i el sector primari (–2,4%). El sector de serveis va ser l'activitat que menys va caure (–1%). No obstant això, la crisi ha estat més severa amb els serveis de mercat (-2%).

L'evolució del mercat de treball el 2009 es va caracteritzar per una forta destrucció de llocs de treball i un intens augment de l'atur, de manera que es perderen més d'1,2 milions de llocs de treball.

L'evolució de la inflació, com ja s'havia anticipat en els primers mesos de 2009, va mantenir la tendència a la baixa iniciada l'any anterior i va registrar per primera vegada taxes negatives que es varen mantenir durant pràcticament tot l'any, des de març fins a octubre. Aquest comportament de la inflació va situar la taxa interanual mitjana de l'IPC en un mínim històric del –0,3%. Des de llavors, l'IPC va començar a registrar creixements continuats que dirigiren la taxa de variació interanual a valors positius el novembre i acabaren situant la inflació el desembre en el 0,8%.

La situació actual de crisi econòmica i la necessitat d'avançar en el canvi de model productiu basat en la competitivitat i el coneixement exigeixen alts nivells de formació i qualificació de la major part de la població. Per tant, disposar d'una educació i una formació de qualitat és imprescindible per impulsar el creixement econòmic, l'ocupació i la cohesió social.

C. L'economia balear

Segons l'estimació que ha fet la Direcció General d'Economia del Govern de les Illes Balears, el VAB real de l'economia balear ha estat per a l'any 2009 de 18.693,16 milions d'euros, xifra que suposa una caiguda respecte del 2008 del 2,7%. Aquesta caiguda és inferior a l'observada tant en el conjunt de la zona euro com a Espanya. Per sectors econòmics, el sector primari va caure un –0,4% el 2009, amb una pèrdua d'1,2 punts percentuals respecte de l'any passat, i segueix una tònica de desacceleració econòmica des de l'any 2006. El sector de la indústria i l'energia presenta un decreixement del –3,5%, amb una pèrdua percentual de quatre punts amb relació a l'any passat. El sector de la construcció disminueix un –8,6% (la caiguda màxima per a les Balears), amb una caiguda percentual de 7,2 punts percentuals per comparació a l'any passat. Finalment, el sector dels serveis també decreix el –2%, la qual cosa representa una caiguda de 3,6

punts respecte de l'any passat, a conseqüència del menor dinamisme de la demanda dels residents i no residents. Per illes, Mallorca cau un –2,8%, Menorca un –3,2% i les Pitiüses un –2,2%.

C.1. Anàlisi de l'oferta

El sector primari

Segons les dades de les conselleries d'Agricultura i Pesca i de Medi Ambient, el sector primari ha gaudit el 2009 d'una producció final del VAB a cost de factors de 153,02 milions d'euros (corrents), dels quals el 84,21% correspon al subsector agroramader; un 11,48%, al subsector pesquer, i la resta, el 4,31%, al subsector forestal. Aquesta magnitud representa una reducció en euros corrents de l'ordre del 14% respecte del 2008.

La indústria i l'energia

En relació amb el PIB de la indústria i de l'energia, s'aprecia que durant el 2009 es manté la seva pèrdua de pes dins el conjunt regional, fet que s'observa durant l'últim decenni, com ho demostra el gairebé punt i mig que separen els valors observats el 2000 i 2009 (el 7% i el 5,7% respectivament). Igualment, els llocs de feina en la indústria també s'han vist reduïts en termes del seu pes relatiu, ja que han passat de representar el 9% l'any 2000 al 7,2% el 2009.

La construcció

L'indicador global d'activitat del sector de la construcció per al 2009 va decréixer a una taxa del –33,1% (la principal caiguda des del 1986), enfront del –20% de l'any anterior. La feble activitat de la construcció es va reflectir, ràpidament, en el mercat laboral. Amb dades de l'enquesta de la població activa, la població ocupada en el sector va decréixer de mitjana un 19,0%, i va arribar als 65.200 treballadors, enfront dels 80.600 treballadors del 2008. D'altra banda, les xifres d'atur per al conjunt de la comunitat varen continuar empitjorant respecte del 2008, any en què ja s'avien duplicat respecte de l'anterior. Amb dades de l'INEM, el nombre mitjà d'aturats que es varen registrar el 2009 es va situar en les 17.501 persones, enfront de les 10.280 del 2008 i les 5.671 del 2007. En aquest últim any, la població aturada es va incrementar de mitjana un 81,3%. Es varen vendre 343,6 milers de tones de ciment, enfront dels 638,6 milers de tones del 2008. Aquesta variació va suposar una disminució del 46,2%. Durant l'any 2009, les entrades dels diferents materials de construcció, exclòs el ciment, també es varen contreure, i es va registrar la menor xifra dels últims onze anys. Les entrades de materials de construcció varen disminuir un 30%, i arribaren a 216,8 milers de tones. Per primera vegada des de l'any 2000, any en què comença la sèrie, els costs del sector de la construcció es varen reduir de forma agregada un 1,1%. A diferència del que havia ocorregut durant l'any anterior, el 2009 la inversió pública, sobretot d'obra civil, constituí el pilar de la construcció, que compensava, en part, les disminucions registrades en l'àmbit privat. El 2009, amb una situació econòmica afeblida, sobretot en el sector privat de la construcció, el Govern central va utilitzar la licitació pública com a mesura d'impuls per pal·liar la crisi. Va posar en marxa el Pla E, amb el qual es va recuperar l'impuls d'anys anteriors, ja que es va arribar a 893,58 milions d'euros de licitació pública, un dels nivells més alts des de l'any 2000 i similar al que es va registrar el 2004. Aquesta injecció pública va suposar un 71,9% més que l'any

2008. Quant a l'origen d'aquestes inversions públiques, el 2009 també va ser un any de canvis. Si des de l'any 2005 l'Administració central finançava cada vegada més licitacions, i guanyava pes a costa de l'Administració autonòmica, l'any 2009 la procedència del finançament va canviar i va ser l'Administració local la que més licitacions va finançar. El percentatge d'obres finançades per l'Administració local es va aproximar al 60% del total (enfront del 37,1% de l'any 2008); el restant 40% es va repartir a parts iguals entre l'Administració central i l'autonòmica.

L'any 2009 va acabar amb un sector en plena recessió. Les obres i els habitatges visats, que representaven un consistent indicador avançat de l'activitat futura del sector, varen experimentar la reculada més important dels últims 40 anys.

Els serveis privats

El total de la renda generada (VAB) pels serveis privats a les Illes Balears (comerç, turisme, transport, tecnologies de la informació, immobiliàries i arrendaments, serveis a persones i empreses, i, altres activitats) és de 9.338 milions d'euros, segons les darreres estimacions referides a l'any 2007. El personal ocupat és de 298.210 persones. Les despeses de personal assoleixen els 5.269 milions d'euros i els excedents bruts d'explotació (EBE) comptabilitzen 4.254 milions d'euros. Pel que fa a les principals macromagnituds, cal destacar que per volum de negoci la principal activitat de serveis privats a les Illes Balears ha estat el comerç, amb més de 13.800 milions d'euros de facturació, més del doble que el turisme, segon dins aquest rànquing (6.130 milions d'euros) i seguit del transport (3.307 milions d'euros).

A continuació, resumim l'evolució conjuntural d'aquestes tres principals activitats dels serveis privats a les Illes Balears, a més de les institucions financeres i les administracions públiques.

El turisme

L'any 2009 es dóna una continuació en la caiguda de les estades en un 2,75%. Es passa de 117 milions d'estades el 2008 a 113,8 milions d'estades el 2009, amb una pèrdua de més de 3,2 milions d'estades, fet que s'explica per la baixada del nombre de turistes arribats, ja que disminueixen en un 11,3% (es passa de 13,1 milions de turistes arribats el 2008 a 11,6 milions el 2009, amb una pèrdua de prop d'1,5 milions de turistes). En canvi, l'estada mitjana creix un 9,4% (es passa de 9,9 dies el 2008 a 10,8 dies el 2009, amb un creixement de 0,9 dies per turista). Quant a la distribució de les estades turístiques per tipologia d'allotjament, es nota una transferència de fluxos des dels hotels cap a altres tipus d'allotjament. Així, el 61,2% va a hotels i similars (3,3 punts menys respecte del 2008), el 13,4% va a allotjaments en lloguer (3,6 punts més), el 12,5% va a allotjaments en propietat (2,8 punts més), el 10,6% va a casa d'amics o familiars (3,7 punts menys que el 2008) i el 2,4% va a altres tipus d'allotjaments (0,8 punt més respecte del 2008).

L'estacionalitat mesurada per la variació en el nombre de turistes en la temporada mitjana-baixa presenta una lleugera variació negativa de tres dècimes, tenint en compte que l'any 2008 el total d'arribades en aquesta temporada era del 20,8% i el 2009 ha estat del 20,5%. D'acord amb un indicador sintètic de l'estacionalitat calculat amb l'índex de Gini, hi ha un lleu empitjorament de l'estacionalitat de 0,009 punts, que en termes d'una equidistribució igual per mesos de la mitjana de les arribades és d'un –1,45%. Per illes, la pèrdua més important en temps equivalent en mesos es dóna a Menorca, amb una caiguda del 3,8%; en canvi, les Pitiüses presenten una millora del 3,7%. Aquest lleu empitjorament de l'estacionalitat pel conjunt de les Illes Balears es deu al com-

portament del mercat espanyol, que perd un 21% en la temporada mitjana-baixa.

La taxa efectiva d'ocupació se situa en el 38,5%, amb una variació negativa de 2,98 punts. A Mallorca se situa per sobre de la mitjana regional, amb un 42,4%; seguida per Menorca, amb un 31,2%; Eivissa, amb un 30,2%, i Formentera, amb un 29,4%.

Finalment, les dades d'EGATUR 2009 publicades per l'Institut de Estudis Turístics (IET) reflecteixen que els turistes varen gastar a les Illes Balears un total de 8.785 milions d'euros, un 7,2% menys que al llarg de l'any 2008. La despesa mitjana per turista assolí els 972 euros, amb un creixement del 2,9%. Altrament, la despesa mitjana per turista i dia va ser de 102 euros, amb una caiguda del 2,8%.

El comerç

L'any 2009 hi havia a les Illes Balears 19.431 empreses del sector del comerç, és a dir, el 21,16% del total d'empreses. Un fet que cal destacar d'aquest any respecte de l'anterior és que, en nombres absoluts, desapareixen un total de 369 empreses de comerç respecte del 2008, i el percentatge de disminució és d'un 0,05%, ja que l'any 2008 respecte del 2007, en valor absolut, varen desaparèixer un total de 156 establiments comercials, i el percentatge d'aquesta disminució va ser de més de mig punt respecte del 2007. Hi ha hagut, per tant, un procés de desaparició acumulat d'empreses durant aquests dos darrers anys. Un 67,07% d'aquestes empreses es dedicaven al comerç al detall; un 23,27%, al comerç a l'engròs, i un 9,65%, a la venda, el manteniment i la reparació de vehicles. El tipus d'empreses en el qual s'ha produït la major disminució percentual respecte de l'any 2008 és precisament en les empreses que es dediquen al comerç al detall. Si ens fixam en l'evolució conjuntural del sector, podem comprovar com a les Illes Balears les vendes del comerç al detall varen decréixer durant el 2009 un 10%, a un ritme molt superior al del conjunt de l'Estat espanyol (7,03%). L'ocupació en el comerç al detall va disminuir al llarg de l'any un 3,73%, tres dècimes per sobre del nivell de l'Estat espanyol.

El transport

Al llarg de l'any 2009, s'han de destacar diversos aspectes. En primer lloc, la importància del turisme de creuers, que en els últims nou anys ha passat de 638 mil passatgers a 1,2 milions. No obstant això, durant el darrer any el total de passatge va disminuir un 5,84%. Un segon aspecte conjuntural és la importància que va adquirint el transport per ferrocarril, incrementat els darrers anys a causa del metro. Des de l'any 2001, el total de trànsit s'ha multiplicat per dos, i l'any 2009 ha arribat als 7,7 milions de passatgers (3,8 milions l'any 2001). Un tercer aspecte que cal destacar és la caiguda en el transport de mercaderies, en concret dels materials per a la construcció (un 34% de disminució pel que fa al 2008) i els productes siderúrgics (un 23% de caiguda), ambdós sens dubte relacionats amb la reducció de l'activitat del sector de la construcció. El sector del transport aeri sofreix un estancament en l'arribada de viatgers, ja que el 2009 les arribades són pràcticament les mateixes que l'any 2005.

Les institucions financeres

El 2009 les institucions financeres s'han vist afectades per la recessió econòmica en la qual està sumida l'economia internacional, espanyola i regional. En aquest context, la demanda de crèdit a les institucions bancàries que operen a les Balears, tant de les llars com de les empreses no finan-

ceres, ha experimentat una marcada contracció, i ha afavorit, així, el necessari procés de despalanquejament, aspecte que explica que el volum de negoci de les entitats bancàries hagi registrat un estancament. Les ràtios de morositat han augmentat notablement i han passat a ser el desembre del 2009, per al conjunt de les entitats bancàries que operen a Espanya, del 5%, 1,7 punts més que el que es va registrar un any abans. Pel que fa al passiu bancari, tot i que les taxes d'estalvi de les llars varen assolir el 2009 la quota més alta de les últimes dècades, el volum de dipòsits aconseguit pel conjunt de les entitats bancàries operatives a les Balears i al conjunt d'Espanya varen registrar el 2009 uns increments molt per sota dels corresponents a anys anteriors.

Les administracions públiques

El total del consum públic a les Illes Balears (els salaris més les compres de béns i serveis) va arribar als 3.242,8 milions d'euros, la qual cosa representa l'11,6% de l'oferta interior a preus de mercat, 6,7 punts per sota del nivell estatal, que és el nivell de consum públic més baix del conjunt de les comunitats autònomes. Igualment, el percentatge d'assalariats de les administracions públiques és del 13,4%, el quart més baix per CA, i se situa 2 punts per sota de la mitjana regional. En contrapartida, l'estalvi públic va ser de 3.825,5 milions d'euros, mentre que la inversió pública es va situar en els 760,4 milions d'euros, de manera que es generà una capacitat de finançament del conjunt de les administracions públiques (l'estatal, l'autonòmica, la insular i la local) de 3.065,1 milions d'euros, equivalent al 13,5% del PIB, que és el percentatge més alt de totes les comunitats autònomes.

L'any 2009 ha estat el d'inici de l'activitat de l'Agència Tributària de les Illes Balears (ATIB). Se l'ha dotat amb un pressupost inicial de 15,9 milions d'euros i una plantilla de personal de 342 persones. El funcionament d'aquest primer any ha donat una recaptació per al conjunt dels ingressos de 845,6 milions d'euros. El pressupost general d'ingressos per a l'any 2009 de l'Administració general de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears (en el qual queden inclosos les entitats autònomes) és de 4.037,5 milions d'euros, en contrast amb els 3.787,3 milions d'euros que s'havien aprovat per a l'exercici de l'any anterior. Per a l'exercici de 2009, els consells insulars presenten uns pressuposts agregats que sumen 537,6 milions d'euros, xifra que representa un augment del 22,3% en relació amb l'exercici anterior. Quant a la hisenda municipal, la suma total dels ingressos per a l'exercici del 2009 s'acosta a la barrera dels mil cinc-cents milions d'euros, amb una taxa d'increment del 7,9%. El deute acumulat de les Illes Balears durant l'any 2009 va ser de 3.289 milions d'euros, un 35,5% superior al de l'any anterior. Aquesta quantitat representa un nivell d'endeutament per PIB del 12,5% el 2009, 4,3 punts per sobre del conjunt de comunitats autònomes. Només se situa per sobre la Comunitat Valenciana, amb un 14,1%.

El deute de les empreses públiques a les Balears assoleix els 675 milions d'euros, la qual cosa representa el 2,6% del PIB i se situa com el tercer més important després de Catalunya i Castella-la Manxa.

La Delegació Especial d'Hisenda a les Illes Balears va obtenir el 2009 una recaptació tributària de 2.070 milions d'euros, fet que representa una disminució del 20,6%.

C.2. Anàlisi de la demanda

Les Balears amb un 5,01% presenten, després de Navarra (6,06%), el segon saldo net exterior respecte de l'oferta interior, gràcies al turisme, ja que presenten un superàvit positiu per un valor de

1.399,9 milions d'euros, el qual s'explica íntegrament pel superàvit comercial referit a l'estranger, que és de 3.377,9 milions d'euros i que permet finançar amb escreix el dèficit comercial respecte de la resta de comunitats autònomes, que és de –1.978 milions d'euros. El fet que aquest dèficit interior no sigui més abundant s'explica perquè en la balança comercial s'inclou la de serveis, que comptabilitza el superàvit turístic balear respecte de la resta de comunitats autònomes. Aquest saldo net exterior elevat comporta un percentatge més baix pel que fa als diferents components de la demanda final. Així, l'anàlisi de l'estructura de la demanda final per comunitats autònomes mostra comportaments diferents de les Illes Balears, ja que les Illes és la comunitat autònoma que mostra el segon percentatge més baix de demanda interna en relació amb l'oferta interior o renda interior bruta, amb el 94,9%, per sobre de Navarra amb el 93,9%. Això s'explica perquè és la comunitat autònoma que mostra una participació relativa més reduïda del consum privat, amb el 56,75%, la més baixa de l'Estat en consum públic amb l'11,6%, i és la desena en inversió, amb el 26,6%.

C.3. Anàlisi de la inflació, de la renda per càpita i dels fluxos de finançament

La inflació com a mitjana de les taxes de variació anual valorada per l'índex de preus de consum va ser del –0,2% a les Illes Balears (–0,3% a Espanya), valors que se situen per sota de l'índex de preus al consum harmonitzat (IPCH) de la zona euro (0,3%), la qual cosa reflecteix un guany de competitivitat en relació amb els països europeus per a tots els béns i els serveis que s'ofereixen des de les Balears. La inflació interanual és del 0,8% a les Balears, –0,6 punts per sota de l'espanyola i la desena més baixa de l'Estat. Pel que fa a la inflació subjacent, un cop descomptats els efectes inflacionistes dels aliments no elaborats i de l'energia, les Balears tenen una inflació subjacent d'acord amb la de l'Estat (0,8%).

Les Illes Balears ocupen la desena plaça en PIB per càpita dins el conjunt de les comunitats autònomes, amb un índex (97,84) respecte al nivell 100 d'Espanya. Per segona vegada, hi ha un PIB per càpita a les Balears per sota del d'Espanya. Cal observar que per comparació a l'any 2000 hem perdut –17,5 punts i cinc posicions, ja que la renda real per càpita regional de les Balears ha crescut per sota de la mitjana espanyola, fet que es pot explicar, inicialment, perquè la renda regional ha crescut menys que la mitjana espanyola, mentre que la població experimenta el creixement regional més importants per comunitats autònomes.

Una característica de les Balears és que presenta un baix nivell relatiu de consum privat i públic respecte de la renda que generen, la qual cosa facilita disposar d'uns elevats nivells d'estalvi regional, que en el cas de les Balears per a l'any 2008 se situen en 8.835 milions d'euros, el 56,7% dels quals procedeixen del sector privat, i el 43,3%, del sector públic. Aquestes dades demostren que les Balears estalvien el 33,1% del PIB regional, que és la quota més elevada de l'Estat. La segueix Madrid, amb el 29,1%. També es pot destacar que el fet que determina la inversió regional no són les taxes regionals d'estalvi, ja que la major part de les comunitats autònomes que superen el 25% de quota regional d'estalvi respecte del PIB inverteixen per sota dels nivells d'estalvi generats, de manera que es produeix un sobrant d'estalvi que no és canalitzat cap a la inversió regional, sinó cap al transvasament de recursos financers a l'exterior en forma de capacitats de finançament, i les regions riques no són objecte d'un sobreesforç inversor per part de l'Estat. Així, la mitjana inversora de les set comunitats autònomes que més estalvien és del 23,7%, mentre que aquesta mitjana

inversora per a la resta de comunitats, que estalvien menys del 25%, és del 31,14%. Per tant, és a les comunitats amb més capacitat d'estalvi on es generen les capacitats més elevades de finançament cap a la resta de comunitats, atès el menor esforç inversor relatiu. En el cas de les Balears, i per l'any 2008 es pot comprovar que la capacitat de finançament de 1.399,9 milions d'euros es deu exclusivament al sector públic, amb 3.065,1 milions d'euros, ja que el sector privat es troba en una situació de necessitat de finançament per un valor de –1.665,2 milions d'euros.

D. Principals accions en el camp del medi ambient i de l'R+D+i

El juny de 2009 es va publicar, en el marc del Pla Hidrològic de les Illes Balears, l'informe de sostenibilitat ambiental. En aquest document s'identifiquen, es descriuen i s'avaluen les repercussions ambientals del Pla Hidrològic. Igualment, el Govern de les Illes Balears, conscient del patrimoni natural que representen els prats de posidònia, així com de la necessitat de preservar-los, elaborà i engegà amb la participació de la Direcció General de Pesca, la Fundació Bosch i Gimpera, i l'Institut Mediterrani d'Estudis Avançats, el projecte «Protecció de praderies de posidònia a LIC de les Balears», projecte que rep el finançament europeu per decisió de la Comissió Europea de 5 de juliol de 2001, dins l'àmbit LIFE (normativa que regula l'instrument financer per al medi ambient). També en l'àmbit del Govern, el desembre de 2009 es va publicar el primer Informe d'estat del medi ambient de les Balears 2006-2007, el qual respon a l'obligació d'elaborar aquest tipus de document tal com ho indica la Llei 27/2006.

El Consell de Mallorca, per acord adoptat en Ple el dia 4 de febrer de 2008, es va adherir als principis, els objectius i les mesures contingudes en el Conveni Europeu del Paisatge. Dins d'aquest marc, en 2009 es publicaren les Bases per a una estratègia de paisatge de Mallorca.

L'any 2009 va suposar la posada en marxa del nou Pla de Ciència, Tecnologia i Innovació de les Illes Balears (2009-2012), aprovat per la Comissió Interdepartamental de Ciència i Tecnologia el 22 de desembre de 2008, i pel Consell de Govern, el 20 de febrer de 2009. Aquest Pla representa l'eina clau per reforçar i articular el sistema d'innovació de les Illes Balears.

La Comunitat de les Illes Balears continua essent la comunitat que té un menor percentatge de la despesa en R+D sobre el PIB, concretament 0,35%, valor inferior a la mitjana nacional, que se situa en un 1,35%. Cal remarcar que malgrat ser la que té la ràtio més baixa, les Illes Balears han passat de tenir una despesa de 46.323 milers d'euros l'any 2003 als 97.385 milers d'euros el 2008.

La distribució sectorial de la despesa en R+D no ha variat. Continua tenint un pes molt importat la Universitat de les Illes Balears, ja que representa un 47,49% de la despesa totalmentre la mitjana de la Unió Europea és d'un 22,63%. Les Illes Balears es troben encara enfora d'aconseguir que el sector privat faci dos terços de la despesa, tal com l'Estratègia de Lisboa pretén per al 2010.

1

PANORAMA INTERNACIONAL

RESUM

El panorama internacional de l'any 2009 es veu condicionat especialment pels efectes de la crisi econòmica internacional, que per la seva gravetat ja es coneix amb el nom de la *Gran Recessió,* i que ha provocat l'esfondrament de la demanda mundial a remolc de la crisi de la construcció i les hipoteques d'alt risc als Estats Units, la qual cosa ha tingut efectes extraordinàriament negatius en el sistema financer internacional. La situació de crisi s'il·lustra per una contracció de la taxa del PIB mundial del –2,3% (la primera des del *crack del 29),* fet que ha generat la caiguda de les exportacions de mercaderies mundials més important des de 1965 en un –12,2%. A l'informe de primavera de l'FMI es projecta un creixement mundial per al 2010 i 2011 del 4,25%, amb un creixement menor de les economies avançades del 2,25%, i un major creixement de les economies emergents i en desenvolupament del 6,25%. A curt termini, una de les principals preocupacions dels principals organismes internacionals (FMI, OCDE, CE) se centra en els riscs derivats de l'augment del deute públic en les economies avançades, especialment en els països perifèrics de la zona euro. Per l'OIT, l'impacte de la crisi econòmica en els països del G20 ha suposat la pèrdua de més d'11 milions d'ocupacions, prop de 17 milions en l'àrea de l'OCDE, dels quals, 7,9 milions s'han perdut als Estats Units i 2,4 milions a Espanya, amb un augment generalitzat de les taxes d'atur. Aquesta perspectiva de l'atur posa en relleu la gravetat de la crisi econòmica internacional. Com a conclusió, l'informe de l'OIT assenyala que l'anul·lació de les mesures d'estímul llançades el 2009 no hauria de produir-se de manera prematura, si bé reconeix la necessitat d'arribar a una consolidació d'àmbit fiscal, ja que en molts de països el creixement continua essent fràgil i la demanda del sector privat feble, i les mesures que donen suport a l'ocupació i la protecció social haurien de mantenir-se fins que el creixement de l'ocupació arribi a un impuls més gran.

Els efectes negatius de la crisi econòmica sobre el comerç mundial han estat globals i afecten tant els països desenvolupats com els països en vies de desenvolupament i les grans economies asiàtiques, les quals, tot i que en menor mesura, també han sofert aquesta recessió: en el cas de la Xina, amb una caiguda del –10,5%, i l'Índia, amb un descens del –6,2%.

Els Estats Units s'han convertit en el país del món que rep més finançament de l'exterior, ja que acapara el 41,7% del total dels fluxos d'importació de capitals mundials. El primer país del món que aporta fluxos de finançament per a la resta del món és la Xina, amb un 23,4% del total mundial, bona part dels quals es canalitzen cap als Estats Units.

1.1. L'EVOLUCIÓ ECONÒMICA INTERNACIONAL I DE LES GRANS REGIONS ECONÒMIQUES

La taxa de creixement real del PIB mundial es va contreure un –2,3% el 2009, la qual cosa va arrossegar una caiguda del comerç mundial en termes constants en un –12,2%. Cal destacar que aquesta caiguda del PIB mundial és la primera vegada que es dóna des del *crack del 29* i que el volum del comerç mundial només ha caigut en tres anys des de 1965. Aquests són: 1975 (primera crisi del petroli) amb una caiguda del –7%; 1982 (efecte de la segona crisi del petroli amb un –2%), i 2001 (després de la crisi de les *punt.com* i els atemptats contra les Torres Bessones a Nova York) amb un –0,2%. (Vegeu el quadre AI-1 i el gràfic AI-1.)

L'opinió general[1] apunta que l'origen d'aquesta crisi internacional, que per la seva dimensió s'ha estimat com la més greu des del *crack* del 29 i que ja és coneix com la *Gran Recessió,* s'ha de cercar en la sobtada ensulsiada de la demanda mundial provocada per la crisi de la construcció i de les hipoteques d'alt risc (*subprime*) als Estats Units, amb efectes devastadors per

1. Vegeu: Richard Baldwin (ed. 2009), *The Great Trade Collapse: Causes, Consequences and Prospects*, Centre for Economic Policy Research (Londres).

al sistema financer internacional, que ha provocat, en primer lloc, una sequera del crèdit internacional (*credit crunch*) i, en segon lloc, aquestes restriccions creditícies s'han traslladat posteriorment a l'economia real.[2 i 3] En tot cas, sobta la gran diferència que hi ha de més de deu punts percentuals entre la menor caiguda del PIB mundial i la molt més pronunciada del comerç mundial.

Segons les dades de l'informe de primavera de l'Organització Mundial del Comerç (OMC, 2010), aquesta major caiguda del comerç mundial respecte del PIB s'explica per diverses raons. La primera, relacionada amb l'activitat econòmica, és que el volum del comerç mundial té respecte del PIB una major composició de béns d'inversió, especialment pel que fa als productes d'acer o als seus transformats, molt dependents del sector de la construcció i dels béns de consum durables, com és el cas de l'automòbil, totes dues activitats molt afectades per la crisi econòmica internacional. Un segon factor explicatiu de les dades estaria relacionat amb la metodologia de recollida de la informació i pot ser degut a l'efecte de *doble comptabilitat,* ja que les mercaderies poden creuar diverses vegades les fronteres nacionals de diferents països segons la logística que segueixen els grans fluxos de transport internacional. Finalment, la crisi internacional, per primera vegada des del 1945, ha afectat de forma simultània el conjunt d'exportacions i importacions del grup d'economies internacionals, per la qual cosa és possible que s'hagi donat un efecte multiplicador negatiu més accentuat en el cas del comerç mundial.

Així, l'any 2009 ha vist com el volum de les exportacions de mercaderies ha caigut en tots els països i regions.

Per grans regions econòmiques, cal destacar que la Unió Europea (UE-27) representa l'àrea comercial més important del món, amb un pes del 37,6% respecte del total de les exportacions mundials. La crisi econòmica internacional es va deixar notar amb una caiguda de les seves exportacions en termes constants d'un –14,8%, és a dir, 2,6 punts més de caiguda respecte del que ho va fer el comerç mundial. La resta d'economies més avançades també presenten caigudes superiors a la mitjana mundial, com és el cas dels Estats Units (–13,9%), i especialment, del Japó (–24,9%).

En el cas de la Xina, la caiguda de les seves exportacions va ser del –10,5% (11 punts per sota del 2008, però 1,7 punts per sobre de la mitjana mundial); en canvi, el seu PIB s'ha mantingut en un 8,5%, gràcies al fet que el seu sistema financer s'ha mantingut al marge de la crisi financera internacional[4] i a l'impressionant *xoc* d'inversions públiques desplegades pel Govern xinès, a fi de mantenir els nivells d'activitat econòmica i d'ocupació. També dins el continent asiàtic, cal destacar el millor comportament relatiu de l'altra gran economia continental, l'Índia, amb una caiguda del –6,2% (6 punts per sobre de la mitjana mundial).

Per països, els únics que representen una quota exportadora mundial superior al

2 i 3. Vegeu: *Memòria del CES 2008 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears*, pàg. 13-17.

4. I ara es manté al marge dels especuladors internacionals a l'hora de finançar el seu deute públic.

4,5% són la Xina (9,6%), que per primera vegada es col·loca com a líder mundial, Alemanya (9%), els Estats Units d'Amèrica (8,5%) i el Japó (4,7%). (Vegeu els quadres AI-2 i AI-3.)

Espanya manté la seva quota exportadora mundial en un 1,7% i guanya una posició en el rànquing de les principals potències exportadores mundials en passar del lloc 17 al 16 en un exercici espacialment difícil, ja que les seves exportacions en termes monetaris varen caure un 23%, és a dir, al mateix ritme que la resta del comerç mundial.

Val a dir que a diferència del que s'addueix sobre la manca de flexibilitat de l'economia espanyola, les dades de l'exercici 2009 demostren que és una de les economies de la UE en què més ràpidament i amb més contundència s'han ajustat els costs unitaris salarials, amb taxes de creixement reals ajustades pel tipus de canvi que han passat d'un 3,1% el 2008 a un –2% el 2009 i previsions del –2,2% el 2010,[5] la qual cosa ha comportat una millora dels nivells de competitivitat relativa en preus i una millora de la capacitat exportadora del país, ja que en els primers dos mesos del 2010 les exportacions espanyoles han crescut en termes corrents un 13%[6] enfront d'un 9,4% d'Alemanya, i un 6,5% de França i Itàlia.[7] La gran diferència que hi ha entre Espanya i aquestes grans potències exportadores europees és que Espanya té encara un dèficit potencial significatiu d'empreses transnacionals, ja que disposa de 40.000 empreses que exporten regularment, mentre que s'estima que el seu potencial exportador podria situar-se en el doble.[8]

5. Nivells d'ajust no superats ni per Alemanya, França i Itàlia, i que en bona part es basen en què Espanya presenta els majors nivells de recuperació de la productivitat del treball el 2009 i el 2010 amb taxes del 3,3% i el 2,1%. En termes de productivitat horària, el millor comportament d'Espanya només és superat per Noruega i Irlanda. Segons Eurostat, per a l'any 2009, la productivitat laboral per persona d'Espanya supera en sis punts a la d'Alemanya i en 10,7 punts la mitjana de la UE-27. (Vegeu el gràfic A I-2.)

6. Un 15% en el primer trimestre, la qual cosa, representa el creixement més alt dels darrers deu anys, amb una millora de la taxa de cobertura de 5 punts, i amb una caiguda del 45,3% en el dèficit no energètic. Així, segons el Banc d'Espanya, en el primer trimestre de l'any el dèficit per compte corrent s'ha reduït un 20,9% i la necessitat de finançament de l'economia espanyola ha disminuït un 25,2%.

7. Espanya també presenta una millor previsió per a l'any 2010 de l'índex de capacitat exportadora (índex de creixement de les exportacions de béns i serveis respecte de l'índex de creixement del comerç mundial) amb una taxa del –0,5%, mentre que per a França és del –0,7% i per a Itàlia és del –1,7%. Alemanya és l'únic país de la zona euro que presenta una taxa positiva del 0,6%. Aquesta millora relativa dels nivells de competitivitat ha anat acompanyada per un dels ajusts més importants en termes de la reducció del dèficit per compte corrent i, per tant, de les necessitats de finançament exterior de l'economia espanyola, ja que d'un dèficit per operacions corrents d'un –9,5% el 2008, s'ha passat a un –5,1% el 2009 i es preveu que arribi a un –2,8% el 2010. Això, també ha suposat una millora dels beneficis empresarials, segons l'informe de juny de 2010 de la Central de Balanços del Banc d'Espanya. Evidentment, aquesta capacitat d'ajustar els costs unitaris salarials i recuperar nivells de competitivitat internacional no és independent del grau de flexibilitat que té el seu mercat de treball, no tan sols pel que fa a l'ocupació temporal, sinó que, tal com argumenten l'FMI i l'OCDE, Espanya és el país de l'OCDE on l'índex de protecció de l'ocupació fixa més s'ha reduït des del 1990, passant d'un índex 3,88 el 1990 a un 2,46 el 2008. (Vegeu: FMI, *World Economic Outlook*, abril, 2010, pàg. 76). O com assenyala el darrer *Informe sobre el empleo en Europa 2009*, que refuta la idea que el mercat de treball espanyol és rígid, ja que Espanya és la primera en taxes de contractació, la tercera en taxes d'acomiadament i la segona en taxes de rotació de l'ocupació.

8. Vegeu: José A. Herce, Ana María Domínguez i María Romero, *Internacionalización, empleo y modernización de la economía española*, ICEX, 2010. Els autors afirmen que si l'economia espanyola tingués el doble d'empreses multinacionals de titularitat espanyola, l'economia seria molt més avançada tecnològicament i el panorama laboral molt més satisfactori, entre altres raons perquè les empreses exportadores aporten més de 6 milions d'ocupacions directes i indirectes, que són, en relació amb les ocupacions de la resta d'empreses, més estables, de més qualitat i amb més altes remuneracions, que es poden situar un 56% per sobre de les empreses que no exporten, ja que els seus nivells de productivitat se situen un 77% per sobre.

El 2009 les regions exportadores de petroli varen notar menys la crisi en termes reals amb caigudes inferiors a la mitjana mundial, mentre que en termes monetaris les caigudes varen ser superiors, ja que les valoracions en dòlars de les exportacions de l'Orient Mitjà, l'Àfrica i la Comunitat d'Estats Independents varen disminuir per sobre del 30%, mentre que la mitjana mundial ho va fer en un 23%. Així, el preu de petroli Brent s'ha estabilitzat a la baixa al llarg del 2009 al voltant d'una mitjana anual de 62 dòlars per barril (98,5 dòlars l'any 2008), amb un descens del 37%. Les previsions per a 2010 és que el preu del Brent pugi fins als 84,5 dòlars per barril amb un increment del 36,3%.[9] (Vegeu el gràfic AI-3.)

Els primers mesos de 2009, el dòlar va continuar amb la tendència d'apreciació en els mercats de divises registrada l'any anterior, va reflectir una certa fortalesa enfront de l'euro i va reforçar el seu paper com a moneda refugi en un context d'inestabilitat. A partir del març, no obstant això, l'euro va començar a apreciar-se davant la debilitat del dòlar. Entre el març i el novembre, quan es va assolir un canvi màxim d'1,49 dòlars per euro, va suposar una apreciació del 16,7%. Al desembre, el dòlar va recuperar posicions enfront de l'euro, davant les millores de l'economia nord-americana. Així, per al conjunt de l'any, l'euro es va apreciar enfront del dòlar un 8,7% respecte del desembre de l'any anterior. Quant a la lliura esterlina, l'evolució de l'euro es va mantenir bastant estable al llarg de l'any, si bé la variació interanual el desembre va registrar una lleugera depreciació del 0,5%. El tipus de canvi en aquell moment es va situar en 0,89 lliures per euro, igual que la mitjana anual. (Vegeu el gràfic AI-4a i AI-4b.)

Pel que fa a les importacions, el primer país importador mundial és els Estats Units, que representen el 12,7% del total (0,5 punts per sota respecte del 2008). La Xina ha superat també Alemanya com a segona potència importadora mundial, amb una quota del 8%, seguit d'Alemanya, amb una quota del 7,4%. La resta de països no arriben al 5%. Espanya és la tretzena economia importadora mundial (perd un lloc): representa un 2,3% de la quota mundial d'importacions, que cauen un 31% (8 punts per sota de la caiguda de la mitjana mundial).

Els saldos comercials estan desequilibrats pel gran dèficit per compte corrent dels Estats Units, estimat en uns 418.000 milions de dòlars, que equival al 2,9% del seu PIB. (Vegeu el quadre AI-4.)

Aquest dèficit s'ha de finançar amb entrades de capital procedents de la resta del món, principalment de la Xina. Per aquesta raó, els Estats Units s'han convertit en el país del món que rep més finançament de l'exterior, ja que acapara el 41,7% del total dels fluxos d'importació de capitals mundials. El segon país en importància en la captació de fluxos de finançament mundial és Espanya, que n'absorbeix el 7,3%; la segueixen Itàlia, amb un 7%, i França, amb un 3,9%. La contrapartida d'aquests fluxos importadors són els fluxos exportadors de capital. El primer país del món a l'hora d'aportar fluxos de finança-

9. De moment, no sembla que afecti encara als preus del petroli una possible imminència del *peak oil* o inici de l'esgotament del cru, ja que segons un Informe de la *Smith School* de la Universitat d'Oxford cal rebaixar en un 30% les reserves mundials de petroli i preveu l' inici del *peak oil* a l'entorn del 2015.

ment per a la resta del món és la Xina, amb un 23,4% del total mundial, bona part dels quals es canalitzen cap als Estats Units. La segueixen per ordre d'importància Alemanya, amb un 13,3%; el Japó, amb un 11,7%; Noruega amb un 4,8%, i Rússia amb un 4,7%. (Vegeu el gràfic AI-5.)

Des del punt de vista de l'oferta, la contribució al creixement del PIB mundial s'ha vist sotmès a un canvi estructural profund des de començament d'aquest segle XXI, ja que cada vegada més el creixement mundial depèn de l'activitat de les economies asiàtiques emergents, especialment la Xina i l'Índia, i menys del creixement dels Estats Units, la UE i el Japó.[10] Ara bé, des del punt de vista de la contribució a la demanda neta mundial, són els Estats Units els que continuen representant el gran mercat mundial de consum i es converteixen en la veritable locomotora de la demanda neta mundial,[11] la qual genera feina, ocupació i reactivació econòmica a la resta de l'economia del món. És fàcil d'entendre, aleshores, que la represa econòmica dels Estats Units a partir del segon semestre del 2009 i la confirmació del seu creixement per al 2010, amb la major taxa de creixement prevista (3,1%) per al conjunt d'economies avançades, molt per sobre de la UE (1%) i del Japó (1,9%), estigui estimulant de forma decidida la recuperació de la demanda neta mundial. També s'entèn la preocupació mundial que està generant un possible alentiment del creixement dels Estats Units al llarg del segon semestre de 2010.

L'FMI advoca per justificar aquesta major capacitat reactiva de l'economia dels Estats Units respecte de la resta d'economies més desenvolupades al fet que l'estímul fiscal públic del seu Govern ha estat més generós,[12] que el seu sector empresarial no financer depèn menys del crèdit bancari i més del mercats d'accions i bons, que ha ajustat ràpidament els seus costs unitaris salarials (–4%),[13] i al fet que la Reserva Federal va intervenir de forma massiva i va injectar tota la liquiditat que l'economia pública i privada va necessitar, a més de retallar els tipus d'interès a una taxa mínima històrica del 0 al 0,25%, inferior a la taxa de l'1% fixada pel BCE. (Vegeu el quadre AI-5 i el gràfic AI-6.)

Les previsions de primavera de l'FMI projec-

10. Les previsions de creixement per a la Xina i l'Índia per al 2010 són del 10% i 8,8% respectivament. Aquest creixement no es veu estimulat només per la recuperació de les seves exportacions gràcies a la recuperació de la demanda neta mundial tirada des dels Estats Units, sinó també perquè estan desenvolupant de forma accelerada una gran base de demanda interna.

11. I això serà així mentre les economies amb grans superàvits per compte corrent no estimulin molt més la demanda dels seus mercats interns, especialment Alemanya i el Japó. En el cas d'Alemanya, s'ha adduït que el seu comportament respecte de la UE es correspon amb el títol de l'informe *Beggar thyself and thy neighbour*, expressió treta d'una anàlisi de John Maynard Keynes per denunciar que quan un país cerca guanyar competitivitat de forma unilateral mitjançant devaluacions, *dumping social,* o mitjançant retalls de salaris reals no tan sols provoca una depressió en els seus mercats locals, sinó que també l'exporta als seus clients externs, fet que determina a la llarga una situació depressiva d'àmbit internacional. Així, l'informe denuncia que Alemanya ha retallat els seus salaris reals un 9% des de l'any 2000, i això li ha permès guanyar competitivitat a costa de la resta de països de la UE. L'única economia perifèrica europea que ha seguit Alemanya és Espanya, amb una caiguda dels salaris reals del 7%, mentre que la resta d'economies perifèriques els han augmentat.

12. Observau que el dèficit públic dels Estats Units ha arribat al –12,5% el 2009 i es preveu un –11% per al 2010, sense que hagi rebut cap atac especulatiu ni cap amenaça per part de cap agència de ràting en tenir assegurat el govern el finançament directe del deute públic per part de la Reserva Federal.

13. Uns dels ajusts més significatius dins el conjunt d'economies desenvolupades juntament amb Irlanda (–5,7%) i Espanya (–3,2%) si aquests es valoren en relació amb les seves monedes nacionals i no prenen com a referència el dòlar.

ten un creixement mundial per al 2010 i 2011 del 4,25% (després de la contracció del 2009), amb un creixement menor per a les economies avançades del 2,25% i del 3% per al mateix bienni (després de caure un –3% de mitjana el 2009), i major creixement per part de les economies emergents i en desenvolupament del 6,25% els dos anys (mentre que el 2009 varen créixer un 2,25%).

Les previsions de primavera de l'OCDE sobretot milloren les previsions de la recuperació de l'activitat del comerç mundial per al bienni 2010-2011 respecte de les de l'FMI i la CE. També és interessant destacar que l'OCDE estima una pèrdua del 3% en el creixement potencial dels propers anys (2010-2017). (Vegeu gràfic AI-7.)

Des d'una perspectiva a més llarg termini, i prenent com a referència l'economia dels Estats Units, la tendència del creixement econòmic no presenta cap de les formes tradicionals (V, U o L), sinó la d'una arrel quadrada amb la V truncada a la meitat. (Vegeu el gràfic AI-8.)

A curt termini, la principal preocupació de l'FMI se centra en els riscs derivats de l'augment del deute públic en les economies avançades,[14] especialment en els països perifèrics de la zona euro, mentre que en l'àmbit més general la principal inquietud és que el marge de maniobra de la política econòmica en moltes economies avançades ja es troba en gran manera esgotat o és molt més limitat, fet que exposa les fràgils recuperacions d'aquetes economies avançades a nous *shocks* per falta de demanda i de nous estímuls fiscals.[15] Aquesta fràgil situació financera és la que ha incentivat els atacs especulatius creixents en els mercats financers internacionals.

En el cas de la UE, els atacs especulatius contra el deute sobirà de Grècia varen provocar un primer paquet de mesures d'ajut europeu concertat amb l'FMI per valor de 110.000 milions d'euros.[16] En contrapartida, el Govern grec es comprometia a reduir en 30.000 milions d'euros la despesa pública en els propers tres anys, la qual cosa suposarà contraure el PIB un –4% el 2010 i un –2,6% el 2011 per veure si aquest pot repuntar el 2012.[17]

14. Segons l'informe sobre el cost de la crisi financera elaborat pe l'FMI per a la reunió del G-20 de Toronto, es calcula que en els països avançats els fons disponibles per a ajuts directes del Govern a les institucions financeres han representat el 6,2% del PIB. D'aquests fons disponibles, finalment només s'han utilitzat, per una millora de la confiança del mercat i pel cobrament de comissions, un 2,7% del PIB, és a dir, uns 862.000 milions d'euros. Per sobre d'aquest percentatge s'hi troben els països que més directament han patit la crisi financera: el Regne Unit (5,4%), Alemanya (4,8%) i els Estats Units (3,6%).

15. Sobre la potència dels estímuls fiscals aplicats per les economies avançades, especialment en el cas dels Estats Units i d'Espanya, vegeu la *Memòria del CES 2008 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears*, p. 13-17.

16. L'ajut europeu és de 80.000 milions d'euros, aprovat el 2 de maig de 2010.

17. El programa d'ajust imposat per l'FMI i la UE porten a Grècia a retallar el deute públic al 2,6% el 2014, reduir els salaris públics en un 16% i congelar posteriorment els sous els tres propers anys, retallar les pensions, que perdran les dues pagues extres per imports superiors a 2.500 euros i la resta seran congelades en els tres propers anys. Igualment es reduiran les pensions futures amb l'augment de l'edat de jubilació (Grècia presenta una edat real de jubilació superior a la d'Alemanya, però inferior a la mitjana europea i a la mitjana espanyola) i s'augmentarà fins al 2015 el nombre d'anys cotitzats de 37 a 40 anys per poder rebre el 100% de la pensió. En termes de reforma administrativa, es reduiran els ajuntaments de 1.300 a 340. En política fiscal, s'augmentarà la pressió fiscal fins a un 23% per a l'IVA, un 10% per als imposts especials sobre el tabac, l'alcohol i els combustibles i també els imposts sobre les empreses amb grans beneficis, els productes de luxe i les construccions il·legals. Es preveu la privatització i la venda d'empreses públiques, la reforma laboral per eliminar la prohibició d'acomiadar més d'un 2% de la plantilla en un mes i es rebaixaran les indemnitzacions. En relació amb la banca, l'Estat injectarà 17.000 milions d'euros i el BCE acceptarà deute grec encara que aquest estigui qualificat com a «bons porqueria».

La pròpia duresa del pla d'ajust a Grècia, que suposa una caiguda dràstica del seu creixement econòmic en els propers tres anys, va ser interpretada de forma molt negativa pels mercats, i la setmana del 3 al 7 de maig els atacs especulatius i la conseqüent estampida d'inversors que sortien de la zona euro per refugiar-se a l'àrea dòlar varen provocar una ensulsiada de les borses europees i de l'euro i un augment descontrolat de les primes de risc país, fet que va provocar una veritable situació d'alarma a la UE que ha exigit la definició d'un veritable pla de xoc.[18]

El cap de setmana del 7 al 9 de maig, el pla de xoc orquestrat per la UE, amb el nom de Mecanisme Europeu d'Estabilització, ha suposat, a pesar de les seves limitacions, un avanç enorme en la vertebració d'una veritable política econòmica de la zona euro, on per primera vegada s'han conjuntat tot un seguit de mesures d'abast monetari i fiscal per al conjunt de la zona euro que s'han considerat històriques. Entre les més importants cal destacar un fons de 750.000 milions d'euros per donar estabilitat a l'euro. Aquest acord es complementa amb la decisió del BCE de comprar deute públic per mitjà dels bancs centrals de cada país de la zona euro, fet que suposa la primera pedra del futur Tresor Europeu. La contrapartida del pla de xoc ha estat l'exigència d'accelerar les polítiques de control del dèficit públic per part dels països perifèrics de la zona euro, cas d'Espanya,[19] on el pla d'austeritat aprovat pel Govern espanyol recorda el pla d'ajust imposat per l'FMI i la UE a Grècia.[20] Al mateix temps, la UE treballa per aprovar un paquet de mesures destinades a reforçar la coordinació de la política econòmica mitjançant la possibilitat de corregir els projectes pressupostaris abans que siguin aprovats pels parlaments nacionals i la intenció d'obrir expedients sancionadors als països que no controlin els excessos de deute públic.

En una perspectiva a més llarg termini, també s'han estudiat altres propostes per acabar de completar la zona euro com una unió econòmica. Entre les més significatives es poden citar: un fons monetari europeu (FME) a imatge i semblança de l'FMI per a la zona euro; un tresor europeu o una agència europea del deute, que emetria deute públic europeu garantit pel BCE per crear un mercat de dimensió més gran i que podria desenvolupar una política pressupostària anticíclica com ho fan els Estats Units, però que ara ja no poden fer els estats nacionals europeus; una agència

18. En declaracions del president del Banc Central Europeu entre dijous 6 i divendres 7 de maig, els mercats financers internacionals s'havien tornat a «assecar».

19. Els estats membres que a part de Grècia i Espanya han adoptat mesures contra el dèficit excessiu són: Bèlgica,la República Txeca, Alemanya, Irlanda, França, Itàlia, els Països Baixos, Àustria, Portugal, Eslovènia, Eslovàquia i el Regne Unit. (Vegeu: http://ec.europa.eu/economy_finances/sgp/deficit/countries/index_en.htm.)

20. Les principals mesures del pla són: la reducció del sou del personal públic en un 5% de mitjana per al 2010 i la congelació el 2011 i del 15% per als membres del Govern; congelar les pensions per al 2011; eliminar el règim transitori per a la jubilació parcial; eliminar el xec nadó a partir del 2011; adequar el nombre d'unitats en les receptes dels medicaments; reduir 6.045 milions d'euros en la inversió pública; eliminar la retroactivitat en les sol·licituds per a la dependència, i reduir 600 milions d'euros en l'ajut oficial al desenvolupament per al bienni 2010-2011. S'ha de recordar, a més a més, l'increment de l'IVA, ja aprovat anteriorment, que va entrar en vigor a partir del mes de juliol del 2010; la reforma laboral; la reforma del mercat de serveis bancaris; la reforma de les pensions en procés de discussió en el Pacte de Toledo, i la Llei d'economia sostenible d'impuls cap a un nou model productiu.

pública de qualificació europea (APQE), lligada al BCE i la resta de bancs nacionals europeus, per acabar amb el monopoli de les agències de qualificació o ràting dels Estats Units que estan en mans dels grans grups especuladors internacionals; una directiva europea per controlar els fons d'alt risc o hedge funds (COM (2009) 207 final), ja que a Europa mouen més de 2 bilions d'euros, la qual cosa representa més del 50% del moviment de capitals dins la UE, que va ser ajornada la seva discussió per l'Ecofin fins després de les eleccions britàniques del passat 9 de maig. L'Ecofin de 18 de maig de 2010 ha reprès el tema i ha acordat imposar transparència a les operacions especulatives d'aquests fons d'alt risc en tot allò relatiu als nivells de liquiditat i de risc assumit. Aquesta proposta haurà de ser consensuada amb la proposta del Parlament, que estén la informació requerida als nivells de palanquejament i sobre el domicili real dels fons en el cas dels «fons de fons»; aprovar un mecanisme de supervisió europea per tal d'evitar futurs riscs sistèmics sota el control micro (per la banca, assegurances i mercats) per part del Sistema Europeu de Supervisors Financers (SESF), i sota el control macro (per tal de detectar a temps la formació de possibles bombolles especulatives) per part del Consell Europeu de Risc Sistèmic (CERS), propostes que ja es troben formulades al COM (2009) 252 final i que es troben pendents d'aprovació per part del Parlament Europeu, que exigeix més rigor i precisió en els mecanismes de control.

En relació amb les polítiques necessàries per sustentar i enfortir la feble recuperació econòmica internacional de les economies avançades, l'FMI advoca per implementar en la seva totalitat l'estímul fiscal planificat per al 2010, excepte en el cas de les economies que s'enfronten a augments profunds de les seves primes de risc, que hauran d'iniciar la fase de consolidació fiscal. Pel que fa a la inflació, atès que encara es mantenen baixos els nivells d'utilització dels equips productius, no es preveu de moment cap repunt d'expectatives a l'alça en els preus, la qual cosa pot permetre que es continuï mantenint una política monetària acomodatícia. Una altra prioritat és el sanejament i la reforma del sector financer, tot i que el *Global Financial Stability* del mes d'abril ha reduït les estimacions per rebaixes comptables i per provisions de préstecs bancaris per al període 2007-2010 de 2,8 bilions de dòlars a 2,3 bilions de dòlars, dels quals 2/3 ja havien estat reconeguts a final del 2009. No es pot oblidar tampoc el foment de polítiques per crear ocupació i formació dels desocupats, així com el reequilibri de la demanda mundial i dels tipus de canvi, a fi d'incentivar la demanda interna en els països netament exportadors i les exportacions en els països que presenten dèficits exteriors excessius.

Amb relació a la reforma de l'arquitectura del sistema financer internacional, cal destacar la reflexió engegada per l'FMI en els seus documents de treball (*Staff position note*). Destaca la nota de 12 de febrer de 2010, que sota el títol *Rethinking macroeconomic policy,* està signada pel seu economista en cap, Olivier Blanchard, juntament amb Giovanni Dell'Ariccia i Paolo Mauro, i que exposa una critica a l'excés de confiança en la política monetària en detriment de la política fiscal, així com la necessitat de flexibilitzar l'objectiu de la taxa d'inflació d'un 2% al 4%, amb la finalitat

de disposar d'un marge més gran de maniobra en la gestió dels tipus d'interès d'intervenció en situacions de crisis econòmiques greus.[21] En aquesta línia, també cal destacar l'informe de l'FMI *Una justa y sustancial contribución del sector financiero*, que és la reflexió que l'FMI ha aportat a la cimera de juny del G20 a Toronto, en què destaca la proposta que el sistema financer internacional contribueixi a l'estabilitat financera per mitjà de l'aplicació d'un impost sobre els passius de totes les institucions financeres[22] que serviria per constituir un fons especial de rescat que es podria utilitzar per fer front a futures crisis financeres internacionals i evitar així que aquest tipus de crisi recaigui sobre els pressuposts públics i, finalment, sobre les esquenes dels ciutadans. També proposa una taxa sobre activitats financeres que s'aplicaria sobre els beneficis i remuneracions sobre *bonus*.

La cimera del G20 que es va dur a terme el 26 i el 27 de juny a Toronto (Canadà) no va posar en qüestió tant la necessitat de retallar la despesa pública, que s'ha descontrolat per l'efecte de la crisi econòmica internacional, com el ritme de la retirada dels estímuls fiscals implementats per salvar l'economia global de caure en una gran recessió. En aquesta qüestió, la solució de compromís ha estat acordar una reducció del dèficit públic a la meitat el 2013 i estabilitzar el deute, iniciant-ne la cancel·lació, el 2016. Aquest acord és molt més lax que el que ha fixat la UE, que ha determinat reduir el dèficit a la quarta part i estabilitzar el deute el 2013. I en relació amb la necessària reforma financera no hi ha hagut consens i els principals acords s'han posposat per a la propera cimera de 11 i 12 de novembre a Seül, que tractarà sobre el nou sistema de regulació financera (sistema Basilea III), que planteja reforçar els mecanismes de supervisió i els requisits de capital.

1.2 Els Estats Units

Els efectes de la crisi s'han deixat notar en les principals dades macroeconòmiques de l'economia dels Estats Units: contracció del PIB amb una caiguda estimada per al conjunt de l'any 2009 del –2,4%. Aquesta disminució s'explica no tant per la lleugera contracció de la demanda final del consum privat (–0,6%), com per la forta contracció de la inversió (–14,8%) i de les exportacions de béns i serveis (–9,7%).

El fet que hagi tingut menys activitat econòmica li ha permès reduir el seu dèficit per compte corrent en 1,9 punts fins a situar-se

21. La reflexió és interessant perquè obligaria a repensar la regla fixa del Pacte d'Estabilitat Europeu i adequar-lo a la situació de la crisi actual, la més greu des de l'any 1929, i a flexibilitzar-ne els criteris, ja que es podria considerar que, per la situació actual de crisis econòmica sistèmica, aquests criteris, aprovats pel Tractat de Maastricht, que va entrar en vigor l'1 de novembre de 1993, són massa restrictius. Així, la prioritat financera per part dels mercats per rescabalar els seus préstecs donaria pas a la prioritat econòmica de donar més temps a l'economia real per consolidar la fase de recuperació i evitar així el risc de recaure en una segona fase de la crisi, que seria més aguda que la viscuda al llarg de l'any 2009 i sense possibilitat, ara, d'afrontar-la a partir d'un nou xoc d'inversions públiques, talment com ja va passar els anys trenta del segle passat. Pensau que els nivells d'endeutament dels EUA són ara tan elevats com a final de la Segona Guerra Mundial, i que es va tardar trenta anys a amortitzar-los, sense que això hagi suposat cap entrebanc en aquells anys de creixement.

22. Els dipòsits assegurats i el capital propi estarien exempts amb l'objectiu de desincentivar el palanquejament excessiu.

en el –3% del seu PIB, però la crisi econòmica ha fet créixer el seu dèficit públic fins a un –11% (4,6 punts més que el 2008) i també el seu endeutament públic, que passa d'un 70,7% el 2008 a un 84% el 2009, amb una projecció del 102,5% per a l'any 2011, sense que això provoqui tensions inflacionistes (presenta un IPC negatiu del –0,4% i estabilitat de preus prevista per al bienni 2010-2011), per la feblesa de la demanda final, ja que la taxa d'atur es mantindrà encara elevada per sobre del 9,5%.

1.3. La Unió Europea (zona euro)

Els efectes de la crisi també s'han deixat notar en les principals dades macroeconòmiques de l'economia de la zona euro: contracció del PIB amb una caiguda estimada per al conjunt de l'any 2009 del –4,1%. Aquesta disminució s'explica per la contracció de la demanda final del consum privat (–3,4%), de la inversió (–10,8%) i de les exportacions de béns i serveis (–13%).

El seu dèficit per compte corrent disminueix en 0,3 punts fins a situar-se en el –0,6% del seu PIB. El dèficit públic també augmenta fins a un –6,3% (4,3 punts més que el 2008) i l'endeutament públic arriba al 78,7% (9,3 punts més que el 2008 amb una projecció del 88,5% el 2011). Igual que els Estats Units, la zona euro presenta una taxa negativa de preus (IPC del –0,1%), per la feblesa de la demanda interna, que arrastra una previsió de taxa d'atur per als propers dos anys superior al 10%.

1.4 El Japó

Les principals dades macroeconòmiques de l'economia japonesa també reflecteixen els efectes de la crisi econòmica: contracció del PIB amb una caiguda per al conjunt de l'any 2009 del –5,2%. Aquesta disminució s'explica per la contracció de la demanda final del consum privat (–1%), de la inversió (–14,8%) i de les exportacions (–24,2%).

Com a única dada positiva, presenta un superàvit per compte corrent del 2,8% (0,4 punts menys respecte del 2008), però el seu dèficit públic augmenta en 4,9 punts fins a situar-se en un –6,9% i el seu endeutament públic arriba al 217,6% del PIB, amb una projecció del 234,1% el 2011. A l'igual que els Estats Units i la zona euro, també presenta una taxa negativa de preus (IPC del –2,2%) per la debilitat de la demanda interna, tot i presentar una taxa d'atur millor en comparació amb la resta d'economies avançades, ja que es preveu per sota del 5,5% al llarg del bienni 2010-2011.

1.5. La resta del món

La Xina també ha notat el 2009 els efectes de la crisi econòmica per la contracció de les seves exportacions, que cauen el –10,3% (23,1 punts menys respecte de l'any anterior). Aquesta contracció de la demanda exterior va condicionar un creixement econòmic menor, amb una taxa del 8,7% (1 punt menys que l'any anterior). El

Govern ha intentat contrarestar aquesta menor activitat econòmica amb una despesa pública major que ha fet augmentar el dèficit públic fins a un –2,9% del PIB. Les previsions per al 2010 són ja de plena recuperació econòmica amb taxes de creixement del PIB per sobre del 10% i del 12,3% per a les exportacions.

L'Índia, igual que la Xina, ha patit un lleuger descens del creixement l'any 2009 amb una taxa del 5,7% (1,6 punts menys que l'any anterior), però a remolc de la recuperació del comerç mundial es preveu ja una forta recuperació per al bienni 2010-2011, amb taxes de creixement del PIB superiors al 8,5%.

Iberoamèrica també ha patit la crisi amb una caiguda de l'–1,8%, però s'espera ja una forta recuperació econòmica per a l'any 2010 amb un creixement previst del 4%, a remolc de la tirada dels mercats mundials i de la recuperació dels preus de l'energia i les matèries primeres, a més del manteniment de les remeses d'emigrants. Dins les grans economies de l'àrea, el Brasil (amb un 5,5%) i Mèxic (amb un 4,2%) superen el creixement mitjà previst.

Igualment, el creixement d'Àfrica s'ha vist condicionat per l'evolució del seu subcontinent més pobre, l'àrea subsahariana, amb creixement positiu del 2,1% però 3,4 punts inferior al de l'any passat. Les previsions per al 2010 i el 2011 són de sensible recuperació de l'àrea subsahariana, amb taxes del 5,9% i 5,4% respectivament, gràcies a la recuperació dels preus de les exportacions de petroli i energia.

1.6 Mercats de treball

Les polítiques econòmiques adoptades pels governs del G20 per respondre a la crisi varen crear prop de 21 milions d'ocupacions el 2009 i el 2010, segons l'estudi *Accelerar una recuperació amb altes cotes d'ocupació en els països del G20 a partir de l'experiència adquirida*, dut a terme per l'Oficina Internacional del Treball (OIT) per a la reunió de ministres del Treball i de l'Ocupació del G20 que va tenir lloc a Washington el 20 i 21 d'abril de 2010.[23]

Aquest estudi assenyala que la desacceleració que el mercat de treball ha anat acumulant des del 2008 ha continuat essent alta en el primer trimestre de 2010, a pesar que l'economia internacional ha començat a recuperar-se. Altres factors addicionals són l'ocupació informal i la pobresa en algunes economies emergents i en desenvolupament, i un creixement en general feble dels salaris reals en tot tipus de països.[24]

23. Les mesures discrecionals d'estímul fiscal poden haver creat o salvat 8 milions d'ocupacions el 2009, i 6,7 milions, el 2010. Els estabilitzadors automàtics, com per exemple subsidis d'atur o imposts, poden haver salvat o creat 6,2 milions d'ocupacions en els països del G20 el 2009. Per tant, prop de 21 milions d'ocupacions varen ser creades o salvades, la qual cosa equival a l'1 per cent del total d'ocupacions en el grup del G20 .

24. En 15 dels països del G20 dels quals hi ha informació, es varen perdre més de 6 milions d'ocupacions en la indústria manufacturera, 2,8 milions en la construcció i 2,3 milions en el comerç majorista i minorista en els dos anys anteriors al tercer trimestre del 2009. Durant el mateix període, es va registrar un augment en l'atur en les àrees següents: serveis públics, educació, administració pública i salut. La pèrdua d'ocupacions ha estat més accentuada entre els homes que entre les dones en la majoria dels països. En els dos anys anteriors a la segona meitat del 2009, la taxa d'atur juvenil va augmentar en 12 dels 14 països del G20 dels quals hi ha informació.

L'informe també assenyala que el ritme al qual les dones i els homes que cerquen més i millors feines trobin una ocupació productiva dependrà de la solidesa de la recuperació, tant en termes de producció com d'ocupació, la qual cosa, al seu torn, dependrà del conjunt de polítiques que els països adoptin de manera individual i col·lectiva.

Com a conclusió, l'informe assenyala que l'anul·lació de les mesures d'estímul llançades el 2009 no hauria de produir-se de manera prematura, si bé reconeix la necessitat d'arribar a una consolidació en l'àmbit fiscal. En molts de països, el creixement continua essent fràgil, i la demanda del sector privat, feble. Les mesures que donen suport a l'ocupació i la protecció social haurien de mantenir-se fins que el creixement de l'ocupació arribi a un impuls més gran.

L'informe pren en compte els diferents contexts nacionals, analitza una sèrie de mesures de resposta a la crisi i destaca algunes lliçons pel que fa a com s'ha d'estimular la demanda laboral, estendre la protecció social i promoure l'ocupació i les qualificacions professionals. A partir d'aquestes lliçons, l'informe de l'OIT identifica sis desafiaments polítics per arribar a una recuperació sostenible de l'ocupació:

Prevenir una sortida prematura de les mesures d'estímul extraordinàries i, al mateix temps, reconèixer la necessitat d'una consolidació en l'àmbit fiscal.

Sostenir la recuperació i configurar un model per a una globalització inclusiva per mitjà d'una millor articulació entre l'ocupació, la protecció social i les polítiques macroeconòmiques, i construir un creixement equilibrat de l'economia mundial sobre la base del creixement de les economies nacionals.

Reconèixer la relació entre polítiques d'ocupació i protecció social, i analitzar els beneficis de l'aplicació d'un enfocament integral en el qual les iniciatives estiguin estructurades per aprofitar possibles sinergies.

Consolidar de manera gradual un mínim bàsic de protecció social en tots els països per donar suport a un desenvolupament econòmic i social més equilibrat.

Aprofitar al màxim les possibilitats que les ocupacions verdes i les tecnologies d'energia neta puguin generar per a l'ocupació sostenible i els beneficis ambientals.

Mantenir la coordinació de la política internacional.

Finalment, cal destacar que l'impacte de la crisi econòmica en l'atur ha estat menys pronunciat en la UE que en els Estats Units, com ho demostra el fet que la taxa d'atur dels Vint-i-set, encara que ha augmentat des del primer trimestre del 2008, ho ha fet en menor mesura que la del país nord-americà, segons Eurostat.

En el primer trimestre del 2010, la taxa d'atur en la UE era del 9,6%, per sota del 9,7% dels Estats Units. La taxa d'atur nord-americà va arribar al seu nivell més baix abans de la crisi durant el segon trimestre del 2007 (4,5%), mentre que va marcar el seu màxim en els tres últims

mesos del 2009 (10%). En el cas dels Vint-i-set, l'atur va començar a incrementar-se en el primer trimestre del 2008, quan estava en el 6,7%. Per tant, la diferència entre la taxa mínima/màxima per a la UE és de 2,9 punts, mentre que en els Estats Units ha estat de 5,2 punts.

Així mateix, l'evolució de l'atur per gènere i nivell educatiu durant la crisi ha seguit patrons similars en ambdues zones geogràfiques. Tant en la UE com en els Estats Units, l'atur femení ha crescut en menor mesura que el masculí, mentre que els ciutadans amb un nivell educatiu més baix han sofert més els efectes de la crisi respecte d'aquells que varen cursar estudis superiors. Pel que fa a l'atur de llarga durada, continua essent més elevat que el de curta durada en ambdues zones, però ha augmentat en major mesura en els Estats Units, la qual cosa denota més solidesa competitiva i resistència a la crisi de les empreses europees que es reflecteix en unes millors dades d'estabilitat i de reinserció laboral.

2

UNIÓ EUROPEA

RESUM

D'acord amb les previsions de primavera elaborades per la Comissió Europea, l'any 2009 el PIB de la zona euro va caure un 4,1%. El 2010 augmentarà lleugerament un 0,9%, per créixer una mica més el 2011 fins a assolir l'1,5%. L'impacte de la crisi econòmica en els tres principals mercats turístics emissors de fluxos turístics cap a les Illes Balears —Alemanya, el Regne Unit i Espanya— mostra que Alemanya i el Regne Unit creixeran per sobre de la mitjana de la zona euro al llarg del bienni 2010-2011, mentre que per a Espanya no es preveu creixement positiu fins al 2011 amb un 0,8%, atès que el seu creixement es veu força llastrat ja que presenta la taxa d'atur més alta de la zona euro. La variació anual de la inflació presenta un augment, amb un màxim de l'1,7% el 2011. Aquest també és el cas per a Alemanya, amb un augment fins a l'1,5%; en canvi, el Regne Unit sofreix una petita davallada del 2,2% el 2009 a l'1,4% el 2011. Espanya presenta una taxa negativa el 2009 d'un –0,3%, però amb un augment previst per al 2010 i 2011 de l'1,6%. Després de les reduccions dels tipus d'interès adoptades en del darrer trimestre del 2008, el Banc Central Europeu (BCE) va decidir noves baixades durant els primers mesos del 2009, fins a situar el tipus de les operacions principals de finançament, tipus de referència, a l'1% després de la darrera reducció del maig. Els tipus d'interès de les facilitats de crèdit i de dipòsit varen seguir la mateixa evolució i es varen situar a l'1,75%.

El 2009, els informes de progrés presentats pels països varen incloure les respostes urgents i conjunturals adoptades al llarg de l'any. Aquestes respostes individuals s'englobaren de manera coordinada i d'acord amb les indicacions de la Comissió en les iniciatives comunitàries davant la crisi. D'aquesta manera, els informes de progrés del 2009 dels respectius PNR inclouen, a més de les reformes de caràcter estructural, la bateria de respostes a la crisi.

L'assignació de fons per al període 2007-2013 per a Espanya és de 35 mil milions d'euros, dels quals 26,2 mil milions d'euros es destinaran a l'objectiu «Convergència» (3,5 mil milions d'euros al Fons de Cohesió), 8,5 mil milions d'euros a l'objectiu «Competitivitat regional i ocupació», i 559 milions d'euros per a l'objectiu «Cooperació territorial europea». Andalusia, Castella-la Manxa, Extremadura, Astúries, Ceuta i Melilla, Múrcia i Galícia es troben dins l'objectiu «Convergència», mentre que la resta de CA pertanyen a l'objectiu de «Competitivitat regional i ocupació».

2.1. INTRODUCCIÓ[25]

El 2009 el món va continuar marcat per una crisi econòmica i financera d'una magnitud sense precedents en els darrers tres quarts de segle i que va afectar tant els ciutadans com les empreses de la Unió Europea (UE). En plena turbulència, la UE i els seus estats membres varen cooperar a fi d'adoptar mesures que continguessin la magnitud de la recessió, evitassin mals majors, estimulassin la recuperació i impedissin que la crisi es repetís. Es varen adoptar decisions polítiques per intervenir de forma massiva, i tant les institucions com els governs europeus varen injectar fons a fi d'evitar l'enfonsament de l'economia, protegir l'estalvi i limitar en la mesura que varen poder les pèrdues d'ocupació. La UE esbossà les línies generals d'un nou marc europeu de supervisió per evitar el risc de repetició de crisis i ha jugat un paper central en els debats internacionals sobre mesures preventives i sobre la manera de donar suport als països en desenvolupament més vulnerables per resistir els efectes de la crisi. Entre les principals iniciatives es poden destacar: la creació d'un fons de rescat o d'emergència per ajudar els països de l'euro que pateixin atacs especulatius contra el seu deute sobirà, d'acord amb

25. Vegeu: *Informe general sobre la actividad de la Unión Europea 2009*. Comissió Europea, Brussel·les, gener, 2010.

l'article 122 del nou Tractat de Lisboa, que preveu ajuts en casos excepcionals; un FME o FMI d'àmbit europeu que es troba en fase de discussió; un tresor europeu o una agència europea del deute que donaria àmbit comunitari als deutes nacionals, crearia un mercat del deute de major grandària i desenvoluparia una política pressupostària anticíclica, que també es troba en fase de discussió; una agència pública de qualificació europea, reivindicada pels ministres europeus de Finances, ja que podria jutjar millor la situació econòmica d'un país europeu que les agències de qualificació o ràting de Nova York, que varen beneir com a solvents bancs en fallida, proposta que també es troba en fase en discussió; fons d'alt risc o hedge funds, que, localitzats en un 80% en la City londinenca, vehiculen uns dos bilions d'euros en Europa en moviments de capital, la qual cosa representa el 50% del total. La Comissió ja té preparada una proposta per regular-lo (COM (2009) 207 final); supervisió financera proposada per la Comissió Europea el maig del 2009 (COM (2009) 252 final), que preveu tres autoritats reguladores dels mercats financers (banca, assegurances i mercats) sota la tutela del Sistema Europeu de Supervisors Financers i un Consell Europeu de Risc Sistèmic, que amb un enfocament macro detecti a temps la formació de bombolles especulatives; la taxa Tobin, per taxar les transaccions financeres internacionals a molt curt termini per tal d'evitar els moviments especulatius, amb contrapartides per finançar desastres naturals, la pobresa, etc., que també es troba en fase de discussió.

L'impacte del canvi climàtic cada vegada és més una realitat al món. Amb més freqüència sofrim pertorbacions en l'agricultura, el transport, el subministrament d'aigua i el turisme. Els nivells del mar augmenten i els incendis forestals, les inundacions i les sequeres es manifesten amb més intensitat. Europa també ha de fer front a una demanda global d'energia més gran i a influències canviants en matèria de subministrament energètic.

Així, el 2009 va entrar en vigor un paquet sobre canvi climàtic i energia ambiciós després d'un acord de principi dels dirigents de la UE a final del 2008. Des de principi d'any, diversos estats membres han sofert interrupcions en el subministrament de gas, la UE ha treballat per millorar la seguretat i l'eficiència energètiques, i el mercat interior de l'energia de la UE ha cobrat nou dinamisme mitjançant una sèrie de reformes. En aquest sentit, la UE respon amb eficàcia al canvi climàtic, ja que la UE ha adoptat iniciatives durant tot l'any per reduir les emissions i estalviar energia i, al seu torn, ha posat l'accent en la necessitat d'una estratègia internacional eficaç que inclogui, de forma prioritària, el suport a accions en els països en desenvolupament.

La UE disposa d'una gran influència internacional, ja que té un gran poder econòmic: disposa del mercat més gran i és el major exportador mundial de béns manufacturats i serveis i és el major inversor, atès que manté relacions comercials amb tot el món i és un dels principals donants d'ajut internacional. Aquesta influència es deixa notar en la seva política d'ampliació, en les negociacions internacionals sobre la lluita contra el canvi climàtic i en l'estratègia de recuperació de la crisi econòmica i financera internacional.

L'any 2009 va ser l'any en el qual la Unió Europea (UE) es va renovar en termes institucionals i en objectius fixats per a les seves activitats. Durant l'any, es va produir un intens debat sobre el llarg procés de ratificació del Tractat de Lisboa, amb un referèndum crucial a Irlanda i diversos reptes d'última hora en altres estats membres. L'elecció d'un nou Parlament Europeu va ser un esdeveniment important d'escala europea. S'ha donat molta importància a la designació del nou president de la Comissió i de la nova Comissió, així com a l'elecció del president del Consell Europeu i el doble paper de l'alt representant de la UE per a Assumptes Exteriors i Política de Seguretat i vicepresident de la Comissió.

Durant l'any, les institucions de la Unió varen prendre noves mesures per fer notar molt més els interessos i les ambicions dels seus ciutadans i dels estats membres, mitjançant la simplificació de la legislació existent, analitzant més en profunditat la justificació per a la nova legislació i facilitant una informació més fàcil i coherent sobre el funcionament de la UE.

La Unió ha continuat desenvolupant el seu mercat interior i les llibertats que encarna. Ha fet més fàcil i segur que les persones i els béns es desplacin per Europa. També ha actuat com a òrgan de vigilància dels consumidors, protegint els interessos dels ciutadans en relació amb la banca, la seguretat dels productes i els seus drets com a consumidors. Ha ajudat a tenir una major eficiència en el sector primari i ha garantit una visió global de les polítiques relacionades amb els seus mars i oceans. Els seus reglaments i els seus programes han ofert les oportunitats de les tecnologies avançades als ciutadans i han reforçat la competitivitat d'Europa. Al mateix temps, la Unió Europea ha introduït nous programes i ha pres mesures concretes per lluitar contra la delinqüència i el terrorisme, per aportar una major certesa als assumptes jurídics transfronterers i per gestionar la migració i l'asil respectant els drets humans. S'han tingut en compte els interessos de la societat en àmbits que van des del permís de maternitat fins als drets dels treballadors.

2.2. Perspectives econòmiques (zona euro)

D'acord amb les previsions de primavera de 2010 elaborades per la Comissió Europea, el PIB de la zona euro augmentarà lleugerament un 0,9% aquest any, per créixer una mica més el 2011 fins a assolir l'1,5%. L'impacte de la crisi econòmica en els tres principals mercats turístics emissors de fluxos turístics cap a les Illes Balears — Alemanya, el Regne Unit i Espanya— mostra que Alemanya i el Regne Unit creixeran per sobre de la mitjana de la zona euro al llarg del bienni 2010-2011, mentre que per a Espanya no es preveu creixement positiu fins al 2011 amb un 0,8%, ja que el seu creixement es veu força llastrat perquè presenta la taxa d'atur més alta de la zona euro. (Vegeu el quadre AI-6.)

D'acord amb els principals indicadors macroeconòmics de l'evolució de la situació econòmica internacional elaborats per la Comissió Europea, començarem primer per fer l'anàlisi en relació amb els indica-

dors relatius a la demanda interna: consum i inversió. Seguidament, s'analitza el comportament del sector exterior: saldo de la balança per operacions corrents amb la resta del món. A continuació, passam a comentar els dos indicadors de mercat de treball: ocupats i aturats. Finalment, es comenten els tres principals indicadors de convergència i polítiques d'estabilitat, que són els preus, la necessitat de finançament de les administracions públiques (–) (dèficit públic) o capacitat (+) (superàvit fiscal), i el deute públic com a percentatge del PIB.

En el marc del consum privat se segueix el mateix perfil que el PIB, amb un quasi estancament el 2010 del 0,1%, i una recuperació de l'1,1% el 2011. Les previsions per a Alemanya i el Regne Unit són millors, especialment per al Regne Unit, però no per a Espanya, ja que el creixement no repunta fins al 0,1% el 2011.

La inversió en capital fix en béns d'equip es veu especialment afectada per la crisi econòmica i la restricció creditícia, amb unes estimacions negatives de creixement a la zona euro del –0,7% el 2010, però amb una recuperació del 3,1% el 2011. Cal destacar que la recuperació de la inversió ja s'inicià el 2010 per a Alemanya, mentre que per a Espanya i el Regne Unit es retarda fins el 2011.

La balança per a operacions corrents presenta un dèficit a l'entorn del 0,4% del PIB. Per als grans països de la zona euro, Alemanya és l'únic que presenta un superàvit significatiu per a operacions corrents al llarg del trienni 2009-2011. El Regne Unit presenta taxes negatives i creixents fins a assolir l'–1,7% el 2011, i destaca en el cas d'Espanya, que al llarg de l'any 2009 el seu dèficit s'ha reduït a la meitat amb una taxa del –5,1%, que és un dels ajusts del sector exterior més importants del conjunt de països de la zona euro, amb una reducció addicional de mig punt per al 2010 i d'una dècima el 2011.

En relació amb l'ocupació, es calcula que aquest any l'ocupació es reduirà entorn del –2,1%, i un –1,0% més el 2010, per repuntar una dècima el 2011. Alemanya no mostra recuperació de l'ocupació al llarg del bienni 2010-2011. El Regne Unit presenta una situació negativa de l'ocupació, però el 2011 es preveu un augment del 0,7%. Espanya, juntament amb Irlanda, és el país de la zona euro que presenta la pèrdua més forta d'ocupació, amb taxes negatives del –6,7%, el –2,5% i el –0,1% al llarg del trienni 2009-2011.

Pel que fa a la taxa mitjana d'atur, també presenta un perfil creixent a la zona euro, amb taxes del 9,4% el 2009, del 10,3% el 2010 i del 10,4% el 2011. En el cas d'Espanya, l'estimació de l'atur també és la pitjor del conjunt de la zona euro, amb un màxim del 19,8% el 2011. L'evolució de la desocupació a Alemanya s'estabilitza amb taxes del 7,5% el 2009 i del 7,8% el 2010 i el 2011; i en el cas del Regne Unit, les estimacions són per l'estil d'Alemanya amb una lleugera estabilitat entorn del 7,4% per a l'any 2011.

La variació anual de la inflació presenta un augment, amb un màxim de l'1,7% el 2011. Aquest també és el cas per a Alemanya, amb un augment fins a l'1,5%; en canvi, el Regne Unit sofreix una petita davallada del 2,2% el 2009 a l'1,4% el 2011.

Espanya presenta una taxa negativa el 2009 d'un –0,3%, però amb un augment previst per al 2010 i 2011 de l'1,6%.

La crisi econòmica ha provocat un esclat generalitzat de dèficits públics creixent provocats per les polítiques fiscals expansives d'estímul a la inversió privada, per la qual cosa s'han hagut d'augmentar les necessitats de finançament de les administracions públiques. Així, a la zona euro l'evolució és del –6,3% el 2009, del –6,6% el 2010 i del –6,1% el 2011. La situació d'Alemanya també és de creixement del dèficit amb un –3,3% el 2009, el –5,0% el 2010 i –4,7% el 2011. El Regne Unit presenta un dèficit molt significatiu: –11,5% el 2009, i –12,0% i –10,0% el 2010 i 2011. Espanya també està en situació de dèficit significativa, però no tant com el Regne Unit, ja que la seva evolució prevista sempre se situa en taxes inferiors els tres anys amb un –11,2%, –9,8% i –8,8% respectivament.

En relació amb l'endeutament públic, cal referir-se a la dificultat que la crisi planteja per complir amb els criteris de Maastricht, que estableixen que no pot superar-se el 60% del PIB. Així, la zona euro no s'hi ajusta, ja que mostra un 78,7% del PIB el 2009, amb una tendència lleugera a l'augment segons les previsions del 2010 (84,7%) i 2011 (88,5%). Dins aquest àmbit, Alemanya no compleix el criteri al llarg del trienni 2009-2011, amb taxes del 73,2%, 78,8% i 81,6% respectivament. El Regne Unit tampoc no el compleix, amb un 68,4% el 2009, un 79,1% i un 86,9% el 2010 i 2011. Espanya presenta un deute públic del 53,2% el 2009, del 64,9% el 2010 i preveu superar el 72,5% el 2011, que és un dels més baixos dels grans països de la zona euro i que representa un dels seus punts forts per encarar l'actual situació de majors dificultats econòmiques.

2.3. La política econòmica i monetària[26]

En aquest apartat ens centram en els programes nacionals de reformes i en l'anàlisi de la política monetària i l'evolució de l'euro.

2.3.1. Els programes nacionals de reforma en el context de crisi

El 2009, els informes de progrés presentats pels països varen incloure les respostes urgents i conjunturals adoptades per afrontar la crisi econòmica internacional al llarg de l'any. Aquestes respostes individuals s'englobaren de manera coordinada i, d'acord amb les indicacions de la Comissió,[27] en les iniciatives comunitàries davant la crisi. D'aquesta manera, els informes de progrés de 2009 dels respectius PNR inclouen, a més de les reformes de caràcter estructural, la bateria de respostes a la crisi.

En referència amb les mesures adoptades a curt termini, la Comissió ha conclòs que, en

26. Breu resum de la Memòria del CES d'Espanya, pàg. 80-117.

27. *Aplicació de les reformes estructurals de l'Estratègia de Lisboa en el context del Pla Europeu de Recuperació Econòmica. Avaluacions anuals per països*, COM (2009) 34 final, vol. I.

general, s'ha trobat una resposta política coherent i apropiada que suavitza els efectes més negatius de la crisi econòmica i contribueix a les reformes estructurals a mitjà i llarg termini. Pel que fa a l'àmbit de l'ocupació, molts d'estats membres han respost amb mesures similars a problemes i necessitats estructurals dels mercats de treball, en particular amb el manteniment de l'ocupació, la millora de l'ajustament entre l'oferta i la demanda i les transicions, la seguretat dels ingressos, l'actualització de competències i la promoció de mercats de treball inclusius.

A Espanya, el Govern va presentar a l'octubre el seu informe de progrés de l'any 2009, en el qual es deia que s'havien atès les recomanacions de la Comissió sobre l'informe de l'any anterior. Aquestes recomanacions s'havien centrat en diferents àmbits: el mercat de treball, l'educació i les polítiques regionals. (Vegeu el quadre AI-7.)

Quant al mercat de treball, es varen adoptar un conjunt de mesures per impulsar les transicions cap a l'ocupació, incrementant la mobilitat i reduint els períodes de desocupació, mentre que pel que fa a l'educació, els esforços es varen centrar a reduir el fracàs escolar i l'abandonament escolar prematur. També es dugueren a terme diferents mesures per mantenir i fomentar l'ocupació i el suport a les persones desocupades.

En conjunt, la valoració de l'informe de progrés corresponent al 2009 per part dels interlocutors socials ha estat marcada per la crisi econòmica, i assenyala que, en relació amb els informes d'anys previs, aquest s'emmarcava en un context de recessió econòmica.

2.3.2. Anàlisi de la política monetària i l'evolució de l'euro

La política monetària de la zona euro es va enfrontar durant el 2009 a diferents reptes, a conseqüència de la crisi financera mundial, principalment en termes del funcionament normal dels mercats interbancaris. Es varen dur a terme mesures excepcionals amb la finalitat d'assegurar una provisió adequada de la liquiditat en el mercat. Els bancs centrals es varen veure obligats a adquirir un major protagonisme i a prendre decisions no convencionals, més enllà de les variacions dels tipus d'interès, ja que la política agressiva de reducció d'aquests va ser insuficient per reactivar el funcionament normal dels mercats.

Després de les reduccions dels tipus d'interès adoptades en del darrer trimestre del 2008, el Banc Central Europeu (BCE) va decidir noves baixades durant els primers mesos del 2009, fins a situar el tipus de les operacions principals de finançament, tipus de referència, a l'1% després de la darrera reducció del maig, fet que va suposar una reducció de 325 punts bàsics des de la baixada inicial d'octubre. Els tipus d'interès de les facilitats de crèdit i de dipòsit varen seguir la mateixa evolució i se situaren a l'1,75%.

No obstant això, la reducció continuada dels tipus d'interès semblava no tenir impacte suficient per assegurar l'accés a la liquiditat i estimular la demanda, la qual cosa fins i tot feia pensar en una pèrdua d'eficàcia de la política monetària via tipus d'interès.

Davant aquesta situació, els bancs centrals es varen veure obligats a prendre

mesures no convencionals, i reforçar i ampliar els mecanismes de subministraments de liquiditat a les entitats financeres. Aquestes mesures han estat molt nombroses, sobretot en els casos dels EUA i Anglaterra. Pel que fa al BCE, inicialment no varen ser necessàries, però al setembre del 2008 va adoptar les primeres mesures d'expansió per mantenir un subministrament adequat a la liquiditat i minimitzar la volatilitat dels tipus d'interès del mercat interbancari.

L'Eurosistema va passar de limitar-se a proveir la liquiditat neta demandada per les entitats financeres i deixar que fos el mercat el que redistribuís els fons entre elles, a un altre sistema amb el qual inicialment cobrien les necessitats brutes de liquiditat davant la desconfiança de les entitats, ja que es podia recórrer al mercat per cobrir els desajustaments entre ingressos i pagaments i, posteriorment, es retirava la diferència entre allò injectat i les necessitats netes com a resultat de les operacions fetes.

El maig de 2009, el BCE va decidir dues noves mesures no convencionals: tres noves operacions de finançament suplementàries a més llarg termini, amb venciment a dotze mesos i l'adquisició per valor de 60.000 milions d'euros de bons garantits per l'Eurosistema. També es va decidir admetre com a entitat de contrapartida en les operacions de política monetària el Banc Europeu d'Inversions.

Com a conseqüència de totes aquestes decisions, el BCE ja va incrementar substancialment el 2008 la liquiditat proporcionada en les seves operacions entorn de 400.000 milions d'euros mitjançant el mecanisme de subhastes. Aquesta quantitat va arribar a duplicar-se el gener de 2009 i va arribar als 832.755 milions d'euros. A mesura que passaven els mesos i se superava la fase més aguda de la crisi financera, les demandes de liquiditat es varen anar reduint, fet que va suposar una retirada significativa i generalitzada del subministrament de liquiditat a les entitats, que també ha suposat una reducció del balanç del BCE respecte dels nivells de principi d'any.

Les decisions de política monetària adoptades al llarg de l'any han tingut un efecte immediat ja que han garantit la provisió de liquiditat al mercat. Però més enllà d'aquest, l'impacte directe sobre l'economia real es deriva del trasllat de la major liquiditat a la disponibilitat de crèdit per part de famílies i empreses. Mentre que s'ha aconseguit el primer dels objectius i els mercats monetaris i financers s'han anat normalitzant paulatinament, els efectes sobre el crèdit en el sector privat no han estat tan evidents.

Pel que fa als mercats de valors, si bé durant els dos primers mesos de l'any es registraren pèrdues elevades en línia amb la trajectòria de l'any anterior, a partir de març del 2009 es va iniciar un comportament més expansiu reflectit en l'evolució més positiva dels índexs principals. En acabar l'any, els índexs IBEX- 35 i EuroStoxx 50 a Europa es varen revalorar en relació amb el 2008, un 30% i un 21% respectivament, magnituds que fins i tot arriben al 75% i al 64%, si s'exclouen les pèrdues dels dos primers mesos de l'any.

2.4. La política regional[28]

La UE comprèn 27 estats i 271 regions, entre les quals encara hi ha grans disparitats econòmiques i socials. La política regional europea o política de cohesió és l'estri que la UE té per lluitar contra aquestes desigualtats, ja que es considera que les forces del mercat per si soles no tenen capacitat suficient per resoldre aquests problemes de cohesió territorial i social.

La política regional europea ha passat per diferents etapes a resultes de les diferents ampliacions que han anat agreujant la problemàtica de les disparitats regionals en renda, ocupació, productivitat i competitivitat interregional. A partir de 1975, com a conseqüència de la primera ampliació amb l'entrada del Regne Unit, Irlanda i Dinamarca, es varen incrementar les disparitats regionals. La resposta va ser la creació de la primera generació de polítiques regionals europees amb el FEDER, per promoure el creixement i la convergència regional. Amb la segona ampliació de Grècia, Espanya i Portugal, la política regional europea passà a convertir-se en una prioritat de l'agenda política de la UE. A partir del 1989, es du a terme una reforma profunda del FEDER i dels altres fons estructurals, i especialment se n'amplia la dotació. Les reformes posteriors de 1993 i 1999 serveixen per crear el Fons de Cohesió (1994) i millorar l'eficàcia de les intervencions. Les darreres modificacions afecten l'actual període de programació 2007-2013, amb la introducció de canvis dràstics en la distribució regional dels fons estructurals, l'existència d'un major ajut a les iniciatives empresarials en detriment de les inversions en infraestructures i el foment del capital humà i l'R+D+I. Avui en dia, la política regional europea representa més d'un terç del pressupost total de la UE.

Al llarg del període 2000-2006, la política regional ha disposat de 213 mil milions d'euros, dels quals 195 mil milions d'euros s'han destinat als fons estructurals —Fons Europeu de Desenvolupament Regional (FEDER), Fons Social Europeu (FSE), Fons Europeu d'Orientació i Garantia Agrària - Secció d'Orientació (FEOGA-Orientació), Instrument Financer d'Orientació de la Pesca (IFOP)—, i 18 mil milions d'euros al Fons de Cohesió (FC). Espanya ha rebut en total 42,9 mil milions d'euros, fet que col·loca Espanya com a primer país receptor, seguida d'Itàlia i d'Alemanya, mentre que en termes per càpita ha estat el tercer després de Grècia i Portugal. Els fons acumulats han representat per a Espanya l'1,4% del seu PIB i entorn del 3% de la seva inversió total.

El quadre AI-8 mostra les assignacions estructurals dels fons estructurals 2000-2006 per CA, en el qual es pot comprovar que les Illes Balears varen rebre en total 192 milions d'euros, la qual cosa suposa uns ajuts per càpita de 30,3 euros per habitant que la situen en penúltima posició per CA, mentre que Madrid se situa en darrera posició, amb 29,8 euros per càpita.

28. Vegeu: José Villaverde i Adolfo Maza: «Los fondos estructurales europeos y la convergencia de las regiones españolas: 2000-2006», *Papeles de Economía Española*, núm. 123, 2010, pàg. 2-15.

L'anàlisi per a Espanya de la política regional europea al llarg del període 2000-2006 mostra l'evidència empírica que aquesta política ha servit per generar riquesa i ocupació, però no per tancar la bretxa entre regions desenvolupades i menys desenvolupades, ja que les disparitats regionals s'han mantingut inalterables. Entre altres raons, s'addueix que les regions objectiu 1 (aquelles amb un PIB per càpita inferior al 75% del de la UE) no han modificat la seva estructura productiva massa esbiaixada cap a la construcció i els serveis de mercat de baix contingut tecnològic i baixa productivitat. Per contra, la inversió en R+D+I només ha suposat el 15% del total dels ajuts procedents de la UE, però, a més a més, s'ha distribuït de forma equitativa entre les regions objectiu 1 i la resta de regions, quan la distribució d'aquests fons per al període 1994-1999 varen suposar quatre vegades més per a les regions menys desenvolupades. Addicionalment, els fons destinats a formació i capital humà han retrocedit, per la qual cosa s'ha produït un retrocés en els resultats obtinguts respecte de la programació 1994-1999. Així, el 1995 hi havia un 2,5% dels treballadors sense estudis o amb estudis primaris. El 2002, aquest percentatge s'havia reduït a un 1,35%, però el 2006 aquest percentatge s'ha tornat a disparar fins a un 7%, amb dues CA (les Balears i les Canàries) per sobre del 20%.

L'assignació de fons per al període 2007-2013 per a Espanya és de 35 mil milions d'euros, dels quals 26,2 mil milions d'euros es destinaran a l'objectiu «Convergència» (3,5 mil milions d'euros al Fons de Cohesió), 8,5 mil milions d'euros a l'objectiu «Competitivitat regional i ocupació» i 559 milions d'euros per a l'objectiu «Cooperació territorial europea».[29] Andalusia, Castella-la Manxa, Extremadura, Astúries, Ceuta i Melilla, Múrcia i Galícia es troben dins l'objectiu «Convergència», mentre que la resta de CA pertanyen a l'objectiu de «Competitivitat regional i ocupació».

Les principals xifres clau d'aquestes inversions per a Espanya són: 12.000 milions d'euros per a R+D+I, 7.500 milions d'euros per a infraestructures del transport, 4.000 milions d'euros per a la gestió i la distribució de l'aigua i el tractament d'aigües residuals i 3.600 milions d'euros per incorporar i mantenir més persones en el mercat de treball.

29. L'objectiu «Convergència» s'aplica a 99 regions amb un PIB per càpita inferior al 75% de la mitjana de la UE-27, que representen el 35% de la població de la UE-27. L'objectiu de «Competitivitat Regional i Ocupació» s'aplica a la resta de regions (172), que representen el 65% de la població de la UE-27. El fons de Cooperació Territorial Europea es financen via FEDER, motiven la cooperació eurorregional i inclouen un mínim d'un 15% de cofinançament per part de cada estat membre participant.

3

ECONOMIA ESPANYOLA[30]

RESUM

L'any 2009 l'economia espanyola va registrar un decreixement mitjà del seu producte interior brut del 3,6%, quatre punts i mig per sota de la taxa mitjana de creixement de l'exercici anterior.

D'altra banda, les taxes trimestrals de creixement del PIB reflecteixen que la major contracció del PIB es va localitzar en el primer semestre del 2009, i a partir d'aquest moment es va produir una moderació dels ritmes de caiguda. Aquest fet s'explica fonamentalment per l'efecte sobre la demanda dels plans d'estímul econòmic posats en marxa a final del 2008, així com per la incipient recuperació de l'economia internacional. La inversió en béns d'equip va sofrir un descens del 23,1%.

Des de la perspectiva de l'oferta, tots els sectors d'activitat varen registrar caigudes, especialment intenses en el cas de la indústria (–14,7%), reflex de la contracció de la demanada interna i externa, així com de les restriccions creditícies. La segueixen el sector energètic (–8,2%), la construcció (–6,3%), que continua amb l'intens procés d'ajustament iniciat a final del 2007, i el sector primari (–2,4%). El sector de serveis va ser l'activitat que menys va caure (–1%). No obstant això, la crisi ha estat especialment severa amb els serveis de mercat (–2%).

L'evolució del mercat de treball el 2009 es va caracteritzar per una forta destrucció de llocs de treball i un intens augment de l'atur, de manera que es perderen més d'1,2 milions de llocs de treball.

L'evolució de la inflació, com ja s'havia anticipat en els primers mesos del 2009, va mantenir la tendència a la baixa iniciada l'any anterior i va registrar per primera vegada taxes negatives que es varen mantenir durant pràcticament tot l'any, des de març fins a octubre. Aquest comportament de la inflació va situar la taxa interanual mitjana de l'IPC en un mínim històric del –0,3%. Des de llavors, l'IPC va començar a registrar creixements continuats que dirigiren la taxa de variació interanual a valors positius al novembre i acabaren situant la inflació el desembre en el 0,8%.

La situació actual de crisi econòmica i la necessitat d'avançar en el canvi de model productiu basat en la competitivitat i el coneixement exigeixen alts nivells de formació i qualificació de la major part de la població. Per tant, disposar d'una educació i una formació de qualitat és imprescindible per impulsar el creixement econòmic, l'ocupació i la cohesió social.

3.1. EVOLUCIÓ ECONÒMICA

L'any 2009 l'economia espanyola va registrar un decreixement mitjà del seu producte interior brut del 3,6%, quatre punts i mig per sota de la taxa mitjana de creixement de l'exercici anterior. No obstant això, el retrocés va ser menys intens que el que va registrar el conjunt de la Unió Europea (–4,2%), encara que en el darrer trimestre de l'any l'economia europea va començar a tenir un comportament més favorable. (Vegeu el quadre AI-9.)

D'altra banda, les taxes trimestrals de creixement del PIB reflecteixen que la major contracció del PIB es va localitzar en el primer semestre de 2009 i es va produir a partir d'aquest moment una moderació dels ritmes de caiguda, fins a tancar l'any amb una taxa interanual negativa del 3,1% i una caiguda intertrimestral del 0,1%. Aquest fet s'explica fonamentalment per l'efecte sobre la demanda dels plans d'estímul econòmic posats en marxa a final del 2008, així com per la incipient recuperació de l'economia internacional.

El deteriorament de la despesa en consum podria haver estat més gran sense l'estímul

30. En aquest apartat es presenta un resum breu de l'apartat «Economía española» de la *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral de España*, Madrid, juny 2010, pàg. 118-268.

que sobre la renda disponible de les llars han suposat les injeccions de renda que han dut a terme les administracions públiques per mitjà de la reducció d'impostos i l'augment de transferències, particularment per desocupació. L'exercici es va tancar amb una caiguda de la formació bruta de capital fix del 15,3%, 10,9 punts per sota del creixement de l'any anterior, que s'explicaria per l'elevada capacitat productiva infrautilitzada derivada del retrocés de la demanda interna i externa, el deteriorament de les expectatives empresarials, la restricció creditícia i la situació del mercat immobiliari. La inversió en béns d'equip va sofrir un descens del 23,1%, quan un any abans creixia a un ritme de dos dígits, fet que posa de manifest l'efecte de la desacceleració de l'activitat sobre els sectors industrials.

L'evolució del sector exterior destaca per la forta contracció de les importacions de béns i serveis (–17,9%) en línia amb la caiguda de la demanda interna, que juntament amb el retrocés de les exportacions (–11,5%), a més d'amortir la caiguda del PIB, va afavorir la reducció del dèficit per compte corrent i va reduir, en conseqüència, la necessitat de finançament de l'economia espanyola.

Des de la perspectiva de l'oferta, tots els sectors d'activitat varen registrar caigudes, especialment intenses en el cas de la indústria (–14,7%), reflex de la contracció de la demanada interna i externa, així com de les restriccions creditícies. La segueixen el sector energètic (–8,2%), la construcció (–6,3%) que continua amb l'intens procés d'ajustament iniciat a final del 2007, i el sector primari (–2,4%). El sector de serveis, encara que va ser l'activitat que menys va caure (–1%), es va veure deteriorat per la caiguda de la demanda interna i per l'impacte que la crisi econòmica internacional ha tingut en el turisme.

L'evolució del mercat de treball el 2009 es va caracteritzar per una forta destrucció de llocs de treball i un intens augment de l'atur, de manera que es perderen més d'1,2 milions de llocs de treball equivalent a temps complet, dels quals el 43,8% es va concentrar en la construcció (amb una caiguda del 23,4%). En els serveis, la reducció en termes relatius no va ser tan intensa (–2,7%), però en termes absoluts va ser molt important (el 27,3% de l'ocupació total destruïda), a causa del pes que té aquest sector en el conjunt de l'economia. Finalment, els llocs de feina a la indústria varen caure un 11,7%.

La política econòmica va mantenir un to expansiu caracteritzat per una laxa política monetària, amb uns reduïts tipus d'interès que varen contribuir a alleujar la situació financera de les llars, les empreses i el sector públic.

Les previsions econòmiques per a Espanya el 2010 apunten a una millora de l'economia espanyola, sustentada en una progressiva reversió del fort ajustament registrat per la demanda interna i un comportament més positiu de les exportacions. Això no obstant, no serà suficient per arribar a un creixement positiu del PIB, ja que les previsions se situen entre una caiguda del 0,3% i el 0,4%. A més, l'economia espanyola continuarà destruint ocupació, encara que a un ritme cada cop menor, al mateix temps que s'espera un augment addicional de la taxa d'atur.

3.2. Els sectors productius

L'evolució del creixement dels diferents sectors productius durant l'any 2009 va estar marcada, de manera generalitzada, per la forta caiguda de la demanda interna, només parcialment compensada per una lleugera millora de la demana exterior. Els diferents impactes de factors, com les restriccions creditícies, l'evolució dels preus de les matèries primeres, l'aturada de la construcció o la debilitat del comerç internacional, ha produït efectes diversos en els diferents sectors productius. (Vegeu el quadre AI-10.)

3.2.1. El sector primari

El 2009 el valor afegit brut (VAB) de les branques agrària i pesquera va descendir un 2,4% de mitjana anual, 1,6 punts per sota del creixement del 2008, encara que la caiguda al llarg de l'exercici es va anar atenuant des del registre del –3% en el primer trimestre fins a l'–1,9% del darrer quart de l'any.

L'ocupació en el sector primari, mesurada en llocs de treball equivalent a temps complet, va seguir la tendència descendent experimentada els anys anteriors. L'ocupació va anar descendint cada trimestre fins a arribar a un descens del 3,5% el darrer trimestre.

3.2.2. La indústria i l'energia

La indústria va ser el sector que més va sofrir els efectes de la crisi econòmica durant el 2009. El VAB de la indústria va retrocedir de mitjana un 14,6%, mentre que l'any anterior la caiguda va ser molt més moderada, del 2,1%. De fet, la indústria no és tan sols el sector amb un major desplomament de l'activitat, sinó que la seva magnitud quadruplica el descens en el conjunt de l'economia. El resultat negatiu de la indústria està directament relacionat amb la caiguda de la inversió en béns d'equip, l'atonia de la demanda externa i l'aturada de l'activitat del sector de la construcció, del qual depenen una bona part de les branques industrials.

L'índex de producció industrial (IPI) en el quart trimestre va registrar un descens mitjà del 6,1%, però el més destacable és que el deteriorament de l'índex va anar moderant-se notablement al llarg de la segona meitat de l'any.

En termes d'ocupació equivalent a temps complet de la comptabilitat nacional trimestral,[31] el descens en la producció es va saldar amb una reducció de l'11,9%, tercer any consecutiu en què es redueix l'ocupació en el sector secundari. Això no obstant, la destrucció de llocs de feina va ser inferior que l'experimentada per la construcció. D'acord amb l'enquesta de població activa (EPA), la caiguda de l'ocupació en la indústria va ser lleugerament superior a l'11,9%. En qualsevol cas, els dos indicadors recullen una tendència a l'alça dels descensos trimestrals de l'ocupació en termes interanuals.

El 2009, la branca energètica va ser, després de la industrial, la que més va patir les conseqüències de la recessió econòmica. Així, el VAB generat en el sector va experi-

31. Inclou l'energia.

mentar una caiguda del 8,2%, fet que contrasta amb l'increment positiu del 2% que es va registrar el 2008. El resultat negatiu del sector és revelador de la seva estreta dependència respecte de l'activitat econòmica general.

3.2.3. La construcció

Des del 1998, el sector de la construcció, gràcies al segment de l'edificació residencial, ha experimentat un creixement mitjà anual de prop d'un 6,0%, de manera que s'ha convertit al llarg de quasi una dècada en el motor de l'activitat productiva. El 2007 el sector va arribar a representar un 18,6% del VAB, tenint en compte tant l'efecte directe com l'efecte d'arrossegament, quan deu anys abans arribava a un 11,3%.[32]

El 2008 va començar a descendir l'activitat i el 2009 va marcar la confirmació d'aquesta tendència recessiva ja que es va registrar una caiguda mitjana del VAB del 6,3%. La manifestació més dramàtica del fort ajustament en el sector va ser la destrucció de l'ocupació, intensa i proporcionalment superior a la que s'ha experimentat en el conjunt de l'economia del país.

Las pèrdues d'ocupació causades per l'ajustament a la construcció són encara més dramàtiques si, a més de la seva major intensitat relativa, tenim en compte l'efecte arrossegament que la construcció té sobre la resta de l'economia de manera encadenada. L'ocupació de la construcció el 2009 va disminuir un 17,8%, gairebé el triple del que va disminuir l'ocupació en general (–6,1%).

Les dades corresponents al 2009 demostren que el preu per metre quadrat de sòl urbà en el conjunt nacional va caure un 6,5%, i va tornar a nivells corresponents al 2004. Ni tan sols aquests descens dels preus ha servit per reanimar l'activitat en el sector, així com tampoc per reduir l'estoc d'habitatges existents.

En aquest context crític, cal destacar les diferents mesures que ha anat aprovant el Govern al llarg del darrer any específicament enfocades a suavitzar la caiguda del sector per la via indirecta del suport a les famílies compradores d'habitatge. Així, des de l'1 de gener de 2009 es va aplicar una moratòria de dos anys en el pagament de la meitat de la quota mensual hipotecària per als aturats, fins a un màxim de 500 euros en hipoteques valorades en menys de 170.000 euros.

De moment, el Govern ha previst eliminar les deduccions fiscals per compra d'habitatge a partir de l'1 de gener de 2011. D'altra banda, aquestes mesures haurien de constituir un estímul positiu per al mercat de lloguer, aspecte en què Espanya divergeix de la major part de les economies desenvolupades. No obstant això, es tracta d'un pas que no és del tot segur i la transició cap a aquestes noves formes de demanda tardarà algun temps.

3.2.4. Els serveis

Igual que l'any 2008, la branca dels serveis va ser la que millor va aconseguir esmorteir la crisi generalitzada de l'economia espanyola. El 2009, la caiguda mitjana del valor

32. SEOPAN, *Informe anual de la construcción*, 2007.

afegit general en el sector fou de l'1%, una disminució molt més moderada que la resta de sectors productius. No obstant això, es va confirmar la tendència dual del sector, atès que la crisi ha estat especialment severa amb els serveis de mercat (-2%), que constitueixen al voltant d'unes quatre cinquenes parts del VAB total del sector. En canvi, els serveis de no mercat varen aconseguir superar la conjuntura negativa i creixeren un 2,6% de mitjana.

El comerç, el transport i els serveis a empreses varen ser els grups d'activitat més afectats per la caiguda econòmica del sector.

L'ocupació en el sector va descendir en termes globals un 5,9%, davant la caiguda del 0,5% el 2009. El turisme i els serveis a empreses es varen veure especialment castigats, amb descensos superiors a la mitjana del sector del 6,1% i del 7,5% respectivament. Algunes de les branques amb majors descensos foren la del comerç majorista de maquinària (–10,2%) o el comerç de vehicles de motor i reparació (–8,9%). També s'ha vist afectada l'ocupació en els subsectors de la publicitat i els estudis de mercat, així com activitats relacionades amb l'ocupació.

De moment, el sector de serveis a Espanya presenta algunes característiques que li resten solidesa, n'afecten la competitivitat i en limiten el potencial de desenvolupament. Un dels elements principals és la petita mida de les empreses espanyoles dins el sector, en el qual destaca el nombre elevat d'empreses individuals i microempreses. Aquest element, a la vegada, llasta la productivitat dels serveis respecte de la indústria que, tot i ser un comportament comú al que succeeix en la majoria d'economies desenvolupades, és sensiblement més acusat en el cas espanyol.

Al llarg del 2009, s'han produït algunes modificacions legals que, continuant amb els avanços d'anys anteriors, varen progressar amb la transposició de la Directiva 2006/123/CE, de 12 de desembre, relativa als serveis de mercat interior. L'objectiu d'aquesta Directiva era millorar la regulació del sector de serveis garantint la llibertat d'establiment i la lliure prestació de serveis a un sector amb pes majoritari a la Unió Europea i a Espanya (el 2009, el pes era del 75,2% del valor afegit total a la UE-15 i del 71,6% a Espanya) i que ha contribuït en bona part al creixement econòmic durant la passada fase expansiva.

Amb referència als serveis financers, el 2009 s'ha observat una millora relativa de la situació financera internacional, ja que s'ha registrat una major confiança cap als actius més arriscats i un descens de la volatilitat gràcies a una major confiança del sistema bancari manifestat, per exemple, en la disminució progressiva de la prima de risc interbancari. No obstant això, aquest camí positiu no ha eliminat els dubtes dels agents davant les perspectives futures del sector.

En el cas espanyol, s'ha demostrat la capacitat dels sistema financer a l'hora d'afrontar els reptes derivats de la crisi financera. Algunes causes que varen afavorir aquesta resistència varen ser la menor exposició d'un marc regulatori que afavorís aquest tipus de pràctiques que, això no obstant, no han pogut evitar una forta exposició al risc en el sector immobiliari, darrerament relacionada amb el model de gestió bancària més tradicional desenvolupat al país i allunyat del model «originar per distribuir».

L'augment de les ràtios de morositat constitueix l'expressió més extrema de la pressió financera experimentada per alguns segments del sector privat. D'aquesta manera, la ràtio de crèdits dubtosos sobre el total va continuar augmentant al llarg del 2009 i es va situar a final de l'any en un 5,1% per al conjunt de les llars, les societats i els intermediaris financers diferents a les entitats de crèdit. Encara que es tracta de xifres cada cop més grans, es pot dir que el ritme dels increments interanuals ha anat moderant-se progressivament des del màxim registrat en el quart trimestre del 2008.

Quant al turisme, s'observa una baixada del 8,7% dels turistes internacionals. La despesa total dels turistes internacionals va suposar 48.242 milions d'euros, fet que suposa una caiguda del 6,7% respecte del 2008. No obstant això, la despesa diària mitjana va créixer lleugerament (0,3%) i va arribar als 96 euros. En resum, cal dir que el turisme pateix un esgotament del seu model, especialment el turisme de masses. Per aquest motiu, es proposen models dirigits a patrons turístics més sostenibles. (Vegeu l'apartat 9.15 «Els indicadors de turisme sostenible».)

3.3. La inflació

L'evolució de la inflació, com ja s'havia anticipat en els primers mesos del 2009, va mantenir la tendència a la baixa iniciada l'any anterior, i va registrar per primera vegada taxes negatives que es varen mantenir durant pràcticament tot l'any, des de març fins a octubre. En tot cas, es poden diferenciar dos períodes. Durant el primer semestre, la taxa de variació de l'IPC va registrar caigudes successives fins al juliol, i es va arribar a un valor mínim de l'1,4%. Des de llavors, l'IPC va començar a registrar creixements continuats que dirigiren la taxa de variació interanual a valors positius al novembre i acabaren situant la inflació el desembre en el 0,8%. Aquest comportament de la inflació va situar la taxa interanual mitjana de l'IPC en un mínim històric del –0,3%, i més de quatre punts percentuals per sota del 4,1% registrat l'any anterior. La moderació de la inflació al llarg de l'any responia al context de recessió econòmica i, en particular, a l'aturada que va experimentar la demanda de les llars, principalment de despesa en consum.

El deflactor del PIB[33] va continuar amb la desacceleració de l'any anterior i va arribar a un creixement negatiu a final d'any del 0,2%, enfront del creixement positiu de l'1,75% de l'any anterior. De mitjana, el deflactor es va situar en el 0,2%, ja que es varen compensar les taxes negatives registrades en el segon semestre amb les dades de principi d'any. El diferencial amb l'IPC es va reduir en els tres primers trimestres de l'any respecte d'anys anteriors, mentre que en el darrer trimestre la dada mitjana de l'IPC ja reflectia un creixement positiu enfront del registre encara negatiu del deflactor.

El comportament de la inflació respon principalment a la desconfiança respecte de l'e-

33. Cal recordar que el deflactor del PIB és el quocient entre el PIB nominal d'un determinat any i el PIB real d'aquest any, enfront de l'IPC, que mesura el cost de comprar una cistella fixa de béns i serveis representatius de les compres dels consumidors.

volució econòmica en un entorn d'elevada incertesa, i el deteriorament de les perspectives macroeconòmiques i de la situació del mercat de treball, així com la riquesa financera i immobiliària de les famílies explicaven aquesta caiguda del consum i, en conseqüència, dels preus de molts dels components menys volàtils de l'IPC.

Els preus de l'alimentació mostraren un comportament descendent fins al punt de situar-se a nivells pròxims al –2,5%.

La inflació subjacent que exclou del càlcul de l'índex general els components més volàtils, com ara els preus de l'energia i dels aliments no elaborats, va reflectir que l'evolució dels preus responia a la contracció de la despesa en consum de les famílies, però també a la reducció dels preus d'importació o d'alguns béns amb un pes elevat a la cistella de la compra, com l'automòbil. En termes interanuals, la inflació subjacent va mantenir una forta tendència a la baixa que es va accentuar en els mesos d'estiu. De fet, va registrar mínims històrics amb creixements interanuals de tan sols el 0,3%. El creixement interanual mitjà es va situar en el 0,8%, més de dos punts percentuals per sota de la mitjana del 2008.

Totes les comunitats autònomes varen registrar un nivell d'inflació molt més baix que l'any 2008, concretament, la mitjana nacional el 2009 es va situar al 0,8%. Les comunitats que varen superar la mitjana són Cantàbria, Catalunya, Galícia, Madrid, el País Basc, Ceuta i Melilla. Les Illes Canàries és l'única comunitat que presenta un índex negatiu, amb un –0,4%. Les Illes Balears se situen en el nivell d'inflació mitjà espanyol, amb un 0,8%. (Vegeu el quadre AI-11.)

3.4. El sector públic

Per segon any consecutiu, les administracions públiques en conjunt tancaren els seus comptes amb un dèficit de l'11,2% del PIB, molt superior al 4,1% registrat el 2008. Per sectors institucionals, varen mostrar dèficit tant l'administració central (–9,5%), com les autonòmiques (–2%) i les corporacions locals (–9,5%), mentre que els comptes de la Seguretat Social varen registrar un superàvit similar al de l'any anterior (0,8% del PIB). La necessitat de finançar tant els saldos deficitaris com les mesures de suport al sector bancari varen donar lloc que el pes del deute públic s'incrementàs des del 39,7% fins al 53,2% del PIB, un percentatge que, malgrat tot, continua essent sensiblement més baix que la mitjana de la zona euro (77,7%). (Vegeu el quadre AI-12.)

El dèficit de les administracions públiques el 2009 s'explica per la caiguda dels ingressos no financers, que es redueixen un 9,4%, i pel notable augment de la despesa no financera del 8%. Aquesta evolució, bastant més acusada que la prevista inicialment en els pressuposts del 2009, respon a l'acció dels estabilitzadors automàtics del pressupost en un context d'aguda desacceleració econòmica, a la contracció de les bases fiscals associades a l'activitat immobiliària i també es deu a l'adopció, en la majoria dels casos de manera sobrevinguda, de mesures discrecionals d'expansió de la despesa i de reducció dels ingressos impositius.

Les despeses no financeres registraren un creixement anual del 8% i varen augmen-

tar 4,8 punts la seva participació en el PIB, fins al 49,5%. Destaquen pel seu dinamisme, en primer lloc, les prestacions socials, sobretot la despesa en protecció per la desocupació, que creix un 56%; en segon lloc, la partida «d'altres transferències» augmenta un 12%, a causa de l'augment de les aportacions de la UE, i és també important l'acceleració fins al 9,4% dels interessos, reflex del significatiu augment de l'endeutament públic. (Vegeu el quadre AI-13.)

Quant a la inversió pública, el 2009 es va produir un avanç del 7,3% que contrasta obertament amb el lleu augment de l'1,8% registrat l'any anterior i que respon al notable esforç inversor fet per totes les administracions per impulsar l'activitat econòmica i, en particular, per al Fons Estatal d'Inversió Local (8.000 milions) i el Fons Estatal de Dinamització de l'Economia i l'Ocupació (2.200 milions).

La notable caiguda dels ingressos no financers implica una reducció de la seva significació econòmica de 2,4 punts del PIB, fins a situar-se a un nivell, el 34,7% del PIB, inèdit des de final dels anys vuitanta. Aquesta evolució tan negativa es deu a la reducció dràstica de la recaptació impositiva, tant sobre la renda, que es contreu un 14%, com sobre el consum, que disminueix un 14,7%. La disminució de la recaptació per IRPF (–10,5%), encara que acusa l'evolució negativa de les rendes salarials i de capital i els beneficis patrimonials, respon també a l'efecte de la deducció en la quota de 400 euros per rendiments de treball, juntament amb altres canvis menors, com l'augment dels incentius associats a la inversió en habitatge. D'altra banda, la dràstica reducció de la recaptació d'impost de societats (–26,1%) es deu fonamentalment a la caiguda dels beneficis empresarials.

3.5. Educació i societat del coneixement

En una situació de recessió econòmica, els desafiaments educatius són més rellevants atès l'important paper que té per avançar cap a un model econòmic i social sostenible, per augmentar la competitivitat, el creixement i l'ocupació, l'equitat i la inclusió social. Europa ha de continuar promovent una inversió més elevada i eficaç centrada en una educació i una formació de qualitat i continuar donant suport a la millora de les competències de tots els ciutadans, amb uns objectius i uns nivells de referència establerts en el nou marc estratègic d'educació i formació 2020,[34] una part essencial de l'estratègia «Europa 2020»[35] post Lisboa.

3.5.1. Situació del sistema educatiu espanyol en el procés de Lisboa

En aquest nou marc estratègic, que té el seu principi rector en l'aprenentatge permanent, preveu nous objectius i nivells de

34. Consell Europeu, *Conclusions del Consell sobre un marc estratègic per a la cooperació europea en l'àmbit de l'educació i la formació («ET 2020»)*, 12 de maig de 2009.

35. Comunicació de la Comissió, *Europa 2020: Una estratègia per a un creixement intel·ligent, sostenible integrador*, COM (2010) 2020.

referència, així com un nou mètode de treball dins del mètode obert de coordinació que es basa en: la divisió del període entre 2009 i 2020 en una sèrie de cicles, l'adopció d'una sèrie d'àrees prioritàries a cada cicle, i en l'elaboració d'un informe Consell-Comissió sobre els progressos al final de cada cicle. Ja s'han establert les àrees prioritàries de la cooperació europea en educació i formació durant el primer cicle, que comprendrà els tres anys entre 2009 i 2011. (Vegeu el quadre AI-14.)

Els nivells de referència del rendiment mitjà europeu per al 2010 i 2020 que estableix el nou marc estratègic són els següents:

Per al 2010:

- La mitjana europea d'abandonament escolar prematur dels joves amb edats compreses entre 18 i 24 anys no ha de superar el 10%.
- Reduir almenys un 20% respecte de l'any 2000 el percentatge de joves de 15 anys que no tenen el mínim requerit en comprensió lectora.
- El 85% dels europeus de 20 a 24 anys ha d'haver completat l'ensenyament secundari superior.
- El percentatge de graduats de carreres científiques i tecnològiques ha d'augmentar fins, almenys, al 15% el 2010, i s'ha de reduir el desequilibri entre homes i dones en aquestes especialitats.
- Augmentar al 12,5% la mitjana de participació dels adults en formació contínua.

Per al 2020:

- La proporció d'abandonaments prematurs de l'educació i la formació hauria d'estar per sota del 10%.
- El percentatge de joves de quinze anys amb un baix rendiment en lectura, matemàtiques i ciències haurà de ser inferior al 15%.
- Almenys un 95% dels nins amb edats compreses entre quatre anys i l'edat d'escolarització obligatòria hauria de participar en l'educació en la primera infància.
- La proporció de persones amb edats compreses entre trenta i trenta-quatre anys que hagin acabat l'educació superior haurà de ser almenys un 40%.
- Una mitjana d'un 15%, com a mínim, dels adults hauria de participar en l'aprenentatge permanent.

Espanya encara se situa lluny dels objectius. Ha d'augmentar l'escolarització en el primer cicle d'educació infantil; reduir la proporció d'escolars espanyols que tenen uns rendiments mínims en les àrees instrumentals bàsiques i especialment en lectura; reduir de manera important el fracàs escolar i la taxa d'abandonament escolar prematur dels seus estudiants; incrementar el nombre de joves que completen estudis postobligatoris; continuar millorant la proporció dels que cursen formació professional (FP) sobre els que estudien batxillerat, i incrementar l'alumnat universitari graduat en disciplines científiques i tecnològiques.

3.5.2. La qualitat del sistema educatiu espanyol

Millorar la qualitat de la nostra educació, tant universitària como no universitària, en el sentit de consolidar els objectius aconseguits, superar els dèficits que hi ha i afrontar els nous reptes de la societat del coneixement, són les premisses sobre les quals a principi de l'any 2010 el Ministeri d'Educació (MEC) va començar a treballar per aconseguir un pacte social i polític per a l'educació, que lamentablement no s'ha complert.

La taxa d'escolarització als quatre anys a Espanya l'any 2007 era quasi universal (98,1%), cosa que ens situa per sobre de la mitjana de la UE-27 (90,7%) i de l'objectiu europeu per al 2020. També a l'edat de tres anys, l'escolarització és actualment alta (97,5%), ja que ha augmentat 25 punts percentuals en una dècada, de manera que en el curs 2005-2006 només Bèlgica, França i Itàlia tenien unes taxes d'escolaritat superiors en aquesta edat.

En educació primària es consolida l'augment dels nombre d'alumnes iniciat fa quatre anys. En aquesta etapa, comencen a manifestar-se alguns dels problemes relacionats amb el fracàs escolar, com les repeticions de cursos. Així, entorn del 15,7% dels retards educatius dels alumnes de 15 anys comencen a tenir lloc a l'educació primària.

L'alumnat d'ESO continua estabilitzat, perquè els descensos poblacionals corresponents a aquestes edats s'estan neutralitzant amb la incorporació d'alumnes estrangers. No obstant això, l'augment actual del cens escolar en educació infantil i primària es projectarà a l'ESO en els anys següents, fet que han de tenir en compte les administracions educatives. En aquest nivell es manifesta un dels problemes més seriosos i rellevants del nostre sistema educatiu en termes de qualitat: l'elevat índex de pobresa educativa. Actualment s'han establert tres llindars que permeten identificar la població jove en situació de pobresa o exclusió educativa. En primer lloc, trobem les situacions més extremes d'exclusió, que es refereixen a la proporció de joves que no obtenen el títol d'ESO, malgrat que sigui la titulació mínima exigida formalment per a tots els ciutadans. En segon lloc, hi hauria aquells alumnes que han abandonat massa prest el sistema escolar i que es podrien enquadrar com un col·lectiu amb una vulnerabilitat educativa moderada, ja que la capacitat d'aprendre a aprendre és menor entre aquests joves. En tercer lloc, hi ha aquells joves que obtenen nivells baixos de rendiment en competències bàsiques (matemàtiques, ciència i lectura).

A Espanya, l'alta taxa d'abandonament escolar prematur està molt afectada per la proporció elevada d'alumnes que no obtenen la titulació de l'ensenyança obligatòria.

Per segon any consecutiu, puja l'alumnat matriculat a les ensenyances postobligatòries (4,4%), després de 15 de baixades. Una millora que no s'explica per raons demogràfiques, ja que l'alumnat matriculat a ESO ha tornat a baixar lleugerament (0,1%). La manca de treball dels que no tenen formació postobligatòria des de l'inici de la crisi, juntament amb algunes mesures de reforma de la formació professional posades en marxa, són alguns ele-

ments que poden influir en la prolongació dels estudis després de l'escolaritat obligatòria. Per evitar el fracàs escolar, l'any 2008 es va aprovar el Pla per a la reducció de l'abandonament escolar a la meitat el 2012. Aquest Pla preveia el seguiment i l'avaluació dels seus resultats, però no es coneixen dades sobre la seva efectivitat. No obstant això, s'ha de destacar l'èxit d'una de les mesures proposades, la dirigida a augmentar l'oferta de places en programes de qualificació professional inicial (PCPI), ja que en el darrer any l'alumnat d'aquests cursos ha augmentat un 31%. D'altra banda, hi ha hagut un important avanç de la matriculació en estudis d'FP des del 2006, i especialment en els darrers dos cursos (6,2% i 7,8%), s'ha anat equilibrant la matrícula de batxillerat i d'FP.

A Espanya hi ha una proporció alta de joves que han acabat estudis superiors (39,8%), que el 2008 arribava l'objectiu establert en el nou marc estratègic d'educació i formació 2020. No obstant això, sembla difícil que tant Europa com Espanya puguin augmentar el percentatge de graduats en carreres científiques i tecnològiques fins al 15% per al 2010, ja que actualment (2007) són del 13,4% i l'11,2% respectivament. El nombre de graduats en el darrer any a Espanya ha descendit un 3,6% i l'evolució de l'alumnat matriculat en aquestes carreres té un descens anual del 0,7% entre l'any 2000 i 2007. Aquesta situació, juntament amb l'increment de la disminució de la població jove a partir del 2010, ens situarà en una posició menys competitiva respecte de les economies emergents, en les quals el creixement dels graduats és especialment ràpid.

4

El panorama econòmic de les Illes Balears

RESUM

Com a resultat de la crisi econòmica internacional, i segons l'estimació que ha fet la Direcció General d'Economia del Govern de les Illes Balears, el VAB real de l'economia balear ha estat per a l'any 2009 de 18.693,16 milions d'euros, xifra que suposa una caiguda respecte del 2008 del 2,7%. Aquesta caiguda és inferior a l'observada tant en el conjunt de la zona euro com a Espanya, amb creixements negatius del 4% i del 3,7% respectivament.

Per sectors econòmics, el sector primari va caure un –0,4% el 2009, amb una pèrdua d'1,2 punts percentuals respecte de l'any passat, i segueix una tònica de desacceleració econòmica des de l'any 2006. El 2009, el sector de la indústria i l'energia presenta un decreixement del –3,5%, amb una pèrdua percentual de quatre punts amb relació a l'any passat. El sector de la construcció disminueix un –8,6% (la caiguda màxima per a les Balears), amb una caiguda percentual de 7,2 punts percentuals per comparació a l'any passat. Finalment, el sector de serveis també decreix el –2%, la qual cosa representa una caiguda de 3,6 punts respecte de l'any passat, a conseqüència del menor dinamisme de la demanda dels residents i no residents.

Les dades de l'INE mostren que per a l'any 2009 el decreixement de les Illes Balears és el cinquè més alt per comunitats autònomes, fet que suposa per primera vegada una caiguda del PIB a totes les comunitats autònomes. Així, amb un PIB del –3,8%, presenta una caiguda superior en 0,2 punts percentuals a la mitjana espanyola. També es pot indicar que el creixement del període 2000-2009 ha estat de l'1,7%. Així, les Illes Balears presenten en l'àmbit regional la menor taxa real de creixement anual acumulatiu del període, per la qual cosa, des de l'any 2008, i segons les dades de FUNCAS, les Balears presenten una renda per càpita inferior a la mitjana de l'Estat.

Des del punt de vista de l'estructura de la demanda final, les Balears presenta el percentatge regional més baix de consum públic i, també, el quart més baix, conjuntament amb Catalunya, la Comunitat Valenciana i Navarra, en percentatge d'assalariats que treballen a les administracions públiques.[36 i 37] Des del punt de vista de la comptabilitat regional, el conjunt de les administracions públiques a les Balears (Estat, CA, consells i ajuntaments) registren, gràcies al superàvit fiscal de l'Estat a les Balears, una capacitat de finançament equivalent al 13,5% del PIB, la més alta de l'Estat.

36 i 37. Vegeu: *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral de España en 2009,* Consejo Económico y Social de España, pàg. 324.

4.1. Introducció

Com hem fet a les darreres edicions, aquest apartat s'inicia amb l'anàlisi de l'oferta productiva, continua amb l'anàlisi de la demanda regional, la inversió estrangera, els preus, l'evolució de la renda real per càpita, l'estalvi, la inversió i la capacitat de finançament regional, i, finalment, s'estudia la distribució funcional de la renda regional.

4.2. L'anàlisi de l'oferta productiva

En aquest apartat analitzam, en primer lloc, l'estructura productiva de l'oferta de les Balears per sectors econòmics i per illes a partir de les estimacions macroeconòmiques que ha fet la Direcció General d'Economia del Govern de les Illes Balears per al període 2004-2009.

A continuació, i a partir de la comptabilitat regional d'Espanya elaborada per l'INE, que utilitza fonts diferents de les que ha emprat la Direcció General per fer les seves previsions, es presenta l'oferta productiva de les Balears en relació amb la resta de comunitats autònomes.

4.2.1. L'anàlisi de l'oferta productiva de les Illes Balears i per illes

Segons les dades de la Direcció General d'Economia, el VAB a preus corrents de l'economia de les Illes Balears l'any 2009 se situa en 22.329,52 milions d'euros. La distribució del VAB per sectors econòmics mostra una estructura productiva en què el 82% de l'activitat econòmica es concentra en el sector terciari, mentre que el 10% restant es genera a la construcció, el 6% a la indústria i l'energia, i el sector primari representa menys del 2% del PIB regional. (Vegeu els quadres I-1 i I-2.)

Com a conseqüència de la crisi econòmica internacional, el creixement regional real de l'economia balear el 2009 ha sofert una caiguda considerable del –2,7%. El mateix ha passat a la zona euro i a Espanya, amb creixements negatius del –4% i –3,7%. Les Balears cau menys en termes relatius, ja que disminueix la seva caiguda respecte d'Espanya en 1 punt i en 1,3 punts respecte de la zona euro. (Vegeu el quadre I-3 i el gràfic I-1.)

Les estimacions sobre el creixement econòmic regional de les Balears l'any 2009 fetes pels diferents serveis d'estudis es mouen en una forquilla compresa entre l'–1,5% i el –3,8%. (Vegeu el gràfic I-2.)

Si analitzam el creixement econòmic de les Balears al llarg del darrer trienni 2007-2009, és a dir, des de l'inici de la crisi econòmica internacional, i el comparam amb Espanya i la zona euro, resulta que les dades per a les Balears són millors que les de la zona euro des del 2007 i millors que les de l'economia espanyola des del 2008.[38]

Quadre I-1. Variació interanual del VAB per sectors econòmics en euros corrents (2006-2009)

	2006	% del VAB	% var.	2007	% del VAB	% var.
Sector primari	314.723,99	1,58%	-6,1%	342.803,59	1,61%	8,9%
Energia i indústria	1.249.898,45	6,26%	4,9%	1.323.797,17	6,22%	5,9%
Construcció	2.315.974,26	11,59%	11,4%	2.457.225,47	11,54%	6,1%
Serveis	16.101.209,26	80,58%	6,9%	17.175.379,45	80,64%	6,7%
Total de les Balears	**19.981.805,96**	**100,00%**	**7,1%**	**21.299.205,67**	**100,00%**	**6,6%**
	2008	**% del VAB**	**% var.**	**2009**	**% del VAB**	**% var.**
Sector primari	347.062,63	1,53%	1,2%	328.675,14	1,47%	-5,3%
Energia i indústria	1.394.889,48	6,16%	5,4%	1.362.221,24	6,10%	-2,3%
Construcció	2.514.290,69	11,10%	2,3%	2.254.818,40	10,10%	-10,3%
Serveis	18.396.111,59	81,21%	7,1%	18.383.810,70	82,33%	-0,1%
Total de les Balears	**22.652.354,39**	**100,00%**	**6,4%**	**22.329.525,47**	**100,00%**	**-1,4%**

Unitat: en milers d'euros.

Font: Direcció General d'Economia.

38. Ja hem dit abans que les fonts estadístiques emprades per la Direcció General d'Economia i l'INE difereixen a l'hora de fer les seves estimacions sobre el creixement del PIB. Així, la Direcció General d'Economia dóna una caiguda del PIB d'un –2,7%, mentre que l'INE l'augmenta fins a un –3,7%. Per tant, aquesta afirmació només es pot sustentar a partir de la informació de la Direcció General d'Economia.

Quadre I-2. Variació interanual del VAB per sectors econòmics en euros constants del 2004 (2006-2009)

	2006	% del VAB	% var.	2007	% del VAB	% var.
Sector primari	329.822,53	1,79%	3,5%	336.418,98	1,77%	2,0%
Energia i indústria	1.149.309,05	6,23%	1,7%	1.165.974,03	6,14%	1,5%
Construcció	1.948.689,48	10,57%	3,7%	2.020.303,81	10,64%	3,7%
Serveis	15.007.114,05	81,41%	2,8%	15.468.582,81	81,45%	3,1%
Total de les Balears	**18.434.935,11**	**100,00%**	**2,8%**	**18.991.279,64**	**100,00%**	**3,0%**
	2008	% del VAB	% var.	2009	% del VAB	% var.
Sector primari	339.194,44	1,77%	0,8%	337.752,86	1,81%	-0,4%
Energia i indústria	1.171.512,41	6,10%	0,5%	1.131.095,23	6,05%	-3,5%
Construcció	1.992.878,19	10,37%	-1,4%	1.822.467,18	9,75%	-8,6%
Serveis	15.713.759,85	81,77%	1,6%	15.401.841,72	82,39%	-2,0%
Total de les Balears	**19.217.344,89**	**100,00%**	**1,2%**	**18.693.156,98**	**100,00%**	**-2,7%**

Unitat: en milers d'euros.

Font: Direcció General d'Economia.

Quadre I-3. Evolució i perspectives de les Illes Balears (2005-2009). Taxes de variació del PIB a preus constants

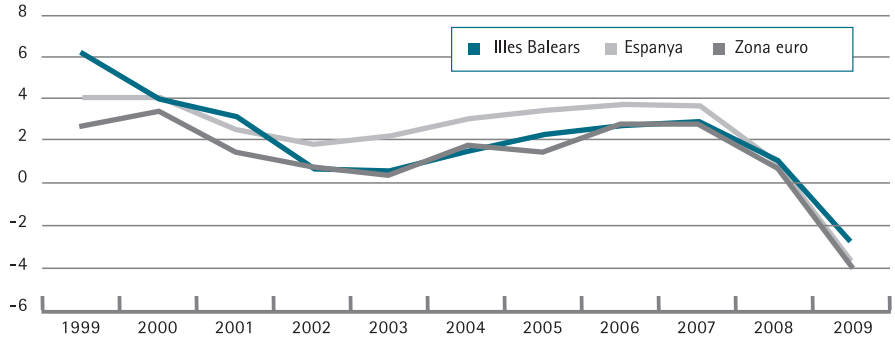
	2005	2006	2007	2008	2009 (e)
Zona euro	1,5	3,0	2,8	0,6	-4,0
Espanya	3,6	4,0	3,6	0,9	-3,7
Illes Balears	2,4	2,8	3,0	1,2	-2,7
Mallorca	2,6	3,1	3,2	1,3	-2,8
Menorca	1,9	1,5	1,4	0,4	-3,2
Pitiüses	1,2	2,1	2,7	1,4	-2,2

(e): estimació

Font: Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació. *Cojuntura econòmica*, març de 2010.

Gràfic I-1

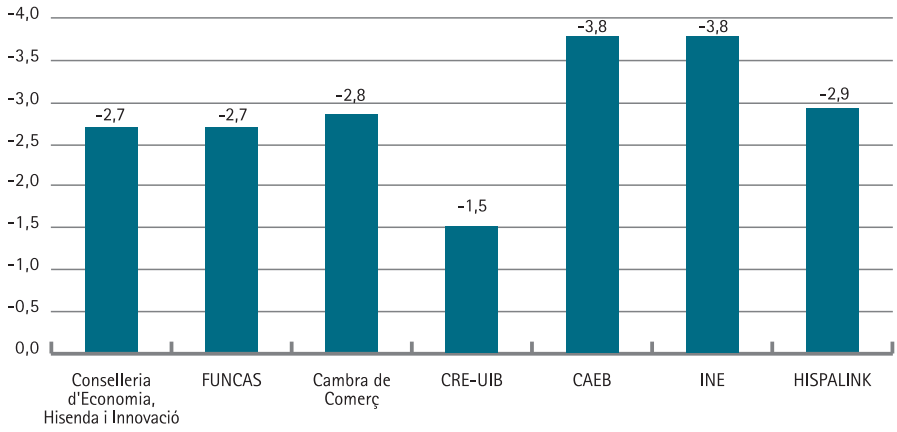
Estimació del creixement del PIB (1999-2009)

Font: Direcció General d'Economia. *Conjuntura econòmica de les Illes Balears* (març de 2009) i previsions primavera 2009, Comissió Europea (zona euro i UE-27).

Gràfic I-2

Estimació del PIB de l'any 2009 a les Illes Balears

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-4. Taxes de variació interanual del PIB a preus constants per sectors productius (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009(e)
Sector primari	2,1	3,5	2,0	0,8	-0,4
Indústria	1,2	1,7	1,5	0,5	-3,5
Construcció	2,5	3,7	3,7	-1,4	-8,6
Serveis	2,5	2,8	3,1	1,6	-2,0

(e): estimació

Font: Conselleria d'Economia. Cojuntura Econòmica de les Illes Balears (març de 2010).

Si analitzam l'evolució del creixement econòmic real per sectors econòmics, veiem que la crisi econòmica internacional ha afectat negativament el creixement de tots els sectors econòmics. Així, el sector primari va caure un –0,4% el 2009, amb una pèrdua d'1,2 punts percentuals respecte de l'any passat, i segueix una tònica de desacceleració econòmica des de l'any 2006. El 2009 el sector de la indústria i l'energia presenta un decreixement del –3,5%, amb una pèrdua percentual de quatre punts amb relació a l'any passat. El sector de la construcció disminueix un –8,6%, amb una caiguda percentual de 7,2 punts percentuals per comparació a l'any passat. Finalment, el sector de serveis també decreix el –2%, la qual cosa representa una caiguda del 3,6 punts respecte de l'any passat, a conseqüència del menor dinamisme de la demanda dels residents i no residents. (Vegeu el quadre I-4.)

Aquestes dades es poden complementar amb les que ha elaborat Hispalink. Per a

Quadre I–5. Creixement regional a 9 sectors. Taxes de variació real (2009–2010)

	Agricultura		Energia		Béns intermedis		Béns d'equip		Béns de consum		Construcció		Transports i comunicacions		Serveis destinats al mercat		Serveis no destinats al mercat		Total	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Andalusia	-0,5	3,1	-10,5	-0,3	-18,5	-5,3	-11,4	-3,6	-12,9	1,1	-11,0	-5,1	1,9	0,9	-3,0	-0,5	3,5	3,0	-3,6	-0,3
Aragó	-3,2	-0,8	-3,3	2,1	-16,1	-3,6	-18,0	-4,0	-15,1	-5,5	-4,0	-2,1	-0,7	0,1	-0,8	0,3	1,4	1,6	-4,0	-0,5
Astúries	-1,2	-2,4	-2,0	-4,4	-16,3	-0,8	-16,1	-2,0	-4,0	1,2	-6,3	-3,6	-0,8	0,4	-1,2	1,3	3,7	2,1	-3,3	0,0
Cantàbria	-1,0	-1,0	-1,0	2,6	-12,1	-3,2	-12,0	-4,6	-7,7	-1,7	-8,9	-3,0	-0,2	2,9	-2,6	-0,1	4,0	4,1	-3,9	-0,2
Castella i Lleó	-5,6	2,9	-4,4	1,7	-3,6	-0,9	-12,9	-3,0	-3,1	0,0	-4,9	-1,0	-1,2	1,4	-3,0	0,0	2,9	2,9	-2,9	0,5
Castella-la Manxa	-0,7	1,7	-7,4	0,0	-16,4	-3,0	-18,6	-3,5	-9,4	-1,0	-7,0	-2,3	0,9	0,8	-3,6	-1,4	2,6	2,5	-4,0	-0,4
Catalunya	1,4	1,5	-10,0	-0,8	-15,4	-4,9	-17,7	-6,0	-11,5	-0,6	-3,8	-2,8	1,5	1,2	-2,3	0,2	4,0	3,8	-4,1	-0,3
Comunitat Valenciana	1,5	2,0	-8,6	0,5	-14,2	-3,5	-19,0	-5,5	-13,1	-0,7	-5,4	-2,6	2,0	1,4	-2,7	-0,4	3,7	3,5	-3,8	-0,2
Extremadura	-1,0	1,3	-10,2	0,4	-16,2	-3,4	-17,3	-4,4	-11,7	-0,8	-5,4	-1,3	1,0	0,4	-3,3	0,4	3,0	2,6	-2,6	0,6
Galícia	-2,3	0,0	-2,0	-0,2	-7,5	0,9	-10,3	0,9	-7,2	0,1	-8,0	0,8	1,0	-0,1	-2,4	0,1	2,6	-0,7	-3,0	0,1
Illes Balears	0,2	-0,8	-5,6	-0,8	-9,0	-3,8	-11,0	-5,1	-7,2	-2,3	-8,1	-4,7	-1,4	-0,3	-2,8	-1,2	1,6	0,9	-2,9	-1,2
Illes Canàries	-1,3	0,2	-4,0	-0,1	-8,7	-2,2	-10,9	-2,7	-7,9	-1,5	-8,1	-2,1	-3,0	0,1	-5,7	-1,4	3,5	2,7	-4,1	-0,5
La Rioja	-1,3	2,1	-3,7	0,1	-8,0	-3,0	-9,0	-4,1	-7,1	-0,5	-6,8	-2,3	-0,1	0,6	-2,0	-0,3	3,0	2,4	-3,1	-0,3
Madrid	1,1	2,4	-4,8	0,6	-14,9	-3,7	-16,9	-3,0	-12,2	-0,7	-5,2	-2,6	-0,1	0,6	-2,5	-0,2	3,4	2,8	-3,0	-0,1
Múrcia	2,2	2,7	-5,0	3,1	-16,5	-2,6	-20,8	-5,3	-11,5	-2,0	-10,0	-6,0	0,9	0,3	-3,1	-0,4	3,6	3,0	-3,9	-0,4
Navarra	2,1	2,4	-5,4	1,1	-7,9	-2,4	-10,0	-3,7	-8,2	0,0	-3,2	-1,3	1,3	1,4	-1,8	0,0	3,9	4,8	-2,8	0,2
País Basc	5,0	2,2	-1,6	0,5	-10,0	-2,1	-10,9	-2,6	-8,1	-0,4	-4,8	-1,5	2,0	1,4	-1,8	-0,2	4,6	3,2	-3,1	-0,1
Espanya	-0,9	1,8	-6,2	0,2	-13,4	-3,5	-15,8	-3,8	-10,0	-0,6	-5,9	-2,8	0,7	0,8	-2,7	-0,2	3,4	2,8	-3,6	-0,2

Font: Hispalink.

l'any 2009 no hi ha cap branca del sector secundari (energia, béns intermedis, béns d'equip i béns de consum) que presenti un creixement per sobre de la mitjana regional (–2,9%). Totes presenten creixements negatius, especialment els béns d'equip (–11%). El sector de la construcció també presenta una forta contracció, molt superior a la mitjana regional (–8,1%). Quant a les branques de serveis (transports i comunicacions, serveis destinats a la venda i serveis no destinats a la venda), totes presenten un menor decreixement respecte de la mitjana regional. Només els serveis no destinats a la venda presenten creixement positiu (1,6%). El sector primari presenta també un creixement positiu (0,2%). (Vegeu el quadre I-5.)

Quadre I–6. Variació interanual del VAB per illes (en euros corrents) (2006–2009)

	2006	% del VAB	% var.	2007	% del VAB	% var.
Mallorca	15.848.728,70	79,32%	7,3%	16.928.909,40	79,48%	6,8%
Menorca	1.697.568,41	8,50%	5,6%	1.781.286,43	8,36%	4,9%
Pitiüses	2.435.508,84	12,19%	6,2%	2.589.009,85	12,16%	6,3%
Total de les Balears	**19.981.805,96**	**100,00%**	**7,1%**	**21.299.205,67**	**100,00%**	**6,6%**
	2008	% del VAB	% var.	2009	% del VAB	% var.
MMallorca	18.015.153,70	79,53%	6,4%	17.752.656,88	79,50%	-1,5%
Menorca	1.879.093,83	8,30%	5,5%	1.843.319,86	8,26%	-1,9%
Pitiüses	2.758.106,86	12,18%	6,5%	2.733.548,73	12,24%	-0,9%
Total de les Balears	**22.652.354,39**	**100,00%**	**6,4%**	**22.329.525,47**	**100,00%**	**-1,4%**

Unitat: en milers d'euros.

Font: Direcció General d'Economia.

Quadre I–7. Variació interanual del VAB per illes (en euros constants del 2004) (2006–2009)

	2006	% del VAB	% var.	2007	% del VAB	% var.
Mallorca	14.621.815,76	79,32%	3,1%	15.094.537,20	79,48%	3,2%
Menorca	1.566.152,91	8,50%	1,5%	1.588.270,90	8,36%	1,4%
Pitiüses	2.246.966,45	12,19%	2,1%	2.308.471,53	12,16%	2,7%
Total de les Balears	**18.434.935,11**	**100,00%**	**2,8%**	**18.991.279,64**	**100,00%**	**3,0%**
	2008	% del VAB	% var.	2009	% del VAB	% var.
Mallorca	15.283.330,63	79,53%	1,3%	14.861.632,52	79,50%	-2,8%
Menorca	1.594.147,51	8,30%	0,4%	1.543.134,79	8,26%	-3,2%
Pitiüses	2.339.866,75	12,18%	1,4%	2.288.389,68	12,24%	-2,2%
Total de les Balears	**19.217.344,89**	**100,00%**	**1,2%**	**18.693.156,98**	**100,00%**	**-2,7%**

Unitat: en milers d'euros.

Font: Direcció General d'Economia.

Si analitzam ara el VAB per illes, es pot comprovar que en valors absoluts i en euros constants del 2009 Mallorca assoleix un VAB real de 14.861,63 milions d'euros. A les Pitiüses i a Menorca va ser de 2.288,39 i de 1.543,13 milions d'euros respectivament. Quant al valor absolut en euros corrents, Mallorca assoleix un VAB de 17.752,65 milions d'euros, mentre que a les Pitiüses i a Menorca va ser de 2.733,55 i de 1.843,32 milions d'euros respectivament. (Vegeu els quadres I-6 i I-7.)

L'estructura econòmica per illes identifica el pes preponderant de Mallorca entorn del 79,5%, mentre que les Pitiüses i Menorca es distribueixen el 20,5% restant (el 12,2% les Pitiüses, i el 8,3% Menorca).

Per illes, el menor impacte de la crisi econòmica internacional té lloc a les Pitiüses, amb una caiguda del –2,2% i amb una pèrdua de 3,6 punts percentuals, seguida de Mallorca, amb el –2,8% i amb una pèrdua de 4,1 punts percentuals, i finalment, Menorca, que té una taxa de decreixement del –3,2% i presenta una pèrdua de 3,6 punts percentuals respecte de l'any 2008. (Vegeu el quadre I-3.)

4.2.2. L'anàlisi de l'oferta productiva de les Illes Balears i per comunitats autònomes

Les dades de la comptabilitat regional d'Espanya, base 2000, que elabora l'INE per al període 2000-2009 permeten estimar la caiguda del creixement relatiu de les Illes Balears per comparació a la resta de comunitats autònomes. Aquestes dades mostren que per a l'any 2009 el decreixement de les Illes Balears és el cinquè més alt per comunitats autònomes. A més a més, i per primera vegada, es dóna una caiguda del PIB a totes les comunitats autònomes. Així, amb un PIB del –3,8%, presenta una caiguda superior en 0,2 punts percentuals a la mitjana espanyola. (Vegeu el gràfic I-3.)

També es pot indicar que el creixement del període 2000-2009 ha estat de l'1,7%, per la qual cosa les Illes Balears presenten la menor taxa real de creixement anual acumulatiu del període. (Vegeu els gràfics I-4a i I-4b.)

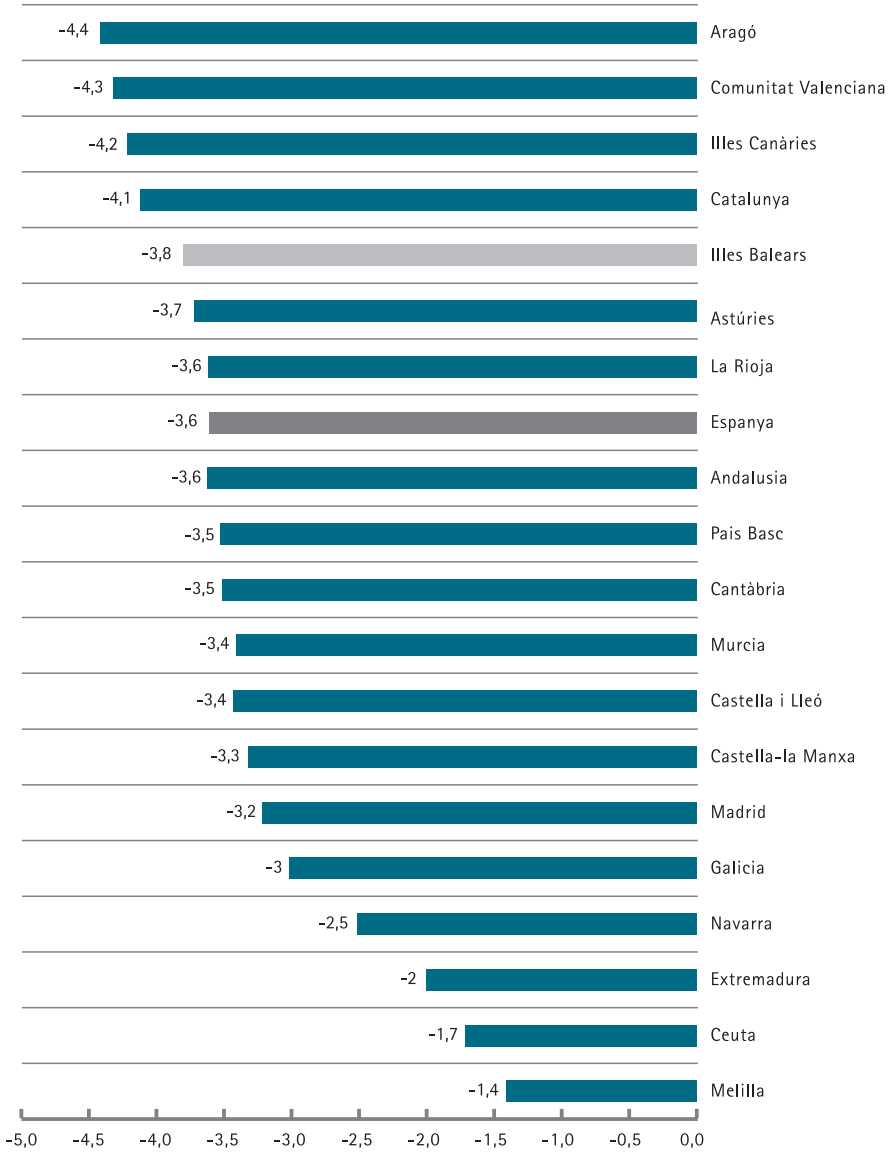
A partir de la base de dades de la comptabilitat regional de l'INE, s'analitza a continuació l'evolució comparativa regional per sectors productius de les Illes Balears en relació amb la resta de comunitats autònomes. Pel que fa a l'anàlisi sectorial, cal tenir en compte que les estimacions per a les Balears poden mostrar —pel poc pes relatiu que té l'economia sectorial balear en el conjunt espanyol— un elevat biaix a l'alça o la baixa en les estimacions que en resulten. Per això, aquestes dades s'han de prendre amb precaució i reserves, ja que difereixen amb altres dades aportades per diferents institucions d'estudis regionals.

4.2.2.1. El sector primari

Segons l'INE, el sector primari balear presenta un decreixement real del –0,5%, molt més moderat que la caiguda del –2,4% que ha registrat l'Estat. Aquesta xifra es desglossa en un decreixement de la productivitat del 16,1% i en un creixement de l'ocupació del 18,5%. El pes estructural del sector primari balear és del 0,9%, la qual cosa representa 1,3 punts per sota del seu pes a Espanya.

Gràfic I-3

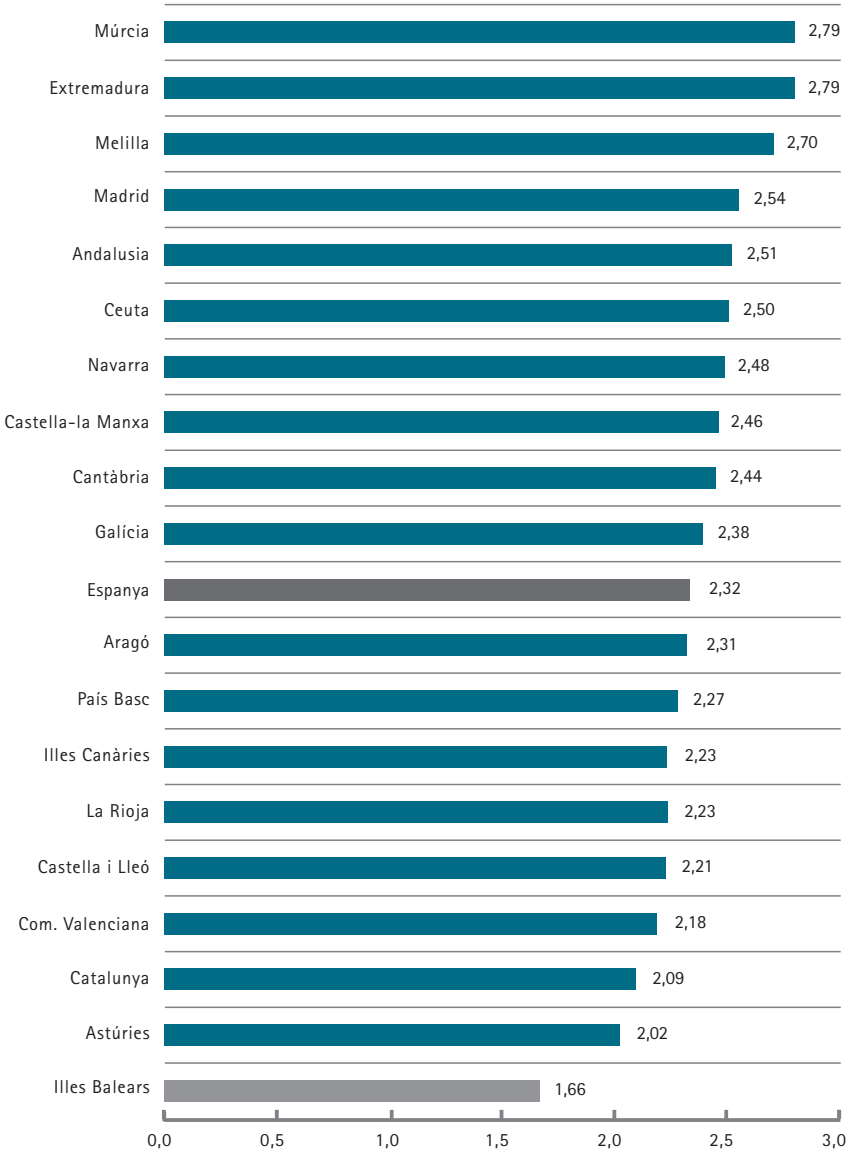
Taxa de creixement del PIB (2008-2009) en termes reals

Font: INE.

Gràfic I-4a

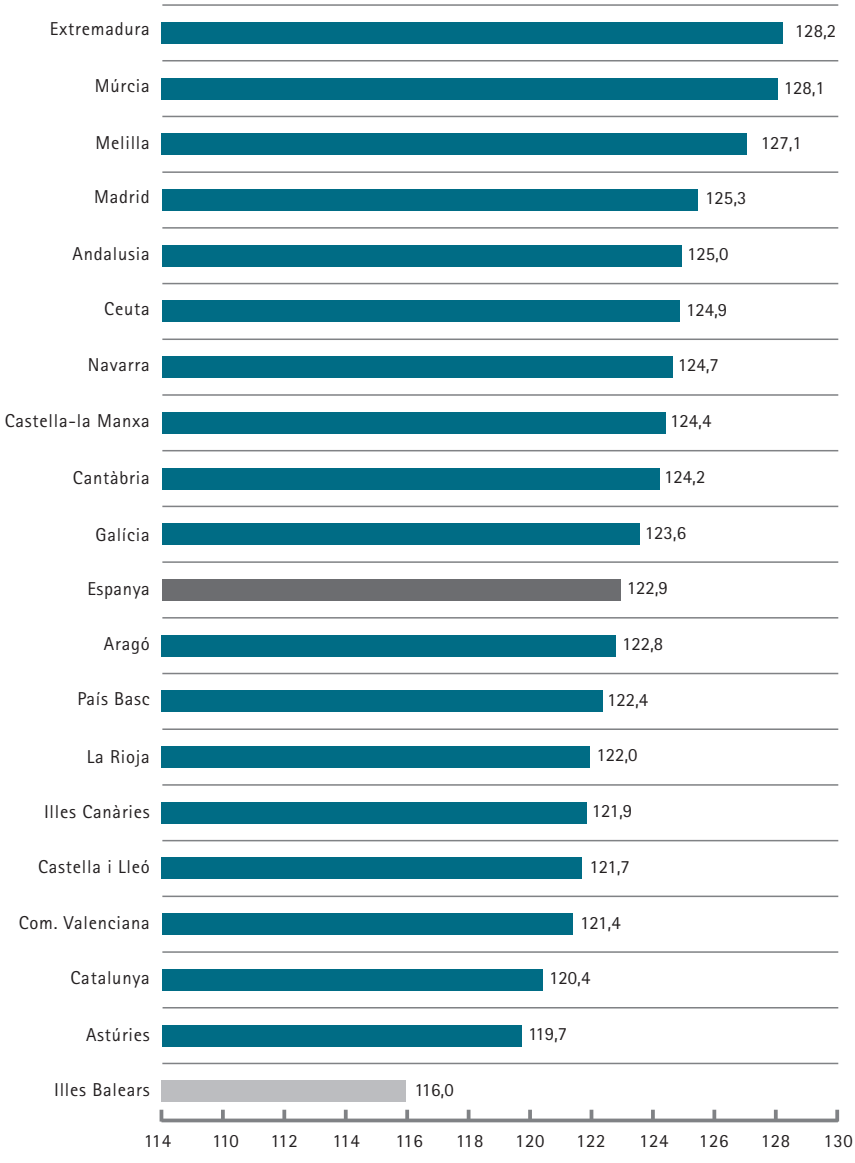
Taxa de creixement mitjana del PIB (2000-2009) en termes reals

Font: INE.

Gràfic I-4b

Taxa de creixement mitjana del PIB (2000-2009). Índex de volum encadenat, referència de l'any 2000 = 100

Font: INE.

Quadre I-8. Agricultura i pesca: producte interior brut a preus de mercat per CA[1] (2008-2009)

	2008	2009	Pes sobre PIB	Variació	PIB	Ocupació	Productivitat
	(Milions d'euros corrents)				Taxa de variació interanual		
Andalusia	5.468,16	5.142,47	3,60	-325,69	-0,90	-2,34	1,47
Aragó	1.330,74	1.219,73	3,76	-111,01	-1,80	-2,25	0,46
Astúries	402,31	385,29	1,69	-17,02	1,30	-15,02	19,20
Cantàbria	374,86	338,14	2,51	-36,72	-5,60	-2,91	-2,77
Castella i Lleó	3.487,32	2.917,37	5,21	-569,95	-10,30	-14,79	5,27
Castella-la Manxa	2.734,57	2.538,87	7,25	-195,70	-3,30	-6,20	3,09
Catalunya	2.459,56	2.383,11	1,22	-76,45	2,10	-4,69	7,12
Ceuta	3,41	3,44	0,21	0,03	-	-	-
Comunitat Valenciana	2.045,76	1.950,65	1,92	-95,11	-3,00	0,37	-3,36
Extremadura	1.271,75	1.233,45	7,00	-38,30	1,00	-2,64	3,74
Galícia	2.318,24	2.184,32	3,99	-133,92	-1,70	-2,32	0,63
Illes Balears	259,77	245,72	0,93	-14,05	-0,50	18,55	-16,07
Illes Canàries	447,99	421,48	1,02	-26,51	-4,30	-10,63	7,08
La Rioja	439,09	418,28	5,35	-20,81	-2,60	-1,65	-0,97
Madrid	255,14	236,14	0,12	-19,00	-2,10	-24,34	29,39
Melilla	8,83	8,81	0,59	-0,02	-1,60	-	-1,60
Múrcia	1.282,08	1.215,02	4,50	-67,06	-2,20	8,58	-9,93
Navarra	454,15	437,47	2,40	-16,68	1,30	0,20	1,10
País Basc	610,27	597,78	0,91	-12,49	2,30	-13,12	17,75
Espanya	25.654,00	23.877,00	2,27	-1.777,00	-2,40	-4,01	1,68

1. Base 2000.

Font: INE, comptabilitat regional d'Espanya, enquesta de població activa i elaboració pròpia.

Exceptuant Ceuta i Melilla, les Balears és la tercera comunitat autònoma després de Madrid i el País Basc amb un menor pes sectorial del sector primari. (Vegeu el quadre I-8 i l'apartat 5, «Sector primari».)

4.2.2.2. La indústria i l'energia

La indústria i l'energia a les Illes Balears presenten una baixada del creixement real del –16,6%, de manera que queden 2,9 punts per sota del que ha registrat l'Estat. Aquesta xifra es desglossa en un decreixement de la productivitat del –7,9 i en una caiguda de l'ocupació (–9,4%). El pes estructural de la indústria i l'energia a les Balears és del 5,7%, la qual cosa representa 8,3 punts per sota del seu pes a Espanya. Exceptuant Ceuta i Melilla, les Balears és la segona comunitat autònoma després de les Canàries amb un menor pes sectorial de la indústria i l'energia. (Vegeu el quadre I-9 i l'apartat 6, «Sector industrial».)

Quadre I-9. Indústria i energia: producte interior brut a preus de mercat per CA[1] (2008-2009)

	2008	2009	Pes sobre PIB	Variació	PIB	Ocupació	Productivitat
	(Milions d'euros corrents)				Taxa de variació interanual		
Andalusia	15.316,32	12.891,81	9,02	-2.424,51	-13,69	-12,92	-0,88
Aragó	6.865,82	5.789,03	17,83	-1.076,80	-15,75	-16,57	0,98
Astúries	4.711,86	3.912,65	17,21	-799,21	-15,12	-13,44	-1,94
Cantàbria	2.734,23	2.315,87	17,18	-418,36	-13,58	-17,09	4,23
Castella i Lleó	9.783,09	8.643,65	15,44	-1.139,44	-13,11	-4,56	-8,96
Castella-la Manxa	5.799,69	4.993,44	14,25	-806,25	-14,82	-8,90	-6,50
Catalunya	39.453,07	33.618,72	17,20	-5.834,35	-15,67	-16,54	1,04
Ceuta	105,68	94,32	5,85	-11,36	-14,06	47,22	-41,62
Comunitat Valenciana	16.750,00	14.781,84	14,55	-1.968,16	-14,26	-18,55	5,27
Extremadura	1.690,92	1.495,67	8,49	-195,25	-12,47	-9,46	-3,32
Galícia	9.602,46	8.469,42	15,49	-1.133,04	-13,79	-10,11	-4,09
Illes Balears	1.713,92	1.508,50	5,73	-205,42	-16,56	-9,39	-7,91
Illes Canàries	2.635,05	2.285,38	5,52	-349,67	-14,38	-16,81	2,92
La Rioja	1.869,95	1.747,43	22,33	-122,52	-11,80	-7,87	-4,27
Madrid	22.836,03	20.723,35	10,96	-2.112,68	-12,72	-11,49	-1,39
Melilla	60,51	53,18	3,56	-7,33	-15,50	-52,94	79,56
Múrcia	4.064,09	3.612,91	13,37	-451,17	-12,76	-19,92	8,94
Navarra	4.930,55	4.749,57	26,03	-180,98	-7,96	-1,87	-6,20
País Basc	18.384,75	16.117,27	24,61	-2.267,48	-10,38	-8,77	-1,76
Espanya	169.308,00	147.804,00	14,06	-21.504,00	-13,68	-13,25	-0,50

1. Base 2000.

Font: INE, comptabilitat regional d'Espanya, enquesta de població activa i elaboració pròpia.

4.2.2.3. La construcció

La construcció a les Illes Balears presenta un decreixement real del –8,7%, de manera que queden 2,4 punts per sota del que ha registrat per l'Estat. Aquesta xifra es desglossa en un creixement de la productivitat del 12,8% i en una disminució de l'ocupació del –19%. El pes estructural del sector de la construcció a les Illes Balears és del 8,7%, la qual cosa representa 1,3 punts per sota del seu pes a Espanya. Exceptuant Ceuta i Melilla, les Balears és la segona comunitat autònoma després de Madrid amb un menor pes sectorial del sector de la construcció. (Vegeu el quadre I-10 i l'apartat 7, «Construcció».)

4.2.2.4. Els serveis

Els serveis a les Balears presenten un decreixement real del –2,3%, de manera que queden 1,3 punts per sota del registrat per l'Estat. Aquesta xifra es desglossa en un creixement positiu de la productivitat de l'1% i en una caiguda de l'ocupació del 3,3%. El pes estructural del sector terciari a les Balears és del 77,5%, la qual cosa

Quadre I-10. Construcció: producte interior brut a preus de mercat per CA[1] (2008-2009)

	2008	2009	Pes sobre PIB	Variació	PIB	Ocupació	Productivitat
	(Milions d'euros corrents)				Taxa de variació interanual		
Andalusia	18.881,72	16.559,58	11,59	-2.322,14	-10,60	-32,85	33,13
Aragó	3.510,11	3.269,20	10,07	-240,91	-5,20	-12,20	7,97
Astúries	3.015,57	2.746,33	12,08	-269,24	-6,90	-25,22	24,50
Cantàbria	1.642,70	1.496,50	11,10	-146,20	-7,10	-18,33	13,75
Castella i Lleó	6.322,81	6.098,50	10,89	-224,31	-2,20	-15,08	15,17
Castella-la Manxa	4.724,77	4.345,51	12,40	-379,26	-5,80	-21,45	19,92
Catalunya	18.340,60	17.329,94	8,87	-1.010,66	-4,60	-18,39	16,90
Ceuta	115,90	110,75	6,87	-5,15	-5,30	-15,94	12,66
Comunitat Valenciana	11.607,72	10.719,29	10,55	-888,43	-6,20	-26,88	28,28
Extremadura	2.626,80	2.467,62	14,01	-159,18	-5,10	-23,12	23,44
Galícia	6.691,19	6.388,65	11,68	-302,54	-3,40	-13,67	11,90
Illes Balears	2.557,33	2.290,65	8,70	-266,68	-8,70	-19,03	12,76
Illes Canàries	4.358,37	3.753,41	9,06	-604,96	-12,70	-30,61	25,81
La Rioja	830,69	793,33	10,14	-37,36	-4,20	-14,49	12,03
Madrid	17.468,54	16.217,21	8,58	-1.251,33	-5,30	-19,82	18,11
Melilla	130,02	124,70	8,34	-5,32	-4,90	20,69	-21,20
Múrcia	3.035,95	2.653,67	9,82	-382,28	-10,30	-34,44	36,82
Navarra	1.776,22	1.697,14	9,30	-79,08	-3,80	-22,96	24,87
País Basc	6.000,96	5.766,02	8,80	-234,94	-3,00	-17,01	16,88
Espanya	113.638,00	104.828,00	9,97	-8.810,00	-6,30	-23,04	21,75

1. Base 2000

Font: INE, comptabilitat regional d'Espanya, enquesta de població activa i elaboració pròpia.

Quadre I-11. Serveis: producte interior brut a preus de mercat per CA[1] (2008-2009)

	2008	2009	Pes sobre PIB	Variació	PIB	Ocupació	Productivitat
	(Milions d'euros corrents)				Taxa de variació interanual		
Andalusia	96.428,13	98.086,08	68,65	1.657,95	-1,0	-1,88	0,90
Aragó	19.489,56	19.878,94	61,22	389,38	-0,7	-1,90	1,22
Astúries	13.607,89	14.069,61	61,88	461,72	0,5	-1,80	2,34
Cantàbria	8.085,82	8.367,29	62,07	281,47	0,5	1,39	-0,88

Continua

Quadre I–11. Serveis: producte interior brut a preus de mercat per CA[1] (2008–2009)

	2008	2009	Pes sobre PIB	Variació	PIB	Ocupació	Productivitat
	(Milions d'euros corrents)				Taxa de variació interanual		
ACastella i Lleó	33.548,10	34.327,85	61,32	779,75	-0,4	-1,74	1,36
Castella-la Manxa	20.096,89	20.662,46	58,97	565,57	0,3	-0,69	1,00
Catalunya	125.346,67	128.128,66	65,57	2.781,99	-0,8	-4,63	4,02
Ceuta	1.250,10	1.287,63	79,92	37,53	-0,6	1,07	-1,65
Comunitat Valenciana	66.195,55	66.906,68	65,85	711,13	-1,6	-3,31	1,77
Extremadura	10.914,29	11.155,57	63,35	241,28	-0,2	-1,49	1,31
Galícia	32.902,71	33.741,67	61,70	838,96	0,0	-0,83	0,84
Illes Balears	20.484,53	20.404,01	77,50	-80,52	-2,3	-3,30	1,03
Illes Canàries	32.138,10	31.996,25	77,26	-141,85	-2,4	-3,07	0,69
La Rioja	4.212,27	4.307,65	55,05	95,38	-0,3	-2,02	1,76
Madrid	136.503,62	138.393,25	73,20	1.889,63	-1,6	-1,82	0,22
Melilla	1.168,59	1.202,46	80,38	33,87	-0,4	-3,40	3,11
Múrcia	17.190,83	17.608,52	65,17	417,69	-0,3	-1,97	1,70
Navarra	9.809,94	10.059,52	55,13	249,58	0,0	-2,83	2,91
País Basc	37.492,57	38.338,52	58,54	845,95	-0,6	-3,90	3,43
Espanya	687.554,00	699.641,00	66,56	12.087,00	-1,0	-2,52	1,56

1. Base 2000.

Font: INE, comptabilitat regional d'Espanya, enquesta de població activa i elaboració pròpia.

representa 10,9 punts per sobre del seu pes a Espanya. Exceptuant Ceuta i Melilla, les Balears és la comunitat autònoma més terciaritzada de l'Estat, seguida de les Canàries i Madrid. (Vegeu el quadre I-11 i l'apartat 8, «Els serveis privats».)

4.2.2.5. El creixement regional

Les Balears presenten un decreixement regional del –3,8%, de manera que queden 0,2 punts per sota del que ha registrat l'Estat. Aquesta xifra es desglossa en un creixement positiu de la productivitat del 2,4% i en una caiguda de l'ocupació del –6%.[39] (Vegeu el quadre I-12.)

4.2.2.6. El creixement diferencial sectorial

El gràfic de convergència sectorial entre les Illes Balears i Espanya mostra aquests decreixements diferencials sectorials, en què es veu clarament que el menor creixement relatiu del PIB a preus de mercat a les Balears al llarg de l'any 2009 està motivat pel major decreixement relatiu de tots els sectors, excepte en el cas del sector primari, ja que és l'únic sector que presenta un creixement diferencial positiu. (Vegeu el gràfic I-5.)

39. El creixement de la productivitat s'explica, doncs, bàsicament per l'ajust de l'ocupació i les empreses.

Quadre I-12. Total: Producte Interior Brut a preus de mercat per CA[1] (2008-2009)

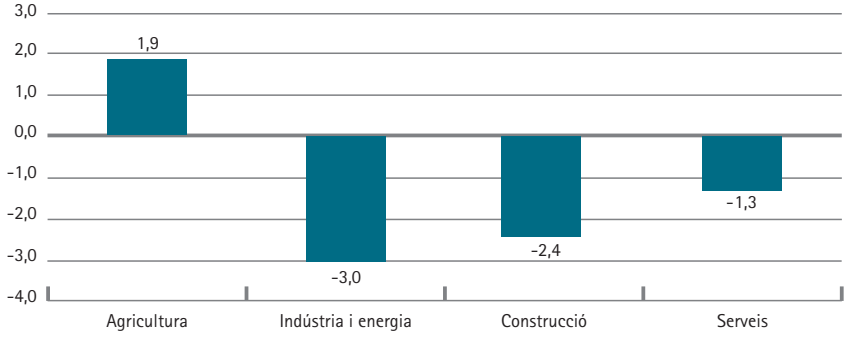
	2007	2008	Variació	PIB	Ocupació	Productivitat
	(milions d'euros corrents)		Taxa de variació interanual			
Andalusia	148.710,90	142.874,21	-5.836,69	-3,6	-7,19	3,87
Aragó	34.088,27	32.473,35	-1.614,92	-4,4	-6,14	1,85
Astúries	23.752,80	22.736,14	-1.016,66	-3,7	-6,98	3,53
Cantàbria	14.027,72	13.479,59	-548,13	-3,5	-4,99	1,57
Castella i Lleó	58.067,76	55.981,74	-2.086,02	-3,4	-4,75	1,42
Castella-la Manxa	36.448,16	35.040,47	-1.407,69	-3,3	-5,76	2,61
Catalunya	202.805,85	195.402,67	-7.403,18	-4,1	-8,75	5,10
Ceuta	1.611,85	1.611,09	-0,76	-1,7	1,92	-3,55
Comunitat Valenciana	105.554,21	101.608,35	-3.945,86	-4,3	-9,19	5,38
Extremadura	18.033,73	17.608,71	-425,02	-2,0	-5,51	3,71
Galícia	56.290,25	54.685,98	-1.604,27	-3,0	-4,05	1,09
Illes Balears	27.334,60	26.327,37	-1.007,23	-3,8	-6,05	2,39
Illes Canàries	43.248,71	41.411,27	-1.837,44	-4,2	-7,72	3,81
La Rioja	8.033,56	7.825,02	-208,54	-3,6	-5,01	1,48
Madrid	193.477,92	189.059,61	-4.418,31	-3,2	-4,78	1,66
Melilla	1.494,78	1.495,88	1,10	-1,4	-3,50	2,18
Múrcia	27.943,67	27.017,88	-925,79	-3,4	8,29	-10,80
Navarra	18.544,14	18.245,55	-298,59	-2,5	-4,65	2,25
País Basc	68.281,52	65.492,55	-2.788,97	-3,5	-6,37	3,07
Espanya	1.088.502,00	1.051.151,00	-37.351,00	-3,6	-6,76	3,39

1. Base 2000.

Font: INE, comptabilitat regional d'Espanya, enquesta de població activa i elaboració pròpia.

Gràfic I-5

Diferencial de les taxes de creixement a preus de mercat (base 2006) de les Illes Balears/Espanya, per sectors econòmics, període 08/09

Font: INE, comptabilitat regional d'Espanya.

Quadre I–13. Nombre d'empreses per activitat principal (2005–2009). CNAE93

	2005	2006	2007	2008	2009	Dif. 09/08	(%)
Total grups CNAE93	**87.024**	**88.027**	**91.254**	**93.335**	**91.826**	**-1.509**	**-1,62**
Extracció i aglomeració d'antracita, hulla, lignit i torba	1	2	1	1	1	0	0,00
Extracció de petroli brut i de gas natural; activitats dels serveis relacionats amb les explotacions petrolíferes i de gas, excepte les activitats de prospecció	1	-	-	-	-	-	-
Extracció de minerals d'urani i de tori	..	..	..	..	-	..	..
Extracció de minerals metàl·lics	-	-	-	-	-	-	-
Extracció de minerals no metàl·lics ni energètics	66	69	68	67	65	-2	-2,99
Indústries de productes alimentaris i begudes	577	567	551	542	530	-12	-2,21
Indústries del tabac	1	1	1	1	1	0	0,00
Indústries tèxtils	150	158	161	161	148	-13	-8,07
Indústries de la confecció i de la pelleteria	157	146	126	118	113	-5	-4,24
Preparació, adob i acabament del cuir; fabricació d'articles de marroquineria i viatge; articles de guarnicioneria, talabarderia i sabateria	235	222	201	190	117	-73	-38,42
Indústries de la fusta i del suro, excepte mobles; cistelleria i esparteria	659	634	616	604	576	-28	-4,64
Indústries del paper	23	22	23	23	22	-1	-4,35
Edició, arts gràfiques i reproducció de suports enregistrats	552	562	584	604	585	-19	-3,15
Coqueries, refinació de petroli i tractament de combustibles nuclears	1	-	-	-	-	-	-
Indústries químiques	54	55	57	47	44	-3	-6,38
Fabricació de productes de cautxú i matèries plàstiques	36	35	35	33	35	2	6,06
Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	309	312	299	290	286	-4	-1,38

continua

Quadre I–13. Nombre d'empreses per activitat principal (2005–2009). CNAE93

	2005	2006	2007	2008	2009	Dif. 09/08	(%)
Metal·lúrgia	9	7	7	10	10	0	0,00
Fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equips	762	791	817	832	806	-26	-3,13
Indústries de la construcció de maquinària i equips mecànics	188	195	194	198	199	1	0,51
Fabricació de màquines d'oficina i equips informàtics	17	19	15	13	14	1	7,69
Fabricació de maquinària i materials elèctrics	29	26	28	28	26	-2	-7,14
Fabricació de materials electrònics; fabricació d'equips i aparells de ràdio, televisió i comunicacions	4	5	5	5	3	-2	-40,00
Fabricació d'equips i instruments medicoquirúrgics, de precisió, òptica i rellotgeria	119	125	124	129	124	-5	-3,88
Fabricació de vehicles de motor, remolcs i semiremolcs	5	4	4	3	5	2	66,67
Fabricació d'altres materials de transport	608	610	594	597	649	52	8,71
Fabricació de mobles; altres indústries manufactureres	678	650	645	649	610	-39	-6,01
Reciclatge -	2	4	5	6	1	20,00	
Producció i distribució d'energia elèctrica, gas, vapor i aigua calenta	23	25	61	108	264	156	144,44
Captació, potabilització i distribució d'aigua	151	161	169	169	165	-4	-2,37
Construcció	14.300	14.957	15.798	15.926	14.216	-1.710	-10,74
Venda, manteniment i reparació de vehicles de motor, motocicletes i ciclomotors; venda al detall de combustible per a vehicles de motor	1.884	1.879	1.881	1.894	1.876	-18	-0,95
Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç, excepte vehicles de motor i motocicletes	4.404	4.465	4.515	4.551	4.522	-29	-0,64
Comerç al detall, excepte el comerç de vehicles de motor, motocicletes i ciclomotors; reparació d'efectes personals i efectes domèstics	14.189	13.720	13.560	13.355	13.033	-322	-2,41
Hoteleria	10.520	10.406	10.374	10.352	10.386	34	0,33

continua

Quadre I-13. Nombre d'empreses per activitat principal (2005-2009). CNAE93

	2005	2006	2007	2008	2009	Dif. 09/08	(%)
Transport terrestre; transport per canonades	4.035	4.032	4.116	4.197	4.141	-56	-1,33
Transport marítim, de cabotatge i per vies de navegació interiors	63	64	67	66	65	-1	-1,52
Transport aeri i espacial	18	18	20	18	20	2	11,11
Activitats afins al transport; activitats d'agències de viatges	786	785	791	821	814	-7	-0,85
Correus i telecomunicacions	176	200	227	222	227	5	2,25
Mediació financera, excepte assegurances i plans de pensions	26	24	26	27	31	4	14,81
Assegurances i plans de pensions, excepte la Seguretat Social obligatòria	20	17	14	15	15	0	0,00
Activitats auxiliars de la mediació financera	1.454	1.528	1.601	1.611	1.614	3	0,19
Activitats immobiliàries	5.903	6.131	7.222	8.123	8.282	159	1,96
Lloguer de maquinària i equips sense operari, d'efectes personals i efectes domèstics	1.527	1.566	1.535	1.544	1.510	-34	-2,20
Activitats informàtiques	749	791	829	875	906	31	3,54
Recerca i desenvolupament	415	435	460	446	474	28	6,28
Altres activitats empresarials	11.200	11.453	12.212	12.845	12.752	-93	-0,72
Educació	1.223	1.300	1.377	1.470	1.521	51	3,47
Activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials	2.980	3.120	3.298	3.392	3.557	165	4,86
Activitats de sanejament públic	162	169	198	234	261	27	11,54
Activitats associatives	692	746	743	732	739	7	0,96
Activitats recreatives, culturals i esportives	2.339	2.248	2.396	2.500	2.611	111	4,44
Activitats diverses de serveis personals	2.544	2.568	2.604	2.692	2.789	97	3,60

Font: INE, Directori Central d'Empreses.

4.2.3. El teixit empresarial balear

A partir de les dades DIRCE de l'INE, es pot comprovar que l'any 2009[40] el nombre d'empreses a les Illes Balears ha disminuït en 1.509 (–1,6%), amb un total de 91.826 empreses. Les quatre principals branques d'activitat pel nombre d'empreses són: construcció, amb 14.216, i una disminució de 1.710 empreses (–10,7%); comerç al detall, amb 13.033, amb una disminució de 322 empreses (–2,4%); altres activitats empresarials, amb 12.752 empreses i una disminució de 93 (–0,7%), i hoteleria, amb 10.386 empreses i un augment de 34 empreses (0,3%). L'activitat que creix més és la producció i la distribució d'energia elèctrica (144%), i la que creix menys és la fabricació de materials electrònics, amb una caiguda del 40%. Cal destacar un any més la pulsació positiva de les activitats que conformen el «nucli dur» de la nova economia del coneixement, com són les activitats informàtiques i d'R+D, amb creixements positius del 3,5% i 6,3% respectivament. (Vegeu el quadre I-13.)

Cal destacar que les microempreses (de 0 a 9 assalariats) representen el 94,9% del total (87.143 empreses), de les quals el 52,2% (47.933 empreses) són empresaris autònoms i el 27,4% (25.160 empreses) tenen només un o dos assalariats. Les petites empreses (de 10 a 49 assalariats) representen el 4,5% (4.132 empreses), mentre que les mitjanes i les grans (de 50 i més assalariats) només representen el 0,6% (551 empreses). La crisi econòmica de l'any 2009 ha afectat de forma generalitzada tots aquests col·lectius d'empreses, si bé en menor proporció les microempreses, amb caigudes de l'–1,2%, del –10,5% per a les petites, i de l'–11,1% per a les mitjanes i grans.

4.3. L'anàlisi de la demanda de les Illes Balears i per comunitats autònomes

Les Balears presenten, després de Navarra (6,06%), el segon saldo net exterior respecte de l'oferta interior (5,01%), gràcies al turisme (vegeu l'apartat 9). Les altres comunitats autònomes que també presenten un saldo net exterior positiu són, per ordre d'importància: Madrid (4,44%), Catalunya (3,69%), el País Basc (3,17%) i la Comunitat Valenciana (1,35%). Aquests percentatges mostren una estabilitat estructural al llarg de l'octenni 2001-2008. (Vegeu el quadre I-14.)

Les Illes Balears presenten un superàvit positiu per un valor de 1.399,9 milions d'euros, el qual s'explica íntegrament pel superàvit comercial referit a l'estranger, que és de 3.377,9 milions d'euros i que permet finançar amb escreix el dèficit comercial respecte de la resta de comunitats autònomes, que és de –1.978 milions d'euros. El fet que aquest dèficit interior no sigui més abundant s'explica perquè en la balança

40. Les dades del DIRCE tenen com a referència temporal l'1 de gener. Així, les dades 2009 recullen en realitat les dades del 2008. Les dades a 1 de gener de 2010 (dades 2009) es publiquen el mes d'octubre. Dóna informació del nombre d'empreses per estrat d'ocupació, però no dóna informació sobre el volum d'ocupats per estrat d'ocupació.

Quadre I-14. Variables explicatives del superàvit comercial a les Balears (2001-2008)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	(milions d'euros corrents)							
1. Oferta interior	19.098,20	20.247,40	21.263,10	22.487,30	23.934,80	25.687,80	27.193,00	27.926,90
2. Demanda interior	16.815,30	18.149,50	19.498,90	20.830,40	22.534,60	24.449,60	25.852,30	26.527,00
2.1 Consum privat	10.038,00	10.929,90	11.525,80	11.765,20	12.911,60	14.892,60	15.474,00	15.849,10
2.2 Consum públic	2.141,80	2.345,80	2.534,90	2.965,70	3.007,00	2.408,40	2.733,20	3.242,80
2.3 Formació bruta de capital	4.635,50	4.873,80	5.438,20	6.099,50	6.616,00	7.148,60	7.645,10	7.435,10
3. Saldo comercial	2.282,90	2.097,90	1.764,20	1.656,90	1.400,20	1.238,20	1.340,70	1.399,90
3.1 Exportacions de béns i serveis	16.624,20	16.214,50	16.851,80	17.784,00	18.521,70	19.675,50	20.449,00	21.859,90
3.2 Importacions de béns i serveis	14.341,30	14.116,60	15.087,60	16.127,10	17.121,50	18.437,30	19.108,30	20.460,00
3.3 Saldo comercial interior (resta de comunitats autònomes) (3.3=3.3.1-3.3.2)	-878,90	-552,10	-370,50	-548,90	-634,90	-954,60	-1.276,60	-1.978,00
3.3.1 Exportacions de béns i serveis	10.719,20	10.813,10	11.968,80	12.390,50	13.112,90	13.780,20	13.784,40	14.883,70
3.3.2 Importacions de béns i serveis	11.598,10	11.365,20	12.339,30	12.939,40	13.747,80	14.734,80	15.061,00	16.861,70
3.4 Saldo comercial amb l'estranger ((3.4= 3.4.1+3.4.2)-(3.4.3+3.4.4))	3.161,80	2.650,00	2.134,70	2.205,80	2.035,10	2.192,80	2.617,30	3.377,90
3.4.1 Exportacions de béns	1.101,30	1.270,80	995,00	1.186,20	1.064,30	1.190,40	1.619,50	1.568,20
3.4.2 Exportacions de serveis	4.803,70	4.130,60	3.888,00	4.207,30	4.344,50	4.704,90	5.045,10	5.408,00

continua

Quadre I–14. Variables explicatives del superàvit comercial a les Balears (2001–2008)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
				(milions d'euros corrents)				
3.4.3 Importacions de béns	1.606,20	1.727,50	1.707,40	2.018,70	2.049,00	2.208,40	2.374,50	1.885,80
3.4.4 Importacions de serveis	1.137,00	1.023,90	1.040,90	1.169,00	1.324,70	1.494,10	1.672,80	1.712,50
4. Balanç de rendes i tranferències netes	2.282,90	2.097,90	1.764,20	1.656,90	1.400,20	1.238,20	1.340,70	1.399,90
5. Saldo per operacions corrents	-541,90	106,10	-124,00	241,10	1.814,10	1.616,69	1.514,19	1.455,99
Pro memòria:								
% Superàvit comercial / oferta interior a Navarra	14,48	11,08	8,86	7,59	7,22	6,39	4,57	6,06
% Superàvit comercial / oferta interior a les Balears	11,95	10,36	8,30	7,37	5,85	4,82	4,93	5,01
% Superàvit comercial / oferta interior a Madrid	6,06	4,22	4,55	4,71	4,61	3,66	4,09	4,44
% Superàvit comercial / oferta interior a Catalunya	10,10	7,94	6,50	5,87	4,88	3,89	3,04	3,69
% Superàvit comercial / oferta interior al País Basc	6,43	5,82	5,23	4,01	3,56	2,80	2,85	3,17
% Superàvit comercial / oferta interior a la C. Valenciana	4,71	4,26	3,30	2,87	2,80	1,93	0,98	1,35
% Dèficit comercial / oferta interior a Espanya	-2,33	-1,97	-2,22	-3,75	-4,97	-6,01	-6,39	-5,48
Contribució del superàvit comercial a les Balears sobre el dèficit comercial de l'Estat	13,28	13,56	9,49	4,93	2,92	1,97	1,88	2,19

Font: FUNCAS, *Balance económico regional (autonomías y provincias) años 2000 a 2009*, i elaboració pròpia.

comercial s'inclou la de serveis, que comptabilitza el superàvit turístic balear respecte de la resta de comunitats autònomes.

Igualment, es pot observar que hi ha una gran correlació entre les comunitats autònomes que tenen un important superàvit comercial respecte de l'oferta interior i l'elevat rànquing en el seu grau de desenvolupament regional.

Aquest saldo net exterior elevat comporta un percentatge més baix pel que fa als diferents components de la demanda final. Així, l'anàlisi de l'estructura de la demanda final per comunitats autònomes mostra comportaments diferents de les Illes Balears que són dignes de destacar, ja que les Illes són la comunitat autònoma que mostra el segon percentatge més baix de demanda interna en relació amb l'oferta interior o renda interior bruta, amb el 94,99%, per sobre de Navarra, amb el 93,94%. Aquest fet s'explica perquè es la comunitat autònoma que mostra una participació relativa més reduïda del consum privat, amb el 56,75%, la més baixa de l'Estat en consum públic amb l'11,61%,[41] i és la desena en inversió, amb el 26,62%. (Vegeu el quadre I-15 i addenda.)

En el cas de les Balears, podem ampliar aquesta informació sobre el saldo net exterior comercial a partir de les dades de duanes, que donen informació desglossada per productes de les exportacions i de les importacions. (Vegeu el quadre I-16 i el gràfic I-6.)[42]

La feble situació econòmica del 2009 i el fràgil escenari de les economies europees i internacionals varen repercutir amb ajustaments a la baixa en el comerç exterior, tant en les exportacions com en les importacions.[43]

Les exportacions de l'any 2009 es varen reduir un 19,7%. En total es va arribar a 1.187 milions d'euros, enfront dels 1.477 milions d'euros del 2008. No obstant això, aquestes xifres varen estar distorsionades per unes partides no productives que varen alterar el resultat. Aquestes exportacions considerades tradicionalment com a distorsionants són les partides d'aeronaus i de vaixells, que varen arribar als 358 milions d'euros. I, a més, el 2009, igual que en els dos anys anteriors, es va considerar també la partida de combustibles minerals. El 2009, aquesta va jugar un paper essencial, encara que una mica més moderat que el 2008, ja que més del 37% del total exportat va correspondre a combustibles per un import de 442 milions d'euros. Les exportacions productives, que s'obtenen per diferència entre les exportacions totals menys les de les partides distorsionants i combustibles, varen decréixer de forma

41. També presenta el quart percentatge més baix, conjuntament amb Catalunya, la Comunitat Valenciana i Navarra, en percentatge d'assalariats que treballen a les administracions públiques.

42. Aquesta informació ha comptat amb la col·laboració de Catalina Barceló.

43. La informació estadística que s'analitza procedeix del CSC-Agència Tributària corresponent a la classificació «Origen/destinació – Fiscal». És a dir, es té en compte la classificació relativa a la duana des d'on es fa l'operació (aquest és el criteri utilitzat pel Departament de Duanes, Ministeri d'Economia), i, si aquesta es desconegués, s'utilitzaria la classificació «Fiscal», que utilitza el codi de domicili fiscal de l'empresa per classificar l'operació.
A més, les estadístiques utilitzades per al 2009 no són definitives. És a dir, poden sofrir canvis en un futur. Les dades definitives no es tanquen fins al mes de desembre de cada any. Per tant, les valoracions d'aquest epígraf estan subjectes a revisió en l'elaboració de la Memòria del CES de cada any.

Quadre I–15. Estructura de la demanda final per CA (2008)

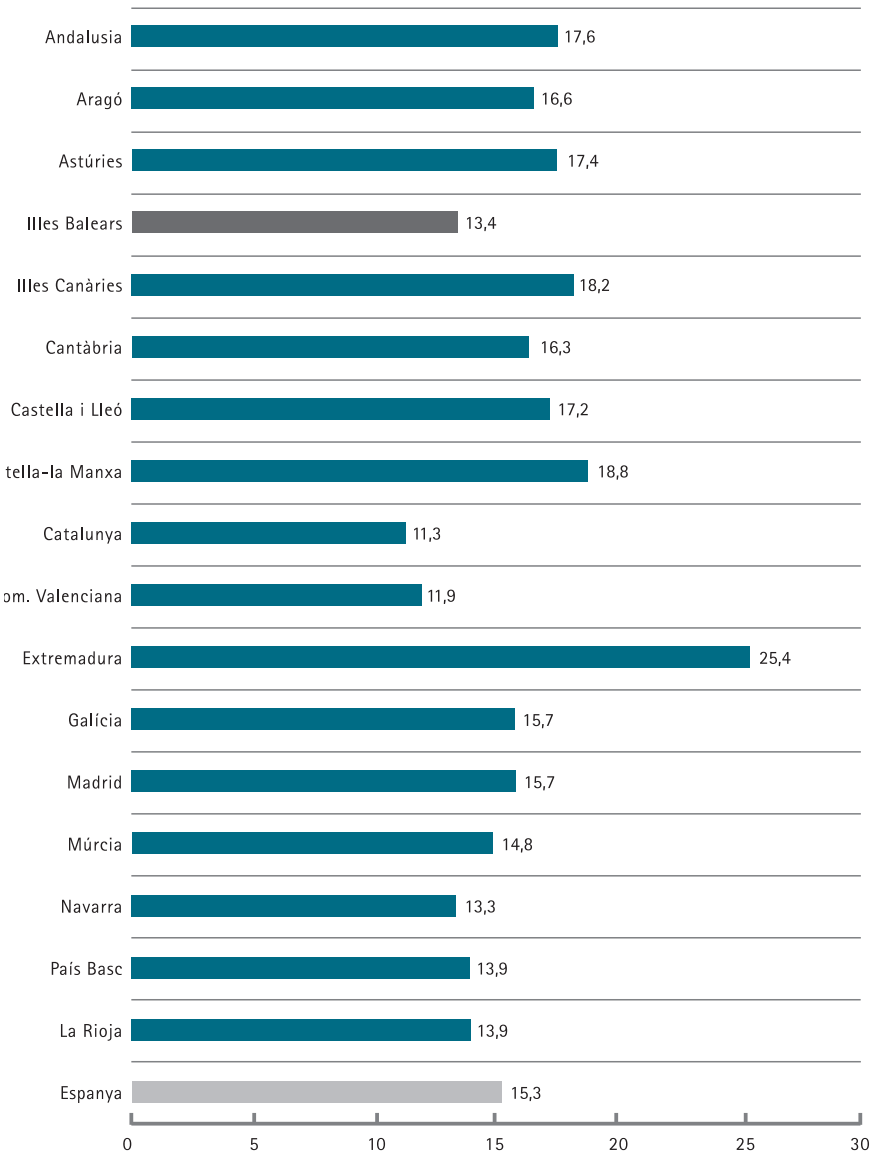
Autonomies	Consum privat	Consum públic	Inversió	Demanda interna	Vendes externes	Compres externes	Saldo exterior
Catalunya	59,33	13,49	23,49	96,31	110,89	107,21	3,69
Madrid	58,09	12,54	24,94	95,56	95,82	91,38	4,44
Andalusia	65,43	24,54	27,48	117,45	86,08	103,53	-17,45
Comunitat Valenciana	57,12	15,57	25,95	98,65	95,96	94,60	1,35
País Basc	58,30	16,50	22,03	96,83	85,68	82,51	3,17
Castella i Lleó	61,45	26,62	32,99	121,06	73,12	94,18	-21,06
Galícia	62,88	22,79	35,56	121,22	90,04	111,26	-21,22
Illes Canàries	60,06	24,34	29,12	113,52	121,18	134,70	-13,52
Castella-la Manxa	62,25	24,88	38,35	125,48	76,66	102,14	-25,48
Aragó	61,48	18,64	27,97	108,09	87,67	95,76	-8,09
Múrcia	62,88	20,29	24,74	107,91	76,38	84,29	-7,91
Illes Balears	56,75	11,61	26,62	94,99	78,28	73,26	5,01
Astúries	65,34	24,31	30,11	119,76	66,09	85,85	-19,76
Navarra	57,48	18,12	18,33	93,94	94,43	88,37	6,06
Extremadura	58,97	32,52	39,09	130,58	56,30	86,88	-30,58
Cantàbria	62,96	18,29	25,95	107,20	78,03	85,23	-7,20
La Rioja	60,39	15,11	24,32	99,82	84,73	84,56	0,18
Espanya	60,30	18,26	26,92	105,48	92,55	98,03	-5,48

Font: FUNCAS, *Balance económico regional (autonomías y provincias) años 2000 a 2008*, i elaboració pròpia.

més moderada (–6,1%) i varen registrar 387 milions d'euros, enfront dels 412 milions d'euros de l'any anterior. És a dir, només una tercera part de les exportacions totals va correspondre a veritables partides productives.

A més, és oportú comentar algunes peculiaritats en relació amb les exportacions que es corresponen més directament amb l'especialització productiva de la indústria manufacturera tradicional de les Balears. Així, es donen exportacions com les de calderes, màquines i artefactes mecànics, o de màquines, aparells i material elèctric, que es corresponen més amb activitats logístiques per part d'empreses d'instal·lació i subministrament per a les empreses transnacionals de l'hostaleria balear que han invertit a Mèxic o a la República Dominicana; exportacions de turboreactors, que responen a activitats logístiques dutes a terme per empreses d'aviació que operen a les Balears, o d'automòbils, que es corresponen

Addenda quadre I-15. Percentatge d'assalariats de les administracions públiques sobre el total regional

Font: Memòra del CES d'Espanya, 2010, pàg. 324.

Quadre I–16. Comerç exterior per seccions aranzelàries (2008–2009). Milers d'euros

	Exportacions			Importacions			Saldo comercial			
	2008	2009	%	2008	2009	%	2008	2009	Diferència	%
Total	**1.477.113**	**1.186.744**	**-19,7%**	**1.856.767**	**1.317.930**	**-29,0%**	**-379.654**	**-131.186**	**248.468**	**-65,4%**
Partides distorsionants	277.386	357.915	29,0%	499.584	363.572	-27,2%	-222.198	-5.656	216.542	-97,5%
Productes minerals	787.849	442.027	-43,9%	539.446	367.413	-31,9%	248.403	74.614	-173.789	-70,0%
Total sense partides distorsionants	411.878	386.802	-6,1%	817.737	586.946	-28,2%	-405.858	-200.144	205.715	-50,7%
Aliments	25.226	21.201	-16,0%	72.620	51.348	-29,3%	-47.394	-30.148	17.247	-36,4%
Preparacions d'aliments i begudes	11.487	9.503	-17,3%	40.313	38.175	-5,3%	-28.827	-28.672	155	-0,5%
6 Productes d'indústries químiques i derivats	31.603	23.172	-26,7%	18.846	17.734	-5,9%	12.757	5.438	-7.320	-57,4%
7 Materials plàstics artificials, cautxú i les manufactures relacionades	4.494	2.886	-35,8%	13.705	10.517	-23,3%	-9.212	-7.631	1.581	-17,2%
8 Pells, cuiros, pelleteria i les manufactures relacionades	17.304	13.107	-24,3%	30.994	23.033	-25,7%	-13.690	-9.926	3.764	-27,5%
9 Fusta, carbó vegetal, suro i les manufactures relacionades	2.530	273	-89,2%	16.993	7.935	-53,3%	-14.463	-7.663	6.800	-47,0%
10 Paper i manufactures, arts gràfiques	716	1.143	59,6%	11.930	11.151	-6,5%	-11.214	-10.008	1.207	-10,8%
11 Materials tèxtils i les manufactures relacionades	8.334	4.899	-41,2%	121.801	48.597	-60,1%	-113.467	-43.699	69.768	-61,5%
12 Calçat, capells, paraigües, plomes i flors artificials	124.549	110.821	-11,0%	49.349	36.518	-26,0%	75.200	74.302	-898	-1,2%
13 Manufactures de pedra, ciment, ceràmica i vidre	8.311	3.792	-54,4%	12.098	9.588	-20,7%	-3.787	-5.796	-2.009	53,0%
14 Perles fines, pedres, metalls preciosos i bijuteria	8.413	6.028	-28,3%	12.050	8.666	-28,1%	-3.637	-2.638	1.000	-27,5%
15 Metalls comuns i les manufactures relacionades	10.835	15.159	39,9%	26.972	17.497	-35,1%	-16.137	-2.338	13.800	-85,5%
16 Màquines i aparells, material elèctric	99.956	105.957	6,0%	305.166	233.415	-23,5%	-205.210	-127.458	77.752	-37,9%
17 Material de transport	18.286	52.457	186,9%	9.933	20.812	109,5%	8.353	31.646	23.292	278,9%
18 Òptica, fotografia i cinema, aparells de precisió	1.967	2.754	40,0%	15.723	13.472	-14,3%	-13.756	-10.717	3.039	-22,1%
19 Armes i munició, les parts que les conformen i els accessoris	0	0	0%	38	89	134,2%	-38	-89	-51	134,2%
20 Mercaderies i productes diversos	23.487	5.494	-76,6%	55.772	36.191	-35,1%	-32.285	-30.696	1.588	-4,9%
21 Objectes d'art, de col·lecció o d'antiguitat	187	1.449	674,9%	2.739	1.686	-38,4%	-2.552	-237	2.315	-90,7%
22 No classificats	14.194	6.707	-52,7%	694	522	-24,8%	13.500	6.185	-7.315	-54,2%

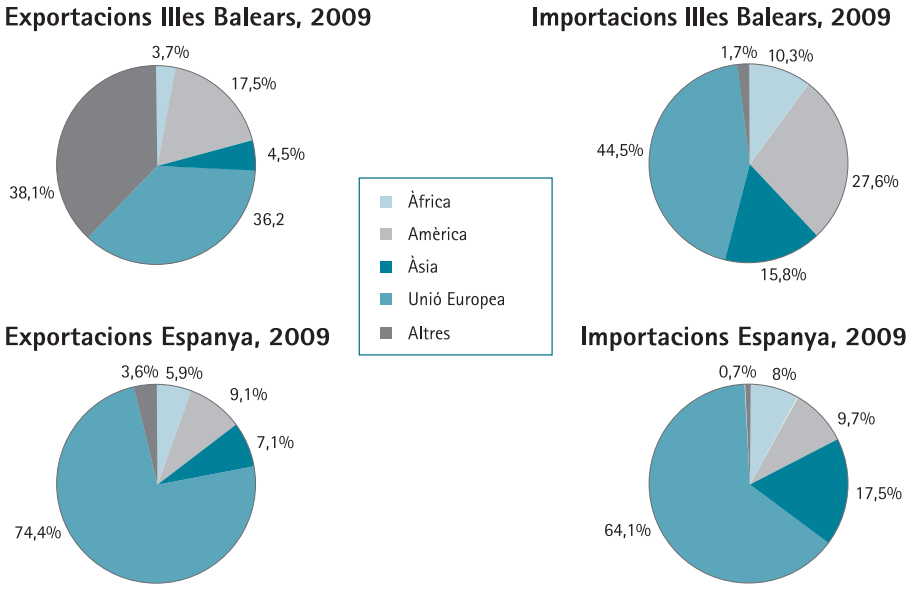
Partides distorsionants: aeronaus, vehicles especials i les parts que els conformen, vaixells i la resta d'artefactes flotants.

Font: Elaboració pròpia amb dades del CSC - Agència Tributària.

Les dades corresponen a origen i destinació a les Illes Balears (classificació per unitat de producció).

Gràfic I-6

Comparació d'exportacions i importacions de les Illes Balears amb Espanya, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del CSC-Agència Tributària.

als cotxes destinats a lloguer el principal país de destinació del qual va ser Alemanya o França.

Per importància de productes exportats, mesurat en termes monetaris, tot just hi ha diferències respecte de l'any anterior, ja que dins les primeres deu partides exportades les coincidències d'un any a un altre són elevades. No obstant això, els ritmes de variació interanuals en la majoria dels productes (i de seccions), mesurat en termes percentuals, han estat negatius, com a conseqüència de la feble demanda interna europea.

En relació amb les exportacions més directament relacionades amb la indústria manufacturera regional, en primer lloc, continua destacant el paper prioritari de la partida del calçat, ja que va continuar essent la primera partida exportada i va repetir lideratge després de diversos anys consecutius. El protagonisme que varen tenir les exportacions de calçat en l'activitat productiva exportadora de les Illes Balears va continuar essent molt important. Més del 28% de les exportacions productives varen correspondre al calçat, fet que el va convertir en el producte d'especialitat exportadora més elevada a les Illes Balears. Se'n varen exportar 111 milions d'euros. La debilitat de la demanda interna dels països europeus, principal mercat receptor, en varen reduir en un 11,0% les exportacions. Per països,

cap a França es varen exportar 20 milions d'euros de calçat. Aquest país va recuperar quota total de les exportacions de calçat (17,8%) i es va convertir en el primer país importador. Varen seguir França, molt de prop, Alemanya (19 milions d'euros) i Itàlia (18,5 milions d'euros). En aquests tres països s'envia més del 51% de les exportacions de calçat, que totalitzen 57 milions d'euros a l'any. (Ve-geu el quadre AI-15.)

Destaquen també les exportacions d'olis essencials, que varen correspondre al perfum i a l'aigua de flor d'ametlla produïda a Mallorca. Aquest producte va arribar a un valor total de 16,5 milions d'euros, tot i que es va reduir un 34,3% respecte del 2008.[44] Per destinacions, aquestes essències es varen enviar, principalment als Països Baixos (4,5 milions d'euros), Alemanya (2,4 milions d'euros) i la República Txeca (1,6 milions d'euros).

Les exportacions de pells (excepte la pelleteria) i cuirs varen totalitzar 10,9 milions d'euros, xifra que va decréixer un 34,3% respecte de l'any anterior. Aquestes exportacions varen correspondre, bàsicament, a cuirs preparats després de l'adob o de l'assecat (6,5 milions d'euros) i a cuirs i pells acamussades o xarolades i les seves imitacions (3,2 milions d'euros). Ambdós productes se solen utilitzar per fabricar calçat i roba de vestir. Els mercats als quals es varen enviar foren, principalment, el Marroc (5,9 milions d'euros), la Xina (2,3 milions d'euros) i Hong Kong (1,2 milions d'euros).

La segueixen les exportacions d'hortalisses i tubercles, que varen correspondre en la seva totalitat a enviaments de patates. Es varen exportar 9,2 milions d'euros, encara que no varen arribar a recuperar el bon impuls de l'any 2006. El 2009, les exportacions de patates varen disminuir un 21,5% respecte del 2008.[45] Els països als quals es varen exportar tubercles foren el Regne Unit (3,7 milions d'euros), Dinamarca (2,2 milions d'euros) i Polònia (1,2 milions d'euros).

Les gomes, les resines i altres sucs i extractes vegetals varen exportar 6,7 milions d'euros, xifra que va suposar un 33,6% menys que el 2008. Per països, més del 58% del total d'exportacions d'aquest producte es va destinar entre els Estats Units (1,1 milions d'euros), Dinamarca (1 milió d'euros), Alemanya (931 milers d'euros) i el Japó (804 milers d'euros).

Les exportacions de ferro i acer constitueixen una novetat per a l'anàlisi del 2009. Si tradicionalment les manufactures de metall s'aglutinaven dispersament en la secció de metalls comuns i les seves manufactures, sense que cap de les seves exportacions constituís un pes suficient per explicar-se independentment, el 2009 apareix el capítol de ferro i acer. En aquest s'engloben els desaprofitaments i les deixalles (ferralla) de fosa, ferro o acer, que corresponen, bàsicament, a cotxes vells lliurats dins el Pla Renove i donats de baixa. Es varen exportar 6,3 milions d'euros, cosa que va suposar un 5.623,5% més que el 2008, any en què es

44. Aquestes exportacions s'inclouen en la secció de productes d'indústries químiques i derivats, que varen totalitzar 23. milions d'euros (un 26,7% menys que el 2008).

45. Aquestes exportacions s'engloben en la partida de productes alimentaris, que va arribar als 21.201 milers d'euros i va decréixer un 16,0% respecte del 2008.

varen registrar tan sols poc més de 110 mil euros. Les exportacions d'aquesta partida es varen enviar gairebé únicament a Portugal.

Finalment, i representant solament un 1,6% del total de partides productives, es varen registrar les exportacions de perles fines i bijuteria. Es var arribar a 6 milions d'euros i va suposar un 28,3% menys que el 2008. Dins aquest capítol es varen preveure les exportacions de bijuteria (4 milions d'euros), les d'articles de joieria (1,8 milions d'euros) i les de perles fines (171 milers d'euros). Per mercats, l'americà es va situar el primer (1,2 milions d'euros). El varen seguir França, amb 855 mil euros, i el Països Baixos, amb 280 mil euros.

L'atonia del consum domèstic de les Illes Balears es va traslladar a les importacions. El 2009 es varen importar un total de 1.318 milions d'euros, un 29,0% menys que el 2008. Igual que en les exportacions, el 2009 hi varen haver tres partides distorsionants (les aeronaus i els vaixells, amb 363 milions d'euros, i els combustibles minerals, amb 367 milions d'euros), que varen alterar el resultat propi de les importacions de productes. Aquestes tres partides varen sumar un total de 730,9 milions d'euros. A pesar de la importància d'aquestes tres partides en les importacions totals (55,4%), el seu impacte va ser menor que en el 2008, ja que es varen reduir un 29,6%. Una vegada descomptades aquestes partides, el valor de les importacions productives es va estimar en 587 milions d'euros. L'impacte d'una demanda interna afeblida es va traslladar també a les importacions de partides productives. Per aquest motiu, el decreixement de les importacions productives va ser molt similar al total: del –28,2% respecte del 2008 (818 milions d'euros).

En relació amb les principals importacions que tenen a veure amb l'activitat comercial de consum i amb l'activitat productiva manufacturera de les Balears, cal destacar que es va importar calçat per valor de 35,5 milions d'euros. Aquesta partida va disminuir un 25,9% respecte del 2008 (any en què es varen importar 47,8 milions d'euros). L'índex de dependència cap al Marroc és elevat, ja que d'aquest país es va importar el 39% del valor i de la quantitat total d'importacions de calçat. Mesurat en euros, es varen importar 14,2 milions d'euros. El va seguir la Xina, amb 6,3 milions d'euros (un 18% del total), i Itàlia, amb 3,9 milions d'euros (un 11% del total). (Vegeu el quadre AI-16.)

Les importacions de mobles varen totalitzar un valor de 23,2 milions d'euros i es varen reduir un 41,1% respecte del 2008. En total, les importacions d'aquest producte varen suposar el 3,9% de les importacions productives. Per països, les importacions de Polònia varen ser les més importants, amb 5,4 milions d'euros, seguides de la Xina (amb 3,6 milions d'euros), d'Itàlia (amb 3,4 milions d'euros) i de Dinamarca (amb 1,4 milions d'euros). El conjunt d'importacions de mobles, juntament amb les de joguines, s'engloben en la partida de mercaderies i productes diversos, que varen arribar als 36 milions d'euros. Es varen reduir un 35,1% respecte de l'any 2008.

Les importacions de vehicles automòbils varen destacar perquè varen duplicar el seu import durant l'any 2009. Es varen impor-

tar 20,8 milions d'euros, un 110,2% més respecte del 2008. Amb aquest comportament, varen passar de situar-se en una posició allunyada dels deu primers productes (concretament, la posició 20) l'any anterior a un cinquè lloc el 2009. En aquest capítol varen correspondre vehicles d'Alemanya (13,4 milions d'euros), de Polònia (1,6 milions d'euros) i de la República Txeca (1,5 milions d'euros).

Les importacions de peces i complements de vestir de punt, que inclou des de vestits i altres peces de vestir fins a roba blanca i de parament per als allotjaments turístics i els uniformes de feina, s'han anat moderant, encara que varen mantenir la seva quota total molt similar a la del 2008. El 2009 no varen aconseguir mantenir el tercer lloc de l'any anterior i varen descendir al sisè. Així, només es varen importar peces de punt per valor de 20 milions d'euros, la qual cosa va suposar un 76,5% menys que 2008.[46] Per països, cal destacar que d'Itàlia es varen importar 5,2 milions d'euros; de la Xina, 4,7 milions d'euros, i de França, 1,2 milions d'euros.

Les importacions de peces i complements de vestir, excepte els de punt, varen ser la setena partida més importada i varen arribar als 19 milions d'euros (un 21,0% menys que el 2008). Es varen importar tot tipus de peces de vestir i altres complements no fabricats amb punt. D'Itàlia varen procedir el 35% de les importacions, des d'on es varen comprar 6,7 milions d'euros; de França, el 16%, amb 3,1 milions d'euros, i de Xina, el 14%, amb 2,6 milions d'euros.

En vuitè lloc es varen situar les importacions de begudes i líquids alcohòlics. Més del 43% varen ser importacions d'aiguardent, licors i altres begudes espirituoses, la resta aigua embotellada. En general, es registraren 15 milions d'euros, quantitat que va suposar un 2,5% del total d'importacions productives. El 2009, aquestes importacions es varen incrementar un 4,1% respecte del 2008. D'Alemanya es varen importar 4,7 milions d'euros en begudes i alcohol; de Suècia, 2,2 milions d'euros, i del Regne Unit, 1,9 milions d'euros.

Les importacions de pells (excepte la pelleteria) i cuirs varen arribar la novena posició amb un valor d'11,7 milions d'euros. Aquest import va contrastar amb el de 2008, que va arribar als 15,6 milions d'euros. Per països, i a diferència de l'any anterior, més del 90% de les importacions varen procedir d'un únic país: Itàlia. D'allà es varen importar 9,2 milions d'euros en pells i cuirs. El varen seguir a més distància el Pakistan, amb 855 milers d'euros, i l'Índia, amb 456 milers d'euros.

Les importacions de joguines varen continuar descendint posicions i es varen situar en el desè lloc, amb un valor d'11,3 milions d'euros, un 20,9% menys que el 2008. Les importacions d'Eslovènia (4,7 milions d'euros) varen acaparar més del 42% del total; a continuació, trobem Suècia (2,3 milions d'euros) i la Xina (2,2 milions d'euros).

Com a conseqüència de la delicada situació del comerç exterior i la deterioració més important en les importacions que en les

46. Aquesta partida es va englobar en la general de materials tèxtils i les seves manufactures, que va registrar 48,6 milions d'euros en importacions i va suposar un 60,1% menys que el 2008. Aquests descensos varen ser significatius i varen reflectir l'atonia que va patir el consum intern de les Illes Balears durant tot l'any 2009.

exportacions, varen aconseguir que l'aportació del dèficit comercial al PIB fos menor que en anys anteriors. En aquest sentit, el dèficit comercial total del 2009 es va reduir un 65,4%, enfront de la disminució del 26,4% el 2008. Només en els tres últims anys, el dèficit comercial ha quedat reduït a una desena part. Si el 2006 el dèficit va anar de 1.154,73 milions d'euros, el 2009 va registrar els 131,19 milions d'euros.

Excloses les partides distorsionants, el dèficit comercial productiu es va reduir un 50,7%, una taxa similar a la de l'any anterior i va passar de 406 milions d'euros el 2008 a 200 milions d'euros el 2009. De les 18 seccions aranzelàries amb què es desglossen les exportacions i les importacions, quatre tenen superàvit, mentre que les catorze restants registren saldos negatius. En aquest sentit, les seccions que varen destacar per tenir el saldo deficitari més elevat foren la de màquines i aparells elèctrics, que es va incrementar un 37,9% i va arribar a un dèficit de 78 milions d'euros; la de materials tèxtils, que va augmentar un 61,5% i va registrar un dèficit de 70 milions d'euros, i el de material de transport, que, a pesar que el dèficit va millorar respecte del 2008, amb una reducció del 278,8%, va continuar deficitari amb 23 milions d'euros. Les restants onze seccions deficitàries, entre les quals es varen trobar els aliments, els metalls, la fusta o les pells, es varen moderar respecte del 2008.

Només quatre seccions aranzelàries varen registrar superàvits comercials. Els productes d'indústries químiques, que per segon any varen registrar un saldo positiu de 7,3 milions d'euros; la manufactures de pedra, ciment, ceràmica i vidre, amb 2 milions d'euros; de calçat, amb 898 milers d'euros, i d'armes, amb 51 milers d'euros.

4.4. La inversió estrangera

Les dades del Registre d'Inversions Exteriors del Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç permeten afirmar que la inversió bruta estrangera sense entitats de tinença de valors estrangers (ETVE) per comunitats autònomes dóna per a les Illes Balears un import de 410,3 milions d'euros, amb un descens del –23%. (Vegeu el quadre I-17.)

En el conjunt de les comunitats autònomes té lloc, en canvi, un decreixement del 61,1%; s'arriba a 10.959 milions d'euros, amb un decrement de 17.202 milions d'euros, per la qual cosa les Balears guanyen 1,7 punts en la seva participació, que per a l'any 2009 és del 3,5%.

Les principals comunitats autònomes són Madrid (7.636,81 milions d'euros, amb el 65% del total, que en part s'expliquen per l'efecte de centralitzar bona part de les seus socials de les grans empreses transnacionals i de les que estan subjectes a grans operacions d'adquisició o presa de control) i Catalunya (1.365,28 milions d'euros), que en conjunt reben més del 77% de la inversió bruta estrangera assignada. La inversió bruta total, inclosa la partida sense assignar per comunitat autònoma de 751,4 milions d'euros, és d'11.711 milions d'euros, amb una caiguda del 60%.

Quadre I-17. Inversió estrangera per comunitats autònomes (sense ETVES*) (2008-2009)

	Any 2008		Any 2009		
	Milions d'euros	% sobre el total	Milions d'euros	% sobre el total	% var. 08/07
Andalusia	218,26	0,74	306,49	2,62	40,42
Aragó	99,49	0,34	131,66	1,12	32,33
Astúries	6,97	0,02	6,34	0,05	-9,04
Cantàbria	72,85	0,25	11,30	0,10	-84,49
Castella i Lleó	45,76	0,16	71,80	0,61	56,91
Castella-la Manxa	93,89	0,32	170,04	1,45	81,11
Catalunya	2.329,10	7,95	1.365,28	11,66	-41,38
Ceuta i Melilla	0,63	0,00	0,69	0,01	9,52
Comunitat Valenciana	274,66	0,94	447,23	3,82	62,83
Extremadura	4,94	0,02	26,64	0,23	439,27
Galícia	25,84	0,09	158,92	1,36	515,02
Illes Balears	532,69	1,82	410,30	3,50	-22,98
Illes Canàries	20,84	0,07	76,51	0,65	267,13
La Rioja	0,39	0,00	3,59	0,03	820,51
Madrid	23.893,49	81,55	7.636,81	65,21	-68,04
Múrcia	189,77	0,65	11,66	0,10	-93,86
Navarra	23,11	0,08	26,42	0,23	14,32
País Basc	329,28	1,12	97,73	0,83	-70,32
Total CA	29.299	100,00	11.711	100,00	-60,03
Espanya	1.136,80	3,88	751,41	6,42	-33,90

* Entitats tenidores de valors estrangers

Font: Ministeri de Indústria, Comerç i Turisme (Secretaria de l'Estat de Comerç i Turisme). Registre d'Inversions Exteriors. http://datainvex.comercio.es/principalinvex.aspx

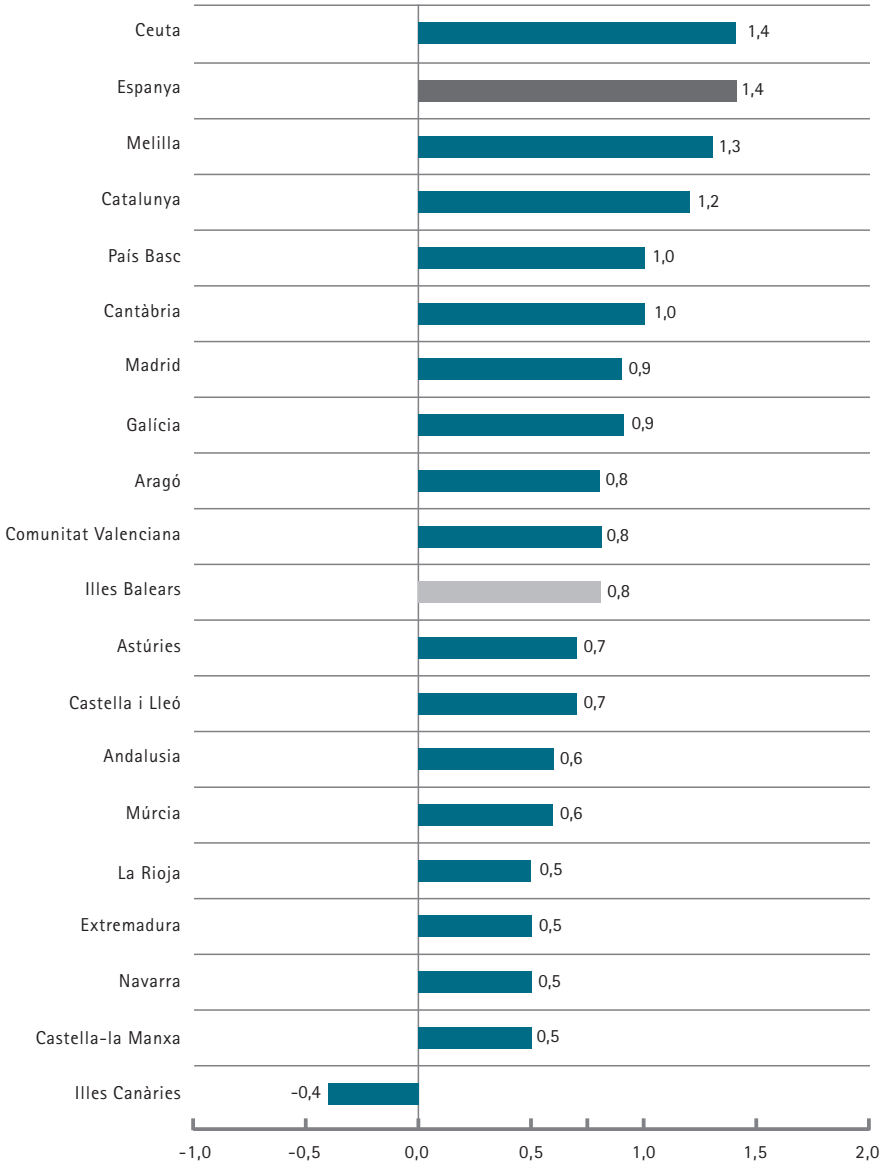
4.5. Els preus

La inflació com a mitjana de les taxes de variació anual valorada per l'índex de preus de consum va ser del –0,2% a les Illes Balears i del –0,3% a Espanya, valors que se situen per sota de l'índex de preus al consum harmonitzat (IPCH) de la zona euro (0,3%), la qual cosa reflecteix un guany de competitivitat en relació amb els països europeus per a tots els béns i els serveis que s'ofereixen des de les Balears.

La inflació interanual és del 0,8% a les Balears (–0,6 punts), per sota de l'espanyola i la desena més baixa de l'Estat. (Vegeu el gràfic I-7.)

Gràfic I-7

IPC per comunitats autònomes. Taxes de variació anual (2009)

Font: INE, *Índice de Precios de Consumo (IPC). Base 2006*, Desembre 2009 i elaboració pròpia.

Per rúbriques, els creixements positius d'inflació a les Balears, per a l'any 2009, s'han produït amb més intensitat a les begudes alcohòliques i el tabac (+11,4 punts), ensenyament (+4,2%), transport (+3,5%), habitatge (+2,2%), altres béns i serveis i parament (+2,0%) i hotels, cafès i restaurants (+0,4%). (Vegeu el quadre I-18.)

Pel que fa a la inflació subjacent, un cop descomptats els efectes inflacionistes dels aliments no elaborats i de l'energia, les Balears tenen una inflació subjacent d'acord amb la de l'Estat (0,8%). La més baixa és la de les Canàries (0,2%) i la més alta és la de Catalunya (1,2%).

La variació dels índexs de preus implícits en

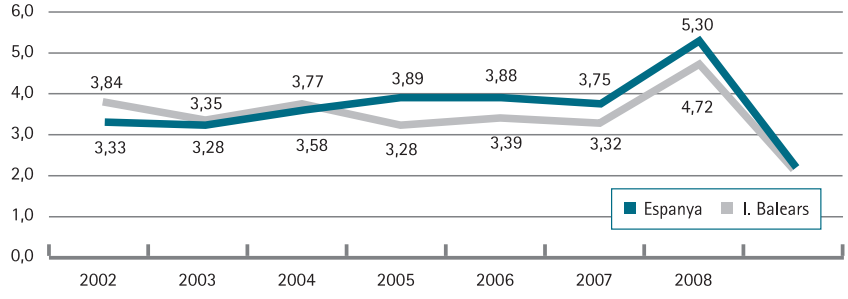
Quadre I-18. IPC Balears i Espanya. Base 2006 (desembre 2009)

	Índex	% var. en un any Balears	% var. en un any Espanya	Diferència (Balears - Espanya)
Aliments i begudes no alcohòliques	107,1	-3,0	-2,4	-0,6
Begudes alcohòliques i tabac	123,2	11,4	12,7	-1,3
Vestit i calçat	107,4	-0,9	-0,8	-0,1
Habitatge	112,3	2,2	0,8	1,4
Parament	107,7	2,0	0,8	1,2
Medicina	96,8	-2,5	-1,3	-1,2
Transport	103,8	3,5	3,9	-0,4
Comunicacions	100,4	0,0	-0,3	0,3
Oci i cultura	97,9	-2,4	-1,1	-1,3
Ensenyament	109,2	4,2	2,7	1,5
Hotels, cafès i restaurants	110,5	0,4	1,2	-0,8
Altres béns i serveis	108,9	2,0	2,1	-0,1
Índex general	107,2	0,8	0,8	0,0

Font: INE, *Índex de preus de consum (IPC). Base 2006. Desembre 2009*, i elaboració pròpia

Gràfic I-8

Índex de preus implícits en el PIB a preus bàsics (2002-2009). Base 2000

Font: FUNCAS, *Cuadernos de información económica*, núm. 214, gener-febrer, 2010.

el PIB a preus bàsics (deflactor del PIB) al llarg del quinquenni 2005-2009 mostra unes taxes de decreixement de la inflació lleugerament menors a les Balears respecte d'Espanya. (Vegeu el gràfic I-8.)

L'evolució del deflactor del VAB, segons les dades facilitades per la Direcció General d'Economia per al quadrienni 2006-2009 és la següent: 3,5%, 3,5%, 5,5% i 1,3% respectivament. (Vegeu l'apartat 4.2.1.)

4.6. L'evolució de la renda real per càpita i els seus determinants

En aquest apartat desglossam —d'acord amb la nota metodològica dels anys anteriors— l'anàlisi de l'evolució de la renda regional des del punt de vista de l'evolució de la renda real per càpita i dels seus determinants, que són la productivitat i els factors demogràfics.

4.6.1. L'evolució de la renda real per càpita

Les Illes Balears ocupen l'onzena plaça en PIB per càpita dins el conjunt de les comunitats autònomes, amb un índex (97,84) respecte d'Espanya de 100. Per segona vegada, hi ha un PIB per càpita a les Balears per sota del d'Espanya. Cal observar que per comparació a l'any 2000 hem perdut –17,5 punts i tres posicions, ja que la renda real per càpita regional de les Balears ha crescut per sota de la mitjana espanyola, fet que es pot explicar, inicialment, perquè la renda regional ha crescut menys que la mitjana espanyola (vegeu l'apartat 4.3), mentre que la població experimenta un dels creixements regionals més importants per comunitats autònomes. (Vegeu el quadre I-19 i l'apartat 1 del capítol III, «La població de les Illes Balears».)

Si es té en compte el concepte de renda familiar bruta disponible per càpita corregida pel poder de compra, les Illes Balears se situen en desena posició dins el conjunt de comunitats autònomes, amb un índex respecte d'Espanya (100) de 99,22. En relació amb l'any 2000, les Balears perden cinc posicions. (Vegeu el quadre I-20.)

El canvi de posicions de les comunitats autònomes en renda per càpita es deu a l'evolució dels seus factors determinants: la productivitat i els factors demogràfics.[47]

4.6.2. L'evolució dels factors determinants de l'evolució de la renda real per càpita: la productivitat i els factors demogràfics[48]

Es pot observar que el creixement de la renda real per càpita es pot explicar pel comportament de dues variables: la productivitat, que fa referència a la renda o el PIB generat per assalariat i que recull el component del progrés tècnic, i la taxa

47. Per fer una reflexió de les tendències a més llarg termini, vegeu: Guillem López Casanovas i Joan Rosselló Villalonga, «Evolución económica de Baleares: una perspectiva de treinta años», a *Islas Baleares*. Serie de Estudios Regionales 2003, BBVA, Madrid.

48. Per elaborar aquest apartat, ens hem remès a la nota metodològica i a l'anàlisi feta a la *Memòria del CES 2006*, pàg. 99-106.

Quadre I–19. Rànquing de les autonomies espanyoles (2000 i 2009). Índex per habitant (mitjana espanyola = 100)

	PIB		Renda regional bruta		Demanda interior	
Comunitats	2000	2009	2000	2009	2000	2009
Andalusia	73,09	75,13	74,22	75,53	82,36	81,74
Aragó	109,54	108,39	106,67	106,30	109,71	109,86
Astúries	86,15	92,20	84,67	92,59	94,87	101,95
Cantàbria	96,72	102,24	95,02	101,09	96,19	101,70
Castella i Lleó	92,02	96,27	91,70	96,85	101,09	110,09
Castella-la Manxa	79,57	73,47	79,85	74,20	93,77	86,73
Catalunya	122,60	117,10	121,61	116,32	110,06	108,49
Ceuta	87,28	101,93	83,56	104,16	108,43	129,04
Comunitat Valenciana	92,77	87,46	95,17	88,56	90,04	84,82
Extremadura	65,25	71,78	64,97	72,58	77,90	87,75
Galícia	79,17	85,48	78,46	86,27	87,77	96,84
Illes Balears	115,36	97,84	121,38	102,03	108,42	92,36
Illes Canàries	86,68	83,27	93,15	87,77	97,53	93,29
La Rioja	114,49	108,50	116,48	109,90	111,14	107,36
Madrid	136,83	137,70	134,33	135,28	126,09	123,85
Melilla	87,23	95,62	84,11	95,69	114,71	131,55
Múrcia	83,43	81,51	84,17	80,57	87,92	84,30
Navarra	127,30	127,04	128,29	127,95	111,16	114,13
País Basc	127,78	137,00	123,77	134,64	115,11	123,69
Espanya	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Font: FUNCAS, *Cuadernos de Información Económica*, núm. 214, gener-febrer del 2010.

d'ocupació regional, que fa referència a la dinàmica demogràfica i laboral i de la qual es poden extreure les tres variables explicatives: la relació entre els ocupats i els actius, la taxa d'activitat (mesurada per la relació entre els actius i la població potencialment activa o població en edat de treballar) i el factor demogràfic (mesurat per la relació entre la població potencialment activa o població en edat de treballar i la població resident). (Vegeu el quadre I-21 i el gràfic I-9.)

En relació amb el comportament de la productivitat, es presenta a continuació l'actualització a 2008 de les dades analitzades l'any passat a partir de la comptabilitat regional d'Espanya (CRE, base 2000) de l'INE. (Vegeu el quadre I-22 i el gràfic I-10.)

Com es pot veure en les dades anteriors i per a l'any 2008, la productivitat aparent del treball del conjunt de l'economia de les Illes Balears es troba per sota de la mitjana nacional (96,7, la vuitena comunitat autònoma).

Quadre I-20. Rànquing de les comunitats autònomes (2000 i 2009). Index per habitant (mitjana espanyola=100)

Comunitats	Renda regional bruta en poder de compra	
	2000	2009
Andalusia	75,78	78,19
Aragó	109,65	109,82
Astúries	84,89	92,37
Cantàbria	95,52	104,26
Castella i Lleó	95,38	103,11
Castella-la Manxa	86,88	82,57
Catalunya	117,95	107,10
Ceuta	88,73	100,49
Comunitat Valenciana	94,62	88,74
Extremadura	71,20	84,18
Galícia	81,88	89,79
Illes Balears	117,38	99,22
Illes Canàries	95,37	98,72
La Rioja	112,87	102,22
Madrid	131,58	132,31
Melilla	87,47	96,05
Múrcia	85,40	80,61
Navarra	124,45	127,96
País Basc	117,82	127,60
Espanya	100,00	100,00

Font: FUNCAS, *Cuadernos de Información Económica*, núm. 214, gener-febrer del 2010.

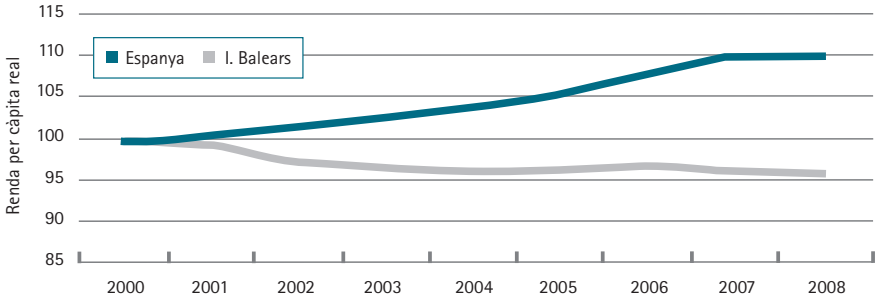
Quadre I-21. Taxa de creixement anual del VAB per càpita i dels seus components a les Illes Balears i Espanya (2008)

	I. Balears		Espanya		
	2008	Taxa anual acumulativa 2008/2000	2008	Taxa anual acumulativa 2008/2000	Diferència taxes anuals acumulatives 2008/2000
Renda per càpita real	15.770,60	-0,55	17.251,93	1,22	0,67
Productivitat del treball	33.188,31	-1,26	39.307,91	-0,06	-1,32
Taxa d'ocupació	0,8982	-0,55	0,8866	0,04	-0,51
Taxa d'activitat	0,7508	0,97	0,7274	1,13	2,10
Factor demogràfic	0,7047	0,30	0,6805	0,11	0,41

Font: FUNCAS, *Balance económico regional (autonomías y provincias) años 2000 a 2007*, i elaboració pròpia

Gràfic I-9

Renda per càpita real de les Balears i Espanya. Any 2001-2008 (any 2000 base 100)

Font: FUNCAS, Balance económico regional (autonomías y provincias) años 2000 a 2008, i elaboració pròpia.

QUADRE I-22. PRODUCTE INTERIOR BRUT A PREUS BÀSICS PER OCUPAT. PIB PER OCUPAT, MITJANA ESPANYA = 100 (2008)

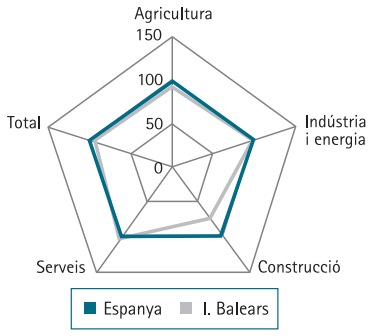
	Agricultura	Indústria i energia	Construcció	Serveis	Total
Andalusia	108,49	90,5	92,6	92,9	91,5
Aragó	82,74	101,0	108,3	98,0	99,1
Astúries	83,78	115,9	119,2	95,1	101,5
Cantàbria	84,15	109,3	100,0	98,1	99,2
Castella i Lleó	105,13	105,0	104,5	100,8	100,8
Castella-la Manxa	97,58	78,6	94,1	90,2	87,6
Catalunya	100,41	131,7	105,4	102,5	104,3
Ceuta	27,84	279,1	79,4	101,4	102,1
Comunitat Valenciana	111,05	80,0	88,5	96,3	93,2
Extremadura	108,81	85,9	95,0	87,0	86,8
Galícia	87,17	90,9	104,1	91,4	91,8
Illes Balears	99,55	94,3	72,7	102,7	96,7
Illes Canàries	93,93	92,3	87,9	101,8	97,8
La Rioja	114,68	98,8	91,6	105,0	103,0
Madrid	52,92	125,1	113,5	108,4	110,9
Melilla	81,27	113,0	69,4	96,7	92,8
Múrcia	96,12	80,2	76,8	94,4	89,0
Navarra	97,77	112,4	104,2	100,2	105,7
País Basc	107,13	122,1	130,6	109,6	117,8
Espanya	100,00	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'INE (comptabilitat regional d'Espanya. Base 2000).

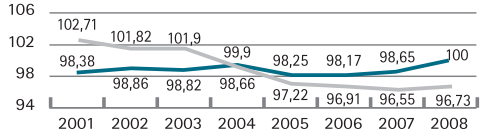
Gràfic I-10

Variació de la productivitat a Espanya - Illes Balears, 2001 - 2008

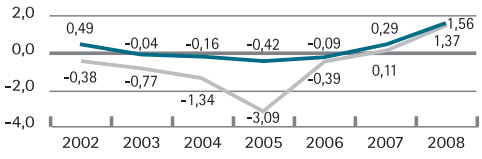
Productivitat Espanya-Illes Balears, 2008

Evolució productivitat (2001-2008) (Nivells)

Evolució productivitat (2002-2008)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'INE (comptabilitat regional d'Espanya. Base 2000).

Es troben per sobre de la productivitat espanyola la del sector de serveis (102,7, la quarta d'Espanya). En canvi, són inferiors la productivitat del sector primari (99,55, la desena d'Espanya), la del sector de la indústria i l'energia (94,3, la dotzena d'Espanya) i la del sector de la construcció (72,7, la segona més baixa de l'Estat després de Melilla). Tal com s'afirma en l'estudi sobre el sector de la construcció del CES: «La millora de la productivitat del sector de la construcció és, per tant, on es troba una de les fonts potencials d'ajust estructural sectorial més important a les Illes Balears per millorar els registres de l'evolució de la productivitat regional».[49]

Atesos els comportaments regionals observats, el PIB per ocupat de les diferents comunitats autònomes l'any 2008 es va situar en una forquilla els valors màxims de la qual corresponegueren al País Basc i Madrid, amb índexs (Espanya=100) de 117,8 i 110,9 respectivament, i els valors més baixos a Extremadura (86,8) i Castella-la Manxa (87,6). La diferència entre els índexs de les regions millor i pitjor situades ha disminuït des dels 33,6 punts del 2000 fins als 31 punts el 2008, i continua essent, en tot cas, inferior a la que hi ha quan es considera el PIB per càpita.

L'evolució de la productivitat relativa de les Illes Balears en relació amb l'Estat es pot consultar al gràfic I-10, en què es pot observar que els nivells de productivitat de les Illes Balears han estat superiors als d'Espanya fins a l'any 2004. També es pot observar que el creixement anual de la productivitat per al període 2000-2008 ha estat sempre inferior a les Illes Balears, excepte per a l'any 2008.

49. *El sector de la construcció a les Illes Balears.* CES, Palma, 2008, pàg. 194.

Quadre I–23. Balanç econòmic per sectors institucionals privats i públics a les Illes Balears (2001–2008)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
				(milions d'euros corrents)				
1. Renda disponible a preus de mercat	19.098,20	20.247,40	21.263,10	22.487,30	23.934,80	25.687,80	27.193,00	27.926,90
1.1 Consum regional	12.179,80	13.275,70	14.060,70	14.730,90	15.918,60	17.301,00	18.207,20	19.091,90
1.1.1 Consum privat	10.038,00	10.929,90	11.525,80	11.765,20	12.911,60	14.892,60	15.474,00	15.849,10
1.1.2 Consum públic	2.141,80	2.345,80	2.534,90	2.965,70	3.007,00	2.408,40	2.733,20	3.242,80
1.2 Estalvi regional brut	6.918,40	6.971,70	7.202,40	7.756,40	8.016,20	8.386,80	8.985,80	8.835,00
1.2.1 Estalvi privat	3.994,20	3.697,50	3.642,30	4.078,10	3.609,80	2.796,80	3.207,00	5.009,50
1.2.2 Estalvi públic	2.924,20	3.274,20	3.560,10	3.678,30	4.406,40	5.590,00	5.778,80	3.825,50
2. Formació bruta de capital	4.635,50	4.873,80	5.438,20	6.099,50	6.616,00	7.148,60	7.645,10	7.435,10
2.1 Inversió privada	4.214,30	4.383,70	4.907,60	5.562,30	6.021,10	6.481,50	6.932,80	6.674,70
2.2 Inversió pública	421,20	490,10	530,60	537,20	594,90	667,10	712,30	760,40
3. Capacitat (+) / necessitat de finançament (-)	2.282,90	2.097,90	1.764,20	1.656,90	1.400,20	1.238,20	1.340,70	1.399,90
3.1 Sector privat	-220,10	-686,20	-1.265,30	-1.484,20	-2.411,30	-3.684,70	-3.725,80	-1.665,20
3.2 Sector públic	2.503,00	2.784,10	3.029,50	3.141,10	3.811,50	4.922,90	5.066,50	3.065,10
Pro Memòria:								
4. PIB a preus bàsics	15.289,30	16.130,20	16.903,80	17.815,50	18.842,80	20.028,00	21.316,60	22.643,30

continua

Quadre I-23. Balanç econòmic per sectors institucionals privats i públics a les Illes Balears (2001-2008)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	(milions d'euros corrents)							
Capacitat de finançament del sector públic a les Balears en %PIB	16,37	17,26	17,92	17,63	20,23	24,58	23,77	13,54
Capacitat de finançament del sector públic a Madrid en % PIB	12,59	12,75	13,08	13,29	11,09	13,86	15,10	8,95
Capacitat de finançament del sector públic a Catalunya en % PIB	8,27	7,96	8,34	8,69	10,48	11,78	11,89	6,06
Capacitat de finançament del sector públic a la Comunitat Valenciana en % PIB	3,40	4,41	4,43	4,74	6,02	7,52	7,38	1,74
Capacitat de finançament del sector públic al País Basc en % PIB	1,63	2,20	2,15	1,93	3,04	4,50	5,35	0,17
Capacitat de finançament del sector públic a la Rioja en % PIB	0,32	0,17	0,32	0,68	1,64	1,71	2,13	-2,53
Capacitat de finançament del sector públic a Navarra en % PIB	0,20	0,32	0,27	2,04	1,59	2,46	2,42	-6,08

Font: FUNCAS, *Balance económico regional (autonomías y provincias) años 2000 a 2008*, i elaboració pròpia.

Quadre I–24. Quota de l'estalvi regional en percentatge del PIB i de la inversió en percentatge de la renda interior bruta (2008)

	Estalvi	Inversió
1. Illes Balears	33,15	26,62
2. Madrid	29,09	24,94
3. Comunitat Valenciana	27,70	25,95
4.Catalunya	26,98	23,49
6. La Rioja	24,82	24,32
5. País Basc	24,69	22,03
7. Navarra	24,50	18,33
Mitjana (1 a 7)	27,28	23,67
8. Aragó	19,52	27,97
9. Cantàbria	18,51	25,95
10. Múrcia	17,00	24,74
11. Illes Canàries	16,50	29,12
12. Galícia	14,24	35,56
13. Castella-la Manxa	12,98	38,35
14. Castella i Lleó	11,82	32,99
15. Astúries	10,23	30,11
16. Andalusia	10,11	27,48
17. Extremadura	8,49	39,09
Mitjana (8 a 17)	13,94	31,14
Espanya	21,43	26,92

Font: FUNCAS, *Balance económico regional (autonomías y provincias) años 2000 a 2008*, i elaboració pròpia.

4.7. L'estalvi, la inversió i la capacitat de finançament

Una característica que presenten les comunitats autònomes amb una renda per càpita superior a la mitjana espanyola és que el fet que tinguin un baix nivell relatiu de consum privat i públic respecte de la renda que generen els facilita disposar d'uns nivells elevats d'estalvi regional, que en el cas de les Balears per a l'any 2008 se situen en 8.835 milions d'euros, el 56,7% dels quals procedeixen del sector privat, i el 43,3%, del sector públic. (Vegeu el quadre I-23.)

Aquestes dades demostren que les Balears estalvien el 33,1% del PIB regional, que és la quota més elevada. A continuació trobam Madrid, amb el 29,1%. (Vegeu el quadre I-24.)

50. Aquest és un tema clau per explicar els processos de convergència real entre les comunitats riques i les comunitats menys desenvolupades.

També es pot destacar que el fet que determina la inversió regional no són les taxes regionals d'estalvi, ja que la major part de les comunitats autònomes que superen el 25% de quota regional d'estalvi respecte del PIB inverteixen per sota dels nivells d'estalvi generats, de manera que es produeix un sobrant d'estalvi que no és canalitzat cap a la inversió regional, sinó cap al transvasament de recursos financers a l'exterior en forma de capacitats de finançament. Així doncs, les regions riques no són objecte d'un sobreesforç inversor per part de l'Estat. Així, la mitjana inversora de les set comunitats autònomes que més estalvien és del 23,7%, mentre que aquesta mitjana inversora per a la resta de comunitats, que estalvien menys del 25%, és del 31,14%.[50]

Per tant, és a les comunitats autònomes més riques i amb més capacitat d'estalvi on es generen les capacitats més elevades de finançament cap a la resta de comunitats, atès el menor esforç inversor relatiu. En el cas de les Balears, l'any 2008 es pot comprovar que la capacitat de finançament de 1.399,9 milions d'euros es deu exclusivament al sector públic, amb 3.065,1 milions d'euros, ja que el sector privat es troba en una situació de necessitat de finançament per un valor de –1.665,2 milions d'euros.

Altrament, les dades aclareixen que les Illes Balears és la comunitat autònoma que, respecte del PIB, presenta el percentatge més alt de capacitat de finançament del sector públic en relació amb la resta de comunitats autònomes, que per a l'any 2008 és del 13,5%.[51]

4.8. La distribució funcional de la renda

La distribució funcional de la renda a cost dels factors (treball i capital) mesura la part de la renda que s'assigna als salaris, com a contrapartida a la retribució del factor treball, i els excedents bruts d'explotació, com a contrapartida a la retribució del factor capital. A les Balears, la remuneració dels salaris representa el 53,7% de la renda regional, i els excedents bruts d'explotació, el 46,3% restant. (Vegeu el quadre I-25.)

D'acord amb el quadre esmentat, es pot observar que l'any 2008 la taxa d'excedent a les Illes Balears va augmentar en 0,16 punts. La causa que explica aquest fet es troba en la circumstància que el creixement monetari de la productivitat del treball va ser de 3,05 punts per sobre del creixement monetari dels costs salarials per treballador, per la qual cosa es va donar una caiguda (o millora) dels costs laborals unitaris en termes monetaris (CLU) del 2,8%.

El comportament dels excedents bruts d'explotació i la relació que tenen amb la inversió privada s'analitzen a continuació amb el mateix criteri metodològic de les memòries del CES dels anys anteriors.

En el gràfic I-11 s'observa la situació de totes les comunitats autònomes pel que fa al període 2000-2008. La situació de les Balears en el tercer quadrant indica una posició en què es produeixen diferències negatives de creixement a les Illes Balears

51. Vegeu l'apartat 4.4.5 «El comportament de la inversió pública i el finançament regional» de la *Memòria del CES 2004 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears*, pàg. 75-80.

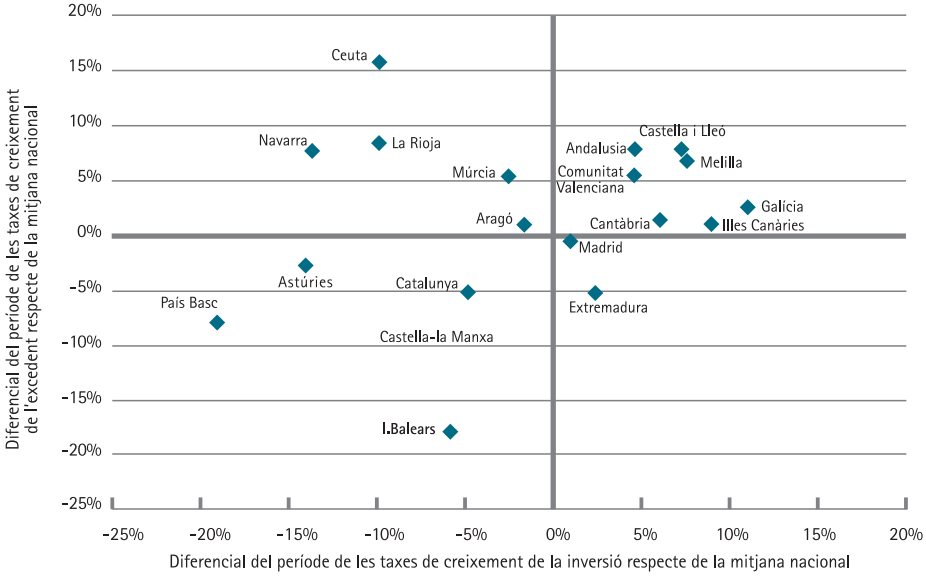
Quadre I-25. Variacions de les taxes d'excedent			
Conceptes	2007	2008	Var. absoluta 07/06
Taxa salarial	0,5526	0,5368	-0,0158
Taxa d'excedent	0,4474	0,4632	0,0158
Total	1	1	0

Variables explicatives de la variació de la taxa d'excedent			
	1	2	3 = 2/1
Conceptes	2007	2008	Factor de creixement
1. 1. Cost salarial per treballador (w)	27.655	28.819	1,042112088
2. Productivitat (n)	50.048	53.684	1,072650256
3. Factor de creixement (w/n)			0,971530172
4. Taxa salarial 2007			0,5526
5=(3)*(4). Taxa salarial 2008			0,5368
6=(5)-(4). Var. absoluta de la taxa salarial			-0,0158
7=(-6). Var. absoluta taxa d'excedent			0,0158

Font: FUNCAS, *Balance económico regional (autonomías y provincias) años 2000 a 2008*, i elaboració pròpia.

Gràfic I-11

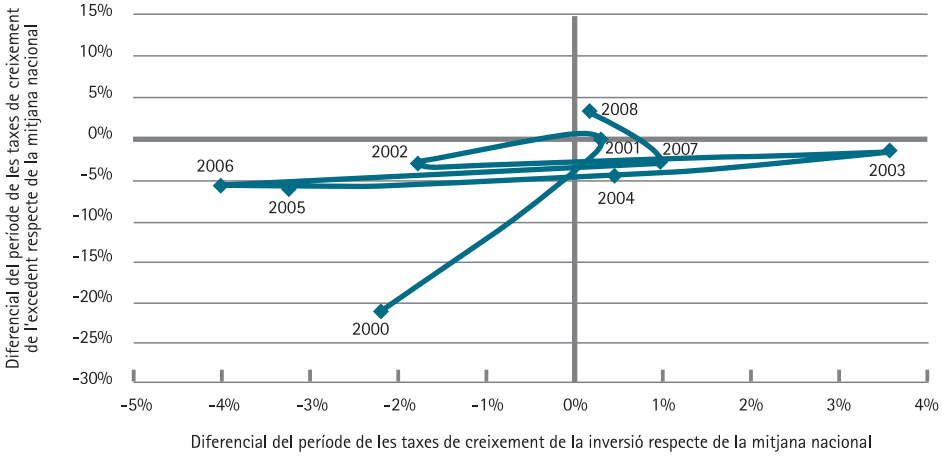
Distribució excedent / Inversió privada. Promig del 2000-2008 (distància a la mitjana espanyola)

Font: FUNCAS, *Balance económico regional (autonomías y provincias) años 2000-2008*, i elaboració pròpia.

Gràfic I-12

Comportament excedents / inversió
Illes Balears, 2000-2008

Font: FUNCAS, *Balance económico regional (autonomías y provincias) años 2000-2008*, i elaboració pròpia.

respecte de la mitjana nacional pel que fa a la inversió i als excedents, fet que explica el menor creixement acumulat de les Balears en relació amb la resta de comunitats autònomes al llarg del període 2000-2009. (Vegeu l'apartat 4.3, «Anàlisi regional per comunitats autònomes».)

A continuació, s'ha representat l'evolució de les Illes Balears des de l'any 2000 fins al 2008 en el seguiment de les diferències de creixement que presenten els excedents bruts i les taxes d'inversió en relació amb la mitjana de l'Estat. (Vegeu el gràfic I-12.)

Segons aquesta anàlisi, es produeix una recuperació de les inversions respecte de la mitjana de l'Estat al llarg dels anys 2001, 2003, 2004, 2007 i 2008, i negativa la resta dels anys analitzats. En relació als excedents només presenten, per l'any 2008, un creixement relatiu major.

5

SECTOR PRIMARI

RESUM

Segons les dades de les conselleries d'Agricultura i Pesca i de Medi Ambient, el sector primari ha gaudit el 2009 d'una producció final del VAB a cost de factors de 153,02 milions d'euros (euros corrents 2009), dels quals el 84,21% correspon al subsector agroramader, un 11,48% al subsector pesquer i la resta, el 4,31%, al subsector forestal. Aquesta magnitud representa una reducció en euros corrents de l'ordre del 14% respecte del 2008. La situació del sector primari es pot resumir en els trets següents:

- Es registra una alta disminució del 18,28% dels treballadors del sector primari afiliats a la Seguretat Social, descens que bàsicament es concentra en els afiliats al règim general. Es constata, d'altra banda, una important disminució dels treballadors afiliats al règim general d'autònoms, especialment en agricultura, ramaderia, caça i silvicultura, explotació forestal i activitats de serveis que hi estan relacionats.

- Es produeix una caiguda del 5,1% de la producció total agrària en termes corrents respecte de l'any anterior, augmenten lleugerament en un 0,9% les despeses de producció i minven en un 13,4% les subvencions, així com també es dóna un lleuger descens del 0,12% respecte del de les superfícies de producció. Per la seva part, la producció agrícola disminueix en termes corrents un 0,6%, mentre que la producció ramadera, en la qual disminueix la producció de carn i augmenta la producció de llet i altres productes ramaders, registra un retrocés en termes corrents del 12,84% respecte de l'any anterior.

- El sector forestal presenta una variació del –0,86% en termes corrents. Destaca la disminució del valor de la producció de fusta i llenya, així com l'augment de la producció de caceres que incrementen la seva superfície.

- El subsector pesquer experimenta una disminució corrent de la producció pesquera de l'ordre del 5,5%. D'altra banda, s'ha produït un gran increment de l'aqüicultura marina. Cal esmentar que l'evolució de la producció d'aquest sector és, de moment, molt variable a causa sobretot del poc temps que ha passat des que es va implantar.

- Entre les tasques que du a terme la Conselleria enguany cal destacar el canvi d'orientació de la promoció de la producció local. La divulgació de les activitats beneficioses que representa la producció pròpia per al medi ambient, la salut, la societat i el turisme ha estat un dels eixos principals de les polítiques que s'han dut a terme. Aquestes activitats beneficioses, que generen externalitats positives, són el motiu pel qual la Conselleria ha impulsat de forma decidida una nova marca, Producte Local, que garanteix l'origen de les produccions agrícoles i pesqueres de les Illes Balears.

5.1. INTRODUCCIÓ

Aquest apartat, dedicat al sector primari, pretén, en primer lloc, analitzar el seu marc estructural general, per passar posteriorment a una anàlisi de la situació dels diferents subsectors en què s'articula (l'agrari, el ramader, el forestal i el pesquer). Per tant, l'objectiu és presentar una primera aproximació que farà referència a les dades principals del sector considerat en el seu conjunt, als recursos humans que hi treballen i a altres trets que ens permetin una senzilla aproximació i avaluació del sector.

Les dades bàsiques emprades per a aquesta anàlisi es basen en un ventall ampli d'informacions estadístiques que majoritàriament han estat facilitades per la Unitat d'Estadística de la Conselleria d'Agricultura i Pesca del Govern de les Illes Balears, dades que són completades parcialment amb altres provinents de l'Institut Balear d'Estadística (IBESTAT), el Servei d'Ocupació de les Illes Balears (SOIB), de la Conselleria de Turisme del Govern de les Illes Balears, de la Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears, del Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí (MARM), de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) i de la Secretaria d'Estat de la Seguritat Social del Ministeri de Treball i Immigració (MTIN).

Segons les dades de la Secció d'Estadística de la Conselleria d'Agricultura i Pesca (relatives a les produccions agràries) i de la Conselleria de Medi Ambient (producció forestal) relatives a l'any 2009, el sector primari ha gaudit d'un VAB a cost de factors de 153,02 milions d'euros (euros corrents 2009). La major part d'aquest correspon al sector agrari (agricultura més ramaderia) que, amb el 84,20% del total, va arribar als 128,86 milions d'euros, mentre que el VAB registrat pels sectors pesquer i forestal sols representa l'11,48% i el 4,31% respectivament. (Vegeu el quadre I-26 i el gràfic AI-9.)

Quant al pressupost de la Conselleria d'Agricultura i Pesca per a l'any 2009, aquest va ser de 68,43 milions d'euros, que representen un lleuger descens del 0,58% respecte de l'any anterior, i va incidir canvis referents a l'increment de les partides dedicades a la direcció i serveis generals d'agricultura i pesca, millora de productivitat i explotació de recursos pesquers i ordenació del sector pesquer, mentre que experimenten una reducció els programes relatius al foment del sector agrari de les Illes Balears i programes europeus de pesca. Destaca el pes del pressupost dedicat al foment del sector agrari, al qual es dedica el 68,69% de la quantia total del pressupost de la Conselleria, seguit per les partides dedicades a infraestructures agràries de les zones rurals, que representen el 18,93%. Ambdues partides concentren el 87% de les despeses de la Conselleria. (Vegeu el quadre AI-17.)

5.2. Els recursos humans en el sector primari

L'ocupació en el sector agrari de les Illes al llarg del 2009 fou, segons les dades de l'enquesta de la població activa (EPA), d'una mitjana de 6.550 persones, xifra que representa l'1,36% del total de la població activa ocupada de les Illes Balears, mentre que l'atur presenta unes xifres mitjanes de 750 aturats. Globalment, es registra una variació positiva en tots els trimestres pel que fa a la població ocupada, i de manera semblant es detecta un increment dels aturats, excepte en el quart trimestre de l'any. (Vegeu el quadre AI-18.)

D'altra banda, les xifres d'afiliació dels treballadors del sector primari en els distints

Quadre I-26. Macromagnituds econòmiques de les activitats primàries de les Illes Balears (2009)

Subsector	VAB a cost dels factors (euros corrents)
Agrari	128.863.634
Forestal*	6.598.159
Pesquer	17.568.074
Total	**153.029.867**

* Conselleria de Medi Ambient. Dades del total de la producció forestal.

Font: Conselleria d'Agricultura i Pesca.

règims de la Seguretat Social referents al 2009 registren 8.467 persones. Aquesta xifra, comparada amb la de l'any precedent, comporta una caiguda significativa de 1.894 afiliats en el sector primari, xifra que suposa una variació negativa del 18,28%. Aquest fet s'ha de relacionar amb la baixa de 1.314 afiliats en el règim general de la Seguretat Social, i de 888, en el d'autònoms de la Seguretat Social. Tan sols s'incrementa el nombre d'afiliats en el règim especial agrari, amb 299 noves altes. Per la seva part, el subsector de la pesca es manté estable tant en el règim general com entre els autònoms i els afiliats al règim especial de la mar. La pèrdua més alta es registra entre els treballadors afiliats al règim especial agrari, que experimenta una reducció de 2.094 afiliats, fets que s'han de relacionar amb la jubilació de pagesos que arriben a les edats superiors. (Vegeu el quadre I-27.)

Quadre I-27. Afiliació dels treballadors del sector primari als diferents règims laborals de la Seguretat Social (2009)

			Variació 2009-2008	
	2008	2009	Absoluta	Relativa (%)
Treb. afiliats al règim general de la SS				
01 Agricultura, ramaderia, caça i activitats dels serveis que hi estan relacionats	1.697	376	-1.321	-77,84
02 Selvicultura, explotació forestal i activitats del serveis que hi estan relacionats	390	400	10	2,56
05 Pesca, aqüicultura	67	64	-3	-4,47
Total	**2.154**	**840**	**-1.314**	**-61,00**
Treb. afiliats al règim general d'autònoms de la SS				
01 Agricultura, ramaderia, caça i activitats dels serveis que hi estan relacionats	3.758	2.880	-878	-23,36
02 Selvicultura, explotació forestal i activitats del serveis que hi estan relacionats	5	7	2	40,00
05 Pesca, acuicultura	7	5	-2	-30,95
Total	**3.796**	**2.908**	**-888**	**-23,39**
Treb. afiliats al règim especial agrari				
Total de treballadors	2.350	2.649	299	12,72
Treb. afiliats al règim especial de la mar				
Total de treballadors	2.061	2.070	9	0,43
Treb. afiliats al règim del sector primari				
Total de treballadors	**10.361**	**8.467**	**-1.894**	**-18,28**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social. Elaboració: Observatori del Treball.

Cal assenyalar que l'any 2009 una mitjana de 170 dels afiliats al règim general de la Seguretat Social són de nacionalitat estrangera, fet que representa el 20,25% del seu total, una xifra molt inferior a la del 2008 que indica una caiguda important del paper dels immigrants estrangers en les tasques laborals en el sector agrari i pesquer. (Vegeu el quadre AI-19.)

5.3. El subsector agrari

Tradicionalment, la importància agrària d'una regió i el seu potencial apareixien definits per la contribució de l'agricultura i la ramaderia al VAB del sector primari. Això no obstant, en l'actualitat s'han de tenir en compte també altres factors per valorar encertadament la influència del sector en la societat, atès que la seva importància sobrepassa el que és l'estricta contribució econòmica resultant de la seva activitat productiva. L'activitat agrària gestiona una part molt important del paisatge i de la biodiversitat de les Illes Balears i, per tant, la seva importància en l'àmbit ecològic i turístic és elevada. A més, una producció agrària pròpia garanteix el manteniment de les varietats autòctones i la seguretat alimentària, i té un component patrimonial important com a valedor dels costums i les tradicions propis. Aquestes particularitats fan d'aquest sector un cas especial en què la mesura purament econòmica no és suficient per determinar-ne la importància.

En els següents apartats, analitzam els trets generals del subsector agrari, i posteriorment aprofundim en les característiques més significatives del comportament de l'agricultura i la ramaderia al llarg del 2009.

5.3.1. Els trets generals

El sector agroramader de les Illes Balears, que inclou les activitats lligades a l'agricultura i la ramaderia, registra globalment el 2009 una producció final agrària de 201,58 milions d'euros corrents. Així mateix, el valor afegit brut (VAB) als preus de mercat assolí la quantia de 128,86 milions d'euros. Per la seva part, la renda agrària se situa en 116,80 milions d'euros, xifra que representa un índex negatiu del 14,7% en relació amb l'any anterior. En aquest resultat han influït un lleuger augment del 0,9% de les despeses de fora del sector com a conseqüència de l'encariment dels combustibles, els pinsos i els fertilitzants; la disminució en un 0,6% de la producció agrària total, i la disminució en un 13% de les subvencions. (Vegeu el quadre I-28.)

Amb referència a la maquinària agrària inscrita a les Illes Balears al llarg del 2009, s'observa un cert alentiment del procés de millora tècnica iniciat al llarg dels darrers decennis. Aquest fet es constata amb una disminució de l'increment que fou de 406 unitats respecte del 2008, xifra inferior a increments d'anys enrere. Aquest cert estancament de les xifres assolides implica, al mateix temps, que l'augment de la potència total de la maquinària també sigui inferior a èpoques anterior, que és de 24.210 CV. Així mateix, es registra un petit increment de la potencia mitjana per unitat, que passa de 38,98 CV registrada el 2008 a 39,26 CV el 2009. Els tractors amb rodes representen la maquinària agrària que va registrar més altes respecte de l'any

Quadre I-28. Valoració econòmica de la producció agrària de les Illes Balears (2009)

	Euros corrents 2009	Euros corrents 2008	Variació corrent 08-09	Euros constants 2008	Variació real 08/09	Deflactor
Producció agrícola final	133.640.570	134.387.400	-0,6%	131.257.338	-2,3%	1,02
Producció ramadera final	67.946.163	77.956.527	-12,8%	69.827.086	-10,4%	1,12
Total producció agrària	**201.586.733**	**212.343.927**	**-5,1%**	**201.084.424**	**-5,3%**	**1,06**
Despeses fora del sector	129.331.200	128.128.292	0,9%	129.346.405	1,0%	0,99
VAB a preus de mercat	**72.255.533**	**84.215.635**	**-14,2%**	**71.738.019**	**-14,8%**	**1,17**
Subvencions	56.964.910	65.794.870	-13,4%	56.964.910	-13,4%	1,16
Imposts lligats a la producció *	356.809	375.849	-5,1%	357.484	-4,9%	1,05
VAB a cost dels factors	**128.863.634**	**149.634.656**	**-13,9%**	**128.345.445**	**-14,2%**	**1,17**
Amortitzacions *	12.054.887	12.698.167	-5,1%	12.077.706	-4,9%	1,05
Renda agrària	**116.808.747**	**136.936.489**	**-14,7%**	**116.267.739**	**-15,1%**	**1,18**

* Estimacions fetes segons dades estructurals.
Font: Conselleria d'Agricultura i Pesca.

2008, amb un total de 475 noves altes de tractors amb rodes, si bé aquest grup també és el que va tenir més baixes. (Vegeu el quadre AI-20.)

Altres indicadors del procés d'innovació al camp són els avanços en determinades tipologies de reg i en la superfície d'hivernacles. Les dades són molts fluctuants segons els anys. D'acord amb l'enquesta sobre superfícies i rendiments de cultius del 2009 feta pel Ministeri del Medi Ambient i Medi Rural i Marí, la superfície de reguiu avaluada per al 2009 era de 15.799 hectàrees, dada que representa una reducció significativa respecte de l'any anterior. S'ha d'assenyalar que es dediquen 134 hectàrees a hivernacles, entre els quals predominen els hivernacles elementals, que representen el 63,11% de la superfície d'hivernacle total, mentre que la resta són hivernacles simples. Quant al tipus de reg, destaca l'avanç que ha experimentat el reg localitzat o reg gota a gota, que s'estén quasi sobre la meitat de la superfície de reguiu (el 47,49%). Destaquen també l'extensió assolida pels regs per aspersió (el tipus d'aspersió normal més l'automotriu representen el 39,85% de les terres regades). Els sistemes de reg tradicionals experimenten una important regressió, ja que són substituïts per nous sistemes de reg que aconsegueixen un estalvi d'aigua més gran. (Vegeu el gràfic AI-10.)

Entre els elements indicadors de la implantació de noves activitats no agràries en el món rural destaca l'evolució dels establiments d'agroturisme. Aquesta activitat és valorada de manera positiva en el marc de les estratègies de dinamització del món rural i està inclosa en les polítiques de desenvolupament rural que s'han establert a diferents etapes de la política agrària

comunitària. A les Illes Balears, més que com a elements de dinamització, poden ser considerats com a incentius importants per diversificar l'oferta turística illenca. El 2009 el nombre d'agroturismes fou de 189 establiments, amb una oferta total de 2.688 places, la qual cosa representa un increment respecte del 2008 del 6,77% en el nombre d'establiments, i del 10,16%, en el nombre de places ofertes. (Vegeu el gràfic AI-11.)

D'altra banda, s'ha d'assenyalar el programa Illes Balears Qualitat, que ha implicat un important impuls en la promoció de diferents productes originaris de les Illes Balears, fet que incideix en la seva comercialització i en el seu valor comercial.

Respecte de l'any 2008, les marques relatives a les begudes espirituoses de denominació geogràfica Herbes de Mallorca, Gin de Menorca i Palo de Mallorca mostren una minva en la facturació, mentre que Herbes Eivissenques augmenten en el seu valor comercial. Entre els vins es registra un important retrocés dels vins amb denominació Vi de la Terra (Illes Balears, Serra de Tramuntana-Costa Nord i Eivissa) que en menor percentatge també afecta el vi amb denominació d'origen Binissalem-Mallorca. Incrementa de manera significativa el valor comercial del Vi de la Terra de Mallorca, de Menorca i de Formentera, i és també positiva l'evolució de la denominació d'origen Pla i Llevant. El més alt valor comercial és el que registra la denominació d'origen Binissalem-Mallorca, seguit del Vi de la Terra de Mallorca i del de denominació d'origen Pla i Llevant. Finalment, entre les denominacions d'aliments destaquen les variacions negatives de la denominació d'origen del formatge Mahón-Menorca i de la indicació geogràfica protegida de la Sobrassada de Mallorca, mentre que la denominació d'origen Oli de Mallorca es recupera de manera positiva. De totes maneres, cal destacar els importants valors comercials en euros de la denominació d'origen Mahón-Menorca (formatges) i la indicació geogràfica protegida Sobrassada de Mallorca. (Vegeu el quadre AI-21.)

En el mateix marc de les promocions de productes illencs trobam el programa Agrorutes del Bon Gust a les diferents illes i la promoció de l'oleoturisme, entre d'altres.

5.3.2. L'AGRICULTURA

Segons les dades de la Conselleria d'Agricultura i Pesca, la superfície agrícola en producció que han ocupat els diferents cultius el 2009 ha estat de 144.140 hectàrees, extensió que representaria aproximadament el 28% del territori total de les Illes Balears. Aquesta extensió superficial representa un reducció de 184 hectàrees respecte del 2008. A l'agricultura balear hi ha dos tipus principals de maneig agrícola: d'una banda, l'agricultura de secà, que en gran part es mostra poc competitiva, però que té un important valor estratègic des de la perspectiva mediambiental, paisatgística i social com externalitat positiva; i de l'altra, les terres de regadiu, concentrades a uns pocs indrets, amb produccions hortícoles, tubercles, cítrics, flors i fruita dolça, en les quals es duen a terme fortes inversions per modernitzar tant els processos productius com la comercialització. Incideix sobre aquesta pèrdua superficial la reducció de l'extensió en producció respecte del 2008 de les terres dedicades a cereals, tan sols compensades parcialment amb l'increment

de la superfície de cultius de farratges. Pel que fa a la distribució de superfícies ocupades, destaquen els conreus agrupats en la tipologia de farratges i de cereals, que ocupen el 34,61% i 22,89% de la superfície en producció respectivament. Ambdós grups de cultius s'estenen sobre més de la meitat del sòl ocupat agrícolament el 2009. Si hi afegim els fruiters no cítrics, aquestes tres grans agrupacions ocupen més de les tres quartes parts del sòl en producció, que són definitòries dels principals trets característics que dominen l'estructura territorial agrícola de les Illes. (Vegeu el gràfic AI-12.)

La producció agrícola del 2009 va ser de 660.550 tones, de les quals 421.776 tones foren d'autoconsum dins les explotacions. Aquestes dades representen un augment respecte del 2008. S'incrementa el volum de la venda fora de les explotacions, que fou de 279.757 tones. Aquesta dada té una significació important en la valoració de la producció final agrícola, que fou de 133,64 milions d'euros, xifra que representa una lleugera minva respecte del 2008. (Vegeu el quadre AI-22.)

Per grups de cultius, els més productius foren les hortalisses, que amb una extensió de tant sols el 2,18% de la superfície agrícolament ocupada aportaren 23,50 milions d'euros a la producció final agrícola, xifra que representa el 17,59% de la seva quantia total. En aquest grup destaquen, per ordre del volum de la seva aportació econòmica a la producció agrícola final, les produccions de tomàtigues (2,93% del total de la producció agrícola final), xampinyons, cebes, lletugues, síndries, cols, pastanagues, melons, carabassons i pebres, tots ells amb aportacions superiors al milió d'euros. També destaca la producció de tubercles, basada en el cultiu de la patata, que amb una extensió de només un 1,01% aporta un 18,18% de la producció final agrícola.

Així mateix, el volum de fruites que al llarg del 2009 es comercialitzaren per mitjà de Mercapalma fou de 68.568 tones, xifra que representa una reducció del 5% en relació amb l'any 2008. D'altra banda, cal assenyalar que el 2008 Mercapalma va comercialitzar també 78.836 tones d'hortalisses, quantitat que representa un augment de l'ordre del 7% en relació amb l'any anterior. Cal assenyalar el diferent paper que representen en ambdós grups els productes comercialitzats per mitjà de Mercapalma procedents de les Illes Balears. Mentre que en el cas de les hortalisses el seu pes fou del 59%, en el de les fruites aquest tan sols representa el 23,7%. En el cas de les fruites provinents de les Balears, aquestes experimenten una caiguda important en relació amb el 2008 de l'ordre del 7%. Quant als productes provinents de fora de les Illes Balears comercialitzats per Mercapalma l'any 2009 destaquen els llocs d'origen València i Barcelona, que en el cas dels productes fruiters concentraren més de la meitat de les tones comercialitzades. (Vegeu els quadres AI-23 i AI-24.)

5.3.3. La ramaderia

La producció ramadera ha disminuït respecte del 2009. La producció ramadera final fou de 67,94 milions d'euros, xifra que representa una disminució de l'ordre del 12,8% en relació amb el 2008. Així mateix, la ramaderia experimenta una disminució del pes de la seva aportació a la producció

agrària final, que fou del 33,71% el 2009, mentre que el 2008 representava el 37%. (Vegeu el quadre I-29.)

Pel que fa al volum de ramat sacrificat, destaca la producció de carn d'aus, que representa el 35,15% de les tones en canal, si bé en valor econòmic és la producció de carn de porcí la que concentra el 31,19% del total de la producció de carn del ramat sacrificat. (Vegeu el quadre AI-25.)

La distribució de les produccions ramaderes per tipus de productes ramaders (en

Quadre I–29. Valoració econòmica de la producció ramadera de les Illes Balears (2009)

Productes ramaders	Unitats	Euros corrents
Carn (kg vius)	21.769.335	33.017.008,00
Moviment comercial pecuari	12.196	679.211,00
Llet (litres)	77.586.546	26.274.576,00
Ous (milers de dotzenes)	7.563	7.312.315,00
Mel (kg)	102.990	643.687,00
Cera (kg)	3.098	19.365,00
Producció ramadera final		**67.946.162,00**

Font: Secció d'Estadística de la Conselleria d'Agricultura i Pesca.

Quadre I–30. Producció forestal de les Illes Balears (2009)

Producció de fusta	Producció (m^3 d'arbres drets)	Euro/m^3	Producció (en euros)
Pi blanc *(Pinus halepensis)*	5.782,49	21,47	124.150
Alzina *(Quercus ilex)*	830,61	40,67	33.781
Ullastre *(Olea europaea)*	629,57	40,67	25.605
Altres	3,40	34,23	116
Total fusta	**7.246,07**		**183.652**
Producció de llenya	**Producció (en esteris)**	**Euro/esteri**	**Producció (en euros)**
Pi blanc *(Pinus halepensis)*	11.564,96	2,71	31.341
Alzina *(Quercus ilex)*	1.023,42	23,74	24.296
Ullastre *(Olea europaea)*	701,32	23,74	16.649
Altres	5,60	16,73	94
Total llenya	**13.295,30**		**72.380**
Activitats secundàries no forestals no separables	**Superfície (en ha)**	**Euro/ha**	**Producció (en euros)**
Producció de caceres	364.699,64	17,39	6.342.127

Font: Conselleria de Medi Ambient.

euros) estan encapçalades clarament per la producció de carn, que representa el 48,59% del total de la producció ramadera. En segon lloc, es troba la producció de llet, que va concentrar el 38,66% de la producció final en euros corrents, producció lligada en un 99,01% a la llet de vaca. El tercer escaló en importància està ocupat per la producció d'ous, que representa el 10,76%. Dels restants grups de producció ramadera tan sols destaca la producció de mel. Globalment, la ramaderia representa un retrocés en la producció de llet, mentre que s'incrementa el valor de les produccions lligades a la carn i del bestiar d'engreix, ous i producció de mel i cera. (Vegeu el quadre AI-26.)

5.4. El subsector forestal

La producció forestal total l'any 2009 va ser de 6,59 milions d'euros corrents, que representen una lleugera disminució del 0,86% respecte del 2008. La seva contribució a la producció final del sector primari és del 4,31% de la seva producció total. El 96,11% de la producció en euros prové de les aportacions econòmiques de les caceres, que implicaren 6,34 milions d'euros l'any 2009. Aquesta constatació mostra clarament que el sector forestal es caracteritza bàsicament per una forta externalitat. La producció primària de productes forestals de fusta i llenya presenta una baixa rendibilitat i tant sols és rendible a alguns sectors d'àrees planes. Això queda explícit en el fet que la producció de fusta només va representar un 2,78%, i encara fou més baix el pes de la producció de llenya, que només fou de l'1,10%. (Vegeu el quadre I-30.)

En les produccions de fusta i llenya, ambdues en retrocés respecte del 2008, destaquen les aportacions de l'espècie del pi blanc, que representa econòmicament el 67,60% de la fusta i el 43,30% de la llenya. Finalment, cal destacar la gran importància que tenen per la valoració econòmica de la producció forestal la producció de serveis en els espais forestals. Hi destaca bàsicament el cas de les caceres, lligades a la caça a través de vedats i gestionades moltes vegades per societats de caçadors. L'any 2009 els vedats de caça ocupaven 364.699,64 hectàrees, la qual cosa indica que el 72,73% del territori de les Illes Balears gaudeix de la condició de vedat de caça. L'extensió de la superfície dedicada a caceres ha disminuït en un 2,39% en relació amb l'any 2008, fet que ha implicat una disminució econòmica en la producció final forestal.

5.5. La pesca

Tot i que actualment mostra un situació més o menys estable, l'activitat de la pesca ha perdut pes econòmic i social a les darreres dècades. Els obstacles més importants amb què topa la possible reconversió del sector són la problemàtica de la comercialització dels productes pesquers, l'increment del cost dels consums intermedis, especialment lligat a l'augment del preu del combustible, i la situació de l'entorn biològic en el qual es mou. El nombre de treballadors afiliats en el grup de la pesca i l'aqüicultura en el règim general de la Seguretat Social han registrat 3 baixes en relació amb l'any 2008. Tan sols s'ha incrementat el nombre d'afiliats en el règim general d'autònoms, que guanya dos afi-

Quadre I–31. Valoració econòmica de la producció pesquera de les Illes Balears (2009)

	Euros corrents 2009	Euros corrents 2008	Variació corrent 08-09	Euros constants 2008	Variació real 08/09	Deflactor
Total espècies pescades	20.505.599	22.269.627	-7,9%	22.393.347	0,6%	0,99
Total espècies criades en aquicultura	6.849.507	6.672.166	2,7%	9.135.135	36,9%	0,73
Producció pesquera final	**27.355.106**	**28.941.793**	**-5,5%**	**31.528.482**	**8,9%**	**0,92**
Despeses fora del sector	12.049.345	12.216.524	-1,4%	12.049.345	-1,4%	1,01
VAB a preus de mercat	**15.305.761**	**16.725.269**	**-8,5%**	**19.479.137**	**16,5%**	**0,86**
Subvencions	2.262.313	2.442.425	-7,4%	2.262.313	-7,4%	1,08
VAB a cost dels factors	**17.568.074**	**19.167.694**	**-8,3%**	**21.741.450**	**13,4%**	**0,88**

Font: Elaborat per la Secció d'Estadística amb dades de la Direcció General de Pesca.

liats, i en els afiliats al règim especial de la mar, que augmenta en 9 pescadors. El VAB al cost de factors en euros corrents va ser l'any 2009 de 17,56 milions d'euros, quantia que significa un descens del 8,3% respecte de l'any anterior. El 74,96% de la producció econòmica del sector pesquer extractiu balear correspon a la producció pesquera, mentre que la producció aqüícola representa el 25,04% de la producció pesquera final. (Vegeu el quadre I-31.)

Quant a les espècies pescades, dominen els peixos, que amb 2.524,02 tones representen el 78,31% de la quantitat pescada, volum que significa un petit augment respecte del 2008. Aquesta proporció no es correspon amb el seu valor econòmic, ja que els crustacis i mol·luscs, amb només el 21,69% de total de tones estretes, generaren una producció en euros que representa el 49,77% de la producció pesquera final. (Vegeu el quadre AI-27.)

Les espècies de peix que més s'han pescat, d'acord amb el volum de pesca, són sardines, xucles, gerrets, sorells, peixos de fons, molls, rajades i llampugues, i tots ells superen les 100 tones. En el grup dels mol·luscs, destaquen els pops, seguits dels calamars, mentre que entre els crustacis la gamba rosada és la més pescada. Aquesta darrera és l'espècie més valorada i representa el 17,05% de la producció total pesquera en euros.

La distribució del volum de pesca desembarcada per illes presenta en totes trets diferencials. Es registra una reducció en la quantitat total del volum de la pesca desembarcada respecte del 2008 en el cas de les illes de Menorca, Formentera i Eivissa, mentre que tan sols s'experimenta un augment en l'illa de Mallorca. (Vegeu el quadre AI-28.)

6

SECTOR INDUSTRIAL

RESUM

En relació amb el PIB de la indústria i de l'energia, s'aprecia que durant el 2009 es manté la seva pèrdua de pes dins el conjunt regional, fet que s'observa durant l'últim decenni, com ho demostra el gairebé punt i mig que separen els valors observats el 2000 i 2009 (el 7% i el 5,7% respectivament). Igualment, els llocs de treball en la indústria també s'han vist reduïts en termes del seu pes relatiu, ja que han passat de representar el 9% l'any 2000 al 7,2% el 2009.

Quant a l'índex de producció industrial (IPI, base 2005), les dades mostren que ens trobam en un escenari de refredament econòmic, com constata el fet que tant a escala autonòmica com a escala estatal aquest indicador presenta creixements negatius des de l'any 2008. Cal observar que aquest és un bon indicador sobre l'evolució conjuntural del sector industrial i recull l'impacte negatiu de la crisi econòmica durant el 2009, amb caigudes superiors al 19%. En canvi, pel que fa a l'evolució de l'IPRI, mostra una evolució creixent per a les Balears i negativa per al conjunt de l'Estat. Així, s'observa una caiguda important del valor d'aquest índex a escala estatal, que passa de 120,4 el juliol del 2008 (valor màxim de la sèrie) a 113,8 el febrer del 2010, amb una caiguda de 6,6 punts. Enfront d'aquesta caiguda significativa de l'IPRI en l'àmbit estatal, ens trobam que a les Illes Balears l'IPRI creix, ja que si el juliol de 2008 l'índex era de 122,8, el febrer del 2010 se situa en 128,6, amb un guany de 5,8 punts.

A l'exercici 2008, els ingressos d'explotació a la indústria balear varen arribar a 5.495 milions d'euros, dels quals el 36% (1.972 milions d'euros) es varen obtenir en l'activitat de subministrament d'energia i electricitat, seguida en importància per alimentació (669 milions d'euros) i productes minerals no metàl·lics diversos (440 milions d'euros).

Es constata que les activitats en què el pes de l'ocupació és rellevant presenten una penalització tant en termes de resultats d'explotació com de productivitat aparent del factor treball. Per contra, les activitats en què el pes de l'ocupació i, per tant, de la despesa de personal no és tan rellevant, presenten millors nivells de productivitat aparent del factor treball i aconsegueixen millors resultats d'explotació.

6.1. INTRODUCCIÓ

En aquest apartat s'analitza l'evolució de la producció i de l'ocupació del sector de la indústria. Aquesta informació es desglossa i s'amplia per estructures d'empresa i per les principals branques productives del sector industrial a les Illes Balears a partir de les dades de l'IBESTAT, relatives a l'enquesta industrial. També s'hi analitzen l'índex de producció industrial (IPI), l'índex de preus industrials (IPRI) i altres indicadors conjunturals del sector industrial, com ara l'evolució de la utilització de la capacitat industrial, l'indicador del clima industrial, el nivell de cartera de comandes i la tendència de la producció industrial i de la inversió industrial.

De la mateixa manera que en les memòries dels darrers anys, presentam, en primer lloc, l'evolució del PIB i dels llocs de feina en el sector industrial en relació amb el seu pes dins el conjunt regional. (Vegeu el gràfic AI-13.)

En relació amb el PIB de la indústria i de l'energia, s'aprecia que durant el 2009 es manté la seva pèrdua de pes dins el conjunt regional, fet que s'observa durant l'últim decenni, com ho demostra el gairebé punt i mig que separen els valors observats el 2000 i el 2009 (el 7% i el 5,7% respectivament). Igualment, els llocs de feina en la indústria també s'han vist reduïts en termes del seu pes relatiu, ja que han passat de

representar el 9% l'any 2000 al 6,9% el 2008, encara que a diferència de la producció, el 2009 els llocs de feina han guanyat pes relatiu fins a situar-se en el 7,2%.

És un fet objectiu que les activitats industrials tradicionals a les Illes Balears pateixen des dels anys vuitanta un intens declivi que amenaça la seva viabilitat futura. Per pal·liar els efectes d'aquesta crisi industrial, cal millorar la capacitat competitiva de les empreses industrials tradicionals i apostar per la innovació i el desenvolupament tecnològic, per tal d'adaptar-se millor als canvis de la demanda local i global.

Hi ha hagut diverses direccions generals del Govern de les Illes Balears que han estudiat el problema de la desindustrialització de les Illes Balears i han intentat trobar respostes a aquesta situació des de l'enfocament de l'economia de la innovació.

Així, la Direcció General de Promoció Industrial i l'Institut d'Innovació Empresarial de les Illes Balears ja varen fer al llarg del període 1999-2003 un estudi de diagnòstic i una proposta de plans d'acció per als sectors tradicionals seguint la metodologia clúster. Més recentment, la Direcció General de Recerca, Desenvolupament Tecnològic i Innovació, du a terme un diagnòstic d'innovació en els sectors tradicionals de les Illes Balears que pretén descriure, a grans trets, els sectors tradicionals de les Illes Balears (agroalimentari, vitivinícola, calçat i connexes, tèxtil, pell, bijuteria, fusta i moble, metall, nàutic, auxiliar de la construcció), i la seva actitud i la seva capacitat envers la innovació.

Aquest també és un tema que preocupa la Secretaria d'Indústria i Empresa de la Generalitat de Catalunya, la qual ha impulsat una sèrie d'estudis[52] que obren una línia interessant de reflexió que fa repensar el terme desindustrialització, ja que es considera que el perímetre del sector industrial s'ha d'establir amb la inclusió dels serveis destinats a la producció, que són, en gran manera, complementaris i interdependents amb les activitats manufactureres. D'acord amb aquesta interpretació, es pot parlar d'un sector integrat indústria manufacturera-serveis destinats a la producció, també anomenat «nova indústria», l'anàlisi del qual, en termes de dimensió i de dinàmica, fa canviar moltes apreciacions fetes fins ara sobre el fenomen de la pèrdua de pes específic de la indústria. Caldrà aprofundir en el futur en aquesta línia d'investigació per ampliar l'estudi del sector manufacturer a les Balears.

Altrament, l'anàlisi de la conjuntura del 2009 del sector industrial presenta una certa dificultat, ja que els diferents indicadors donen valoracions contradictòries. Així, l'índex de producció industrial (IPI, base 2005) i l'índex de preus industrials (IPRI, base 2005), tots dos elaborats per l'INE, donen una visió dispar i no coincident de l'evolució de la conjuntura industrial.

Quant a l'índex de producció industrial (IPI, base 2005), les dades mostren que ens trobam en un escenari de refredament econòmic, com constata el fet que tant a escala autonòmica com a escala estatal aquest indicador presenta creixements negatius des de l'any 2008. Cal observar que aquest

52 Vegeu: E. Baró i C. Villafaña (2009). «La nova indústria: el sector central de l'economia catalana», *Papers d'Economia Industrial,26*. Generalitat de Catalunya, Observatori de Prospectiva Industrial.

és un bon indicador sobre l'evolució conjuntural del sector industrial i recull l'impacte negatiu de la crisi econòmica durant el 2009, amb caigudes superiors al 19%. (Vegeu el quadre AI-29.)

En canvi, pel que fa a l'evolució de l'IPRI, mostra una evolució creixent per a les Balears i negativa per al conjunt de l'Estat. Així, s'observa una caiguda important del valor d'aquest índex a escala estatal, en què passa de 120,4 el juliol del 2008 (valor màxim de la sèrie) a 113,8 el febrer del 2010, amb una caiguda de 6,6 punts. Enfront d'aquesta significativa caiguda de l'IPRI d'àmbit estatal, ens trobam que a les Illes Balears l'IPRI creix, ja que si el juliol del 2008 l'índex era de 122,8 el febrer de 2010 se situa en 128,6, amb un guany de 5,8 punts. (Vegeu el gràfic AI-14.)

Aquest diferencial en el comportament dels preus industrials a les Illes Balears respecte d'Espanya se situa de mitjana durant el 2009 per sobre dels 14 punts bàsics, la qual cosa denota una millor capacitat per afrontar la crisi i, per tant, poder mantenir preus, tot i ser contradictòria aquesta afirmació amb el comportament ja comentat de l'índex de producció industrial.

En qualsevol cas, el comportament de l'IPRI sembla tenir més sentit si s'analitza a la llum dels indicadors que mesuren l'evolució de la capacitat industrial, l'indicador de clima industrial, el nivell de carteres de comandes i el de la tendència de la producció.

L'evolució de la sèrie d'utilització de la capacitat industrial de les Illes Balears recull la diferència entre els percentatges d'empreses que consideren que la capacitat productiva instal·lada és excessiva i les que la consideren insuficient, pel que fa tant a la sèrie original com a la tendència i a la taxa interanual centrada sobre la tendència. Una dada en què cal incidir és que la indústria experimenta unes fortes oscil·lacions en el grau d'utilització de la capacitat productiva, amb un interval que va del 90% al 40% per al període 2000-2009. També es pot subratllar que el comportament a la baixa en el grau d'utilització de la capacitat productiva a partir del tercer trimestre del 2003 fins al primer trimestre del 2005 va donar pas a un canvi de tendència més positiu que va acabar a final de l'any 2006. A partir del primer trimestre del 2007, torna una altra vegada a predominar un comportament a la baixa fins al primer trimestre de 2008. La tendència millora de nou fins al segon trimestre de 2009, i és a partir del segon semestre de l'any quan hi ha un descens de l'índex que mesura el grau d'utilització de la capacitat industrial. (Vegeu el gràfic AI-15.)

Analitzant la sèrie d'indicador de clima industrial, que fa referència als saldos d'opinions empresarials referides amb el nivell de cartera de comandes, s'aprecia, a partir del tercer trimestre del 2008, com el valor de l'índex comença una recuperació que es veu confirmada i accelerada durant l'exercici 2009. Així, si l'índex durant l'últim trimestre del 2008 presentava un valor mitjà de -34,19, a final del 2009 el valor de l'índex passava a ser positiu, amb un 5,92. (Vegeu el gràfic AI-16.)

Aquestes conclusions obtingudes es poden corroborar observant la sèrie de nivell de cartera de comandes. Enfront d'una tendència clarament negativa de la sèrie

d'Espanya des del 2007, les Illes Balears manté un comportament millor, sobretot durant els dos últims exercicis, encara que es manté en valors negatius. (Vegeu el gràfic AI-17.)

Trobam una situació similar si observam la tendència de la producció, en què també les Illes Balears ofereixen un comportament millor durant l'exercici davant els efectes de la crisi en relació amb la resta de l'Estat. (Vegeu el gràfic AI-18.)

6.2. L'evolució de les empreses industrials[53]

Dels 14 grups que conformen la indústria balear, només en quatre d'ells s'observen creixements en el nombre d'empreses respecte de l'exercici anterior. El resultat és negatiu per a la resta de grups. Així, en termes agregats, durant l'any 2009 el nombre d'empreses industrials a les Illes Balears va augmentar lleugerament (0,68%) fins a les 5.464, la qual cosa significa un creixement de 37 més de les que hi havia el 2008. Aquest resultat es deu principalment als augments importants aconseguits mitjançant els grups d'energia i aigua, amb 152 empreses més que el 2008 (creix un 54,87%, el més elevat de tots els grups) i de material de transport, amb 54 empreses més que en l'exercici anterior (9%). Per contra, trobam caigudes generalitzades entre les quals destaquen els grups d'indústries manufactureres diverses, amb 38 empreses menys (-5,81%); indústries tèxtils, de la confecció, del cuir i del calçat, amb 31 empreses menys (-6,61%), fusta i suro, amb 28 empreses menys (-4,64%), i metal·lúrgia i fabricació de productes metàl·lics, amb una reducció de 26 empreses respecte del 2008 (-3,09%). (Vegeu el quadre AI-30.)

6.3. L'evolució de l'ocupació

El 2009 entra en vigor la nova (CNAE09), la qual dificulta l'anàlisi comparativa respecte d'exercicis anteriors. Per aquest motiu, l'estudi se centrarà en termes agregats quant a l'anàlisi temporal i a l'estudi transversal en la rellevància de cada grup respecte del total. Per tant, començant pel comportament des dels exercicis passats, s'observen conclusions interessants. Així, el percentatge d'autònoms respecte del total d'ocupats en el sector industrial balear s'ha mantingut durant els últims anys entorn del 19%. D'altra banda, si durant el 2006 la població ocupada en la indústria balear va créixer un escàs 0,9% respecte del 2005, en els successius exercicis les taxes de creixement han estat sempre negatives i cada vegada majors: l'-1,5% el 2007, el -2,2% el 2008 i el -2,5% el 2009. (Vegeu el quadre AI-31.)

Quant a l'estudi transversal, s'observa que la indústria de l'alimentació engloba el 15% de l'ocupació del sector, seguit pels grups fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip, i tractament i

53. Es pot ampliar aquesta informació amb la que es presenta a l'apartat 4.2.3, «El teixit empresarial balear».

eliminació de residus, ambdós amb un 9% de la població ocupada. És a dir, aquests tres grups suposen més del 30% dels ocupats. En el grau de dispersió de l'ocupació de la indústria balear s'aprecia que el 30% dels grups que conformen el sector empren el 70% dels ocupats.

Altres branques significatives per sobre del 5% del total de l'ocupació són minerals no metàl·lics, amb el 7,2%; fusta i suro, amb el 6,4%; reparació de maquinària, amb el 6,2%; material de transport, amb el 5,4%, i cuir i calçat, amb el 5,2%.

6.4. L'evolució de les branques industrials

Aquest apartat el desenvolupam a partir de l'anàlisi de l'enquesta industrial d'empreses (EIE), que enguany es veu sotmesa a un canvi profund provocat pels canvis en la classificació nacional d'activitats econòmiques (CNAE09), que, com qualsevol classificació estadística, és una estructura que agrupa unitats homogènies en funció d'un o més criteris, amb l'objectiu de facilitar l'anàlisi i la interpretació dels resultats de la realitat que es vol estudiar. En el cas de la CNAE, les unitats són les empreses i els establiments que duen a terme alguna activitat productiva i es classifiquen segons els *inputs* utilitzats, les característiques que defineixen el processos productius i els *outputs* finalment obtinguts. Així les coses, la necessitat de canviar l'antiga classificació, que datava de 1993, es fonamenta en la pròpia evolució de l'economia, caracteritzada per la introducció i l'extinció d'activitats i, de manera destacada, pel canvi esdevingut en els processos productius. D'aquesta manera, la nova (CNAE09) neix amb l'objectiu d'adaptar la informació estadística a una realitat econòmica viva i en evolució constant.

Amb tot, el canvi de classificació estadística porta associat el problema de la no comparabilitat amb els resultats obtinguts mitjançant classificacions anteriors. Així, pel que fa a les enquestes estructurals, i en particular a l'enquesta industrial de empreses (EIE), el canvi de CNAE no tan sols afecta la manera de classificar la informació extreta de l'enquesta, és a dir, la modificació de les activitats que composen les agrupacions i els sectors pels quals es tabulen els resultats, sinó que també es modifica la dimensió de l'àmbit poblacional de l'enquesta. En aquest sentit, seguint les dades extretes del Directori Central de Empreses (DIRCE) publicades per l'Institut Nacional d'Estadística (INE), a 1 de gener de 2008 el nombre d'empreses que integraven el conjunt del sector industrials balear fou al voltant de l'1,1%, superior si s'utilitza la nova classificació (5.488, CNAE09 vs. 5.427, CNAE93). En termes generals, aquest increment en la dimensió del conjunt del sector industrial respon a la inclusió d'activitats, o part d'elles, que es consideraven pròpies d'altres sectors. A tall d'exemple, el cultiu del raïm, abans considerat exclusivament com a integrant del sector agrari, es pot classificar actualment dins el sector industrial si l'objectiu final de la seva producció és l'elaboració de vins.

En definitiva, els canvis de classificacions estadístiques esdevenen una millora a l'hora

d'apropar la informació estadística a la realitat objecte d'estudi. D'altra banda, aquests canvis provoquen el trencament de la sèrie històrica generada per l'enquesta i fan que la comparabilitat directa amb resultats anteriors sigui, en molts de casos, errònia.

Com es va comentar en la introducció i igual que en l'edició anterior, es presenten dades relatives a l'enquesta industrial en els apartats 6.4.1 i 6.4.2, gràcies a la col·laboració amb l'IBESTAT, que és la institució que ens ha facilitat les dades relatives a l'explotació de l'enquesta industrial de l'INE en relació amb les Illes Balears. Un element important que s'ha de tenir en compte a l'hora d'examinar les branques industrials és si són indústries no manufactureres o bé indústries manufactureres. En el primer cas, la demanda que tenen acostuma a dependre del creixement del PIB regional, ja que són branques que subministren infraestructures bàsiques, com per exemple l'energia. En canvi, les branques manufactureres poden respondre a diferents demandes del mercat i s'ajusten molt més ràpidament als canvis conjunturals. Aquest criteri d'anàlisi s'exposarà en els apartats 6.4.3 i 6.4.4, en què s'analitzen respectivament la branca no manufacturera, energia i aigua, i una de les branques manufactureres principals, les indústries relacionades amb el sector de la construcció. A més, en el cas de les Illes Balears convé considerar que l'activitat dels establiments industrials manufacturers se centra principalment en la demanda interior, en particular en la de consum, ja que la demanda d'inversió afecta un percentatge menor. També s'ha de tenir en compte la demanda exterior de béns manufacturats per mitjà de l'anàlisi de les exportacions industrials, les quals es poden consultar en l'apartat 4.3. En general, l'obertura del sector industrial regional és relativament baixa. La insularitat i la fragmentació territorial entre les illes poden comportar en alguns casos una protecció per a determinades activitats que atenen la demanda local, o una rèmora per a d'altres que atenen en major proporció la demanda exterior.

6.4.1 Dades generals de l'enquesta industrial

A l'exercici 2008, els ingressos d'explotació en la indústria balear varen arribar a 5.495 milions d'euros, dels quals el 36% (1.972 milions d'euros) es varen obtenir en l'activitat de subministrament d'energia i electricitat, seguida en importància per l'alimentació (669 milions d'euros) i els productes minerals no metàl·lics diversos (440 milions d'euros). (Vegeu el quadre I-32.)

En termes de despeses d'explotació, el muntant total arriba als 4.906 milions d'euros, xifra que representa un resultat d'explotació global de 292 milions d'euros, dels quals el 48% (141 milions d'euros) s'obtenen en l'activitat subministrament d'energia i electricitat. Això és gràcies al fet que, a pesar de ser una activitat que suporta molta despesa en compres i despeses exteriors, presenta un import de cost de personal molt reduït per comparació a la resta d'activitats. Així, aquesta despesa de personal representa tot just el 5% del total de les seves despeses d'explotació, i la mitjana en el sector se situa en el 17%. Per contra, l'activitat d'alimentació, amb un import de despeses d'explotació de 651 milions d'euros, presenta un resultat d'explotació de tot just 18 milions d'euros, amb un pes en el seu balanç del 17% en despesa de personal. Igual que els productes minerals no

Quadre I–32. Resultats d'explotació per agrupació i sector d'activitat a les Illes Balears (2008)

ACTIVITAT	INGRÉS D'EXPLOTACIÓ	Import net de la xifra de negoci	Treballs fets per l'empresa per al seu actiu	Subvencions, donacions i llegats	Resta d'ingressos d'explotació
Total indústria	**5.494.503,60**	**5.294.681,90**	**22.648,20**	**113.854,20**	**63.319,30**
Indústries extractives i del petroli	88.280,00	87.941,00	48,30	51,80	238,90
Alimentació	668.560,90	657.260,50	251,80	3.982,70	7.066,00
Begudes i tabac	367.355,60	360.770,50	-	640,90	5.944,30
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	321.833,10	312.505,40	17,00	2.054,20	7.256,40
Tusta i suro	173.035,70	171.489,10	0,70	640,20	905,80
Paper i arts gràfiques	110.687,00	108.674,90	14,50	546,90	1.450,60
Indústria química i farmacèutica	44.140,70	42.627,90	95,40	252,00	1.165,40
Cautxú i matèries plàstiques	32.130,40	31.830,40	16,20	126,00	157,90
Productes minerals no metàl·lics diversos	440.113,40	431.528,30	1.151,30	1.081,20	6.352,50
Metal·lúrgi i fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	311.014,90	309.699,20	56,60	333,00	926,10
Material i equip elèctric, electrònic i òptic	16.255,10	15.891,60	12,80	264,70	85,90
Maquinària i equip mecànic	89.627,20	88.599,30	296,20	67,00	664,80
Vehicles de motor i material de transport	61.317,20	58.227,70	121,10	158,20	2.810,20
Indústries manufactureras diverses	177.191,90	175.527,70	7,60	852,10	804,60
Reparació i instal·lació de maquinària i equip	257.066,00	247.933,70	1.317,30	167,50	7.647,50
Subministrament d'electricitat i gas	1.971.724,70	1.868.215,20	18.063,10	72.933,90	12.512,50
Aigua i residus	364.169,60	325.959,40	1.178,50	29.702,00	7.329,80

Continua

Quadre I–32. Resultats d'expoltació per agrupació i sector d'activitat a les Illes Balears. 2008

ACTIVITAT	DESPESES D'EXPLOTACIÓ	Compres netes de mercaderies	Compres netes de matèries primeres	Compres netes d'altres provisions	Despeses en serveis exteriors	Despeses de personal	Treballs fets per altres empreses	Resta de despeses d'explotació
Total indústria	**4.906.210,10**	**922.108,60**	**1.774.692,10**	**187.607,60**	**674.636,10**	**845.947,80**	**208.879,00**	**292.339,00**
Indústries extractives i del petroli	69.223,60	2.593,50	7.763,40	8.802,30	18.881,50	13.952,70	10.038,00	7.192,20
Alimentació	651.130,20	130.628,20	245.141,60	21.900,50	120.033,90	110.196,10	4.518,10	18.711,80
Begudes i tabac	312.624,20	12.870,00	161.935,10	8.471,00	73.314,30	43.458,90	472,10	12.102,70
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	301.906,90	7.035,70	128.652,10	9.292,60	73.719,80	57.382,70	16.645,00	9.179,20
Fusta i suro	164.323,40	2.318,40	71.092,40	5.129,70	12.896,00	49.671,00	15.971,40	7.244,50
Paper i arts gràfiques	100.766,90	3.920,90	31.165,10	3.302,20	16.462,20	32.640,50	6.153,10	7.123,00
Indústria química i farmacèutica	40.508,90	4.598,70	10.548,90	1.434,70	11.218,70	9.738,60	820,30	2.149,10
Cautxú i matèries plàstiques	30.835,60	6.688,30	8.708,90	1.342,40	3.566,30	7.127,40	1.532,30	1.870,00
Productes minerals no metàl·lics diversos	422.825,50	29.772,60	150.550,50	25.706,00	85.788,30	83.843,30	29.911,90	17.252,90
Metal·lúrgi i fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	280.535,30	3.778,00	133.500,60	10.681,60	22.479,30	75.504,00	18.859,40	15.732,40
Material i equip elèctric, electrònic i òptic	15.669,60	712,00	4.024,90	781,80	1.716,90	6.064,00	1.567,50	802,60
Maquinària i equip mecànic	86.356,20	6.338,10	21.351,10	22.731,20	8.862,40	21.081,90	4.182,00	1.809,60
Mehicles de motor i material de transport	55.811,90	1.719,00	12.535,80	4.589,30	7.482,70	16.936,70	11.665,70	882,70
Indústries manufactureras diverses	165.113,60	3.478,40	60.095,60	7.638,30	19.757,40	57.332,30	7.714,00	9.097,80
Reparació i instal·lació de maquinària i equip	233.282,60	16.455,80	58.194,60	20.129,00	27.482,80	68.901,20	30.300,50	11.818,70
Subministrament d'electricitat i gas	1.650.323,80	678.323,70	612.319,50	9.980,20	118.576,10	81.006,20	9.009,60	141.108,60
Aigua i residus	324.971,80	10.877,40	57.112,20	25.694,80	52.397,70	111.110,50	39.518,00	28.261,20

Font: Enquesta industrial d'empreses. Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de l'INE.

metàl·lics diversos, que amb una despesa d'explotació de 423 milions d'euros, dels quals el gairebé 20% són despeses de personal, obté un moderat resultat d'explotació de 17 milions d'euros. El terme mitjà del pes percentual de la despesa de personal en el balanç d'explotació a la indústria balear se situa entorn del 25%. Però el que més crida l'atenció és que en calcular el coeficient de correlació de Pearson, que relaciona les dades de despesa de personal i el percentatge que aquestes despeses representen sobre el total de despeses d'explotació, el valor obtingut és -0,6, és a dir, empíricament s'aprecia en aquestes dades una relació negativa entre els resultats d'explotació observats i el cost de personal que això necessita, signe que deixa entreveure la necessitat de millorar la productivitat del sector.

6.4.2. Principals resultats de l'enquesta industrial per branques d'activitat

En primer lloc, és important fer ressaltar que per elaborar aquest apartat en l'edició de l'any anterior es va disposar de sèries econòmiques tan rellevants com el VAB o l'excedent brut d'explotació en el sector industrial balear. Com que ara no disposam de primera mà d'aquestes dades, aquestes s'han aproximat a partir de la informació disponible i que ha

Quadre I-33. Personal ocupat per agrupació i sector d'activitat (2008)

Activitat	Ocupats	% Total
Total indústria	**28.584**	**100,00%**
Indústries extractives i del petroli	496	1,74%
Alimentació	3.994	13,97%
Begudes i tabac	1.060	3,71%
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	2.717	9,51%
Fusta i suro	2.295	8,03%
Paper i arts gràfiques	1.360	4,76%
Indústria química i farmacèutica	283	0,99%
Cautxú i matèries plàstiques	254	0,89%
Productes minerals no metàl·lics diversos	2.579	9,02%
Metal·lúrgia i fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	3.631	12,70%
Material i equip elèctric, electrònic i òptic	213	0,75%
Maquinària i equip mecànic	525	1,84%
Vehicles de motor i material de transport	439	1,54%
Indústries manufactureres diverses	2.438	8,53%
Reparació i instal·lació de maquinària i equip	2.462	8,61%
Subministrament d'electricitat i gas	1.025	3,59%
Aigua i residus	2.814	9,84%

Font: Enquesta industrial d'empreses. Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de l'INE i elaboració pròpia.

Quadre I–34. Productivitat aparent del treball, EBE per ocupat i cost laboral unitari a les Illes Balears (2008)

ACTIVITAT	Productivitat aparent del treball	EBE per ocupat		Cost laboral unitari	
	Milers d'euros	Milers d'euros	%	Milers d'euros	%
Total indústria	**5.494.503,60**	**5.294.681,90**		**113.854,20**	
Total indústria	50,18	20,58	41,02%	29,60	58,98%
Indústries extractives i del petroli	66,55	38,42	57,73%	28,13	42,27%
Alimentació	31,95	4,36	13,66%	27,59	86,34%
Begudes i tabac	92,63	51,63	55,74%	41,00	44,26%
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	28,45	7,33	25,77%	21,12	74,23%
Fusta i suro	25,44	3,80	14,92%	21,64	85,08%
Paper i arts gràfiques	31,29	7,29	23,31%	24,00	76,69%
Indústria química i farmacèutica	47,24	12,83	27,16%	34,41	72,84%
Cautxú i matèries plàstiques	33,16	5,10	15,37%	28,06	84,63%
Productes minerals no metàl·lics diversos	39,21	6,70	17,09%	32,51	82,91%
Metal·lúrgia i fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	29,19	8,39	28,76%	20,79	71,24%
Material i equip elèctric, electrònic i òptic	31,22	2,75	8,80%	28,47	91,20%
Maquinària i equip mecànic	46,39	6,23	13,43%	40,16	86,57%
Vehicles de motor i material de transport	51,12	12,54	24,53%	38,58	75,47%
Indústries manufactureres diverses	28,47	4,95	17,40%	23,52	82,60%
Reparació i instal·lació de maquinària i equip	37,65	9,66	25,66%	27,99	74,34%
Subministrament d'electricitat i gas	392,59	313,56	79,87%	79,03	20,13%
Aigua i residus	53,41	13,93	26,08%	39,48	73,92%

Font: Enquesta industrial d'empreses. Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de l'INE i elaboració pròpia.

permès que els resultats que es presenten a continuació es puguin presentar de forma més homogènia que els que es varen presentar en l'edició de l'any anterior. En termes d'ocupació i tal com s'ha avançat en l'apartat anterior, un dels aspectes que més criden l'atenció és que l'activitat de l'alimentació agrupa el 2008 el 14% dels ocupats, i el seu resultat d'explotació tot just representa el 6,5% del corresponent total del sector. (Vegeu el quadre I-33.)

El següent grup quant a ocupats és el metal·lúrgic i la fabricació de productes metàl·lics, amb un 12,7%. Entre ambdues activitats agrupen més del 25%; no obstant això, en termes de resultats d'explotació representen tot just l'11,8% del total del sector.

D'altra banda, durant el 2008 s'estima que en el sector industrial de les Illes Balears la productivitat aparent del treball se situa entorn dels 50,18 milers d'euros; l'excedent brut d'explotació per ocupat (EBE per ocupat), en 20,58 milers d'euros, i el cost laboral unitari, en 29,60 milers d'euros. (Vegeu el quadre I-34.)

Els tres grups amb major productivitat aparent del factor treball durant el 2008 varen ser el subministrament d'electricitat i gas (392,59 milers d'euros), seguida des de lluny de les begudes i el tabac (92,63 milers d'euros) i les indústries extractives i del petroli (66,55 milers d'euros). Per contra, els que pitjor productivitat aparent del factor treball presenten són la fusta i el suro (25,44 milers d'euros), el tèxtil, la confecció, el cuir i el calçat (28,45 milers d'euros) i les indústries manufactureres diverses (28,47 milers d'euros). En els tres primers, l'EBE per ocupat arriba de mitjana als 64,44 milers d'euros, enfront dels 19,36 milers d'euros d'EBE per ocupat de mitjana de les tres activitats amb pitjor productivitat.

Finalment, el cost laboral unitari mitjà dels tres primers arriba als 35,55 milers d'euros, enfront dels 75,15 milers d'euros dels tres últims. En conclusió, el que es constata una vegada més és que les activitats en les quals el pes de l'ocupació és rellevant presenten una penalització tant en termes de resultats d'explotació com de productivitat aparent del factor treball. Per contra, les activitats en què el pes de l'ocupació i, per tant, de la despesa de personal no és tan rellevant presenten nivells millors de productivitat aparent del factor treball i s'aconsegueixen resultats d'explotació millors.

6.4.3. L'energia

Quant a facturació de l'energia elèctrica per usos, s'observa que l'any 2009 hi ha una important davallada respecte del 2008 estimat en un -8,6%, enfront d'un creixement d'un 3,59% l'any anterior.[54] Tant l'ús domèstic, amb una caiguda del -6,21%, com la baixa tensió (-11,58%), com el comportament de l'alta tensió, amb un -7,88%, són indicadors de l'important efecte negatiu de la crisi. En l'anàlisi per illes, Mallorca cau un -8,72%, mentre que el 2008 va créixer un 3,1%. Menorca presenta la caiguda més important amb un resultat agregat de -9,9%.

54. Cal destacar la importància creixent que té a les Balears l'impuls d'energies renovables, com és el cas de la solar tèrmica, l'energia solar fotovoltaica, l'eòlica i la biomassa, per tal d'assolir l'estratègia europea en la lluita contra el canvi climàtic. El Pla d'Acció per a l'Eficiència Energètica de la UE proposa estalviar un 20% d'energia per a l'any 2020, de manera que la lluita contra els excessos del consum d'energia ha de ser una acció comuna de totes les forces polítiques europees. Dins aquest marc, s'insisteix en el paper que han d'exercir les fonts d'energia renovable, i en la necessitat d'afavorir-ne el desenvolupament. (Vegeu: http://www.caib.es/sacmicrofront/archivopub.do?ctrl=MCRST253ZI69511&id=69511, pàg. 3).

Les Pitiüses presenten la menor caiguda amb un -7%. (Vegeu el quadre AI-32.)

Si s'analitza la facturació d'energia elèctrica per sectors econòmics, en termes agregats es pot observar com l'any 2009 ha presentat un descens de la facturació d'uns 380.000 MW/h respecte del 2008. Aquesta reducció es basa principalment en la important caiguda d'un -24% en la facturació de la indústria, i d'un -22%, de la construcció. (Vegeu el quadre AI-33.)

Quant al consum de productes petrolífers líquids, el 2009 ha caigut un -7,6%, més d'un punt respecte de l'any anterior. Menorca ha presentat la caiguda més forta, amb un -10,57%, seguida de les Pitiüses i Mallorca amb reduccions superiors al 7% respecte del 2008. (Vegeu el quadre AI-34.)

6.4.4. Les indústries relacionades amb el sector de la construcció

La indústria del ciment és l'activitat principal de les indústries relacionades amb el sector de la construcció. L'evolució d'aquesta indústria es presenta, com cada any, en l'apartat 7.2.1, ja que la producció i el consum de ciment s'utilitzen com un dels principals indicadors d'activitat del sector de la construcció. (Vegeu l'apartat 7.)

En termes agregats, durant el 2009 es varen extreure a les Balears un total de 3.450,35 milers de tones de minerals no metàl·lics, la major part dels quals (el 68%) és de calcàries. Per illes, 1.998,96 milers de tones es varen extreure a Mallorca, 536,60 milers de tones a Menorca i 914,79 milers de tones a Eivissa. Aquestes dades indiquen que respecte del 2008 l'extracció de minerals no metàl·lics a les Balears pràcticament es va reduir un -36% tant en termes agregats com per illes. (Vegeu els quadres AI-35 i AI-36.)

6.5. La inversió industrial

És pot observar que l'estadística de l'any 2009 corresponent als expedients de noves indústries que ha tramitat el Registre Industrial de la Direcció General d'Indústria presenta en termes agregats i d'acord amb l'escenari econòmic actual, una menor inversió industrial, amb menor potència elèctrica instal·lada i amb menys ocupacions respecte de l'any 2008. En total, es comptabilitzen 69,7 milions d'euros en inversió nova, més de 10.000 Kw de potència instal·lada i més de 2.000 ocupacions. Aquest comportament negatiu es deu principalment al mal resultat de l'illa de Mallorca i al seu enorme pes dins el resultat global de l'arxipèlag, ja que, si aprofundim per illes, destaquen positivament els resultats de Formentera, si els comparam amb els que va obtenir durant l'exercici anterior, ja que creix espectacularment en totes les variables citades. D'altra banda, destaquen també positivament Menorca i Eivissa quant a inversió industrial, amb creixements percentuals molt rellevants. La primera també destaca pel major ús de potència elèctrica, amb un creixement per sobre del 200% respecte de l'exercici 2008 i, finalment, Eivissa presenta un important augment del personal emprat, amb un creixement del 8,6% respecte del que va registrar durant l'exercici passat. (Vegeu el quadre AI-37.)

7

CONSTRUCCIÓ

RESUM

L'indicador global d'activitat per al 2009 va decréixer a una taxa del -33,1% (la principal caiguda des del 1986), enfront del -20% de l'any anterior. La comptabilitat regional d'Espanya ha estimat una contracció del producte interior brut (PIB) a preus corrents del sector de la construcció del -10,4%, que supera el descens mitjà d'Espanya, que va ser del -7,8%. En una primera estimació, el sector de la construcció va arribar als 2.290,6 milions d'euros i va aportar el 8,7% a l'estructura sectorial del PIB total, la qual cosa representa una pèrdua de 0,7 punts percentuals. La feble activitat de la construcció es va reflectir, ràpidament, en el mercat laboral. Amb dades de l'enquesta de la població activa, la població ocupada en el sector va decréixer de mitjana un 19,0%, i va arribar als 65.200 treballadors, enfront dels 80.600 treballadors del 2008. D'altra banda, les xifres d'atur per al conjunt de la comunitat varen continuar empitjorant respecte del 2008, any en què ja s'havien duplicat respecte de l'anterior. Amb dades de l'INEM, el nombre mitjà d'aturats que es varen registrar el 2009 es va situar en les 17.501 persones, enfront de les 10.280 del 2008 i de les 5.671 del 2007. En aquest últim any, la població aturada es va incrementar de mitjana un 81,3%.

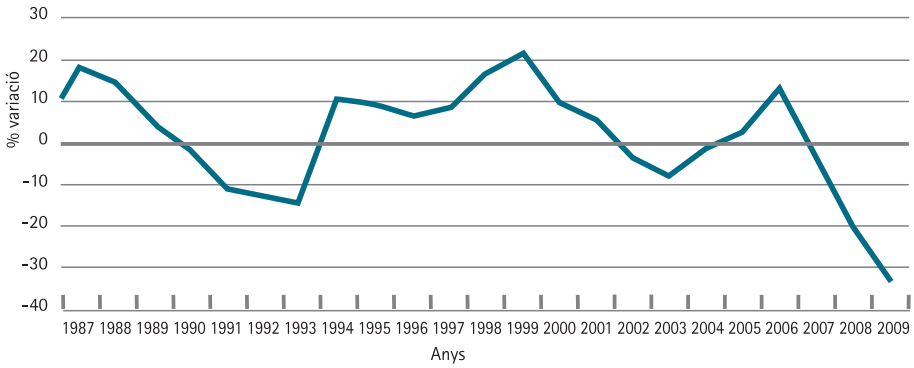
Es varen vendre 343,6 milers de tones de ciment, enfront dels 638,6 milers de tones del 2008. Aquesta variació va suposar una disminució del 46,2%. Durant l'any 2009, les entrades dels diferents materials de construcció, exclòs el ciment, també es varen contreure i es registrà la menor xifra dels últims onze anys. Les entrades de materials de construcció varen disminuir un 30%, i varen arribar a les 216,8 milers de tones. Per primera vegada des de l'any 2000, any en què comença la sèrie, els costs del sector de la construcció es varen reduir de forma agregada un 1,1%. A diferència del que havia ocorregut durant l'any anterior, el 2009 la inversió pública, sobretot d'obra civil, constituí el pilar de la construcció i va compensar, en part, les disminucions registrades en l'àmbit privat. El 2009, amb una situació econòmica afeblida, sobretot en el sector privat de la construcció, el Govern central va utilitzar la licitació pública com a mesura d'impuls per pal·liar la crisi. Va posar en marxa el Pla E, amb el qual es va recuperar l'impuls d'anys anteriors, que va arribar fins als 893,58 milions d'euros, un dels nivells més alts des de l'any 2000 i similar al que va registrar el 2004. Aquesta injecció pública va suposar un 71,9% més que l'any 2008. Pel que fa a l'origen d'aquestes inversions públiques, el 2009 també va ser un any de canvis. Si des de l'any 2005 l'Administració central finançava cada vegada més licitacions i guanyava pes a costa de l'Administració autonòmica, l'any 2009 la procedència del finançament va canviar i va ser l'Administració local la que més licitacions va finançar.

7.1. INTRODUCCIÓ

El 2009 va ser un any recessiu i complicat per al sector. Tots els indicadors i les ràtios d'activitat varen anar disminuint els ritmes d'activitat i la majoria varen arribar a taxes per al conjunt de l'any que se situaren entre el 30% i el 60% als seus nivells de l'any anterior. El mateix va ocórrer amb els indicadors avançats d'activitat, ja que les obres i els habitatges visats varen experimentar la reculada més important dels últims 40 anys. El descens d'activitat va agreujar la situació del mercat laboral i va elevar el nombre de desocupats del sector. L'indicador global d'activitat es va continuar desplomant. (Vegeu el gràfic I-13.)

Si el 2008 l'indicador global d'activitat va registrar un nivell similar al que s'assolí durant la crisi de la dècada dels noranta, l'any 2009 es va desaccelerar encara més. Es tracta d'un índex que amida l'evolució del sector per mitjà del comportament de les vendes de ciment i de la mà d'obra ocupada. L'índex per al 2009 va decréixer a una taxa del -33,1%, enfront del -20,0% de l'any anterior. No obstant això, cal destacar que durant l'any 2009 va canviar la metodologia per calcular la mà d'obra ocupada. Les classificacions CNAE utilitzades per calcular la mà d'obra ocupada varen ser diferents entre els dos anys com-

Gràfic I-13
Indicador global d'activitat (1987–2009)

Font: Elaboració pròpia.

parats. El 2008 es va utilitzar una classificació CNAE de l'any 1993, mentre que el 2009 es va utilitzar la metodologia de l'any 2009. A l'efecte de continuar amb la sèrie històrica, i amb totes les reserves a l'hora de calcular l'IGA i d'analitzar-lo, s'utilitza el diferencial de població entre els dos anys. També és important assenyalar que, atesa la naturalesa de les variables que l'integren, aquest indicador tendeix a donar més importància a l'evolució de l'activitat futura del sector que a l'activitat duta a terme, i únicament amida variables físiques i no les monetàries, a diferència del PIB i del VAB.

La comptabilitat regional d'Espanya va publicar el mes d'abril la primera estimació per a l'any 2009 del producte interior brut (PIB) a preus corrents del sector de la construcció. Amb les primeres dades, la reculada que va sofrir el PIB del sector va ser intens, concretament del -10,4%, i va superar el descens mitjà d'Espanya, que va ser del -7,8%. En una primera estimació, el sector de la construcció va arribar als 2.290,6 milions d'euros i va aportar el 8,7% a l'estructura sectorial del PIB total. A escala nacional, les dades del sector són una mica millors. En aquest cas, el pes de la construcció en el total del PIB va ser del 10,0%, i va perdre 0,4 punts percentuals respecte de l'any anterior. A les Balears, la pèrdua es va xifrar en 0,7 punts percentuals. En valors, el PIB nacional va superar els 104.828 milions d'euros, enfront dels 113.638 milions d'euros del 2008.

Una altra manera d'aproximar-se al comportament del sector és per mitjà de l'anàlisi de l'evolució que han experimentat els indicadors d'activitat dels factors que intervenen d'una manera més destacada en la producció. A continuació, es comenten de forma particularitzada els diferents indicadors d'activitat relacionats amb els factors de producció.

7.2. Factors de producció

En aquest apartat analitzam l'evolució dels materials de construcció, el ciment i la resta de materials de construcció, l'ocupació i els costs directes dels factors de producció, que inclou materials i mà d'obra i exclou el cost del sòl.

7.2.1. Materials de construcció

En aquest apartat es presenten les dades relatives a la producció, el consum aparent i les vendes de ciment, així com les dades relatives a les entrades i les sortides tant de ciment com d'altres materials de construcció dels ports de les Illes Balears.

7.2.2.1. Ciment

Durant el 2009, la producció interior de ciment es va reduir un 50,5% i s'estima una fabricació de 270,9 milers de tones, enfront de les 547,3 mil de l'any anterior. Aquest descens es deu, en part, al fet que l'única fàbrica de ciment a les Illes Balears va tenir tancada la seva producció durant sis mesos. No obstant això, és prudent considerar aquestes dades com a estimatives, ja que cap font publica la xifra i ha estat necessari introduir hipòtesis respecte de l'evolució dels components del consum aparent de ciment. (Vegeu el quadre A-I 38)

El 2009, l'aprovisionament net exterior de ciment, que es calcula per la diferència entre les entrades i les sortides a través dels ports, i que facilita l'Autoritat Portuària de les Balears, va ser de 311,3 milers de tones. Aquesta xifra es va continuar reduint respecte de l'any anterior, però de forma més moderada (-3,1%). El gran descens es va registrar durant el 2008, amb un -34,5%. L'aprovisionament net de ciment és un indicador que reflecteix en poc temps els moviments cíclics de l'activitat del sector, ja que és un material que s'incorpora a la primera fase del procés de construcció. A final del 2008, el sector es va desplomar: la crisi financera i el descens de demanda varen fer ajornar les decisions d'iniciar nous projectes i l'entrada de ciment es va reduir significativament. De manera que el port de Palma va registrar, per primera vegada en la història de la sèrie, un aprovisionament net negatiu de 43,5 mil tones. És a dir, varen sortir més tones de ciment de les que hi varen entrar, ja que la producció interior va sobrar per satisfer la demanda interna. En aquests últims tres anys, l'aprovisionament anual de ciment ha anat registrant taxes interanuals negatives que situen el seu mínim a l'any 2008, ja que el 2009 les taxes es varen moderar.

La situació es va estabilitzar el 2009, ja que l'aprovisionament net es va quantificar en 71,5 milers de tones, fet que va permetre recuperar xifres d'anys anteriors. A Menorca, l'aprovisionament net es va reduir un -24,0% respecte de l'any anterior, i va arribar als 59,1 milers de tones. A les Pitiüses va decréixer un -29,7% i va registrar els 90,9 milers de tones. És interessant comentar que l'aprovisionament d'aquestes dues illes menors es va fer directament des de la Península, sense passar per Mallorca ni sense aprovisionament de producció interior.

El consum aparent de ciment, indicador elaborat a partir d'agregar el saldo net d'a-

provisionament exterior dels diferents ports i la producció interior, es va reduir un 33,0%, enfront del 27,6% de l'any anterior. El fet de no disposar d'informació desagregada per CA, ens permet inferir que aquest percentatge va seguir la mateixa tendència que la mitjana nacional, xifra oficial d'OFICEMEN.

Quant a les vendes de ciment, publicades per OFICEMEN per al conjunt de l'any, es varen vendre 343,6 milers de tones, enfront dels 638,6 milers de tones del 2008. Aquesta variació va suposar una disminució del 46,2%.

7.2.2.2. La resta dels materials de construcció

Durant l'any 2009, les entrades dels diferents materials de construcció, exclòs el ciment, també es varen contreure, ja que es va registrar la menor xifra dels últims onze anys. Les entrades de materials varen disminuir un 30%, i arribaren a les 216,8 milers de tones. (Vegeu el quadre AI-39.)

Fent una anàlisi retrospectiva, durant el període 1996-2000 les entrades anaven, cada any, en augment i reflectien una línia ascendent. No obstant això, el 2001 es va produir un canvi, ja que es va obtenir la primera taxa de variació negativa (-16,5%). Aquest comportament es va repetir en els últims quatre anys, amb decreixements propers a l'-1,5%. No obstant això, el 2005, i per primera vegada després de quatre anys consecutius de decreixements, les entrades dels diferents materials de construcció, exclòs el ciment, varen créixer un 19,1%. Aquest augment va durar poc, ja que varen tornar a caure el 2006 (-1,6%) i 2007 (-17,8%). El 2008 les entrades de materials de construcció, exclòs el ciment, a través dels ports varen arribar a un valor total de 309,7 milers de tones i va suposar un 32,9% menys que el 2007. El 2009 la disminució va ser del 30%.

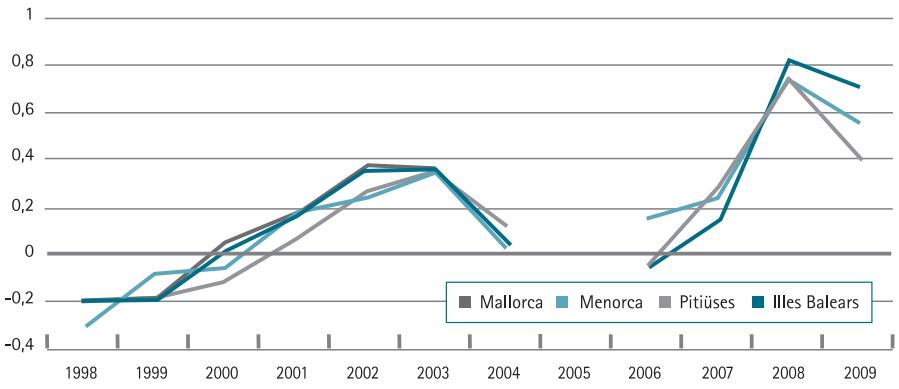
Per illes, totes les entrades de construcció varen decréixer. Pels ports de Mallorca (Palma i Alcúdia) varen entrar 148,2 milers de tones, el 68,3% del total de les entrades de les Illes Balears, i varen registrar una taxa de variació negativa del 34,6% respecte del 2008. Els ports menorquins varen rebre 24,7 milers de tones, que varen representar l'11,4% del total de les entrades, i varen decréixer un 23,4% respecte de l'any anterior. Els ports de les Pitiüses varen absorbir 43,9 milers de tones, fet que va suposar un 20,3% del total i una disminució del 13,8%.

7.2.2. L'ocupació

El mercat laboral del 2009 va seguir registrant un comportament en clara reculada, ja iniciat el 2008. No obstant això, aquests dos anys no es poden comparar perquè per calcular-los es varen utilitzar dues classificacions de CNAE diferents. L'any 2008 es va calcular amb CNAE-93, i el 2009, amb CNAE-09. En qualsevol cas, el 2009 va disminuir la població ocupada i va augmentar l'aturada. (Vegeu el quadre A I-40.1 i el gràfic I-14.)

La feble activitat de la construcció es va reflectir ràpidament en el mercat laboral, en què es varen observar reculades importants. El nombre mitjà d'afiliats a la Seguretat Social va ser de 52.373 treballadors (enfront dels 63.144 treballadors del 2008 i dels 69.379 del 2007). Per règims, els afiliats al règim general varen arribar als 36.188 treballadors, enfront dels 45.583

Gràfic I-14
Evolució de la taxa d'atur (1998-2008)

Font: Elaboració pròpia.

treballadors de l'any 2008 i dels 52.525 del 2007. Els afiliats autònoms varen arribar a les 16.185 persones, enfront de les 17.561 de l'any 2008 i de les 16.854 del 2007.

A escala nacional, el nombre d'afiliats a la construcció va caure un 22,6%, fet que va significar la destrucció de 519.453 llocs de feina. Per al conjunt de l'any, el nombre de treballadors afiliats a la Seguretat Social l'últim dia del mes es va situar en 1,78 milions de treballadors.

Amb dades de l'enquesta de la població activa, segons la classificació nacional d'activitats econòmiques CNAE-93, la població ocupada en el sector va decréixer, de mitjana, un 19,0%, i va arribar als 65.200 treballadors, enfront dels 80.600 treballadors del 2008, any en què va iniciar una tendència decreixent i va disminuir un moderat 0,1%. En l'àmbit nacional, el 2009 la població ocupada es va reduir un 23,0%, enfront del -10,9% del 2008.

D'altra banda, les xifres d'atur per al conjunt de la comunitat varen continuar empitjorant respecte del 2008, any en què ja s'havien duplicat respecte de l'anterior. Amb dades de l'INEM, el nombre mitjà d'aturats que es varen registrar el 2009 es va situar en les 17.501 persones, enfront de les 10.280 del 2008 i de les 5.671 del 2007. En aquest últim any, la població aturada es va incrementar, de mitjana, un 81,3%.

7.2.3. El cost dels factors

Per primera vegada des de l'any 2000, any en què comença la sèrie, els costs del sector de la construcció es varen reduir de forma agregada un 1,1%. Segons dades de l'Associació de Constructors de Balears i després d'una anàlisi d'elaboració pròpia, el 2009 els costs directes del sector, incloent preus de consum de materials i mà d'obra i excloent el cost del sòl, varen decréixer prop d'un 1%.

L'evolució dels preus dels costs dels factors va reflectir la pèrdua de demanda del sector durant el 2009. No obstant això, el mecanisme de translació de les correccions cícliques del sector als costs no és immediata, ja que un dels seus components més importants, la mà d'obra, es regula amb paràmetres rígids. Durant el període 2000-2003, l'activitat del sector es va anar afeblint i els costs directes varen traslladar aquesta pèrdua de ritme a una taxa de creixement positiva cada vegada més reduïda. Es va passar d'un 4,8% el 2000 a un moderat 0,1% el 2003. No obstant això, a partir del 2004 la bonança econòmica del sector va fer repuntar els costs, i va passar d'un 4,5% el 2004 a un 6,1% el 2007. El 2008, any en què va començar la crisi del sector i els indicadors d'activitat ja disminuïen de forma significativa, els costs dels factors varen continuar creixent, encara que més moderadament (3,7%). Finalment, el 2009, els costs varen disminuir un 1,1%.

Considerant de manera individual els factors desagregats, el 2009 tots els factors analitzats de l'índex de preus de la construcció varen decréixer respecte del 2008, excepte dos: el cost laboral i la ceràmica. Per sisè any consecutiu, a data de lliurament de l'informe, no disposam d'informació sobre les partides de coure, alumini i energia. I per segon any, tampoc no es disposa de dades sobre els costs dels aglutinants. En aquest sentit, l'anàlisi és provisional i no preveu totes les partides en la seva magnitud.

D'una banda, tot i que es destruïa ocupació en el sector, el cost de la mà d'obra se seguia incrementant. Ho va fer un 3,5%, el mateix que el 2008. D'altra banda, la resta de materials varen disminuir els seus costs, magnitud que va compensar que el cost de la mà d'obra es mantingués. El cost del ciment va decréixer un 5,6% (enfront del creixement del 3,6% de l'any anterior). El mateix va ocórrer amb l'acer, que es va reduir un 26,7% (enfront del creixement del 20,2% de 2008). No obstant això, els costs de la ceràmica varen continuar creixent, un 3,9% (enfront del 5,7% de l'any anterior), i els de la fusta ho varen fer un 1,7%, el mateix que el 2008.

7.3. La producció

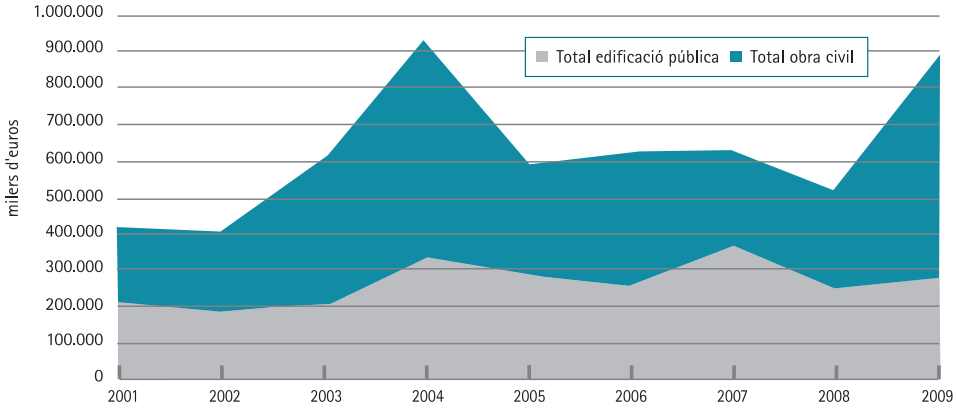
En aquest apartat s'analitza el comportament dels dos components bàsics de l'activitat del sector: la inversió pública i l'edificació privada.

7.3.1. La inversió pública

A diferència del que havia ocorregut durant l'any anterior, el 2009 la inversió pública, sobretot d'obra civil, constituí el pilar de la construcció i va compensar, en part, les disminucions registrades en l'àmbit privat. Al llarg de l'any, l'impuls de les obres públiques va contribuir proactivament a evitar una aturada més gran de la construcció.

Segons dades de SEOPAN, a partir de l'any 2000, però sobretot del 2003, la licitació pública s'havia caracteritzat per créixer de forma molt ràpida, amb taxes mitjanes superiors al 20% i, a més, havia anat guanyant pes dins el sector de la construcció.

Gràfic I-15
Licitació oficial (2001-2009)

Font: Seopan.

No obstant això, a partir del 2005, coincidint uns mesos abans amb les eleccions autonòmiques i el canvi de govern, va canviar la tendència i l'obra pública es va frenar, per la qual cosa varen licitar només la meitat del que es licitava en anys anteriors. Es va passar de licitar 931,65 milions d'euros el 2004 a 599,42 milions d'euros el 2005, un 35,7% menys. (Vegeu el quadre A I-40.2 i el gràfic I-15.)

La situació es va moderar en els tres anys següents. El 2006, la licitació encara creixia però a un ritme més suau (4,4%) i va registrar 625,55 milions d'euros. El 2007 només va augmentar un 1,1% i va arribar als 632,27 milions d'euros. I el 2008, les polítiques d'inversió pública varen continuar restrictives i varen reduir la licitació en un 17,8% i registraren 519,78 milions d'euros.

El 2009, amb una situació econòmica afeblida, sobretot en el sector privat de la construcció, el Govern central va utilitzar la licitació pública com a mesura d'impuls per pal·liar la crisi. Va posar en marxa el Pla E,[55] amb el qual es va recuperar l'impuls d'anys anteriors fins a arribar a 893,58 milions d'euros, un dels nivells més alts des de l'any 2000 i similar al que es va registrar el 2004. Aquesta injecció pública va suposar un 71,9% més que l'any 2008. Les diferències a escala nacional són notables. A Espanya la licitació pública va decréixer un 2,3%.

Analitzant la licitació per tipologies, el 2009 varen augmentar tant l'edificació pública com l'obra civil, tot i que cal destacar el gran impuls del segon grup. L'edificació pública va augmentar un 8,1% respecte de l'any anterior i va assolir els 278,54 milions d'euros, mentre que l'obra civil va més que duplicar el valor de les

55. Pla espanyol per a l'estímul de l'economia i l'ocupació.

obres licitades, ja que va créixer un 134,6% i va arribar als 615,04 milions d'euros (enfront dels 262,11 milions de l'any anterior).

Quant a l'origen d'aquestes inversions públiques, el 2009 també va ser un any de canvis. Si des de l'any 2005 l'Administració central finançava cada vegada més licitacions, i guanyava pes a costa de l'Administració autonòmica, l'any 2009 la procedència del finançament va canviar i va ser l'Administració local la que més licitacions va finançar. El percentatge d'obres finançades per l'Administració local es va aproximar al 60% del total (enfront del 37,1% de l'any 2008); el restant 40%, es va repartir a parts iguals entre l'Administració central i l'autonòmica.

7.3.2. La inversió privada

L'any 2009 va acabar amb un sector en plena recessió. D'una banda, les obres i habitatges visats, que representaven un consistent indicador avançat de l'activitat futura del sector, varen experimentar la reculada més important dels últims 40 anys i varen acumular el descens de l'any anterior. (Vegeu els quadres AI-41 i A I-42 i el gràfic I-16.)

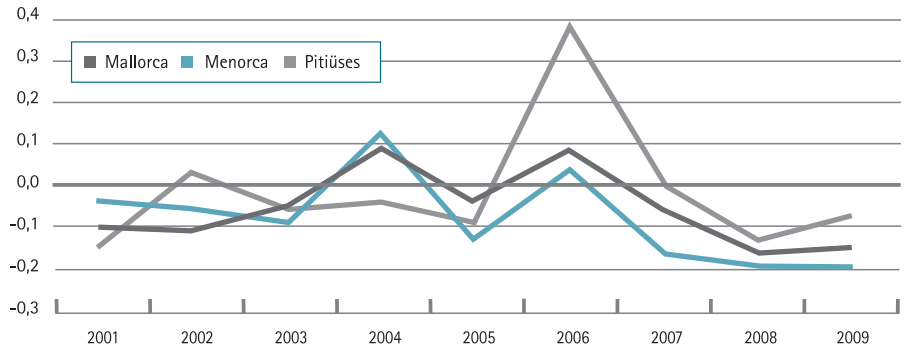
Així mateix, també va ser clara la pèrdua de dinamisme reflectida per la ràtio habitatge per obra visada, que es va acostar a zero. Aquest valor de la ràtio no s'havia assolit des del 1968, any en què es va iniciar la sèrie. (Vegeu el gràfic I-17.)

Aquesta ràtio, que sintetitza l'impuls d'activitat del sector de la construcció residencial, no es va realimentar com en anys anteriors. Com s'explica detalladament en l'apartat d'habitatge del capítol III, a mesura que s'aguditzen les restriccions creditícies a promotors i compradors i la demanda cau, és habitual observar que les obres iniciades s'alenteixen, se'n fracciona la construcció, o, directament, s'ajorna l'inici de les obres. És a dir, es redueix l'impuls de producció i la ràtio és menor a 1. Mentre que durant els anys d'activitat expansiva, la ràtio és superior a 1, és a dir, el nombre d'habitatges iniciats supera els acabats. Així, el 2009, la ràtio d'habitatge iniciat per habitatge acabat va ser de 0,29, la meitat de la xifra registrada el 2008, que ja es considerava baixa. No hi ha en tota la història d'aquesta sèrie una ràtio tan baixa.

D'altra banda, l'activitat en curs encara va continuar essent elevada, tot i moderar-se respecte del 2008, a causa de la pròpia inèrcia del sector. El 2009 es varen acabar 9.410 habitatges, només un 22% menys que el 2008. (Vegeu el quadre AI-43 i els gràfics I-18 i I-19.)

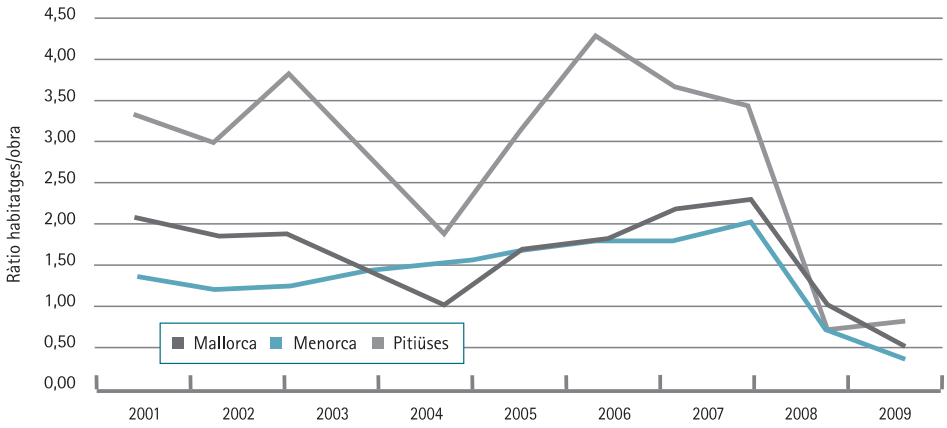
Les restriccions econòmiques i creditícies, que varen afectar tant empresaris del sector com clients, i la progressiva deterioració de l'economia i de l'ocupació varen frenar amb força el cicle d'habitatges iniciats. La correcció cíclica que afectava el sector durant l'any 2008, unida a les conseqüències de la crisi financera, va generar un descens superior al 53% en el nombre d'habitatges iniciats. El 2009 aquest comportament es va accentuar i els habitatges iniciats varen disminuir un 58% més que el 2008. En nombre, varen passar d'iniciar-se 6.444 habitatges el 2008, després d'un nivell de 13.892 habitatges el 2007, a 2.685 el 2009.

Gràfic I-16
Taxa de variació interanual de projectes visats (2001-2009)

Font: COAIB

Gràfic I-17
Ràtio: habitatges/obra (2001-2009)

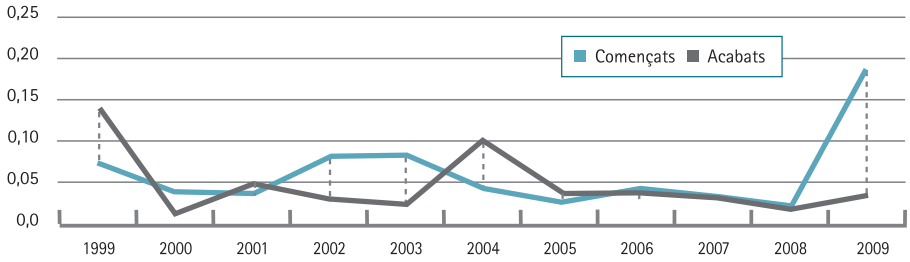

Font: COAIB

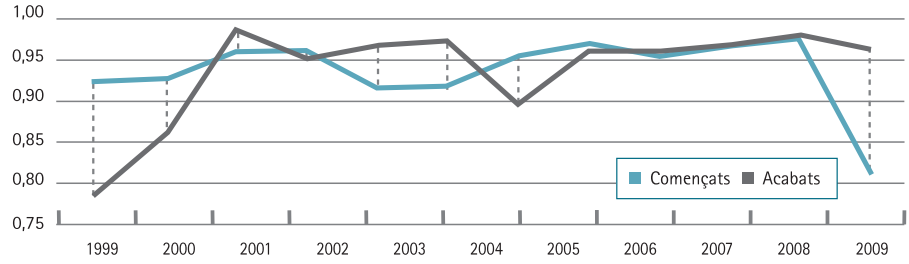
Per tipologia, en una gran majoria varen continuar essent habitatges lliures (81,4%), encara que aquest percentatge es va reduir respecte d'anys anteriors (el 2008 va ser del 97,6%). El restant 18,6% varen ser habitatges de protecció ja iniciats. En taxes de variació, el comportament va ser diferent entre la tipologia d'habitatge. En el cas dels habitatges lliures, aquests varen disminuir un 65,2% respecte del 2008, mentre que els protegits es varen incrementar un 223,4%.

Es varen acabar 9.071 habitatges lliures i 339 habitatges VPO. És important destacar l'impuls que varen generar les polítiques

Gràfic I-18
Habitatges protegits (1999-2009)

Gràfic I-19
Habitatges lliures (1999-2009)

Font: Elaboració pròpia

expansives a l'activitat residencial de protecció oficial. L'activitat residencial pública va constituir un reforç anticíclic, dins les seves limitacions, per al sector de la construcció. El 2009, el pes dels habitatges protegits en l'edificació residencial es va incrementar de forma important respecte dels últims deu anys. Els habitatges iniciats varen passar de representar un 2,4% del total d'habitatges el 2008 a un 18,5% el 2009. Gairebé no va afectar els habitatges acabats, que es varen mantenir entorn del 3,6%, xifra semblant al pes que varen tenir durant els anys 2005 i 2006.

Quant als indicadors avançats d'activitat relatius a projectes visats, variables que facilita el Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears, i fent una anàlisi retrospectiva del comportament de les obres i dels habitatges visats, el comportament recent més similar es trobaria a la dècada dels noranta, explicat detalladament en el l'apartat d'habitatge del capítol III.

Durant el període 2000-2003, les obres i els habitatges visats també registraren unes taxes negatives de creixement. No obstant això, aquests percentatges varen ser de l'ordre del 9% i del 25% respectivament, menys de la meitat del que es reduïren el 2008, que foren del 16% i del 66%. El 2009, les obres i els habitatges visats continuaren desplomant-se, encara que a un ritme una mica menor: -14,2% i un -53,6% respectivament. Varen sumar el seu descens

pronunciat al decreixement ja acumulat durant el 2008. (Vegeu el quadre AI-41.)

Per segon any consecutiu, les obres visades durant el 2009 varen decréixer a un ritme similar al del 2008. A les Illes Balears es varen visar 4.699 obres, un 14,2% menys que el 2008 (que va arribar a les 5.561 obres). A Mallorca, la incidència va ser del -16,2%, amb 3.606 obres visades. A Menorca es varen visar 518 obres, xifra que va suposar un 19,4% menys que el 2008 (que va decréixer en el mateix percentatge). I, finalment, a les Pitiüses es varen visar 575 obres, un 6,8% menys que el 2008 (que va decréixer un 12,7%).

Per nombre d'habitatges, el descens va ser significatiu: es varen visar la meitat dels habitatges que el 2008, una xifra que ja havia quedat reduïda a una tercera part. En cap altra etapa recessiva anterior des del 1968 no es va produir una correcció tan violenta i de tanta intensitat com en aquesta. No s'arribava a una xifra d'habitatges visats tan baixa des de feia 40 anys. Aquest debilitament es va quantificar en un descens del 53,6% (enfront del -66,3% de l'any anterior). Per illes, les que varen tenir el millor comportament foren les Pitiüses, que varen créixer un 5,8% més, conseqüència d'alguns projectes puntuals, després de la caiguda del 81,6% de l'any 2008. A Mallorca es visaren 1.805 habitatges, un 59,0% menys que l'any 2008, i a Menorca, 176 habitatges, un 60,0% menys. (Vegeu el quadre AI-41.)

Pel que fa a la grandària mitjana de les obres, mesurada en termes d'habitatges, la reculada també va ser significativa i va arribar a la ràtio més baixa dels últims quaranta anys. Per segon any consecutiu, la ràtio habitatge per obra, indicador de la grandària mitjana de les obres projectades, va ser inferior a 1: es va situar en 0,51, inferior al 0,95 estimat el 2008, a diferència de la situació del 2007, en què la ràtio calculada va ser de 2,37 habitatges per obra i creixia a una taxa del 5,8%. El 2009, aquesta ràtio va disminuir un 41,5%, que sumat a la disminució de l'any anterior, varen situar l'any 2009 com el pitjor en nombre d'habitatges col·lectius per obra. Per illes, a Mallorca la ràtio va ser de 0,49 habitatges per obra, fet que va suposar una disminució del 51,1% respecte del 2008 (que va decréixer un 55,0%). Aquest decreixement va reflectir una important disminució de l'habitatge col·lectiu visat. A Menorca, la ràtio va ser d'un 0,34, que va suposar un 50,3% menys que el 2008 (que va decréixer un 66,2%). A les Pitiüses, la ràtio es va situar en el 0,82, que va créixer un 13,5% respecte de l'any anterior, i foren les illes que millor es varen comportar. (Vegeu el quadre AI-42.)

Aquestes dues variables (obres i habitatges visats i grandària mitjana de les obres) posen de manifest que la construcció d'edificació plurifamiliar de nova obra va quedar reduïda a la mínima expressió i que la grandària mitjana de l'edificació residencial va ser mínima.

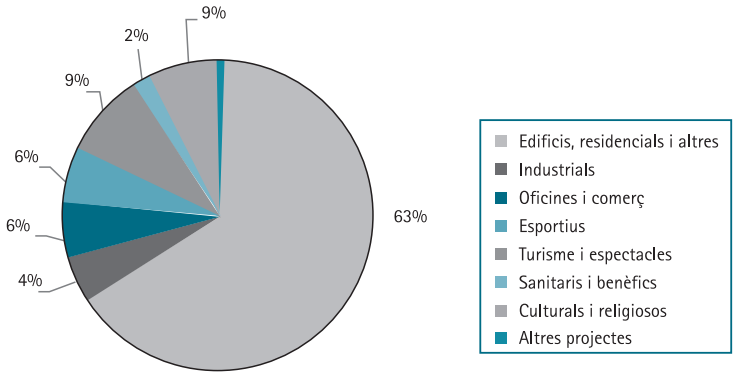
És habitual que en èpoques recessives es produeixi un efecte substitució d'obra nova per obra de reforma i ampliació, o bé que la deterioració de les obres de reforma no sigui tan significativa com la de les obres noves visades. El 2009, les reformes visades es reduïren un 4,2%, enfront de la disminució del 15,5% en el total d'obres visa-

des. És a dir, per al conjunt de l'any, es varen sumar 2.046 obres de reforma, enfront de les 2.135 de l'any anterior. Això va suposar que el 43,5% de les actuacions d'obra visada varen correspondre a reformes, enfront del 38,4% de l'any 2008. Aquest percentatge és similar al que es va arribar el 2004 (43,5%). Des de l'any 2002, les obres d'ampliació i reforma anaren perdent pes, com a conseqüència del major increment en les obres visades de nova construcció que en les obres per reformar. A partir del 2008, la ràtio començà a pujar, ja que, d'una banda, augmentaren les reformes i, de l'altra, les obres totals es reduïren. La situació durant el 2009 fou similar: les reformes s'incrementen (4,2%), mentre que les obres totals es redueixen (15,5%). (Vegeu el quadre AI-44.)

Per illes, el comportament va ser similar: les illes més perjudicades per l'obra nova visada foren les més beneficiades per les reformes. A Mallorca, les obres d'ampliació i reforma disminuïren un 1,7%; a Menorca, un -19,3%, i a les Pitiüses, un -1,2%. Quant al pes de les reformes sobre el total, totes les illes varen augmentar: a Mallorca, un 17,2%; a Menorca, un 0,1%, i a les Pitiüses, un 6,0%. A Menorca gairebé la meitat de les obres visades varen correspondre a reformes.

La distribució per tipus d'edificació de la superfície visada pel Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears aporta una descripció aproximada dels segments de la demanda privada del sector. El 2009, es varen visar una mica més d'1,4 milions de metres quadrats, un 32,9% menys que el 2008 (2,1 milions de metres quadrats). En els últims anys, la producció d'habitatge residencials s'anava moderant. Si l'any 2007 el pes de la superfície dels projectes visats en edificis residencials representava el 83,1% del total visat, el 2009 la superfície en edificis residencials va perdre pes, de la mateixa manera que en el nombre d'habitatges visats, fet que va suposar només un

Gràfic I-20
Tipologia de projectes visats a les Illes Balears (2009)

Font: COAIB.

62,9% de la superfície total. (Vegeu el quadre A I-45 i el gràfic I-20)

La distribució per illes no va seguir un patró tan similar al d'anys anteriors: els pesos de la superfície en edificis va ser del 62,5% a Mallorca, del 47% a Menorca i del 79% a les Pitiüses. Els ritmes de variació també varen oscil·lar: decreixements superiors al 42% a Mallorca i a Menorca, i un creixement gairebé de l'11% a les Pitiüses. A Menorca, la superfície residencial va perdre pes respecte de l'any 2008 i va suposar un 47,5% de la superfície total visada. A les Pitiüses la superfície residencial va arribar gairebé al 80%.

Pel que fa a la resta de tipologies, hi ha una disparitat de comportaments. No obstant això, cal destacar que la superfície dels projectes turístics i d'espectacles guanya pes per tercer any consecutiu, tot i que en aquest últim sector es redueix la taxa de variació respecte de l'any anterior. També destaca la superfície dels projectes culturals i religiosos, que també creixen respecte del 2008. En termes generals, perden pes els projectes industrials, d'oficines i de comerç.

El decreixement per illes tampoc no va ser igual: a Mallorca, els metres visats es varen reduir un 37,2% (enfront del -41,3% del 2008); a Menorca, un -34,9% (enfront del -44,7% del 2008); mentre que a les Pitiüses es va accentuar el creixement, que va passar d'un -67,7% a un 6,0%.

8

ELS SERVEIS PRIVATS

RESUM

El total de la renda generada (VAB) pels serveis privats a les Illes Balears (comerç, turisme, transport, tecnologies de la informació, immobiliàries i arrendaments, serveis a persones i empreses, i, altres activitats) és per a l'any 2007 (darreres dades disponibles abans del juny de 2010) de 9.338 milions d'euros, xifra que representa un augment del 12,04% respecte de l'any anterior. El personal ocupat és de 298.210 persones (el 2,7% més que el 2006), les despeses de personal assoleixen els 5.269 milions d'euros (amb un 8,26% superior a l'any anterior) i els excedents bruts d'explotació (EBE) comptabilitzen 4.254 milions d'euros (un 15,18% més que el 2006).

Pel que fa a les principals macromagnituds, cal destacar que per volum de negoci la principal activitat de serveis privats a les Illes Balears ha estat el comerç, amb més de 13.800 milions d'euros de facturació, més del doble que el turisme, segon dins aquest rànquing (6.130 milions d'euros) i seguit del transport (3.307 milions d'euros). Pel que fa al nombre d'empreses, la primera activitat és el comerç amb 19.576 empreses, seguit pels serveis a persones i empreses amb 15.034 empreses, i el turisme amb 10.575 empreses.

Quant als principals coeficients s'ha de dir que la branca que presenta una major grandària d'empresa és el turisme (7,4 ocupats per empresa). La major taxa d'assalariats és per a altres activitats. La major taxa de participació femenina és per als serveis a persones i empreses. Tecnologies de la informació és la que presenta la major productivitat i el major salari per ocupat. La branca que presenta la major taxa de VAB és el sector serveis a persones i empreses, i turisme és la que presenta la major taxa d'assalariats femenina i la que presenta la major taxa de despeses de personal. El que dóna una millor taxa d'estabilitat laboral és el sector del transports.

L'estructura ocupacional de les Illes Balears per part de les empreses de serveis privats en relació amb Espanya dóna un biaix positiu en termes del personal remunerat fixa dones i tot el personal eventual. En canvi, per sota s'hi troba el personal no remunerat. L'estructura ocupacional a les Balears és majoritàriament masculina (53%), però el percentatge de dones (47%) se situa 2 punts per sobra d'Espanya. El percentatge de dones només és inferior al d'Espanya en el cas del personal no remunerat.

L'ocupació per trimestres mostra un major creixement a les Illes Balears en el primer trimestre del 2007 en relació amb les dades de l'any anterior, amb un increment del 5,46%. Per activitats de serveis, es pot observar que en tots els casos la contractació del tercer trimestre supera la de les seves empreses homònimes espanyoles. Destaca sobretot el cas del turisme, amb quasi 10.000 contractats més que al segon trimestre, amb un increment en el tercer trimestre del 27,30% respecte de la mitjana anual.

8.1. INTRODUCCIÓ

Aquest apartat té per objecte presentar les dades de l'enquesta de serveis a l'àmbit de les Illes Balears.[56] Les dades que es presenten per a les Balears han estat elaborades per l'IBESTAT, i les dades per Espanya s'han tret de l'Institut Nacional de Estadística (INE).

L'enquesta anual de serveis de l'INE, que inclou també dades de l'enquesta anual de comerç i que es publica de forma separada, té caràcter estructural i periodicitat anual. S'adreça a totes les empreses dedicades al comerç, al turisme, als transports, a les tecnologies de la informació, a les activitats immobiliàries i de lloguer, als serveis a empreses, als serveis personals i als serveis recreatius i culturals.

Queden excloses d'aquesta enquesta les activitats de sanejament públic, l'educació i la sanitat de mercat, les activitats socials, les activitats d'intermediació financera i assegurances i la resta de serveis públics de no mercat, que bàsicament inclou, l'activitat que fan les administracions públiques i la sanitat i l'educació públiques.

Aquesta anàlisi inclou la presentació de les principals macromagnituds, els principals

56. Sobre l'enquesta de serveis a les Illes Balears, vegeu les publicacions del CES i l'INE del anys 2002 i les de 2003 a 2005, del CES, INE i IBAE/IBESTAT.

coeficients, les característiques de l'ocupació i l'anàlisi de l'ocupació per trimestres. Totes aquestes dades estan referides a l'any 2007, que són les darreres dades disponibles que s'han tancat entre el quart trimestre del 2009 i primer trimestre del 2010.

Presentam aquestes principals macromagnituds a partir de la classificació feta per l'IBESTAT, i que desagrega l'enquesta de serveis per a les Illes Balears en les branques d'activitat següents: comerç, turisme, transport, tecnologies de la informació, immobiliàries i arrendaments, serveis a empreses i, finalment, altres activitats.

En aquest apartat no presentam l'anàlisi per subbranques d'activitat. El lector sí que podrà consultar aquesta anàlisi per les activitats de comerç i transport, com s'ha fet en les memòries del CES des de l'any 2001, en els apartats 10 i 11 referits al comerç i transport i comunicacions d'aquest capítol.

8.2. Principals macromagnituds

El total de la renda generada (VAB) a preus de mercat pels serveis privats a les Illes Balears és de 9.354 milions d'euros, que representa el 44,1% de la renda regional. En el conjunt d'Espanya representen el 20,9%. (Vegeu el quadre I-35.)

Pel que fa a les principals macromagnituds, cal destacar que per nombre d'empreses, nombre d'establiments, volum de negoci, valor afegit, compres de béns i serveis i EBE, la principal activitat de serveis privats a les Illes Balears és el comerç. En canvi, pel que fa al valor de la producció, les despeses de personal, el consum intermedi i el personal ocupat, la principal activitat és el turisme.

Per volum de negoci, la que més ha crescut a les Balears és «altres activitats», seguida de transports, immobiliàries i tecnologies de la informació, que creixen per sobre de la mitjana regional (9%).

En relació amb Espanya, la dada més significativa és que quant a la societat del coneixement i de la informació, que pivota sobre les activitats incloses a tecnologies de la informació i els serveis a empreses, el creixement del volum de negoci és molt més dinàmic en el cas de les Balears, ja que tant en tecnologies de la informació com en serveis a empreses creixem entorn de 16 punts per sobre de la mitjana espanyola.[57]

8.3. Principals coeficients

Pel que fa a la taxa de valor afegit, cal destacar que les empreses de serveis privats dedicades a serveis a persones i empreses són les que més varen créixer durant el 2007. L'activitat en què més han crescut els costs laborals unitaris ha estat immobiliàries i arrendaments, seguit de tecnologies de la informació. (Vegeu el quadre I-36.)

57. En tecnologies de la informació són 16,34 punts per sobre, i en serveis a empreses, 15,79 punts.

Quadre I-35. Principals macromagnituds per sectors (2007)

	Comerç	Turisme	Transports	Tecnologies de la informació	Immobiliàries i arrendaments	Serveis a persones i empreses	Altres activitats[1]	Total
Illes Balears								
Nombre d'empreses	19.576	10.575	4.462	1.173	8.476	15.034	1.681	60.977
Nombre d'establiments	23.713	11.881	4.867	1.240	8.926	15.625	1.822	68.074
Volum de negoci	13.848.650	6.129.994	3.306.875	895.037	2.842.688	2.131.255	859.525	30.014.024
Valor producció	4.057.403	4.934.423	2.976.742	663.153	2.266.581	1.760.414	790.083	17.448.799
VAB a CF	2.494.337	2.284.231	1.380.113	447.560	1.015.420	1.237.804	478.344	9.337.809
VAB a PM	2.519.400	2.337.066	1.319.651	409.677	1.069.835	1.225.942	472.263	9.353.834
Despeses personal	1.461.944	1.609.039	853.750	168.797	262.778	670.552	242.310	5.269.170
Compres béns i serveis	11.699.486	3.942.067	2.055.300	503.306	3.720.136	937.348	438.833	23.296.476
Consum intermedi	1.538.004	2.597.358	1.657.091	253.476	1.196.746	534.472	317.819	8.094.966
Personal ocupat	85.441	99.984	28.495	6.333	18.418	46.874	12.665	298.210
EBE	1.090.161	755.233	538.719	281.483	754.522	574.768	259.194	4.254.080
Espanya								
Nombre d'empreses	817.589	293.769	223.684	42.144	228.963	523.671	64.691	2.194.511
Nombre d'establiments	976.419	325.283	242.500	46.743	240.687	557.475	70.044	2.459.151
Volum de negoci	772.150.887	80.682.436	102.677.896	75.589.988	118.264.748	120.306.980	20.386.916	1.290.059.851
Valor producció	197.701.001	65.584.299	78.719.331	59.967.648	84.057.219	92.120.101	17.457.964	595.607.563
VAB a CF	113.352.694	28.615.865	42.119.475	33.989.816	42.752.331	64.310.699	9.065.705	334.206.585
VAB a PM	115.045.158	28.774.942	40.481.326	33.291.628	45.052.338	62.550.937	9.448.928	334.645.257
Despeses personal	65.480.810	19.667.512	24.261.367	14.668.700	10.932.226	41.532.418	5.634.705	182.177.738
Compres béns i serveis	674.265.115	53.240.832	64.422.855	43.764.767	131.788.830	59.167.513	10.787.147	1.037.437.059
Consum intermedi	593.423.313	16.628.073	26.641.205	17.310.224	68.798.207	30.383.427	3.690.535	756.874.984
Personal ocupat	3.464.506	1.449.065	1.000.667	377.890	577.007	2.403.524	287.355	9.560.014
EBE	47.871.884	8.948.353	17.858.108	19.321.116	31.820.105	22.778.282	3.431.000	152.028.848

Font: Elaboració pròpia a partir de l'INE i l'IBESTAT.

Quadre I-36. Principals coeficients per sectors (2007)

	Comerç	Turisme	Transports	Tecnologies de la informació	Immobiliàries i arrendaments	Serveis a persones i empreses	Altres activitats[1]	Total
Illes Balears								
Ocupats per empresa	4,1	7,4	6,0	5,2	2,1	3,0	6,5	4,3
Productivitat	31.100,0	29.400,0	51.500,0	73.000,0	58.200,0	27.700,0	44.000,0	35.400,0
Salari per ocupat	17.110,5	16.096,9	29.961,1	26.653,6	14.267,5	14.305,4	19.132,3	17.669,3
Cost laboral unitari	18,2	20,7	31,8	27,5	15,1	15,0	22,3	20,0
Taxa de valor afegit (%)	61,5	46,3	46,4	67,5	44,8	70,3	60,5	53,5
Taxa de despeses de personal (%)	58,6	70,4	61,9	37,7	25,9	54,2	50,7	56,4
Taxa d'assalariats (%)	79,8	89,3	86,3	78,2	61,4	70,8	93,0	81,6
Taxa d'estabilitat laboral (%)	59,4	51,6	63,5	56,0	47,9	46,3	61,3	54,4
Taxa d'assalariats femenina (%)	39,1	49,0	23,7	27,1	27,8	43,2	36,8	40,6
Taxa personal extern (%)	0,9	0,9	1,0	4,8	2,0	0,2	0,3	1,0
Espanya								
Ocupats per empresa	4,2	4,6	4,4	8,8	2,5	5,0	3,4	4,4
Productivitat	33.210,2	21.331,3	43.097,3	91.622,8	75.647,3	28.668,2	23.518,9	34.960,0
Salari per ocupat	18.900,5	13.572,6	24.245,2	38.817,4	18.946,4	17.279,8	19.608,9	19.056,2
Cost laboral unitari	16,5	17,3	30,4	42,5	27,7	21,4	24,7	37,6
Taxa de valor afegit (%)	57,3	43,6	53,5	56,7	50,9	70,5	62,1	56,1
Taxa de despeses de personal (%)	57,8	68,7	57,6	43,2	25,6	64,7	70,2	54,5
Taxa d'assalariats (%)	78,7	78,5	79,6	91,3	68,5	82,7	71,1	79,1
Taxa d'estabilitat laboral (%)	80,5	65,9	76,6	81,4	74,9	58,4	60,4	71,9
Taxa d'assalariats femenina (%)	46,7	56,2	20,7	34,7	41,7	57,2	62,3	47,6
Taxa personal extern (%)	1,7	1,4	3,0	2,7	1,8	1,5	1,0	1,8

Font: Elaboració pròpia a partir d'INE i l'IBESTAT.

En resultats totals a les Balears, trobam un decreixement força important en la productivitat (-11,41%); en canvi, trobam un augment considerable en la taxa d'estabilitat laboral (23%) i en la taxa d'assalariats femenina (23,30%).

En l'anàlisi per branques d'activitat, la productivitat només ha crescut en el sector del turisme (6,79%), la resta de sectors han baixat la seva productivitat. També trobam un creixement significatiu en el salari per ocupat en els sectors de turisme (34,46%), altres activitats (34,43%) i transports (32,21%). En canvi, en l'augment del cost unitari laboral trobam que els creixements s'han donat als sectors d'immobiliàries (83,20%), tecnologies de la informació (54,55%), serveis a empreses (46,84%) i comerç (31,95%).

La productivitat de les empreses de les Illes Balears és més alta que les de les seves homònimes espanyoles (1,3%), especialment en el cas de turisme, transports, i altres activitats, amb percentatges superiors al 37,8%, 19,5% i 87,0% respectivament. S'ha d'observar que aquest fet característic de les tres activitats està relacionat amb la seva major grandària d'empresa respecte de les seves homònimes espanyoles.

8.4. L'OCUPACIÓ

El total de personal ocupat a les Illes Balears per part de les empreses de serveis privats és de 298.209 ocupats, la qual cosa representa un augment del 2,7% respecte del 2006. Trobam els màxims augments en el sectors altres activitats, amb un creixement del 40%, i transports i tecnologies de la informació, amb més d'un 10%. En canvi, trobam les majors davallades als serveis per a persones i empreses i al comerç (-3.12% i -1.24% respectivament. (Vegeu el quadre I-37.)

L'estructura ocupacional a les Balears és majoritàriament masculina (52,5%), però el percentatge de dones (47,4%) se situa 2 punts per sobre d'Espanya. El percentatge de dones també és superior al d'Espanya en gairebé 4 punts en el cas de personal no remunerat (63,7% homes i 36,2% dones).

La majoria del personal ocupat és remunerat (81,5%, 2,4 punts per sobre d'Espanya), fixa (54,4%), i en el cas dels eventuals (27,1%), aquests se situen gairebé 5 punts per sobre d'Espanya. El personal no remunerat és el 18,4% i se situa 2 punts per sota d'Espanya.

Per branques d'activitat el total de personal ocupat en relació amb Espanya se situa per sobre de la mitjana (3,2%), i en el cas de turisme (6,9%). Turisme també se situa per sobre de la mitjana en tots els indicadors.

En el cas de transports, només se situa per sobre d'Espanya pel que fa a personal no remunerat i a personal ocupat la branca d'immobiliàries. La resta de branques no tenen cap indicador que superi la mitjana espanyola.

Quant al creixement anual a les Balears, trobam un parell de pujades significatives, com la de dones fixes en el sector de transports, amb una pujada quasi del 25% (24,91%); els homes no remunerats del sector de les tecnologies de la Informació

Quadre I-37. Ocupació per sectors (2007)

	Comerç	Turisme	Transports	Tecnologies de la informació	Immobiliàries i arrendaments	Serveis a persones i empreses	Altres activitats[1]	Total
Illes Balears								
Personal ocupat	85.441	99.983	28.495	6.333	18.418	46.874	12.665	298.209
Personal renumerat	68.164	89.246	24.582	4.950	11.313	33.170	11.772	243.197
Personal fix	50.785	51.580	18.091	3.544	8.819	21.723	7.764	162.306
Personal fix homes	26.684	24.197	13.318	2.468	4.759	8.920	4.938	85.284
Personal fix dones	24.101	27.383	4.774	1.076	4.059	12.803	2.826	77.022
Personal eventual	17.379	37.667	6.491	1.406	2.494	11.447	4.008	80.892
Personal eventual homes	8.045	16.032	4.519	765	1.442	4.005	2.179	36.987
Personal eventual dones	9.334	21.635	1.972	641	1.052	7.442	1.830	43.906
Personal no renumerat	17.277	10.737	3.913	1.383	7.105	13.704	893	55.012
Personal no renumerat homes	9.141	6.072	3.400	1.273	5.896	8.477	811	35.070
Personal no renumerat dones	8.135	4.665	512	110	1.209	5.227	82	19.940
Espanya								
Personal ocupat	3.464.506	1.449.065	1.000.667	377.890	577.007	2.403.524	287.355	9.560.014
Personal renumerat	2.726.670	1.137.552	796.998	345.128	395.182	1.936.698	227.862	7.566.090
Personal fix	2.196.282	750.177	610.852	281.100	296.043	1.154.655	152.438	5.441.547
Personal fix homes	1.206.496	344.718	487.792	188.195	164.549	475.936	88.173	2.955.859
Personal fix dones	989.786	405.460	123.060	92.905	131.495	678.719	64.265	2.485.690
Personal eventual	530.388	387.374	186.146	64.028	99.138	782.043	75.424	2.124.541
Personal eventual homes	245.713	153.918	144.517	37.154	65.998	318.954	39.954	1.006.208
Personal eventual dones	284.675	233.457	41.629	26.874	33.140	463.089	35.470	1.118.334
Personal no renumerat	737.837	311.513	203.669	32.762	181.825	466.826	59.492	1.993.924
Personal no renumerat homes	440.611	186.328	191.149	27.759	145.564	275.974	39.504	1.306.889
Personal no renumerat dones	297.226	125.185	12.520	5.003	36.261	190.852	19.988	687.035

Font: Elaboració pròpia a partir de l'INE i l'IBESTAT.

(81,34%), o els homes fixos a altres activitats (88,91%).

En canvi també trobam decreixements importants sobretot al personal no remunerat al sector del comerç (homes, -16,79%), tecnologies de la informació (dones, -23,08%) i altres activitats (dones, -88,24%). Altres decreixements importants són els homes eventuals en el sector immobiliari i en el de serveis a empreses eventuals, amb un -33,39% i -34,01% respectivament.

8.5.

L'ESTACIONALITAT

L'ocupació per trimestres mostra a Balears una punta màxima en el tercer trimestre en totes les activitats i mínima en el primer trimestre de l'any amb una diferència del 23,5%. Aquesta diferència estacional per Espanya és només del 3%. (Vegeu el quadre I-38.)

Quadre I-38. Ocupació per trimestres i per sectors (2007)								
	Comerç	Turisme	Transports	Tecnologies de la informació	Immobiliàries i arrendaments	Serveis a persones i empreses	Altres activitats[1]	Total
Illes Balears								
Ocupats 1r trimestre	77.681	59.202	25.226	6.024	16.727	43.633	9.634	238.126
Ocupats 2n trimestre	82.442	88.965	27.257	6.168	17.791	44.827	11.332	278.781
Ocupats 3r trimestre	84.413	98.953	28.360	6.196	17.995	45.684	12.527	294.128
Ocupats 4t trimestre	76.462	63.801	26.398	6.124	17.246	44.667	10.013	244.710
Mitjana d'ocupats	80.249	77.730	26.810	6.128	17.439,40	44.702,60	10.876,60	263.936,50
Espanya								
Ocupats 1r trimestre	3.388.467	1.293.493	964.814	363.418	565.230	2.071.022	2.071.022	10.717.466
Ocupats 2n trimestre	3.412.090	1.371.130	975.616	367.872	569.488	2.122.370	2.122.370	10.940.936
Ocupats 3r trimestre	3.422.289	1.403.459	987.324	371.425	568.491	2.157.865	2.157.865	11.068.718
Ocupats 4t trimestre	3.429.904	1.297.902	981.487	381.186	557.404	2.158.323	2.158.323	10.964.529
Mitjana d'ocupats	3.413.187	1.341.496	977.310	370.975	565.153	2.127.395	2.127.395	10.922.912

1. Activitats recreatives, culturals i esportives.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'INE i l'IBESTAT.

9

TURISME

RESUM

L'índex de posició competitiva turística de les Balears (IPCTB) en preus indica que el 2009 la posició competitiva de les Illes Balears ha millorat un 1,3%, però a partir de l'any 2007 s'observa un canvi de tendència, ja que la caiguda de les estades continua l'any 2009 en un 2,75% (es passa de 117 milions d'estades el 2008 a 113,8 milions d'estades el 2009, amb una pèrdua de més de 3,2 milions d'estades), fet que s'explica per la baixada del nombre de turistes arribats, ja que disminueix en un 11,3% (es passa de 13,1 milions de turistes arribats el 2008 a 11,6 milions el 2009, amb una pèrdua de prop d'1,5 milions de turistes); en canvi, l'estada mitjana creix un 9,4% (es passa de 9,9 dies el 2008 a 10,8 dies el 2009, amb un creixement de 0,9 dies per turista). Quant a la distribució de les estades turístiques per tipologia d'allotjament, es nota una transferència de fluxos des dels hotels cap a altres tipus d'allotjament. Així, el 61,2% va a hotels i similars (3,3 punts menys respecte del 2008), el 13,4% va a allotjaments en lloguer (3,6 punts més), el 12,5% va a allotjaments en propietat (2,8 punts més), el 10,6% va a casa d'amics o familiars (3,7 punts menys que el 2008) i el 2,4% va a altres tipus d'allotjaments (0,8 punt més respecte del 2008).

L'estacionalitat mesurada per la variació en el nombre de turistes en la temporada mitjana-baixa presenta una lleugera variació negativa de tres dècimes, tenint en compte que l'any 2008 el total d'arribades en aquesta temporada era del 20,8% i el 2009 ha estat del 20,5%. D'acord amb un indicador sintètic de l'estacionalitat calculat amb l'índex de Gini, hi ha un lleu empitjorament de l'estacionalitat de 0,0090 punts, que en termes d'una equidistribució igual per mesos de la mitjana de les arribades és d'un –1,45%. Per illes, la pèrdua més important en temps equivalent en mesos es dóna a Menorca, amb una caiguda del 3,8%; en canvi, les Pitiüses presenten una millora del 3,7%. Aquest empitjorament lleu de l'estacionalitat per al conjunt de les Illes Balears es deu al comportament del mercat espanyol, que perd un 21% en la temporada mitjana-baixa.

La taxa efectiva d'ocupació se situa en el 38,5%, amb una variació negativa de 2,98 punts. A Mallorca, se situa per sobre de la mitjana regional amb un 42,4%, seguida per Menorca, amb un 31,2%; Eivissa, amb un 30,2%, i Formentera, amb un 29,4%.

Finalment, les dades d'EGATUR 2009 publicades per l'Institut d'Estudis Turístics (IET) reflecteixen que els turistes varen gastar a les Illes Balears un total de 8.785 milions d'euros, un 7,2% menys que al llarg de l'any 2008. La despesa mitjana per turista assolí els 972 euros, amb un creixement del 2,9%. Altrament, la despesa mitjana per turista i dia va ser de 102 euros, amb una caiguda del 2,8%.

9.1 INTRODUCCIÓ

Els principals punts que tractam en aquest apartat són els següents: identificació dels principals mercats turístics internacionals i per comunitats autònomes competidors directes amb les Balears pel turisme de sol i platja. En relació amb les Illes Balears, començam per fer l'anàlisi de la demanda turística per nacionalitats, illes, nombre de turistes, mitjans de transport, estades i estada mitjana, per tipus d'establiment, estacionalitat, programes desestacionalitzadors, perfil del turista i nivell de fidelització del turista. En relació amb l'anàlisi de l'oferta turística es tracta l'oferta d'allotjament per illes, el nivell d'ocupació dels establiments turístics, el tot inclòs, l'oferta complementària, la diversificació dels productes turístics, el turisme urbà a Palma i l'ocupació laboral en el sector de l'hostalatge i la restauració. Finalment, fem un apunt sobre els indicadors de turisme sostenible elaborats per la Direcció General d'Economia del Govern de les Illes Balears.

Com cada any, agraïm molt especialment la col·laboració del Centre d'Investigació i Tecnologies Turístiques de les Illes Balears, que a partir d'enguany passa a denominar-se Observatori de Turisme, per elaborar la base de dades d'aquest apartat.

9.2 Evolució dels principals mercats turístics internacionals competidors de les Balears

L'informe sobre la competitivitat del sector turístic elaborat pel CES[58] ha definit les principals destinacions turístiques, que competeixen amb les Illes Balears, en el mateix segment de «sol i platja».(Vegeu el quadre I-39.)

Espanya representa la destinació principal, amb 52,2 milions de turistes; la segueix en importància l'altra gran destinació madura, que és Itàlia, amb 43,2 milions. Com a destinacions emergents destaquen Turquia, amb 25,5 milions de turistes; Malàisia, amb 23,6 milions i Mèxic, amb 21,5 milions.

L'evolució relativa de les taxes de creixement en el nombre de turistes internacionals per a l'any 2009 mostra una diferència clara entre les destinacions madures principals, com ara Espanya amb taxes negatives de l'–8,7%, la caiguda més pronunciada per totes les destinacions analitzades, i les destinacions emergents, entre les quals es poden destacar els creixements de Malàisia (7,2%) i Marroc (5,9%). També es pot observar que per primera vegada les destinacions de la Mediterrània sud ja sumen més turistes que Espanya, gràcies al fort creixement de Turquia, que de representar el 2006 el 32,6% del total del turisme espanyol ha passat a representar el 48,9% el 2009.

Pel que fa als ingressos internacionals, les destinacions més importants que superen els 10.000 milions de dòlars són, per ordre d'importància, Espanya, Itàlia, Turquia, Tailàndia, Malàisia, Grècia, Mèxic, Egipte i Croàcia. Les destinacions que pitjor es comporten en ingressos són les de la Mediterrània nord.

L'any 2009 es pot comprovar que la despesa mitjana entre les destinacions més madures, que són Espanya i Itàlia, és de 1.019 i 931 dòlars per turista respectivament. Quant als països turísticament emergents, superen la ràtio espanyola Tailàndia, Brasil Costa Rica, i República Dominicana. La destinació internacional amb una despesa per turista més alta és Tailàndia, amb 1.128 dòlars, i la destinació internacional amb una despesa per turista més baixa és Tunísia, amb 399 dòlars. També es pot comprovar que les destinacions regionals que pitjor es comporten en despesa mitjana són les de la Mediterrània nord, especialment Croàcia i Grècia, la qual cosa, ha condicionat que siguin també les que pitjor s'han comportant en ingressos, a part d'Indonèsia.

9.3 L'índex de posició competitiva turística de les Balears (IPCTB)

El càlcul de l'índex de posició competitiva turística de les Balears (IPCTB) en preus pondera per a aquestes vint-i-una destinacions les evolucions relatives pel que fa als

58. Vegeu: *Informe sobre la competitivitat del sector turístic de les Illes Balears,* Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, Palma, 2006.

Quadre I–39. Ingressos, turistes i despesa mitjana de les principals destinacions competidores de les Balears ordenades per la seva potencialitat competitiva (2007–2009)

Països i regions	Ingressos (milers de milions de dòlars)					Turistes (milers)					Despesa mitjana (dòlars/turista)				
	2007	2008	% 08/07	2009	%09/08	2007	2008	% 08/07	2009	%09/08	2007	2008	% 08/07	2009	%09/08
Espanya	**51,1**	**57,6**	**61,6**	**53,2**	**-9,0**	**58,0**	**58,7**	**57,2**	**52,2**	**-8,7**	**881,0**	**981,3**	**1076,9**	**1019,2**	**-5,4**
Mediterrània sud	**30,5**	**37,6**	**43,1**	**41,5**	**-3,7**	**40,6**	**47,0**	**52,2**	**52,6**	**0,8**	**751,2**	**800,0**	**825,7**	**788,0**	**-4,6**
Turquia	16,9	18,5	22,0	21,3	2,1	18,9	22,2	25,0	25,5	2,0	894,2	833,3	880,0	835,3	-5,1
Egipte	7,6	9,3	11,0	10,8	-2,1	8,6	10,6	12,3	11,9	-3,1	883,7	877,4	894,3	907,6	1,5
Tunísia	n.d.	2,6	3,0	2,8	2,1	6,5	6,8	7,0	6,9	-2,1	n.d.	382,4	421,4	398,6	-5,4
Marroc	6,0	7,2	7,2	6,6	-4,9	6,6	7,4	7,9	8,3	5,9	909,1	973,0	905,1	795,2	-12,1
Mediterrània nord	**62,9**	**71,0**	**78,0**	**67,3**	**-13,7**	**71,0**	**74,4**	**73,8**	**73,1**	**-0,9**	**885,9**	**953,6**	**1056,9**	**920,7**	**-12,9**
Croàcia	7,9	9,3	11,0	8,9	-14,6	8,7	9,3	9,4	9,3	-0,9	908,0	994,6	1170,2	957,0	-18,2
Bulgària	2,6	3,5	4,2	3,7	-6,7	5,2	5,2	5,8	5,7	-0,7	500,0	673,1	724,1	649,1	-10,4
Grècia	14,3	15,5	17,1	14,5	-10,6	16,0	16,2	15,9	14,9	-6,4	893,8	956,8	1075,5	973,2	-9,5
Itàlia	38,1	42,7	45,7	40,2	-7,2	41,1	43,7	42,7	43,2	1,2	927,0	977,1	1070,3	930,6	-13,1
Carib i Amèrica	**20,4**	**29,5**	**31,4**	**28,3**	**-9,9**	**30,4**	**38,2**	**39,8**	**38,2**	**-4,0**	**671,1**	**773,3**	**787,6**	**741,7**	**-5,8**
Rep. Dominicana	3,9	4,1	4,2	4,1	-2,4	4,0	4,0	4,0	4,0	0,3	975,0	1025,0	1050,0	1025,0	-2,4
Mèxic	12,2	12,9	13,3	11,3	-15,2	21,4	21,4	22,6	21,5	-5,2	570,1	602,8	588,5	525,6	-10,7
Cuba	n.d.	2,1	2,3	2,1	-8,7	n.d.	2,1	2,3	2,4	3,8	n.d.	1014,2	974,0	863,1	-11,4
Brasil	4,3	5,0	5,8	5,3	-8,3	5,0	5,0	5,1	4,8	-4,9	860,0	990,0	1137,3	1104,2	-2,9
Puerto Rico	n.d.	3,4	3,5	3,5	-1,8	n.d.	3,7	3,7	3,6	-4,5	n.d.	924,1	948,9	977,5	3,0
Costa Rica	n.d.	2,0	2,3	2,1	-9,2	n.d.	2,0	2,1	1,9	-8,0	n.d.	1023,2	1091,4	1078,1	-1,2
Àsia i Pacífic	**28,2**	**36,0**	**40,9**	**38,0**	**-7,1**	**36,3**	**41,0**	**42,9**	**44,0**	**2,6**	**777,3**	**878,9**	**953,8**	**863,6**	**-9,5**
Tailàndia	13,4	16,7	18,2	15,9	-9,9	13,9	14,5	14,6	14,1	-3,0	965,4	1154,9	1248,3	1127,7	-9,7
Indonèsia	4,4	5,3	7,4	6,3	-14,3	4,9	5,5	6,2	6,3	1,4	898,0	963,6	1193,5	1000,0	-16,2
Malaisia	10,4	14,0	15,3	15,8	9,1	17,5	21,0	22,1	23,6	7,2	594,3	666,7	692,3	669,5	-3,3
Total	**193,1**	**231,7**	**255,0**	**228,3**	**-10,5**	**236,3**	**259,2**	**265,9**	**260,1**	**-2,2**	**817,3**	**893,7**	**958,9**	**877,7**	**-8,5**

Font: OMT (e-library) Tourism factbook i Barómetro del turismo.

* Ingressos de les entitats turístiques.

tipus de canvi (TCEN) i les taxes d'inflació (IPR) respecte de les Balears, de manera que una devaluació de les seves monedes (en bona part indexades al dòlar) o una taxa d'inflació més petita en determina una millora de la posició competitiva en relació amb les Balears.[59]

Com es pot comprovar, l'evolució d'aquest índex inclou el període comprès entre el primer trimestre del 2000 i el quart del 2009,[60] i se'n pot estudiar l'evolució de manera agregada per a les vint-i-una destinacions seleccionades. (Vegeu el gràfic I-21.)

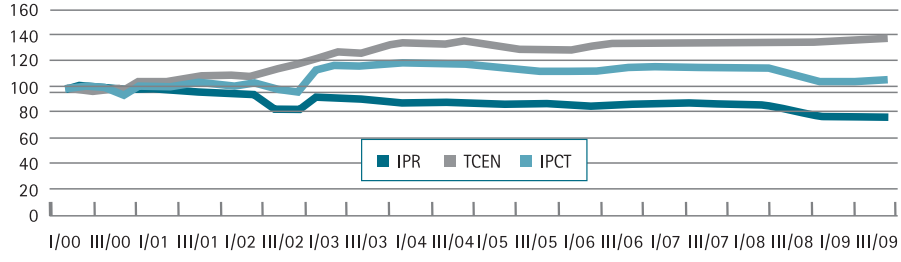
La seva evolució en el darrer any ens indica que l'IPCTB ha millorat un 1,3%, a partir del darrer trimestre del 2008 i fins al darrer del 2009, ja que la revaloració euro/dòlar (TCEN) d'un 1,6%, calculat com una mitjana ponderada d'aquestes vint-i-una destinacions, es veu compensada en un –2,8% per la baixa ponderada de l'índex de posició competitiva turística de les Balears en preus (IPR).

9.4 L'evolució de les Balears en relació amb les comunitats autònomes competidores de les illes en turisme nacional i internacional

En aquest apartat ens referim a l'evolució del nombre de turistes nacionals i internacionals, a les estades i a l'estada mitjana dels anys 2008 i 2009 a les comunitats autònomes que l'informe sobre la competitivitat del sector turístic del CES ha definit com a principals competidores de les Balears. Com ja hem dit, són, per ordre d'importància quant a la seva fortalesa competitiva respecte de les Illes Balears, les Illes Canàries, Andalusia, Catalunya i la Comunitat Valenciana. Aquestes dades s'han obtingut a partir de les enquestes de moviments turístics en fronteres (FRONTUR) dels turistes estrangers i de FAMILITUR respecte dels espanyols.

Gràfic I-21

L'indicador de posició competitiva turística (IPCT) de les Balears en preus (2000–2009)

Font: Elaboració pròpia.

59. Una disminució del valor de l'IPCTB indica una millora relativa de la posició competitiva de les Illes Balears contra les vint-i-una destinacions principals competidores seves en el segment de sol i platja; un augment indica el contrari.

60. A partir del segon trimestre del 2005, l'actualització de l'IPCTB és a càrrec de l'Observatori de Turisme.

9.4.1 L'evolució de les Illes Balears en relació amb les comunitats autònomes competidores en el segment de sol i platja en turisme nacional[61]

Pel que fa al turisme nacional, les Illes Balears és l'única comunitat on disminueix el nombre de viatges, amb una caiguda del 7,5%, i la resta de comunitats augmenten el nombre de viatges. Destaquen sobretot les Illes Canàries, en què augmenten amb un 19,6%. Andalusia i Catalunya continuen liderant el rànquing de comunitats autònomes per nombre de viatges, amb 29,3 milions de viatges i 23 milions respectivament. Les Illes Balears assoleixen els 2,7 milions de viatges i representen una quota de mercat de l'1,7% sobre el total de viatges nacionals. (Vegeu el quadre I-40.)

Quant al nombre d'estades totals, les dades indiquen un augment general, llevat de les Illes Balears i Catalunya, que disminueixen amb un –6,6% i –3,2% respectivament, i destaquen les Illes Canàries, amb un augment de les estades del 21%. En valors absoluts, Andalusia és la comunitat autònoma líder pel que fa al nombre d'estades, amb 131,4 milions. Els dos arxipèlags registren 26 milions d'estades a les Canàries i 15,7 milions a les Illes Balears, amb una quota d'estades respecte del mercat nacional del 2,3%.

Les Balears és la comunitat on augmenta més l'estada mitjana després de Canàries amb

Quadre I-40. Evolució de les Balears en relació amb les CA espanyoles competidores de les Balears en turisme nacional (2006-2009)

	2006	2007	% var. 07/06	2008	% var. 08/07	2009	% var. 09/08
Viatges							
Espanya	154.968.365	146.781.703	-5,28	157.614.545	7,38	159.047.823	0,91
Andalusia	27.593.515	27.855.906	0,95	28.456.420	2,16	29.285.636	2,91
Balears (Illes)	2.844.052	2.670.718	-6,09	2.970.993	11,24	2.747.174	-7,53
Canàries (Illes)	4.424.647	4.024.507	-9,04	4.308.093	7,05	5.152.765	19,61
Catalunya	21.826.517	21.178.216	-2,97	22.843.296	7,86	23.047.719	0,89
C. Valenciana	17.204.867	15.717.548	-8,64	17.323.886	10,22	18.161.239	4,83
Pernoctacions							
Espanya	653.919.225	660.186.882	0,96	681.693.979	3,26	684.574.730	0,42
Andalusia	129.395.737	130.412.439	0,79	129.742.537	-0,51	131.360.015	1,25
Balears (Illes)	16.195.784	17.620.197	8,79	16.851.935	-4,36	15.732.673	-6,64
Canàries (Illes)	23.401.914	21.556.458	-7,89	21.450.959	-0,49	25.955.226	21,00
Catalunya	78.804.525	85.603.589	8,63	88.852.133	3,79	85.969.301	-3,24
C. Valenciana	91.903.232	86.921.725	-5,42	88.740.458	2,09	90.688.608	2,20

Continua

61 Les dades que presentam a continuació difereixen de les que ha estimat l'Observatori de Turisme, com veurem a l'apartat 9.7, ja que parteixen d'una mostra molt més representativa per a les Balears que no la que utilitza FAMILITUR.

Quadre I-40. Evolució de les Balears en relació amb les CA espanyoles competidores de les Balears en turisme nacional (2006-2009)

	Estada mitjana 2006	Estada mitjana 2007	% var. 07/06	Estada mitjana 2008	% var. 08/07	Estada mitjana 2009	% var. 09/08
Espanya	4,22	4,50	6,59	4,33	-3,84	4,30	-0,48
Andalusia	4,69	4,68	-0,16	4,56	-2,61	4,49	-1,62
Balears (Illes)	5,69	6,60	15,86	5,67	-14,03	5,73	0,96
Canàries (Illes)	5,29	5,36	1,27	4,98	-7,04	5,04	1,16
Catalunya	3,61	4,04	11,95	3,89	-3,77	3,73	-4,10
C. Valenciana	5,34	5,53	3,53	5,12	-7,37	4,99	-2,52

Nota: A causa de la incorporació de Ceuta i Melilla dins l'any 2009, tant els valors absoluts com les taxes de variació 09/08 poden haver experimentat un lleu canvi respecte de les dades publicades el dia 30 de juny (a la nota de cojuntura s'especificava que les taxes de variació s'havien calculat sense aquestes ciutats autònomes).

Font: IET Familitur, moviments turístics dels espanyols.

creixements del 0,9% i 1,2% respectivament. A Catalunya l'estada mitjana és on més disminueix (-4,1%). L'estada mitjana més alta la tenen les Illes Balears, amb 5,7 dies, i la més baixa, Catalunya, amb 3,7 dies. La d'Espanya és de 4,3 dies.

9.4.2 L'evolució de les Illes Balears en relació amb les comunitats autònomes competidores en el segment de sol i platja en turisme internacional[62]

En turisme internacional, Catalunya, amb un decreixement de l'11%, lidera el rànquing de comunitats autònomes per nombre de turistes estrangers, amb 12,8 milions, seguida de les Balears, amb 9 milions de turistes, un decreixement del (9,8%) i una quota de mercat del 17,3%. Les Canàries registren 8,2 milions de turistes i pateix la caiguda més important (–12,3%). La comunitat amb un decreixement menor és Andalusia, amb un –7,9%. Espanya arriba als 52,2 milions de turistes estrangers, amb una caiguda del –8,8%. Per tant, s'observa que totes les comunitats tenen un decreixement del turisme internacional. (Vegeu el quadre I-41.)

Quant al nombre d'estades, Catalunya és la comunitat autònoma que en perd més, amb una caiguda del –6,9%. Les Illes Balears presenten el guany més important amb l'1,1% i presenten una quota de mercat en estades del 17,3%, seguida de la Comunitat Valenciana, amb un 0,5%, i Espanya perd l'–1,7%. Aquest increment de les estades a les Balears es pot explicar per l'augment de l'estada mitjana en un 12,1%, que és el segon increment més important després de la Comunitat Valenciana (12,4%).

L'estada mitjana més alta és de 13,5 dies a la Comunitat Valenciana, i la més baixa és la de Catalunya, amb 8,1 dies. Les Illes Balears se situen en els 10,2 dies, i l'estada mitjana espanyola és de 10,3 dies.

62. Les dades que presentam a continuació difereixen de les que ha estimat l'Observatori de Turisme, com veurem a l'apartat 9.7, ja que parteixen d'una mostra molt més representativa per a les Balears que no la que utilitza FRONTUR.

Quadre I-41. Evolució de les Balears en relació amb les CA espanyoles competidores de les Balears en turisme internacional (2006-2009)

Viatges

	2006	2007	% var. 07/06	2008	% var. 08/07	2009	% var. 09/08
Espanya	58.004.462	58.665.504	1,14	57.192.013	-2,51	52.152.071	-8,81
Andalusia	7.975.629	8.429.556	5,69	7.975.202	-5,39	7.346.391	-7,88
Balears (Illes)	9.922.447	9.956.426	0,34	10.020.782	0,65	9.036.974	-9,82
Canàries (Illes)	9.606.424	9.454.984	-1,58	9.356.641	-1,04	8.204.550	-12,31
Catalunya	15.117.086	15.233.723	0,77	14.344.334	-5,84	12.755.632	-11,08
C. Valenciana	5.577.615	5.713.179	2,43	5.713.312	0,00	5.111.408	-10,54

Pernoctacions

Espanya	565.705.536	553.546.609	-2,15	544.571.113	-1,62	535.483.954	-1,67
Andalusia	87.692.066	91.802.000	4,69	87.661.376	-4,51	82.815.232	-5,53
Balears (Illes)	99.994.218	92.296.053	-7,70	91.492.125	-0,87	92.519.977	1,12
Canàries (Illes)	105.394.636	102.807.923	-2,45	104.015.931	1,18	95.765.160	-7,93
Catalunya	119.244.704	115.102.901	-3,47	110.513.242	-3,99	102.891.660	-6,90
C. Valenciana	69.751.273	67.506.944	-3,22	68.837.038	1,97	69.187.950	0,51

	Estada mitjana 2006	Estada mitjana 2007	% var. 07/06	Estada mitjana 2008	% var. 08/07	Estada mitjana 2009	% var. 09/08
Espanya	9,75	9,44	-3,25	9,52	0,91	10,27	8,83
Andalusia	11,00	10,89	-0,95	10,99	0,93	11,27	2,56
Balears (Illes)	10,08	9,27	-8,01	9,13	-1,51	10,24	12,13
Canàries (Illes)	10,97	10,87	-0,89	11,12	2,24	11,67	5,00
Catalunya	7,89	7,56	-4,21	7,70	1,97	8,07	4,70
C. Valenciana	12,51	11,82	-5,51	12,05	1,97	13,54	12,35

Nota: A causa de la incorporació de Ceuta i Melilla dins l'any 2009, tant els valors absoluts com les taxes de variació 09/08 poden haver experimentat un lleu canvi respecte de les dades publicades el dia 30 de juny (a la nota de cojuntura s'especificava que les taxes de variació s'havien calculat sense aquestes ciutats autònomes).

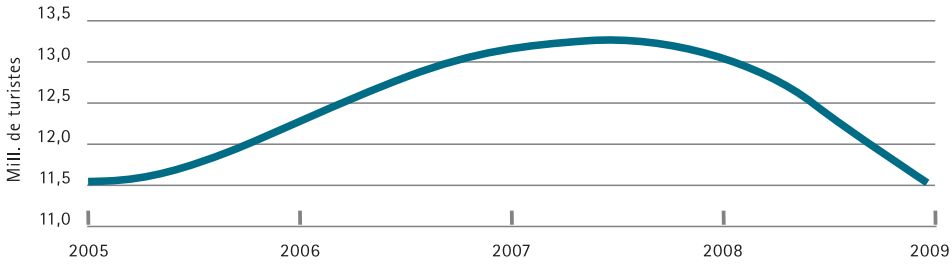
Font: IET Familitur, moviments turístics dels espanyols.

9.5

Anàlisi sintètica dels principals indicadors de demanda a les Illes Balears: turistes arribats, estada mitjana i estades totals

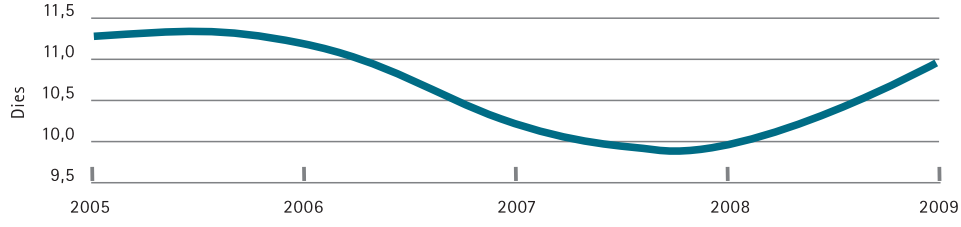
L'estudi gràfic que es presenta a continuació inclou una anàlisi sintètica del nombre de turistes arribats i l'estada mitjana, que ens expliquen el comportament de les estades. El lector trobarà tot aquest conjunt de variables desagregades de manera molt més detallada en els apartats següents. (Vegeu els gràfics I-22 a I-24.)

Gràfic I-22
Turistes arribats (2005-2009)

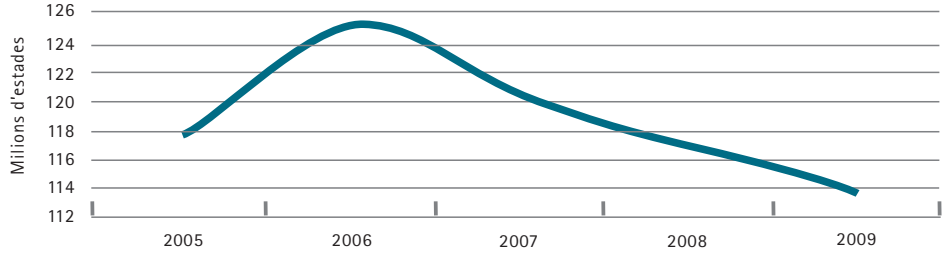
Font: Observatori del Turisme.

Gràfic I-23
Estada mitjana (2005-2009)

Font: Observatori del Turisme.

Gràfic I-24
Estades (2005-2009)

Font: Observatori del Turisme.

Si ens fixam en les estades i el desglossament d'aquestes en turistes arribats i en estada mitjana, es pot observar com la caiguda de les estades es dóna ja el 2007 i 2008 i continua l'any 2009 en un 2,7% (es passa de 117 milions d'estades el 2008 a 113,8 milions d'estades el 2009, amb una pèrdua de més de 3 milions d'estades). Aquesta caiguda s'explica per la baixada del nombre de turistes arribats, ja que disminueix en un 11,3% (es passa de 13,1 milions de turistes arribats el 2008 a 11,6 milions el 2009, amb una pèrdua d'1,5 milions turistes); en canvi, l'estada mitjana creix un 9,4% (es passa de 9,9 dies el 2008 a 10,8 dies el 2009, amb un creixement de 0,9 dies per turista), fet que trenca la tendència en la caiguda iniciada el 2007.

9.6 La demanda turística a les Balears des del punt de vista de les arribades

En aquest apartat analitzam els punts següents: el nombre de turistes arribats a les Balears, els mitjans de transport dels turistes i la distribució per illes, el *hub* de l'aeroport de Palma i el transport aeri de baix cost, i les arribades turístiques per nacionalitats i per illes.

9.6.1 El nombre de turistes arribats a les Balears

Les Balears varen sumar un total d'11.609.161 turistes, cosa que representa

Quadre I–42. Arribades turístiques a les Balears per illes, mitjà de transport i agregats nacionals (2009)

		Estrangers		Espanyols		Total	
		Arribades	% var. 09/08	Arribades	% var. 09/08	Arribades	% var. 09/08
Mallorca	avió	7.056.044	-10,8	1.489.537	-13,3	8.545.581	-11,2
	vaixell	40.206	3,7	133.001	-35,5	173.207	-29,3
	total	**7.096.250**	**-10,7**	**1.622.538**	**-15,7**	**8.718.788**	**-11,7**
Menorca	avió	551.495	-11,6	375.654	-11,7	927.149	-11,6
	vaixell	2.087	-71,7	58.435	-21,9	60.522	-26,4
	total	**553.582**	**-12,3**	**434.089**	**-13,2**	**987.671**	**-12,7**
Illes Pitiüses	avió	1.309.921	-1,4	446.344	-20,8	1.756.265	-7,2
	vaixell	20.233	-6,2	126.205	-28,3	146.438	-25,9
	total	**1.330.154**	**-1,5**	**572.549**	**-22,6**	**1.902.702**	**-9,0**
Illes Balears	avió	8.917.460	-9,5	2.311.534	-14,6	11.228.994	-10,6
	vaixell	62.526	-7,7	317.641	-30,5	380.167	-27,5
	total	**8.979.986**	**-9,5**	**2.629.175**	**-16,9**	**11.609.161**	**-11,3**

Fonts: Conselleria de Turisme (CITTIB). *Dades informatives 2009. El turisme a les Illes Balears*, de gener de 2010.

una disminució de l'–11,3% per comparació als 13.990.752 turistes arribats el 2008. (Vegeu el quadre I-42.)

Les arribades dels estrangers varen fer un total de 8.979.986, xifra que després del màxim històric de l'any 2008, disminueix un 9,5%. Els espanyols varen sumar 2.629.175 arribades, amb una caiguda del 16,9%. Veiem, doncs, que els turistes estrangers constitueixen el 77,4% del total de les arribades (1,6 punts més que l'any anterior), mentre que els espanyols són el 22,6% restant.

El creixement turístic a les Balears l'any 2009 des de la perspectiva de les arribades no va ser lineal a totes les illes: les Pitiüses varen disminuir menys que la mitjana (–9%). Mallorca i Menorca ho varen fer per sobre de la mitjana, amb un –11,7% i un –12,7% respectivament. Es mostra que totes les taxes de creixement turístic són negatives, tal com es confirma amb les dades de les estades (vegeu l'apartat 9.7.2).

Les quotes receptives per illes són les següents: Mallorca representa el 75,1% (0,3 punts menys que l'any anterior), amb 8,7 milions de turistes; les Pitiüses, el 16,4% (0,4 punts més que l'any anterior), amb 1,9 milions de turistes, i Menorca, el 8,5% (0,1 punts menys que l'any anterior), amb 0,9 milions de turistes.

L'evolució dels mercats emissors de les nacionalitats principals explica en bona part els distints resultats turístics del 2009 a cada illa, com veurem més endavant.

9.6.2 Els mitjans de transport dels turistes arribats i la distribució per illes

En aquest subapartat analitzam els punts següents: els mitjans de transport dels turistes arribats a les Balears i els mitjans de transport dels turistes arribats per illes.

9.6.2.1 Els mitjans de transport dels turistes arribats a les Balears

Les arribades per via aèria a les Balears varen ser un total d'11.228.994, amb una caiguda del 10,6%, i per via marítima varen ser 380.167 arribades, amb una caiguda del 27,5%. Les arribades amb avió varen representar el 96,7% del total, i les arribades amb vaixell, el 3,3%.

L'avió és el mitjà més utilitzat amb diferència, sobretot pels turistes estrangers, amb un total de 8.917.460 d'arribades i un descens del 9,5%, xifra que representa el 79,4% del total de les arribades per via aèria. Les arribades de turisme estranger per via marítima varen ser 62.526, fet que suposa un descens del 7,7% i representa només el 16,4% del total de les arribades amb vaixell.

El turisme espanyol que va venir per via aèria va sumar 2.311.534 arribades, amb un descens del 14,6%, cosa que representa el 20,6% del total de les arribades amb avió, mentre que els arribats amb vaixell varen ser 317.641, amb un decrement del 30,5%, xifra que representa el 83,6% del total de les arribades per via marítima.

9.6.2.2 Els mitjans de transport dels turistes arribats per illes

A Mallorca hi va haver 8,5 milions d'arribades per via aèria, xifra que suposa un descens de l'11,2% i el 76,1% del total de les arribades aèries. Les arribades marítimes varen sumar un total de 173.207 (el 45,6% del total marítim), amb un descens

del 29,3%. Les proporcions dels totals d'arribades aèries i marítimes a Mallorca són del 98% i 2% respectivament. Els estrangers arriben amb avió en el 99,4% dels casos, i amb vaixell, en el 0,6%. En canvi, els espanyols arriben amb avió el 91,8% de les vegades, i el 8,2%, amb vaixell, que representa el percentatge mínim per a les Balears.

Les Pitiüses varen rebre per via aèria 1,8 milions de turistes (el 15,6% del total aeri), amb un descens del 7,2%, mentre que se'n varen registrar 146.438 per via marítima (el 38,5% del total marítim), amb una caiguda del 25,9%. Les proporcions dels totals d'arribades aèries i marítimes són del 92,3% i del 7,7% respectivament. Els estrangers arriben amb avió en el 98,5% dels casos, i amb vaixell, en

Quadre I-43. El *hub* a l'aeroport de Palma (2005-2009)

	Arribades CE>Palma			Sortides Palma>Pe/Portugal	
	Total	Destinació[1]	Trànsits[2]	Origen[3]	Total
2005	1.102.890	696.580	406.310	269.118	675.428
2006	1.279.559	778.613	500.946	277.352	778.298
Var. 06/05	16,02	11,78	23,29	3,06	15,23
2007	1.756.975	1.247.268	509.707	409.054	918.761
Var. 07/06	37,31	60,19	1,75	47,49	18,05
2008	2.400.277	1.863.156	537.121	454.519	991.640
Var. 08/07	36,61	49,38	5,38	11,11	7,93
2009	2.414.854	1.865.759	549.095	411.702	960.797
Var. 09/08	0,61	0,14	2,23	-9,42	-3,11
	Arribades Pe/Portugal>Palma			Sortides Palma>CE	
	Total	Destinació[4]	Trànsits[5]	Origen[6]	Total
2005	687.671	236.777	450.894	731.524	1.182.418
2006	808.209	272.092	536.117	765.643	1.301.760
Var. 06/05	17,53	14,91	18,90	4,66	10,09
2007	935.414	408.982	526.432	1.219.608	1.746.040
Var. 07/06	15,74	50,31	-1,81	59,29	34,13
2008	1.008.132	377.373	630.759	1.819.423	2.450.182
Var. 08/07	7,77	-7,73	19,82	49,18	40,33
2009	971.579	302.029	669.550	1.776.166	2.445.716
Var. 09/08	-3,63	-19,97	6,15	-2,38	-0,18

1. Passatgers que arriben de ciutats europees (CE) i queden a Mallorca.
2. Passatgers que arriben de ciutats europees i continuen el seu viatge cap a la Península o Portugal.
3. Passatgers que comencen a Mallorca el seu viatge cap a la Península o Portugal.
4. Passatgers que arriben de la Península o Portugal i queden a Mallorca.
5. Passatgers que arriben de la Península o Portugal i continuen el seu viatge cap a ciutats europees (CE).
6. Passatgers que comencen a Mallorca el viatge cap a ciutats europees (CE).

Font: Departament de Planificació i Operacions. Divisió d'Operacions. Aeroport de Palma. AENA.

l'1,5%, mentre que els espanyols arriben amb avió el 78% de les vegades, i amb vaixell, en el 22% dels casos, fet que representa un màxim per a les Balears.

Menorca va rebre 927.149 de turistes per via aèria (el 8,3% del total aeri), amb una caiguda del 12,7%, mentre que es varen comptar 60.522 arribades marítimes (el 15,9% del total marítim) i una caiguda del 26,4%. Les proporcions dels totals d'arribades aèries i marítimes a Menorca són del 93,9% i del 6,1% respectivament. Els estrangers arriben amb avió en el 99,6% dels casos, i amb vaixell, en el 0,4%; mentre que els espanyols arriben amb avió el 86,5% dels casos, i amb vaixell, en el 13,5% restant.

9.6.3 El *hub* de l'aeroport de Palma i el transport aeri de baix cost i baix preu

El *hub* o servei d'aeroport de connexió de Palma va néixer fa quasi una dècada durant la temporada baixa, per iniciativa d'Air Berlin, mentre que ara s'estén a tots els mesos de l'any.[63] Segons la Divisió d'Operacions de l'aeroport de Palma, aquest aeroport s'ha convertit juntament amb el *hub* en el centre de distribució de vols procedents de diverses ciutats europees que, una vegada que han arribat a Palma, es dirigeixen cap a altres punts de la geografia espanyola i portuguesa.

El total d'arribades i de sortides de Palma del trànsit de l'aeroport de connexió va sumar 6,79 milions de passatgers, amb un descens respecte del 2008 del 0,8%. Observam un creixement positiu en els casos dels passatgers que arriben de les ciutats europees, tant si queden a Mallorca, com els que continuen el seu viatge (el 0,14% i el 2,23% respectivament), i sobretot també augmenten els passatgers que arriben de la Península o Portugal a Mallorca però continuen el seu viatge cap a ciutats europees (6,15%). (Vegeu el quadre I-43.)

Quadre I–44. Entrada de passatgers amb companyies aèries de baix cost per CA (2009)

	Total passatgers	Percentatge vertical	Variació interanual
TOTAL	**29.849.100**	**100,0%**	**-1,5%**
Catalunya	6.198.173	20,8%	-4,8%
Andalusia	4.389.317	14,7%	-3,3%
C. Valenciana	4.099.288	13,7%	-9,8%
Madrid	2.694.913	9,0%	9,4%
Illes Balears	6.834.098	22,9%	3,9%
Palma	5.551.998	18,6%	-0,1%
Maó	377.062	1,3%	24,2%
Eivissa	905.038	3,0%	26,2%
Illes Canàries	4.180.377	14,0%	3,5%
Resta de CA	1.452.934	4,9%	-11,3%

Font: Institut d'Estudis Turístics, a partir de dades d'AENA.

63. Vegeu la *Memòria del CES 2006*, pàg. 194-195.

Amb referència als vols de baix cost i baix preu,[64] cal remarcar que al llarg de l'any 2009 han arribat més de 6,8 milions de passatgers, amb un creixement del 3,9% (5,5 punts per sobre de la mitjana de l'Estat). Cal destacar que les Balears representen el 22,9% del total d'entrades de passatgers en companyies aèries de baix cost i baix preu, la més elevada del conjunt de l'Estat, i supera per primera vegada Catalunya, amb 6,2 milions d'entrades i amb un pes del 20,8%. El total de passatgers entrats a l'Estat és de 29,8 milions, amb un decrement de l'1,5%. (Vegeu el quadre I-44.)

Per illes es pot observar que mentre Palma disminueix un 0,1%, Maó i Eivissa superen creixements del 24%.

9.6.4 Les arribades turístiques per nacionalitats, per via aèria i per illes[65]

En aquest subapartat analitzam els punts següents: les arribades turístiques per nacionalitats, per via aèria a les Balears i per illes.

9.6.4.1 Les arribades turístiques per nacionalitats i per via aèria a les Balears

L'anàlisi de les arribades turístiques per nacionalitats i per via aèria mostra que el turisme alemany, amb 3,61 milions de turistes, va disminuir un 10,8% i se situa líder, amb el 32,2% del total. El turisme britànic, amb 2,83 milions disminueix un 16,1% i representa el 25,2%. El tercer mercat per via aèria és l'espanyol, que amb 2,31 milions cau un 14,6% i representa el 20,6%. Aquestes tres nacionalitats representen el 78% del total. De la resta de nacionalitats, no n'hi ha cap que superi el mig milió, i la més important és Itàlia, amb 410.400 turistes, que decreix un 3,7% i té un pes del 3,7%. (Vegeu el quadre I-45.)

9.6.4.2 Les arribades turístiques per via aèria i per nacionalitats per illes

A Mallorca les tres nacionalitats es comporten de la manera següent: hi va haver 3,3 milions de turistes alemanys, que, amb una caiguda del 10,7%, representen el 39% del total del turisme, que és el percentatge illenc màxim de les Balears. Els britànics arribats foren 1,87 milions, que disminueixen un 19,2% i representen el 21,9% de les arribades. Els espanyols arribats foren 1,49 milions, amb un descens del 13,3%, i representen el 17,4% del total. Les tres nacionalitats representen el 78,4% del total de les arribades amb avió.

A les Pitiüses el comportament d'aquestes tres nacionalitats varia una mica. El primer lloc l'ocupen els britànics, amb 566.200 turistes, el descens és del 8,6% i representen el 32,2% del total. D'espanyols, en varen arribar 446.300, amb un decrement d'un 20,8%, i signifiquen el 25,4% del total. El turisme alemany només arriba als

64. La diferència és que en el cas del baix preu sí que es poden comprar els tiquets a les agències de viatge.

65. No es disposa d'un desglossament per nacionalitats estrangeres de les arribades per via marítima; però, atès el volum escàs, el fet de no sumar la part marítima a les arribades aèries de cadascuna no afecta aquest estudi estadístic comparatiu.

Quadre I-45. Arribades turístiques a les Balears per illes, mitjà de transport i nacionalitats (2008-2009)

	Balears 2008	Balears 2009	Var. 09/08	% Total. illa (1)	Mallorca 2008	Mallorca 2009	Var. 09/08	% Total illa (1)	Pitiüses 2008	Pitiüses 2009	Var. 09/08	% Total illa (1)	Menorca 2008	Menorca 2009	Var. 09/08	% Total illa (1)
Nacionalitat	milers		%		milers		%		milers		%		milers		%	
Alemanya	4.050,2	3.614,1	-10,8	32,2	3.735,1	3.335,0	-10,7	39,0	263,4	231,2	-12,2	13,2	51,8	47,9	-7,5	5,2
Regne Unit	3.372,5	2.829,2	-16,1	25,2	2.317,1	1.872,6	-19,2	21,9	619,6	566,2	-8,6	32,2	435,7	390,4	-10,4	42,1
França	316,9	295,9	-6,6	2,6	256,2	230,2	-10,1	2,7	57,1	61,5	7,7	3,5	3,6	4,2	15,6	0,5
Suïssa	226,0	264,6	17,0	2,4	199,9	235,9	18,0	2,8	18,6	20,1	8,4	1,1	7,6	8,6	12,9	0,9
Suècia	188,6	167,1	-11,4	1,5	176,7	159,3	-9,9	1,9	4,0	3,6	-9,6	0,2	7,9	4,2	-46,5	0,5
Itàlia	426,2	410,4	-3,7	3,7	133,9	113,7	-15,1	1,3	228,2	244,5	7,1	13,9	64,1	52,2	-18,6	5,6
Holanda	218,2	199,8	-8,4	1,8	177,0	143,4	-19,0	1,7	22,1	37,9	72,0	2,2	19,1	18,4	-3,5	2,0
Bèlgica	98,6	122,7	24,5	1,1	77,8	80,2	3,1	0,9	15,1	37,9	150,8	2,2	5,6	4,6	-17,7	0,5
Dinamarca	171,1	187,1	9,3	1,7	164,9	176,0	6,7	2,1	3,1	6,5	110,7	0,4	3,1	4,6	47,8	0,5
Noruega	117,8	112,1	-4,9	1,0	113,7	109,8	-3,5	1,3	3,9	2,1	-46,5	0,1	0,1	0,2	64,1	0,0
Àustria	151,1	156,0	3,3	1,4	137,4	141,0	2,6	1,6	13,4	14,7	9,6	0,8	0,3	0,3	8,9	0,0
Irlanda	197,2	132,2	-33,0	1,2	157,8	113,8	-27,9	1,3	25,3	14,8	-41,5	0,8	14,1	3,7	-73,9	0,4
Luxemburg	33,6	31,7	-5,7	0,3	32,2	29,8	-7,7	0,3	1,3	1,7	31,7	0,1	0,1	0,2	226,4	0,0
Portugal	50,0	61,8	23,6	0,5	43,9	52,9	20,5	0,6	5,2	7,9	51,4	0,4	0,8	1,0	15,0	0,1
Finlàndia	35,1	27,8	-20,7	0,2	24,8	21,7	-12,5	0,3	8,8	5,8	-34,2	0,3	1,4	0,3	-79,5	0,0
Altres	205,8	304,9	48,1	2,7	158,2	240,8	52,3	2,8	39,3	53,4	35,8	3,0	8,3	10,7	28,1	1,1
Estrangers	9.858,9	8.917,5	-9,5	79,4	7.906,7	7.056,0	-10,8	82,6	1.328,5	1.309,9	-1,4	74,6	623,7	551,5	-11,6	59,5
Espanyols	2.707,1	2.311,5	-14,6	20,6	1.718,0	1.489,5	-13,3	17,4	563,7	446,3	-20,8	25,4	425,5	375,7	-11,7	40,5
Subtotal avió	**12.566,1**	**11.229,0**	**-10,6**	**100,0**	**9.624,7**	**8.545,6**	**-11,2**	**100,0**	**1.892,1**	**1.756,3**	**-7,2**	**100,0**	**1.049,2**	**927,1**	**-11,6**	**100,0**
Estrangers	67,7	62,5	-7,7	16,4	38,8	40,2	3,7	23,2	21,6	20,2	-6,2	13,8	7,4	2,1	-71,7	3,4
Espanyols	457,0	317,6	-30,5	83,6	206,1	133,0	-35,5	76,8	176,1	126,2	-28,3	86,2	74,8	58,4	-21,9	96,6
Subtotal vaixell	**524,7**	**380,2**	**-27,5**	**100,0**	**244,8**	**173,2**	**-29,3**	**100,0**	**197,7**	**146,4**	**-25,9**	**100,0**	**82,2**	**60,5**	**-26,4**	**100,0**
Subtotal estrangers	9.926,7	8.980,0	-9,5	77,4	7.945,5	7.096,3	-10,7	81,4	1.350,0	1.330,2	-1,5	69,9	631,1	553,6	-12,3	56,0
Subtotal espanyols	3.164,1	2.629,2	-16,9	22,6	1.924,0	1.622,5	-15,7	18,6	739,8	572,5	-22,6	30,1	500,3	434,1	-13,2	44,0
Total turistes	**13.090,8**	**11.609,2**	**-11,3**	**100,0**	**9.869,5**	**8.718,8**	**-11,7**	**100,0**	**2.089,8**	**1.902,7**	**-9,0**	**100,0**	**1.131,4**	**987,7**	**-12,7**	**100,0**

(1). Base de càlcul de les nacionalitats = subtotal avió.

Font: Conselleria de Turisme (CITTIB). *Dades informatives 2009. El turisme a les Illes Balears*,de gener de 2010.

231.200 turistes, amb un descens del 12,2%, i representen el 13,2% del total. Les tres nacionalitats són el 70,8% de totes les arribades amb avió, que representa el percentatge mínim de concentració a les Balears.

A Menorca el comportament d'aquestes tres nacionalitats és el següent: els britànics sumen 390.400 turistes, amb un descens del 10,4%, i representen el 42,1% del total, que és el percentatge màxim de les Balears. Els espanyols arriben als 375.700 turistes, amb un decreixement de l'11,7%, i representen el 40,5% del total, que també representa el percentatge màxim de les Balears. Els alemanys només sumen 47.900 turistes, amb un descens del 7,5%, i suposen el 5,2% del total (el percentatge mínim per illes). Aquestes tres nacionalitats concentren el 87,8% del total de les arribades amb avió, que representa també el percentatge màxim de concentració a les Balears.

Es pot dir, doncs, que el mercat alemany condiciona més que a les altres illes el resultat anual del turisme a Mallorca, mentre que el britànic condiciona el resultat anual de les Pitiüses i, en especial, el de Menorca. També convé fer ressaltar la importància del mercat espanyol a les Pitiüses i, especialment, a Menorca, ja que es consolida com el segon mercat en importància i a Mallorca té consolidada la tercera posició. A més a més, com veurem a continuació, té un paper important com a mercat desestacionalitzador.

9.7 La demanda turística a les Illes Balears des del punt de vista de l'estada mitjana i les estades[66]

En aquest apartat analitzam, en primer lloc, l'estada mitjana per temporades, per illes, per nacionalitats i per tipus d'establiment. A continuació, estudiam els mateixos ítems respecte de l'anàlisi de les estades.

9.7.1 L'estada mitjana diürna per temporada alta, mitjana i baixa per illes, per nacionalitats i per tipus d'establiment

L'estada mitjana diürna[67] és de 10,8 dies i ha augmentat en 0,9 dies (9,4%). Les variacions són positives a totes les temporades: 10,2 dies a la temporada mitjana (0,7 dies més); a la temporada baixa l'estada mitjana és de 10,5 dies (1,1 dies més); i a la temporada alta és d'11,2 dies (1 dia més). (Vegeu el quadre I-46.)

L'estada mitjana també augmenta a totes les illes, llevat de Menorca. Així, a Mallorca creix en un 11,1% (de 9,7 dies a 10,8 dies). A Eivissa i Formentera, ho fa en un 9% (de 10,5 dies a 11,4 dies). A Menorca disminueix un 2,2% (de 10,4 dies a 10,2 dies).

Pel que fa a les tres principals nacionalitats

66. L'Observatori de Turisme ha revisat les dades de l'any 2008.

67. Aquesta és l'estada mitjana que calcula l'Observatori de Turisme, mentre que el total d'estades o pernoctacions es dóna per nits. Aquesta és la metodologia usual seguida per l'Observatori de Turisme en els darrers anys. D'aquí la diferència que hi ha entre aquestes dades sobre l'estada mitjana diürna o per dies i les que hem presentat a l'apartat 9.9, que és l'estada mitjana nocturna o per nits.

Quadre I-46. Estades mitjanes dels turistes a les Balears per illes, nacionalitats i allotjaments (2006-2009)

	2006				2007				2008				2009			
Illes	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual
Mallorca	10,9	10,8	11,0	10,9	10,0	9,7	9,8	9,9	10,0	9,4	9,2	9,7	11,3	10,0	10,4	10,8
Menorca	11,2	10,8	10,6	11,1	11,0	11,0	11,3	11,0	10,7	9,6	10,2	10,4	10,5	9,1	10,0	10,2
Eivissa - Formentera	10,9	11,4	15,7	11,3	10,2	9,6	13,5	10,4	10,5	10,3	11,3	10,5	11,1	12,5	12,0	11,4
Illes Balears	10,9	10,9	11,2	11,0	10,2	9,7	10,2	10,1	10,2	9,5	9,4	9,9	11,2	10,2	10,5	10,8
Nacionalitats	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual
Alemanys	11,2	11,3	12,1	11,3	9,9	9,7	10,3	9,9	10,2	9,3	9,6	9,9	12,3	11,4	10,9	11,8
Britànics	10,6	11,1	10,8	10,7	10,1	10,0	10,0	10,1	10,2	9,4	9,0	9,9	10,5	9,3	10,1	10,1
Espanyols	11,2	9,9	10,3	10,7	10,2	9,0	9,2	9,7	10,1	9,3	8,7	9,5	10,5	9,2	9,5	10,0
TOTAL	**10,9**	**10,9**	**11,2**	**11,0**	**10,2**	**9,7**	**10,2**	**10,1**	**10,2**	**9,5**	**9,4**	**9,9**	**11,2**	**10,2**	**10,5**	**10,8**
Allotjament	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual	T. Alta	T. Mitjana	T. Baixa	Anual
Hotels i similars	9,9	9,4	8,9	9,7	9,4	9,2	8,6	9,5	9,2	8,8	8,2	8,9	9,7	9,2	8,8	9,5
Allotjament en propietat	17,7	16,6	17,3	17,3	15,6	14,2	15,0	15,6	16,0	12,8	13,8	14,7	16,8	18,6	15,8	17,0
Allotjament en lloguer	14,9	21,0	20,8	17,5	14,1	14,0	26,4	14,8	14,1	14,8	20,6	14,8	15,0	14,1	21,3	15,2
Allotjament gratuït	13,5	11,7	10,6	12,3	11,0	10,1	10,6	10,9	11,2	9,9	10,6	10,7	12,7	10,4	11,1	11,8
Càmping	14,3	13,6	21,7	15,0	13,1	19,4	23,3	16,9	9,1	10,0	15,6	10,1	12,8	12,6	14,7	13,1
Altres	10,5	15,9	26,9	13,2	13,7	8,0	15,4	10,5	10,3	8,3	16,1	10,8	10,8	9,1	10,1	10,4

* Dades provisionals

Font: CITTIB. Enquesta de la despesa turística de les Illes Balears.

(alemanys, britànics i espanyols), també afecta als tres grups l'augment de l'estada mitjana. Així, els resultats són els següents: un augment del 18,8% quant als alemanys (de 9,9 dies a 11,8), un 5% quant als espanyols (de 9,5 dies a 10 dies), i un 2,2% quan als britànics (de 9,9 dies a 10,1 dies).

En relació amb els allotjaments, l'augment de l'estada mitjana també es dóna de manera generalitzada excepte en el cas de la categoria dels altres allotjaments, que cau a 10,4 dies. Les variacions són les següents: augment de 3 dies als càmpings (fins als 13,1 dies), de 2,4 dies als allotjaments en propietat (fins als 17 dies), de 1,1 dies als allotjaments gratuïts (fins als 11,8 dies), de 0,5 dies als hotels i similars (fins als 9,5 dies) i de 0,4 dies als allotjaments en lloguer (fins a 15,2 dies).[68]

9.7.2 L'anàlisi de les estades

Es presenta, a continuació, l'anàlisi de les estades a les Balears i per illes, per temporades, per nacionalitats i per tipus d'establiment.

9.7.2.1 L'anàlisi de la variació absoluta de les estades a les Balears i per illes

El total d'estades a les Balears assoleix els 113,8 milions d'estades, la qual cosa representa una pèrdua de 3 milions d'estades (–3.216.747 estades), amb una caiguda del –2,75% respecte del 2008. (Vegeu els quadres I-47, I-48 i AI-46.)

El total d'estades a Mallorca assoleix els 85 milions d'estades, la qual cosa representa una pèrdua de gairebé 1,4 milions d'estades (–1.384.693 estades), amb una caiguda de l'–1,6%. Menorca assoleix els 9 milions d'estades, amb una caiguda de més 1,7 milions estades (–1.721.102 estades) i un descens del –16%. Les Pitiüses arriben a 19,8 milions d'estades, amb una pèrdua de 110.952 estades i una minoració del –0,6%.

9.7.2.2 L'anàlisi de la variació de les estades per temporades, per nacionalitats, per tipologia d'establiments a les Balears i per illes

a) Les Balears

L'evolució del total d'estades també es pot analitzar a partir de la seva distribució per temporades mitjana-alta (de maig a octubre) i mitjana-baixa (de novembre a abril). Així, el total d'estades a la temporada mitjana-alta decreix un 1,2% i assoleix 91,8 milions d'estades. A la temporada mitjana-baixa cau un 8,7% i arriba a 21,9 milions d'estades. En xifres absolutes, es perden en la temporada mitjana-alta 1,1 milions d'estades i en la temporada mitjana-baixa es perden 2,1 milions d'estades. La temporada mitjana-alta representa el 80,7% del total de la temporada i la mitjana-baixa representa el 19,3%. (Vegeu el quadres I-48 i el gràfic I-25 a l'apartat 9.10.)

Alhora, les variacions de les estades per temporades també es poden desglossar per nacionalitats i diferenciar-ne les estrangeres de les espanyoles.

68. Aquests canvis importants de les estades mitjanes poden tenir un comportament erràtic a causa de l'efecte de la composició de la mostra per les nacionalitats i del seu grau de representativitat pel que fa als segments de l'oferta extrahotelera.

Quadre I–47. L'evolució de les estades a les Balears i per illes, per temporades i per nacionalitats (Variació absoluta 2008–2009)

Temporades / illes	Illes Balears 2009					
Milers d'estades en nits	Estrangers	Var. 09/08	Espanyols	Var. 09/08	Total	Var. 09/08
T. mitjana-alta	1.097,8	1,47	-2.219,9	-12,07	-1.122,1	-1,21
T. mitjana-baixa	-739,6	-4,83	-1.355,1	-15,54	-2.094,7	-8,70
Total	358,3	0,40	-3.575,0	-8,70	-3.216,8	-2,75
Temporades / illes	Mallorca 2009					
Milers d'estades en nits	Estrangers	Var. 09/08	Espanyols	Var. 09/08	Total	Var. 09/08
T. mitjana-alta	1.818,5	3,22	1.431,1	15,40	387,4	0,59
T. mitjana-baixa	-766,2	-5,41	-1.005,9	-15,46	-1.772,1	-8,57
Total	1.052,30	1,01	-2.437,0	-8,50	-1.384,7	-16,03
Temporades / illes	Illes Pitiüses 2009					
Milers d'estades en nits	Estrangers	Var. 09/08	Espanyols	Var. 09/08	Total	Var. 09/08
T. mitjana-alta	414,5	3,36	-553,4	-10,18	-138,9	-0,78
T. mitjana-baixa	52,8	6,39	-24,8	-1,88	28,0	1,30
Total	467,2	0,30	-578,2	-9,14	-111,0	-0,56
Temporades / illes	Menorca 2009					
Milers d'estades en nits	Estrangers	Var. 09/08	Espanyols	Var. 09/08	Total	Var. 09/08
T. mitjana-alta	-1.135,1	-19,35	-235,5	-6,43	-1.370,6	-14,39
T. mitjana-baixa	-26,1	-8,32	-324,4	-36,37	-350,5	-29,06
Total	-1.161,2	-8,12	-559,9	-8,77	-1.721,1	-16,03

Font: CITTIB. Enquesta de la despesa turística de les Illes Balears.

Així, en la temporada mitjana-alta el valor total de les estades dels estrangers va créixer un 1,5% (75,7 milions d'estades). El total de les estades dels espanyols va disminuir un –12,1%, amb 16,2 milions d'estades. D'aquesta manera, els espanyols perden 2,2 punts de quota de mercat en aquesta temporada a favor dels estrangers i representen el 17,6% del total d'estades en temporada mitjana-alta, mentre que els estrangers representen el 82,4% restant.

En la temporada mitjana-baixa el valor total de les estades dels estrangers va caure un 4,8% (14,6 milions d'estades). El valor total de les estades dels espanyols va caure també un 15,5% i va arribar a 7,4 milions d'estades. D'aquesta manera, els espanyols perden 2,7 punts de quota de mercat en aquesta temporada a favor dels estrangers i representen el 33,6% del total d'estades en temporada mitjana-baixa, mentre que els estrangers representen el 66,4% restant.

Quant a la distribució de les estades turístiques a les Balears per nacionalitats i per tipologia d'allotjament, el 61,2% va a

Quadre I-48. Estacionalitat de les estades turístiques per temporades i nacionalitats a les Balears, 2009

Temporades / illes	Illes Balears 2009			Mallorca 2009			Illes Pitiüses 2009			Menorca 2009		
Milers d'estades en nits	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total
T. mitjana-alta	75.696,1	16.169,5	91.865,7	58.223,7	7.863,8	66.087,6	12.740,7	4.880,6	17.621,3	4.731,7	3.425,1	8.156,8
T. mitjana-baixa	14.569,5	7.365,1	21.934,5	13.402,5	5.499,8	18.902,2	879,1	1.297,7	2.176,8	287,9	567,6	855,5
Total	**90.265,6**	**23.534,6**	**113.800,2**	**71.626,2**	**13.363,6**	**84.989,8**	**13.619,8**	**6.178,3**	**19.798,1**	**5.019,6**	**3.992,7**	**9.012,3**
% temporada sobre el total de l'any	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total
T. mitjana-alta	83,9	68,7	80,7	81,3	58,8	77,8	93,5	79,0	89,0	94,3	85,8	90,5
T. mitjana-baixa	16,1	31,3	19,3	18,7	41,2	22,2	6,5	21,0	11,0	5,7	14,2	9,5
Total	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
% illes sobre el total de les Balears	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total
T. mitjana-alta	100,0	100,0	100,0	76,9	48,6	71,9	16,8	30,2	19,2	6,3	21,2	8,9
T. mitjana-baixa	100,0	100,0	100,0	92,0	74,7	86,2	6,0	17,6	9,9	2,0	7,7	3,9
Total	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**79,4**	**56,8**	**74,7**	**15,1**	**26,3**	**17,4**	**5,6**	**17,0**	**7,9**
% sobre el total de nacionalitats a cada illa i a les Balears	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total
T. mitjana-alta	82,4	17,6	100,0	88,1	11,9	100,0	72,3	27,7	100,0	58,0	42,0	100,0
T. mitjana-baixa	66,4	33,6	100,0	70,9	29,1	100,0	40,4	59,6	100,0	33,6	66,4	100,0
Total	**79,3**	**20,7**	**100,0**	**84,3**	**15,7**	**100,0**	**68,8**	**31,2**	**100,0**	**55,7**	**44,3**	**100,0**

Mitjana-alta: de maig a octubre.

Mitjana-baixa: de novembre a abril.

Font: Conselleria de Turisme (Observatori del Turisme).

Quadre I–49. Estades totals dels turistes a les Illes Balears, per nacionalitats i tipologia d'allotjaments (2008–2009)

2009	Illes Balears					
Nacionalitat	Hotels i similars	Allotjament en lloguer	Allotjament en propietat	Casa d'amics o familiars	Altres	Total
Alemanya	25.287.403	5.040.674	5.356.403	2.188.429	986.895	38.859.804
Regne Unit	15.662.763	3.550.666	3.999.098	1.789.460	732.732	25.734.719
Espanya	12.629.468	3.497.230	2.149.987	4.719.412	538.509	23.534.606
Altres	16.032.310	3.127.690	2.683.805	3.357.510	469.772	25.671.087
Total	**69.611.945**	**15.216.260**	**14.189.293**	**12.054.810**	**2.727.908**	**113.800.216**
2008	Illes Balears					
Nacionalitat	Hotels i similars	Allotjament en lloguer	Allotjament en propietat	Casa d'amics o familiars	Altres	Total
Alemanya	22.742.786	3.347.870	4.920.312	4.924.316	401.602	36.336.886
Regne Unit	20.675.188	3.608.059	2.413.915	3.096.551	264.738	30.058.451
Espanya	15.011.549	2.883.111	2.443.937	6.109.694	661.333	27.109.624
Altres	17.078.833	1.671.152	1.595.919	2.659.775	506.322	23.512.001
Total	**75.508.356**	**11.510.192**	**11.374.083**	**16.790.336**	**1.833.995**	**117.016.962**

Font: Observatori del Turisme. Enquesta de la despesa turística de les Illes Balears.

hotels i similars (3,3 punts menys respecte del 2008), el 13,4% va a allotjaments en lloguer (3,6 punts més), el 12,5% va a allotjaments en propietat (2,8 punts més), el 10,6% va a casa d'amics o familiars (3,7 punts menys que el 2008) i el 2,4% va a altres tipus d'allotjaments (0,8 punt més respecte del 2008). (Vegeu el quadre I-49.)

Pel que fa a les nacionalitats de les estades a les Illes Balears, podem observar que els alemanys, britànics, espanyols i els d'altres nacionalitats trien, en general, com a primera opció, els hotels i similars, amb un 65,1%, 60,9%, 53,7% i 62,4% respectivament. Cal destacar que només els alemanys milloren l'opció d'allotjar-se en hotels i similars.

b) Mallorca

El total d'estades en la temporada mitjana-alta creix un 0,6% (66,1 milions d'estades) i cau en la temporada mitjana-baixa un 8,6% (18,9 milions d'estades). En xifres absolutes, es guanyen durant la temporada mitjana-alta 387.409 d'estades, i durant la temporada mitjana-baixa se'n perden 1,7 milions. Això explica que la temporada mitjana-alta representi el 77,8% del total de la temporada (amb un guany d'1,7 punts) i la mitjana-baixa representi el 22,2% restant.

En la temporada mitjana-alta el valor total de les estades dels estrangers va créixer un 3,2%, amb 58,2 milions d'estades. En canvi, el valor total de les estades dels espanyols va disminuir un –15,4%, amb 7,9

Quadre I-50. Estades totals dels turistes a Mallorca, per nacionalitats i tipologia d'allotjaments (2008-2009)

2009	Illes Balears					
Nacionalitat	Hotels i similars	Allotjament en lloguer	Allotjament en propietat	Casa d'amics o familiars	Altres	Total
AAlemanya	22.621.305	4.792.217	5.035.965	2.030.447	905.416	35.385.351
Regne Unit	10.356.549	1.763.900	3.251.266	1.243.531	611.400	17.226.647
Espanya	8.125.209	946.659	966.793	3.095.267	229.672	13.363.600
Altres	12.323.090	1.965.556	2.028.801	2.308.398	388.375	19.014.221
Total	**53.426.154**	**9.468.333**	**11.282.825**	**8.677.643**	**2.134.864**	**84.989.819**
2008	Illes Balears					
Nacionalitat	Hotels i similars	Allotjament en lloguer	Allotjament en propietat	Casa d'amics o familiars	Altres	Total
Alemanya	20.796.131	3.009.901	4.454.146	4.515.036	366.510	33.141.724
Regne Unit	12.877.833	2.168.449	2.094.164	2.754.468	213.044	20.107.958
Espanya	9.659.738	637.871	1.199.575	4.130.876	172.488	15.800.548
Altres	12.928.961	1.163.632	1.031.066	1.838.930	360.943	17.323.532
Total	**56.262.663**	**6.979.853**	**8.778.951**	**13.239.310**	**1.112.985**	**86.373.762**

Font: Observatori del Turisme. Enquesta de la despesa turística de les Illes Balears.

milions d'estades. D'aquesta manera, els espanyols perden 2,2 punts de quota de mercat en aquesta temporada a favor dels estrangers i representen l'11,9%, mentre que els estrangers representen el 88,1%.

En la temporada mitjana-baixa el valor total de les estades dels estrangers va disminuir un 5,4%, amb 13,4 milions d'estades. El valor total de les estades dels espanyols també va disminuir un 15,5%, amb 5,5 milions d'estades. D'aquesta manera, els espanyols perden 2,4 punts de quota de mercat en aquesta temporada a favor dels estrangers, i representen el 29,1% del total, mentre que els estrangers representen el 70,9% restant.

Quant a la distribució de les estades turístiques a Mallorca per nacionalitats i per tipologia d'allotjament, el 62,9% va a hotels i similars (2,3 punts menys respecte del 2008), l'11,1% va a allotjaments en lloguer (3,1 punts més), el 13,3% va a allotjaments en propietat (3,1 punts més), el 10,2% va a casa d'amics o familiars (5,1 punts menys) i el 2,5% va a altres tipus d'allotjaments (1,2 punt més). (Vegeu el quadre I-50.)

Pel que fa a les nacionalitats de les estades a Mallorca, podem observar que els alemanys, els britànics, els espanyols i els d'altres nacionalitats trien, en primera opció, els hotels i similars, amb un 63,9%, 60,1%, 60,8% i 64,8% respectivament. Cal destacar, igualment que per al conjunt regional, que només els alemanys milloren l'opció d'allotjar-se en hotels i similars.

c) Menorca

El total d'estades en la temporada mitjana-alta cau un –14,4%, amb 8,2 milions d'estades, i en la temporada mitjana-baixa disminueix en un –29,1% i arriba a 855.511 milions d'estades. En xifres absolutes, es perden en la temporada mitjana-alta 1,4 milions d'estades, mentre que en la temporada mitjana-baixa es perden 350.507 estades. Aquesta diferència en les variacions entre les dues temporades explica que la temporada mitjana-alta guanyi 1,7 punts respecte de l'any anterior i representi el 90,5% del total de la temporada (el màxim de les Balears) i la mitjana-baixa representi el 9,5% (el mínim de les Balears).

En la temporada mitjana-alta, el valor total de les estades dels estrangers va caure un -19,4%, amb 4,7 milions d'estades. El valor total de les estades dels espanyols va caure un –6,4%, amb 3,4 milions d'estades. D'aquesta manera, els espanyols guanyen 3,5 punts de quota de mercat en aquesta temporada en detriment dels estrangers i representen el 42%, mentre que els estrangers representen el 58%.

En la temporada mitjana-baixa el valor total de les estades dels estrangers va disminuir un 8,3%, amb prop de 288 mil estades. El valor total de les estades dels espanyols va caure un 36,4%, amb 568 mil estades. D'aquesta manera, els espanyols perden

Quadre I–51. Estades totals dels turistes a Menorca per nacionalitats i tipologia d'allotjaments (2008–2009)

2009	Illes Balears					
Nacionalitat	Hotels i similars	Allotjament en lloguer	Allotjament en propietat	Casa d'amics o familiars	Altres	Total
Alemanya	359.700	44.439	58.936	26.791	10.079	499.945
Regne Unit	1.583.710	1.215.376	323.723	203.050	78.757	3.404.617
Espanya	1.824.681	1.054.308	390.143	588.977	134.617	3.992.726
Altres	659.455	234.910	95.921	107.015	17.709	1.115.010
Total	**4.427.547**	**2.549.033**	**868.723**	**925.833**	**241.162**	**9.012.298**
2008	Illes Balears					
Nacionalitat	Hotels i similars	Allotjament en lloguer	Allotjament en propietat	Casa d'amics o familiars	Altres	Total
Alemanya	322.106	64.133	122.672	72.645	3.010	584.566
Regne Unit	2.953.288	931.102	126.641	101.334	25.373	4.137.738
Espanya	2.142.112	1.063.441	434.274	751.483	161.313	4.552.623
Altres	1.045.736	116.456	176.846	110.100	9.334	1.458.472
Total	**6.463.242**	**2.175.132**	**860.433**	**1.035.562**	**199.030**	**10.733.399**

Font: Observatori del Turisme. Enquesta de la despesa turística de les Illes Balears.

7,5 punts de quota de mercat en aquesta temporada a favor dels estrangers i representen el 66,4% del total d'estades, mentre que els estrangers representen el 33,6% restant.

Quant a la distribució de les estades turístiques a Menorca per nacionalitats i per tipologia d'allotjament, el 49,1% va a hotels i similars (11,1 punts menys respecte del 2008 i que representa la caiguda més important per al conjunt regional), el 28,3% va a allotjaments en lloguer (8 punts més), el 9,6% va a allotjaments en propietat (1,6 punts més), el 10,3% va a casa d'amics o familiars (0,6 punts menys) i el 2,7% va a altres tipus d'allotjaments (0,8 punts més). (Vegeu el quadre I-51.)

Pel que fa a les nacionalitats de les estades a Menorca, podem observar que els alemanys, els britànics, els espanyols i els d'altres nacionalitats trien, en primera opció, els hotels i similars, amb un 71,9%, 46,5%, 45,7%, i 59,1% respectivament. Igualment que per al conjunt regional, només els alemanys milloren l'opció d'allotjar-se en hotels i similars, i els britànics destaquen per ser els que més punts percentuals perden en aquesta opció (-24,9 punts).

d) Les Pitiüses

El total d'estades en la temporada mitjana-alta cau un 0,8% i arriba a 17,6 milions d'estades, i en la temporada mitjana-baixa és la única illa que creix amb un 1,3% i

Quadre I-52. Estades totals dels turistes a les Illes Pitiüses, per nacionalitats i tipologia d'allotjaments (2008-2009)

2009	Illes Balears					
Nacionalitat	Hotels i similars	Allotjament en lloguer	Allotjament en propietat	Casa d'amics o familiars	Altres	Total
Alemanya	2.306.398	204.017	261.502	131.191	71.400	2.974.508
Regne Unit	3.722.503	571.389	424.110	342.878	42.574	5.103.455
Espanya	2.679.578	1.496.263	793.051	1.035.168	174.220	6.178.280
Altres	3.049.765	927.224	559.082	942.097	63.688	5.541.856
Total	**11.758.244**	**3.198.893**	**2.037.745**	**2.451.334**	**351.883**	**19.798.099**
2008	Illes Balears					
Nacionalitat	Hotels i similars	Allotjament en lloguer	Allotjament en propietat	Casa d'amics o familiars	Altres	Total
Alemanya	1.624.550	273.836	343.493	336.635	32.082	2.610.596
Regne Unit	4.844.067	508.508	193.110	240.749	26.321	5.812.755
Espanya	3.209.699	1.181.799	810.088	1.227.335	327.532	6.756.453
Altres	3.104.135	391.064	388.008	710.745	136.045	4.729.997
Total	**12.782.451**	**2.355.207**	**1.734.699**	**2.515.464**	**521.980**	**19.909.801**

Font: Observatori del Turisme. Enquesta de la despesa turística de les Illes Balears.

arriba a 2,2 milions d'estades. En xifres absolutes, es perden en la temporada mitjana-alta 138.911 d'estades, i en la temporada mitjana-baixa es guanyen 27.959 d'estades. Això explica que la temporada mitjana-alta representi el 89% del total de la temporada i la mitjana-baixa representi l'11%, de manera que augmenta 0,2 punts percentuals respecte de l'any anterior.

En la temporada mitjana-alta el valor total de les estades dels estrangers va créixer un 3,4%, amb 12,7 milions d'estades. El valor total de les estades dels espanyols va disminuir un –10,2%, amb 4,9 milions d'estades. D'aquesta manera, els espanyols perden 2,9 punts de quota de mercat en aquesta temporada a favor dels estrangers i representen el 27,7%, mentre que els estrangers representen el 72,3%.

En la temporada mitjana-baixa el valor total de les estades dels estrangers va augmentar un 6,4%, amb 879.127 d'estades. El valor total de les estades dels espanyols va disminuir un –1,9%, amb 1,3 milions d'estades. D'aquesta manera, els espanyols perden 1,9 punts de quota de mercat en aquesta temporada a favor dels estrangers i representen el 59,6%, mentre que els estrangers representen el 40,4%.

Quant a la distribució de les estades turístiques a les Pitiüses per nacionalitats i per tipologia d'allotjament, el 59,4% va a hotels i similars (4,8 punts menys respecte del 2008), el 16,2% va a allotjaments en lloguer (4,3 punts més), el 10,3% va a allotjaments en propietat (1,6 punts més), el 12,4% va a casa d'amics o familiars (0,3 punts menys) i l'1,8% va a altres tipus d'allotjaments (0,8 punts menys). (Vegeu el quadre I-52.)

Pel que fa a les nacionalitats de les estades a les Pitiüses, podem observar que els alemanys, els britànics, els espanyols i els d'altres nacionalitats trien, en primera opció, els hotels i similars, amb un 77,5%, 72,9%, 43,4% i 55% respectivament. Igualment que per al conjunt regional, només els alemanys augmenten la seva opció per allotjar-se en hotels i similars.

9.8 La despesa turística de les Balears

Les dades d'EGATUR 2009 publicades per l'Institut d'Estudis Turístics (IET) reflecteixen que els turistes varen gastar a les Illes Balears un total de 8.785 milions d'euros (el 18,3% del total de l'Estat, percentatge només superat per Catalunya, amb un 20%), amb una variació negativa del 7,2% (una dècima per sota de la mitjana del conjunt de CA). La despesa mitjana per turista assolí els 972 euros, amb un creixement del 2,9% (0,9 punts més que la mitjana per CA). Altrament, la despesa mitjana per turista i dia va ser de 102 euros, amb una caiguda del 2,8% (2,6 punts per sota de la mitjana per CA). (Vegeu el quadre I-53.)

9.9 Dades resum de les arribades i les estades per les Balears i per illes

De les dades resum que presentam a continuació es poden destacar els fets següents:

Quadre I–53. Despesa total dels turistes segons Comunitat Autònoma de destí principal (milons d'euros) (2009)

	Despesa total			Despesa mitjana persona		Despesa mitjana diària	
	Total 2009	% Vertical	Variació	Euros	% Variació	Euros	% Variació
TOTAL	48.049	100	-7,1	924	2,0	95	-0,2
Andalusia	7.333	15,3	-6,8	996	1,0	82	-2,7
Aragó	364	0,8	-7	1.035	14,8	124	-3,9
Astúries	213	0,4	14,5	1.265	22,2	85	-10,1
Balears	8.785	18,3	-7,2	972	2,9	102	-2,8
Canàries	9.055	18,8	-13,6	1.104	-1,5	104	-1,3
Cantàbria	323	0,7	1,5	1.026	3,2	94	6,2
Castella-La Manxa	217	0,5	5,4	1.170	6,2	118	0,8
Castella i Lleó	683	1,4	0,2	702	2,6	88	2,6
Catalunya	9.612	20,0	-6,3	759	5,4	98	0,3
C. Valenciana	4.102	8,5	-14,1	803	-4,0	66	0,8
Extremadura	119	0,2	-5,1	629	15,4	87	6,4
Galícia	685	1,4	-8	901	12,8	98	1,9
Madrid	5.097	10,6	6,8	1.065	2,0	139	4,1
Múrcia	774	1,6	4,7	914	-2,5	69	0,3
Navarra	144	0,3	26,9	725	20,4	93	-6,9
País Basc	499	1,0	-3,4	625	1,4	97	-2
La Rioja	44	0,1	-3,2	803	13,4	67	-29,2

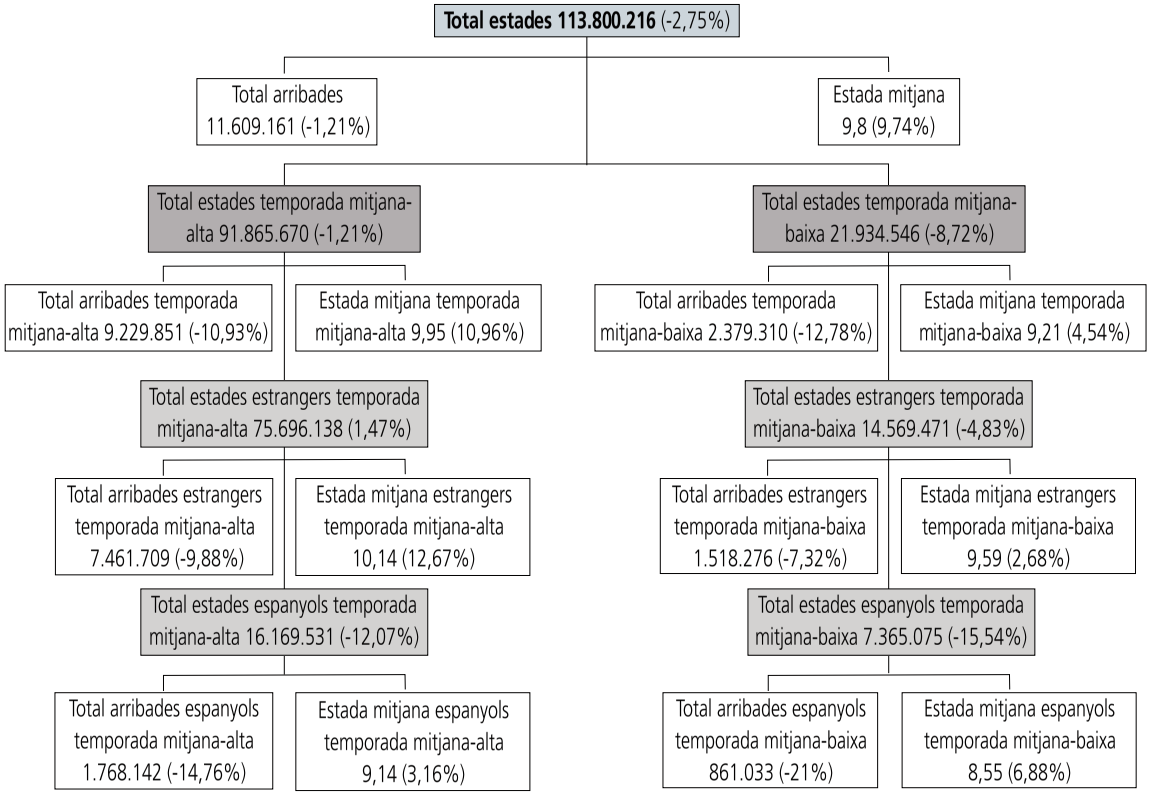
Font: IET, Instituto de Estudios Turísticos.

a) Totes les illes perdem estades. La caiguda del total d'estades s'explica per la davallada de les arribades, ja que l'estada mitjana s'incrementa a totes les illes excepte a Menorca.

b) La caiguda de les estades en temporada mitjana-baixa és molt més pronunciada que en temporada mitjana-alta, la qual cosa es tradueix en un agreujament de l'estacionalitat. Això es dóna especialment a Menorca. A Mallorca creixen lleugerament les estades en temporada mitjana-alta i a les Pitiüses creixen en temporada mitjana-baixa.

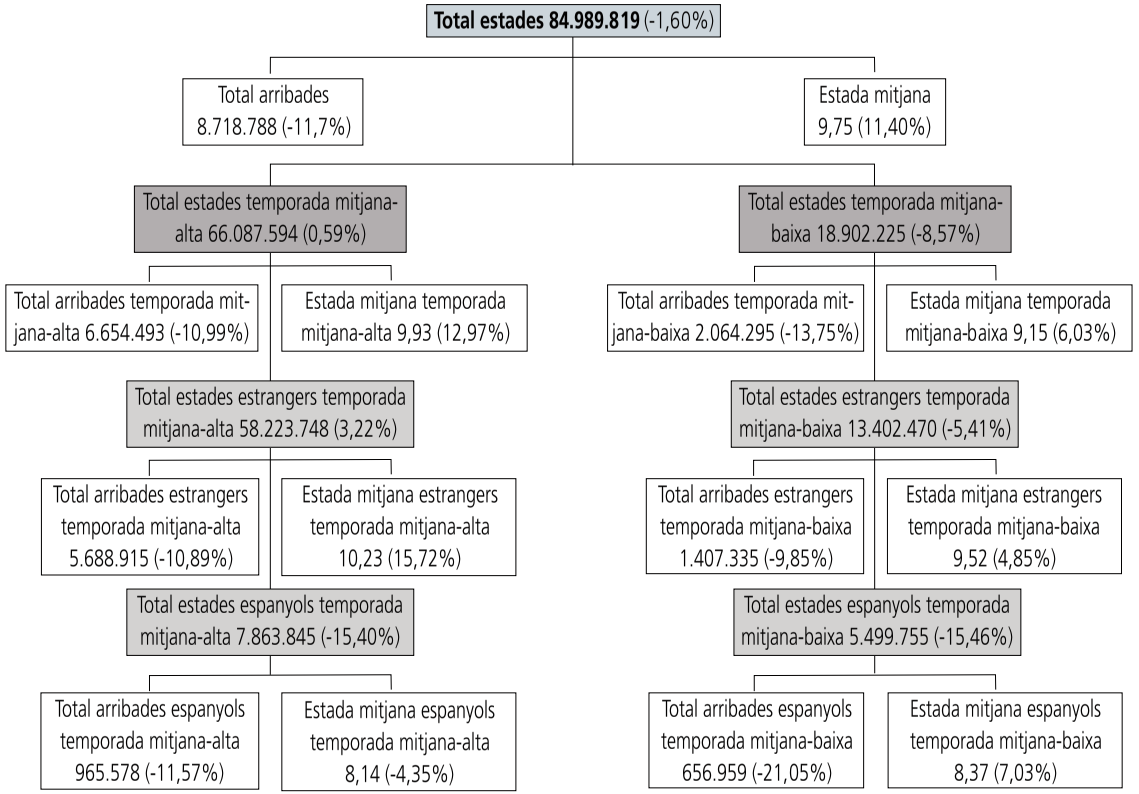
c) Per nacionalitats, els estrangers augmenten les seves estades en temporada mitjana-alta i les disminueixen en temporada mitjana-baixa, mentre que els espanyols les disminueixen significativament en les dues temporades i de forma més pronunciada en temporada mitjana-baixa. Aquest comportament es dóna a Mallorca. A Menorca cal destacar també la caiguda de les estades dels estrangers en temporada mitjana-alta, tres vegades superior a la dels espanyols. I a les Pitiüses destaca que les estades dels estrangers també augmenten en temporada mitjana-baixa, mentre que la caiguda de les estades dels espanyols en aquesta mateixa temporada és la més baixa de totes les illes, perquè és on es produeix l'increment més alt de la seva estada mitjana.

Quadre I-54. Dades resum per les Illes Balears

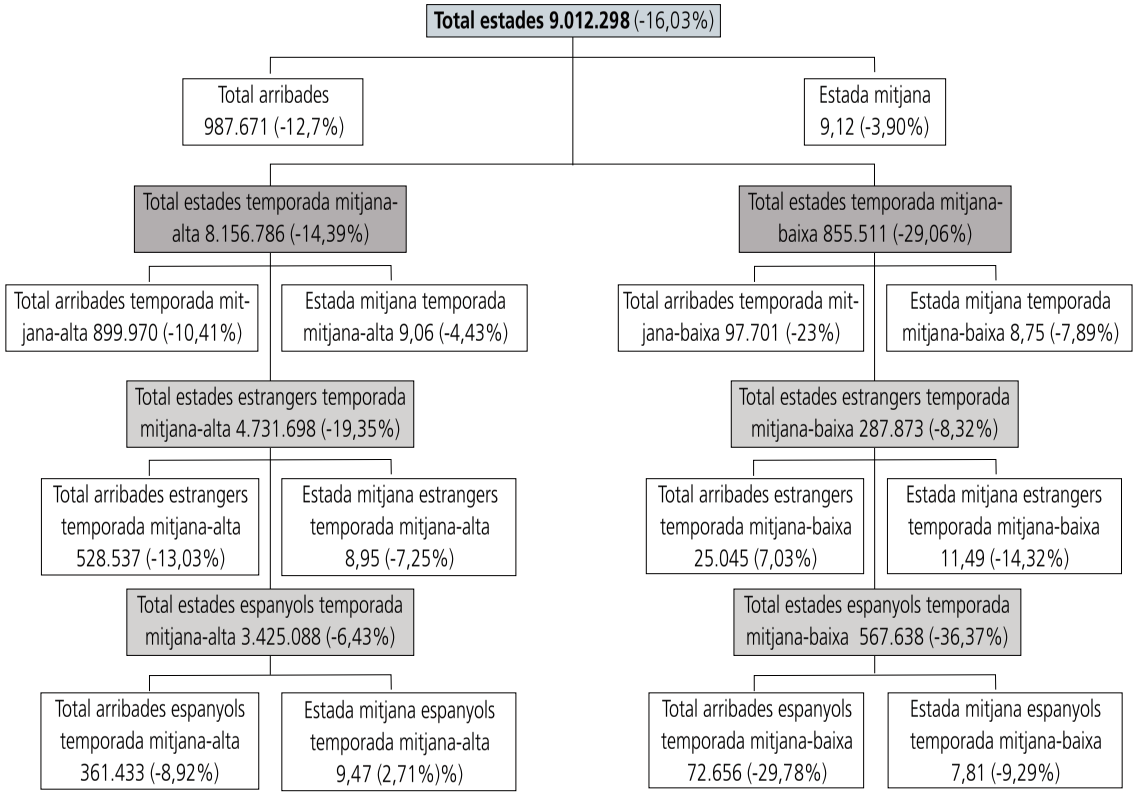
Font: Elaboració pròpia

Quadre I-55. Dades resum de Mallorca

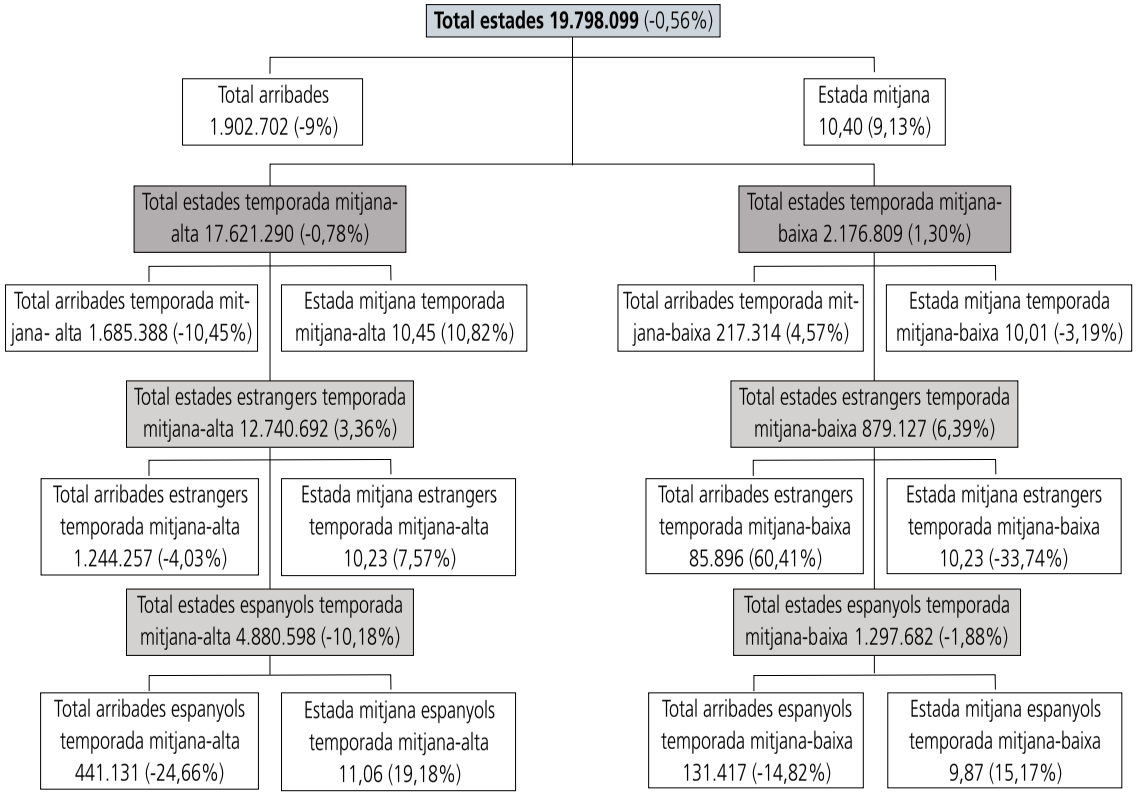
Font: Elaboració pròpia

Quadre I–56. Dades resum de Menorca

Font: Elaboració pròpia

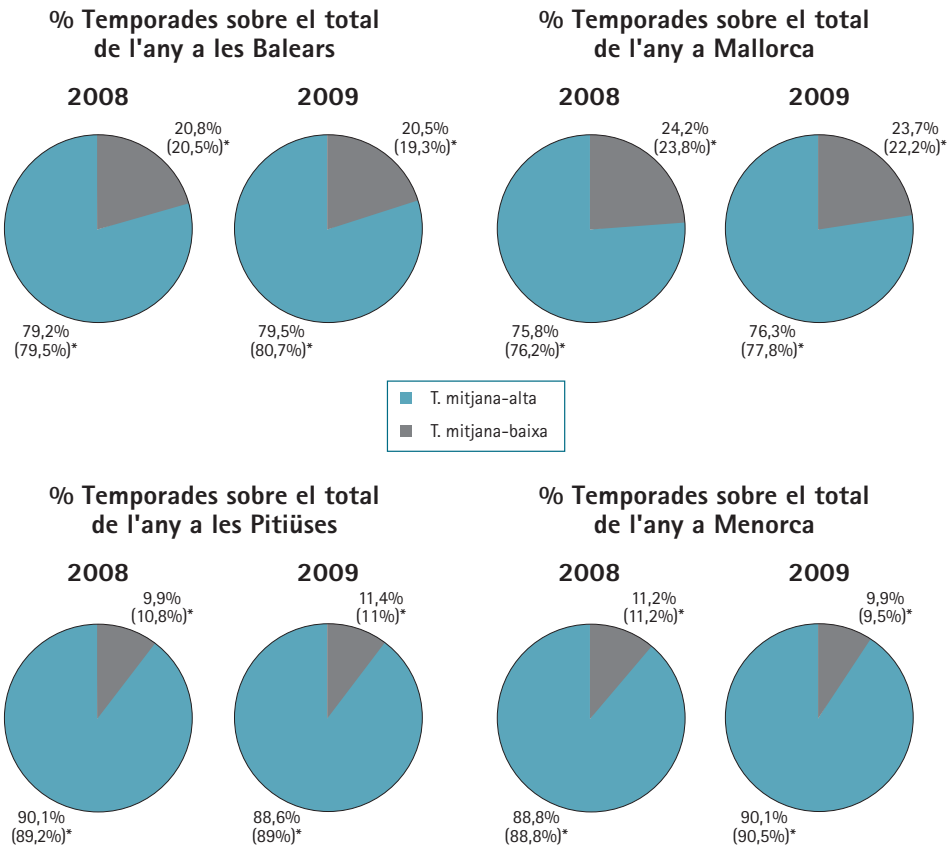
Quadre I–57. Dades resum de les Illes Pitiüses

Font: Elaboració pròpia

Gràfic I-25

Distribució de les arribades per temporades 2008 i 2009 per illes

* Entre parèntesi es dóna el valor del pes de les estades.

Font: Conselleria de Turisme (Observatori del Turisme).

Quadre I–58 A. Índex de Gini: nombre d'arribades (2008–2009)

	IG 2007	Rang equivalent mensual	IG 2008	Rang equivalent mensual	Variació IG en punts	Variació (%) rang equivalent mensual 08/07
Mallorca	0,3181	8,1834	0,3315	8,0220	0,0134	-1,9723
Menorca	0,5042	5,9446	0,5235	5,7184	0,0193	-3,8051
Illes Pitiüses	0,5170	5,7959	0,4993	6,0087	-0,0177	3,6716
Illes Balears	**0,3659**	**7,6095**	**0,3749**	**7,5006**	**0,0090**	**-1,4311**

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CITTIB.

Quadre I–58 B. Índex de Gini: nombre d'estades (2008–2009)

	IG 2007	Rang equivalent mensual	IG 2008	Rang estades mensual	Variació IG en punts	Variació (%) rang equivalent mensual 08/07
Mallorca	0,3306	8,0330	0,3654	7,6152	0,0348	-5,2010
Menorca	0,5146	5,8242	0,5524	5,3716	0,0378	-7,7710
Illes Pitiüses	0,5076	5,9087	0,5031	5,9621	-0,0045	0,9038
Illes Balears	**0,3767**	**7,4796**	**0,4028**	**7,1661**	**0,0261**	**-4,1914**

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CITTIB.

Aquestes dades es poden consultar amb més detall als quadres I-56 al I-59.

9.9.1 Dades resum de les Balears

Les dades del quadre I-54 presenten una síntesi de la situació a les Balears.

9.9.2 Dades resum de Mallorca

Les dades del quadre I-55 presenten una síntesi de la situació a Mallorca.

9.9.3 Dades resum de Menorca

Les dades del quadre I-56 presenten una síntesi de la situació a Menorca.

9.9.4 Dades resum de les Pitiüses

Les dades del quadre I-57 presenten una síntesi de la situació a les Pitiüses.

9.10 L'estacionalitat

En aquest subapartat analitzam els punts següents: l'estacionalitat de les arribades dels espanyols i dels estrangers a les Balears i per illes, per mitjans de transport i els programes desestacionalitzadors.

9.10.1 L'estacionalitat de les arribades a les Balears

L'estacionalitat mesurada per la variació en

Quadre I–59. Estacionalitat de les arribades turístiques per temporades i nacionalitats a les Balears (2009)

Temporades/illes	Illes Balears 2009			Mallorca 2009			Illes Pitiüses 2009			Menorca 2009		
Milers d'arribades	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total
T. mitjana-alta	7.461,7	1.768,1	9.229,851	5.688,9	965,6	6.654,493	1.244,3	441,1	1.685,388	528,5	361,4	889,970
T. mitjana-baixa	1.518,3	861,0	2.379,310	1.407,3	657,0	2.064,295	85,9	131,4	217,314	25,0	72,7	97,701
Total	**8.980,0**	**2.629,21**	**1.609,161**	**7.096,3**	**1.622,5**	**8.718,788**	**1.330,2**	**572,5**	**1.902,702**	**553,6**	**434,1**	**987,671**
% temporada sobre el total de l'any	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total
T. mitjana-alta	83,1	67,3	79,5	80,2	59,5	76,3	93,5	77,0	88,6	95,5	83,3	90,1
T. mitjana-baixa	16,9	32,7	20,5	19,8	40,5	23,7	6,5	23,0	11,4	4,5	16,7	11,2
Total	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**101,3**
% illes sobre el total de les Balears	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total
T. mitjana-alta	100,0	100,0	100,0	76,2	54,6	72,1	16,7	24,9	18,3	7,1	20,4	9,6
T. mitjana-baixa	100,0	100,0	100,0	92,7	76,3	86,8	5,7	15,3	9,1	1,6	8,4	4,1
Total	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**79,0**	**61,7**	**75,1**	**14,8**	**21,8**	**16,4**	**6,2**	**16,5**	**8,5**
% sobre el total de nacionalitats a cada illa i a les Balears	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total	Estrangers	Espanyols	Total
T. mitjana-alta	80,8	19,2	100,0	85,5	14,5	100,0	73,8	26,2	100,0	59,4	40,6	100,0
T. mitjana-baixa	63,8	40,0	103,8	68,2	34,8	103,0	39,5	74,2	113,7	25,6	81,5	107,1
Total	**77,4**	**22,6**	**100,0**	**81,4**	**18,6**	**100,0**	**69,9**	**30,1**	**100,0**	**56,0**	**44,0**	**100,0**

Mitjana-alta: de maig a octubre.
Mitjana-baixa: de novembre a abril.
Font: Conselleria de Turisme (Observatori del Turisme).

el nombre de turistes en la temporada mitjana-baixa presenta una lleugera variació negativa de tres dècimes, tenint en compte que l'any 2008 el total d'arribades en aquesta temporada era del 20,8% i el 2009 ha estat del 20,5%. També es pot observar que en termes d'estades la variació negativa és més significativa, amb una pèrdua d'1,2 punts. (Vegeu el gràfic I-25.)

D'acord amb un indicador sintètic de l'estacionalitat calculat amb l'índex de Gini, hi ha un lleu empitjorament de l'estacionalitat de 0,009 punts, que en termes d'una equidistribució igual per mesos de la mitjana de les arribades és d'un –1,43%.[69] Igualment es pot comprovar que l'empitjorament de l'estacionalitat en termes d'estades és més significatiu. (Vegeu el quadre I-58 A i I-58 B.)

Aquest lleu empitjorament de l'estacionalitat es deu al descens en general de les arribades a la temporada mitjana-baixa, sobretot dels turistes espanyols. En la temporada mitjana-baixa del 2009 es varen comptabilitzar 861.033 turistes espanyols, amb un descens del 21%, i 1.518.276 estrangers, que signifiquen un descens d'un 7,3%. (Vegeu el quadre I-59.)

Així, les arribades de turisme espanyol en la temporada mitjana-baixa varen suposar el 36,2% del total de les arribades en aquesta temporada, mentre que les referides a la temporada del 2008 varen representar el 40%, amb un pèrdua de 3,8 punts de quota de mercat, a favor del turisme estranger, que va passar de representar el 60% el 2008 a tenir una quota de mercat el 2009 del 63,8%.

9.10.2 L'estacionalitat de les arribades per illes

A Mallorca, en la temporada mitjana-baixa el total de les arribades superen el percentatge del total balear, ja que el 2009 va registrar el 23,7% del total, mentre que en la temporada mitjana-alta va ser del 76,3%, percentatge inferior a la mitjana de les Balears. A Eivissa i Formen-tera, la temporada mitjana-baixa va representar un 11,4%, mentre que la temporada mitjana-alta va ser del 88,6%. A Menorca la temporada mitjana-baixa representa un 9,9%, i un 90,1% la temporada mitjana-alta. Per tant, a diferència de l'any anterior, Menorca representa el màxim estacional de les Balears. Quant a les variacions, només les Pitiüses milloren l'estacionalitat. El mateix es pot observar respecte de les estades. (Vegeu el gràfic I-25.)

Les variacions dels índexs de Gini empitjoren a totes les illes, llevat de les Pitiüses, i la pèrdua més important en temps equivalent en mesos es dóna a l'illa de Menorca, amb una caiguda del 3,8%; en canvi, les Pitiüses presenten una variació positiva del 3,7%. (Vegeu el quadre I-58 A.)

69. L'índex de Gini calcula en un interval de 0 a 1 l'equidistribució d'una variable, en aquest cas, l'equidistribució de les arribades turístiques al llarg dels 12 mesos d'un any. Com més s'apropa a zero més igualitària és la distribució. Per tant, disminucions d'aquest índex indiquen una millora de l'estacionalitat. L'estimació de la variació del rang equivalent mensual ens permet valorar indirectament la millora de l'índex de Gini en termes de temps. En aquest cas, un augment del valor del rang equivalent mensual indica un allargament del temps de les arribades turístiques distribuïdes igualitàriament al llarg dels mesos. Vegueu d'Anastassios Tsitouras (2004), «Adjusted Gini coefficient and 'months equivalent' degree of tourism seasonality: a research note», *Tourism Economics*, 10 (1), pàg. 95-100.

La presència de turisme espanyol, en general, minva l'efecte de l'estacionalitat, especialment a les illes menors, però això no ha estat així l'any 2009, ja que ha disminuït el nombre de turistes espanyols arribats en temporada mitjana-baixa en totes les illes. A Mallorca, els turistes espanyols arribats en la temporada mitjana-baixa varen representar el 31,8% del total anual (amb una pèrdua de 3 punts percentuals), inferior a la mitjana de les Balears de 3,8 punts, mentre que a les Pitiüses aquest percentatge va ser del 60,5% (amb una pèrdua de 13,7 punts), i a Menorca, on representen el 74,4% (el percentatge màxim de les Balears), presenten una pèrdua de 7,1 punts percentuals. (Vegeu el quadre I-59.)

El turisme estranger, per contra, és més estacional, ja que només el 16,9% viatja a les Balears en temporada mitjana-baixa, mentre que els espanyols ho fan en un 32,7%. Mallorca se situa per sobre de la mitjana regional amb el 19,8% del total dels turistes estrangers arribats en temporada mitjana-baixa. Els percentatges per les illes menors són molt inferiors, amb un 6,5% per a les Pitiüses i només un 4,5% per a Menorca. Per tant, la falta de turisme estranger en la temporada mitjana-baixa constitueix un problema greu del sector turístic, amb repercussions i efectes negatius de tipus econòmic i social.

9.10.3 L'estacionalitat per mitjans de transport

Quant als mitjans de transport, a les Balears l'avió presenta una estacionalitat més gran que el vaixell, amb un 20,2% d'arribades amb avió en la temporada mitjana-baixa, enfront del 28,1% d'arribades amb vaixell. (Vegeu el quadre I-60.)

9.10.4 Els programes desestacionalitzadors

Cal destacar el paper desestacionalitzador que fan els programes de l'Imserso i el programa Oci 60 del Govern de les Illes Balears.

Amb referència al pla Oci 60[70] i a l'evolució de les dades per a la temporada 2009-2010, en total hi ha hagut 7.343 usuaris amb destinació a les Illes Balears, amb una disminució del 19%. (Vegeu el quadre I-61.)

En relació amb l'Imserso, s'ha arribat a les 184.982 places venudes en la temporada d'octubre a abril de 2008-2009, amb una caiguda del 6,8% per comparació a la temporada de l'any passat. Cal observar que, quant a la resta de destinacions, les Balears continuen essent una de les principals destinacions de l'Imserso, amb el 18,5% del total de places. També es pot destacar que totes les comunitats autònomes experimenten una caiguda, llevat de Múrcia i Andalusia, que augmenten amb un 7,1% i 18,1% respectivament. (Vegeu el quadre I-62.)

Pel que fa al total d'estades, les Balears en sumen 1.686.497, amb una quota del 19,2%, fet que ens situa també com a líders per comunitats autònomes, amb un descens del 8,2% i una estada mitjana que es troba en els 9,1 dies (4,4 dies menys en relació amb la temporada del 2000-2001). Cal emfasitzar que en el conjunt de la tem-

70. Vegeu la *Memòria del CES 2006*, pàg. 204.

Quadre I–60. Evolució mensual del turisme arribat per via aèria i marítima (2009)

	Arribades avió	Arribades vaixell	Arribades total	% 08/07 avió	% 08/07 vaixell	% 08/07 Total	% Distribució 2008 Total
Gener	269.585	23.091	292.676	-3,6	-3,3	-3,6	2,5%
Febrer	294.861	14.532	309.393	-23,4	2,6	-22,5	2,7%
Març	459.689	12.894	472.583	-22,0	-61,5	-24,1	4,1%
Abril	773.406	30.713	804.119	2,3	-3,4	2,1	6,9%
Maig	1.266.530	24.275	1.290.805	-13,7	-20,3	-13,8	11,1%
Juny	1.586.109	35.102	1.621.211	-8,5	-24,6	-8,9	14,0%
Juliol	1.860.893	64.675	1.925.568	-7,7	-21,7	-8,3	16,6%
Agost	1.911.679	101.305	2.012.984	-9,9	-30,9	-11,3	17,3%
Setembre	1.462.874	29.619	1.492.493	-11,3	-44,4	-12,4	12,9%
Octubre	868.273	18.517	886.790	-12,2	-28,5	-12,6	7,6%
Novembre	247.404	9.656	257.060	-19,7	-40,7	-20,8	2,2%
Desembre	227.691	15.788	243.479	-15,8	-20,6	-16,2	2,1%
Tota	**11.228.994**	**380.167**	**11.609.161**	**-10,6**	**-27,5**	**-11,3**	**100,0%**

Font: Conselleria de Turisme (Observatori del Turisme). *Dades informatives 2008. El turisme a les Illes Balears*, de gener de 2009.

Quadre I–61. Total d'usuaris del Pla Oci 60 distribuïts per zones i origen. Temporada 2009–2010

	Destinació			
Origen	Eivissa i Form.	Mallorca	Menorca	Total
Eivissa	-	1.043	409	**1.452**
Maó	423	1.118	-	**1.541**
Palma de Mallorca	1.791	-	2.559	**4.350**
Total	**2.214**	**2.161**	**2.968**	**7.343**

Font: Conselleria de Turisme.

porada mitjana-baixa això representa el 22,9% del total d'estades dels espanyols (7.365.075 estades). En relació amb la variació de quotes participatives per CA en el total dels viatges de l'IMSERSO, es pot destacar que en el cas de les Canàries són 1.208.098 estades, 9,2 dies d'estada mitjana i una quota del 13,8%, quan la temporada 2000-2001 només era de l'1,6%. En el cas de les Balears, la variació respectiva de quotes ha passat del 36,5% la temporada 2000-2001 al 19,2% aquesta darrera temporada, amb una pèrdua de 17,3 punts.

Cal destacar, finalment, la posada en marxa per la temporada mitjana-baixa de 2009-2010 del programa CALYPSO de la UE sobre el turisme social europeu, en què Andalusia i les Illes Balears han participat com a zones pilot del programa.

Quadre I-62. Places de l'IMSERSO contractades per destinacions turístiques (2003-2009)

	2003-2004						2004-2005					
Destinació turística	Nre. places	Var. 03-04 / 02-03	Estades	Var. 03-04 / 02-03	Estada mitjana	Var. 03-04 / 02-03	Nre. places	Var. 04-05 / 03-04	Estades	Var. 04-05 / 03-04	Estada mitjana	Var. 04-05 / 03-04
Andalusia	138.048	18,2	1.478.960	27,2	10,7	7,6	165.276	19,7	1.734.278	17,3	10,5	-2,1
Múrcia	23.911	5,7	241.066	1,9	10,1	-3,6	19.305	-19,3	192.234	-20,3	10,0	-1,2
Illes Balears	175.118	16,6	1.801.422	5,7	10,3	-9,3	174.601	-0,3	1.806.679	0,3	10,3	0,6
Illes Canàries	20.466	14,5	162.204	7,6	7,9	-6,1	35.477	73,3	269.122	65,9	7,6	-4,3
Catalunya	76.898	42,9	803.915	28,0	10,5	-10,4	98.899	28,6	1.074.234	33,6	10,9	3,9
Comunitat Valenciana	131.682	22,2	1.373.540	23,8	10,4	1,3	150.450	14,3	1.598.135	16,4	10,6	1,8
Circuits culturals	22.595	6,6	112.975	6,6	5,0	0,0	25.062	10,9	125.310	10,9	5,0	0,0
Itinerari naturalesa	3.657	45,9	14.628	45,9	4,0	0,0	4.218	15,3	16.872	15,3	4,0	0,0
Total	**592.375**	**20,2**	**5.988.710**	**17,3**	**10,1**	**-2,5**	**673.288**	**13,7**	**6.816.864**	**13,8**	**10,1**	**0,1**

	2005-2006						2006-2007					
Destinació turística	Nre. places	Var. 05-06 / 04-05	Estades	Var. 05-06 / 04-05	Estada mitjana	Var. 05-06 / 04-05	Nre. places	Var. 06-07 / 05-06	Estades	Var. 06-07 / 05-06	Estada mitjana	Var. 06-07 / 05-06
Andalusia	165.837	0,3	1.683.136	-2,9	10,1	-3,3	186.156	12,3	1.940.659	15,3	10,4	2,7
Múrcia	18.723	-3,0	200.935	4,5	10,7	7,8	25.508	36,2	225.568	12,3	8,8	-17,6
Illes Balears	173.184	-0,8	1.777.391	-1,6	10,3	-0,8	185.850	7,3	1.906.345	7,3	10,3	-0,1
Illes Canàries	32.913	-7,2	254.478	-5,4	7,7	1,9	71.196	116,3	764.225	200,3	10,7	38,8
Catalunya	97.954	-1,0	1.054.767	-1,8	10,8	-0,9	109.006	11,3	1.166.907	10,6	10,7	-0,6
Comunitat Valenciana	157.734	4,8	1.601.544	0,2	10,2	-4,4	171.279	8,6	1.842.631	15,1	10,8	6,0
Circuits culturals	24.669	-1,6	123.345	-1,6	5,0	0,0	69.418	181,4	347.090	181,4	5,0	0,0
Itinerari naturalesa	2.883	-31,7	11.532	-31,7	4,0	0,0	4.082	41,6	16.328	41,6	4,0	0,0
Total	**673.897**	**0,1**	**6.707.128**	**-1,6**	**10,0**	**-1,7**	**822.495**	**415**	**8.209.753**	**484**	**10,0**	**29**

Continua

Quadre I-62. Places de l'IMSERSO contractades per destinacions turístiques

	2007-2008						2008-2009					
Destinació turística	Nre. places	Var. 07-08 / 06-07	Estades	Var. 07-08 / 06-07	Estada mitjana	Var. 07-08 / 06-07	Nre. places	Var. 08-09 / 07-08	Estades	Var. 08-09 / 07-08	Estada mitjana	Var. 08-09 /07-08
Andalusia	218.586	17,4	2.104.395	8,4	9,6	-7,7	217.058	-0,7	1.980.167	-5,9	9,1	-5,2
Múrcia	26.168	2,6	242.840	7,7	9,3	4,9	31.048	18,6	278.685	14,8	9,0	-3,3
Illes Balears	198.434	6,8	1.837.131	-3,6	9,3	-9,7	184.982	-6,8	1.686.497	-8,2	9,1	-1,5
Illes Canàries	122.004	71,4	1.187.436	55,4	9,7	-9,3	130.706	7,1	1.208.098	1,7	9,2	-5,0
Catalunya	134.526	23,4	1.214.399	4,1	9,0	-15,7	128.337	-4,6	1.151.257	-5,2	9,0	-0,6
Comunitat Valenciana	209.691	22,4	1.931.883	4,8	9,2	-14,4	205.177	-2,2	1.932.909	0,1	9,4	2,3
Circuits culturals	77.702	11,9	388.510	11,9	5,0	0,0	88.238	13,6	441.190	13,6	5,0	0,0
Itinerari naturalesa	4.938	21,0	19.752	21,0	4,0	0,0	5.463	10,6	21.852	10,6	4,0	0,0
Intercanvi Portugal	7.925	-	55.475	-	7,0	-	9.065	14,4	63.455	14,4	7,0	0,0
Total	**999.974**	**21,6**	**8.981.821**	**9,4**	**9,0**	**-10,0**	**1.000.074**	**0,0**	**8.764.110**	**-2,4**	**8,8**	**-2,4**

* També inclou Múrcia i la Comunitat Valenciana.
Nota: Les temporades de l'IMSERSO van des d'octubre fins al mes d'abril aproximadament.
Font: Mundo Senior.

9.11 El perfil del turista

El perfil del turista s'estableix d'acord amb les característiques següents: l'edat, el motiu del viatge, l'allotjament i el paquet turístic. Pel que fa a les tres principals nacionalitats, cal destacar que el perfil més jove és el del turisme britànic a totes les illes; i els espanyols lideren el grup següent més jove (entre 25 i 44 anys) a totes les illes. En relació amb el motiu del viatge i amb l'allotjament, el mercat britànic destaca per tenir els percentatges més alts a totes les illes, perquè el motiu principal del viatge és l'oci i les vacances (1,4 punts més que l'any passat) i pel fet que el principal allotjament que tria és l'hoteler. En el cas de Mallorca i Menorca els que viatgen més en paquet turístic són els alemanys (també són els únics que augmenten les seves estades en hotels i similars (vegeu l'apartat 9.7.2.2.); en canvi, a les Pitiüses ho fan més els britànics. (Vegeu el quadre I-63.)

9.12 El nivell de fidelització i de satisfacció dels turistes arribats a les Balears

El grau de fidelització és força elevat. En el cas dels britànics i els alemanys és del 79%, i en el cas dels espanyols és del 75,6%. D'aquests, el percentatge dels que han visitat les Balears deu o més vegades és del 27,7%, el 27,6% en el cas dels alemanys, i el 26,6% en el cas dels britànics, i els que les han visitades fins a tres vegades és el 9,8% en el cas dels britànics, el 8,5% en el cas dels alemanys, i el 8,4% en el cas dels espanyols. Per illes, el grau més alt de fidelització és dels britànics a Mallorca i dels espanyols a Menorca i Pitiüses. (Vegeu el quadre I-64.)

El grau de satisfacció del turisme nacional és bastant elevat: en una escala de l'1 al 10, el grau de satisfacció és d'un 8,30 (la mateixa valoració de l'any anterior). (Vegeu el quadre I-65.)

El grau de satisfacció del turisme estranger és superior al del turisme nacional, ja que, en una escala de l'1 al 10, el grau de satisfacció és d'un 8,41 (0,1 dècimes més que la mateixa valoració de l'any anterior).

9.13 L'oferta turística a les Balears

En aquest subapartat estudiam l'oferta d'allotjament, el nivell d'ocupació, la rendibilitat, el tot inclòs i l'oferta complementària.

9.13.1 La capacitat de l'oferta d'allotjament per illes

En aquest epígraf analitzam els aspectes següents de l'oferta turística reglada:[71] la capacitat de l'oferta d'allotjament per illes i la capacitat de l'oferta d'allotjament per categories.

71. La capacitat d'allotjament de les Illes Balears pot ser de dos tipus: reglada o no reglada. La reglada es recull en l'anuari de l' Observatori de Turisme, i la no reglada s'obté a partir d'altres fonts no oficials, que es poden consultar en la *Memòria del CES 2004.*

Quadre I-63. Perfil del turista (2008-2009)

	Illes Balears								Mallorca							
Atributs	Alemany		Britànic		Espanyol		Total		Alemany		Britànic		Espanyol		Total	
	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008
Edat																
Menys de 25	22,6	20,8	27,2	22,2	19,0	20,8	23,6	21,9	22,5	20,5	25,1	22,0	17,8	20,0	22,7	21,5
Entre 25 i 44	35,2	39,7	34,7	36,0	42,0	40,5	38,2	39,1	34,6	39,6	34,0	35,2	38,8	36,2	37,0	37,8
Entre 45 i 64	32,6	27,0	29,0	28,3	20,8	22,0	27,2	25,8	33,1	27,1	31,2	27,2	20,9	24,0	28,6	26,4
Més de 64	9,5	12,5	9,1	13,6	18,2	16,7	10,9	13,2	9,7	12,8	9,6	15,5	22,5	19,8	11,7	14,3
No contestat	0,1	0,0	0,0	0,0			0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0			0,1	0,0
Motiu del viatge																
Oci i vacances	96,4	93,8	97,6	96,2	84,9	84,0	93,5	92,1	96,3	93,7	97,4	95,2	82,5	81,9	93,4	91,7
Treball i negocis	1,9	3,4	1,2	1,5	9,2	8,8	3,7	4,1	1,9	3,5	1,3	1,9	10,3	9,8	3,7	4,3
Estudis	0,1	0,3	0,1	0,0	0,3	0,5	0,3	0,3	0,1	0,3	0,1	0,0	0,4	0,6	0,3	0,3
Serveis personals	1,1	1,6	0,8	1,0	4,7	4,6	2,0	2,2	1,2	1,6	0,9	1,2	5,6	5,2	2,1	2,2
Altres	0,5	0,9	0,3	1,3	0,9	2,1	0,6	1,3	0,5	0,9	0,3	1,7	1,1	2,4	0,6	1,4
Allotjament																
Hotels i similars	73,1	70,1	69,9	74,3	65,3	66,5	71,1	72,7	72,7	70,2	71,1	71,7	68,9	69,3	72,7	72,7
Allotjament en propietat	8,6	6,1	12,9	9,4	7,3	5,5	9,2	6,4	8,7	6,1	9,4	7,6	3,2	1,8	7,4	5,1
Allotjament llogat	9,1	8,8	8,9	5,6	6,4	6,2	7,6	6,3	9,3	8,8	10,8	7,0	5,1	5,3	8,0	6,7
Casa d'amics o familiars	5,6	13,8	6,0	9,8	19,2	19,5	9,6	13,2	5,6	13,8	6,3	12,7	21,7	22,4	9,4	14,3
Càmping	0,0	0,1	0,0	0,1	0,6	1,0	0,2	0,4	0,0	0,2	0,1	0,1	0,1	0,6	0,1	0,2
Altres	3,7	1,0	2,2	0,8	1,3	1,4	2,2	1,1	3,6	1,0	2,3	1,0	1,0	0,7	2,3	1,0
Paquet turístic																
Viatja amb paquet turístic	52,9	40,8	45,8	42,5	35,4	33,3	46,1	48,2	53,0	40,6	45,4	28,8	60,2	63,5	48,1	45,3
Ús d'Internet	62,3	54,2	68,2	50,9	42,7	35,0	61,2	47,3	61,8	54,4	70,8	51,0	41,2	32,5	61,8	46,8
No ús d'Internet	37,7	45,8	31,8	49,1	57,3	65,0	38,8	52,7	38,2	45,6	29,2	49,0	58,8	67,5	38,2	53,2
No viatja amb paquet turístic	47,1	59,2	54,2	57,5	64,6	66,7	53,9	64,9	47,0	59,4	54,6	71,2	39,8	36,5	51,9	68,2
Ús d'Internet	84,3	67,1	86,7	64,4	78,0	65,4	83,1	66,0	84,3	67,1	87,2	63,0	76,1	63,9	83,0	65,3
No ús d'Internet	15,7	32,9	13,3	35,6	22,0	34,6	16,9	34,0	15,7	32,9	12,8	37,0	23,9	36,1	17,0	34,7

Continua

Quadre I-63. Perfil del turista (2008-2009)

	Menorca								Illes Pitiüses							
Atributs	Alemany		Britànic		Espanyol		Total		Alemany		Britànic		Espanyol		Total	
	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008
Edat																
Menys de 25	20,0	23,3	28,9	19,2	23,5	22,1	26,5	21,5	23,6	23,6	32,8	24,6	18,8	21,9	26,2	23,8
Entre 25 i 44	38,5	40,8	32,7	32,6	47,2	47,4	40,1	40,9	42,5	41,5	38,5	41,2	47,2	47,1	42,8	44,3
Entre 45 i 64	33,2	27,1	28,3	34,0	18,9	20,0	23,8	26,3	26,4	25,9	22,0	28,4	22,1	18,1	22,8	23,1
Més de 64	8,3	8,7	10,0	14,2	10,4	10,4	9,6	11,3	7,4	9,0	6,7	5,8	11,9	12,9	8,1	8,8
No contestat	0,0	0,0	0,0	0,0			0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0			0,1	0,0
Motiu del viatge																
Oci i vacances	98,3	94,1	98,9	98,6	88,3	84,0	93,8	91,6	97,6	95,3	97,6	98,5	88,9	89,4	94,1	94,1
Treball i negocis	0,8	2,2	0,5	0,7	6,8	9,0	3,5	4,6	1,1	2,5	1,3	0,4	8,0	6,2	3,5	3,0
Estudis	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,5	0,2	0,3	0,6	0,2	0,0	0,0	0,0	0,3	0,4	0,2
Serveis personals	0,8	2,8	0,5	0,5	3,5	4,3	1,9	2,3	0,6	1,3	0,6	0,7	2,8	3,1	1,6	1,8
Altres	0,1	0,7	0,1	0,3	1,3	2,1	0,6	1,1	0,1	0,7	0,6	0,4	0,3	1,0	0,4	0,7
Allotjament																
Hotels i similars	77,7	69,1	51,6	73,2	59,4	61,4	58,5	69,3	77,2	69,8	78,9	85,1	59,6	62,6	70,1	74,2
Allotjament en propietat	8,3	6,1	33,4	21,4	15,4	15,1	21,9	15,8	6,9	6,5	10,3	7,9	12,4	8,8	11,1	7,2
Allotjament llogat	6,4	11,6	6,5	2,2	7,7	7,6	6,9	5,2	6,1	8,6	4,3	2,5	9,1	7,6	6,3	5,4
Casa d'amics o familiars	4,5	12,1	5,4	2,4	14,2	12,7	9,4	7,9	5,4	13,6	5,4	4,2	15,7	16,5	10,4	10,8
Càmping	0,0	0,1	0,0	0,0	2,0	1,4	0,9	0,7	0,0	0,1	0,0	0,0	0,9	1,6	0,3	0,8
Altres	3,0	0,9	3,1	0,7	1,3	1,8	2,4	1,2	4,4	1,5	1,1	0,3	2,2	2,9	1,8	1,5
Paquet turístic																
Viatja amb paquet turístic	63,8	43,4	38,9	77,8	66,0	70,6	39,8	61,2	49,5	42,7	52,3	68,6	24,3	27,4	40,4	54,6
Ús d'Internet	64,6	81,6	55,1	54,8	52,5	48,0	55,4	50,7	68,5	46,7	67,5	47,7	39,3	34,4	60,9	47,4
No ús d'Internet	35,4	18,4	44,9	45,2	47,5	52,0	44,6	49,3	31,5	53,3	32,5	52,3	60,7	65,6	39,1	52,6
No viatja amb paquet turístic	36,2	56,6	61,1	22,2	34,0	29,4	60,2	53,4	50,5	57,3	47,7	31,4	75,7	72,6	59,6	55,5
Ús d'Internet	84,6	64,5	87,1	70,2	80,9	68,3	83,7	68,4	84,2	67,9	84,5	73,1	80,4	67,0	83,1	68,8
No ús d'Internet	15,4	35,5	12,9	29,8	19,1	31,7	16,3	31,6	15,8	32,1	15,5	26,9	19,6	33,0	16,9	31,2

*Dades en percentatges
Font: Observatori del Turisme.

Quadre I-64. Grau de repetició dels turistes (2008-2009)

	Illes Balears								Mallorca							
	Alemany		Britànic		Espanyol		Total		Alemany		Britànic		Espanyol		Total	
	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008
1	10,7	5,7	7,6	7,9	7,8	4,9	8,9	6,6	10,6	5,3	8,2	6,4	7,5	3,5	9,0	5,6
2	10,7	11,5	10,6	12,5	9,9	11,0	10,2	11,6	10,8	11,8	10,8	10,7	9,4	10,9	10,4	11,3
3	8,5	11,7	9,8	9,8	8,4	10,7	8,7	10,6	8,2	12,0	9,9	8,6	7,9	10,0	8,5	10,4
4	6,7	7,3	8,0	8,2	7,3	7,0	7,0	7,4	6,2	7,6	7,0	7,9	6,3	7,2	6,4	7,6
5	5,6	7,0	6,3	7,9	5,7	7,1	5,6	7,2	5,9	7,3	6,6	8,7	5,1	7,9	5,7	7,7
6	3,7	6,2	4,9	5,8	4,0	6,4	4,0	6,1	3,8	6,2	4,1	7,7	3,7	7,8	3,8	6,7
7	3,1	4,1	2,6	4,7	2,6	3,4	2,6	4,1	3,2	4,3	2,5	5,5	2,5	4,1	2,6	4,6
8	1,7	2,5	2,1	1,9	1,8	1,9	1,7	2,0	1,7	2,6	2,6	2,3	1,7	2,3	1,8	2,3
9	0,7	1,0	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6	0,8	1,0	0,4	0,8	0,5	0,4	0,6	0,7
10 o més	27,6	25,5	26,6	17,7	27,7	26,3	26,2	22,3	28,2	25,6	27,7	22,2	29,0	30,2	26,8	24,5
Mai	21,0	17,5	21,0	23,0	24,4	20,8	24,5	21,5	20,5	16,2	20,2	19,2	26,4	15,8	24,4	18,6

	Menorca								Illes Pitiüses							
1	4,6	8,0	6,5	9,9	6,2	7,5	6,6	8,7	13,3	10,1	6,7	12,3	9,9	6,9	9,4	10,0
2	14,8	9,0	7,5	21,8	10,6	11,6	9,4	15,9	7,8	8,1	12,2	12,8	10,6	10,9	10,1	10,6
3	14,6	8,7	9,7	10,8	10,9	10,1	10,6	10,5	11,8	8,2	9,3	13,5	7,9	12,8	8,5	11,4
4	8,8	2,7	13,9	7,0	9,9	7,0	11,1	7,1	14,0	3,8	6,9	10,2	8,0	6,5	7,5	7,1
5	2,1	11,6	3,9	3,6	8,7	6,5	5,9	5,4	2,1	2,1	6,8	7,8	5,1	5,6	4,9	5,6
6	6,3	4,2	8,1	0,8	4,7	4,7	6,0	3,1	1,9	6,2	5,3	2,1	4,3	3,8	4,3	4,8
7	0,3	2,6	2,3	1,1	2,5	1,9	2,4	1,6	1,2	2,4	3,3	4,2	3,2	2,6	2,8	3,3
8	0,5	0,4	0,5	0,7	2,1	1,2	1,2	0,9	1,0	1,9	1,4	1,0	1,8	1,4	1,4	1,3
9	0,0	0,5	1,3	0,0	0,2	0,8	0,6	0,4	0,0	0,3	0,6	0,1	0,5	0,6	0,4	0,4
10 o més	17,2	29,4	22,5	5,9	22,7	21,4	22,3	14,5	21,3	22,3	25,9	9,4	27,6	19,6	25,2	15,9
Mai	30,7	22,8	23,9	38,3	21,6	27,4	23,9	31,9	25,7	34,5	21,7	26,6	21,0	29,2	25,5	29,7

*Dades en percentatges
Font: Observatori del Turisme.

Quadre I-65. Grau de satisfacció dels turistes (2008-2009)

Any 2008

		Total	% total	Turistes estrangers	% turistes estrangers	Turistes nacionals	% turistes nacionals
TOTAL		**13.090.748**		**9.926.660**		**3.164.088**	
Valoració del viatge a les Illes Balears	1	2.721	0,02	1.591	0,02	1.130	0,04
	2	2.910	0,02	1.724	0,02	1.186	0,04
	3	19.212	0,15	13.252	0,13	5.960	0,19
	4	40.853	0,31	27.988	0,28	12.864	0,41
	5	124.430	0,95	83.592	0,84	40.838	1,29
	6	416.661	3,18	292.141	2,94	124.520	3,94
	7	1.954.989	14,93	1.419.113	14,30	535.876	16,94
	8	4.340.030	33,15	3.313.932	33,38	1.026.098	32,43
	9	3.967.608	30,31	3.091.449	31,14	876.159	27,69
	10	2.221.334	16,97	1.681.878	16,94	539.456	17,05
		100,00		100,00		100,00	
Valoració mitjana		**8,38**		**8,40**		**8,30**	

Any 2009

		Total	% total	Turistes estrangers	% turistes estrangers	Turistes nacionals	% turiste nacionals
TOTAL		**11.571.997**		**8.948.555**		**2.623.442**	
Valoració del viatge a les Illes Balears	1	6.155	0,05	2.897	0,03	3.257	0,12
	2	14.286	0,12	9.656	0,11	4.631	0,18
	3	34.404	0,30	28.068	0,31	6.337	0,24
	4	46.274	0,40	28.486	0,32	17.788	0,68
	5	162.447	1,40	121.512	1,36	40.935	1,56
	6	431.995	3,73	307.317	3,43	124.679	4,75
	7	1.271.977	10,99	945.288	10,56	326.688	12,45
	8	4.319.299	37,33	3.335.254	37,27	984.045	37,51
	9	2.960.097	25,58	2.371.246	26,50	588.851	22,45
	10	2.325.062	20,09	1.798.831	20,10	526.231	20,06
		100,00		100,00		100,00	
Valoració mitjana		**8,39**		**8,41**		**8,30**	

Font: Observatori del Turisme.

9.13.1.1 La capacitat de l'oferta d'allotjament per illes

Per illes, Mallorca disposa del 67,4% del total de places de les Balears, amb una pèrdua de 305 places (–0,1%). Eivissa en té el 19%, amb un augment de 319 places (0,4%). Menorca disposa de l'11,8% de places, amb una pèrdua de 150 (–0,3%), i Formentera en té l'1,8%, amb les mateixes places respecte de l'any passat. (Vegeu el quadre I-66.)

L'oferta reglada es distribueix de la manera següent: els hotels[72] tenen una quota del 76% i un descens de 1.270 places (–0,4%); els apartaments turístics representen el 22,2%, amb un increment de 347 places (0,4%); el turisme rural, en sentit ampli,[73] disposa d'unes 4.679 places, amb una quota de l'1,1% i un augment de 412 places (9,7%), i els càmpings tenen unes 3.137 places, amb una quota del 0,7%, a l'igual que l'any passat. Formentera, oficialment, no disposa d'establiments de càmpings, i el 2007 introdueix 12 places de turisme rural. En general, la tendència dels darrers anys és que els allotjaments de tipus rural són els que presenten un creixement més gran (9,7%), tot i que l'any 2009 el creixement més gran de places es dóna als càmpings, amb un creixement del 13,6%. La part més gran de l'oferta reglada d'allotjament turístic (el 98,2%) continuen essent els hotels i els apartaments.

9.13.1.2 La capacitat de l'oferta d'allotjament per categories

Quant a una distribució i evolució per categories de l'allotjament reglat a les Balears, només amb referència al grup d'hotels en sentit ampli, tenim les dades següents: el 0,5% per als inferiors a una estrella (cases d'hostes, fondes i pensions), un 0,6% més que l'any anterior; els hotels d'una estrella són el 4,3%, amb un descens del 2,2%; el 9,9% és per als hotels de dues estrelles, que han disminuït un 4,8%; el 51,9% és per als hotels de tres estrelles, que han disminuït un 3,1%; els hotels de quatre estrelles representen el 30,9% i han augmentat un 6%, i finalment els de cinc estrelles suposen el 2,4%, amb un increment del 3,9%. Els hotels de tres i quatre estrelles representen el 82,8% del total (el mateix percentatge que l'any passat). (Vegeu el quadre I-67.)

Segons la tipologia dels allotjaments turístics, la classificació queda de la manera següent: el 61,8% hotels, amb una disminució del 0,9%; el 28% hotels apartaments, amb una augment del 0,8%; el 2,7% hostals residència, amb un descens del 3,1%; el 2,5% hostals, amb un descens del 0,1%; el 2,5% ciutats de vacances, igual que l'any anterior; l'1,2% hotels residència, també igual que l'any anterior; el 0,8% apartaments residència, igual que l'any anterior, i el 0,5% els de tipus inferiors (cases d'hostes, pensions i fondes), que augmenta un 0,6%.

9.13.2 El nivell d'ocupació dels establiments turístics

Els resultats globals de les Balears indiquen un descens de la mitjana anual de l'ocupació sobre la planta oberta de 5 punts, que

72. L'oferta hotelera conté tota l'oferta reglada excepte apartaments, hotels rurals, turisme d'interior, agroturismes i càmpings.

73. Inclou els hotels rurals, els agroturismes i el turisme d'interior.

Quadre I–66. Capacitat d'allotjament turístic reglat de les Balears (2009)

Illes	Hotels		Var. 09/08		Apartaments		Var. 09/08	
(31.12.08)	Places 08	Places 09	Places	%	Places 08	Places 09	Places	%
Mallorca	234.860	235.027	167	0,1	46.340	45.550	-790	-1,7
Eivissa	55.274	54.149	-1.125	-2,0	23.201	24.176	975	4,2
Formentera	4.677	4.677	0	0,0	3.019	3.019	0	0,0
Subtotal Pitiüses (y)	59.951	58.826	-1.125	-1,9	26.220	27.195	975	3,7
Menorca	27.715	27.403	-312	-1,1	20.939	21.101	162	0,8
I. Balears	**322.526**	**321.256**	**-1.270**	**-0,4**	**93.499**	**93.846**	**347**	**0,4**
Distribució %	76,2	76,0			22,1	22,2		

Illes	Agroturisme (z)		Var. 09/08		Càmping		Var. 09/08	
(31.12.08)	Places 08	Places 09	Places	%	Places 08	Places 09	Places	%
MMallorca	3.670	3.988	318	8,7	500	500	0	0,0
Eivissa	302	396	94	31,1	1.223	1.598	375	30,7
Formentera	12	12	0	0,0	0	0	0	
Subtotal Pitiüses (y)	314	408	94	29,9	1.223	1.598	375	30,7
Menorca	283	283	0	0,0	1.039	1.039	0	0,0
I. Balears	**4.267**	**4.679**	**412**	**9,7**	**2.762**	**3.137**	**375**	**13,6**
Distribució %	1,0	1,1			0,7	0,7		

Illes	Total			Var. 08/07	Distribucció de les places
(31.12.08)	Places 08	Places 09	Places	%	%
Mallorca	285.370	285.065	-305	-0,1	67,4
Eivissa	80.000	80.319	319	0,4	19,0
Formentera	7.708	7.708	0	0,0	1,8
Subtotal Pitiüses (y)	87.708	88.027	319	0,4	20,8
Menorca	49.976	49.826	-150	-0,3	11,8
Balears	**423.054**	**422.918**	**-136**	**-0,1**	**100,0**
Distribució %	100,0	100,0			

(y): Suma d'Eivissa i Formentera.
(z): S'hi inclouen hotels rurals, agroturismes i turisme d'interior.

Font: Conselleria de Turisme (Observatori del Turisme). *Dades informatives 2008/9. El turisme a les Illes Balears*.

Quadre I-67. Tipus i categories de l'oferta hotelera (sentit ampli) de Balears (2009)

Places d'hotels i resta oferta reglada	Altres inferiors	Hotels 1 estrella	Hotels 2 estrelles	Hotels 3 estrelles	Hotels 4 estrelles	Hotels 5 estrelles	Oferta total 07	Oferta total 08	Var. 09/08 Places	%	Distribució %
Hotels		3.393	15.865	115.122	57.826	6.214	200.128	198.420	-1.708	-0,9	61,8
Hotel residència		819	1.621	1.184	374		3.998	3.998	0	0,0	1,2
Hotel apartament		820	2.546	43.866	41.148	1.510	89.178	89.890	712	0,8	28,0
Residència apartament		172	1.264	1.054	42		2.532	2.532	0	0,0	0,8
Hostal		3.975	3.329	815			8.125	8.119	-6	-0,1	2,5
Hostal residència		4.759	3.615	324			8.976	8.698	-278	-3,1	2,7
Ciutat vacances			3.441	4.439			7.880	7.880	0	0,0	2,5
Altres d'inferiors *	1.719						1.709	1.719	10	0,6	0,5
Totals (places)	**1.719**	**13.938**	**31.681**	**166.804**	**99.390**	**7.724**	**322.526**	**321.256**	**-1.270**	**-0,4**	**100**
Variació places	10	-318	-1.591	-5.324	5.666	287		-1.270			
% variació	0,6	-2,2	-4,8	-3,1	6,0	3,9		-0,4			
% distribució	0,5	4,3	9,9	51,9	30,9	2,4		100,0			

* Cases d'hostes, fondes i pensions.

Font: Conselleria de Turisme (Observatori del Turisme). *Dades informatives 2008/9. El turisme a les Illes Balears*.

se situa en el 70%.[74] Els de Mallorca indiquen un descens de 5,7 punts, de manera que se situa en el 71,7% (el màxim per illes). Els de Menorca indiquen un empitjorament de l'ocupació sobre planta oberta de 4,3 punts, de manera que se situa en el 65,2%. Els d'Eivissa indiquen un empitjorament de l'ocupació sobre la planta oberta de 2,9 punts, de manera que se situa en el 66%. Els de Formentera indiquen una millora de l'ocupació sobre la planta oberta de 5,1 punts (l'únic positiu de les Balears), de manera que se situa en el 63,7% (el mínim de les Balears). (Vegeu el quadre I-68.)

Aquests mateixos resultats respecte de la taxa d'ocupació de les places obertes sobre la planta total per a les Balears indiquen una disminució de l'ocupació de 0,3 punts, que se situa en el 55%.[75] A Mallorca les dades indiquen una petita millora de l'ocupació de 0,1 punt, i se situa en el 59,1% (el màxim de les Balears). A Menorca les dades indiquen, en canvi, un empitjorament de 0,9 punts, i se situa en el 47,8%. També a Eivissa les dades indican un empitjorament del 1,3% (el més acusat de les Balears), i se situa en el 45,7%. A Formentera les dades indiquen, en canvi, una millora de 0,9 punts (el màxim de les Balears), i se situa en el 46,1%. (Vegeu el quadre I-69.)

Finalment, la taxa efectiva d'ocupació mostra un descens de la taxa entorn del 38,5%,[76] amb una variació negativa de 2,98 punts. A Mallorca, les dades també indiquen una variació negativa de 3,29 punts (la caiguda més accentuada per illes), i se situa en el 42,4% (el percentatge més alt per illes). A Menorca les dades indiquen un empitjorament de 2,68 punts, i se situa en el 31,2%. A Eivissa les dades indiquen un descens de 2,22 punts, i se situa en el 30,2%. A Formentera les dades indiquen, en canvi, una millora de 2,88 punts, i se situa en el 29,4%, el percentatge més baix de les Balears. (Vegeu el quadre I-70.)

9.13.3. El tot inclòs

Segons les dades oficials del Servei d'Inspecció de Turisme de la Conselleria de Turisme, quant als hotels que ofereixen el tot inclòs en exclusivitat i que fan referència només a Mallorca, s'ha passat de 40 establiments el 2008 a 45 el 2009. Per categories, el 93,3% de les places es concentra en els hotels de tres i quatre estrelles, amb un total de 42 hotels. (Vegeu el quadre I-71.)

Quant a la capacitat, els establiments turístics d'entre 201 a 1.000 places concentren el 95,6% del total dels establiments, amb un total de 43 establiments.

9.13.4 L'oferta complementària

Les dades de l'oferta complementària que ha recollit l'anuari de l'Observatori de Turisme fan referència a l'oferta de restaurants, cafeteries i bars. En total, són 11.161 establiments i 609.440 places, amb una mitjana de 54,6 places per establiment. (Vegeu el quadre I-72.)

74. Representa el percentatge del total de places ocupades sobre el total de places obertes.

75. Representa el percentatge de places obertes sobre el total de places.

76. Representa el percentatge del total de places ocupades sobre el total de places.

Quadre I-68. Taxa de l'ocupació de la planta oberta (2008-2009)

	Illes Balears			Mallorca			Menorca			Eivissa			Formentera		
	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anteriorr
Gener	47,7	40,9	-6,8	48,2	43,8	-4,4	55,0	41,2	-13,8	32,4	15,5	-16,9	-	-	-
Febrer	55,7	51,0	-4,7	54,7	51,5	-3,2	58,8	54,3	-4,5	65,7	37,8	-27,9	-	-	-
Març	64,7	64,2	-0,5	63,8	62,9	-0,9	82,5	75,7	-6,8	65,2	76,8	11,6	-	-	-
Abril	62,9	61,9	-1,0	62,7	62,7	0,0	77,3	47,5	-29,8	56,2	63,1	6,9	4,3	6,3	2,0
Maig	63,9	57,0	-6,9	69,1	61,8	-7,3	47,4	44,7	-2,7	55,1	45,9	-9,2	32,2	31,6	-0,6
Juny	78,0	74,4	-3,6	82,2	79,8	-2,4	63,5	61,1	-2,4	72,4	64,5	-7,9	63,2	62,4	-0,8
Juliol	87,5	83,1	-4,4	91,4	85,1	-6,3	81,1	79,1	-2,0	79,0	78,4	-0,6	73,5	82,6	9,1
Agost	92,4	87,3	-5,1	93,9	87,8	-6,1	92,1	88,7	-3,4	87,8	83,6	-4,2	80,7	92,6	11,9
Setembre	79,4	71,9	-7,5	84,8	74,3	-10,5	71,6	63,6	-8,0	67,1	68,8	1,7	49,9	67,8	17,9
Octubre	60,9	52,4	-8,5	66,3	55,7	-10,6	45,0	38,6	-6,4	45,4	45,7	0,3	35,8	29,6	-6,2
Novembre	56,2	53,6	-2,6	56,7	49,6	-7,1	72,6	80,3	7,7	38,5	52,0	13,5	-	-	-
Desembre	45,0	39,5	-5,5	47,9	40,8	-7,1	50,7	46,1	-4,6	23,8	23,6	-0,2	-	-	-
Total	**75,0**	**70,0**	**-5,0**	**77,4**	**71,7**	**-5,7**	**69,5**	**65,2**	**-4,3**	**68,9**	**66,0**	**-2,9**	**58,6**	**63,7**	**5,1**

Font: Conselleria de Turisme (Observatori del Turisme). Dades informatives 2009. El turisme a les Illes Balears.

Quadre I-69. Taxa d'ocupació de les places obertes sobre la planta total (2008-2009)

	Illes Balears			Mallorca			Menorca			Eivissa			Formentera		
	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anteriorr
Gener	9,6	6,8	-2,8	13,1	8,6	-4,5	2,0	2,4	0,4	2,2	3,6	1,4	-	-	-
Febrer	17,0	15,2	-1,8	22,3	20,6	-1,7	3,8	4,9	1,1	7,4	3,5	-3,9	-	-	-
Març	24,4	19,9	-4,5	31,6	27,1	-4,5	8,5	8,4	-0,1	10,3	4,4	-5,9	-	-	-
Abril	34,8	44,4	9,6	46,5	60,7	14,2	10,9	18,6	7,7	10,9	8,0	-2,9	0,7	4,4	3,7
Maig	95,4	94,2	-1,2	96,9	99,2	2,3	91,8	85,4	-6,4	92,4	81,8	-10,6	88,7	84,5	-4,2
Juny	99,7	99,5	-0,2	100	100	0,0	100	96,7	-3,3	98,3	99,6	1,3	100	100	0,0
Juliol	99,8	99,9	0,1	99,8	100	0,2	100	100	-0,5	100	100	0,0	100	100	0,0
Agost	99,9	100	0,1	99,8	100	0,2	100	100	0,0	100	100	0,0	100	100	0,0
Setembre	99,5	98,8	-0,7	99,6	100	0,4	99,8	93,5	-6,3	98,8	98,2	-0,6	100	100	0,0
Octubre	84,6	79,2	-5,4	92,8	88,3	-4,5	66,0	53,1	-12,9	66,7	63,2	-3,5	88,3	75,9	-12,4
Novembre	10,2	8,2	-2,0	12,0	9,3	-2,7	8,3	8,3	0,0	5,9	5,2	-0,7	-	-	-
Desembre	6,3	5,7	-0,6	7,8	7,2	-0,6	1,8	2,6	0,8	4,2	2,8	-1,4	-	-	-
Total	**55,3**	**55,0**	**-0,3**	**59,0**	**59,1**	**0,1**	**48,7**	**47,8**	**-0,9**	**47,0**	**45,7**	**-1,3**	**45,2**	**46,1**	**0,9**

Font: Conselleria de Turisme (Observatori del Turisme). Dades informatives 2009. El turisme a les Illes Balears.

Quadre I–70. Taxa efectiva d'ocupació (2008–2009)

	Illes Balears			Mallorca			Menorca			Eivissa			Formentera		
	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anterior	2008	2009	Punts var. sobre any anterior
Gener	4,58	2,78	-1,80	6,31	3,77	-2,55	1,10	0,99	-0,11	0,71	0,56	-0,15	-	-	-
Febrer	9,47	7,75	-1,72	12,20	10,61	-1,59	2,23	2,66	0,43	4,86	1,32	-3,54	-	-	-
Març	15,79	12,78	-3,01	20,16	17,05	-3,11	7,01	6,36	-0,65	6,72	3,38	-3,34	-	-	-
Abril	21,89	27,48	5,59	29,16	38,06	8,90	8,43	8,84	0,41	6,13	5,05	-1,08	0,03	0,28	0,25
Maig	60,96	53,69	-7,27	66,96	61,31	-5,65	43,51	38,17	-5,34	50,91	37,55	-13,37	28,56	26,70	-1,86
Juny	77,77	74,03	-3,74	82,20	79,80	-2,40	63,50	59,08	-4,42	71,17	64,24	-6,93	63,20	62,40	-0,80
Juliol	87,33	83,02	-4,31	91,22	85,10	-6,12	81,10	78,70	-2,40	79,00	78,40	-0,60	73,50	82,60	9,10
Agost	92,31	87,30	-5,01	93,71	87,80	-5,91	92,10	88,70	-3,40	87,80	83,60	-4,20	80,70	92,60	11,90
Setembre	79,00	71,04	-7,97	84,46	74,30	-10,16	71,46	59,47	-11,99	66,29	67,56	1,27	49,90	67,80	17,90
Octubre	51,52	41,50	-10,02	61,53	49,18	-12,34	29,70	20,50	-9,20	30,28	28,88	-1,40	31,61	22,47	-9,15
Novembre	5,73	4,40	-1,34	6,80	4,61	-2,19	6,03	6,66	0,64	2,27	2,70	0,43	-	-	-
Desembre	2,84	2,25	-0,58	3,74	2,94	-0,80	0,91	1,20	0,29	1,00	0,66	-0,34	-	-	-
Total	**41,48**	**38,50**	**-2,98**	**45,67**	**42,37**	**-3,29**	**33,85**	**31,17**	**-2,68**	**32,38**	**30,16**	**-2,22**	**26,49**	**29,37**	**2,88**

Font: Conselleria de Turisme (CITTIB). *Dades informatives 2009. El turisme a les Illes Balears.*

Quadre I–71. Tot inclòs a Mallorca (Establiments exclusius de tot inclòs) (2009)

	Per categories			
	Nombre d'establiments		% sobre el total d'establiments	
	2008	2009	2008	2009
1 Clau	3	2	7,5	4,4
2 Estrelles		1	0,0	2,2
3 Estrelles	29	35	72,5	77,8
4 Estrelles	8	7	20,0	15,6
Total	**40**	**45**	**100**	**100**
	Per capacitat (places)			
De 101 a 200	3	2	7,5	4,4
De 201 a 400	16	17	40,0	37,8
De 401 a 500	10	6	25,0	13,3
De 501 a 1.000	11	20	27,5	44,4
Més de 1.000		0	0,0	0,0
Total	**40**	**45**	**100**	**100**

Font: Servei d'Inspecció i Estratègia Turística. Conselleria de Turisme.

Quadre I–72. Nombre i capacitat dels establiments a les Illes Balears (2009)

	Restaurants		Cafeteries		Bars		Total	
	Establiments	Places	Establiments	Places	Establiments	Places	Establiments	Places
Mallorca	3.002	208.150	1.630	81.493	3.435	129.995	8.067	419.638
Menorca	473	30.942	210	9.990	386	17.485	1.069	58.417
Eivissa	858	66.477	483	25.739	486	27.035	1.827	119.251
Formentera	110	7.983	38	1.718	50	2.433	198	12.134
Total	**4.443**	**313.552**	**2.361**	**118.940**	**4.357**	**176.948**	**11.161**	**609.440**

Font: Conselleria de Turisme (Observatori del Turisme). *Dades informatives 2009. El turisme a les Illes Balears*.

Per segments de l'oferta complementària, cal destacar per ordre d'importància quant al nombre de places, els restaurants, amb 313.552 places (el 51,5%); els bars, amb 176.948 places (29%), i les cafeteries, amb 118.940 places (el 19,5% restant).

Per illes, Mallorca representa el 68,9% del total de places, Eivissa el 19,6%, Menorca el 9,6% i Formentera el 2% restant.

9.13.5 La diversificació dels productes turístics

Amb relació a l'oferta d'altres productes, els estudis de la CAEB destaquen l'oferta del turisme nàutic, de golf, de creuers i de cicloturisme. (Vegeu el quadre I-73.)

D'aquestes dades cal destacar el següent:

Quadre I–73. Productes turístics a les Illes Balears (2009)

Conceptes	Nàutic		Golf		Cicloturisme		Creuers	
	2009	% Var. 09/08	2009	% Var. 09/08	2009	% Var. 09/08	2009	% Var. 09/08
Turistes	290.067	-10,6%	98.600	-12,6%	85.000	-4,0%	992.563	1,1%
Estada mitjana (dies)	14,85		9,85	0,0%	9,60	-0,5%	1,49	0,0%
Despesa total per persona i dia (euros)	128,40	-0,5%	213,00	0,9%	105,50		62,50	0,8%
Despesa directa a les Illes Balears per persona i dia (euros)	89,65	-0,4%	110,00	0,9%	41,00	-1,2%	..	..
Despesa per persona i dia en origen (euros)	38,75	-0,6%	103,00	1,0%	64,50	0,8%	..	..
Despesa al país d'origen que reverteix a les Illes Balears (euros)	21,31	-0,7%	56,65	1,0%	35,48	0,8%	..	..
Despesa total per persona i dia que reverteix a les Illes Balears (euros)	110,96	-0,4%	166,65	0,9%	76,48	-0,3%	..	..
Despesa total (milions d'euros)	553,08	-11,0%	206,87	-11,7%	86,59	-4,5%	..	..
Despesa total directa a les Illes Balears (milions d'euros)	386,17	-11,0%	106,83	-11,8%	33,96	-5,6%	..	..
Despesa total al país d'origen (milions d'euros)	199,92	6,4%	100,04	-11,7%	52,63	-3,7%	..	..
Despesa total al país d'origen que reverteix a les Illes Balears (milions d'euros)	91,8	-11,2%	55,02	-11,7%	28,95	-3,7%	..	..
Ingressos totals per turisme a les Illes Balears (milions d'euros)	477,97	-11,0%	161,85	-11,7%	62,91	-4,7%	92,43	1,9%

Font: Observatori del Turisme i CAEB.

El turista nàutic (iot propi o de lloguer), amb una estimació de 290.067 turistes i de 14,85 dies d'estada mitjana, va generar prop de 128,4 euros per persona i dia i un total de 553,1 milions d'euros.

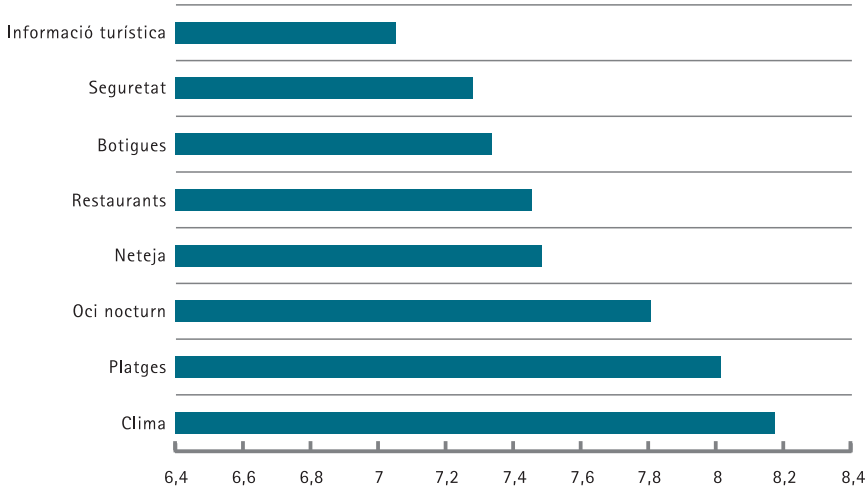
El turista de creuer,[77] encara que no té la qualificació estadística de «turista», va generar uns ingressos de 92,43 milions d'euros, amb un total de 992.563 turistes, que varen gastar 62,5 euros per persona i dia.

El turista de golf va generar un total de 161,85 milions d'euros d'ingressos a les Balears, repartits entre els 98.600 golfistes[78] arribats i que varen gastar 213 euros per dia i per persona (amb una estada mitjana de 9,85 dies).

77. Palma s'ha col·locat com a segon port més important després de Barcelona en turisme de creuer. (Vegeu: *Horizonte 2020 del turismo español. Documento base*, pàg. 24.)

78. Inclou acompanyants.

Gràfic I-26
Valoració dels diferents aspectes de la ciutat de Palma

Font:Institut de Turisme d'Espanya

El cicloturista va generar uns 105,5 euros per persona i dia, amb un total de 85.000 cicloturistes,[79] amb una mitjana de 9,6 dies d'estada i amb un total d'ingressos de 62,91 milions d'euros.

9.13.6 El turisme urbà a Palma

Segons les darreres dades facilitades per l'Observatori Turístic de Palma, l'aspecte més ben valorat pel turisme urbà de Palma és el clima, amb un 8,18 sobre 10. Segueixen les valoracions relatives a les platges (8,02), oci nocturn (7,81), neteja (7,49), restaurants (7,46), botigues (7,34), seguretat (7,29) i informació turística (7,06). La resta d'ítems (senyalització, soroll, qualitat/preu i trànsit estan valorades per sota de 7 sobre 10. (Vegeu el gràfic I-26.)

D'acord amb les dades de l'estudi de la ciutat de Palma sobre el mercat de reunions, s'estima un nombre total de 238 reunions amb 20.284 inscrits, de les quals un 60,5% són reunions nacionals, i les reunions internacionals superen les de caràcter regional. (Vegeu els quadres del AI-48 al I-51.)

Les reunions promogudes des del sector privat representen un 60,5% del total, el 72,7% de caràcter municipal, amb una preponderància procedent del sector medicosanitari i altres activitats sense especificar. Destaquen com a seus els hotels, les universitats i altres centres de reunió, amb una forta concentració als mesos d'abril a

79. Inclou acompanyants.

juny i de setembre a novembre (el 67,1%), amb una mitjana de 50 a 150 delegats i una durada de 3 dies, la qual cosa representa un incentiu important per allargar i desestacionalitzar la demanda turística.

També es poden consultar les dades sobre el Bus Turístic, nombre de consultes fetes a les oficines d'informació turística de Palma, nombre de consultes fetes a l'oficina virtual turística i informacions facilitades pels punts mòbils d'informació turística. (Vegeu els quadres AI-52 al AI-55.)

Igualment, es pot destacar el creixement considerable del nombre de visites guiades (21,4%), amb un total de 13.521 visites. A més, les visites guiades que tenen més demanda són, per ordre de les que superen les mil visites, Palma monumental, amb 4.414 visites; Els patis de Palma, amb 3.678, i Històries i llegendes, amb 1.228 visites. (Vegeu els quadres AI-56 i AI-57.)

9.14 L'ocupació laboral en el sector de l'hostalatge i la restauració

Les dades per elaborar aquest apartat són les de la Tresoreria de la Seguretat Social, que ha publicat l'Observatori de Turisme. Aquestes dades corresponen a les activitats de l'hostalatge i la restauració i s'ofereixen per trimestres i per les categories d'assalariats i d'autònoms. (Vegeu el quadre I-74.)[80]

Aquestes dades ens indiquen que la mitjana anual de l'ocupació total va arribar als 71.154, 4.156 ocupats menys que l'any passat, amb un decreixement del 5,52%. D'aquests ocupats, 59 mil són assalariats (el 82,9%), amb un decreixement del 6,25%, i 12,2 mil són autònoms (el 17,1%), amb un decreixement de l'1,8%. Per trimestres, l'estacionalitat de l'ocupació (diferència entre la punta trimestral màxima i la mínima) es pot estimar en 54,3 mil persones (més de 3.600 persones menys que l'any anterior). Tots els trimestres presenten un descens, llevat del quart, que presenta un creixement positiu, amb un 1,05%.

La restauració, amb 37.279 persones ocupades de mitjana anual, representa el 52,4% del total, i l'hostalatge, amb 33.875 ocupats, representa el 47,6% restant. La taxa de creixement de la restauració és del –3,55% i la de l'hostalatge és del –7,6%.[81] Pel que fa a la restauració, el trimestre que presenta un major creixement és el quart, amb una taxa positiva de l'ocupació de l'1,37%, i el trimestre amb un pitjor creixement és el primer, que empitjora un 5,94%. Quant a l'hostalatge, en el quart trimestre es dóna una taxa de creixement positiva, amb un 0,56%. La resta de trimestres pateixen un decrement, i és el primer trimestre el que té un pitjor valor, amb un descens del 10,31% respecte del 2008.

La distribució entre els assalariats i els autònoms també presenta diferències significa-

80. No ha estat possible trobar una millor disgregació de tres dígits.

81. Aquestes diferències també denoten el biaix que representa la demanda dels residents en el cas de la restauració, molt per sobre de la que s'adreça cap a l'hostalatge, tot i que en els darrers anys aquesta s'intensifica.

Quadre I-74. Ocupats a l'hostalatge i restauració (2008-2009)

Ocupats a la restauració

	2008						2009					
	Assalariats	Var. 06/07	Restauració Autònoms	Var. 06/07	Total	Var. 06/07	Assalariats	Var. 07/08	Restauració Autònoms	Var. 07/08	Total	Var. 07/08
Ocupats 1r trimestre	19.124	4,89	10.201	0,96	29.326	3,49	17.555	-8,21	10.030	-1,68	27.585	-5,94
Ocupats 2n trimestre	32.798	1,94	11.931	-0,54	44.729	1,27	30.710	-6,37	11.735	-1,65	42.444	-5,11
Ocupats 3r trimestre	37.748	0,13	12.519	-0,76	50.267	-0,09	36.110	-4,34	12.289	-1,84	48.399	-3,72
Ocupats 4t trimestre	19.516	-2,01	10.759	-0,89	30.275	-1,62	20.131	3,15	10.558	-1,87	30.689	1,37
Mitjana anual	**27.297**	**1,08**	**11.353**	**-0,35**	**38.650**	**0,66**	**26.127**	**-4,29**	**11.153**	**-1,76**	**37.279**	**-3,55**

Ocupats a l'hostalatge

	2008						2009					
	Assalariats	Var. 06/07	Hostalatge Autònoms	Var. 06/07	Total	Var. 06/07	Assalariats	Var. 07/08	Hostalatge Autònoms	Var. 07/08	Total	Var. 07/08
Ocupats 1r trimestre	19.908	-2,57	960	1,19	20.868	-2,40	17.786	-10,66	930	-3,09	18.716	-10,31
Ocupats 2n trimestre	48.566	-1,51	1.093	0,09	49.660	-1,48	44.327	-8,73	1.074	-1,77	45.401	-8,58
Ocupats 3r trimestre	55.835	-2,87	1.185	0,11	57.020	-2,81	51.017	-8,63	1.169	-1,38	52.186	-8,48
Ocupats 4t trimestre	18.084	-4,53	1.005	-1,54	19.089	-4,37	18.221	0,75	974	-3,02	19.195	0,56
Mitjana anual	**35.599**	**-2,58**	**1.061**	**-0,05**	**36.660**	**-2,51**	**32.838**	**-7,76**	**1.037**	**-2,25**	**33.875**	**-7,60**

Ocupats restauració i hostalatge

	2008						2009					
	Assalariats	Var. 06/07	Autònoms	Var. 06/07	Total	Var. 06/07	Assalariats	Var. 07/08	Autònoms	Var. 07/08	Total	Var. 07/08
Ocupats 1r trimestre	39.033	0,95	11.161	0,98	50.194	0,96	35.341	-9,46	10.960	-1,80	46.301	-7,76
Ocupats 2n trimestre	81.364	-0,15	13.025	-0,49	94.389	-0,20	75.037	-7,78	12.809	-1,66	87.845	-6,93
Ocupats 3r trimestre	93.583	-1,68	13.704	-0,68	107.287	-1,55	87.127	-6,90	13.458	-1,80	100.585	-6,25
Ocupats 4t trimestre	37.600	-3,24	11.764	-0,95	49.364	-2,70	38.352	2,00	11.532	-1,97	49.884	1,05
Mitjana anual	**62.895**	**-1,03**	**12.414**	**-0,33**	**75.310**	**-0,91**	**58.964**	**-6,25**	**12.190**	**-1,80**	**71.154**	**-5,52**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social. Ministeri de Treball i Afers Socials.

tives. Pel que fa a la restauració, els assalariats representen el 70,1% i els autònoms el 29,9%, mentre que en hostalatge el 96,9% són assalariats i el 3,1% són autònoms. Per trimestres, l'estacionalitat de l'ocupació en la restauració és de 20,8 mil persones, i en l'hostalatge, de 33,5 mil persones.

9.15. Els indicadors de turisme sostenible[82]

Les Balears es troba en l'avantguarda en les iniciatives d'indicadors de sostenibilitat. Així, el Decret 123/2002, de 4 d'octubre, regula la implantació de l'Agenda Local 21. Actualment, tots els municipis balears (67) es troben en procés d'aplicació de l'Agenda Local 21. És l'única comunitat autònoma que ha assolit un grau d'implantació tan alt. Per mesurar i valorar la sostenibilitat municipal, les Agenda Locals 21 utilitzen 17 indicadors de sostenibilitat, que pròximament s'ampliaran a 33.

També s'ha d'esmentar el Dictamen 5/2007, del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears sobre el sistema d'indicadors per a la gestió integrada de la zona costanera (GIZC) de les Illes Balears.[83] Aquest sistema d'indicadors està en fase d'implantació com a programa pilot a Menorca. Col·laboren en aquesta fase l'Observatori Socioambiental de Menorca (OBSAM), el Centre d'Investigació Sistema d'Observació Costaner de les Illes Balears (SOCIB) i l'Ibestat. Enguany també s'ha presentat «Els indicadors de sostenibilitat socioecològica de les Illes Balears (2003-2008)», de l'Observatori sobre Sostenibilitat i Territori, per part de Colonya, Caixa Pollença, la UIB i l'empresa Sampol, SA. (Vegeu l'apartat 14.8 sobre «Els indicadors de sostenibilitat socioecològica de les Illes Balears 2003-2008»).

Cal esmentar que el Govern de les Illes Balears, mitjançant la Conselleria de Turisme, pertany a la xarxa europea NECSTUR, fundada el 2007, l'objectiu de la qual és el desenvolupament sostenible i oferir un turisme competitiu, de conformitat amb la Comissió Europea «Agenda per al turisme europeu sostenible i competitiu», en què es fa una proposta indicativa sobre els indicadors de sostenibilitat turística.

En el cas de les Balears, una primera aproximació al càlcul d'indicadors de sostenibilitat del turisme ja es va produir l'any 2003.[84] Ara, la Direcció General d'Economia proposa fer-ne una breu aproximació més actualitzada a partir de vuit indicadors de turisme sostenible, que també figuren, entre d'altres, a l'Agenda Local 21 i que són: capacitat d'allotjament, índex d'estacionalitat turística, índex d'estrès turístic, equilibri d'ocupació laboral, taxa d'immigració, superfície natural protegida, parc de vehicles i abastament d'aigua municipal.

82. Presentem aquí un breu resum de l'apartat III. Medi Ambient, pàg. 51-60 a «Conjuntura econòmica de les Illes Balears», març 2010, Govern de les Illes Balears

83. Vegeu *Memòria del CES 2007 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears*, pàg. 325-326.

84 Vegeu: M.Blázquez, I.Murray y J.M. Garau. El tercer boom. Indicadors de sostenibilitat del turisme a les Illes Balears 1989-1999. Palma:Centre d'Investigació i Tecnologies Turístiques de les Illes Balears. Conselleria de Turisme del Govern de les Illes Balears i Lleonard Muntaner Editor.

A continuació, es presenta un resum breu per cadascun d'aquests indicadors:

1. Capacitat d'allotjament

La capacitat d'allotjament total és un indicador que mesura el nombre màxim de persones, tant residents com turistes, que pot acollir un determinat territori en un any. La metodologia seguida és la que proposa l'Agenda Local 21. Els resultats són obtinguts del CITTIB. La capacitat d'allotjament residencial pren de referència el cens de l'any 2001.

A les Illes Balears, la capacitat d'allotjament total l'any 2001 és de 1.251.526 places i l'any 2009, de 1.413.023 places, un 12,9% més elevat (Mallorca, 12,6%; Menorca, 17,7%; Eivissa, 11,5%, i Formentera, 5,6%). La capacitat d'allotjament residencial l'any 2009 representa un 70,0% del total, amb 990.105 places (Mallorca, 73,8%; Menorca, 64,3%; Eivissa, 53,5% i Formentera, 44,8%) i ha experimentat tan sols un increment d'un 0,9% respecte de l'any 2008, com a conseqüència de la desacceleració del sector de la construcció. La capacitat turística suposa el 30% restant i per a Mallorca i Menorca experimenta una reducció respecte de l'any 2008 (el –0,1% i el –0,3% respectivament), mentre que a Eivissa s'incrementa un 0,4%, i a Formentera no s'ha produït variació.

2. Índex d'estacionalitat turística

L'índex d'estacionalitat turística mesura el percentatge de persones que ha pernoctat en establiments hotelers durant cada mes de l'any respecte del total anual (ocupació mensual/ocupació anual).

S'observa que tant en l'àmbit nacional com a les Illes Balears l'índex d'estacionalitat turística és considerablement més elevat als mesos de juny a setembre que a la resta de l'any. A més, en aquests mesos l'estacionalitat a les illes (juny, 14,3%; juliol, 16,8%; agost, 17,8%; setembre, 14,8%) és superior en relació amb Espanya (juny, 10,3%; juliol, 12,5%; agost, 14,2%; setembre 11,2%), com a conseqüència del fet que a les Illes Balears predomina el turisme característic dels mesos d'estiu. Atesa la diversitat geogràfica, el turisme nacional es troba distribuït de forma més equitativa entre tots els mesos de l'any.

L'evolució de l'estacionalitat turística es pot mesurar a partir del grau d'ocupació de les places d'allotjament hoteler (relació entre el nombre de places màximes i mínimes de cada any), de conformitat amb la metodologia de la gestió integrada de la zona costanera (GIZC) (indicador 19). La tendència observada des del 1999 fins al 2008 és creixent, malgrat la davallada entre els anys 2005 i 2007. L'any 2009 s'ha incrementat un 71,8% respecte de l'any 2007, entre altres causes com a conseqüència de la fase restrictiva de l'economia mundial durant el període 2008-2009, que ha provocat que el turisme s'hagi reduït al llarg de l'any, es concentri en els mesos estivals, i registri, d'aquesta manera, el màxim històric de l'estacionalitat.

3. Índex d'estrès turístic

L'índex d'estrès turístic mesura la ràtio entre la mitjana mensual de turistes i la població de dret en un any segons el padró municipal, d'acord amb la metodologia de l'Agenda Local 21.

A Mallorca i a les Pitiüses hi ha una tendència creixent fins a l'any 2007. A Menorca la tendència és decreixent. Cal destacar que, des del 2001, les dades mostren que les Pitiüses tenen la taxa d'estrès turístic més elevada, i assoleixen el seu màxim l'any 2007 (1,5), en què hi va haver 3 turistes per cada 2 residents. Mallorca presenta durant aquest mateix període la taxa més baixa de les Illes Balears, tot i que a Menorca també hi va haver un turista per cada resident durant els anys 2006, 2007 i 2008. A les Illes Balears el 2009 es registra una davallada generalitzada respecte de l'any 2008 i es passa d'una taxa d'estrès turístic d'1 a una de 0,8.

4. Equilibri d'ocupació laboral

En el mercat de treball se solen emprar tres ràtios per avaluar la situació en un moment determinat: la taxa d'ocupació, la taxa d'atur i la taxa d'activitat.

La taxa d'atur a les Illes Balears presenta un component estacional molt marcat, atès que es redueix durant els mesos de maig a setembre com a conseqüència de l'elevat pes que té el turisme en l'economia balear. L'any 2009, Formentera és l'illa que presenta més estacionalitat i registra la taxa d'atur més elevada al mes desembre, 29,6%, i la més baixa al juliol, 6,7%. D'altra banda, Mallorca és la que mostra una estacionalitat més baixa, amb una taxa d'atur màxima i mínima als mesos de desembre (19,1%) i juliol (12,1%) respectivament. Menorca i Eivissa tenen unes taxes mínimes al juliol lleugerament superiors a l'11% i unes màximes inferiors al 25%.

5. Taxa d'immigració

Actualment, a Espanya viuen 6.418.100 residents nascuts a l'estranger, dels quals un 17,5% ha adquirit la nacionalitat espanyola, segons les dades de l'Observatori de la Sostenibilitat d'Espanya.

D'acord amb la metodologia de l'Agenda Local 21, la taxa d'immigració s'ha calculat a partir del padró municipal i és la relació entre els fluxos migratoris i la població de dret. La tendència de la taxa d'immigració per a les Illes Balears ha estat creixent des del 1998 fins al 2007, i ha passat del 2,6% al 5,8%. No obstant això, durant el 2008 la situació econòmica ha provocat que es produeixi una davallada d'aproximadament 9.000 immigrants respecte de l'any anterior, i s'ha situat en un 4,7%. Per illes, les Pitiüses presenten les taxes d'immigració més elevades durant aquest període, i assoleixen un màxim d'un 9,2% l'any 2007. Menorca presenta una taxa d'immigració superior a la de Mallorca.

6. Superfície natural protegida

Les Illes Balears són la setena comunitat autònoma amb més superfície protegida en espais naturals, amb 75.042 hectàrees de superfície protegida terrestre i 25.618 hectàrees de superfície protegida marina, el 2007, un 14,8% de la superfície total, percentatge incrementat notablement arran de la declaració de paratge natural de la serra de Tramuntana, amb gairebé 62.026 hectàrees terrestres i 1.123 de marines, entre els anys 2006 i 2007, mitjançant l'Acord del Consell de Govern de 16 de març de 2007.

Només el 28% en superfície dels espais protegits tenen pla rector d'ús i gestió (PRUG). Les Illes Balears disposen també de set reserves marines (49.601 ha), dues zones humides protegides pel Conveni de Ramsar (s'Albufera i ses Salines), una reserva de la biosfera (l'illa de Menorca), un patrimoni de la humanitat (la ciutat antiga d'Eivissa i les praderies de posidònia del parc de ses Salines) i una zona especialment protegida d'importància per al Mediterrani (ZEPIM) (l'arxipèlag de Cabrera).

7. Parc de vehicles

Per aquest indicador només s'han considerat com a parc de vehicles els turismes, les motocicletes, les furgonetes i els camions, seguint la metodologia de l'Agenda Local 21. Durant el període 1998-2008, el parc de vehicles per cada cent habitants s'ha incrementat un 4% al conjunt de les illes, especialment a Eivissa (14,4%), i sols Menorca presenta una davallada (–4,9%). En aquest període, Formentera ha registrat el major parc de vehicles per cent habitants de les Illes Balears, que va assolir el màxim l'any 1999, amb un registre de 112,3, és a dir, que hi va haver més vehicles que residents. Aquest fet és conseqüència de l'elevat nombre de motocicletes i de vehicles de lloguer que hi ha. A Mallorca s'observa la quantitat de vehicles més baixa per habitant i l'índex assoleix el màxim l'any 2008, amb un valor de 80,5. Menorca i Eivissa registren el màxim l'any 2001, amb 91,5 i 91,7 respectivament. Finalment, l'any 2008 les dades registrades han ascendit a 81,4 vehicles per cent habitants.

8. Abastament d'aigua

A les Illes Balears, l'abastament d'aigua entre els anys 1996 i 1999 es manté constant, entorn de 230 litres per habitant i dia. Durant l'any 2004 es registra el màxim històric, amb 265 litres per habitant i dia. En el darrer any del qual disposem de dades, el 2007, es mostra una reducció d'un 12,7% respecte de l'any anterior, i es passa de 262 a 229 litres per habitant i dia, dels quals a les llars se'n subministren 134. Així doncs, els habitants de les Illes Balears residents s'abasteixen amb menys litres d'aigua que la mitjana espanyola.

D'altra banda, d'acord amb l'enquesta sobre el subministrament i sanejament d'aigua elaborada per l'INE, el preu unitari de l'aigua, es troba en 1,29 euros/metre cúbic en el cas estatal i les Illes Balears són la segona comunitat autònoma amb valors més elevats (1,85 euros/metre cúbic).

10

COMERÇ

RESUM

L'any 2009 a les Illes Balears hi havia 19.431 empreses del sector del comerç, és a dir, el 21,16% del total d'empreses. Un fet que cal destacar d'aquest any respecte de l'anterior és que, en nombres absoluts, desapareixen un total de 369 empreses de comerç respecte del 2008, i el percentatge de disminució és tan sols d'un 0,05%. En canvi, l'any 2008 respecte del 2007, en valors absoluts, varen desaparèixer un total de 156 establiments comercials i el percentatge d'aquesta disminució era de més de mig punt respecte del 2007. Això ens du a la conclusió que hi hagut durant aquest darrer any un gran procés de desaparició d'empreses i, per tant, l'efecte en percentatge és menor, ja que han disminuït tots els sectors productius. Un 67,07% d'aquestes empreses es dedicaven al comerç al detall; un 23,27%, al comerç a l'engròs, i un 9,65%, a la venda, el manteniment i la reparació de vehicles. On s'ha produït la disminució percentual respecte de l'any 2008 és precisament en les empreses que es dediquen al comerç al detall. Si ens fixam en l'evolució conjuntural del sector, podem comprovar com a les Illes Balears les vendes del comerç al detall varen decréixer durant el 2009 un 10%, a un ritme molt superior al del conjunt de l'Estat espanyol (7,03%). L'ocupació en el comerç al detall va disminuir al llarg de l'any un 3,73%, tres dècimes per sobre del nivell de l'Estat espanyol, on l'ocupació va disminuir el 3,40%.

D'acord amb les darreres dades de l'enquesta de serveis elaborades per l'IBESTAT a partir de les dades de l'INE al llarg del primer trimestre del 2010 i referides a l'any 2007, el volum de negoci del sector comerç durant el 2007 va ser de 10.955 milions d'euros, i el valor de la producció agregada, de 3.185 milions d'euros. Quasi un 62% d'aquesta producció agregada generà un valor afegit, distribuït entre un 60% de despeses de personal i un 40% d'excedent brut d'explotació.

El nombre de persones ocupades en el sector del comerç va ser el 2008 de 74.748 de mitjana anual, mentre que la productivitat global del sector se situà entorn dels 31.100 euros per persona ocupada. Respecte de l'any anterior, en tots els subsectors de comerç es produeix un increment de la productivitat i, per contra, una disminució del salari mitjà en els tres subsectors, cosa que contribueix a una major productivitat. Si bé l'any 2005 es podia matisar aquesta més baixa productivitat, que es donava tan sols en el sector del comerç a l'engròs i a la venda, manteniment i reparació de vehicles, el 2007 les dades ens indiquen una disminució de la productivitat generalitzada del sector respecte de l'Estat espanyol.

10.1. INTRODUCCIÓ

Aquest capítol, dedicat a l'anàlisi del sector del comerç, s'estructura en quatre grans blocs. En el primer s'aborda l'anàlisi des d'un punt de vista estructural. Així, s'estableix una mesura del sector comercial en relació amb la resta de sectors econòmics pel que fa al nombre d'empreses registrades. A més, per copsar el pes de l'activitat comercial també es recorre a les dades que cada any publica La Caixa amb l'*Anuario Económico de España*, gràcies a les quals és possible observar el detall de l'activitat comercial per tipus de comerç.

El bloc central d'aquest capítol fa referència als principals agregats del sector del comerç i es basa en l'explotació de l'enquesta anual de comerç que cada any publica l'INE i que es troba vinculada a l'enquesta de serveis.[85] En aquest cas, les dades corresponen a l'any 2006. Aquesta enquesta pren com a referència la classificació nacional d'activitats econòmiques (CNAE 93), de manera que el conjunt de l'activitat comercial queda compresa en tres grans branques d'activitats:

- Venda, manteniment i reparació de vehicles de motor, motocicletes i ciclomotors; venda al detall de combustible per a

85. Vegeu *Enquesta de serveis a les Illes Balears,* Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, IBESTAT, INE, Palma, 2008.

vehicles de motor (en endavant, venda, manteniment i reparació de vehicles).

- Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç, llevat de vehicles de motor i motocicletes (en endavant, comerç a l'engròs).

- Comerç al detall, llevat de comerç de vehicles de motor, motocicletes i ciclomotors; reparació d'efectes personals i estris domèstics (en endavant, comerç al detall).

En el tercer bloc s'enfoca l'anàlisi del sector del comerç des d'un vessant més conjuntural i, a partir de l'índex de comerç al detall que publica l'INE, s'estudia l'evolució més recent del sector, tant en termes d'activitat com d'ocupació.

10.2. Estructura empresarial del sector comercial

A les Illes Balears hi havia l'any 2009, segons el directori central d'empreses (DIRCE) que elabora l'Institut Nacional d'Estadística (INE), un total de 19.431 empreses dedicades a l'activitat comercial. Aquesta dada representa, en valor absolut, un descens més marcat del nombre d'empreses del sector del comerç respecte de l'any anterior, si bé en valors de percentatge el descens és molt insignificant, la qual cosa ens vol dir que s'ha produït un descens molt més marcat en els altres sectors productius de les Balears. Des de l'any 2004 hi ha hagut un descens de 2.233 empreses, això és una disminució de més del 10% en cinc anys. (I hem agafat el valor de l'exercici 2004 perquè a partir d'aquest any el sector del comerç ha començat un decreixement quant al nombre d'establiments, incrementat en aquest darrer any 2009.)

Si es compara amb la resta de sectors econòmics, s'observa que l'activitat comercial l'any 2009 concentrava el 21,16% del total d'empreses que hi havia a les Illes Balears. A més, dins el sector dels serveis, l'activitat comercial representava el 26,93% (que disminueix en més de mig punt respecte de l'any anterior). Però mentre que el nombre d'empreses de serveis s'incrementava al llarg de l'any l'1%, i a la indústria, un 0,69%, el sector que ha sofert una davallada important en el nombre d'empreses és el sector de la construcció, que ha disminuït un 10,74%, i el nombre d'empreses comercials va decréixer un 1,86%. Hem d'assenyalar que el sector de la indústria ha mantingut un creixement similar a l'any anterior. Per això, quan fem la comparació en valors absoluts de les empreses comercials respecte del conjunt d'empreses de tots els sectors, el percentatge de disminució és tan sols del 0,05%.

També destaca que cada empresa de la branca del comerç presenta una mitjana d'1,21 locals, per a un total de 23.582 locals comercials. Aquesta ràtio es manté com la més elevada de tots els sectors, la qual cosa és indicativa de l'alt grau de sucursalització del món del comerç. (Vegeu el quadre AI-58.)

L'índex comercial que elabora La Caixa, i que en base a la recaptació de l'impost d'activitats econòmiques (IAE) reflecteix el pes relatiu de l'activitat comercial respecte

del total de l'Estat espanyol, referit en aquest cas a l'any 2007, era de 2.096, és a dir, que l'activitat comercial a les Illes Balears representava el 2,14% de l'activitat comercial d'arreu de l'Estat espanyol. L'activitat comercial de caire minorista tenia una millor posició relativa que no pas el comerç a l'engròs. D'altra banda, es constata un any més com el pes de l'activitat comercial ha anat disminuint des del 2003, i s'ha situat per sota del pes demogràfic i del pes econòmic general que tenien les Illes Balears en el context espanyol. (Vegeu el quadre AI-59.)

L'any 2009 el 67,07% de les empreses comercials es dedicaven al comerç al detall, mentre que el 23,27% ho feien al comerç a l'engròs, i el 9,65% eren empreses del subsector de venda, manteniment i reparació de vehicles. La disminució pronunciada del nombre d'empreses comercials experimentat el 2009, que hem assenyalat més amunt, és atribuïble exclusivament a la disminució del nombre d'empreses dedicades al comerç al detall (–2,41%), que comptà amb 322 empreses menys que no pas l'any 2008, i 2.447 menys que l'any 2004. (Vegeu el quadre AI-60.)

Si ens fixam en el nombre d'assalariats de les empreses comercials, veiem com el 45,85% de les empreses no registrava cap persona assalariada, mentre que el 44,53% tenien d'1 a 5 assalariats, i el 8,07% en tenien de 6 a 19. El comerç al detall era el grup d'activitat que presentava globalment un menor nombre d'assalariats per empresa, mentre que les empreses que es dedicaven a la venda, manteniment i reparació de vehicles eren les que més persones assalariades ocupaven per empresa.

També convé posar esment en la superfície mitjana dels establiments comercials i en les diferències que s'hi observaven segons el tipus d'activitat. En aquest cas, la font d'informació és *l'Anuario Económico de España* que publica La Caixa, segons el qual el nombre d'activitats comercials s'aproxima a partir de les llicències de comerç subjectes a l'IAE.

El nombre d'establiments comercials, dels quals no hi ha informació censal, s'aproxima a partir del nombre d'activitats econòmiques (malgrat que un establiment comercial pot tenir una o diverses activitats). Així, el 2008 hi havia a les Illes Balears 29.341 establiments comercials, l'1,80% menys que el 2007, xifra que fins aleshores sempre havia crescut. Parlam de 4.298 activitats comercials a l'engròs i de 25.043 activitats comercials al detall. Cal destacar que, pel que fa al comerç a l'engròs, no s'ha produït cap increment ni disminució: hi ha el mateix nombre d'establiments que l'any 2007 i, per tant, tota la disminució s'ha produït en el comerç al detall, com ja hem assenyalat en altres apartats tractats fins ara. (Vegeu el quadre AI-61 i AI-62.)

Durant el període 2002-2008, el nombre d'establiments comercials a l'engròs va créixer el 21,34%, mentre que els de comerç al detall ho varen fer el 21,35%. El comerç al detall de productes d'alimentació va créixer el 26,30%; el de productes de no alimentació, el 18,95%, mentre que el comerç mixt va créixer el 23,50%. Bona part d'aquest increment és imputable a l'exercici 2004, i a partir d'aquí el creixement és molt més moderat els altres anys, fins que arribam a l'any 2008, en què es torna a donar un decreixement de l'–1,81%.

En conjunt, els establiments de comerç al detall tenien una superfície mitjana de 118,37 metres quadrats per establiment, quan la mitjana de l'any 2007 era de 117 metres quadrats. Això ens fixa que els establiments que han tancat eren majoritàriament de mida inferior a la mitjana i d'un sol establiment, atès que el percentatge de mitjana de superfície i de mitjana d'establiments s'ha incrementat lleugerament. D'entre aquests, els establiments l'activitat principal dels quals era la distribució de productes d'alimentació eren els de menor superfície mitjana, amb 71 metres quadrats; els comerços que no eren d'alimentació (vestit i calçat, llar i d'altres) ocupaven de mitjana 132 metres quadrats; per la seva banda, el comerç mixt (grans magatzems, hipermercats, magatzems populars, mercats i comerç ambulant i d'altres) era el que tenia establiments més grans, amb 191 metres quadrats de mitjana, que és on s'ha produït l'increment de superfície de mitjana, atès que la mitjana del comerç d'alimentació i de no alimentació és idèntica a la de l'any anterior. (Vegeu el quadre AI-63.)

La superfície total del comerç al detall experimentà, entre el 1998 i el 2008, un increment del 29,56%, i el sector de l'alimentació va ser el que manifestà aquest increment de forma més accentuada (39,11%). (Vegeu el quadre AI-64.)

10.3. Els centres comercials

Durant el 2008, el nombre de centres comercials a les Illes Balears es va mantenir estable. Tot i això, al llarg de l'any el total de la superfície bruta arrendable va sofrir una lleugera disminució i passà a ser de 179.164 metres quadrats, això és aproximadament 2.700 metres quadrats menys que l'any anterior. Així, la superfície mitjana era de 19.907,11 metres quadrats, mentre que la densitat de centres comercials de les Illes Balears (dia 31 de desembre de 2009) era de 163 metres quadrats per cada 1.000 habitants, una xifra inferior als 283 metres quadrats per 1.000 habitants de l'Estat espanyol. (Vegeu el quadre AI-65.)

10.4. Principals agregats del sector comercial

Segons les dades de la comptabilitat regional d'Espanya (INE), el PIB generat pel sector del comerç a les Illes Balears l'any 2007 va ser de 2.114,4 milions d'euros, xifra que representa el 8,1% del PIB de les Illes Balears i que el converteix en el quart sector d'activitat de la nostra economia, només darrere de l'hostaleria (19,3%), les activitats immobiliàries (16,1%) i la construcció (10,2%). El seu pes a Espanya és del 9,4%.

10.4.1. Grans trets del sector del comerç a les Illes Balears i a l'Estat espanyol

La productivitat en el sector del comerç a les Illes Balears, entesa com l'aportació de cada persona ocupada a la generació de rendes de les empreses, va ser l'any 2006 de 26.338 euros, això és 5.293 euros més

Quadre I-75. Principals indicadors del sector del comerç a les Illes Balears i a l'Estat Espanyol (2007)

	Illes Balears	Estat espanyol	Diferència
Productivitat	26.338 €	31.631 €	-5.293 €
Taxa de valor afegit	63%	58%	5%
Taxa de despeses de personal	60%	58%	2%
Taxa d'excedent brut d'explotació	40%	42%	-2%

Font: INE, enquesta anual de comerç.

baixa que la productivitat del sector del comerç a l'Estat espanyol (són les darreres dades que hem aconseguit). Pel que fa a la productivitat a les Illes Balears en el sector, quasi no hi ha diferència entre el 2005 i el 2006; per contra, el diferencial pel que fa a la productivitat del sector en el conjunt de l'Estat espanyol s'incrementa amb un 30%. Segons es desprèn de les taxes calculades per al sector en global, la generació de valor afegit a partir de la producció va ser 5 punts més alta a les Illes Balears (63%) que a l'Estat espanyol (58%). En la distribució d'aquest valor afegit, la relació entre despeses de personal/excedent brut d'explotació és negativa respecte de l'Estat espanyol en un 2%. Si ho comparam amb l'any anterior, cal tornar a assenyalar un increment proporcional de les despeses de personal respecte de la generació d'excedent, cosa que fa que tornem a una situació que ja es donava els anys 2001 al 2004, i que l'any passat havien aconseguit canviar. Aquest fet està clarament correlacionat amb l'increment, novament aquest any 2006, de la diferència de productivitat entre les Illes Balears i l'Estat espanyol, que s'ha vist augmentat en gairebé 1.250 euros. (Vegeu el quadre I-75.)

Si la desglossam per subsectors, la major productivitat del sector del comerç observada a l'Estat espanyol respon bàsicament a la diferència de productivitat manifestada tant en el comerç a l'engròs, com en la venda, el manteniment i la reparació de vehicles. En canvi, la diferència en la productivitat del comerç al detall, si bé aquest any també és negativa, en proporció no és tan enorme com en els altres subsectors esmentats. (Vegeu el gràfic AI-19.)

Seguint l'esquema comparatiu entre els resultats a les Illes Balears i a l'Estat espanyol, la taxa de valor afegit se situa clarament per sobre a les Illes Balears en el subsector de el comerç a l'engròs, mentre que en el subsector de l'automació és nul, i imperceptible en el subsector de venda al detall. Tant a les Illes Balears com a l'Estat espanyol la major taxa de valor afegit la genera el comerç al detall, amb un 67% i 66% respectivament. Pel que fa al comerç a l'engròs, a les Illes Balears aquest subsector genera el 63% del valor afegit i a l'Estat espanyol és un 54%, dades iguals que l'any anterior. En canvi, la taxa de valor afegit del subsector de l'automoció ha disminuït tant a les Illes Balears com a l'Estat espanyol respecte de l'any 2005. I aquest any es dóna la paradoxa que aquesta taxa és d'un 51% tant aquí com a la resta de l'Estat.

D'altra banda, la distribució del valor afegit per subsectors ofereix un panorama força

més semblant entre les Illes Balears i l'Estat espanyol. En tots dos casos el major percentatge de despeses de personal correspon al subsector de l'automoció, 70% i 60% respectivament, mentre que en el subsector del comerç al detall, les despeses de personal són, pel que fa a les Illes Balears, del 56%, i a l'Estat espanyol és del 57%. L'excedent brut d'explotació que es desprèn del valor afegit generat és, en canvi, proporcionalment superior en el subsector del comerç al detall que en la resta de subsectors, i en el cas de l'automoció, a les Illes Balears i a l'Estat espanyol arriba tan sols al 30% i al 40% respectivament, cosa que demostra que es tracta d'un sector intens en mà d'obra, i molt més accentuat a les Illes Balears.

10.4.2. Anàlisi del sector del comerç a les Illes Balears

Segons es desprèn de les dades de l'enquesta, el sector del comerç va moure l'any 2007 una xifra de negoci de 10.955 milions d'euros (702 milions més que l'any anterior).

D'aquesta manera, el valor de la producció agregada va ser de 3.185 milions d'euros, i gairebé el 62% d'aquesta producció generà un valor afegit, distribuït entre quasi el 60% de despeses de personal i el 40% d'excedent brut d'explotació.

Si distingim entre els tres subsectors que configuren el sector del comerç, s'observa com la xifra de negoci generada pel comerç a l'engròs representa el 43% de la xifra de negoci del conjunt del sector, mentre que el comerç al detall i l'automoció en representen el 42% i el 15% respectivament. És una dada significativa, atès que respecte de l'any anterior el percentatge en el comerç a l'engròs i l'automoció davallen un punt percentual i el comerç al detall els incrementa. En canvi, pel que fa al valor de la producció, el pes del comerç al detall és gairebé del 46%, i es manté aproximadament en el mateix percentatge que l'any anterior. (Vegeu el quadre I-76.)

Aquesta mateixa pauta es manté en relació amb el valor afegit generat a partir del procés productiu, i novament el comerç al detall és el responsable en aquest cas de més del 48% del valor afegit del sector comerç (percentatge inferior al de l'any 2006, que arribava al 50%). Així, el comerç al detall obtingué com a resultat de la seva producció el 66% de valor afegit, percentatge que es reduí en el cas del comerç a l'engròs i l'automoció al 63% i 51% respectivament.

La distribució del valor afegit també va ser força desigual entre els diferents subsectors. Mentre que el comerç al detall distribuïa pràcticament en un diferencial més reduït el valor afegit entre despeses de personal del 55,4%, ja que la taxa de valor afegit era d'un 64%, el comerç a l'engròs i l'automoció hagueren de respondre d'unes despeses de personal relativament molt més importants, el 60,5% i el 67% respectivament. (Vegeu el quadre I-77.)

Una dada que cal tenir en compte és la de l'ocupació femenina. Fins ara es considerava que el comerç al detall tenia una taxa d'ocupació femenina molt alta (i així era), i veiem que aquesta taxa ha disminuït molt aquest darrer any, ja que ha passat del

Quadre I-76. Principals macromagnituds del sector comercial segons el tipus d'activitat (2007)

	Automoció	Comerç a l'engròs	Comerç al detall	Total
Nombre d'empreses	1.872	4.346	12.965	19.183
Nombre d'establiments	2.143	4.975	16.042	23.160
Volum de negoci	1.595.169	4.750.991	4.609.080	10.955.240
Valor de la producció	538.065	1.196.154	1.451.247	3.185.466
VAB a pm	275.587	750.967	955.333	1.981.887
VAB a cf	274.221	756.100	943.760	1.974.081
Despeses de personal	182.903	472.721	523.984	1.179.608
Compres de béns i serveis	1.396.000	4.132.720	3.727.739	9.256.459
Compres de béns i serveis per a la revenda	1.135.355	3.693.991	3.241.701	8.071.047
Inversió bruta en béns materials	47.035	100.672	98.107	245.814
Personal ocupat (30/09/2007)	9.141	22.829	42.778	74.748
Personal remunerat (30/09/2007)	7.589	19.952	29.945	57.486

Unitat: dades econòmiques en milers d'euros

Font: INE. Enquesta anual de comerç.

Quadre I-77. Principals coeficients del sector del comerç segons el tipus d'activitat (2007)

	Automoció	Comerç a l'engròs	Comerç al detall	Total
Persones ocupades per empresa	5,0	5,1	3,6	4,1
Productivitat (euros)	31.400	38.100	27.600	31.100
Salari mitjà (euros)	16.500	18.200	12.000	14.300
Cost laboral unitari (euros)	21.200	23.000	15.300	18.200
Taxa de valor afegit	51,6%	61,9%	64,0%	61,5%
Taxa de despeses de personal	67,3%	60,4%	55,4%	58,6%
Taxa d'assalariats	83,9%	88,2%	75,0%	79,8%
Taxa d'estabilitat en l'ocupació	66,0%	66,5%	54,8%	59,4%
Taxa d'ocupació femenina remunerada	14,7%	25,6%	50,2%	39,1%
Taxa d'externalitat en l'ocupació	1,4%	1,8%	0,4%	0,9%

Font: INE. Enquesta anual de comerç.

Quadre I–78. Dades d'ocupació del sector comerç (2007)

	Automoció	Comerç a l'engròs	Comerç al detall	Total
Personal ocupat	8.719	22.406	44.671	75.796
Personal remunerat	7.198	19.279	30.175	56.653
Personal fix	5.717	14.519	20.533	40.769
Personal fix homes	4.737	10.481	7.104	22.322
Personal fix dones	980	4.038	13.429	18.447
Personal eventual	1.481	4.760	9.643	15.884
Personal eventual homes	1.203	3.621	2.884	7.708
Personal eventual dones	278	1.139	6.759	8.176
Personal no remunerat	1.520	3.127	14.495	19.143
Personal no remunerat homes	1.433	2.568	6.991	10.991
Personal no remunerat dones	88	559	7.505	8.152

Font: INE. Enquesta anual de comerç.

62% en el comerç al detall l'any 2006, al 50% l'any 2007, mentre que en els altres dos subsectors, automoció i comerç a l'engròs, la valoració no és significativa. Això ens du a afirmar que la destrucció produïda de llocs de feina en el sector del comerç ha tingut molta més incidència en el sector femení que en el masculí. (Vegeu el quadre I-78.)

Els valors de l'externalització de l'ocupació en el sector del comerç és encara pràcticament nul·la i ve donada per la pròpia tipologia del sector en qüestió.

El nombre de persones ocupades en el sector del comerç va ser el 2007 de 71.111 de mitjana anual. Si n'observam el comportament per trimestres, es constata una pauta clarament estacional que tendeix a incrementar l'ocupació en el segon i el tercer trimestre. Aquest fet és lògic, atesa la forta incidència del sector turístic dins l'economia balear, però aquesta tendència no és tan marcada com en els anys anteriors. El 68% d'aquesta ocupació la generen les petites empreses. (Vegeu el quadre I-79.)

Si ens referim als tres subsectors, l'estabilitat en l'ocupació ha tingut una davallada molt important respecte de les dades dels anys anteriors, i això és producte de la crisi en la qual es troba immers el sector comercial. Si fem una comparativa dels tres subsectors, ens trobam que a l'automació l'estabilitat ha estat d'un 66% l'any 2007, quan l'any anterior aquesta era d'un 79% (ha sofert una davallada del 13%). En el cas del comerç a l'engròs ha estat d'un 66% i un 75% respectivament. En el comerç al detall s'ha passat d'un 68% l'any 2006 a un 55% l'any 2007, diferència que s'ha de tenir encara més present, atès el major nombre de persones assalariades en aquest subsector.

Quadre I-79. Persones ocupades del sector del comerç segons el tipus d'activitat (2007)

	Automoció	Comerç a l'engròs	Comerç al detall	Total
I trimestre	8.530	20.415	37.451	66.397
II trimestre	8.617	21.720	42.793	73.130
III trimestre	8.595	22.180	44.320	75.095
IV trimestre	8.545	21.558	39.720	69.822
Mitjana anual	**8.572**	**21.468**	**41.071**	**71.111**

Font: IBESTAT, enquesta de serveis.

10.5. Evolució conjuntural del comerç al detall

A l'hora d'analitzar l'evolució més recent del comerç al detall disposam de la informació que proporciona l'enquesta de conjuntura de comerç al detall, publicada mensualment per l'INE. L'índex de comerç al detall base 2005 ens mostra l'evolució de les vendes del comerç al detall. Les dades que ens donen de l'extrapolació a les Illes Balears són molt preocupants, ja que les vendes varen decréixer durant el 2009 el 10%, molt per sobre del decreixement mitjà observat a la resta de comunitats autònomes, que va ser del 7,16% de mitjana. (Vegeu el quadre AI-66.)

Quant a l'índex d'ocupació per comunitats autònomes, podem veure que a les Illes Balears s'ha produït una major destrucció de llocs de feina en el sector del comerç al detall que a la mitjana de la resta de les comunitats autònomes, ja que la variació és de –4,83% respecte de l'any anterior a les Balears. Però aquí hem de tenir en consideració que a les Balears l'any 2008 respecte de l'any 2007 ja es va produir una davallada molt important (conjuntament amb les Canàries), mentre que a la resta de comunitats s'incrementava o era molt semblant. Així, hem d'afirmar que en valors de 2007-2009 el percentatge d'incidència és encara més gran. (Vegeu el quadre AI-67.)

Al llarg del 2009, el comerç al detall va marcar per primera vegada des que es fan aquests estudis la variació interanual negativa des de gener a desembre, la qual cosa dóna més força a la situació de crisi generalitzada d'aquest sector a les Balears en la destrucció de llocs de feina i en el tancament de molts d'establiments (majoritàriament establiments amb una sol punt de venda). Si l'any 2008 la tendència negativa va tenir lloc a partir del segon semestre, aquest any 2009 ha continuat aquesta tendència, molt més marcada durant el primer semestre, i s'han reduït els percentatges negatius durant el segon semestre de l'any 2009. (Vegeu el quadre AI-68 i el gràfic AI-20.)

L'ocupació en el comerç al detall va decréixer durant el 2009 el 3,73%, tres dècimes més que en l'àmbit de l'Estat espanyol, on

l'ocupació també va decréixer el 3,40%. En l'anàlisi de l'índex d'ocupació durant l'any 2009 de les Balears respecte de l'Estat Espanyol, aquest sempre és més negatiu per a les Balears que per a la resta de l'Estat, cosa ens permet veure encara més clar que aquest darrer any ni la temporada turística va ajudar el comerç a donar una dada positiva respecte del conjunt de l'Estat. (Vegeu el quadre AI-69 i el gràfic AI-21.)

11

TRANSPORTS I COMUNICACIONS

RESUM

En referència amb l'activitat conjuntural, al llarg de l'any 2009, s'han de destacar diversos aspectes. En primer lloc, la importància del turisme de creuers, que en els últims nou anys ha passat de 0,638 milions passatgers a 1,237 milions. No obstant això, durant el darrer any el total de passatge va disminuir un 5,84%. Un segon aspecte conjuntural és la importància que va adquirint el transport per ferrocarril, incrementat els darrers anys a causa del metro. Des de l'any 2001, el total de trànsit s'ha multiplicat per dos i l'any 2009 ha arribat als 7,739 milions de passatgers (3,765 milions l'any 2001). Un tercer aspecte que cal destacar és la caiguda en el transport de mercaderies, en concret dels materials per a la construcció (un 34% de disminució pel que fa al 2008) i dels productes siderúrgics (un 23% de caiguda), ambdós sens dubte relacionats amb la reducció del sector immobiliari. El sector del transport aeri sofreix un estancament en l'arribada de viatgers, ja que en el 2009 les arribades són pràcticament les mateixes que l'any 2005. Des d'un punt de vista estructural, i d'acord amb les darreres dades de l'enquesta de serveis facilitades per l'IBESTAT i referides a l'any 2007, el volum de negoci del sector del transport va arribar l'any 2007 als 3.306 milions d'euros, amb un valor de la producció de 2.976 milions i un VAB a cost dels factors de 1.380 milions. Aquestes xifres de producció varen ser el resultat del treball de les 4.462 empreses que hi ha en el sector del transport, un 2,3% més que l'any anterior. La productivitat d'aquestes empreses se situa en els 51.500 euros per treballador. En relació amb el mercat de treball, s'ha de destacar que durant l'any 2007 el total de personal ocupat en el sector del transport va arribar a les 28.495 persones, un increment del 10,61% sobre les dades de l'any 2006 (25.761 treballadors ocupats en total). Sobre el total d'ocupats, un 86,3% és personal remunerat, mentre que el restant 13,7% es considera personal no remunerat. Del total de remunerats, gairebé les tres quartes parts, un 73,6%, té un lloc de treball indefinit, mentre que la quarta part restant, un 26,4%, té una ocupació eventual. És lleugerament més gran el percentatge d'homes amb ocupació fixa que amb ocupació eventual, un 73% i un 69% respectivament. Al contrari, és una mica més gran el percentatge de dones que tenen una ocupació eventual comparat amb les que tenen un lloc de treball fix, un 30% i un 26% respectivament.

11.1. INTRODUCCIÓ

Aquest apartat, dedicat a l'anàlisi del sector del transport, està dividit en dues parts. La primera part tracta de les principals macromagnituds del sector del transport, així com tots els aspectes relacionats amb el mercat de treball a partir de les darreres dades de l'enquesta de serveis facilitades per l'IBESTAT. En la segona part ens centram en l'anàlisi i l'evolució de les activitats conjunturals. Així, s'inclou el transport de viatgers en totes les seves possibles variants: regular en règim de cabotatge, creuers turístics, trànsit de badia, per carretera, avió i ferrocarril, el transport de mercaderies així com, finalment, la situació de les línies postals i telefòniques.

11.2. MACROMAGNITUDS DEL SECTOR DEL TRANSPORT I LES COMUNICACIONS

En aquest apartat estudiarem les principals macromagnituds i els coeficients del sector del transport i comunicacions, en base a l'enquesta de serveis, a partir de l'explotació que ens ha facilitat l'IBESTAT per a les Illes Balears.

11.2.1. Principals macromagnituds del sector del transport i comunicacions

Durant l'any 2007, un total de 4.462 empreses, és a dir, un 7,32% de les empreses de les Balears es dedicaven al sector del transport. El sector de viatgers i mercaderies, el d'activitats annexes al transport i el d'activitats postals són els que aglutinen la major part de les empreses dedicades al sector del transport. Així, 4.080 empreses estaven dedicades a les activitats de viatgers i mercaderies, 301 a les activitats annexes al transport i 81 empreses a les activitats postals. Percentualment, el repartiment arribava a un 91,44%, un 6,75% i un 1,82% respectivament. L'augment en el nombre d'empreses durant el període 2005-2006 va ser considerable, un increment del 2,4%, especialment si el comparam amb el bienni anterior (2005-2006), en el qual hi va haver un descens del 2,3%, i amb els dos biennis anteriors, en els quals els augments varen ser de l'1,9% i de l'1,1% respectivament. (Vegeu els quadres I-80 i I-81.)

L'any 2007, Les empreses de les Illes tenien en conjunt un total de 68.072 establiments, dels quals un 7,15% es dedicaven al sector del transport (un total de 4.867). Novament, el repartiment d'establiments es decantava pel sector de viatgers i mercaderies, amb un 86,69%, un 8,34% corresponia a les activitats annexes al transport i un 4,99% a les activitats postals. Comparant els anys 2005 i 2006, podem observar com el nombre d'establiments dedicats al sector del transport va créixer globalment un 3,5%. Aquest percentatge es va repartir molt irregularment entre els tres subsectors, amb unes variacions del 3,3% per al transport de viatgers i mercaderies, un creixement negatiu d'un 2,4% per a les activitats annexes al transport i un fort increment d'un 20,9% en el sector postal. Aquest creixement és molt significatiu si tenim en compte que l'any anterior el nombre d'establiments en el sector postal va davallar un 10,3%.

El sector del transport va suposar un 11,02% del total del volum de negoci de les empreses de les Balears, en conjunt 3.306 milions d'euros. Un 73,5% d'aquest negoci corresponia al sector de viatgers i mercaderies, una quarta part (24,4%) a les activitats annexes al transport i tot just un 2% a les postals. En conjunt, les xifres globals indiquen un creixement notable, especialment si comparam l'any 2006 amb l'any 2005. Mentre que el creixement mitjà global de tots els sectors es va situar en un 9,1%, el sector del transport va duplicar aquesta xifra i va arribar al 18,1%. És notable el creixement de la xifra de negocis de les activitats annexes al transport, amb un augment del 55%, davant pujades més moderades del sector de viatgers i mercaderies, amb un 9,9%, i de les activitats postals, amb un 2,2%.

Gairebé un 15%, exactament un 14,78%, del total del VAB a cost dels factors de les Balears va ser generat pel sector dels transports. El seu repartiment entre els diversos subsectors ens dóna un 61% per al transport de viatgers i mercaderies, un 36% per a les activitats annexes i un 2,6% per a les activitats postals. És digne d'esment el fort increment dels valors afegits, tant a cost dels factors com a preus de mercat, amb

Quadre I-80. Principals magnituds del sector del transport (2005-2007)

	Nombre d'empreses	Nombre d'establiments	Volum de negoci	Valor de la producció	VAB a cost de factors	VAB a preus de mercat	Remuneració d'assalariats	Despeses en bens i serveis	Consums intermedis	Població ocupada*	Excedent brut d'explotació
Any 2007											
TOTAL	60.976	68.072	30.014.024	17.448.798	9.337.808	9.353.833	5.269.170	23.296.475	8.094.965	298.209	4.254.078
TRANSPORT	4.462	4.867	3.306.875	2.976.742	1.380.113	1.319.651	853.750	2.055.300	1.657.091	28.495	538.719
Transport de viatgers i mercaderies	4.080	4.219	2.430.877	2.200.896	842.486	775.441	517.400	1.703.254	1.425.455	19.329	328.219
Activitats annexes al transport	301	405	807.094	725.467	499.863	506.632	288.019	320.828	218.835	7.022	220.719
Activitats postals	81	243	68.904	50.379	37.764	37.578	48.331	31.219	12.801	2.144	-10.219
Any 2006											
TOTAL	57.965	65.079	27.517.930	15.637.099	8.334.084	8.402.135	4.867.038	21.050.218	7.234.964	290.361	3.693.450
TRANSPORT	4.358	4.701	2.799.254	2.500.708	1.111.106	1.071.950	739.524	1.785.150	1.428.759	25.761	378.675
Transport de viatgers i mercaderies	3.995	4.085	2.211.196	2.006.161	772.741	730.859	456.033	1.530.750	1.275.302	17.752	320.043
Activitats annexes al transport	296	415	520.646	441.196	298.989	301.807	242.317	226.438	139.389	5.937	60.150
Activitats postals	68	201	67.413	53.351	39.377	39.284	41.174	27.962	14.067	2.072	-1.518
Any 2005											
TOTAL	59.335	67.935	25.422.427	14.400.607	7.929.913	8.011.400	4.573.605	18.749.951	6.389.207	287.614	3.589.213
TRANSPORT	4.460	4.834	2.617.464	2.262.903	1.040.473	1.003.807	700.753	1.642.333	1.259.097	25.795	358.220
Transport de viatgers i mercaderies	4.081	4.171	1.982.428	1.788.260	708.006	667.650	437.931	1.333.641	1.120.611	17.855	286.502
Activitats annexes al transport	289	439	586.180	432.605	299.342	303.153	226.376	291.827	129.452	5.913	74.960
Activitats postals	90	224	48.856	42.038	33.124	33.004	36.446	16.865	9.034	2.027	-3.243

*Dades a 30/09
Font: Enquesta de Serveis. Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de l'INE, i elaboració pròpia.

Quadre I–81. Distribució percentual de les principals magnituds del transport (2007)

	Nombre d'empreses	Nombre d'establiments	Volum de negoci	VAB a preus de mercat	Remuneració d'assalariats	Població ocupada*	Excedent brut d'explotació
Transport total / sectors de les Illes Balears	7,32%	7,15%	11,02%	14,11%	16,20%	9,56%	12,66%
Viatgers i mercaderie s/ total transport	91,44%	86,69%	73,51%	58,76%	60,60%	67,83%	60,93%
Activitats annexes / total transport	6,75%	8,32%	24,41%	38,39%	33,74%	24,64%	40,97%
Activitats postals / total transport	1,82%	4,99%	2,08%	2,85%	5,66%	7,52%	-1,90%

*Dades a 30/09
Font: Enquesta de Serveis. Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de l'INE, i elaboració pròpia.

pujades respectives d'un 24,2% i d'un 23,1% per al total del sector de transports. El subsector causant d'aquest espectacular creixement va ser, amb molta de diferència, el de les activitats annexes. Si analitzam el VAB a preus de mercat, la seva variació va ser d'un 67,9%, enfront d'una pujada (de per si notable) del 6,1% en els viatgers i les mercaderies, i una reducció del 4,3% en les activitats postals. L'origen d'aquestes variacions és el fort augment del valor de la producció. Globalment, aquest increment va ser del 19%, encara que el seu repartiment va ser molt desigual, un 9,7% per al transport de viatgers i mercaderies, un gran creixement del 64,4% per a les activitats annexes i una disminució del 5,6% per a les activitats postals. S'ha de tenir en compte, per poder explicar l'increment percentual en les activitats annexes al transport, que durant els dos anys anteriors, 2006 i 2005, les dades indicaven un estancament o un fort decreixement (un 2% positiu i un 23,1% negatiu respectivament).

S'ha de destacar també l'augment de la remuneració als assalariats. Enfront d'una pujada mitjana el 2007 d'un 8,3%, el sector del transport va experimentar un creixement de gairebé el doble i va assolir uns creixements del 15,4%. Aquesta variació en la massa salarial, que va arribar als 853 milions de euros, va ser repartida entre els diversos subsectors de la forma següent: un 13,5% per al transport de viatgers i mercaderies, un 18,9% per a les activitats annexes i un 17,4% per a les activitats postals. La comparació interanual ens mostra una situació completament distinta. Així, l'any 2006 la variació mitjana de la remuneració als assalariats va créixer un 6,4%, mentre que les xifres sectorials del transport varen indicar una pujada per sota de la mitjana. (Vegeu el gràfic AI-22.)

Previsiblement, l'augment de la remuneració als assalariats durant el 2007 va venir acompanyat d'un notable increment en la població ocupada a 30 de setembre, aug-

ment que beneficià especialment el sector dels transports. Enfront d'una pujada en el terme mitjà de tots els sectors del 2,7%, el nombre d'ocupats en els transports va augmentar un 10,6%, fins a un total de 28.485 persones, xifra que representa un 9,56% del total d'ocupació de les Illes. De fet, aquest total de treballadors es dividia desigualment entre els tres subsectors del transport: un 67,86% en els viatgers i les mercaderies, un 24,64% en les activitats annexes i un 7,52% en les activitats postals. (Vegeu el gràfic AI-23.)

Si ens fixam en l'excedent brut d'explotació, podem veure que durant el 2007 el sector del transport va experimentar un fort creixement (del 42,3%) que va situar aquesta magnitud a un total de 538 milions d'euros. Valors molt representatius, especialment si tenim en compte que la variació en termes mitjans de tots els sectors va ser del 15,2%. L'augment percentual de l'excedent brut ha estat molt desigual: el transport de viatgers i mercaderies tot just es va incrementar un 2,6%, mentre que les activitats annexes sofriren un espectacular ascens d'un 266%. Per contra, les activitats postals experimenten, des de l'any 2005, una disminució d'excedent brut. L'any 2007 aquesta dada arribà als 10 milions d'euros de caiguda, un decrement negatiu del 573% respecte de l'any 2006.

11.2.2. Macromagnituds del mercat laboral

Un total de 28.495 persones estaven ocupades en el sector del transport a les Balears durant l'any 2007. Aquesta xifra suposava un 9,56% del total de l'ocupació en el conjunt de tots els sectors productius. Aquest percentatge sobre el total d'empleats suposa un petit increment sobre les mateixes xifres d'anys anteriors. Si ens fixam en l'any 2006, un 8,87% del total s'ocupava en els transports, mentre que l'any 2005 aquest percentatge era del 8,97% i en el 2004 era del 8,42%. Així, l'ocupació global del sector dels transports es va incrementar l'any 2007 gairebé un 10%, un 9,26% exactament. (Vegeu el gràfic AI-24.)

La fotografia estàtica de l'ocupació l'any 2007 seria la següent: La població ocupada es dividia en personal remunerat, un 86,3% (24.582 persones), i no remunerat, un 13,7% (3.913 en total). La població remunerada es subdividia entre fixos (un 73,6%) i eventuals (un 26,4%). Els percentatges segons sexes ens indiquen que la població fixa masculina era d'un 73,6% i la femenina tan sols d'un 26,45%, mentre que els treballadors eventuals masculins eren un 69,6% i els femenins d'un 30,4%. La part del mercat de treball no remunerada se subdividia en un 86,9% per als homes i un 13,1% per a les dones. (Vegeu els quadres I-82 i I-83.)

Si ens fixam en les dades de personal ocupat per a l'any 2007, podem apreciar que del total de 28.495 treballadors, un 67,8% pertanyia al subsector del transport de viatgers i mercaderies, un 24,68% a les activitats annexes al transport i un 7,52% al sector postal. La comparació amb els anys anteriors ens indica que la pauta de repartiment només sofreix lleugeres variacions conjunturals. Per exemple, si ens fixam en l'any anterior, el 2006, podem apreciar que el repartiment de la població ocupada en

Quadre I-82. Mercat de treball (2005-2007)

	Personal ocupat	Personal remunerat	Personal fix	Personal fix, homes	Personal fix, dones	Personal eventual	Personal eventual homes	Personal eventual dones	Personal no remunerat	Personal no remunerat homes	Personal no remunerat dones
Any 2007											
TOTAL	298.209	243.197	162.305	85.283	77.022	80.892	36.986	43.906	55.011	35.071	19.941
TRANSPORT	28.495	24.582	18.091	13.318	4.774	6.491	4.519	1.972	3.913	3.400	512
Transport de viatgers i mercaderies	19.329	15.596	11.500	9.132	2.368	4.095	3.161	935	3.734	3.299	435
Activitats annexes al transport	7.022	6.885	5.046	3.261	1.785	1.839	1.030	809	137	89	47
Activitats postals	2.144	2.102	1.545	925	620	556	328	228	42	13	30
Any 2006											
TOTAL	290.361	235.284	156.868	82.533	74.335	78.417	37.624	40.792	55.077	35.615	19.462
TRANSPORT	25.761	22.031	16.052	12.229	3.822	5.979	4.172	1.807	3.730	3.291	439
Transport de viatgers i mercaderies	17.752	14.149	10.471	8.485	1.987	3.677	2.781	896	3.603	3.212	391
Activitats annexes al transport	5.937	5.846	4.109	2.896	1.212	1.738	1.076	662	91	69	22
Activitats postals	2.072	2.036	1.472	849	623	564	315	249	36	10	26
Any 2005											
TOTAL	287.614	233.840	153.139	80.755	72.384	80.701	37.903	42.798	53.773	34.797	18.976
TRANSPORT	25.795	21.805	15.658	11.880	3.778	6.146	4.385	1.762	3.990	3.587	403
Transport de viatgers mercaderies	17.855	14.047	10.059	8.069	1.989	3.989	3.036	952	3.807	3.478	329
Activitats annexes al transport	5.913	5.793	4.196	2.986	1.211	1.597	1.029	568	120	72	48
Activitats postals	2.027	1.965	1.404	825	578	561	320	241	62	37	26

Continua

Quadre I-82. Mercat de treball (2005-2007)

	Remumerat /ocupat	No remunerat /ocupat	Fix /remunerat	Eventual /remunerat	Fix homes /total fix	Dones fix /total fix	Eventual homes /total eventual	Eventual dones /total eventual	No remunerat homes /total no remunerat	No remunerat dones /total no remunerat
					Any 2007					
TOTAL	81,6%	18,4%	66,7%	33,3%	52,5%	47,5%	45,7%	54,3%	63,8%	36,2%
TRANSPORT	86,3%	13,7%	73,6%	26,4%	73,6%	26,4%	69,6%	30,4%	86,9%	13,1%
Transport de viatgers i mercaderies	80,7%	19,3%	73,7%	26,3%	79,4%	20,6%	77,2%	22,8%	88,4%	11,6%
Activitats annexes al transport	98,0%	2,0%	73,3%	26,7%	64,6%	35,4%	56,0%	44,0%	65,0%	34,3%
Activitats postals	98,0%	2,0%	73,5%	26,5%	59,9%	40,1%	59,0%	41,0%	31,0%	71,4%
					Any 2006					
TOTAL	81,0%	19,0%	66,7%	33,3%	52,6%	47,4%	48,0%	52,0%	64,7%	35,3%
TRANSPORT	85,5%	14,5%	72,9%	27,1%	76,2%	23,8%	69,8%	30,2%	88,2%	11,8%
Transport de viatgers i mercaderies	79,7%	20,3%	74,0%	26,0%	81,0%	19,0%	75,6%	24,4%	89,1%	10,9%
Activitats annexes al transport	98,5%	1,5%	70,3%	29,7%	70,5%	29,5%	61,9%	38,1%	75,8%	24,2%
Activitats postals	98,3%	1,7%	72,3%	27,7%	57,7%	42,3%	55,9%	44,1%	27,8%	72,2%
					Any 2005					
TOTAL	81,3%	18,7%	65,5%	34,5%	52,7%	47,3%	47,0%	53,0%	64,7%	35,3%
TRANSPORT	84,5%	15,5%	71,8%	28,2%	75,9%	24,1%	71,3%	28,7%	89,9%	10,1%
Transport de viatgers i mercaderies	78,7%	21,3%	71,6%	28,4%	80,2%	19,8%	76,1%	23,9%	91,4%	8,6%
Activitats annexes al transport	98,0%	2,0%	72,4%	27,6%	71,2%	28,9%	64,4%	35,6%	60,0%	40,0%
Activitats postals	96,9%	3,1%	71,5%	28,5%	58,8%	41,2%	57,0%	43,0%	59,7%	41,9%

Font: Enquesta de Serveis. Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de l'INE, i elaboració pròpia.

Quadre I-83. comparança estructura tipus d'empleat (2005-2007)

	Personal ocupat	Personal fix	Personal eventual
	Any 2007		
% Transport / total Illes Balears	9,56%	11,15%	8,02%
% Viatgers i mercaderies	67,83%	63,57%	63,09%
% Activitats annexes	24,64%	27,89%	28,33%
% Activitats postals	7,52%	8,54%	8,57%
	Any 2006		
% Transport / total Illes Balears	8,87%	10,23%	7,62%
% Viatgers i mercaderies	68,91%	65,23%	61,50%
% Activitats annexes	33,44%	25,60%	29,07%
% Activitats postals	34,90%	9,17%	9,43%
	Any 2005		
% Transport / total Illes Balears	8,97%	10,22%	7,62%
% Viatgers i mercaderies	69,22%	64,24%	64,90%
% Activitats annexes	22,92%	26,80%	25,98%
% Activitats postals	7,86%	8,97%	9,13%

Font: Enquesta de Serveis. Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de l'INE, i elaboració pròpia.

els tres subsectors citats és respectivament d'un 68,9%, un 23,05% i d'un 8,04%. L'any 2005 les dades respectives foren d'un 69,22%, un 22,92% i un 7,86%. Les diferències no suposen més d'un o dos punts percentuals amunt o avall.

Són interessants i dignes d'esment les xifres de l'ocupació fixa i eventual. Cal fer notar que sistemàticament l'ocupació fixa (sempre comparada amb la població remunerada) en el sector del transport és superior a la mitjana de tots els sectors de les Balears. L'any 2007, el terme mitjà de treballadors fixos va ascendir a un 66,7%, mentre que la mitjana del sector del transport arribava al 73,6%. És a dir, el sector del transport tenia un 10,34% de personal fix més que la mitjana global de les Illes. Aquestes diferències ja eren evidents des d'anys anteriors: el 2006 la mitjana de les Balears també era d'un 66,7%, mentre que la dada del sector del transport era d'un 72,9%. L'any 2005, el percentatge d'ocupació fixa mitjana de tots els sectors era d'un 65,5%, i en el sector del transport la dada se situava al 71,8%. Si analitzam ara les dades sectorials anuals, ens adonam que les variacions són mínimes. És a dir, dins un mateix any les desviacions amb referència a la mitjana dins el sector del transport són molt reduïdes. Per això, observam l'any 2007, amb una mitjana ja comentada d'un 73% de personal fix. El seu repartiment entre els subsectors és d'un 73,7% per al transport de viatgers i mercaderies, un 73,3% per a les activitats annexes i un 73,5% per al subsector

postal, un repartiment pràcticament homogeni. L'any anterior, el 2006, ens mostra un repartiment també molt similar, amb una mitjana del sector d'un 72,9%, i una distribució per subsectors d'un 74%, 70,3% i un 72,3% respectivament. (Vegeu els gràfics AI-25, AI-26 i AI-27.)

Resulta també interessant l'anàlisi de les distribucions de la població fixa, com a complement a les anàlisis anteriors. En el sector del transport, l'any 2007, 18.091 empleats eren fixos, xifra que representa un 11,5% sobre el total d'empleats fixos de les Illes (162.305). Aquest taxa de remunerats fixos és la mes alta dels últims anys, ja que la dada per a l'any 2006 era d'un 10,23%, un 10,22% per a l'any 2005 i un 9,85% per a l'any 2004. Podem afirmar, doncs, que en quatre anys la taxa d'empleats fixos va pujar un 16,75%.

Durant l'any 2007 destaca el pes del transport de viatgers i mercaderies en el repartiment de l'ocupació fixa, ja que un 63,5% del total eren treballadors fixos (un total de 11.500). Les activitats annexes absorbien un 27,89% de l'ocupació fixa (5.046 persones), i les activitats postals, un 8,54% (1.545 empleats). Si observam els mateixos percentatges per als anys anteriors, podem veure unes variacions molt reduïdes. En concret, per a l'any 2006 el repartiment de l'ocupació fixa del sector dels transports va ser d'un 65,23% per al transport de viatgers i mercaderies, un 25,6% per a les activitats annexes i un 9,17% per a les activitats postals. Les dades del 2005 ens confirmen que aquestes taxes es mantenen relativament estables amb el pas del temps: un 64,24%, un 26,8% i un 8,97% respectivament.

Si analitzam l'ocupació temporal, podem observar que de 80.892 treballadors eventuals que hi havia contractats l'any 2007, un 8,02% treballaven en el sector del transport (el total era de 6.491 persones), fet que suposa un increment d'un 5,25% sobre les taxes dels anys 2006 i 2005 (ambdues eren d'un 7,62%). La distribució de l'ocupació eventual entre els diferents subsectors ens mostra una pauta molt similar a la de l'ocupació fixa. Del total de 6.491 persones, un 63% exercien la seva activitat laboral en el transport de viatgers i mercaderies, un 28,3% en les activitats annexes i un 8,57% en les activitats postals. A manera de comparança, les xifres de l'any 2006 són molt similars, amb dades d'un 61,5%, un 29,07% i un 9,43% respectivament. (Vegeu el gràfic AI-28.)

Pel que fa al repartiment del treball per sexes durant l'any 2007, es poden observar diverses qüestions. En xifres globals, tenint en compte la totalitat dels sectors productius de les Illes, l'ocupació fixa és major en els homes que en les dones (un 52,5% enfront d'un 47,5%). Al mateix temps, l'ocupació eventual és més gran entre les dones que entre els homes (un 45,7% enfront d'un 54,35%). Si ens centram en el sector dels transports podem veure que tant en l'ocupació fixa com en l'eventual els homes són majoria. Les xifres ens indiquen que un 73,6% de l'ocupació fixa i un 69,6% de l'eventual són homes. Es pot observar que en xifres dels subsectors que, en el transport de viatgers i mercaderies tant fix com eventual, els homes són majoria, amb dades molt per sobre de la mitjana (un 79,4% i un 77,02%). En canvi, en les activitats

annexes i en les postals l'ocupació masculina cau per sota de la mitjana global (i puja la femenina) amb xifres respectives d'un 64,6% i un 56% per a les activitats annexes, i un 59,9% i un 59% per a les activitats postals.

11.2.3. Principals indicadors dels transports

En el total dels sectors econòmics de les Illes Balears, el terme mitjà d'ocupats per empresa durant l'any 2007 va ascendir a 4,3, fet que va suposar una caiguda d'un 2,3% sobre les dades del 2006, que arribaven als 4,4 empleats. Si ens fixam en la mitjana del sector dels transports, podem observar grans diferències dins els diferents subsectors. En particular, la mitjana del sector dels transports l'any 2007 va arribar als 6 treballadors per empresa, un 9,1% més que l'any anterior, que només era el 5,5%. Si descendim al detall dels subsectors, la diferència entre ells es fa encara més evident. Durant el 2007, el transport de viatgers tenia 4,4 ocupats per empresa, un 39,53% menys que la mitjana global del sector. Ni més ni menys que 22,3 empleats per empresa tenia el sector de les activitats annexes (un 272% més que la mitjana del sector), i les activitats postals arribaven al valor més alt, amb un total de 25,5 ocupats (un 325% d'increment sobre la mitjana). (Vegeu el gràfic AI-29 i el quadre I-84.)

L'anàlisi dels salaris en els últims anys ens descobrirà l'existència de grans diferències entre els diversos sectors i subsectors. És digne d'esment el fet que de forma persistent al llarg dels anys els salaris del sector del transport són sempre majors que la mitjana global de tots els sectors, en alguns casos amb diferències molt significatives. Durant l'any 2007, el sou mitjà a les Illes Balears era de 15,6 milers d'euros, mentre que en el sector del transport aquest terme mitjà ascendia a 25,5 milers d'euros, un 63% més. Tot i això, cal destacar que les diferències es van reduint lleument cada any, ja que les variacions mitjanes interanuals són més grans en el global dels sectors que en els transports (per a l'any 2007 els valors respectius són d'un 5,4% contra un 4,5%). (Vegeu el gràfic AI-30.)

També podem afirmar que dins els diversos subsectors del transport hi ha grans diferències salarials. Enfront de la mitjana ja citada de 25,5 milers d'euros, els ocupats en el transport de viatgers i mercaderies cobraven un 12,55% menys; els que treballaven en les activitats annexes, un 40,78% més, i si estaven contractats per una empresa postal tenien una nòmina un 23,53% inferior. Les dades dels anys 2006 i 2005 mostren en general unes tendències similars a les ja citades. (Vegeu el quadre I-85.)

Un cop d'ull a les xifres de productivitat ens descobrirà diverses pautes interessants. En primer lloc, podem indicar que, exceptuant les empreses postals, la productivitat per empleat del sector del transport és notablement més alta que la mitjana de la resta de sectors. En particular, l'any 2007 la productivitat per empleat en els transports va arribar als 51.500 euros, enfront dels 34.500 de mitjana de la resta de sectors. A més, dins el propi sector del transport, tenim les activitats annexes,

Quadre I-84. Principals dades empresarials (2005-2007)

	Ocupats per empresa	Productivitat	Salari mitjà	Cost laboral unitari	Taxa de valor afegit	Taxa de despeses de personal	Taxa d'assalariats	Taxa laboral d'estabilitat	Taxa d'assalariades femenina	Taxa de treball externalitzat
Any 2007										
TOTAL	4,3	35,4	15,6	20	53,52	56,4	81,55	54,43	40,55	0,96
TRANSPORT	6	51,5	25,5	31,8	46,36	61,9	86,27	63,49	23,67	1,03
Transport de viatgers i mercaderies	4,4	46,7	22,3	28,7	38,28	61,4	80,68	59,5	17,09	0,52
Activitats annexes al transport	22,3	74,6	35,9	43	68,9	57,6	98,06	71,86	36,94	1,9
Activitats postals	25,5	18,3	19,5	23,4	74,96	128	98,03	72,08	39,57	2,57
Any 2006										
TOTAL	4,4	32,3	14,8	18,9	53,3	58,4	81,03	54,02	39,65	1,16
TRANSPORT	5,5	46,3	24,4	30,8	44,43	66,6	85,52	62,31	21,85	1,79
Transport de viatgers i mercaderies	4,2	46,4	21,3	27,4	38,52	59	79,7	58,99	16,24	0,75
Activitats annexes al transport	18,1	55,9	36,3	45,3	67,77	81	98,47	69,2	31,56	2,06
Activitats postals	29	20	17,8	20,9	73,81	104,6	98,27	71,04	42,11	9,84
Any 2005										
TOTAL	4,3	31,3	14,1	18	55,07	57,7	81,3	53,24	40,05	1,13
TRANSPORT	5,3	44	23,4	29,6	45,98	67,3	84,53	60,7	21,48	2,13
Transport de viatgers i mercaderies	4	42,9	20,7	26,6	39,59	61,9	78,68	56,34	16,48	0,7
Activitats annexes al transport	18,3	56,5	34,1	42,7	69,2	75,6	97,97	70,96	30,08	7,05
Activitats postals	20,9	17,6	16,4	19,3	78,8	110	96,93	69,25	40,43	0,86

Font: Enquesta de Serveis. Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de l'INE, i elaboració pròpia.

Quadre I–85. Comparança de la variació percentual de les principals magnituds empresarials (2007)

	Ocupats per empresa	Productivitat	Salari mitjà	Cost laboral unitari	Taxa de de valor afegit	Taxa de despeses de personal	Taxa d'assalariats	Taxa d'estabilitat laboral	Taxa d'assalariades femenina	Taxa de treball externalitzat
% Transport / total Illes Balears	39,53%	45,48%	63,46%	59,00%	-13,38%	9,75%	5,79%	16,65%	-41,63%	7,29%
% Viatgers i mercaderies / total transport	-26,67%	-9,32%	-12,55%	-9,75%	-17,43%	-0,81%	-6,48%	-6,28%	-27,80%	-49,51%
% Activitats annexes / total transport	271,67%	44,85%	40,78%	35,22%	48,62%	-6,95%	13,67%	13,18%	56,06%	84,47%
% Activitats postals / total transport	325,00%	-64,47%	-23,53%	-26,42%	61,69%	106,79%	13,63%	13,53%	67,17%	149,51%

Font: Enquesta de Serveis. Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT) a partir de dades de l'INE, i elaboració pròpia.

amb una notabilíssima productivitat que arriba als 74.600 euros per treballador, més del doble de la productivitat mitjana del total de sectors. El transport de viatgers i mercaderies va arribar als 46.700 euros, mentre que les activitats postals es varen quedar en els 18.300 euros. Respecte de l'any 2006, la productivitat el 2007 va pujar un respectable 11,2%, mentre que les activitats annexes arribaren al 33,5%. El transport de viatgers i mercaderies tot just va tenir increment (un 0,6%), mentre que el sector postal va baixar un significatiu 8,5%. És evident que el subsector d'activitats annexes té la productivitat més alta. Hem d'afegir que també té els costs salarials més alts, que arriben als 35.900 euros, el doble de la mitjana del total de sectors, que es conformen amb només 15.600 euros.

11.3. Anàlisi de la conjuntura

En aquest apartat s'analitza l'evolució conjuntural del sector del transport i les comunicacions. Per a les Illes Balears, el transport marítim i l'aeri tenen una importància fonamental, a causa de la insularitat i al fet de ser una destinació turística internacional de primer ordre. Aquesta anàlisi conjuntural del sector del transport es divideix en quatre activitats: transport marítim, transport aeri, transport per carretera i transport per ferrocarril. Finalment, s'analitza la conjuntura per a les activitats de comunicacions, que són les activitats postals i les telecomunicacions.

11.3.1. El transport per via marítima

11.3.1.1. El transport de passatgers per via marítima en règim de cabotatge

L'evolució en el nombre de passatgers que varen viatjar per via marítima regular en règim de cabotatge ens mostra una evolució a l'alça en el nombre de passatgers entre els anys 2001 i 2007, ja que en aquest període de temps s'ha passat d'1,7 milions de passatgers a 2,58 milions. Precisament, aquesta xifra ens mostra el punt més àlgid en el transport de viatgers. A partir d'aquest any es produeix un descens en el nombre de passatgers que provoca que el nombre de viatgers se situï en 2,1 milions l'any 2009. (Vegeu el quadre AI-70.)

Si analitzam les variacions percentualment i prenem l'exercici 2001 com a any base, trobam increments successius fins a arribar a un màxim del 149% l'any 2007. A partir d'aquesta data es trenca la senda ascendent, fins a arribar a un 122% l'any 2009. A més, s'ha de tenir en compte que es produirien variacions molt notables entre els anys 2001-2002, amb un 16,45% d'increment, i els anys 2007-2008, amb un retrocés del 16,4%. En xifres absolutes, durant l'any 2009 un total de 2,1 milions de passatgers varen fer ús del transport regular, dels quals 1,18 milions varen correspondre a Mallorca; 0,33 milions, a Menorca, i 0,6 milions, a les Pitiüses. L'illa que suporta el pes més gran del transport regular és, òbviament, Mallorca, amb xifres relatives que varien entre un mínim del 46,66% del total l'any 2008, fins a un màxim del 55,99% l'any 2009. Dins Mallorca també és obvi el pes del port de Palma, amb valors

relatius que superen el 80%. Malgrat tot, s'ha de destacar el retrocés important experimentat en el nombre de passatgers, ja que aquest passa d'un màxim d'1,04 milions l'any 2007 als 0,7 milions de l'any 2009, la xifra més baixa de la darrera dècada. (Vegeu els quadres AI-71 i AI-72 i el gràfic AI-31.)

En segon lloc, tenim les Pitiüses, amb valors màxims i mínims que varien entre el 28,4% de l'any 2009 i el 37,93% de l'any 2007. En termes percentuals, l'evolució en la darrera dècada deixa la quantitat total pràcticament estancada, amb un valor per a l'any 2009 d'un 104% (base any 2001). Destaca el pes del port d'Eivissa, ja que aquest representa el 89% de tot el trànsit de les Pitiüses, i la resta es reparteix entre La Savina (2,29%) i Sant Antoni de Portmany (7,81%). S'ha de destacar l'evolució negativa de les xifres d'aquest darrer port, ja que l'any 2001 representava un 30,69% del total del trànsit de les Pitiüses i el 2009 tot just arriba a la xifra del 7,81%.

L'evolució a Menorca mostra que, a pesar que també sofreix un descens a partir de l'any 2007, aquesta caiguda és més continguda que a la resta d'illes. En concret, hem de dir que Menorca arribava a uns valors entre un màxim d'un 16,91% l'any 2005, fins a un mínim del 13,66% de l'any 2001. L'any 2009 arriba a la notable xifra del 140,26% (base any 2001), és a dir, després de pràcticament una dècada té un 40% més de passatgers per via regular. Destaca el duopoli Maó-Ciutadella, amb un repartiment gairebé al 50%, que arriba a la màxima diferència relativa l'any 2004, amb un 60% per a Ciutadella i un 40% per a Maó. En cap cas, cap de les dues ciutats no ha baixat mai del 40% del total de l'illa. (Vegeu el gràfic AI-32.)

11.3.1.2. El transport de passatgers per via marítima amb creuers turístics

S'ha de destacar l'anàlisi dels creuers turístics, ja que tenen una importància, tant per al present com per al futur, en el desenvolupament econòmic de les Illes Balears. Analitzant les xifres podem observar, tret d'algun petit descens, un panorama relativament optimista, ja que en xifres relatives podem veure com el nombre de passatgers gairebé s'ha duplicat (augment del 193%) durant la darrera dècada (base any 2001). (Vegeu el quadre AI-73.)

Aquest increment, en dades absolutes, suposa passar, en el total de les Illes Balears, de 638.295 passatgers l'any 2001 a 1.237.362 passatgers el 2009. Si exceptuam els lleus descensos ocasionats entre els anys 2003 i 2004 i els anys 2005 i 2006 (amb caigudes de poc més d'un 1%) i la davallada del 5,84% dels anys 2008 i 2009, aquest transport ha experimentat creixements sostinguts en el temps. L'arribada de passatgers màxima va ser el 2008, amb un 205% (base any 2001), amb un total d'1,314 milions visitants. Si ens fixam en els ports de les illes, és de destacar el pes del port de Palma, amb valors sostinguts en el temps entre un 80% i un 87% (amb un màxim el 2006 i un mínim el 2003). Els altres dos ports que comparteixen l'arribada de creuers turístics són els d'Eivissa i Maó. S'ha de fer ressaltar la gairebé contínua disminució de l'arribada de passatgers al port de Maó (excepte els anys 2007-2008), ciutat que l'any 2001

representava gairebé un 13% del total. L'any 2009 la xifra relativa tot just arribava al 6,16%, amb 76.000 passatgers (l'any anterior havien estat 103.000, és a dir, una disminució d'un 26,39% en un sol any). (Vegeu els quadres AI-74 i AI-75 i el gràfic AI-33.)

Es pot observar que el port d'Eivissa, amb algun daltabaix, aconsegueix mantenir una relativa senda alcista. En concret, l'any 2001 tot just representava un 3,62% del total de les Illes, i l'any 2009 ha assolit un notable 8,36%. El 2005 es va assolir el valor relatiu màxim, amb un 11,05% (un total de 118.000 passatgers), i el mínim va ser d'un 6,03%, corresponent a l'any 2008. Si observam el total de la darrera dècada, és molt evident l'evolució percentual del port d'Eivissa, que en aquests anys ha multiplicat per 4 l'arribada de visitants via creuers, ja que ha experimentat un creixement del 448% (base any 2001). Finalment, s'ha de remarcar la poca importància de la resta de ports de les Illes en el transport de creuers turístics. (Vegeu el gràfic AI-34.)

11.3.1.3. El transport de passatgers en trànsit de badia

Els viatgers en trànsit de badia varen assolir l'any 2009 la xifra de 4,275 milions. D'aquest total, un 29,63% pertanyia a l'illa de Mallorca (1,266 milions), un 5,37% a Menorca (0,229 milions) i un 65% corresponia a les Pitiüses (amb 2,779 milions). Aquesta darrera xifra es divideix entre els dos ports principals d'aquestes illes, Eivissa i La Savina, amb un 43,88% i un 49,03% respectivament (1,219 i 1,362 milions de viatgers). L'evolució global del trànsit de badia ens mostra lleugeres variacions d'un any a un altre, amb una xifra estabilitzada de viatgers, fet que ha provocat que en una dècada el trànsit conjunt tot just hagi variat. De fet, prenent l'any 2001 com a base, la variació percentual per a l'any 2009 ens mostra una taxa d'un 96,63%, és a dir, ens mostra una situació d'estancament. (Vegeu el quadre AI-76.)

Una anàlisi un poc més detallada ens mostra que les variacions del conjunt de les Balears varen arribar a la seva xifra màxima l'any 2002, amb un 105% (novament amb l'any 2001 com a any base) per descendir l'any següent fins a un 100,99%. El valor mínim s'assoleix l'any 2006, amb un 90,48%. Si ens fixam en el cas particular de cada illa, apareixen dues tendències molt definides. D'una banda, tenim el constant declivi del total de Mallorca (sempre parlant en termes relatius). De fet, el total de passatgers en trànsit de badia l'any 2009 tot just va representar un 67,98% dels que hi va haver l'any 2001, amb un mínim històric l'any 2008 amb un 46,79%, menys de la meitat. Durant l'any 2002 es va aconseguir el valor màxim de la sèrie, amb un 107,83%. Per contra, tenim una segona tendència a Menorca i les Pitiüses, que, a pesar de sofrir alguna disminució conjuntural, mostren una senda de creixement o de manteniment més sostinguda en el temps. En concret, podem indicar que l'any 2009 els valors relatius, respectivament, varen arribar a un 133% i a un 116%. En el cas de Menorca, l'any 2002 es va aconseguir el valor màxim de la sèrie, amb un 157% (amb un total de 271.890 passatgers) i un mínim d'un 117% l'any 2008. D'aquesta manera,

veiem que durant la darrera dècada Menorca mai no ha perdut passatgers en termes absoluts, si ho comparam amb les xifres de l'any 2001. El cas de les Pitiüses és similar, encara que amb valors una mica més baixos. Les dades ens indiquen que el valor màxim de la sèrie considerada, entre els anys 2001 i 2009, s'assolí l'any 2007 amb un 125% (amb un total de 2,9 milions de passatgers). L'any 2009 apareix en tercer lloc, amb un 116%, que representa un total de 2,7 milions d'usuaris. L'arribada mínima en termes relatius es va produir l'any 2002, amb un 99,79%. D'aquesta manera, podem gairebé afirmar que les xifres de les Pitiüses mai no han estat inferiors a les de l'any 2001. (Vegeu els quadres AI-77 i AI-78 i el gràfic AI-35.)

Un cop d'ull a cada illa ens permetrà veure el pes particular dels diferents ports. Començant per l'illa de Mallorca, és digne d'esment el fet que al costat del port més gran, Palma, que va suportar el 27,99% del total de trànsit l'any 2009, hi ha uns altres quatre ports amb moviments per sobre del 10% del total, ens referim a Sóller, Pollença, Cala Rajada i Porto Cristo. S'ha de remarcar la disminució en el temps del port de Sóller, que l'any 2001 tenia un total relatiu que arribava al 45%, i que fins i tot va arribar a una xifra màxima l'any 2002 d'un 65%. L'any 2009 tot just arribava al 14% (exactament un 13,69%). El port de Palma ha sofert en el període considerat notables variacions, encara que amb una tendència clara a la pujada. De fet, arriba a un màxim l'any 2008, amb un 38,5% (en total 336.211 passatgers) i un mínim d'un 5,76% l'any 2002, amb tot just 115.794 passatgers. (Vegeu el gràfic AI-36.)

11.3.1.4. El transport marítim de mercaderies per illes i ports

L'any 2009 un total d'11,849 milions de tones de mercaderies varen arribar als ports de les Illes Balears, un retrocés d'un 8,06% respecte de l'any anterior. D'aquest total, 8,632 milions corresponien a l'illa de Mallorca, 1,123 milions a Menorca i 2,094 milions a Eivissa. (Vegeu el quadre AI-79.)

Una simple observació de les quantitats totals anuals ens mostra un camí ascendent que va arribar al seu punt màxim l'any 2007, amb un total de 14,808 milions de tones, per començar després un constant descens que ens situa de nou a prop de les xifres de l'any 2001. Si ens fixam en les dades relatives del període 2001-2009, podem observar un lent creixement al principi, amb taxes interanuals d'un 1,73% i un 4,77% per als biennis 2001-2002 i 2002-2003. Passam després a notables increments d'un 5,70%, un 6,49% i un 9,48%, valor amb el qual s'arriba a la màxima variació interanual (en aquest cas per al bienni 2005-2006). Si ens fixam en les mateixes dades però en base 2001, és fàcil apreciar que es va arribar a un màxim l'any 2007, amb una taxa d'un 136,96%, per davallar posteriorment fins al 109% l'any 2009. És a dir, passada una dècada estàvem gairebé en les mateixes quantitats absolutes. (Vegeu el quadre AI-80.)

Si fem una anàlisi per illes, veiem que Mallorca arribà al seu màxim l'any 2007, amb una taxa del 132%, per davallar després fins al 105% l'any 2009. De fet, la dada menor de totes les illes, és a dir la major variació negativa correspon a Mallorca. Menorca segueix la senda de

Mallorca, encara que amb una caiguda lleugerament menor que arriba a un màxim d'un 141% l'any 2006 (abans que la resta d'illes, que varen arribar als seus màxims un any després), per caure després a un 109% l'any 2009. Eivissa, encara que té una tendència similar a la resta d'illes, és la que manté xifres relatives més altes a data del 2009. En particular, va arribar la seva xifra màxima l'any 2007, amb una taxa relativa (base any 2001) del 159% (la major de totes les illes), per caure després a un 128% l'any 2009 (la major caiguda en termes interanuals, un 11,9%).

Una visió conjunta de les illes ens indica que Mallorca suposa aproximadament tres quartes parts del total de les mercaderies de les Illes (amb un mínim d'un 72,85% per a l'any 2009 i un màxim d'un 75,88% per al 2005). Lògicament, el port de Palma té un pes preponderant, amb un 80% del total de l'illa durant els darrers sis anys. S'ha de destacar que al començament de la sèrie el pes de Palma només arribava al 70% (exactament un 69,35% l'any 2001). Podem dir que en una dècada ha guanyat un pes relatiu de 10 punts. En segon lloc se situa el port d'Alcúdia, que ha perdut pes relatiu en passar d'un 30% l'any 2001 a un 18,9% l'any 2009. S'ha de fer notar que el descens d'Alcúdia ha estat continuat en aquesta darrera dècada, amb descensos pràcticament tots els anys. Únicament s'aprecia una lleu milloria els anys 2008 i 2009. A Menorca, per contra del que succeeix amb el transport de passatgers, el pes de Maó és absolut, amb dades durant la darrera dècada que no davallen del 88% i arriben a màxims d'un 93,22% l'any 2008. Per contra, perd importància cada vegada més el port de Ciutadella, amb un màxim d'un 11,26% l'any 2001 i un mínim d'un 6,78% l'any 2008. A les Pitiüses és evident el pes del seu port principal, Eivissa, que acapara en terme mitjà gairebé el 90% del total (un 88,07% l'any 2009). De fet, arribà a un màxim d'un 98,84% l'any 2006, amb uns valors mínims que mai no han davallat del 77,9%. (Vegeu els quadres AI-81 i els gràfics AI-37 i AI-38.)

11.3.1.5. El transport marítim de mercaderies per grup de productes

Durant l'any 2009, del total d'11,8 milions de tones de mercaderies que varen arribar a les Illes Balears, 11,7 milions (pràcticament la totalitat) ho varen fer a través dels ports de l'Autoritat Portuària. Si ens fixam en els increments interanuals, és evident que als forts increments dels anys 2004-2005 i 2005-2006 (un 11,17% i un 9,73% respectivament, xifres molt notables) han seguit caigudes significatives. Es va arribar al punt d'inflexió en el bienni 2006-2007, amb un increment de només un 0,87%, per seguir els anys successius amb caigudes d'un 8,26% i d'un 11,12%. En alguns tipus de productes les caigudes són notablement significatives. En concret, els anys 2008-2009 les variacions negatives arriben a un 23% per als productes siderúrgics, gairebé un 6% per als energètics, un 26% per als químics, un 34% per als materials de construcció, un 5% per als agroalimentaris i gairebé un 10% per als transports especials. Només tenen un increment positiu els productes metal·lúrgics, amb una pujada d'un 2,56%, i els adobs, amb un 8,42%. Les caigudes del bienni anterior foren fins i tot més elevades, ja que es va arribar per als productes metal·lúrgics a disminucions d'un 52%, i d'un 26% per als

materials de construcció. De fet, durant aquest bienni, tots els productes varen sofrir variacions negatives. (Vegeu el quadre AI-82.)

Els ports que depenen del Govern de les Illes Balears tenen quantitats absolutes en conjunt poc importants, tot just 95 mil tones per a l'any 2009. En aquests ports, les variacions de l'últim bienni 2008-2009 són enormes, amb una baixada per terme mitjà del 75%.

Si observam les dades percentuals en base 2004, és fàcil veure la magnitud de la caiguda en el transport de mercaderies. El total general de tots els ports va arribar l'any 2009 a un 97%, la xifra més baixa dels últims sis anys. L'any 2007 s'arribà al màxim del període expansiu, amb un 121%. A partir d'aquesta data, les caigudes han estat continuades. Els ports dependents de l'Autoritat Portuària mostren la mateixa pauta: creixement fins a l'any 2007 (123% en base 2004) i, a partir d'aquesta data, una progressiva caiguda fins a arribar a una taxa del 100,3% l'any 2009. En sis anys hem tornat al mateix tonatge de mercaderies que teníem el 2004. És molt reveladora l'anàlisi per tipus de producte (sempre en base 2004). Els energètics se situen el 2009 amb una taxa exactament del 100,4%, és a dir, també igual que la dada del 2004, després d'haver arribat a un 106% els anys 2007 i 2008. Els productes siderúrgics sofreixen una enorme caiguda fins a situar-se amb una taxa del 63% (amb un màxim d'un 126% l'any 2006). Els béns metal·lúrgics cauen una mica menys: es varen situar el 2009 amb una taxa del 92%, després d'haver arribat a un espectacular 191,99% l'any 2005 i un 187% l'any 2007. També és digna d'esment la disminució dels productes químics, que es varen situar el 2009 en xifres similars a les del 2004, després d'haver arribat a una taxa del 165% l'any 2007. Les xifres de productes per a la construcció són el reflex de la ruptura de la bombolla immobiliària: han estat en caiguda constant els últims cinc anys, des d'un 109% l'any 2005 fins a arribar al 2009 amb una taxa de tot just un 47%. Els productes agroalimentaris i les altres mercaderies també sofreixen disminucions i se situen amb valors durant l'any 2009 pròxims al 95%. L'únic tipus de mercaderies que tenen un increment positiu són les que s'engloben dins els transports especials, amb una taxa per al 2009 d'un 126%. (Vegeu els quadres AI-83 i AI-84 i el gràfic AI-39.)

És interessant veure el repartiment de productes dins un mateix any. Per a l'any 2009 els productes energètics varen suposar un 28,11% del total de les importacions de mercaderies. Aquest valor es manté en el temps, fruit sens dubte de la dependència energètica de les Illes. El seu valor mai no ha baixat del 24%, ni ha superat el 28%. Així, podem dir que manté una gran estabilitat en el temps. Els productes metal·lúrgics arriben a l'1,85%, tot i que varen arribar a valors pròxims al 3,5% l'any 2005. Els adobs es mantenen molt estables amb xifres anuals d'un 0,3%, pràcticament constants. És digna d'esment novament la dada dels productes per a la construcció, que durant molts d'anys superaven el 10%, i que ara se situen en la meitat, un 5%. També s'ha de destacar l'estabilitat dels productes alimentaris i agropecuaris, amb unes taxes relatives que oscil·len entre el 12% i el 14% del total de mercaderies arribades a les Illes. (Vegeu el gràfic AI-40.)

11.3.2. Transport de passatgers per via aèria

Un total de 28,209 milions d'entrades i sortides de passatgers varen tenir lloc a les Illes Balears durant l'any 2009, un 6,2% menys que l'any anterior. Cal fer notar que els descensos es varen produir en totes les illes de l'arxipèlag, amb un 7,1% a Mallorca, un 6,2% a Menorca i un 1,6% Eivissa. La tendència és similar a la del bienni 2007-2008, en el qual també es varen produir caigudes a totes les Illes, amb un terme mitjà negatiu d'un 2,2%. En aquest sentit podem afirmar que la tendència a la caiguda s'ha aguditzat. (Vegeu el quadre AI-85.)

El camí ascendent en l'arribada de viatgers per via aèria va tenir el seu punt culminant el bienni 2007-2008, anys en què es varen donar les últimes variacions positives (amb un creixement mitjà d'un 4,1%). Si acudim a les dades percentuals en base 2005, veiem que el total de les Illes Balears s'ha estancat en xifres similars, una taxa del 100,76% per a l'any 2009. És a dir, el 2009 vàrem tenir gairebé exactament els mateixos usuaris d'avió que cinc anys abans. L'única destinació que mostra un creixement l'any 2009 és l'illa d'Eivissa, amb una taxa del 109,8% (en base 2005), i amb màxims que varen arribar al 114% l'any 2006. En els últims cinc anys, els percentatges d'Eivissa han estat sempre més grans que els de la resta d'illes. De fet, si comparam el 2009 amb el 2005, tant Mallorca com Menorca han perdut usuaris d'avió, amb percentatges respectius d'un 99,82% i d'un 93,95%. (Vegeu els quadres AI-86 i AI-87.)

És digne d'esment el repartiment per illes del mercat del transport aeri. Si observam els valors dels últims cinc anys illa per illa, veurem que en termes relatius la distribució tot just canvia. Mallorca té una quota d'un 75% (únicament amb variacions d'alguna dècima de punt), mentre que Menorca es manté entre un 8,63% (l'any 2009) i un 9,25% (l'any 2005). Finalment, el transport aeri a l'illa d'Eivissa oscil·la entre un màxim d'un 16,21% l'any 2009 i un 14,88% l'any 2005. (Vegeu els gràfics AI-41 i AI-42.)

En relació amb el transport aeri interinsular, es pot assenyalar que té el preu fixat per als residents entorn dels 55 euros, mentre que el transport aeri per a residents amb la Península (Barcelona o Madrid) permet acollir-se a les tarifes *mini,* que es poden situar per sota dels 55 euros.[86] Així, a un resident li pot sortir més econòmic volar a la Península que volar entre Menorca o Eivissa.

11.3.3. Transport regular de passatgers per carretera

Durant l'any 2009, varen viatjar per carretera en transport regular un total de 15,99 milions de passatgers, tot just un 0,12% més que l'any anterior. Aquesta situació d'estancament és fruit d'unes variacions entre illes bastant irregulars. En concret, els viatges per carretera a Mallorca varen baixar el bienni 2008-2009 un 6,98%, a Formentera un 26,19%, mentre que varen pujar un 2,36% a Menorca i un 17,37% a Eivissa. Les variacions del global de viatges ens mostren igualment aquesta irregularitat. (Vegeu el quadre AI-88.)

86. Per als no residents, aquestes tarifes es poden incrementar entre 20 i 30 euros.

Com a mostra, podem indicar que en l'última dècada els increments interanuals varien entre un mínim d'un menys 2,38% el 2001-2002 fins a un 11,61% el 2006-2007, amb xifres molt dispars entre ambdues. Si fem una anàlisi similar per anys, però en base 2001, podem veure que la tendència general de l'última dècada ha estat d'un creixement moderat. De fet, la taxa global el 2009 en el total de les Balears se situa en el 133,69%, amb valors mínims d'un 97% el 2002 i màxims el 2009. Una visió per illes ens dóna uns resultats semblants. Mallorca es va situar el 2009 amb una taxa del 132%, després d'haver arribat al 142,8% l'any 2008, amb un mínim del 97% el 2002. L'illa que presenta en la sèrie considerada valors més baixos és Eivissa, que només se situa per sobre de les dades del 2001 l'any 2008 i 2009, amb uns valors respectius d'un 105% i un 123%. Formentera té grans variacions relatives, encara que la seva importància en termes reals és mínima. L'illa de Menorca és la que a data del 2009 té una taxa més alta, que arriba al 165% (sempre en base 2001). (Vegeu els quadres AI-89 i AI-90.)

Si observam el pes anual del transport regular de carreteres per any, és evident la importància de l'illa de Mallorca, amb una quota de mercat del 57% per a l'any 2009. En l'última dècada, aquesta quota mai no ha baixat de la xifra indicada per al 2009 (que és, de fet, la menor). S'arriba al valor màxim l'any 2006 amb un 63%. La següent illa en importància és Eivissa, amb un total del 28,79% dels transports fets l'any 2009. L'illa manté una quota pròxima al 30%, amb valors mínims del 23,66% l'any 2007 i màxims del 31,06% el 2001. Menorca va mantenir durant aquests mateixos anys una participació en el total de viatges per carretera de prop del 12%, amb valors mínims d'un 9,5% l'any 2003 i màxims d'un 13,52% el 2009. (Vegeu els gràfics AI-43 i AI-44.)

11.3.4. Transport de passatger per ferrocarril i metro

Un total de 7,739 milions de passatgers varen fer ús de la infraestructura ferroviària durant l'any 2009, un molt notable increment del 27,14% respecte de l'any anterior. Cal fer notar que les estadístiques estan afectades per l'aparició del metro a partir de l'any 2008, mètode de transport que l'any 2009 afegia al total 1,56 milions de passatgers més, un notable 20,23% del total general. (Vegeu el quadre A I-91.)

Les línies Palma-Inca i Palma-Manacor presenten al llarg de la dècada uns increments constants, si bé és veritat que amb amplituds molt significatives. A manera d'exemple, els anys 2005-2006 tot just varen variar un 0,29%, mentre que l'any 2002-2003 la pujada fou del 31,02%. Per al bienni 2008-2009, la variació va ser d'un molt destacable 22,12%, percentatge que representa un total de 4,59 milions de passatgers. En contrast amb aquestes dades, tenim la línia Palma-Sóller i el tramvia al Port, que presenten caigudes d'un 13% l'any 2009. Analitzant les xifres de l'última dècada es pot observar que mentre que el tramvia al Port s'ha mantingut, si bé és veritat que amb alts i baixos, la línia Palma-Sóller mostra un lent però sostingut declivi. Una visió any a any ens indica que les línies de tren de Palma-Inca-sa Pobla i Palma-Manacor mantenen unes quotes de mercat molt consistents, amb un mínim en l'última dècada del

53,94% l'any 2001, i un màxim d'un 66,59% el 2007. (Vegeu el gràfic AI-45.)

La línia de Palma a Sóller, com ja hem indicat, continua la seva baixada en xifres relatives, des d'un 25% de quota de mercat que tenia l'any 2001 fins al 9% de l'any 2009. S'ha de destacar que aquesta dada no ha deixat de disminuir any rere any en l'última dècada. Cal fer ressaltar que el tramvia al Port de Sóller, amb un lleuger declivi, aconsegueix mantenir unes xifres consistents, ja que fins a l'any 2008 mantenia una quota de mercat del 16,64%. L'any 2001 aquesta xifra era d'un 20%, mentre que el 2009 s'ha produït un fort salt a la baixa fins a l'11,36%. Si observam les dades en base 2001, s'ha de destacar la taxa del 226% de la línia Palma-Inca i Palma-Manacor, sempre en constant creixement en l'última dècada, i la baixada del tren a Sóller, amb una taxa del 71%, sempre en constant disminució. (Vegeu els quadres AI-92 i AI-93.)

Com a conclusió final, hem de destacar que el conjunt del transport per ferrocarril i metro mostra una taxa en base 2001 del 205,53% per a l'any 2009. Cal recordar que aquesta taxa no ha deixat de créixer des del començament de l'any 2001 fins a l'actualitat.

11.3.5. Les activitats postals

Un total de 34.286 milers de correspondències en origen es varen distribuir a les Illes l'any 2009. Un 91,15% d'aquest total corresponia a la línia bàsica, un 7,70% a la línia econòmica i un 1,15% a la línia urgent. De fet, és molt apreciable la reducció en l'ús d'aquest tipus de serveis postals. Per a l'any 2009 tenim una caiguda global de l'11,8% (que l'any 2008 havia estat més pronunciada, això és del 19,5%). Per tipus de línia, les reduccions del 2009 respecte del 2008 varien entre un màxim d'un 22,7% per a la línia econòmica, fins a un 10,7% per la línia bàsica, i enmig tenim la línia urgent, amb una caiguda d'un 13,5%. (Vegeu el quadre AI-94.)

11.3.6. Les telecomunicacions

Amb referència a les línies telefòniques, és remarcable el fort creixement de la telefonia mòbil fins a l'any 2008, el qual va minvant fins a una estabilització i una lleu reducció durant l'any 2009. De fet, els últims anys podem apreciar una reducció en el creixement que es mostra sempre positiu fins a l'any 2009 i que presenta nivells de variació negatius. Per al cinquenni 2005-2009, les variacions respectives són: 14,32%, 5,85%, 5,74%, 1,32% i -4,39% per al 2009. A les Illes hi havia un total de 499.315 línies de telèfons mòbil l'any 2009. Les línies ADSL presenten un augment significatiu del 8,28%, fins a un total de 178.444 línies. (Vegeu el quadre AI-95.)

12

INSTITUCIONS FINANCERES

RESUM

Les entitats bancàries espanyoles i de les Balears, el 2009 s'han vist afectades per la recessió econòmica en la qual està sumida l'economia espanyola. En aquest context, la demanda de crèdit a les institucions bancàries que operen a les Balears, tant de les Illars com de les empreses no financeres, ha experimentat una marcada contracció, i s'ha afavorit així el necessari procés de despalanquejament, aspecte que explica que el volum de negoci de les entitats bancàries hagi registrat un estancament.

Consegüentment, les ràtios de morositat han augmentat notablement, i han passat a ser el desembre del 2009, per al conjunt de les entitats bancàries que operen a Espanya, del 5%, 1,7 punts més que el que es va registrar un any abans.

Pel que fa al passiu bancari, tot i que les taxes d'estalvi de les Illars varen assolir el 2009 la quota més alta de les últimes dècades, el volum de dipòsits aconseguit pel conjunt de les entitats bancàries operatives a les Balears i al conjunt d'Espanya varen registrar el 2009 uns increments molt per sota dels corresponents a anys anteriors.

Aquestes circumstàncies expliquen que els comptes de resultats, encara que en zona positiva, han sofert importants retalls, fet que ha afavorit la implementació d'un procés de reestructuració en l'estratègia a l'hora de comercialitzar els productes financers, com prova la reducció en el nombre d'oficines bancàries tant a les Balears com a Espanya.

L'anàlisi de la Societat de Garantia Recíproca, ISBA, destaca el paper important que juga aquesta institució financera dins el conjunt de l'economia balear, especialment rellevant en un entorn econòmic força desfavorable. Prova d'aquesta realitat és que durant l'exercici 2009 1.849 empreses es varen beneficiar de l'aval d'ISBA, fet que va contribuir a mantenir 8.384 llocs de feina, (dels quals 505 varen ser de nova creació) i a col·laborar amb la creació de 121 noves empreses, xifres que superen les assolides en els darrers exercicis.

12.1. INTRODUCCIÓ

La crisi financera internacional, iniciada amb l'esclat de la crisi de les hipoteques de baixa qualitat (les anomenades hipoteques *subprime*) l'agost del 2007, que va tenir el seu punt àlgid la tardor del 2008 amb la fallida de Lehman Brothers, juntament amb les incerteses relatives a l'evolució de l'economia espanyola i, en especial, les relatives al procés d'ajustament en el qual ha estat immers el sector immobiliari i la necessitat de reabsorbir determinats desequilibris en els quals es va incórrer en la fase alcista del cicle econòmic, són els elements que han configurat un escenari per al 2009 que ha estat força complexa per al sistema bancari de les Balears i d'Espanya, un sector econòmic bàsic i explicatiu, en gran mesura, del creixement econòmic de les Illes en els darrers anys.

En aquest context, resulta d'interès aproximar-nos a la realitat de les institucions financeres que operen en el marc de l'economia balear el 2009, any que passarà a la història econòmica com l'any de la «Gran Recessió», en el qual el BCE, davant la feblesa del creixement i l'estabilitat de les expectatives d'inflació, ha mantingut una política d'aprovisionament de liquiditat i de suport al crèdit en el sistema bancari.

Amb el propòsit de conèixer les implicacions dels esdeveniments desenvolupats durant el 2009 sobre el conjunt de les institucions financeres que operen a les Balears, i partint de la idea que a l'arxipèlag —com succeeix en el conjunt de l'estat espanyol i en molts d'altres països desenvolupats— les llars i les petites i mitjanes empreses mostren una alta dependència del finançament bancari, s'analitzarà, en primer lloc, quin ha estat el comportament d'aquestes entitats durant el 2009. Cal esmentar que les petites i mitjanes empreses de les Illes Balears disposen, a més, de la Societat de Garantia Recíproca, ISBA, que els permet accedir al finançament amb unes condicions més favorables i que ha jugat un important paper davant la situació econòmica del moment, institució que també és estudiada en aquest capítol. Finalment, resulta necessari fer referència a l'evolució que ha seguit el mercat borsari, en general, i també passar a estudiar quin ha estat el comportament concret de les empreses de les Balears que operen en aquest mercat, en particular.

12.2. Les entitats bancàries

Atesa la importància que tenen les entitats bancàries per a les Balears, en el primer apartat ens detindrem a analitzar-les. Aspectes com la dimensió i l'evolució de la xarxa d'oficines, el servei bancari, les principals activitats del costat de l'actiu (els crèdits, els efectes de comerç retornats, les hipoteques), i del passiu (dipòsits), el flux financer i la productivitat d'aquestes entitats durant el 2009, aquí seran objecte d'estudi.

12.2.1. La dimensió de la xarxa d'oficines

El nombre d'oficines operatives a les Balears, a final del 2009, va ser de 1.222, 32 oficines menys que les registrades l'any anterior, xifra que representa el 2,77% del total d'oficines que operen en l'àmbit espanyol. La retallada en el nombre d'oficines ha estat comuna a tot el territori espanyol, com prova el fet que al conjunt d'Espanya s'han eliminat un total de 1.577 oficines durant l'any 2009. (Vegeu el quadre I-86.)

Aquestes xifres palesen un canvi de tendència respecte de l'evolució soferta en els anys passats. Així, mentre que fins a l'any 2008 les entitats bancàries continuaven apostant per l'obertura de noves oficines bancàries per guanyar quota de mercat, la crisi financera ha propiciat un canvi considerable en l'estratègia a l'hora de comercialitzar els productes financers.

L'anàlisi per tipus d'entitat de dipòsit conclou que l'any 2009 a les Balears els bancs han estat les institucions que han apostat més fermament per l'aplicació d'una reducció en el nombre d'oficines (22), més que les caixes d'estalvis (n'han tancat 10). Aquesta anàlisi per al conjunt de l'Estat espanyol mostra un comportament diferent, ja que són les caixes d'estalvis les que han reduït un nombre més alt d'oficines (783), mentre que els bancs ho han fet en una xifra una mica menor (740). En relació amb les cooperatives de crèdit, cal esmentar que mentre que a les Balears no s'han registrat canvis en el nombre d'oficines, a Espanya s'ha minvat el nombre d'oficines en 54.

Quadre I–86. Nombre d'oficines a les Illes Balears i a Espanya (2008–2009)

	Balears			Espanya		
	2009	2008	Diferència	2009	2008	Diferència
Bancs	542	564	-22	14840	15580	-740
Caixes d'estalvi	650	660	-10	24202	24985	-783
Cooperatives de crèdit	30	30	0	5043	5097	-54
Total	**1222**	**1254**	**-32**	**44085**	**45662**	**-1.577**

Font: Banc d'Espanya i elaboració pròpia.

L'any 2009, les caixes d'estalvis, igual que en anys anteriors, són les entitats financeres que mantenen un major protagonisme en el nombre d'oficines, amb una quota del 53,19%, enfront dels seus competidors més directes, els bancs (amb un 44,35%), mentre que les cooperatives tan sols representen el 2,45%. La mateixa anàlisi feta a escala de l'Estat espanyol evidencia com aquesta major presència física d'oficines de les caixes és encara més ac- centuada: així, les caixes tenen el 54,90% del total d'oficines bancàries que operen a Espanya, mentre que els bancs mantenen el 33,66% i les cooperatives de crèdit el restant 11,44%. (Vegeu el gràfic AI-46.)

El quocient entre el nombre d'oficines que pertanyen a caixes d'estalvis en relació amb les que correspon a bancs, és un indicador alternatiu que permet analitzar, d'una manera senzilla, la importància relativa de les caixes respecte dels bancs, quant a la variable nombre d'oficines. Si aquesta ràtio, coneguda com a l'índex de simetria espacial (IS), presenta un valor unitari, indica que hi ha una simetria en el mercat analitzat, en el sentit que ambdues institucions financeres (caixes d'estalvis i bancs) tenen el 50% de les oficines bancàries. Mentre que en el cas que la participació de les caixes sigui superior (inferior) a la dels bancs, l'índex presentarà un valor superior (inferior) a la unitat. A les Balears, igual que succeeix a la resta de comunitats autònomes espanyoles excepte a Astúries (amb el valor de 0,87), l'índex presenta un valor superior a la unitat (1,19), xifra que evidencia el predomini de les caixes enfront dels bancs en relació amb el nombre d'oficines.

Una anàlisi comparativa amb les dades de cinc anys enrere mostren una clara tendència a l'increment d'aquest índex de simetria espacial en totes les comunitats autònomes espanyoles. En el cas concret de les Balears, la ràtio ha passat de tenir un valor d'1,11 el 2004 al valor d'1,19, i en el conjunt d'Espanya s'ha passat de l'1,51 a l'1,63. Aquesta tendència era conseqüència de l'estratègia per la qual havien apostat fins fa un any les caixes d'estalvis, amb la qual volien reforçar els vincles amb els seus clients mitjançant la banca relacional amb una extensa xarxa d'oficines que fes possible una relació directe amb el client a llarg termini, de la qual pretenia beneficiar-se l'entitat —perquè li permetia tenir informació acurada i exhaustiva sobre els clients amb vista a planificar-ne el finançament— com el client, que podria beneficiar-se de serveis i preus més convenients i d'un tractament més personal. (Vegeu el gràfic AI-47.)

12.2.2. El servei bancari

A més de conèixer el nombre d'oficines operatives, resulta igualment interessant tenir informació sobre el grau de cobertura bancària, recollida per la ràtio oficina/població. Les xifres palesen que a les Balears el grau de bancarització és més alt (amb 112 oficines per cada 100 mil habitants) que a l'estat espanyol (94 oficines per cada 100 mil habitants), i que a la zona euro (58 oficines per cada 100 mil habitants).

La comparativa entre la cobertura bancària mostra com la tendència és el decrement, tant a les Balears com a la resta de comunitats autònomes. Així, a les Illes en el darrer any la ràtio s'ha reduït en cinc oficines per cada 100 mil habitants, mentre que, per al mateix període temporal, a Espanya s'ha registrat un decrement de quatre oficines per cada 100 mil habitants. (Vegeu el gràfic A I-48.)

L'anàlisi territorial de la ràtio conclou que si bé la tendència a disminuir el nombre d'oficines per habitant és present a totes les comunitats autònomes, són notables les diferències en el grau de bancarització. El 2009, les Illes Balears (112) és, a pesar de la reducció registrada, la comunitat autònoma, després de La Rioja (148), Aragó (129) i Castella i Lleó (119), amb un major grau de servei bancari, utilitzant com a variable aproximada la ràtio oficina/població. Diversos aspectes, com el model de distribució de la població en el territori, el caràcter rural o urbà del territori així com la pròpia configuració institucional o les condicions competitives del sector bancari, determinen, entre d'altres, aquestes diferències.

Fins a l'any 2008, les institucions financeres apostaven de manera generalitzada per augmentar la xarxa d'oficines, amb l'objectiu d'aconseguir millorar la qualitat (proximitat) del servei bancari, fet que explicava la tendència que hi havia fins fa un any d'augmentar el grau de bancarització. No obstant això, davant la caiguda del ritme de creixement de l'activitat bancària registrat el 2009, reduir els costs per mantenir l'eficiència ha exigit una racionalització de la xarxa d'oficines, tal com es recollia en el missatge que de forma persistent ha transmès el Banc d'Espanya, en el qual invocava la necessitat de la reestructuració. Aquesta reestructuració parteix de la idea que l'oficina és el primer factor generador de costs d'explotació. Si bé el nombre d'oficines per habitant és una variable rellevant per avaluar el grau de cobertura bancària, a mesura que la població continuï augmentant la seva operativitat per mitjà d'altres modalitats de banca que no requereix tanta presencialitat (com és la banca en línia o la utilització de caixer automàtics), les oficines aniran deixant de ser una variable clau i determinant de la competitivitat del servei bancari. Així doncs, a pesar que a les Balears la proporció d'oficines per habitants en el darrer exercici ha disminuït, els esforços que han fet les diferents entitats bancàries que operen en el territori insular a l'hora d'incorporar novetats tecnològiques, fa possible que la qualitat del servei no es vegi negativament repercutida.

12.2.3. El crèdit dels bancs, les caixes d'estalvis i de les cooperatives de crèdit a les Illes Balears

A les Illes Balears, el crèdit total concedit per les entitats de dipòsit durant el 2009 va

ser de 46.661 milions d'euros, xifra que representa el 2,54% del crèdit concedit pel total de les entitats bancàries a Espanya.

Malgrat que al llarg del 2009 el BCE, davant la feblesa del creixement i l'estabilitat de les expectatives d'inflació, ha mantingut la política d'aprovisionament de liquiditat i de suport al crèdit al sistema bancari, i ha situat el tipus d'interès de referència 2009 (els de les operacions principals de finançament) des del mes de maig en l'1% i ha ampliat els terminis de les operacions de finançament per evitar interrompre la possible incipient recuperació econòmica i el funcionament normal dels mercats, la demanda de finançament del sector privat es va afeblir. Així, el 2009, a pesar que l'EURIBOR a dotze mesos, utilitzat àmpliament com a referència en molts contractes crediticis, va situar-se a final d'any en l'1,242, 221 punts bàsics menys que un any abans, la taxa de variació interanual del crèdit bancari al sector privat va pujar tan sols l'1,03% a les Balears, mentre que a Espanya es va registrar un decrement del 0,14%, enfront de l'augment del 8,9% i del 6,48% registrat a les Balears i a Espanya respectivament l'any 2008. Aquestes xifres confirmen l'existència d'un intens procés de despalanquejament o *deleveraging* de les empreses i de les famílies, que havien assolit nivells elevats d'endeutament en anys anteriors. (Vegeu el gràfic AI-49.)

D'acord amb les dades del Banc d'Espanya, els principals receptors d'aquest volum de crèdit a les Balears varen ser les empreses i famílies (en el 93,50%), mentre que les administracions públiques varen rebre una quantia més aviat petita d'aquest volum, almenys en termes relatius, del 6,50%. Percentatges que són bastant semblants als registrats a escala d'Espanya, del 96,67% i del 3,33% respectivament. (Vegeu el gràfic AI-50.)

L'anàlisi de l'evolució dels crèdits rebuts per les empreses i famílies i el que perceben les administracions públiques han seguit una tendència diferent. Així, mentre que les famílies i empreses han reduït l'alt nivell d'endeutament que els havia caracteritzat en anys anteriors, les administracions públiques han passat a incrementar-lo.

El canvi de cicle i l'esclat de la crisi financera, l'augment de l'atur, la caiguda de les rendes i el deteriorament de les expectatives han obligat a les llars i a les empreses a emprendre un intens procés d'ajustament que s'ha traduït en una profunda caiguda del consum (un 4,3%) i de la inversió privada (un 15,3%), un augment espectacular de l'estalvi (un 5%) i la reducció del dèficit i la liquidació de molts dels actius. Aquests factors del costat de la demanda contribueixen a explicar el despalanquejament de les empreses i de les famílies. Així, la taxa de variació interanual percebuda pel sector privat ha registrat el 2009 un decrement tant a les Balears (del 0,26%) com en el conjunt d'Espanya (del 0,9%). A aquests elements, cal afegir una reducció pel costat de l'oferta creditícia per part de la banca, explicada per l'augment de la morositat, el clima d'incertesa o pel simple fet que les entitats de dipòsit es veuen amb la necessitat de destinar els recursos captats al refinançament dels deutes contrets prèviament i no a la concessió de nous crèdits. Si bé resulta difícil estimar quins percentatges de la reducció en el volum de crèdits rebuts pel sector privat corresponen a una menor

demanda o a una menor oferta creditícia, el sondeig fet pel Banc Central Europeu a final del 2009 entre les pimes europees posava de manifest que un 60% dels empresaris espanyols enquestats opinaven que la predisposició de la banca a concedir préstecs havia empitjorat, mentre que aquesta percepció en el conjunt de l'àrea euro era molt inferior (del 30%).

D'altra banda, el finançament net a les administracions públiques es va continuar expandint amb vigor, de manera que la taxa d'increment interanual percebuda pel sector públic ha registrat l'any 2009 un notable augment tant a les Balears (del 24,13%) com en el conjunt d'Espanya (del 28,74%), com a conseqüència, en gran mesura, de les intenses polítiques de despesa dutes a terme per estabilitzar les economies.

Una manera alternativa de mesurar la importància que té la concessió de crèdits per la societat de les Illes és per mitjà del valor dels crèdits concedits per habitant, que a les Balears va ser de 42,59 milers d'euros per habitant l'any 2009. A pesar que a l'arxipèlag balear la xifra va ser inferior (en 0,45 milers d'euros per càpita) a la registrada durant el 2008, va continuar superant (en 3,28 milers d'euros) la mitjana espanyola per al mateix període de temps.

Una anàlisi que recull l'operativa creditícia per tipus d'entitat palesa que les caixes d'estalvis mantenen una activitat creditícia superior en l'àmbit de les Balears que en l'àmbit d'Espanya. Així, la quota quant a la concessió de crèdits va ser del 52,31% per a les caixes d'estalvis, enfront del 49,15% d'Espanya; els bancs, per la seva banda, tenen a les Balears una quota (del 46,52%) molt semblant a la que mantenen els que operen en el conjunt d'Espanya (del 45,53%), mentre que les cooperatives de crèdit tenen un paper molt residual en la concessió dels crèdits, ja que només varen canalitzar l'1,17% del total de crèdits, notablement inferior a la registrada en les cooperatives d'àmbit espanyol (que va ser del 5,32%). (Vegeu el gràfic AI-51.)

La comparativa amb les dades d'anys anteriors confirmen que, tant a Espanya com a les Balears, els bancs han cedit progressivament la seva participació en aquest mercat a favor, especialment, de les caixes d'estalvis.

D'altra banda, cal destacar com els efectes del descens del nivell d'activitat econòmica i de la conseqüent escalada de l'atur han continuat repercutint amb cruesa en l'augment de morositat. La taxa de morositat del conjunt de les entitats creditícies va augmentar fins al 5,1% el 2009. S'ha de retrocedir a mitjan de la dècada dels noranta per observar taxes tan elevades, si bé resulten inferiors al màxim històric (de quasi el 9%) aconseguit el 1993, any en què es va produir la intervenció del Banesto. No obstant això, es pot apreciar un alentiment del creixement d'aquesta taxa, atès que el 2009 la pujada (d'1,7 punts) registrada en la taxa de mora va ser inferior a la del 2008 (2,4 punts), gràcies a la implementació d'una política de gestió del risc més exigent.

La taxa de mora registra diferències segons el tipus d'entitat bancària: mentre que les

caixes d'estalvis registren taxes (del 5,1%) molt semblants a les de la banca (del 5%), les cooperatives de crèdits es caracteritzen per mantenir una taxa notablement més baixa (del 3,8%).

Així mateix, l'anàlisi de la morositat per destí del crèdit mostra que hi ha diferències sectorials importants. Les taxes més elevades se situen en la promoció immobiliària (10,06%) i en la construcció (8,49%), i en el crèdit al consum (7,63%). Per contra, en el crèdit destinat a la compra d'habitatge, la taxa de morositat és significativament més reduïda (del 2,89%). Resulta interessant destacar que la mora del crèdit destinat a les activitats productives (crèdit a les empreses) és considerablement més elevada (del 5,08%) que la de les famílies (del 3,68%).

Si bé la comparativa en l'àmbit internacional no resulta fàcil, tant per qüestions metodològiques, atès que la definició de morositat no està harmonitzada internacionalment, com pel desfasament temporal en la disponibilitat de la informació, les dades aportades pel Fons Monetari Internacional en el darrer Informe d'estabilitat financera, publicat el 2009, situaven la morositat del sector bancari espanyol en el 3,4% (en dates de desembre del 2008) enfront d'una taxa del 2,9% a la UE i del 3% als EUA, la qual cosa mostra la magnitud del problema en el sector bancari espanyol.

Aquest creixement tan accelerat dels actius morosos té conseqüències en la ràtio de cobertura per provisions, que explica la caiguda d'un valor màxim del 322% al 2004 al 58% a final del 2009. Minven, per tant, les provisions que les entitats espanyoles mantenien tradicionalment per afrontar el previsible augment de la dubtositat.

12.2.3.1. Els efectes de comerç impagats

En el conjunt del 2009, el nombre d'efectes vençuts impagats a les Balears va ser de 63.627, xifra que suposa el 6,10% del nombre d'efectes vençuts per a aquest període de temps, el percentatge més alt, després del que s'ha registrat a Andalusia (6,19), del conjunt de l'Estat espanyol (del 5,12%). (Vegeu el quadre I-87.)

D'acord amb la mateixa font informativa, l'Institut Nacional d'Estadística, cal remarcar que l'import dels efectes vençuts impagats va pujar als 286.883,47 milers d'euros el 2009, xifra que representa que un 9,39% de l'import dels efectes comercials que ja havien vençut durant el 2009 i que havien resultat impagats, i que supera considerablement el percentatge mitjà registrat en el conjunt d'Espanya (del 5,33%). Aquestes dades palesen com els efectes de la situació recessiva també es manifesten en un augment de la morositat.

Cal destacar com l'any 2009, les Balears és la comunitat autònoma on l'import mitjà de l'efecte de comerç impagat, pel conjunt de les entitats bancàries, va ser, després de Castella i Lleó (4.287,49 euros), el més alt d'Espanya, amb un valor de 4.234,79 euros, xifra que supera la mitjana espanyola en 1.796,43 euros. No obstant això, el 2009 es va registrar a totes les comunitats autònomes una disminució en aquest import respecte de les xifres de l'any anterior, reducció que en el cas de les Balears va ser de 583,113 euros. (Vegeu el gràfic AI-52.)

Quadre I-87. Estadística d'efectes de comerç vençuts i impagats a les Illes Balears (2009)

	Efectes vençuts		Efectes impagats		% impagats	% sobre vençuts
	Nombre	Import	Nombre	Import	Nombre	Import
Andalusia	7.506.739,00	21.564.784.272	464.513,00	1.735.577.042	6,19	8,05
Aragó	3.375.702,00	8.035.550.210	155.759,00	382.659.905	4,61	4,76
Astúries	2.057.738,00	4.972.019.945	88.031,00	172.641.780	4,28	3,47
Illes Canàries	977.222,00	3.263.466.177	72.156,00	256.299.741	7,38	7,85
Cantàbria	823.176,00	2.361.051.672	39.058,00	121.830.034	4,74	5,16
Castella i Lleó	3.385.335,00	10.070.724.826	143.121,00	613.630.154	4,23	6,09
Castella-la Manxa	2.907.164,00	8.122.637.377	145.290,00	512.306.479	5,00	6,31
Catalunya	36.982.648,00	63.490.930.599	1.860.902,00	2.900.921.037	5,03	4,57
Comunitat Valenciana	13.009.397,00	28.346.022.196	741.175,00	1.922.542.737	5,70	6,78
Extremadura	917.393,00	3.170.573.245	51.868,00	210.569.827	5,65	6,64
Galícia	5.687.904,00	15.153.917.910	225.881,00	736.816.857	3,97	4,86
ILLES BALEARS	1.043.593,00	2.868.834.746	63.627,00	269.446.980	6,10	9,39
La Rioja	978.908,00	2.254.746.843	40.390,00	94.713.481	4,13	4,20
Madrid	19.029.119,00	51.950.458.153	1.073.459,00	2.324.172.098	5,64	4,47
Múrcia	2.944.659,00	9.091.473.019	161.748,00	640.966.732	5,49	7,05
Navarra	2.285.972,00	5.732.944.161	78.690,00	206.608.694	3,44	3,60
País Basc	6.444.906,00	18.165.928.234	249.434,00	686.722.017	3,87	3,78
Ceuta i Melilla	40.496,00	77.729.152	1.677,00	4.858.531	4,14	6,25
ESPANYA	110.398.071,00	258.693.792.737	5.656.779,00	13.793.284.126	5,12	5,33

Font: INE i elaboració pròpia.

12.2.3.2. El mercat hipotecari

El 2009, d'acord amb les dades de l'Institut Nacional d'Estadística, el nombre total d'hipoteques sobre finques rústiques i urbanes es va reduir en un 11,80% respecte de l'any anterior, de manera que es va situar en 29.949 garanties hipotecàries. Mentre que en termes monetaris, el capital prestat fent ús d'aquesta figura va ser de 4.245 milions d'euros, -2.046,50 milions d'euros menys que a l'any 2008, xifra que representa una reducció del 32,53%. D'aquesta manera, per al conjunt de l'any 2009, la quantia mitjana hipotecada es va situar en 141.754 euros, 4.258 euros per sobre de la mitjana registrada a Espanya. Cal esmentar que, comparativament amb l'any anterior, la regió balear és la que registra una major reducció (d'un 23,2%) en l'import mitjà hipotecat per cada cent mil habitants. (Vegeu el quadre I-88.)

Pel que fa a la distribució geogràfica de les hipoteques, resulta d'interès comentar que el 2009 les Illes Balears varen ser, després

Quadre I–88. Constitució de garanties hipotecàries sobre béns immobles (2008–2009)

	2009		2008		Variació 09/08	
	Nombre	Import	Nombre	Import	Nombre	Import
Finques rústiques	2.064	459,385	1.963	631,038	5,15	-27,20
Finques urbanes	27.885	3.786,026	31.992	5.660,877	-12,84	-33,12
Concedides per bancs	**11.993**	**1.764**	**12.234**	**2.446,340**	**-1,97**	**-27,88**
sobre finques urbanes	11.120	1.544,148	11.643	2.175,965	-4,49	-29,04
sobre finques rústiques	873	220,129	591	270,375	47,72	-18,58
Concedides per caixes d'estalvis	**15.565**	**2.112**	**19.395**	**3.485,493**	**-19,75**	**-39,42**
sobre finques urbanes	14.670	1.934,703	18.257	3.173,565	-19,65	-39,04
sobre finques rústiques	895	176,964	1.138	311,928	-21,35	-43,27
Concedides per altres entitats	**2.391**	**369**	**2.326**	**360,082**	**2,79**	**2,61**
sobre finques urbanes	2.095	307,175	2.092	311,347	0,14	-1,34
sobre finques rústiques	296	62,292	234	48,735	26,50	27,82
Total d'hipoteques	**29.949**	**4.245**	**33.955**	**6.291,915**	**-11,80**	**-32,53**

*Nombre en milions d'euros.

Font: INE i elaboració pròpia.

de Cantàbria, la Comunitat Valenciana, Múrcia i Aragó, la comunitat autònoma amb més hipoteques constituïdes per habitant, amb un total de 3.473 hipoteques per cada 100 mil habitants; xifra que contrasta amb les de Ceuta (1.737), Melilla (1.899) i les de Navarra (2.297), les menors del conjunt d'autonomies espanyoles. (Vegeu el gràfic AI-53.)

Per entitats, el 2009 les caixes d'estalvis que operen a les Balears varen protagonitzar un paper molt important, tant en el nombre d'hipoteques concedides (un 51,97%) com en l'import (un 49,74%), a pesar que són les entitats que han experimentat una reducció més acusada, tant en el nombre d'hipoteques concedides (en un 19,75%) com en la quantia (en un 39,42%) respecte de l'any anterior. Les segueixen, en ordre d'importància, els bancs, els quals representen el 40,04% del total d'hipoteques i el 41,55% de l'import concedit el 2009. Cal esmentar que aquestes institucions financeres també van veure minvada la quantitat prestada (en un 1,97%) així com el nombre d'hipoteques, en un 27,88%. Les 2.391 garanties restants, per un import de 369 milions d'euros, foren concedides per altres entitats, que augmentaren la seva participació respecte de l'any anterior, tant en el nombre d'hipoteques concedides (en un 2,79%) com en la quantia (en un 2,61%). (Vegeu el gràfic AI-54 i el quadre I-88.)

La major part del nombre de les garanties hipotecàries constituïdes a les Balears varen ser sobre finques urbanes (amb un 93,11%), a l'igual que la major quantia es va destinar a finançar aquesta modalitat de finca (amb un 89,18%). (Vegeu el gràfic AI-55.)

Una anàlisi comparativa amb les xifres registrades l'any anterior posen de manifest que el nombre i l'import d'hipoteques formalitzades per finançar l'adquisició de finques urbanes va retrocedir de manera considerable en els darrers anys, en consonància amb la realitat en la qual està immersa el sector immobiliari. Així, el 2009 s'han constituït 4.107 hipoteques menys que l'any 2008, i l'import d'aquest tipus d'hipoteques s'ha vist reduït en 1.874,851 milions d'euros per al mateix període de temps. A més, les dades publicades per l'INE fan palesa com un 64,52% de les hipoteques urbanes subscrites varen ser sobre els habitatges, que agruparen un total de 17.991, amb un import de 2.363,685 milions d'euros. Per ordre d'importància, quant a l'import, les segueixen les hipoteques destinades a finançar la compra d'oficines i garatges (amb el 32,11%) i de solars (amb el 3,37%).

12.2.4. Els dipòsits en els bancs, en les caixes d'estalvis i en les cooperatives de crèdit a les Balears

El conjunt de dipòsits a les Balears mantinguts en bancs, caixes d'estalvis i cooperatives de crèdit que operen a les Balears va ser per al conjunt del 2009 de 20.343 milions d'euros, xifra que representa l'1,67% del total dels dipòsits bancaris del sistema financer de l'Estat espanyol.

El 2009, les remuneracions dels dipòsits bancaris varen tendir a disminuir, en línia amb el tipus d'interès oficial del Banc Central Europeu, i situaren el tipus d'interès mitjà dels dipòsits bancaris en l'1,28%, 1,44 punts menys que dotze mesos abans, però per sobre de la inflació.

En consonància amb aquesta reducció, el creixement del seu saldo es va desaccelerar, tot i que la taxa d'estalvi de les llars va assolir durant el 2009 la quota més alta de les últimes dècades. Així, el volum dels dipòsits aconseguit pel conjunt d'entitats bancàries el 2009 va augmentar a una taxa del 6,23% a les Balears, i del 2,05% en el conjunt d'Espanya, uns registres molt per sota dels corresponents als anys anteriors (el 2008, l'increment havia estat del 18,13% a les Balears i del 31,94% a Espanya).

L'estalvi financer mitjà per persona, mesurat per la relació dipòsit per habitant, va ser el 2009 notablement inferior a les Balears (amb un valor de 18,57 milers d'euros per habitant) que el que hi va haver en el conjunt d'Espanya (que va ser de 26,09 milers d'euros per habitant per al mateix període de temps). Cal esmentar que l'import del dipòsits per càpita va registrar un decrement tant a l'arxipèlag (de 0,39 milers d'euros per habitant) com a Espanya (de 0,33 milers d'euros), i es va situar en valors considerablement inferiors al corresponent al crèdit expressat en termes per càpita, que, com s'ha indicat prèviament, va ser de 42,59 milers d'euros per habitant per al mateix període de temps a la comunitat insular.

De l'anàlisi per tipus de dipositant cal assenyalar que, a les Balears, el sector privat ha fet el 96,42% dels dipòsits totals, mentre que el sector públic tan sols va aportar-ne el 3,58%. A Espanya, l'aportació feta pel sector públic va ser un poc superior (del 6,38%). (Vegeu el gràfic AI-56.)

Un estudi més detallat dels dipòsits en «altres sectors residents», amb les dades que ofereix el Banc d'Espanya, permet dife-

renciar, en base a la rendibilitat i a la liquidat, entre dipòsits a la vista, d'estalvi i a termini —s'entén que el dipòsit més líquid és el dipòsit a la vista, mentre que el més rendible sol ser el dipòsit a termini. La major part dels dipòsits constituïts el 2009 varen ser a termini, amb un pes del 57,26% per a les Balears, i del 58,54% per al conjunt d'Espanya. No obstant això, el saldo dels comptes a termini només va augmentar un 1,70% a les Balears, i a Espanya va registrar un decrement del 6,48%, afectats directament per la competència d'altres productes financers. La resta de dipòsits es va materialitzar preferentment en dipòsits a la vista, tant a les Illes (22,49%) com a Espanya (23,25%), encara que varen ser els saldos dels comptes d'estalvi els que havien registrat una major taxa de variació interanual (d'un 11,67% a les Illes i d'un 15,59% a Espanya), atesa la incertesa generada per l'evolució de l'economia i per l'escalada de l'atur.

La distribució dels dipòsits en les diferents entitats bancàries evidencia com el 2009 a les Balears les caixes d'estalvis continuen encapçalant la posició de lideratge en la captació de dipòsits; així, les seves quotes de mercat en aquest segment d'activitat varen ser del 64,47%, notablement superior a la dels bancs (33,89%) i la de les cooperatives de crèdit (de l'1,64%). Aquest patró també es va manifestar a l'Estat espanyol, encara que d'una manera menys accentuada. (Vegeu el gràfic AI-57.)

Les institucions d'inversió col·lectiva representen una alternativa als dipòsits. Si bé no es disposa de dades regionalitzades, cal esmentar que per al conjunt d'Espanya a final del 2009, el volum del patrimoni de les societats i fons d'inversió col·lectiva pujava a 224.667 milions d'euros, nivells similars als d'un any abans.

El fons de pensions va registrar un augment anual del 8,1%, i es va situar en 84.789 milions d'euros a final del 2009, fet que prova que aquest és un producte favorit dels estalviadors espanyols. El nombre de partícips va registrar una alça anual de l'1,2% i la seva rendibilitat va situar-se, de mitjana, en el 7,7%.

D'altra banda, les assegurances, considerades com un altre instrument financer de col·locació d'estalvi, va aconseguir un volum de primes de 59.884 milions d'euros en la seva modalitat d'assegurança directa, i varen registrar una pujada anual de l'1,2%, com a conseqüència de l'augment registrat en la categoria de vida (del 5,8%), mentre que la resta de tipologies disminuïen en un 2,6%.

12.2.5. El flux financer de les Balears

La canalització de recursos financers des de l'estalvi cap a la inversió és una de les principals funcions que tenen atribuïdes les entitats financeres, funció que sol fer-se mitjançant l'emissió de dipòsits i la concessió de crèdits. La diferència entre els crèdits nets totals i els dipòsits nets totals recull així el saldo net de la intermediació financera. A les Balears, aquest saldo ha anat augmentant amb el pas dels anys; així, mentre que aquest saldo era el 2004 de 7.431 milions d'euros, cinc anys més tard, el 2009, s'ha més que triplicat i s'ha situat en els 26.318 milions d'euros, fet que evidencia la situació deutora neta de la comunitat insular. Aquesta característica, comuna a

totes les comunitats autònomes espanyoles, ha obligat que les entitats financeres hagin de gestionar eficientment els seus recursos de liquidat per poder atendre la demanda dels crèdits, tasca que ha estat força complexa com a conseqüència de la crisi de confiança a la qual s'enfronten els mercats financers.

En termes relatius, una manera alternativa d'evidenciar el signe i la magnitud de la necessitat (o capacitat) de finançament és per mitjà de l'anàlisi de la ràtio crèdits/dipòsits. Quan aquesta ràtio presenta valors superiors (o inferiors) a la unitat, l'estalvi captat mitjançant els dipòsits és inferior (o superior) que el crèdit concedit per les entitats bancàries que operen en aquest territori. Resulta necessari interpretar aquest indicador amb una certa precaució, atès que la ràtio no pren en compte la possibilitat de fluxos financers interregionals produïts pels mateixos circuits interns de capital de les mateixes entitats que actuen en diferents territoris. Feta aquesta puntualització, un estudi regional palesa com el 2009 totes les regions espanyoles presentaven valors superiors a la unitat (la mitjana espanyola va ser d'1,53), que indica que el volum dels crèdits ha estat superior al dels dipòsits formalitzats. Les Balears destaca per ser la comunitat autònoma amb una ràtio més alta (un 2,29), xifra que confirma com l'arxipèlag balear és la comunitat autònoma on els crèdits concedits per les entitats bancàries varen ser superiors als dipòsits captats. Aquesta realitat s'ha presentat més accentuada a aquells territoris on el sector immobiliari i els preus dels habitatges havien crescut més intensament, com era el cas de les Illes.

No obstant això, una anàlisi comparativa de les dades registrades en el 2009 amb les de l'any anterior, conclou que, exceptuant Madrid, Astúries i la Comunitat Valenciana, a totes les regions espanyoles el grau d'endeutament ha minvat, i és a l'arxipèlag balear on s'ha registrat una reducció més notable del quocient en termes relatius. (Vegeu el gràfic AI-58.)

12.2.6. La productivitat de les entitats bancàries

En un mercat financer altament competitiu, com és l'espanyol i el de les Balears, resulta necessari valorar la productivitat de l'oficina bancària, atès que aquesta és una variable clau que acaba determinant la seva competitivitat. Així, la dimensió mitjana del negoci captat per cada sucursal es pot considerar una mesura aproximada per valorar la seva productivitat.

Pel que fa a l'activitat creditícia per sucursal bancària, es mostra una tendència ascendent en totes les CA, encara que es detecten importants diferències territorials. Així, l'any 2009, com a terme mitjà, l'oficina de les Illes concedia un import de 3.255,97 milers d'euros en concepte de crèdits, inferior al que oferia una oficina que actuàs en l'àmbit de l'Estat espanyol. Si aquesta mateixa anàlisi es fa amb relació al volum de dipòsits aconseguits per oficina, es conclou que l'oficina nacional assoleix un grau de competitivitat encara molt superior. Concretament, l'any 2009 el nombre de dipòsits que va rebre una oficina a escala nacional va ser, de mitjana, de 10.476,66 milers d'euros més que una oficina operativa a l'arxipèlag balear.

D'altra banda, les dades fan palesa la millora de la productivitat de l'oficina bancària ubicada a les Balears. Així, fent una anàlisi comparativa de les dades registrades en els darrers quatre anys, mostren una clara tendència ascendent, prova de la creixent competitivitat de les oficines en el marc de les Illes. Així, aquestes han aconseguit l'any 2009 concedir 8.031,49 milers d'euros més en concepte de crèdits que els atorgats el 2006, i durant aquest mateix període de temps el volum de dipòsits per oficina captat ha augmentat en 2.554,71 milers d'euros. (Vegeu el gràfic AI-59.)

12.3. La societat de garantia recíproca (ISBA)

La Societat de Garantia Recíproca, ISBA, s'ha convertit en una institució financera que, d'acord amb el seu objecte social —que segons recullen els seus estatuts és prestar garanties personals, per aval o per qualsevol altre mitjà admès en dret diferent de l'assegurança de caució, a favor dels seus socis, per a les operacions que aquests facin dins el gir o el tràfic de les empreses de què siguin titulars i el domicili social de les quals sigui a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, a més de poder prestar serveis d'assistència i d'assessorament financer als seus socis—, ha contribuït de manera destacada al desenvolupament de l'economia balear, mitjançant la concessió d'avals que permeten a les pimes accedir al finançament en les millors condicions del mercat. (Vegeu el quadre AI-96.)

Així, en el conjunt de l'economia balear, durant l'exercici 2009, 1.849 empreses es varen beneficiar de l'aval d'ISBA, 509 empreses més que el 2008, de manera que es va contribuir a mantenir 8.384 llocs de feina. A més, amb la implicació d'ISBA es varen crear 121 noves empreses, i al mateix temps es va fomentar la creació de 505 nous llocs de feina. Totes aquestes xifres no fan sinó reafirmar el dinamisme d'aquesta societat de garantia recíproca, pel que fa a la creació de riquesa mitjançant la creació o el manteniment d'empreses i, en conseqüència, de llocs de treball, especialment important en un context econòmic força desfavorable.

Aquesta societat financera, que té un paper destacat en l'àmbit de les Balears, està constituïda, el 2009, per 7.053 socis, 845 socis més que els registrats l'any 2008. Aquests socis es varen concentrar bàsicament en dos sectors: el comerç (28,73%) i els serveis (20,91%), i majoritàriament en dues poblacions: Palma (52,89%) i Inca (16,96%).

L'any 2009, els socis havien subscrit 10.928,26 milers d'euros, 2.089,14 milers d'euros més que els registrats durant l'any anterior —xifra que suposa una taxa de creixement interanual del 23,63%—, i va mantenir amb escreix la tendència ascendent dels darrers anys. D'aquest capital, un 63,82% va ser subscrit pels socis partícips, i el restant 36,18% pels socis protectors, entre els quals destaca la implicació de la Comunitat Autònoma i de la Caixa d'Estalvis Sa Nostra. Així mateix, cal esmentar que el 90,96% del capital subscrit ha estat desemborsat.

El creixement del risc en vigor ha mantingut la tònica expansiva de l'any passat. Així, per al conjunt de les Illes Balears, el volum total de risc en vigor d'ISBA el 2009 va ser de 196.272,685 milers d'euros, un 24,48% superior al de l'any anterior. Aquest risc es va concentrar, des del punt de vista territorial, a Palma (57,43%) i a Inca (13,62%). També s'observa una concentració pel que fa als sectors, de manera que aquelles empreses vinculades als sectors del turisme (26,14%), el comerç (21,62%) i els serveis (20,49%) representen més del 68% del total del risc en vigor. D'igual manera, també resulta interessant destacar que aquest risc viu ha tingut el suport majoritàriament d'algun tipus de garantia, de tipus hipotecari o personal, ja que només el 20,42% no en tenia cap. A més, quant a les entitats receptores de l'aval del risc en vigor, les caixes d'estalvis tenen un paper rellevant, ja que reben el 49,71%, seguides dels bancs (29,15%) i a gran distància de les cooperatives de crèdit (que mantenien el 7%), mentre que el restant 14,14% és mitjançant l'actuació de les altres entitats.

Les condicions financeres aplicades als socis d'ISBA han estat alienes a la situació a la qual s'han enfrontat les institucions financeres. Així, la baixada generalitzada del tipus d'interès s'ha vist acompanyada per una reducció en el cost d'intermediació d'ISBA en 2,5 punts percentuals, per situar-se en el 3,04%; el termini mitja va disminuir en tres mesos i va passar a ser de vuitanta-sis mesos, mentre que l'import mitjà es va veure reduït en un 38,82%, per situar-se als 82.821 euros.

Resulta d'interès, per acabar aquest apartat, analitzar el comportament d'un conjunt de ràtios que posen de manifest la situació d'ISBA. Una primera ràtio és la proporció de socis avalats en mora (SAM) en relació amb el risc viu, que augmenta i passa d'un valor del 2,27% el 2008 a un valor del 3,66% el 2009. D'altra banda, el coeficient de dubtosos en relació amb el risc viu presenta un valor (10,82%) lleugerament superior al registrat l'any anterior (del 10,34%). D'altra banda, el coeficient de falència, definit com la ràtio del socis fallits en relació amb el risc en vigor, ha sofert una considerable reducció i ha passat d'un valor del 0,41% el 2008 a un valor del 0,16 el 2009. (Vegeu el quadre AI-97.)

12.4. El mercat de la borsa

Per completar l'anàlisi del sistema financer a les Illes Balears, resulta necessari fer una referència de quin va ser el comportament del mercat borsari al llarg del 2009. Encara que, certament, la via tradicional seguida per les empreses a les Balears a l'hora de rebre finançament són les entitats bancàries, explicat per la petita dimensió de la majoria d'empreses ubicades a l'arxipèlag, també hi ha empreses molt vinculades al territori insular que operen dins el mercat borsari.

L'any 2009, que va començar dominat per un escenari força negatiu de pèrdues empresarials i riscs, va aconseguir tancar l'exercici, en termes de rendibilitat acumulada en els índexs negociats a les principals places borsàries mundial, amb uns dels millors resultats dels darrers anys: a la Borsa de París (22,3% vs. -42,7%, 2008),

Frankfurt (23,8% vs. -40,4%, 2008), Milà (19,5% vs. -49,5%, 2008) i Londres (22,1% vs. -31,3%, 2008). En el mercat espanyol, a l'IBEX-35 la revaluació experimentada encara va ser superior (del 29,8% vs. -39,4%, 2008), en resposta al progressiu guany de rendibilitat interanual encetat el mes de setembre. Aquesta revaloració va ser liderada pel sector bancari i es beneficià dels bons resultats obtinguts per les empreses que mantenen presència en els mercats internacionals.

Paral·lelament, Wall Street millorà considerablement el rendiment acumulat dels seus composts més representatius —com ara el Dow Jones (18,8% vs. -33,8%), l'S&P 500 (23,5% vs. -38,5%, 2008) i el tecnològic Nasdaq (43,9% vs. -40,5%)—, tendència experimentada igualment a la Borsa de Tòquio (19% vs. -42,1%, 2008). En la mateixa direcció, l'EuroStoxx50 es va revalorar un 21,1% (vs. -44,4%, 2008).

En un context en què els nivells de liquiditat són encara considerablement elevats, els inversors s'han mostrat altament atrets per les perspectives de rendibilitat dels actius arriscats, com són les accions. En efecte, les elevades revalorització registrades confirmen que el 2009 la renda variable s'ha constituït en una alternativa força atractiva per als inversors. Cal esmentar que la menor aversió al risc ha jugat un paper clau en l'apreciació de les borses, en uns moments en què els nivells inicials de participació dels fons institucionals en la renda variable eren baixos.

A més, altres factors com la bona marxa de la campanya del resultats empresarials a mesura que transcorria l'any i la recuperació de l'activitat inversora dels *hedge funds* contribueixen a explicar l'alça de les borses. En efecte, el fons d'inversió lliures (o *hedge funds*), els quals formen part del mercat de renda variable, han retornat als mercats d'actius de risc a mesura que les deficiències del sistema financer global han mostrat signes de resolució, tal com indica l'índex Credit Suisse/Tremont, quan assenyala que els fons d'inversió lliure han tancat l'any amb una rendibilitat mitjana del 18,6%, taxa que contrasta amb la pèrdua de l'exercici anterior (-19,1%) i que s'erigeix en la més elevada dels darrers deu anys.

Una anàlisi més detallada permet concloure que els valors borsaris lligats a empreses insulars com és Sol Melià i Corporación Financiera Alba varen registrar guanys acumulats el 2009 del 38,49% i del 34,12% respectivament, mentre que el Banc de Crèdit Popular (una de les cinc filials cotitzades del Banco Popular) i Endesa varen sofrir una devaluació del 4,64% i del 0,95% respectivament. (Vegeu el gràfic AI-60.)

13

ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES I CÀRREGA FISCAL

RESUM

El total del consum públic a les Illes Balears (els salaris més les compres de béns i serveis) va arribar als 3.242,8 milions d'euros, la qual cosa representa l'11,6% de l'oferta interior a preus de mercat, 6,7 punts per sota del nivell estatal, que és el nivell de consum públic més baix del conjunt de les comunitats autònomes. Igualment, el percentatge d'assalariats de les administracions públiques és del 13,4%, el quart més baix per CA, i se situa 2 punts per sota de la mitjana regional. En contrapartida, l'estalvi públic va ser de 3.825,5 milions d'euros, mentre que la inversió pública es va situar en els 760,4 milions d'euros, de manera que es generà una capacitat de finançament del conjunt de les administracions públiques (l'estatal, l'autonòmica, la insular i la local) de 3.065,1 milions d'euros, equivalent al 13,5% del PIB, que és el percentatge més alt de totes les comunitats autònomes.

L'any 2009 ha estat el d'inici de l'activitat de l'Agència Tributària de les Illes Balears (ATIB). Se l'ha dotat amb un pressupost inicial de 15,9 milions d'euros i una plantilla de personal de 342 persones. El funcionament d'aquest primer any ha donat una recaptació per al conjunt dels ingressos de 845,6 milions d'euros.

El pressupost general d'ingressos per a l'any 2009 de l'Administració general de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears (en el qual queden incloses les entitats autònomes) és de 4.037,5 milions d'euros, en contrast amb els 3.787,3 milions d'euros que s'havien aprovat per a l'exercici de l'any anterior.

Per a l'exercici del 2009, els consells insulars presenten uns pressuposts agregats que sumen 537,6 milions d'euros, xifra que representa un augment del 22,3% en relació amb l'exercici anterior, que duplica la taxa de creixement iniciada en l'exercici precedent i consolida el canvi de tendència enfront de la moderació dels exercicis anteriors.

Quant a l'Hisenda municipal, la suma total dels ingressos per a l'exercici del 2009 s'acosta a la barrera dels mil cinc-cents milions d'euros, que modera el grau de creixement dels pressuposts municipals, si bé es manté una taxa d'increment (7,9%) en relació amb l'exercici precedent, molt per sobre encara de la depreciació monetària. En aquestes circumstàncies es produeix un creixement net en termes monetaris del 7,1%, que representa un creixement real sobre el PIB de l'11,6%, fet que consolida la creixent presència dels municipis en l'economia illenca.

El deute acumulat de les Illes Balears durant l'any 2009 va ser de 3.289 milions d'euros, un 35,5% superior al de l'any anterior.

13.1. ANÀLISI PRESSUPOSTÀRIA

L'exposició d'aquest apartat es divideix en els subapartats següents: en primer lloc, s'analitzen els pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears i l'evolució del deute acumulat; en segon lloc, els pressuposts dels consells insulars; en tercer lloc, els dels ajuntaments, i en quart lloc, es presenta l'anàlisi de la recaptació tributària que va obtenir la Delegació Especial d'Hisenda a les Illes Balears. Finalment, s'analitza la càrrega fiscal a les Balears per illes i per municipis.

13.2. LA COMUNITAT AUTÒNOMA

En aquest subapartat analitzam els pressuposts de l'Administració general, els dels ens de dret públic i de les societats públiques, i també el deute acumulat.

13.2.1. EL PRESSUPOST DE L'ADMINISTRACIÓ GENERAL

En aquest subapartat analitzam, en primer lloc, els capítols dels ingressos i, tot seguit, s'estudia l'evolució de les despeses.

13.2.1.1. Els ingressos

L'any 2009 ha estat el d'inici de l'activitat de l'Agència Tributària de les Illes Balears (ATIB). La constitució de la institució s'ha anat completant en el transcurs de l'any, d'una banda, mitjançant la reestructuració dels serveis existents en la desapareguda Direcció General de Tributs i Recaptació, i de l'altra, mitjançant la creació de nous òrgans que la conformen. Ha tingut un pressupost inicial de 15,9 milions d'euros i una plantilla de personal de 342 persones, de les quals tan sols 130 corresponen als serveis centrals, 154 a la Recaptació de Tributs i 38 a les oficines de districte hipotecari.

El funcionament d'aquest primer any, contrastat amb les dades del 2008 de les diferents fonts de recaptació anterior, presenta les dades rellevants següents: el conjunt dels ingressos assoleixen els 845,6 milions d'euros, amb una evolució negativa del -12,35%. Aquesta caiguda no ha estat homogènia, ja que, d'una banda, els ingressos per tributs cedits gestionats per l'Administració autonòmica, més vinculats al patrimoni immobiliari –tant a la tinència com a la transmissió *inter vius* (compra-vendes i donacions) o *mortis causa* (herències)– presenten una disminució del 33,3%; i de l'altra, els tributs locals gestionats mitjançant convenis amb les entitats locals (48) presenten encara una evolució positiva amb un creixement conjunt del 24,6%, amb especial rellevància dels ingressos per l'IBI, que creixen el 28,4%, aliens a la crisi del mercat immobiliari. (Vegeu els quadres I-89 i AI-98 a AI-100.)

En aquest sentit, pot semblar contradictori l'increment dels ingressos per l'impost sobre l'increment del valor dels terrenys de naturalesa urbana (plusvàlua), la qual cosa s'aclareix si es té en compte que aquest impost es gestiona directament pels ajuntaments (en què s'aprecia la disminució de l'activitat immobiliària) i que l'ATIB tan sols recapta els impagats en executiva fonamentalment pendents de cobrament d'anys anteriors.

Quant als tributs propis, els ingressos presenten un lleuger creixement de l'1,4%, en què la principal font de recursos, el cànon de sanejament d'aigües, creix un 4,5%, cosa que permet donar cobertura a la disminució d'ingressos pel derogat impost sobre les estades en empreses turístiques d'allotjament i l'impost sobre instal·lacions

Quadre I–89. Ingressos totals de l'Agència Tributària (2009)

Concepte	2009	2008	% variació
Tributs gestionats per CAIB	385.432.538,14	577.747.977,73	-33,29%
Tributs propis	95.671.463,69	94.311.236,02	1,44%
Tributs locals**	364.155.656,37	292.360.557,08	24,56%
Recursos d'ens públics autonòmics**	365.251,94	334.283,95	9,26%
TOTAL	**845.624.910,14**	**964.754.054,78**	**-12,35%**

*Ingressos totals comptabilitzats el 2009 corresponent a exercici corrent i tancat.
**Ingressos recaptats el 2009.
Font: Informe de funcionament de l'Agència Tributària 2009.

Quadre I–90. Pressupost d'ingressos de la comunitat autònoma de les Illes Balears: distribució econòmica. (2008–2009)

Capítols		2008	2009	Variació		Valor relatiu	
		Import				2008	2009
		(en milers d'euros)			(%)		
I	Imposts directes	438.954,03	537.748,15	98.794,12	22,51	11,59	13,32
II	Imposts indirectes	2.119.031,66	1.792.153,52	-326.878,14	-15,43	55,95	44,39
III	Taxes i altres ingressos	214.222,76	222.727,57	8.504,80	3,97	5,66	5,52
IV	Transferències corrents	235.752,45	346.317,74	110.565,29	46,90	6,22	8,58
V	Ingressos patrimonials	10.004,75	14.659,33	4.654,58	46,52	0,26	0,36
Total operacions corrents		**3.017.965,65**	**2.913.606,30**	**-104.359,35**	**-3,46**	**79,69**	**72,16**
VI	Alienació d'inversions reals	26.633,18	50.989,28	24.356,10	91,45	0,70	1,26
VII	Transferències de capital	123.824,04	154.195,94	30.371,90	24,53	3,27	3,82
Total ingressos no financers		**3.168.422,87**	**3.118.791,52**	**-49.631,35**	**-1,57**	**83,66**	**77,25**
VIII	Actius financers	884,49	435,05	-449,44	-50,81	0,02	0,01
IX	Passius financers	617.959,90	918.248,99	300.289,09	48,59	16,32	22,74
Total ingressos financers		**618.844,39**	**918.684,04**	**299.839,65**	**48,45**	**16,34**	**22,75**
Total operacions de capital		**150.457,23**	**205.185,22**	**54.727,99**	**36,37**	**3,97**	**5,08**
Total		**3.787.267,26**	**4.037.475,56**	**250.208,30**	**6,61**	**100,00**	**100,00**

Font: Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació.

que incideixen en el medi ambient, que ha estat declarat inconstitucional.

En conjunt, la conclusió des del punt de vista dels ingressos és que a les administracions locals els tributs de pagament periòdic permeten compensar amb el seu creixement l'evolució negativa del ingressos vinculats al món econòmic, mentre que l'Administració autonòmica es veu més afectada per la seva dependència de l'impost de transmissions, accentuada en aquest cas per la desaparició dels ingressos per l'impost sobre el patrimoni.

El pressupost general d'ingressos per a l'any 2009 de l'Administració general de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears (en el qual queden incloses les entitats autònomes) és de 4.037,5 milions d'euros, en contrast amb els 3.787,3 milions d'euros que s'havien aprovat per a l'exercici de l'any anterior. (Vegeu els quadres I-90 i AI-101 a AI-105.)

A partir de la previsió d'ingressos per al 2009 i de la comparació amb les dades homogeneïtzades del 2008, i suposant assumides dins la previsió inicial les competències de sanitat mitjançant els mecanismes que deriven del nou sistema de finançament, es desprèn un augment del 6,6%. Cal destacar com un efecte de la crisi econòmica la disminució dels imposts indirectes (-327 milions d'euros).

Fent l'anàlisi per capítols, es pot observar que els corresponents a les operacions corrents són els més importants pel que fa al pes relatiu sobre el total del pressupost, ja que representen en conjunt el 72% dels ingressos prevists.

13.2.1.2. Les despeses

Els crèdits corresponents a l'estat de despeses dels pressuposts de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears del 2009 es presenten en tres nivells d'agregació corresponents a les classificacions econò-

Quadre I–91. Evolució del pressupost de despeses a la comunitat autònoma (2001–2009)

Any	Despesa	Variació	
	import (en milers d'euros)		(%)
2001	950.491,98	62.883,62	7,08
2002	1.069.802,54	119.310,56	12,55
2003	1.796.610,00	726.807,46	67,94
2004	1.859.185,68	62.575,68	3,48
2005	2.587.788,97	728.603,29	39,19
2006	2.713.974,46	126.185,49	4,88
2007	2.894.384,59	180.410,13	6,65
2008	3.787.267,26	892.882,67	30,85
2009	4.037.475,55	250.208,29	6,61

Font: Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació.

Quadre I-92. Pressupost de despeses de la comunitat autònoma de les Illes Balears: distribució econòmica (2008-2009)

Capítols	2008	2009	Variació		Valor relatiu	
		Import			2008	2009
		(en milers d'euros)	(%)			
I Despeses de personal	1.330.312,13	1.422.265,14	91.953,01	6,91	35,13	35,23
II Despeses corrents de béns i serveis	511.532,74	515.256,19	3.723,46	0,73	13,51	12,76
III Despeses financeres	134.330,40	190.713,71	56.383,32	41,97	3,55	4,72
IV Transferències corrents	737.363,41	785.847,68	48.484,27	6,58	19,47	19,46
Total operacions corrents	**2.713.538,67**	**2.914.082,72**	**200.544,06**	**7,39**	**71,65**	**72,18**
VI Inversions reals	605.983,59	579.110,85	-26.872,74	-4,43	16,00	14,34
VII Transferències de capital	340.572,06	355.621,52	15.049,46	4,42	8,99	8,81
Total despeses no financeres	**3.660.094,32**	**3.848.815,09**	**188.720,77**	**5,16**	**96,64**	**95,33**
VIII Variació d'actius financers	30.000,01	30.000,01	0,00	0,00	0,79	0,74
IX Variació de passius financers	97.172,94	158.660,46	61.487,52	63,28	2,57	3,93
Total despeses financeres	**127.172,95**	**188.660,47**	**61.487,52**	**48,35**	**3,36**	**4,67**
Total operacions de capital	**946.555,65**	**934.732,36**	**-11.823,29**	**-1,25**	**24,99**	**23,15**
Total	**3.787.267,26**	**4.037.475,56**	**250.208,30**	**6,61**	**100,00**	**100,00**

Font: Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació.

mica, funcional per programes i orgànica. El conjunt de les despeses arriba als 4.037,5 milions d'euros, amb un augment del 6,6% respecte del 2008. (Vegeu els quadres I-91 i I-92 i AI-106 a AI-109.)

La classificació econòmica presenta els crèdits agrupats d'acord amb la seva naturalesa econòmica i distingeix entre operacions corrents (capítols I, II, III i IV) i operacions de capital (capítols VI, VII, VIII i IX). A la vegada, els crèdits destinats a operacions corrents es desglossen en despeses de funcionament (despeses de personal i compra de béns corrents i serveis), en despeses financeres i en transferències corrents. Les operacions de capital distingeixen entre les inversions reals (inversions directes efectuades per l'Administració mateixa), les transferències de capital i les variacions d'actius i de passius financers.

El conjunt de les operacions corrents experimenta un creixement del 7,4%, cosa que suposa 200,5 milions d'euros més respecte de la xifra del 2008 i 0,8 punts percentuals per sobre de l'increment global del pressupost. Quant al pes relatiu sobre el total, les operacions corrents passen del 71,7% el 2008 al 72,2% en el pressupost del 2009, això suposa un descens de 4,66 punts percentuals.

Pel que fa a les operacions de capital, cauen un 1,3% i suposen una variació d'-11,8 milions d'euros per sota de la xifra del 2008, 7,8 punts percentuals per sota de l'increment global del pressupost. Quant al pes relatiu sobre el total, les operacions de capital passen del 25% el 2008 al 23,2% en el pressupost del 2009, és a dir, un decrement d'1,8 punts percentuals.

13.2.1.3. Les inversions

Les dotacions previstes en el capítol VI de l'estat de despeses, a més de les classificacions a què hem fet referència en els apartats anteriors, estan agrupades i classificades per criteris de territorialització segons l'àmbit insular en el qual es du a terme la despesa, d'acord amb el que estableix el Decret legislatiu 1/2005, de 24 de juny, pel qual s'aprova el text refós de la llei de finances de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, en l'article 35.

La territorialització recollida en aquest pressupost es correspon, per raons tant d'homogeneïtat com de les operacions pressupostàries mateixes, amb els codis que s'han utilitzat en pressuposts anteriors. La territorialització de la inversió és un aspecte problemàtic en qualsevol pressupost. El criteri que s'ha seguit per territorialitzar el capítol VI és el d'aplicar el codi territorial corresponent a l'àmbit insular on es produeix la inversió. S'ha de fer ressaltar que una territorialització amb aquest criteri només permet territorialitzar la inversió efectuada en matèria d'infraestructures, i fins i tot així és discutible que es pugui assegurar que la rendibilitat de la inversió repercuteix exclusivament sobre el territori al qual s'ha imputat. D'altra banda, el criteri de territorialització usat, aplicat a altres tipus d'inversions diferents de les de dotació d'infraestructura, pot conduir a lectures errònies de les dades; malgrat que la despesa efectuada es faci en un lloc determinat, això no implica que els efectes es manifestin només en aquest lloc. Aquest fet justifica, en part, l'existència d'un codi 00 «indeterminat», ja sigui perquè a priori és impossible determinar

Quadre I–93. Territorialització de la inversió (2008–2009)

Codi/denominació	2008	2009	Variació		Valor relatiu	
	Import				2008	2009
	(en milers d'euros)			(%)		
00 Indeterminat	57.684,50	70.327,81	12.643,31	21,92	20,82	29,73
10 Mallorca (sense Palma)	127.959,04	55.159,60	-72.799,44	-56,89	46,17	23,32
11 Palma	23.499,41	54.246,36	30.746,95	130,84	8,48	22,93
20 Menorca	25.965,38	15.988,36	-9.977,02	-38,42	9,37	6,76
30 Eivissa	39.646,93	38.155,32	-1.491,61	-3,76	14,31	16,13
40 Formentera	2.367,29	2.694,88	327,59	13,84	0,85	1,14
Total inversió	**277.122,55**	**236.572,33**	**-40.550,22**	**-14,63**	**100,00**	**100,00**

Font: Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació.

físicament el lloc on es produirà la inversió, ja sigui perquè, fins i tot sabent-ho, la territorialització conduiria a desvirtuar totalment les dades territorialitzades.

Amb aquestes prevencions i tenint en compte aquestes consideracions, és com s'han de llegir les dades de la territorialització. Es desprèn que, del total d'inversions reals a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, el 23,32% es fan a l'illa de Mallorca sense tenir present Palma, atès que és l'illa més gran i que té un major nombre d'habitants i, per tant, la que té una major activitat social i econòmica de l'arxipèlag. A la capital de les Illes, Palma, s'hi destina un 22,93%; a Eivissa, un 16,13%; a Menorca, el 6,76%, i a Formentera, que es diferencia per primera vegada, ja que segons el nou Estatut d'autonomia s'ha dotat amb un consell insular propi, hi correspon un 1,14%. El 29,73% és inversió no territorialitzada. (Vegeu el quadre I-93.)

13.2.1.4. Els pressuposts dels béns de dret públic i de les societats públiques

Els pressuposts dels béns de dret públic, formats, d'una banda, per un seguit d'empreses públiques no societàries (Radiotelevisió de les Illes Balears, IBATUR, Institut Balear de l'Aigua i de Qualitat Ambiental, Institut Balear de Conservació de la Natura, Institut Balear de l'Habitatge, Serveis Ferroviaris de Mallorca, Institut d'Innovació Empresarial de les Illes Balears, Institut Balear d'Infraestructures i Serveis Educatius i Culturals, Institut d'Estratègia Turística de les Illes Balears, Fons de Garantia Agrària i Pesquera de les Illes Balears, Ports de les Illes Balears, Agència de Cooperació Internacional de les Illes Balears i Espais de Natura Balear) i, de l'altra, dos consorcis (Centre Balears Europa i Transports de Mallorca), així com els de les societats públiques (empreses públiques de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears

Quadre I-94. Pressupost dels ens públics i societats públiques 2009: distribució econòmica

Ingressos		Entitats de dret públic		Societats públiques		Total	
Capítols		Euros (en milers)	Valor relatiu (%)	Euros (en milers)	Valor relatiu (%)	Euros (en milers)	Valor relatiu (%)
III	Taxes, preus públics i altres	82.914,71	12,85	28.070,58	-	110.985,29	14,89
IV	Transferències corrents	130.982,42	20,31	19.575,02	19,46	150.557,44	20,19
V	Ingressos patrimonials	5.871,30	0,91	5.095,56	5,07	10.966,86	1,47
VI	Alienació d'inversions	47.481,90	7,36	3.507,37	-	50.989,27	6,84
VII	Transferències de capital	206.174,63	31,97	39.350,37	39,12	245.525,00	32,93
VIII	Actius financers	240,00	0,04	0,00	0,00	240,00	0,03
IX	Passius financers	171.335,62	26,56	5.000,00	4,97	176.335,62	23,65
Total ingressos		**645.000,58**	**100,00**	**100.598,90**	**100,00**	**745.599,48**	**100,00**

Despeses		Entitats de dret públic		Societats públiques		Total	
Capítols		Euros (en milers)	Valor relatiu (%)	Euros (en milers)	Valor relatiu (%)	Euros (en milers)	Valor relatiu (%)
I	Despeses de personal	58.739,68	9,11	22.067,33	21,94	80.807,01	10,84
II	Despeses corrents	81.533,06	12,64	40.563,92	40,32	122.096,98	16,38
III	Despeses financeres	64.877,19	10,06	8.856,08	8,80	73.733,27	9,89
IV	Transferències corrents	8.263,26	1,28	0,00	0,00	8.263,26	1,11
VI	Inversions reals	265.428,36	41,15	18.075,33	17,97	283.503,69	38,02
VII	Transferències de capital	66.310,53	10,28	2.930,00	2,91	69.240,53	9,29
VIII	Actius financers	30.000,00	4,65	0,00	0,00	30.000,00	4,02
IX P	assius financers	69.848,49	10,83	8.106,23	8,06	77.954,72	10,46
Total despeses		**645.000,57**	**100,00**	**100.598,89**	**100,00**	**745.599,46**	**100,00**

Font: Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació.

Quadre I-95. Deute de les CA 2002-09[1]: valors absoluts i ràtio deute/PIB

	2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Deute acumulat (en milions d'euros)	Deute/ PIB	Deute acumulat (en milions d'euros)	Deute/ PIB	Deute acumulat (en milions d'euros)	Deute/ PIB	Deute acumulat (en milions d'euros)	Deute/ PIB	Deute acumulat (en milions d'euros)	Deute/ PIB	Deute acumulat (en milions d'euros)	Deute/ PIB	Deute acumulat (en milions d'euros)	Deute/ PIB	Deute acumulat (en milions d'euros)	Deute/ PIB
Andalusia	7.110	7,4	7.338	7,0	7.417	6,5	7.352	5,9	7.311	5,4	7.285	5.0	8.051	5,4	9.828	6,8
Aragó	1.084	4,8	1.107	4,6	1.135	4,4	1.153	4,1	1.163	3,9	1.165	3,6	1.517	4,4	1.890	5,7
Astúries	817	5,2	865	5,2	802	4,5	803	4,1	729	3,5	744	3,3	770	3,2	1.080	4,7
Balears (Illes)	466	3,5	605	4,4	936	4,5	1.589	7,0	1.635	6,7	1.784	6,8	2.427	8,8	3.289	12,5
Canàries (Illes)	850	3,1	1.021	3,5	1.178	3,5	1.430	3,9	1.563	4,0	1.562	3,7	1.883	4,3	2.352	5,6
Cantàbria	272	3,2	303	3,8	377	3,6	411	3,6	398	3,3	434	3,3	511	3,6	662	4,9
Castella-la Manxa	784	3,2	807	3,1	1.057	3,8	1.351	4,4	1.543	4,7	1.829	5,2	2.380	6,4	4.074	11,6
Castella i Lleó	1.340	3,4	1.424	3,4	1.451	3,2	1.789	3,7	1.798	3,4	1.794	3,2	2.459	4,2	3.227	5,8
Catalunya	9.568	7,9	9.665	7,4	12.230	7,8	13.792	8,1	14.043	7,7	14.819	7,6	18.230	8,9	22.605	11,5
Extremadura	782	6,5	782	6,0	783	5,6	783	5,2	784	4,8	785	4,5	904	5,0	1.086	6,2
Galícia	3.141	8,5	3.156	8,1	3.265	7,7	3.381	7,3	3.404	6,9	3.712	7,0	3.894	6,9	4.783	8,8
La Rioja	148	3,1	164	3,1	193	3,1	187	2,8	184	2,6	276	3,6	393	4,8	507	6,5
Madrid	6.043	6,6	6.246	6,5	8.976	6,1	10.099	6,3	10.073	5,8	10.055	5,4	10.166	5,2	11.576	6,2
Múrcia	684	3,8	685	3,5	748	3,5	691	3,0	686	2,8	648	2,4	755	2,7	1.340	5,0
Navarra	643	5,1	643	4,8	646	4,5	646	4,2	647	3,9	628	3,6	798	4,3	1.112	6,2
País Basc	984	3,0	1.084	3,1	1.303	2,7	1.140	2,0	931	1,6	642	1,0	893	1,3	2.519	3,8
Com. Valenciana	6.875	10,0	7.668	10,5	9.345	11,5	10.183	11,6	10.759	11,4	11.550	11,4	12.295	11,6	14.330	14,1
Total	**41.591**	**6,4**	**43.563**	**6,3**	**51.842**	**6,2**	**56.779**	**6,3**	**57.652**	**5,9**	**59,711**	**5,7**	**68.327**	**6,2**	**86.260**	**8,2**

1. Dades corresponents al quart trimestre de cada any. De cada comunitat autònoma s'hi inclouen les unitats que s'ocupen de l'Administració general, les universitats del seu àmbit i els ens de dret públic i societats públiques dependents de la comunitat autònoma, que es classifiquen com a administracions públiques.

Font: Banc d'Espanya.

Addenda quadre I-95.1. variació absoluta i relativa del deute (2002-2009) (Illes Balears i Espanya)							
	03/02	04/03	05/04	06/05	07/06	08/07	09/08
Balears (Illes)	139	331	653	46	149	643	862
Espanya	1972	8279	4937	873	2059	8616	17933
Total	**7,05**	**4,00**	**13,23**	**5,27**	**7,24**	**7,46**	**4,81**

Addenda quadre I-95.2. deute de les empreses públiques de les Comunitats Autònomes (2009)		
	Ràtio deute/PIB	Valors absoluts
Andalusia	0,2	346
Aragó	1,2	384
Astúries	0,9	215
Balears (Illes)	2,6	675
Canàries (Illes)	0,6	249
Cantàbria	0,3	35
Castella-la Manxa	2,7	963
Castella i Lleó	0,4	249
Catalunya	3,7	7.261
Extremadura	0,1	18
Galícia	0,4	211
La Rioja	0,0	0
Madrid	0,7	1.321
Múrcia	0,1	27
Navarra	1,9	350
País Basc	1,2	793
Com. Valenciana	2,3	2.319
Total	1,5	15.416

Font: Banc d'Espanya.

en forma de societat anònima), s'inclouen en els pressuposts de la conselleria del Govern de les Illes Balears de la qual depenguin. Per això, es considera interessant analitzar els pressuposts d'aquestes institucions.

De manera agregada, el pressupost d'aquestes institucions per a l'exercici del 2009 arriba a un total de 745 milions d'euros, dels quals 645 milions d'euros corresponen a entitats de dret públic, i 101 milions d'euros, a societats públiques, amb una minoració del 3%. (Vegeu els quadres I-94 i AI-109.)

13.2.2. El deute acumulat

D'acord amb el Banc d'Espanya (dades referides al quart trimestre de l'any), el deute acumulat de les Illes Balears durant l'any 2009 va ser de 3.289 milions d'euros, un 35,5% superior al de l'any anterior. Aquesta quantitat representa el 3,8% del deute total de les comunitats autònomes.

El nivell d'endeutament per PIB va augmentar del 8,9% el 2008 al 12,5% el 2009, 4,3 punts per sobre del conjunt de comunitats autònomes. Només s'hi situen per sobre la Comunitat Valenciana, amb un 14,1%. (Vegeu el quadre I-95.).

Cap comunitat autònoma no ha aconseguit reduir el seu deute públic com a conseqüència de la crisi econòmica, que està provocant un augment de les despeses i una caiguda molt important dels ingressos.

En l'addenda del quadre I-95.2 es pot veure que el deute de les empreses públiques a les Balears assoleix els 675 milions d'euros, la qual cosa representa el 2,6% del PIB i se situa com el tercer més important després de Catalunya i Castella-la Manxa.

13.3. Consells Insulars

Per a l'exercici del 2009, els consells insulars presenten uns pressuposts agregats que sumen 537,6 milions d'euros, xifra que representa un augment del 22,3% en relació amb l'exercici anterior i duplica la taxa de creixement iniciada en l'exercici precedent i consolida el canvi de tendència enfront de la moderació dels exercicis anteriors, fet que representa un creixement net molt per sobre del merament monetari per corregir els efectes d'un IPC que a les Illes Balears durant l'exercici 2009 va tenir un creixement de tan sols el 0,8%. (Vegeu el quadre AI-110.)

Individualment, els tres consells insulars han incrementat significativament la suma dels seus pressuposts, encara que d'una forma desigual i, si en l'exercici 2008 era el Consell Insular de Menorca el que presentava de forma destacada una taxa major de creixement (el 18,56%), gairebé deu punts percentuals per sobre dels altres dos consells insulars, el 2009 la seva taxa de creixement del 13,3% queda en els mateixos 10 punts percentuals, ara per sota de la taxa anual de creixement pressupostari del Consell Insular de Mallorca (23,8%) i del Consell Insular d'Eivissa (24,1%), per la qual cosa en el context del bienni 2007-2009 podem dir que el creixement pressupostari ha estat similar per als tres organismes insulars. (Vegeu el quadre AI-111.)

La variació més significativa, pel seu calat econòmic i el seu previsible efecte sobre l'evolució econòmica local, dels ingressos i les despeses a nivell agregat dels ens insulars la constitueix el marcat esforç inversor d'aquests el 2009, de tal manera que les inversions directes han passat de 60,8 a 109 milions d'euros (+125,5%), i és especialment significatiu que aquest esforç inversor en infraestructures no s'ha finançat amb major endeutament directe (de fet, els ingressos per nou deute disminueixen un 7,5%), sinó amb transferències de capital d'altres administracions, que creixen també en 48 milions d'euros (78,4%).

D'aquesta manera, la resta dels increments de despesa, bàsicament en despesa corrent, és finançat amb majors transferències corrents que creixen en quantia similar en valors absoluts (49 milions), si bé el creixement en termes relatius representa un més discret 16,9% .

Pel vessant dels ingressos, s'aprecia un lleuger repunt dels ingressos per imposició directa (+12,8%), fet que permet compensar (en valors absoluts similars entorn dels 2 milions d'euros) la disminució dels ingressos per imposició indirecta (-7,8%).

En aquest sentit, torna a resultar una excepció el Consell Insular d'Eivissa, fet que un any més sembla obeir més a qüestions metodològiques en l'aplicació dels ingressos que a variacions impositives rellevants, mentre que el Consell Insular de Mallorca i el Consell Insular de Menorca presenten una evolució pressupostària impositiva en la mateixa línia.

En la resta dels ingressos corrents, els ingressos per taxes i prestació de serveis es mantenen en valors absoluts similars, mentre que els ingressos patrimonials creixen en 3 milions en els pressuposts del Consell Insular d'Eivissa (ingressos previstos per arrendament de l'hipòdrom), cosa que genera una cridanera taxa de creixement del 3.496,5%, que traslladada al conjunt dels tres ens insulars representa un creixement del 75,8%.

Quant als ingressos per operacions de capital, com ja s'ha destacat en una primera apreciació destaca la disminució dels ingressos per endeutament (passius financers), especialment en el Consell Insular de Mallorca, qüestió que adquireix major significació si es considerar el creixement de les transferències de capital d'altres administracions amb origen en diversos convenis, que després té la seva contrapartida en un creixement significatiu de les despeses d'inversions.

En el vessant de la despesa, com s'aprecia clarament, destaca tant en valors absoluts com en el seu creixement (+125,5%) la consignació per a inversions reals, que constitueixen les inversions directes dels ens insulars.

Les transferències de capital per a inversions, especialment als ajuntaments, es mantenen sense variació significativa, merament vegetativa en la línia del creixement de l'IPC (+0,8%), i els actius financers, pràcticament en equilibri amb els ingressos d'igual naturalesa, creixen un 9,5% que no resulta significatiu en termes absoluts.

No ocorre el mateix amb els passius financers, ja que el seu creixement en el vessant de la despesa ha d'analitzar-se conjuntament amb la disminució en el vessant dels ingressos, és a dir, major amortització del deute anterior i menor endeutament nou (malgrat que encara és superior), fet que suposa una tendència a anar reduint el ritme d'endeutament net.

Entre les despeses corrents, les despeses de personal arriben ja als 150 milions d'euros, cosa que representa un creixement del 8,75%, molt superior al creixement mitjà de les retribucions (entorn del 2%), cosa que s'ha d'interpretar com un augment significatiu de plantilles.

No obstant això, les despeses de personal, que representaven ja gairebé un terç de la despesa total en l'exercici anterior, veuen rebaixat el seu pes relatiu en el pressupost fins al 27,9%, i si s'observa en el seu conjunt els Capítols I i II que constitueixen la despesa directament vinculada al funcionament dels serveis dels ens insulars representen la meitat del pressupost (50,9%) el 2009, enfront del 57,1% de l'exercici anterior, a causa de l'important creixement de les inversions que caracteritza el pressupost del 2009.

En aquest sentit, el creixement del capítol de despeses per al funcionament dels serveis (+9,7%) resulta coherent amb el creixement de plantilla, qüestió que no és aliena a la descentralització administrativa, que representa la consolidació del procés de traspàs de competències de l'Administració autonòmica als consells insulars.

La previsió de despeses per atendre els interessos del deute es manté gràcies a l'estabilitat dels tipus baixos referenciats a l'EURIBOR durant l'exercici, mentre que les transferències corrents per a ajudes a les famílies i als ajuntaments creixen en 10 milions d'euros, un 17,9%.

En la tècnica d'elaboració pressupostària de l'exercici del 2009 no s'aprecien canvis metodològics rellevants una vegada consolidada la consignació econòmica d'ingressos pel seu origen en els pressuposts dels consells insulars com a criteri d'assignació d'ingressos establert per a la participació dels ens insulars en els tributs gestionats per l'Administració central. Una vegada més, ha de fer-se la matisació que no s'inclou en l'anàlisi pressupostària d'institucions insulars el pressupost del Consell Insular de Formentera, ja que després de la segregació es manté la seva inclusió en el pressupost de l'Ajuntament de Formentera.

Igualment, des del punt de vista metodològic es manté l'homogeneïtat en el tractament pressupostari de les dades dels consells insulars, fins i tot a efectes comparatius interanuals, amb l'excepció apuntada el passat exercici de la variació de criteri metodològic per l'aplicació en el Consell Insular d'Eivissa d'un criteri diferent en la imputació dels fons percebuts de l'estat per participació en els imposts gestionats per l'Estat, la incidència del qual en termes absoluts continua essent poc significativa.

En valors absoluts, destaca el creixement pressupostari del Consell Insular de Mallorca en 70 milions d'euros, enfront dels 9 de creixement pressupostari del de Menorca i els 20 del d'Eivissa. En termes relatius, el creixement interanual és també important (+23,8%) del Consell Insular de Mallorca, fins i tot superat per la taxa interanual de creixement del d'Eivissa (+24,1%), mentre que el de Menorca té un comportament més discret (+13,3%), comportament peculiar després del seu creixement el 2008.

Comparant els pressuposts dels tres consells insulars en el vessant de la despesa en operacions de capital (inversions directes en capítol VI o indirectes en capítol VII per transferències de capital per a inversions a altres ens públics i privats) s'aprecia que l'esforç inversor que caracteritza el conjunt agregat té el seu origen en els consells de Mallorca i Eivissa, amb taxes de creixement espectaculars, sobretot a Mallorca

(+38 milions d'euros, el +173%), mentre que el d'Eivissa incrementa les seves inversions directes en 19 milions d'euros (+123,5%), i el de Menorca augmenta la seva dotació per a inversions en 3,7 milions d'euros, que representen una taxa de creixement del 33,4%, ja de per si significativa, però que queda aombrada per les xifres dels altres dos.

A la resta dels capítols de despesa corrent de funcionament, és també el d'Eivissa el que es desmarca de la tònica de creixement dels altres dos consells insulars, ja que congela la despesa corrent, amb un lleu creixement de la despesa en personal i un important estalvi en el capítol II de despeses de funcionament per a la prestació dels serveis, i en el capítol III d'interessos, que sembla obeir més a una renovació del deute a tipus més baixos (l'endeutament nou en ingressos és igual a l'amortització de deute en despeses, per la qual cosa no es produeix endeutament net).

Per la seva banda, els consells insulars de Mallorca i Menorca presenten un creixement de la despesa corrent del 12% i del 15,7% respectivament, creixement que s'observa en tots els capítols, del qual destaca l'augment en despeses de personal (10,3% i 7,7%, molt per sobre del 2% d'augment mitjà de retribucions), cosa que implica creixement net de plantilles i, conseqüentment, de despeses en el capítol II.

13.4. Ajuntaments

Un any més, en la línia d'exercicis anteriors, el conjunt del pressupost agregat dels ajuntaments de les Balears per a l'exercici del 2009 no està anivellat, atès que els ingressos prevists (1.436,3 milions d'euros) són superiors al total de les despeses (1.424,8). Aquest superàvit inicial té el seu origen en el d'alguns municipis de Mallorca. Concretament, per a l'exercici 2009 són els d'Alcúdia, Andratx, Bunyola, Inca, Lloret, Lloseta, Llucmajor, Pollença i Sóller. No obstant això, aquest superàvit inicial (inferior a l'1% del total del pressupost) manca de significació econòmica i la seva incidència pot considerar-se merament marginal. Per la seva banda, el conjunt dels ajuntaments de Menorca, Eivissa i Formentera presenten els seus pressupostos equilibrats. (Vegeu el quadre AI-112.)

La suma total dels ingressos per a l'exercici de 2009 s'acosta ja a la barrera dels mil cinc-cents milions d'euros i modera el grau de creixement dels pressuposts municipals, si bé es manté una taxa d'increment (7,9%) en relació amb l'exercici precedent, molt per sobre encara de la depreciació monetària (l'IPC interanual a desembre de 2009 es va situar a les Balears en el 0,8% i el PIB va decréixer un -3,7%). En aquestes circumstàncies es produeix un creixement net en termes monetaris del 7,1%, que representa un creixement real sobre el PIB de l'+11,6%, per la qual cosa es consolida la creixent presència dels municipis en l'economia illenca.

En el seu conjunt, el pressupost agregat dels municipis per al 2009 manté el seu dèficit inicial no financer per sobre dels 50 milions euros, concretament en 56,82 (55,89 el 2008, que fou l'exercici del salt quantitatiu enfront dels 23,7 el 2007, 18,9 el 2006 i 6,9 el 2005), i consolida el canvi

de tendència d'anys anteriors en una situació deficitària que equival al 17,8% del total de la despesa en inversions. El dèficit sense càrrega financera per interessos també es manté en xifres similars a l'exercici precedent, 32,8 milions d'euros enfront dels 33,3 del 2008.

Quant als ajuntaments més rellevants per la suma total del seu pressupost, com en exercicis anteriors s'observa clarament com els municipis de Palma i Calvià són els que disposen d'un major pressupost en valors absoluts, els quals recuperen per a l'exercici 2009 el seu pes en el pressupost del conjunt de les corporacions municipals la barrera del 40% del total balear (43,0%) i acumulen tan sols més de la meitat del pressupost municipal (52,4%) en relació amb el conjunt dels municipis de l'illa de Mallorca. (Vegeu el quadre AI-113.)

Per al 2009 la variació interanual dels pressuposts dels ajuntaments de les Balears resulta molt irregular, des de creixements a l'entorn del 25% en els municipis de Calvià, Pollença o Eivissa, mentre que en l'extrem oposat diversos municipis arriben a presentar taxes negatives, entre els quals destaquen Marratxí, amb un saldo interanual del -15,05%. En el seu conjunt són els ajuntaments d'Eivissa i Formentera els que presenten una taxa major de creixement (+11,75% enfront de la discreta taxa de variació interanual dels de Menorca (+1,84%), i al mateix temps els de Mallorca se situen en la mitjana balear, a l'entorn del +8,00%. En aquests paràmetres de creixement se situa l'Ajuntament de Palma, el pressupost del qual augmenta en 38 milions d'euros fins als 488,6, mentre que en el de Calvià el creixement és de 24 milions d'euros.

S'observa un any més les significatives diferències en aquesta ràtio de despesa municipal per habitant entre els municipis d'interior i els municipis turístics de la costa, on existeix una major diferència entre la població de fet i la de dret, cosa que aporta més ingressos per càpita però genera, al seu torn, majors necessitats de recursos gastats per càpita per mantenir aquesta sobrecàrrega de serveis, que suposa atendre aquesta població flotant que, no obstant això, no computa als efectes de les ràtios de despesa i d'ingressos per habitant.

Quant al pressupost de l'Ajuntament de Palma, resulta destacable el creixement de l'endeutament en gairebé 42 milions d'euros, amb una taxa de creixement interanual del +113,43%, si bé l'endeutament net creix en menor quantia (26 milions d'euros, el 5,3% del total del pressupost) mentre que en el vessant de la despesa 20 d'aquests milions es destinen a augmentar la consignació per a transferències corrents de funcionament i la resta es destina a inversions indirectes a través de transferències de capital. (Vegeu el quadre A I-114.)

En el cas de Calvià, els ingressos pressupostaris creixen especialment en les transferències de capital i l'alienació d'inversions, per sobre dels 10 milions ambdós capítols pressupostaris, fet que permet un creixement de les inversions reals directes en valors absoluts similars, entorn dels 20 milions. (Vegeu el quadre AI-115.)

Pel que fa a la despesa per habitant, resulta significatiu el creixement operat a Calvià, que situa la despesa municipal en

2.335,46 euros per habitant, xifra solament superada per Formentera (2.444,55 euros/habitant). En aquest cas, cal tenir en compte que el pressupost municipal inclou també les seves competències com a consell insular, per la qual cosa no resulten comparables en termes d'homogeneïtat metodològica. Solament el cas d'Andratx, amb 2.158,17 euros per habitant, resultaria comparable, si tenim en compte que la mitjana de la «càrrega municipal» se situa el 2009 en 1.338,74 euros per habitant i any.

13.5. L'ADMINISTRACIÓ DE L'ESTAT

La Delegació Especial d'Hisenda a les Illes Balears, com a òrgan de recaptació tributària de l'Administració de l'Estat, va obtenir el 2009 una recaptació tributària de 2.070 milions d'euros, cinc-cents cinquanta menys que l'any anterior i quatre-cents menys que en l'exercici precedent, fet que representa una disminució del -20,6%. (Vegeu el quadre I-96.)

QUADRE I–96. INGRESSOS DE LA DELACIÓ ESPECIAL D'HISENDA DE LES ILLES BALEARS (2009)

	En milions de pessetes		En milers d'euros		Var. 09/08
	2008	2009	2008	2009	(%)
Impostos sobre la renda de persones físiques	242.216	205.527	1.455.747	1.235.240	-15,15%
Impostos sobre societats	72.267	45.925	434.335	276.014	-36,45%
Resta del capítol I	12.746	8.573	76.604	51.523	-32,74%
Capítol I: Impostos directes	327.229	260.024	1.966.686	1.562.777	-20,54%
Impostos sobre el valor afegit	78.620	57.157	472.515	343.518	-27,30%
Impostos especials	2.712	1.606	16.298	9.651	-40,78%
Renda de duanes	318	227	1.912	1.363	-28,71%
Resta de capítol II	21.203	20.211	127.432	121.473	-4,68%
Capítol II: Imposts indirectes	102.853	79.201	618.157	476.005	-23,00%
Taxa sobre el joc	0	0	0	0	
Altres ingressos	3.926	5.179	23.593	31.129	31,94%
Capítol III: Taxes i altres ingressos	3.926	5.179	23.593	31.129	31,94%
Total d'ingressos tributaris	**434.007**	**344.404**	**2.608.436**	**2.069.911**	**-20,65%**

Font: Delegació Especial d'Hisenda de les Illes Balears, Agència Estatal de l'Administració Tributària (Servei d'Auditoria Interna).

En valors absoluts, la disminució de la recaptació tributària a les Balears retrocedeix a xifres de cinc anys enrere i se situa en xifres de recaptació de l'exercici del 2004.

Aquesta disminució de la recaptació obeeix a l'alentiment de l'activitat econòmica i suposa un 7,86% del PIB balear a preus de mercat (preus corrents) del 2009, és a dir, un punt i mig menys que en l'exercici anterior i 3,7 punts per sota de l'any precedent, mentre que en el context de l'Estat els ingressos tributaris totals el 2009 varen baixar al 8,2% del PIB, enfront del 15,8% de l'exercici anterior.

La disminució de la recaptació a les Balears és superior a la mitjana de l'Estat (-14,4%) i afecta tots els tributs importants: si la caiguda en l'IRPF és de 220 milions d'euros, més contundent és la caiguda dels beneficis de les empreses, amb una disminució de 158 milions d'euros en la recaptació de l'impost de societats (-36%) a acumular a una baixada del 34% ja l'any anterior, i al tràfic mercantil en general, amb una baixada de 129 milions d'euros (-27,3%) en la recaptació de l'impost sobre el valor afegit (IVA), amb tot inferior a la caiguda nacional (-30,1%).

S'aprecia ja aquesta disminució de l'activitat en les rendes de les persones físiques, la recaptació de l'IRPF la variació interanual del qual és del -15,15% (més accentuada que el -10,5% de caiguda mitjana de recaptació de l'IRPF a l'Estat). No obstant això, encara s'aprecia una certa demora en la incidència de la crisi sobre la recaptació de l'IRPF per causes motivades per la pròpia mecànica de l'impost, mentre que en l'impost de societats s'aprecien ja amb tota cruesa els efectes de la crisi, amb una disminució interanual del -26,1% de la recaptació sobre les rendes obtingudes el 2008 i que són objecte d'imposició en l'exercici següent, el 2009.

També és generalitzada la caiguda de recaptació en els impostos indirectes (IVA, duanes, impostos especials sobre tabacs, alcohol, etc.) amb caigudes properes al 30% originades tant per la retracció del consum intern com per la caiguda de la despesa turística, mentre que les taxes i altres ingressos presenten importants xifres de creixement relatiu, malgrat la seva escassa entitat en valors absoluts, comportament que contrasta amb el que s'observa en la mitjana de recaptació nacional, ja que les Balears quadruplica la mitjana nacional.

No pot parlar-se de desplaçament de recaptació dels impostos directes sobre la renda als impostos indirectes sobre el consum, sinó que el 2009 pot considerar-se com un exercici de caiguda generalitzada en sintonia amb l'activitat econòmica general.

Quant a la distribució de la càrrega impositiva per a l'exercici de 2009 del conjunt de la recaptació, l'anàlisi de les Balears permet apreciar que, malgrat la caiguda de recaptació, els tributs directes es mantenen en les tres quartes parts de la recaptació (75,5%), i els imposts sobre el consum (incloent taxes), la quarta part restant (24,5%). Aquest fet contrasta amb el conjunt del territori, on la recaptació tributària directa es manté entorn del 60% (58,2% el 2009) i la recaptació pels tributs indirectes té major importància relativa en el conjunt de la recaptació tributària en l'àmbit nacional, fins al 41,8%, cosa que confirma

que aquesta diferenciació de l'estructura impositiva nacional en relació amb les Balears no és un fet conjuntural.

13.6. LA CÀRREGA FISCAL A LES BALEARS[87]

Durant l'exercici del 2009, la càrrega fiscal a les Balears va ser de 7,8 milions d'euros, amb una disminució del 17,9%. Encara es manté en taxes properes a un terç del PIB balear, ja que se situa en un 29,04%, xifra que està per sota de la taxa del 2007, que va ser del 29,4%, i s'allunya del 32,84% del 2008. La causa d'això cal cercar-la lògicament en la disminució de l'activitat econòmica en general i dels ingressos de les famílies.

Aquesta càrrega fiscal es distribueix entre els tres nivells de l'Administració de forma no homogènia, disminueix lleugerament la càrrega recaptatòria per part de l'Estat i augmenta lleugerament per part de les administracions local i autonòmica. En qualsevol cas, gairebé els tres cinquens de la càrrega fiscal la recapta l'Administració de l'Estat (57,5%), mentre que els dos cinquens restants es distribueix entre l'Administració autonòmica (31%) i la local, que també puja unes dècimes, enfront del 10% de l'any anterior. (Vegeu el gràfic I-27.)

Pel que fa als ciutadans, la càrrega fiscal per habitant baixa de 8.528,67 euros per habitant i any el 2008 a 7.116,51 euros, disminució que s'aprecia en el conjunt de les comunitats autònomes. Es manté un any més com la tercera més alta de l'Estat, només superada pel País Basc i Madrid. En la mateixa línia i respecte al nivell de «pressió fiscal» en relació amb el PIB per capita, s'observa una disminució del 32,84% de l'any anterior al 29,04% el 2009, que continua essent el nivell més alt entre totes les comunitats autònomes, amb 3,4 punts per sobre de la mitjana (diferència que s'incrementa fins als 5,3 punts percentuals si no es considera Madrid pels efectes distorsionadors que pugui tenir

87. Amb referència a aquest subapartat, es consideren les definicions conceptuals següents:

Càrrega fiscal: Conjunt dels tributs recollits als capítols I, II i III dels pressuposts de les administracions públiques.

Pressió fiscal: Relació de la càrrega fiscal per habitant en relació amb el PIB per capita (a preus de mercat, preus corrents, primera estimació de l'INE).

Metodologia d'imputació per comunitats autònomes:

• Per a les administracions locals, les consignacions per capítols en els pressuposts d'ingressos de cada corporació per al 2009.

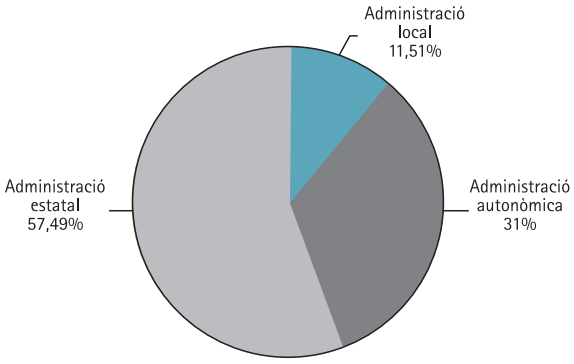
• Per a les administracions autonòmiques, les consignacions per capítols en els pressuposts d'ingressos de cada autonomia per al 2009.

• Per a l'Administració de l'Estat: la recaptació del 2009 del capítol I s'assigna a les comunitats autònomes de règim comú segons el criteri d'aplicar els percentatges definitius de l'IRPF del 2008 acordats en el Consell de Política Fiscal i Financera. La recaptació del 2009 del capítol II s'assigna a les comunitats autònomes segons el criteri de l'import que resulta d'aplicar els índexs de consum (INE) acordats com a criteri de repartiment per a l'IVA en el Consell de Política Fiscal i Financera. La recaptació del 2009 del capítol III s'assigna a les comunitats autònomes en la delegació de les quals s'han recaptat i es prorrateja la recaptació dels serveis centrals segons la recaptació de les diferents delegacions.

La càrrega fiscal per municipis s'obté afegint a la càrrega fiscal de l'Administració local la càrrega fiscal corresponent dels altres tres nivells administratius (insular, autonòmic i estatal) prorratejats.

Gràfic I-27

Càrrega fiscal per administracions a les Illes Balears (2009)

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-97. Càrrega fiscal per habitant (2009)

	PIB per càpita	Adm. local	Adm. autonòmica	Adm. estatal	Total	Pressió fiscal: CF/PIB
Illes Balears	24.510,00	818,9	2.206,28	4.091,34	7.116,51	29,04%
Castella-la Manxa	17.208,00	588,71	1.660,28	2.457,60	4.706,58	27,35%
País Basc	30.703,00	6.878,27	35,25	1.436,67	8.350,19	27,20%
Madrid	30.029,00	783,43	2.398,88	4.869,86	8.052,17	26,81%
Andalusia	17.485,00	631,24	1.536,09	2.454,28	4.621,62	26,43%
Astúries	21.523,00	504,91	1.784,82	3.356,89	5.646,62	26,24%
Catalunya	26.831,00	763,28	2.350,22	3.921,91	7.035,41	26,22%
Cantàbria	23.343,00	587,52	2.099,30	3.406,84	6.093,66	26,10%
Com. Valenciana	20.259,00	613,75	1.785,63	2.874,24	5.273,61	26,03%
Múrcia	18.619,00	650,34	1.690,71	2.483,25	4.824,30	25,91%
Galícia	19.995,00	448,91	1.502,61	2.747,47	6.014,71	25,78%
Mitjana Nacional	22.886,00	951,67	1.844,88	3.081,11	5.877,66	25,68%
Aragó	24.639,00	629,95	2.047,48	3.555,12	6.232,55	25,30%
La Rioja	24.754,00	680,89	2.085,61	3.425,66	6.192,16	25,01%
Extremadura	16.301,00	468,85	1.356,78	2.155,32	3.980,95	24,42%
Mit. Na. Depurada	22.300,39	1.073,50	1.726,05	2.497,73	5.297,29	23,75%
Castella i Lleó	22.314,00	550,29	1.660,56	2.988,74	5.199,58	23,30%
Navarra	29.598,00	592,55	6.095,27	-13,2	6.674,63	22,55%
Canàries	19.867,00	782,88	1.172,08	1.357,23	3.312,19	16,67%
Ceuta	22.208,00	1.920,21	0	1.152,34	3.072,55	13,84%
Melilla	21.250,00	1.211,56	0	1.107,48	2.319,04	10,91%

Font: Elaboració pròpia sobre dades INE, EUSTAT, AEAT i IBESTAT. Dades en euros.

la centralització dels tributs de les empreses per sobre dels coeficients adoptats pel Consell General de Política Fiscal i Financera en el repartiment de la recaptació tributària). (Vegeu el quadre I-97.)

Un any més, es confirma, des del punt de vista dels ingressos tributaris, el desequilibri detectat en les balances fiscals entre comunitats autònomes. Les Balears són la comunitat més desfavorida pel sistema, ja que la despesa pública estatal no compensa aquest desequilibri.

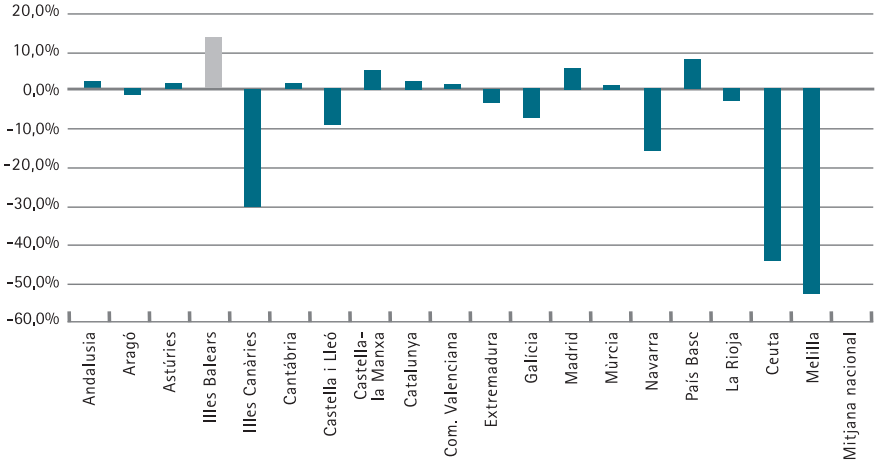
En un sistema tributari progressiu (paga més qui més guanya) i de solidaritat intercomunitari (les regions riques col·laboren en l'avanç de les menys afavorides amb la finalitat d'acostar-les a la mitjana), la realitat tributària nacional presenta a la pràctica desajusts que perjudiquen especialment les Balears.

Comparant la posició relativa de la càrrega fiscal davant la mitjana, si el sistema fos equilibrat la desviació s'hauria de correspondre amb la desviació davant la mitjana de la renda regional, en aquest cas del PIB. En el cas de les Balears, el 2009, la renda per capita dels seus ciutadans se situa un 7,1% per sobre de la mitjana nacional, mentre que els tributs que paga aquest ciutadà «tipus» són un 21,1% més elevats que els pagats pel ciutadà mitjà espanyol, si bé la tendència interanual és a disminuir aquesta diferència (36,25% el 2008).

És a dir, les dades indiquen que el ciutadà «tipus» balear paga un 13,4% més del que hauria de pagar segons la renda que percep en un escenari teòric de progressivitat equilibrada entre renda i pressió fiscal. També en aquesta dada s'observa una tendència a moderar el diferencial balear amb la mitjana nacional, ja que el 2008 el desequilibri era d'un 18,25%.

Gràfic I-28

Diferència respecte a la mitjana nacional en punts percentuals per CA.

Font: Elaboració pròpia sobre dades INE, EUSTAT, AEAT i IBAE.

En aquest sentit, l'anàlisi d'aquestes desviacions resulta especialment desfavorable per a les Balears, tal com es veu en el gràfic I-28.

S'observa que la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, seguida de Madrid i Castella-la Manxa (per aquest ordre), són les comunitats autònomes que suporten un major desequilibri per excés de càrrega fiscal en relació amb la seva riquesa, mentre que entre les comunitats de règim comú són Castella i Lleó, Galícia i Extremadura les que resulten més afavorides pel sistema vigent el 2009.

Una menció a part mereixen les comunitats autònomes que no estan subjectes al règim comú de finançament (Navarra, País Basc i les Canàries) ni les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla, si bé totes resulten afavorides atesa la mitjana de les comunitats autònomes, en especial les Canàries i Navarra, amb l'excepció del País Basc, on l'increment de la pressió impositiva de les hisendes forals ha fet canviar de signe davant la mitjana, cosa que podria ser un símptoma, en igualtat de tipus, de menors efectes de la crisi sobre l'economia basca en relació amb la resta. Quant al desglossament institucional de la càrrega fiscal en el conjunt de les

Quadre I-98. Distribució de la càrrega fiscal per administracions (2009)

	Adm. Local	Adm. Autonòmica	Adm. Estatal	Total
Andalusia	13,66%	33,24%	53,10%	100,00%
Aragó	10,11%	32,85%	57,04%	100,00%
Astúries	8,94%	31,61%	59,45%	100,00%
Illes Balears	11,51%	31,00%	57,49%	100,00%
Illes Canàries	23,64%	35,39%	40,98%	100,00%
Cantàbria	9,64%	34,45%	55,91%	100,00%
Castella i Lleó	10,58%	31,94%	57,48%	100,00%
Castella-la Manxa	12,51%	35,28%	52,22%	100,00%
Catalunya	10,85%	33,41%	55,75%	100,00%
Comunitat Valenciana	11,64%	33,86%	54,50%	100,00%
Extremadura	11,78%	34,08%	54,14%	100,00%
Galícia	9,55%	31,98%	58,47%	100,00%
Madrid	9,73%	29,79%	60,48%	100,00%
Múrcia	13,48%	35,05%	51,47%	100,00%
Navarra	8,88%	91,32%	-0,20%	100,00%
País Basc	82,37%	0,42%	17,21%	100,00%
La Rioja	11,00%	33,68%	55,32%	100,00%
Ceuta	38,46%	38,46%	23,08%	100,00%
Melilla	34,32%	34,32%	31,37%	100,00%
Mitjana Nacional	**16,19%**	**31,39%**	**52,42%**	**100,00%**

Font: Elaboració pròpia sobre dades INE, EUSTAT, AEAT i IBAE.

Quadre I-99. Distribució de la càrrega tributaria per tipus de tribut (2009)

	Població	Imposts directes	Imposts indirectes	Taxes i altres ingr.	Total
Andalusia	8.302.923	47,41%	44,91%	7,68%	100,00%
Aragó	1.345.473	54,04%	38,64%	7,32%	100,00%
Astúries	1.085.289	53,00%	41,06%	5,94%	100,00%
Illes Balears	1.095.426	38,57%	55,23%	6,20%	100,00%
Illes Canàries	2.103.992	64,36%	26,31%	9,33%	100,00%
Cantàbria	589.235	50,03%	43,73%	6,24%	100,00%
Castella i Lleó	2.563.521	50,52%	43,17%	6,31%	100,00%
Castella-la Manxa	2.081.313	43,79%	48,78%	7,44%	100,00%
Catalunya	7.475.420	57,46%	36,42%	6,12%	100,00%
Com. Valenciana	5.094.675	48,96%	43,53%	7,52%	100,00%
Extremadura	1.100.667	46,59%	45,70%	7,71%	100,00%
Galícia	2.796.089	49,00%	44,99%	6,01%	100,00%
Madrid	6.386.932	61,68%	33,25%	5,06%	100,00%
Múrcia	1.446.520	48,06%	44,76%	7,18%	100,00%
Navarra	630.578	57,84%	35,38%	6,78%	100,00%
País Basc	2.172.175	49,63%	45,67%	4,70%	100,00%
La Rioja	321.702	52,95%	39,12%	7,94%	100,00%
Ceuta	78.674	35,10%	55,33%	9,57%	100,00%
Melilla	73.460	45,81%	44,51%	9,67%	100,00%
Total Nacional	**46.744.064**	**53,14%**	**40,43%**	**6,43%**	**100,00%**

Font: Elaboració pròpia sobre dades INE, EUSTAT, AEAT i IBAE.

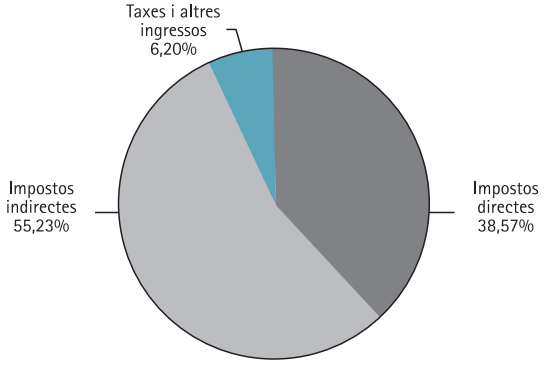
comunitats autònomes, és rellevant la diferència estructural de la gestió tributària, especialment en les comunitats de règim foral (Navarra i País Basc) així com en la de les Canàries amb el seu règim especial.

Com en anys anteriors, es nota clarament el major pes en la recaptació de les diputacions forals basques (82,37%) davant l'Administració autonòmica, la gestió tributària de la qual és merament testimonial, mentre que a la Comunitat Foral de Navarra, de caràcter uniprovincial, és l'Administració autonòmica, amb el 91,32%, la que gestiona la major part dels tributs atesa l'adscripció de la hisenda foral a aquesta administració.

Un altre cas singular és el de les Canàries, amb el seu règim especial, en què s'observa una gestió tributària excepcionalment compensada entre les diferents administracions: 23,64% les administracions locals (ajuntaments i cabildos insulars), 35,39% l'Administració autonòmica i 40,98% l'Estat. (Vegeu el quadre I-98.)

Pel que fa a la distribució «qualitativa» de la càrrega fiscal: els imposts directes (els que

Gràfic I-29
Distribució de la Càrrega Tributaria en 2009 per tipus de tribut a les Illes Balears

Font: Elaboració pròpia.

s'exigeixen individualment segons la riquesa de les persones, amb caràcter progressiu en l'IRPF i a tipus fix per al cas de les persones jurídiques); els imposts indirectes (que s'exigeixen sobre el consum, a tipus fix sobre la despesa i sense tenir en compte la capacitat econòmica del subjecte), i les taxes i altres ingressos (que tracten de repercutir al subjecte el cost dels béns o serveis públics dels quals es beneficia a títol personal, inclosos els interessos de demora en el pagament de les seves obligacions amb l'Administració), s'observa un repartiment equilibrat entre els diferents conceptes tributaris a escala nacional, en què la càrrega impositiva directa representa més de la meitat de la recaptació (53,14%) (presumiblement per la vinculació de certs imposts a valoracions cadastrals que no es veuen alterades per la crisi), mentre que la recaptació indirecta (40,43%) i les taxes i altres ingressos (6,43%) sumen l'altra meitat de la recaptació, tal com s'observa en el quadre I-99.

Una vegada més, entre les administracions autonòmiques de règim comú és la de les Balears la que representa una desviació significativa quant al contingut de la càrrega tributària, ja que la seva estructura interna es desvia significativament de la mitjana cap als imposts indirectes (sobre el consum) en detriment de la càrrega fiscal sobre els imposts directes (sobre la riquesa: rendes i patrimonis). (Vegeu el gràfic I-29.)

La importància relativa de la càrrega fiscal indirecta amb una desviació que supera ja els 15 punts percentuals sobre la mitjana nacional destaca singularment respecte a la resta de comunitats autònomes.

Una explicació plausible seria la distorsió que produeix la significativa diferència que hi ha a les Balears entre la població de fet inclosos els turistes que consumeixen i la població de fet relativa al padró d'habitants, que és la dada sobre la qual es fa l'anàlisi.

Tanmateix, encara que aquesta desviació de la mitjana s'observa, si bé en diferencials molt inferiors, a les comunitats d'Andalusia i València, no s'aprecia a Catalunya, que manté una estructura impositiva més decantada per la imposició directa, possiblement perquè la seva economia és menys dependent del turisme. El cas de les Canàries no és comparable pel seu peculiar sistema impositiu diferenciat.

Una vegada més el «fet insular», els anomenats costs de la insularitat i l'efecte que tenen sobre els preus dels béns de consum, constitueixen la raó d'aquesta desviació de la càrrega tributària, que, comparada amb la mitjana de les tres comunitats autònomes de rellevància turística, podria estimarse en una desviació del 10%.

L'anàlisi comparativa interanual entre el 2006 i el 2009 de l'evolució dels ingressos tributaris de les administracions públiques, tant en l'àmbit balear com en la resta de les comunitats, aporta una visió útil dels efectes de la crisi econòmica.

Si la mitjana nacional de càrrega fiscal per habitant el 2006 se situava en 5.459 euros i va pujar el 2007 a 6.032 euros i el 2008 a

Quadre I–100A. Càrrega fiscal per habitant 2009 a Menorca, Eivissa i Formentera per municipis

	Impostos directes	Impostos indirectes	Taxes i altres ingressos	Total	Pressió fiscal per habitant
Alaior	2.753,93	3.910,59	389,28	7.053,80	28,78%
Ciutadella de Menorca	2.771,42	3.904,92	479,46	7.155,80	29,20%
Ferreries	2.664,52	3.888,48	257,76	6.810,76	27,79%
Maó	2.795,04	3.931,39	352,08	7.078,52	28,88%
Mercadal (Es)	3.018,09	3.934,82	450,02	7.402,93	30,20%
Sant Lluís	2.896,33	3.917,08	391,13	7.204,53	29,39%
Castell (Es)	2.697,32	3.881,63	222,84	6.801,79	27,75%
Migjorn Gran (Es)	2.812,25	3.900,28	654,7	7.367,23	30,06%
Mitjana de MENORCA	**2.789,35**	**3.913,43**	**393,08**	**7.095,86**	**28,95%**
Formentera	**2.628,36**	**3.903,23**	**480,98**	**7.012,57**	**28,61%**
Eivissa	2.675,44	3.884,02	425,88	6.985,34	28,50%
Sant Antoni de Portmany	2.777,55	3.947,91	399,66	7.125,12	29,07%
Sant Josep de sa Talaia	2.771,55	3.911,77	475,47	7.158,78	29,21%
Sant Joan de Labritja	2.641,11	3.938,27	425,78	7.005,16	28,58%
Santa Eulalia del Río	2.651,76	3.892,69	428,36	6.972,82	28,45%
Mitjana d'Eivissa	**2.701,92**	**3.903,96**	**430,54**	**7.036,42**	**28,71%**

Font: Elaboració pròpia CES Balears, dades en € per habitant i any.

Quadre I-100B. Càrrega fiscal per habitant 2009 a Mallorca per municipis

	Impostos directes	Impostos indirectes	Taxes i altres ingressos	Total	Pressió fiscal per habitant
Alaró	2.554,02	3.884,91	304,51	6.743,44	27,51%
Alcúdia	2.943,48	3.914,27	627,73	7.485,48	30,54%
Algaida	2.564,37	3.926,89	200,35	6.691,61	27,30%
Andratx	3.053,18	3.978,33	537,8	7.569,31	30,88%
Artà	2.818,45	3.934,08	652,88	7.405,41	30,21%
Banyalbufar	2.701,88	3.898,48	356,94	6.957,29	28,39%
Binissalem	2.551,63	3.970,51	418,93	6.941,07	28,32%
Búger	2.575,82	3.890,66	367,39	6.833,87	27,88%
Bunyola	2.606,70	3.948,55	358,43	6.913,68	28,21%
Calvià	3.068,64	3.944,37	696,91	7.709,92	31,46%
Campanet	2.528,67	3.877,78	431,58	6.838,03	27,90%
Campos	2.662,90	3.933,85	530,74	7.127,48	29,08%
Capdepera	2.851,41	3.984,61	1.194,79	8.030,81	32,77%
Consell	2.505,33	3.895,52	428,64	6.829,50	27,86%
Costitx	2.507,60	3.904,64	235,61	6.647,85	27,12%
Deià	3.437,38	3.973,04	691,65	8.102,06	33,06%
Escorca	2.616,49	3.903,00	568,02	7.087,51	28,92%
Esporles	2.578,16	3.883,80	389,32	6.851,28	27,95%
Estellencs	2.578,56	3.963,48	404,45	6.946,48	28,34%
Felanitx	2.709,71	3.904,46	423,54	7.037,71	28,71%
Fornalutx	2.528,08	3.920,27	455,13	6.903,48	28,17%
Inca	2.662,31	3.887,57	356,38	6.906,26	28,18%
Lloret de Vistalegre	2.498,92	3.898,60	199,31	6.596,83	26,91%
Lloseta	2.639,31	3.919,67	332,96	6.891,95	28,12%
Llubí	2.531,75	3.904,60	226,71	6.663,07	27,19%
Llucmajor	2.718,05	3.967,14	532,97	7.218,15	29,45%
Manacor	2.700,60	3.896,78	375,7	6.973,08	28,45%
Mancor de la Vall	2.644,63	3.892,18	312,29	6.849,10	27,94%
Maria de la Salut	2.551,61	3.899,63	233,16	6.684,41	27,27%
Marratxí	2.633,53	3.923,05	464,8	7.021,38	28,65%
Montuïri	2.599,65	3.890,07	166,56	6.656,28	27,16%
Muro	2.856,57	3.926,57	631,42	7.414,55	30,25%
Palma	2.720,47	3.949,33	389,09	7.058,89	28,80%
Petra	2.512,65	3.901,73	231,91	6.646,29	27,12%

Continua

Quadre I-100B. Càrrega fiscal per habitant 2009 a Mallorca per municipis					
	Impostos directes	Impostos indirectes	Taxes i altres ingressos	Total	Pressió fiscal per habitant
Pollença	2.835,37	3.926,74	605,28	7.367,39	30,06%
Porreres	2.494,39	3.925,33	249,35	6.669,07	27,21%
Sa Pobla	2.629,07	3.900,37	397,19	6.926,63	28,26%
Puigpunyent	2.743,15	3.931,72	432,71	7.107,58	29,00%
Sencelles	2.474,09	3.923,02	240,81	6.637,92	27,08%
Sant Joan	2.595,92	3.942,94	379,68	6.918,54	28,23%
Sant Llorenç des Cardassar	3.122,13	3.913,35	690,08	7.725,56	31,52%
Santa Eugènia	2.586,06	3.888,12	211,44	6.685,62	27,28%
Santa Margalida	2.865,75	3.889,61	428,06	7.183,42	29,31%
Santa María del Camí	2.568,84	3.918,19	440,31	6.927,33	28,26%
Santanyí	3.007,89	3.953,94	459,54	7.421,37	30,28%
Selva	2.636,51	3.919,17	346,65	6.902,33	28,16%
Ses Salines	2.679,36	3.905,03	387,78	6.972,17	28,45%
Sineu	2.589,61	3.890,03	264,5	6.744,14	27,52%
Sóller	2.865,90	3.968,87	564,69	7.399,47	30,19%
Son Servera	2.778,50	3.965,32	624,78	7.368,60	30,06%
Valldemossa	2.819,25	3.927,53	597,17	7.343,95	29,96%
Vilafranca de Bonany	2.511,98	3.872,23	157,97	6.542,19	26,69%
Ariany	2.515,38	3.890,01	162,01	6.567,40	26,79%
Mitjana Mallorca	2.764,49	3.963,69	466,2	7.194,38	29,35%

Font: Elaboració pròpia CES Balears, dades en € per habitant i any.

6.749 euros, el 2009 es trenca la tendència i la càrrega fiscal per habitant baixa un 13%, fins als 5.877,7 euros, en un entorn de gairebé absència d'inflació, la qual cosa indica també que en les administracions públiques ja hi ha els efectes de la crisi econòmica.

Un vegada més, cal fer una reserva metodològica, ja que l'estimació de la càrrega fiscal de les administracions autonòmiques i locals (i el seu creixement relatiu) corresponen a la dada dels seus pressuposts, que es basa en gran manera en els pagaments a compte que efectua l'Estat segons la recaptació tributària d'exercicis anteriors, la qual no preveia una disminució de la recaptació. D'aquí els dèficits i les quanties a tornar que s'han produït amb les liquidacions definitives del 2008, que es varen presentar el juliol de 2010, circumstància que és més que previsible que es repeteixi amb les xifres del 2009 quan es liquidin el 2011.

13.6.1. La pressió fiscal a nivell local

En l'àmbit intern balear, la pressió fiscal per illes i per municipis l'any 2009 torna a baixar de la barrera del 30% (fins al 29,4%), en sintonia amb l'evolució de l'economia local.

En l'àmbit interinsular, es manté l'equilibri i la falta de diferències significatives. La mitjana dels municipis de Mallorca queden lleugerament per sobre de la mitjana (trenta centèsimes de punt), mentre que Eivissa (trenta-tres centèsimes), Formentera (quaranta-tres centèsimes) i Menorca (nou centèsimes) queden per sota de la mitjana interinsular.

Un any més són els municipis turístics costaners de Mallorca, amb Deià, Capdepera, Sant Llorenç i Calvià al capdavant, els que lideren la classificació segons la pressió fiscal per habitant, amb taxes superiors al 31% sobre el PIB per capita; en canvi, a la coa hi ha els municipis d'interior de menor grandària, amb taxes entorn del 30%, amb un diferencial de més de nou punts entre el primer i el darrer, mentre que la pressió fiscal es manté més homogènia entre els municipis de Menorca i Eivissa-Formentera, on el diferencial escassament supera un punt percentual. (Vegeu els quadres I-100 A i I-100 B.)

14

MEDI AMBIENT

RESUM

En matèria de territori l'any 2009 es caracteritza per una disminució de la pressió urbanística en sòl rústic, fruit de la disminució de demanda, la qual probablement sigui conseqüència de la crisi econòmica. Així i tot cal destacar l'augment dels expedients de disciplina urbanística.

Les reserves hídriques de Menorca s'han mantingut pràcticament constants al llarg de l'any, com en anys anteriors (malgrat que en aquesta illa el nivell de precipitacions ha estat un 13% inferior al de l'any anterior), mentre que a Mallorca i Eivissa se n'ha registrat un augment. Aquesta variació a les dues darreres illes esmentades s'explica per l'alt nivell de precipitació durant la primavera, i també a la segona meitat de setembre i la primera de desembre, que compensaren amb escreix el dèficit hídric dels mesos d'octubre i de novembre. També cal destacar la disminució del volum d'aigua dessalada, sensiblement inferior a anys anteriors, causada per l'elevada pluviometria registrada al llarg de l'any, i la disminució de la pressió turística fruit també de la crisi econòmica.

S'observa que segueix creixent l'energia d'origen fotovoltaic (un 284% més que el 2008), que l'any anterior ja va experimentar un important augment, mentre que disminueix l'energia obtinguda de residus sòlids (un 11,3% inferior a l'any anterior), malgrat que continua essent la que presenta un percentatge superior entre les energies de règim especial, amb un 56,1% (l'any anterior representava el 76,9% del total).

Les dades corresponents a la producció i el tractament de residus a Mallorca el 2009 donen una disminució del 6,5%. Pel que fa a Menorca, la disminució és del 4,1%. A les Pitiüses se'n recolliren un 9,2% menys que l'any anterior. El 2009 es va continuar amb el Pla de la Qualitat de les Aigües de Bany, en el qual s'emmarca el Pla de Neteja del Litoral Balear, amb un total de 254.713 quilograms, la qual cosa suposa un augment del 13,4% respecte de l'any anterior.

En relació als incendis forestals, malgrat l'augment de la superfície cremada (un 144% superior a l'any anterior), es manté la tendència a la baixa experimentada en els darrera anys.

En dos anys el nombre d'Agendes Local 21 amb el pla d'acció ratificat per la CBMA ha augmentat en 8 municipis.

14.1. INTRODUCCIÓ

L'anàlisi del medi ambient a les Illes Balears es fa a partir dels apartats següents: els recursos naturals, els residus, el litoral, el patrimoni natural, els altres àmbits d'anàlisi del medi ambient, l'estat del medi ambient a les Illes Balears, i, els indicadors de sostenibilitat socioecològica de les Illes Balears (2003-2008).

14.2. RECURSOS NATURALS

En aquest apartat analitzam el territori, l'aigua i l'energia.

14.2.1. EL TERRITORI

En aquest apartat analitzam el Conveni Europeu del Paisatge i la disciplina urbanística.

14.2.1.1. El Conveni Europeu del Paisatge

El Consell de Mallorca, per acord adoptat en Ple el dia 4 de febrer de 2008, es va adherir als principis, els objectius i les mesures contingudes en el Conveni

Europeu del Paisatge. Així mateix, en l'apartat segon de l'acord esmentat, el Consell de Mallorca va sol·licitar «als òrgans competents de la Xarxa Europea de Poders Locals i Regionals per a l'Aplicació del Conveni Europeu del Paisatge (RECEP-ENELC), l'ingres del Consell Insular de Mallorca, en qualitat de membre, en aquesta Xarxa».

Dins d'aquest marc, el 2009 es publicaren les Bases per a una estratègia de paisatge de Mallorca. Aquesta estratègia, formulada des del Departament de Territori del Consell de Mallorca en l'àmbit de les competències del Consell Insular, s'organitza en quatre grans capítols:

- El primer s'ocupa de les bases o els fonaments de l'estratègia de paisatge.
- El segon capítol aborda els criteris que han de guiar l'estratègia de paisatge del Consell de Mallorca
- El tercer capítol recull els objectius de l'estratègia de paisatge de Mallorca, articulats en set grans eixos.
- L'últim capítol conté les línies d'actuació previstes i l'enunciat i justificació dels projectes que desenvolupen els objectius prèviament presentats.

Els objectius de l'estratègia de paisatge, esmentats en el tercer capítol del document, són:

- Formular una política de paisatge específica, integral i coordinada.
- Fomentar el coneixement, la sensibilització i la participació pública en matèria de paisatge.
- Protegir i valorar els grans conjunts paisatgístics.
- Millorar, recuperar i/o requalificar el paisatge en àmbits supramunicipals.
- Salvaguardar i gestionar els valors del paisatge rural en cooperació amb la política agrària del Consell de Mallorca.
- Fomentar l'accés públic al paisatge.
- Dur a terme iniciatives de cooperació i implicació internacional en matèria de paisatge.

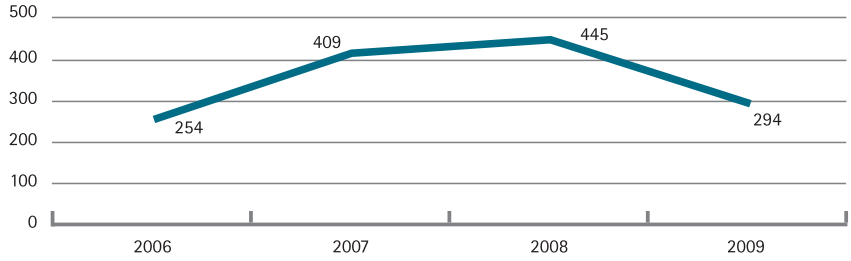
14.2.1.1. La disciplina urbanística

En relació amb el nombre d'expedients tramitats per construir habitatges en sòl rústic a Mallorca el 2009, disposam de les dades del nombre d'expedients aprovats de construcció d'habitatge en sòl rústic, que ha estat de 294, xifra que romp la tendència a l'alça dels darrers tres anys. (Vegeu el gràfic I-30.)

Pel que fa a les declaracions d'interès general, el 2009 se n'han tramitat un total de 264 a l'illa de Mallorca, dels quals 95 han estat sol·licitats, 120 resolts i 49 aprovats. (Vegeu el gràfic AI-61.)

Quant al nombre d'expedients de disciplina urbanística incoats a Mallorca el 2009, va ser de 249, la segona xifra més alta registrada des que els consells insulars tenen competències en aquest àmbit (el 2008 s'incoaren 251 expedients). (Vegeu el gràfic AI-62.)

Gràfic I-30
Resolucions favorables a Mallorca per construir habitatges en sòl rústic (2006–2008)

Font: Departament del Territori. Consell de Mallorca.

Pel que fa a l'illa de Menorca, durant l'exercici de 2009 no s'ha autoritzat la construcció de cap habitatge en sòl rústic, atès que el Pla Territorial de Menorca prohibeix aquest tipus de construcció, i s'han aprovat un total de 3 declaracions d'interès general. (Vegeu el gràfic AI-63.)

Quant als expedients de disciplina urbanística en sòl rústic, dades aportades pel Consorci per a la Protecció de la Legalitat Urbanística del Sòl Rústic de l'Illa de Menorca, s'han iniciat un total de 55 expedients.

Pel que fa al nombre d'habitatges en sòl rústic informats favorablement segons el Departament de Política Territorial i Paisatge del Consell d'Eivissa el 2009, va ser de 70, la qual cosa suposa una reducció del 29% respecte de l'any anterior. (Vegeu el gràfic AI-64.)

Pel que fa als expedients de declaració d'interès general, aprovats favorablement en l'exercici de 2009, varen ser un total de 12, que suposen una disminució del 14% respecte del 2008. (Vegeu el gràfic AI-65.)

Finalment, en matèria de disciplina urbanística, el Departament de Política Territorial del Consell d'Eivissa ha iniciat durant el 2009 un total de 63 expedients de disciplina urbanística.

14.2.2. L'AIGUA

En aquest apartat s'analitza l'evolució de les reserves hídriques, l'aigua dessalada, i l'avaluació ambiental estratègica del Pla Hidrològic de les Illes Balears.

a) Les reserves hídriques

L'evolució de les reserves hídriques en el conjunt de les Illes Balears en el decurs del 2009 es detallen en el gràfic I-31.

En el gràfic es pot constatar que les reserves hídriques de Menorca han mantingut pràcticament constant les seves reserves al

llarg de l'any, com en anys anteriors (malgrat que en aquesta illa el nivell de precipitacions ha estat un 13% inferior al de l'any anterior), mentre que a Mallorca i Eivissa se n'ha registrat un augment. Aquesta variació a les dues darreres illes esmentades s'explica per l'alt nivell de precipitació durant la primavera, i també a la segona meitat de setembre i la primera de desembre, que compensaren amb escreix el dèficit hídric dels mesos d'octubre i de novembre.

Pel que fa a l'evolució interanual, Mallorca presenta els millors valors dels darrers anys amb un augment del 22,7% respecte de l'any anterior, mentre que Menorca pràcticament repeteix valors (presenta un descens del 0,4% respecte de l'any anterior), i Eivissa experimenta un augment del 10% respecte del 2008, si bé les seves reserves foren majors el 2006. (Vegeu el gràfic AI-66.)

b) L'aigua dessalada

El volum d'aigua dessalada el 2009 en el conjunt de les Illes Balears va ser de 14.770.783 metres cúbics. Per illes, les quantitats són les que s'esmenten en el quadre AI-116 i gràfic AI-67.

L'evolució, a falta de les dades del 2008, són les que es visualitzen en el gràfic AI-68.

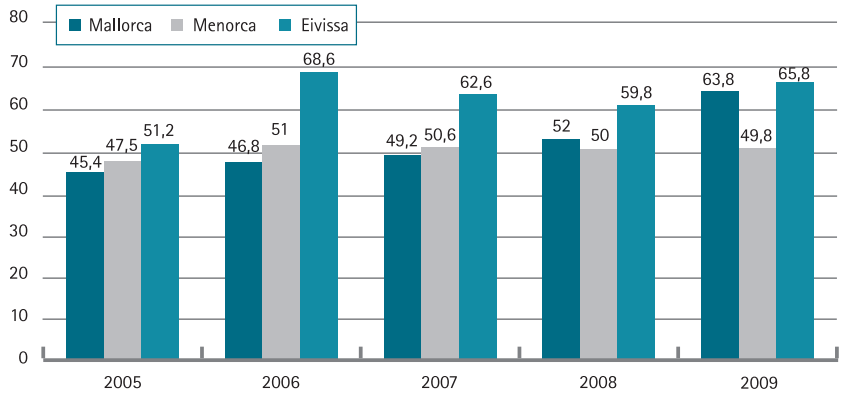
En qualsevol cas, la tendència és a la baixa, bàsicament a causa de dos factors: l'elevada pluviometria registrada al llarg de l'any i la disminució de la pressió turística causada per la crisi econòmica.

c) L'avaluació ambiental estratègica del Pla Hidrològic de les Illes Balears

El juny del 2009 es va publicar, en el marc del Pla Hidrològic de les Illes Balears, l'Informe de sostenibilitat ambiental. En

Gràfic I-31

Variació interanual de les reserves hídriques (2005–2009)

Font: Direcció General de Recursos Hídrics. Conselleria de Medi Ambient.

aquest document s'identifiquen, es descriuen i s'avaluen les repercussions ambientals del Pla Hidrològic, el contingut del qual s'adapta al que estableix a l'article 87 de la Llei 11/2006, de 14 de setembre, d'avaluacions d'impacte ambiental i avaluacions ambientals estratègiques a les Illes Balears; a les recomanacions que es recullen en l'informe tècnic elaborat pel Servei d'Assessorament Ambiental de la Comissió Balear de Medi Ambient, i a les directrius i les recomanacions efectuades en el marc de les reunions de planificació hidrològica del Ministeri de Medi Ambient, Medi Rural i Marí.

De tota manera, atès que en l'actual fase d'aplicació del Pla encara hi ha moltes incerteses, la predicció dels efectes de l'aplicació del Pla es fan a l'informe en un context global que requereix fer hipòtesis pel que fa a l'evolució ambiental i socioeconòmica de l'àmbit d'actuació.

En qualsevol cas, l'avaluació del Pla tracta, en primer lloc, de l'anàlisi dels efectes significatius sobre el medi ambient en base als objectius, els criteris i els principis pels quals es regeix el Pla, i s'arriba a la conclusió que les principals repercussions ambientals del Pla són funció dels projectes o les accions específiques que generi la seva posterior execució, atès que amb caràcter general es conclou que els objectius del Pla són coherents amb les prioritats ambientals d'àmbit internacional i comunitari.

Per això, a l'informe s'han analitzat de forma genèrica les repercussions potencials previstes en el medi ambient que presenten les accions plantejades, sense perjudici de l'anàlisi futura dels impactes ambientals de cadascun dels projectes en el seu àmbit d'actuació.

Identificats els aspectes més rellevants des del punt de vista ambiental, es proposen, finalment, una sèrie de recomanacions per mitjà d'una sèrie de directrius i criteris que seran d'aplicació per avaluar-los més detalladament en fases següents.

14.2.3. L'energia

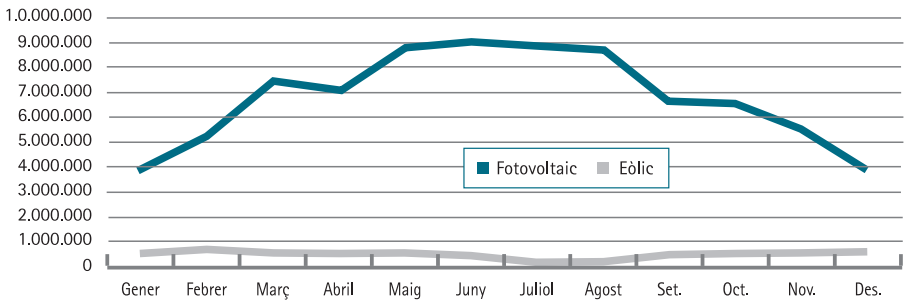
La producció d'energia de règim especial en el conjunt de les Illes Balears en el decurs del 2009 es mostra en el quadre AI-117 i en el gràfic AI-69.

S'observa que continua creixent l'energia d'origen fotovoltaic (un 284% més que el 2008), mentre que disminueix l'energia obtinguda de residus sòlids (un 11,3% inferior a l'any anterior), malgrat que continua essent la que presenta un percentatge superior entre les energies de règim especial, amb un 56,1% (l'any anterior representava el 76,9% del total). (Vegueu el gràfic AI-70.)

L'evolució mensual del conjunt de les energies renovables en l'àmbit de les Illes Balears 2009 es visualitza en el gràfic I-32.

Cal indicar que la generació d'energia elèctrica en règim especial a les Balears continua essent reduïda i, en qualsevol cas, es troba molt lluny dels objectius prevists per la Unió Europea per al 2020, quan es pretén que el 40% de la producció d'energia elèctrica sigui d'origen renovable. El 2009 va representar tan sols el 3,9% de l'energia elèctrica consumida.

Gràfic I-32
Evolució de les energies renovables (2009)

Font: GESA.

Pel que fa a l'aportació per illes, es pot comprovar que Mallorca amb un 92,5% continua essent la de major aportació, malgrat que experimenta un lleuger retrocés percentual respecte de l'any anterior. (Vegeu el gràfic AI-71.)

14.3 Els residus

Les dades corresponents a la producció i el tractament de residus a Mallorca el 2009 es poden consultar en el quadre AI-118 i en el gràfic AI-72.

Percentualment, la fracció reciclable representa el 8,31% sobre el total anual (el 2008 representava el 8,12%); la matèria orgànica, el 16,77% (el 17,83% el 2008), i la fracció de rebuig, el 74,92% (el 74,05% el 2008).

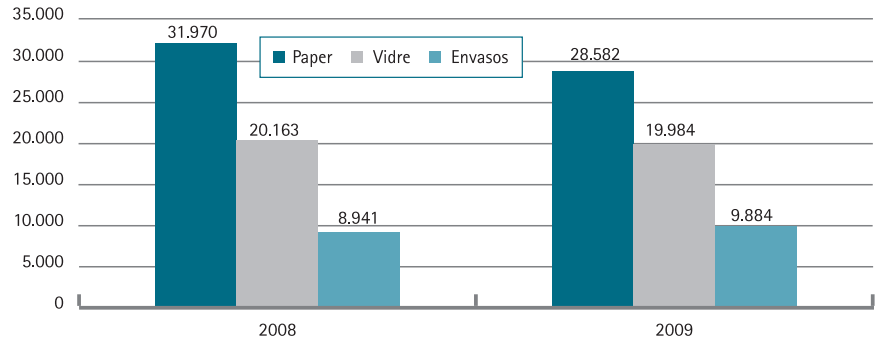
Pel que fa a la recollida selectiva a Mallorca el 2009, les fraccions que la componen es detallen en el gràfic AI-73.

La majoria de l'aportació (48,90%), com en anys anteriors, és la del paper, seguit del vidre (34,19%) i els envasos (16,91%). Sobre el total anual, el paper representa el 4,1%, el vidre el 2,8% i els envasos l'1,4%, percentatges molt semblants a l'any anterior. L'evolució de les diferents fraccions en els darrers dos anys es visualitza en el gràfic I-33.

Pel que fa a l'aportació de la matèria orgànica en detall, s'exposen les dades en el gràfic AI-74.

Els llots de depuradora són el concepte pel qual es continua recollint una major quantitat de matèria orgànica (65,3%), seguit de les restes de poda i jardineria (26,8%) i la fracció orgànica dels residus municipals (FORM) (7,9%). Sobre el total anual, els llots de depuradores representen el 10,95%; les restes de poda i jardineria, el 4,50%, i la fracció orgànica dels residus municipals, l'1,32%. La seva comparativa amb el 2008 es visualitza en el gràfic AI-75.

Gràfic I-33
Evolució de la recollida selectiva a Mallorca 2008–2009 (Tones)

Font: Direcció Insular de Gestió de Residus. Consell de Mallorca.

En la fracció de rebuig s'inclouen les 295.472 tones de residus incinerats, que representen el 42,01% sobre el total i que experimenta una disminució del 7% respecte de l'any anterior, i les 226.517 tones de residus abocats, que representen el 32,21% del total i experimenta una disminució del 5% respecte del 2008.

Finalment, la distribució segons el tractament seguit dels residus sòlids urbans a Mallorca es detalla en el gràfic AI-76.

La comparativa respecte del 2008 es visualitza en el gràfic AI-77.

Pel que fa a Menorca, el 2009 el Consorci prengué algunes decisions importants en el sentit de no admetre algunes fraccions de residus que actualment poden ser valorades a l'illa, com els residus voluminosos o el material d'excavació. Amb aquesta mesura s'ha aconseguit augmentar la vida útil de l'abocador i s'ha evitat el consum d'espai innecessari per part de materials valorables, a més de reduir els impactes negatius de generació de lixiviats i d'emissió de gasos d'efecte hivernacle.

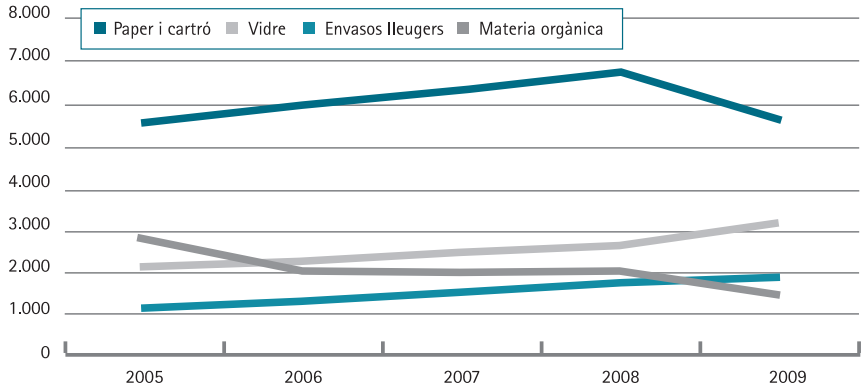
A Menorca durant el 2009 s'han generat un total de 57.493 tones de residus (un 4,1% menys que l'any anterior, que ja havia experimentat un descens), dels quals 45.468 anaren a la planta des Milà i la resta provenen de la recollida selectiva. (Vegeu el gràfic AI-78.)

De les 45.468 tones tractades a la planta de tractament mecànic i biològic des Milà l'any 2009 s'han recuperat les quantitats següents: 534,65 tones de paper i cartó, 106,06 de vidre i 88,66 d'envasos metàl·lics. A més a més, s'han compostat 18.541,05 tones de matèria orgànica. El rebuig que no s'ha pogut seleccionar per compostar o reciclar ha suposat 26.197,58 tones, les quals s'han dipositat a l'abocador controlat de residus no perillosos annex a la planta.

Pel que fa a la recollida selectiva de residus a Menorca el 2009, s'han recollit un total de 13.044 tones classificades segons s'es-

Gràfic I-34

Evolució de la recollida selectiva a Menorca (2005–2009)

Font: Consorci per a la Gestió dels Residus Sòlids Urbans i Energia de Menorca.

menta en el quadre AI-119.

Una representació en gràfic de sectors on figura el percentatge sobre el total de recollida selectiva ens ajuda a visualitzar les dades de les fraccions més importants de recollida selectiva. (Vegeu el gràfic AI-79.)

L'evolució en la recollida selectiva dels darrers sis anys es representa en el gràfic I-34.

Es veu la tendència a disminuir de la matèria orgànica enfront de la tendència ascendent d'envasos lleugers i vidre.

Les dades en l'apartat de recollides complementàries s'esmenten en el quadre AI-120.

A les Pitiüses el 2009 es recolliren un total de 131.321,91 tones de residus (un 9,20% menys que l'any anterior), de les quals 123.420,01 corresponen a l'illa d'Eivissa i la resta a Formentera. El total de residus recollits, com passava l'any passat, correspon a la suma de tot el que entra a les instal·lacions de Ca na Putxa, més els residus d'aparells elèctrics i electrònics (RAEE) que es gestionen en el centre logístic de recollida de Ca na Negreta, més la recollida selectiva municipal.

Pel que fa a les entrades als abocadors, les dades es recullen en el quadre AI-121 i en el gràfic AI-80.

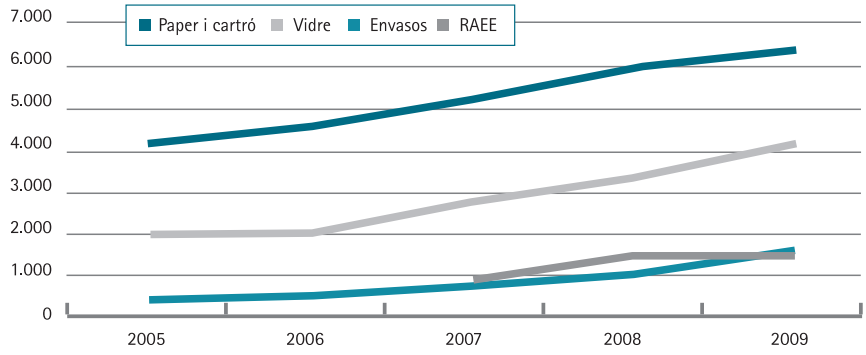
De la quantitat total d'RSU, 5.391,65 tones corresponen a l'illa de Formentera.

Pel que fa a les dades de recollida selectiva el 2009 a les Pitiüses, es donen en el quadre AI-122 i en el gràfic AI-81.

La participació de Formentera en aquestes dades són les 826,50 tones de paper, les 248,28 d'envasos, les 670,02 de vidre i les 124,15 de RAEE (residus d'aparells elèctrics i electrònics).

La variació interanual es representa en el gràfic I-35.

Gràfic I-35
Evolució de la recollida selectiva a les Pitiüses (2005-2009)

Font: Àrea de Residus. Departament de Política de Mobilitat i Activitats. Consell Insular d'Eivissa.

14.4. El litoral

El 2009 es va continuar amb el Pla de la qualitat de les aigües de bany, en el qual s'emmarca el Pla de neteja del litoral balear, amb un total de 254.713 quilograms, la qual cosa suposa un augment del 13,4% respecte de l'any anterior.

Els resultats amb més detall per a l'exercici de 2009 (mesos de juny-setembre), segons la tipologia dels residus recollits s'esmenten en el quadre AI-123.

La variació interanual (en quilograms) per tipus de residu s'expressa en el quadre AI-124.

Per tipus de material recollit, el resultat del 2009 és el que figura en el gràfic AI-82.

Per illes, en el quadre AI-125 i en el gràfic AI-83 es mostra la comparativa anual.

Si la variació interanual s'especifica per illes, s'obté el gràfic AI-84, en què es visualitza la tendència a l'alça de les recollides a Mallorca en els darrers tres anys, mentre que a la resta d'illes es manté dins els mateixos nivells.

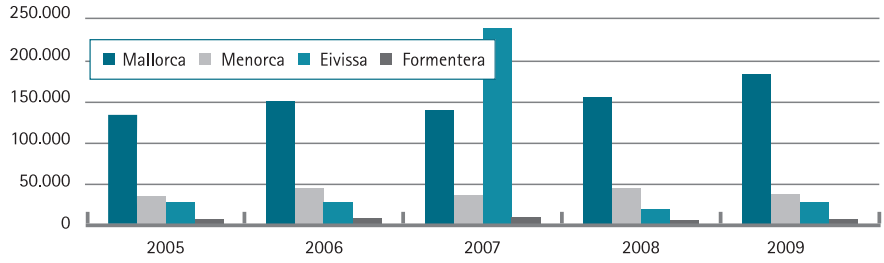
Pel que fa a la campanya de neteja de l'hivern 2008-2009, que comprèn els mesos de desembre del 2008 al juny del 2009, s'han recollit a les costes de les Illes Balears un total de 278.289,96 quilograms de residus, la qual cosa representa un augment del 80,4% respecte de l'any anterior.

La naturalesa dels residus s'esmenten en el quadre AI-126, en què es pot comprovar com, a diferència de l'any anterior, la majoria de residus són fustes naturals, seguit dels envasos i la matèria orgànica.

Per illes, les quantitats recollides s'esmenten en el quadre AI-127.

La comparativa dels tres darrers exercicis es representa en el gràfic AI-84.

Gràfic I-36
Recollides per temporades en cada illa (2005-2009)

Font: Agència Balear de l'Aigua i Qualitat Ambiental. Conselleria de Medi Ambient i Mobilitat.

Cal observar l'augment en totes les illes, sobretot a l'illa de Menorca. Per municipis, a Mallorca destaca Calvià, com l'any anterior, amb 19.605,7 quilograms, seguit de Pollença amb 17.866,8 i Llucmajor amb 14.963,8. A Menorca, el municipi en el qual es recolliren més residus va ser, un cop més, el de Ciutadella, amb 27.848,6 quilograms, que tripliquen els valors de la temporada anterior, seguit d'es Castell amb 21.500,5 i Ferreries amb 6.454,2. Pel que fa a l'illa d'Eivissa, el municipi costaner amb més quantitat de residus recollits va ser Sant Antoni, amb 9.696,8 quilogram, seguit de Sant Josep amb 8.996 i Santa Eulària amb 5.669,8.

14.5. El patrimoni natural

En aquest apartat s'estudien la vegetació i la fauna.

14.5.1. La vegetació

En aquest apartat s'estudien els incendis, les repoblacions i el Projecte Life Posidònia.

14.5.1.1. Els incendis

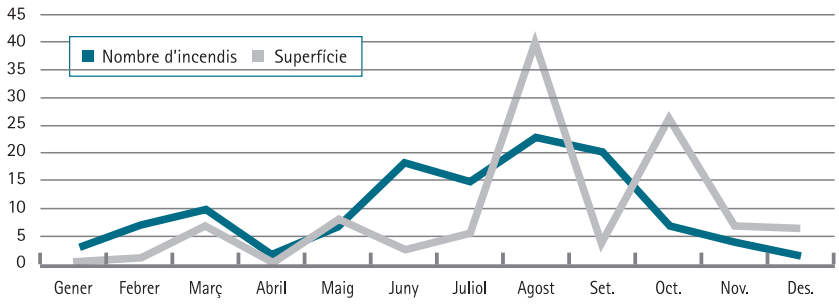
El 2009 es produïren un total de 117 sinistres (4 menys que l'any anterior), dels quals 105 afectaren una superfície inferior a una hectàrea. El resultat va ser de 109,8 hectàrees cremades en el conjunt de les Illes Balears, la qual cosa representa un augment del 144% respecte de l'any anterior. Malgrat aquest repunt en la superfície cremada, es consolida la tendència a la baixa de la superfície afectada, tal com es mostra en el gràfic AI-85.

La distribució per illes i per tipologia de la superfície afectada ens dóna com a resultat el quadre AI-128.

La distribució de superfície cremada per illes en hectàrees es visualitza en el gràfic AI-86, on s'observa que la superfície cremada a Mallorca representa el 32,5% del total, a Menorca el 32,7%, a Eivissa el 34,7% i a Formentera el 0,1%.

Pel que fa al nombre de sinistres produïts el 2009, la distribució per illes es visualitza en el gràfic AI-87.

Gràfic I-37
Evolució mensual dels incendis en el conjunt de les Illes Balears (2009)

Font: Servei de Gestió Forestal i Protecció del Sòl. Conselleria de Medi Ambient i Mobilitat.

S'observa que el 57,3% dels sinistres es produïren a Mallorca, el 22,2% a Menorca, el 14,5% a Eivissa i el 2,6% a Formentera.

La variació mensual en el conjunt de les Illes Balears, tant pel que fa al nombre d'incendis com a la superfície cremada (hectàrees) el 2009, es visualitza en el gràfic I-37.

14.5.1.2. Les repoblacions

El 2009, segons dades del Servei de Gestió Forestal i Protecció del Sòl, s'han repoblat un total de 139,37 hectàrees, un 24,4% menys que l'any anterior, amb un total de 131.860 plantes.

Per espècies, el major nombre d'unitats correspon al pi blanc (*Pinus halepensis*) amb 84.254 unitats, seguit de l'alzina (*Quercus ilex*) amb 24.546 i l'ullastre (*Olea europaea*) amb 15.024. La distribució completa per espècies es presenta en el quadre AI-129.

Per illes, a Mallorca se sembraren 124.001 unitats, a Menorca 3.251 i a les Pitiüses 4.608. (Vegeu el gràfic AI-88.)

Pel que fa a superfície repoblada, a Mallorca es repoblaren un total de 127,22 hectàrees, a Menorca 5,25 i a les Pitiüses 6,9. (Vegeu el gràfic AI-89.)

14.5.1.3. Projecte Life Posidònia

El Govern de les Illes Balears, conscient del patrimoni natural que representen els prats de posidònia, així com de la necessitat de preservar-los, elaborà i engegà, amb la participació de la Direcció General de Pesca, la Fundació Bosch i Gimpera, i l'Institut Mediterrani d'Estudis Avançats, el projecte «Protecció de praderies de posidònia a LIC de les Balears», projecte que rep el finançament europeu per decisió de la Comissió Europea de 5 de juliol de 2001, dins l'àmbit LIFE (normativa que regula l'instrument financer per al medi ambient).

En aquest àmbit, i amb l'objectiu d'evitar l'impacte ambiental que suposa el fondejat de milers d'embarcacions en el nostre litoral, en la temporada 2009, dins l'àmbit del projecte Life Posidònia, s'ha disposat de 394 punts de fondeig (els mateixos que el 2008), repartits de la mateixa forma que

l'any anterior (cal recordar que les boies vermelles corresponen a eslores de fins a 8 metres, les blanques fins a 15 metres, les grogues fins a 25 metres i les verdes fins a 35 metres).

Els resultats de la campanya 2009, comptant els amarraments amb pernoctació, es poden consultar en el quadre AI-130.

Globalment, es produeix un descens del 9,7% respecte de l'any anterior, causat probablement per la crisi econòmica. L'ocupació per tipus de boia es visualitza en el gràfic AI-90.

Es pot observar que el descens més significatiu s'ha produït a les boies vermelles, mentre que a les altres es pot considerar que es manté l'ocupació pràcticament constant.

Per mesos, la comparativa amb els dos anys anteriors es mostra en el gràfic AI-91.

Es pot veure la disminució experimentada el 2009 respecte de l'any anterior, amb excepció del mes de setembre, en el qual no va fer tan mal temps com l'any anterior.

14.5.2. La fauna

En aquest apartat estudiam la protecció d'espècies i la caça.

14.5.2.1. Protecció d'espècies

En matèria de conservació d'espècies, durant el 2009 s'aprovaren 2 plans per a la conservació de la flora i 1 per a la conservació de la fauna. En total, se'n executaren 10 de conservació de fauna i 9 de flora.

Pel que fa als recomptes, durant l'exercici del 2009 es comptabilitzaren les dades següents:

- 1 vell marí, del qual se'n feren quatre observacions segures i dues de possibles.
- Del total de voltors negres que hi ha a les Balears, hi ha hagut 13 parelles reproductores, amb un resultat de 8 polls volats.
- En el recompte anual de larves de ferreret, s'han comptabilitzat 39.229 larves, la dada més elevada des de l'inici dels plans de recuperació de l'espècie, que supera en un 3,3% el registre de l'any anterior, que ja va ser històric. L'evolució interanual es representa en el gràfic AI-92.
- En el marc del Pla per la Recuperació de la Milana, es varen localitzar un total de 25 parelles territorials, amb un total de 46 polls volats.
- Altres dades pel que fa als indicadors numèrics per al 2009 es poden consultar en el quadre AI-131.

14.5.2.2. La caça

L'any 2009 s'expediren un total de 12.107 llicències de caça a les Illes Balears, entre noves i renovades, la qual cosa suposa un descens del 10,4% respecte de l'any anterior (que ja va experimentar un descens respecte del 2007). Aquestes llicències s'han repartit de la forma següent: 10.379 a Mallorca, 849 a Menorca, 694 a Eivissa i 185 a Formentera.

En relació amb el nombre de vedats de caça

i a la superfície vedada a 31 de desembre del 2009, es registraren les dades que s'esmenten en el quadre AI-132.

En aquest quadre s'observa que, com en anys anteriors, la superfície vedada s'ha mantingut pràcticament constant en la majoria de les illes.

Finalment, i amb referència al nombre de vedats, en el conjunt de les Illes Balears s'han produït 19 altes, 4 baixes, 48 segregacions, 50 ampliacions i 39 canvis de titular.

14.6. Altres àmbits

En aquest apartat s'estudia la qualitat de l'aire, l'educació ambiental i l'Agenda Local 21.

14.6.1. La qualitat de l'aire

A l'illa de Mallorca, les dades mitjanes de 2009 pel que fa a la qualitat de l'aire es detallen en el quadre AI-133.

La variació interanual de les estacions de Bellver i Foners (les primeres que funcionaren) es visualitza en els gràfics AI-93 i AI-94.

A l'illa de Menorca, les dades mitjanes de 2009 es detallen en el quadre AI-134.

A l'illa d'Eivissa, les dades mitjanes de 2009 es detallen en el quadre AI-135.

Pel que fa als factors d'emissió de contaminants emesos a l'atmosfera, s'han calculat els factors d'emissió per al diòxid de sofre (SO_2), òxids de nitrogen (NO_2), partícules totals i diòxid de carboni (CO_2) per a les centrals tèrmiques de Balears, dades que cal tenir en compte a l'hora de valorar les emissions que emet la nostra comunitat al llarg de l'any. Es presenten els factors que corresponen als grams o quilograms de contaminants emesos per kWh produït, tenint en compte el consum anual de cada tipus de combustible (gasoil, carbó, fuel...) per a cada un dels grups que conformen les centrals tèrmiques de les Balears. (Vegeu el quadre AI-136.)

La variació d'aquests factors en els darrers anys es visualitzen en el gràfic AI-95.

D'altra banda, els inventaris d'emissions de contaminants a l'atmosfera són una eina fonamental a l'hora de recopilar la informació necessària per establir polítiques de prevenció i correcció de la contaminació. En concret, l'objectiu de l'inventari d'emissions és recopilar informació sobre el major número possible d'activitats contaminadores de l'atmosfera, estimar les seves emissions i elaborar una base de dades amb aquests resultats, amb la finalitat de tenir un coneixement exhaustiu de l'origen, la quantia i l'evolució temporal de les emissions de contaminants a l'atmosfera. En aquest sentit, el maig de 2010 es feren públics els inventaris d'emissions de les Illes Balears per al període 1990-2008, que es poden consultar a les gràfiques AI-96 i A I-97.

Les dades d'emissions de gasos d'efecte hivernacle es presenten amb la nomencla-

tura CRF (formulari comú per a informes), que és el format adoptat per informar els organismes internacionals sobre les emissions de gasos d'efecte hivernacle. Aquesta presentació en format CRF s'elabora a partir de les dades detallades de l'inventari SNAP i només s'inclouen els sis gasos o grups de composts d'efecte hivernacle. Atès que els sis gasos esmentats participen de forma diferent en la intensitat de l'efecte escalfador de l'atmosfera, les dades de tots els gasos s'han transformat al corresponent equivalent de CO_2 (les unitats són kilotones). (Vegeu el gràfic AI-98.)

Es pot observar com l'evolució dels gasos d'efecte hivernacle a les Illes Balears s'han gairebé doblat des de l'any 1990.

14.6.2. L'educació ambiental

La memòria de les actuacions dutes a terme en l'àmbit de l'educació ambiental en l'exercici del 2009 es poden estructurar en tres blocs: escola, societat i divulgació.

14.6.2.1. Educació ambiental i escola

- Programa de Centres Ecoambientals. Aquest programa, impulsat conjuntament per la Conselleria de Medi Ambient i la Conselleria d'Educació i Cultura es va iniciar el curs escolar 2004-2005, amb l'objectiu d'impulsar l'educació ambiental i els projectes d'ambientalització en els centres educatius de les Illes Balears. En el curs 2008-2009 hi han participat 218 centres i un total de 85.020 alumnes. D'aquests centres, 180 són públics, 36 concertats i 2 són privats. Per illes, hi participaren 161 centres de Mallorca, 24 de Menorca, 31 d'Eivissa i 2 de Formentera, tal com es visualitza en el gràfic AI-99.

- Mesures de foment per a l'ambientalització de centres escolars. En el marc d'aquestes mesures s'han concretat les accions següents:

  - Ajuts a centres educatius públics, dels quals s'han beneficiat 159 centres (118 de Mallorca, 16 de Menorca i 25 d'Eivissa), amb un total atorgat de 130.059 euros.
  - Subvencions a centres educatius privats, a les quals s'han acollit 29 centres (26 de concertats i 3 de privats). S'han atorgat a aquests centres 38.605 euros.

- Oferta educativa adreçada als centres educatius de les Illes Balears. Dins el primer trimestre del curs escolar (entre setembre i desembre de 2009) s'han dut a terme 117 sessions organitzades per la Direcció General de Canvi Climàtic i Educació Ambiental, en què han participat 7.983 alumnes de 82 centres educatius; i 247 sessions organitzades per altres entitats per les quals han passat 10.829 alumnes de 112 centres educatius.

- Altres accions realitzades en aquest àmbit han estat:

  - Formació del professorat, en què han participat un total de 93 professors.
  - Cicle «Cinema i paisatge», activitat feta en col·laboració amb Sa Nostra, amb 12 projeccions en les quals han participat 2.072 alumnes.

    Col·laboració amb el Centre de Protecció Animal de Son Reus, marc

en el qual s'han fet xerrades a 18 centres educatius, amb un total de 799 alumnes.

14.2.6.2. Educació ambiental i societat

- Centre de Recursos en Educació Ambiental de les Illes Balears, en el qual s'han incorporat 320 volums nous.
- Habilitació d'un nou equipament d'educació ambiental anomenat Can Salas, que té una superfície de 830,86 metres quadrats.
- Mesures de foment per a activitats d'educació ambiental, marc en el qual s'han concedit un total de 67.842 euros a 20 entitats de les Illes.

14.2.6.3. Educació ambiental i divulgació

- Participació de la Conselleria de Medi Ambient i Mobilitat a 22 fires a diferents municipis de les Illes Balears.
- Participació a efemèrides com l'Any Darwin, en què la Conselleria ha habilitat una exposició itinerant que s'ha presentat a 6 fires, o el dia mundial del medi ambient, en el marc del qual s'han ofert 90 activitats a les quals han participat unes 11.000 persones.

14.6.3 L'Agenda Local 21

En aquest apartat no detallarem el funcionament de l'Agenda Local 21, tasca ja feta en memòries anteriors, però sí que cal recordar que és un sistema de gestió global a curt, mitjà i llarg termini en el qual, mitjançant un pla d'acció, s'estableixen uns objectius ambientals, econòmics i socials, mesurables i avaluables periòdicament, per aconseguir amb la participació activa d'un fòrum ciutadà la sostenibilitat del municipi i una qualitat de vida millor dels ciutadans.

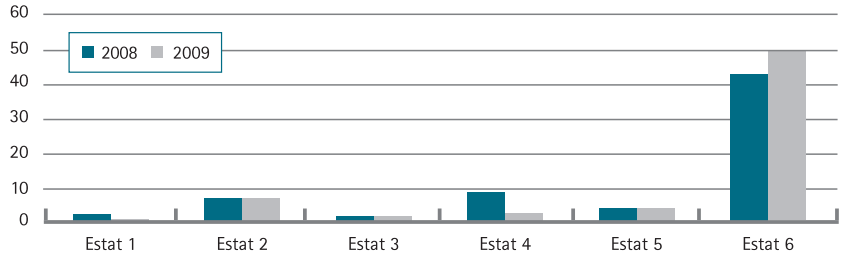
L'estat de l'Agenda a les Illes Balears és, a 31 de desembre del 2009, el que s'esmenta en el quadre AI-137.

El significat de cada estat és el següent:

- Estat 1: Han signat l'adhesió a la Carta d'Aalborg: 1 municipi.
- Estat 2: Amb el DIAGNÒSTIC començat: 7 municipis.
- Estat 3: Amb el DIAGNÒSTIC (acabat, aprovat pel Fòrum, pendent d'informar o informat pel CEI): 2 municipis.
- Estat 4: Han iniciat la redacció del PLA D'ACCIÓ: 3 municipis.
- Estat 5: Han acabat la redacció del PLA D'ACCIÓ (acabat, aprovat per l'ajuntament, pendent de validar o validat pel CEI): 4 municipis.
- Estat 6: Amb el PLA D'ACCIÓ ratificat per la Comissió Balears de Medi Ambient (CBMA) i registre: 50 municipis.

Una comparativa d'aquesta situació respecte de la que hi havia en dates similars de 2007 i 2008 es mostra en el gràfic I-38, en què es pot comprovar que en dos anys el nombre d'agendes local 21 amb el pla d'acció ratificat per la CBMA ha augmentat en 8 municipis.

Gràfic I-38
L'AL21 als municipis de les Illes Balears (2008–2009)

Font: Direcció General de Qualitat Ambiental i Litoral. Conselleria de Medi Ambient.

14.7. Estat del medi ambient a les Illes Balears

El desembre del 2009 es va publicar el primer Estat del medi ambient de les Balears 2006-2007, el qual respon a l'obligació d'elaborar aquest tipus de document, tal com ho indica la Llei 27/2006, per la qual es regulen els drets d'accés a la informació, de participació pública i d'accés a la justícia en matèria de medi ambient i que incorpora les directives 2003/4/CE i 2003/35/CE.

En l'article 8, sobre l'informe sobre l'estat del medi ambient s'indica que «les administracions públiques han d'elaborar i publicar, com a mínim cada any, un informe de conjuntura sobre l'estat del medi ambient, i cada quatre anys, un informe complet. Aquests informes han de ser d'àmbit nacional i autonòmic i, en el seu cas, local, i han d'incloure dades sobre la qualitat del medi ambient i les pressions que aquest pateixi, així com un sumari no tècnic que sigui comprensible pel públic».

Aquest primer document, elaborat per l'empresa Gabinet d'Anàlisi Ambiental i Territorial, SL, presenta la novetat d'englobar una sèrie de dades, sovint massa disperses, ordenades en els apartats «Estat», «Pressió» i «Resposta», i la proposta d'una sèrie d'indicadors basats en aquests apartats. Les pressions són les forces que provoquen alteracions sobre l'estat de l'entorn. Les respostes són les accions que es duen a terme per minvar o eliminar les pressions sobre l'entorn, sigui per part d'entitats privades o públiques. Els indicadors són valors que intenten concentrar gran part de la informació que es té de cada tema.

Un estat del medi ambient, elaborat de manera periòdica, pot ser una eina molt important per valorar els esforços fets en les etapes anteriors i per definir les direccions i les tendències futures cap a la sostenibilitat, perfilant i concretant les passes que cal seguir.

14.8.

Els indicadors de sostenibilitat socioecològica de les Illes Balears (2003-2008)[88]

La sostenibilitat avalua les possibilitats de supervivència de la humanitat i l'aplicació de criteris morals de justícia, precaució i solidaritat. La realitat ens dóna prou mostres de greus conflictes ambientals i socials —fam, guerres, epidèmies...—, que tenen l'origen en la competitivitat, l'acumulació i el domini entre persones i sobre l'entorn. Però el debat públic sobre aquests problemes se centra sovint en l'anàlisi d'agregats monetaris, com ara el PIB, o l'evolució dels contingents demogràfics, especialment migratoris provinents de països empobrits. Altres informacions estadístiques de caire social i ambiental —com ara la distribució de l'ingrés, el consum de recursos o la contaminació— no estan a l'abast, o no tenen la mateixa prioritat.

La societat balear té una certa tradició d'informació i participació pública en matèria de defensa territorial, promoguda per les reivindicacions ecologistes de caire diferent: antagonista, ciutadà, empresarial, acadèmic...La preocupació per difondre indicadors estadístics socioecològics sorgeix primerament de l'associacionisme científic[89] i ecologista[90], per argumentar les denúncies d'abús i donar suport a les campanyes favorables a la contenció del creixement. Només molt recentment s'ha fet la síntesi de la informació ambiental més a l'abast per part de l'administració competent.[91] La tasca més continuada de difusió d'informació i promoció del debat públic ha estat a càrrec de l'Observatori Socioambiental de Menorca.[92] Tanmateix, el CES i l'Institut Mediterrani d'Estudis Avançats[93] o de la Direcció General d'Economia del Govern de les Illes Balears[94] continuen reclamant l'establiment de sistemes d'indicadors de sostenibilitat. Consideram que això és particularment necessari pel que fa a l'estat del medi ambient,[95] el territori i la sostenibilitat -temes que centren bona part del debat polític-.

88. Aquest apartat ha estat elaborat per Macià Blázquez Salom, professor de la UIB i conseller del CES, en base a l'estudi de Murray, I. (coord.) (2010). Els indicadors de sosteniblitat socioecològica de les Illes Balears (2003-2008). Grup d´Investigació sobre Sostenibilitat i Territori, Universitat de les Illes Balears. El qual va ser finançat per Colonya, Caixa Pollença i Sampol Ingeniería y Obras, SA, amb el suport del projecte d'investigació titulat «La Geoeconomía y la Geopolítica turística. Análisis de la glocalización turística balear, implicaciones socioambientales» (CSO2009-08400) del Pla Nacional d'I+D+I del Ministeri de Ciència i Innovació. El portal web de l'Observatori de Sostenibilitat i Territori de la UIB (www.uib.cat/ost) conté l'informe complet il·lustrat i les taules d'informació estadística.

89. La Societat Balear d'Història Natural de les Balears elaborà l'«Estat del Medi Ambient de les Illes Balears», a partir de 1993 i fins al 2004.

90. Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (1999). «Mallorca, al límit. És hora d'aturar!». Els temes del GOB, núm. 1.

91. Gabinet d'Anàlisi Ambiental i Territorial, SL (2009). «Estat del Medi Ambient a les Illes Balears 2006-2007». Conselleria de Medi Ambient, Govern de les Illes Balears.
http://www.caib.es/sacmicrofront/contenido.do?mkey=M10020813563z613684139&lang=CA&cont=17690

92. Projecte de l'Institut d'Estudis Menorquins, http://www.obsam.cat.

93. Sistema d'indicadors per a la gestió integrada de la zona costanera de les Illes Balears (Dictamen 5/2007 del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears), http://www.costabalearsostenible.com.

94. Manera, C. i Murray, I. (2009). «Mesurar l'economia balear amb l'òptica ambiental: anotacions preliminars i proposta de treball». Butlletí de Conjuntura Econòmica de les Illes Balears, novembre 2009, pàg. 60-65.
www.caib.es/sacmicrofont/noticias.do?idsite_227&tipo=1450&lang=ca&campa=yes.

95. En la línia del CES Cantàbria.

L'àrea de sostenibilitat del Centre d'Investigació i Tecnologies Turístiques de les Illes Balears assumí l'anàlisi de la sostenibilitat per al període 1989-2003.[96] Part d'aquell col·lectiu d'investigadors ara forma part del Grup d'Investigació sobre Sostenibilitat i Territori (GIST), que ha desenvolupat una actualització d'aquella tasca fins al 2008,[97] any que és un punt d'inflexió i crisi sistèmica global. A continuació, es presenten alguns resultats de l'estudi del GIST:

Els principals resultats de l'estudi *Els indicadors de sostenibilitat socioecològica de les Illes Balears 2003-2008*

La primera i principal conclusió de l'estudi és la deficient informació estadística social i ambiental de les Illes Balears. A més, molt sovint la informació, en cas d'estar disponible, resulta ser quasi sempre de mala qualitat, poc sistematitzada, amb manca de sèries temporals i desagregacions espacials.

S'han definit tretze àmbits de sostenibilitat classificats en tres blocs: indicadors de caire socioeconòmic (àmbit sociodemogràfic, àmbit sociolaboral, accés a l'habitatge, àmbit turístic); indicadors de caire territorial (capacitat d'allotjament, transport i mobilitat, espais naturals protegits), i indicadors del metabolisme socioeconòmic (inputs: fluxos de materials importats directes, requeriments energètics exosomàtics, requeriments hídrics; outputs: residus sòlids urbans, emissions de gasos d'efecte hivernacle, aigües residuals).

Indicadors socioeconòmics:

1 Àmbit sociodemogràfic per mitjà de l'indicador diari de pressió humana (IDPH), que estima el nombre de persones que hi ha cada dia a les Illes. L'IDPH mitjà de les Balears ha passat d'1,28 milions de persones el 2005 a 1,38 milions el 2008. La **població flotant** mitjana el 2005 va ser de 303,6 mil persones i el 2008 de 315,8 mil persones. Els màxims es donen en la primera meitat del mes d'agost de cada any, en què s'assoleixen valors punta d'1,84 milions de persones l'any 2005 (1,9 vegades la població empadronada) i 1,93 milions el 2008 (1,8 vegades el registre padronal). Totes les taxes per càpita presentades a continuació es calculen en base a la població resident, sense tenir en compte l'impacte de la població flotant. Com es pot observar, en el cas de les Balears, per la seva especialització turística, l'impacte de la població flotant és molt important respecte a d'altres indrets, i per tant, els resultats dels indicadors per càpita no són homogenis i presenten estimacions esbiaixades.[98]

96. Blázquez, M.; Murray, I. i Garau, J.M. 2002). *El tercer boom. Indicadors de sostenibilitat del turismo de les Illes Balears 1989-1999*. Palma: CITTIB i Editorial Lleonard Muntaner. Andreu, N.; Blázquez, M.; López, S.; Mas, Ll.; Mateu, J.; Morell, F.; Murray, I i Truyols, G. (2003). *La mesura de la sostenibilitat del turisme a les Illes Balears*. Palma: Conselleria de Turisme, Govern de les Illes Balears i Universitat de les Illes Balears.

97. Murray, I. (coord.) (2010). *Els indicadors de sosteniblitat socioecològica de les Illes Balears (2003-2008)*. Grup d'Investigació sobre Sostenibilitat i Territori, Universitat de les Illes Balears. http://www.uib.cat/ost/.

98. Nota metodològica: Quan fem comparatives interregionals o internacionals, seria desitjable poder tenir en compta aquest efecte de la població flotant. No en el sentit de descomptar l'impacte global sobre el territori, sinó a l'hora de poder assignar d'aquest impacte global, quina part s'ha generat per part de la població resident (Impacte 1: impactes generats per la població resident respecte a la població resident) i quina part cal imputar a la població flotant

2 Àmbit sociolaboral:

2.1 En relació amb la **desigualtat en la distribució dels salaris**, la major part dels treballadors de les Illes (42%) l'any 2007 perceberen entre 0 i 1,5 vegades el salari mínim interprofessional (7.988,4 euros/any). El mateix 2007, en els nivells salarials inferiors hi havia 64 mil persones amb un salari mitjà de 1.880 euros/any i uns altres 65 mil treballadors amb una retribució mitjana de 6.173 euros/any. Mentre que a l'extrem superior, 4.099 persones percebien un salari mitjà de 134.487 euros/any.[99]

2.2. **La contractació** caigué a partir del 2007, sobretot en els sectors de la construcció i dels serveis, davallada que continuà el 2008 amb minves de 23.000 i 33.000 contractes respectivament.

2.3. La major part dels contractes laborals (el 86%) corresponen als de durada determinada, formatius i d'altres. **L'indicador de qualitat laboral (IQL)** en el període 2003-2008 mostra de forma constant que menys del 15% del total de contractes laborals són indefinits.

2.4. La **taxa d'atur** de les Balears mostra que s'ha passat d'unes 36,4 mil persones aturades a les Balears (taxa del 7,2%) del 2005 a unes 57,8 mil el 2008 (taxa del 10,2%). Les Illes Balears es troben entre les comunitats espanyoles que experimenten un increment més gran de la taxa d'atur entre 2005 i 2008 (58,8%). El 2008, Eivissa tenia la taxa d'atur més elevada (11,9%), seguida de Formentera (10,7%), Menorca (10,63%) i Mallorca (9,46%).

2.5. La **taxa de dependència**[100] de Menorca era del 40,9%, com la de Mallorca, enfront de la d'Eivissa i Formentera amb 33,4% de la població.

2.6. La **taxa d'estrangeria**[101] de Menorca (15,3%) se situa sensiblement per sota de la mitjana balear (20,8%), però per sobre de la mitjana espanyola (11,4%).

3 D'altra banda, **l'accés a l'habitatge** ha estat analitzat mitjançant diversos indicadors, per esbrinar l'esforç financer que una persona ha de fer per accedir a un habitatge, ja sigui de lloguer o de compra. Al llarg dels primers anys del període, **l'esforç teòric per a l'adqui-**

98. (Impacte 2: impactes generats per la població flotant respecte a la població flotant). La suma dels dos efectes computa els impactes totals sobre població total (Impacte 3). El biaix, a l'hora de fer comparatives interregionals o internacionals, és produeix en aquells casos, com passa a Balears, en què la població flotant és important, respecte d'aquelles regions on no ho és. Llavors, realment lo que estem comparant és què en el cas de Balears estem estimant (Impacte 4: impactes totals sobre població resident), mentre que si el comparem amb un territori que no té població flotant, llavors l'estem comparant amb un càlcul d'Impacte 1, la qual cosa, provoca al fer la comparativa, un biaix a l'alça en les estimacions de Balears.

99. Font: AEAT a Informació Estadístic – Publicacions - Mercat de Treball i Pensions a les Fonts Tributàries - Assalariats, percepcions salarials i salaris per Comunitat Autònoma, trams de salari i sexe.

100. La taxa de dependència segons l'edat d'una població és la proporció existent entre el grup d'inactius en raó de la seva edat (menors de 14 i majors de 65 anys) i els teòricament actius (població del tram d'edats entre 15 i 64 anys).

101. La taxa d'estrangeria indica el pes que té la població de nacionalitat estrangera sobre el total dela població empadronada.

sició d'un habitatge (ETAH) es va mantenir estable, a causa sobretot del baix import de la quota mitjana de les hipoteques, que era aproximadament d'uns 540 euros/mes (2003). Al llarg de tot el període s'ha ampliat el termini d'amortització de les hipoteques i els tipus d'interès anaren davallant. Així, la quota hipotecària mitjana mensual passà de 396 euros el 1998 fins a 1.016 euros el 2008.[102] L'increment de la quota hipotecària s'ha expandit més que la **renda familiar bruta disponible (RFBD)**[103], per la qual cosa l'ETAH s'ha disparat fins a suposar el 72% el 2008. La **ràtio de solvència per a l'adquisició d'un habitatge**[104] mesura el nombre d'anys de salari mitjà íntegre per pagar-lo i es fa servir per calcular el risc financer. El nombre adequat es considera entre 3 i 6 anys. A les Illes Balears el 1994 ja era de 5,6 anys i el 2008 s'assoliren els 16 anys.

4 **L'estacionalitat turística** és un tret estructural de l'economia balear que afecta tota la resta de dimensions socioeconòmiques. Es calcula mitjançant el coeficient de Gini, que analitza la disparitat en la distribució temporal dels turistes. L'estacionalitat el 2008 era significativament major a les Pitiüses (0,516) i Menorca (0,499 sobre un màxim d'1), i menor a Mallorca (0,316).

Indicadors territorials:

5 La **capacitat d'allotjament** és un dels indicadors bàsics, atès que evidencia la capacitat de càrrega dels territoris turístics i està formada per la residencial més la turística.[105]

5.1. La **capacitat d'allotjament residencial** de les Balears s'incrementà entre 2001 i 2008 un 15,9%, i passà d'1,8 milions a 2,09 milions de places. Els majors increments s'han donat a Menorca, amb un 20,01% (227.480 places el 2008), i a Eivissa, amb 19,61% (217.590 places el 2008).

5.2. La **capacitat d'allotjament turística** de les Balears s'ha incrementat en un 2,19% entre el 2001 i el 2008, i ha passat de 414.120 a 423.198 places. El

102. Font: Estadístiques de mercat hipotecari. Associació Hipotecària Espanyola.

103. Les dades de Renda Familiar Bruta Disponible per càpita (RFBDpc) s'han obtingut de diverses fonts. En primer lloc, el període 1994-1999 procedeix de les dades publicades pel CRE (Centre de Recerca Econòmica) a l'Informe Econòmic i Social i que procedeixen del treball dirigit per Macià Blázquez i Ivan Murray (2003). El període 2000-2006 s'ha obtingut d'INEbase, de la subsecció de comptabilitat regional (comptes de la renda de les llars) que es troba dins la secció de comptes econòmiques:
(www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft35%2Fp010&file=inebase&L=0, juliol 2009).
Els anys 2007 i 2008 procedeixen de FUNCAS (Fundación de las Cajas de Ahorro) i publicades pel CRE (Centre de Recerca Econòmica: www.cre.uib.es/internet/cre.nsf/pernomcurt/conjunt_b_b1.3?OpenDocument&ko_idio=01, juliol 2009). Els salaris mitjans que s'han obtingut pel període 1994-1999 son del treball de Blázquez i Murray (2003) i a partir de aleshores, resulten de l'ETCL (Enquesta Trimestral del Cost Laboral) que publica l'INE i l'Observatori del Treball de la CAIB (Principals indicadors del mercat de treball:
www.caib.es/sacmicrofront/contenido.do?idsite=282&cont=11408, juliol 2009).

104. Font:Ministerio de Fomento i Ministerio de la Vivienda.

105. Font: Cens d'habitatges 2001, actualitzat amb els visats de final d'obra dels habitatges nous del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera.

major increment s'ha produït a Menorca, amb un 5,84% (50.120 places el 2008), seguida de Mallorca, amb un 1,99% (285.370 places).

5.3. La **capacitat d'allotjament total** a les Illes Balears assolí els 2,52 milions de places el 2008, amb un increment del 13,34% respecte del 2001. Menorca és l'illa que experimentà la taxa d'increment més elevada, amb un 17,2% (277.601 places el 2008). Emperò els municipis que més varen créixer són mallorquins: Campos, Marratxí, Consell, Inca, Llucmajor i sa Pobla (tots per sobre del 25%).

6 Transport i mobilitat són indicadors que analitzen el parc de vehicles, els costs socials del transport i la seva incidència territorial.

6.1. La **taxa de motorització**[106] de les Illes Balears era la més elevada de totes les comunitats autònomes, amb 833 vehicles/1.000 habitants, enfront dels 671 de mitjana estatal per a l'any 2008. Totes les illes superen la mitjana estatal: 843 vehicles/1.000 habitants a Mallorca, i 826 vehicles/1.000 habitants a Menorca.

6.2. La **densitat de carreteres** de les Illes Balears el 2008 és de 43,5 km/1.000 km2, superior a la mitjana espanyola, que era de 32,6. Tot i que no hi ha dades oficials per a totes les illes, els càlculs aporten l'increment de l'extensió de les **xarxes de carreteres de gran capacitat**[107] de 72 km el 2000 a 184 km el 2008. La **densitat de vies de gran capacitat** ha passat d'1,4 km/100 km^2 el 2000 (inferior a la mitjana espanyola, que era de 2,1 km/100 km^2) a 3,7 km/100 km^2 el 2008 (superior a la mitjana espanyola, que era de 3 km/100 km^2). Aquestes es concentren a Mallorca (155 km) i a Eivissa (23 km).

6.3. La **densitat de xarxa ferroviària** de les Illes Balears el 2008 era de 2,14 km/100 km^2, i se situava entre les quatre comunitats autònomes menys dotades i per sota de la mitjana espanyola de 3,07 km/100 km^2.

6.4. Les **víctimes mortals en carretera**[108] han passat de 147,8 víctimes mortals/milió d'habitants el 2003 a 76,4 víctimes mortals/milió habitants el 2008, valors sempre superiors a les mitjanes estatals (126,4 i 67,2 respectivament). Múltiples factors incideixen en aquesta reducció, però entre els principals cal indicar el major control del trànsit, el carnet per punts, la reducció de la incidència d'alcoholèmia al volant i la

106. La taxa de motorització es calcula únicamente considerant la població resident sense tenir en compte la población flotant.

107. Autovies i autopistes, a partir de la definició de European Commission Transport: Statistical pocketbook 2009, http://ec.europa.eu/transport/publications/statistics/statistics_en.htm (novembre 2009).

108. Les víctimes mortals per milió d'habitants es calcula únicament considerant la població resident sense tenir en compte la població flotant.

millora de les condicions de la xarxa viària.

7 L'**evolució dels espais naturals protegits i la biodiversitat** és un vector clau en la situació actual de fortes pressions sobre la biodiversitat planetària.

7.1. El **incendis forestals** presenten una tendència favorable, amb una disminució dels incendis que en moltes ocasions no passen de ser conats. A les Balears s'ha passat de 130 sinistres el 1983 (57,69% conats) a 121 sinistres el 2008 (96,69% conats). A Menorca el 2008 el 100% dels sinistres foren conats. Pel que fa a la **superfície cremada**, s'ha passat de 3.240 hectàrees el 1983 a 44,96 hectàrees el 2008 per al conjunt de les Balears.

7.2. La mitjana estatal de superfície terrestre inclosa a la **Xarxa Natura 2000** d'espais naturals protegits és del 26,6%, mentre que les Illes Balears és d'un 23%. Això fa que les Illes Balears se situïn a la cua de les comunitats autònomes quant a superfície inclosa a la Xarxa Natura 2000, només per davant del País Basc (20,1%) i Galícia (11,7%).

7.3. L'**evolució de la superfície terrestre i marina protegida** a les Illes Balears mostra un important augment el 2001 i una dràstica reducció de 17.076 hectàrees el 2004, fins a assolir una superfície terrestre de 12.791 hectàrees. El 2007 es declarà el Paratge Natural de la Serra de Tramuntana, amb l'augment de la superfície terrestre protegida entorn de 74.751 hectàrees.

7.4. Una altra dimensió que s'ha analitzat és la qualitat de la **gestió dels espais naturals protegits**. En aquest sentit, s'ha detectat que vuit dels tretze parcs, reserves, monuments i paratges naturals no tenen instrument de gestió a mitjà termini (PRUG).

7.5. El **catàleg balear d'espècies amenaçades** identifica 132 taxons, entre els quals 12 estan en perill d'extinció.

Indicadors de metabolisme socioeconòmic:

Inputs

8. L'**anàlisi dels fluxos de materials importats directes (FMID)** avalua, a partir dels fluxos de materials importats a les Illes Balears, el metabolisme socioeconòmic balear. El 1997 s'importaren 12,59 milions de tones (16,54 tones/càpita),[109] 6,27 milions de les quals corresponegueren a l'operació vaixell. El moment de màxima intensitat, els FMID assoliren uns 10,7 milions de tones (10,8 tones/càpita) el 2006. El canvi de cicle es començà a manifestar amb la disminució el 2008 dels FMID a 9,75 milions de tones (9,09 tones/càpita). Destaca el pes dels combustibles fòssils (53,5%) i dels productes acabats per a la construcció i el ciment.

109. Aquest indicador es calcula únicament considerant la població resident sense tenir en compte la població flotant.població flotant.

Comparativament, les 9,8 tones/càpita d'FMID de mitjana anual per al període 1997-2008 de les Illes Balears, quasi dupliquen la mitjana estatal de 5,48 tones/càpita i de 3,76 tones/càpita de l'UE-15 (ambdues per a l'any 2000).[110]

9. Els **requeriments energètics exosomàtics**. Entre el 1975 i el 2008, l'evolució del **consum brut d'energia exosomàtica** de les Illes Balears ha crescut de manera sostinguda. El consum brut d'energia ha passat d'1,11 milions de TEP (tones equivalents de petroli) el 1975 a 3,09 milions de TEP el 2008.

   9.1. El **consum brut d'energia per càpita**[111] ha passat d'1,9 TEP per càpita el 1975 a 2,9 TEP per càpita el 2008.

   9.2. El 2008 un 67,5% de l'energia consumida a les Illes Balears procedia del **petroli** i el 25% del **carbó**, amb baixa presència de **gas natural** (0,1%) i d'**energies renovables** (1,3%). A l'Estat espanyol i a la UE-27, aquests dos darrers guanyen importància amb percentatges que superen el 22% pel gas i el 7% pel que fa a les energies renovables.

   9.3. La **distribució sectorial del consum brut d'energia** estava encapçalada el 2008 per: transformació energètica (49,58%), transport (39,1%), serveis i domèstic (5,92%), sector primari (2,86%) i la indústria (2,54%). El sector que més ha augmentat el seu consum és el de transformació energètica (59,3% entre 1998 i 2008).

   9.4. L'**eficiència del sistema elèctric** de les Illes Balears, quantificada pel consum brut de combustibles respecte de la producció elèctrica en la mateixa unitat de TEP, és molt baixa. El sistema elèctric Mallorca-Menorca presenta una eficiència del 37,67%, mentre que el d'Eivissa-Formentera és del 40,62%.

10. Els **requeriments hídrics urbans** completen l'anàlisi del metabolisme socioeconòmic per la banda dels inputs. Les estimacions dels **requeriments d'aigua per a usos urbans** de les Illes Balears han passat de 142 hm^3 el 1998 a 186 hm^3 el 2007. Això implica uns **requeriments d'aigua per persona i dia** de 489 litres el 1998 i de 496 litres el 2007. Superam en 222 litres/persona i dia la mitjana de 32 estats europeus analitzats per l'Agència Europea de Medi Ambient (274 l/hab/dia el 1998).

   10.1. Les **estimacions dels majors requeriments hídrics per càpita** per illa presenten l'ordre següent: Menorca, amb 549 l/hab/dia; Formentera (529), Eivissa (516) i Mallorca (487).

   10.2. Entre els **municipis majors consumidors d'aigua** per capita[112]

110. Malgrat no tractar-se de fonts homogènies temporalment, sí ho són metodològicament.

111. El consum brut d'energia per càpita es calcula únicament considerant la població resident sense tenir en compte la població flotant.

112. El consum municipal de consum d'aigua per càpita es calcula únicament considerant la població resident sense tenir en compte la població flotant.

de cada illa destaquen: Calvià (949 l/hab/dia), Ciutadella (665), Sant Josep (995) i Formentera (529).

10.3. El **poblament dispers**, que inclou usos d'agrojardineria, podria estar consumint dotacions mitjanes de 1.230 l/hab/any, 2,5 vegades la dotació urbana mitjana[113].

10.4. El proveïment urbà d'**aigua dessalada** guanya importància a les Balears, i passa del 9,8% el 1998 al 17,1% el 2007. La fabricació d'aigua ha estat rellevant a Mallorca (Palma, Marratxí, Calvià, Andratx), Eivissa (Eivissa, Sant Antoni, Sant Josep) i Formentera.

Outputs

11 Els **residus sòlids urbans** es composen de residus en massa, recollida selectiva (envasos lleugers, vidre, paper, cartró i fracció orgànica) i restes de poda i jardineria.

11.1. A les Balears s'ha passat de generar unes 687 mil tones el 2003 a 829 mil tones el 2008. El 2008, el 40,85% dels residus urbans es generaren **entre el juny i el setembre**. La crisi ha comportat una minva del 4,2% dels residus urbans generats entre el 2007 i el 2008.

11.2. La **generació per càpita**[114] de 2008 fou de 772,8 kg/any, un 36% per sobre de la mitjana de la UE-15 (568 kg/càpita/any el 2007) i un 39% per sobre de la de l'Estat espanyol (556 kg/càpita/any el 2001). Per illes, Eivissa és l'illa on més residus per càpita es generen (892 kg/any), seguida de Formentera (806 kg/any), Mallorca (759 kg/any) i Menorca (727 kg/any).

11.3. La majoria del residus (2008) es recullen i es tracten massivament —amb **incineració i abocament**. A Mallorca, de mitjana entre el 2003 i el 2008, s'estima que només es recolliren i es tractaren selectivament: el 7,3% de la matèria orgànica generada, el 22,9% del paper i el cartró, el 27,3% del vidre i el 5,8% dels envasos. En canvi, a Menorca el 42% és matèria orgànica es recupera[115].

12 **Les emissions de GEH** (gasos d'efecte hivernacle) es deriven del consum de combustibles fòssils i de la incineració de residus urbans.

113. Elaborat a partir de Orozco, F. (coord) (2007) *Análisis económico detallado y de la recuperación de costes de los servicios del agua en la demarcación hidrográfica de las Islas Baleares en relación a la implementación de la Directiva 2000/60/CE de Aguas (Período 2006-2007)*. Agència Balear de l'Aigua i de la Qualitat Ambiental, Direcció General de Recursos Hídrics, Conselleria de Medi Ambient, Govern de les Illes Balears, Palma (Mallorca); i EPTISA (2008) *Proposta del Pla Hidrològic de la Demarcació de les Illes Balears.* Direcció General de Recursos Hídrics, Conselleria de Medi Ambient, Govern de les Illes Balears, Palma (Mallorca).

114. La generació de residus per càpita es calcula únicament considerant la població resident sense tenir en compte la població flotant.

115. OBSAM. Indicador bàsic VIII.a.1 Tractament i composició dels residus sòlids urbans a l'àrea de gestió de residus des Milà (a www.obsam.cat/indicadors/residus/Tractament-composicio-RSU-2007.pdf, octubre 2009).

12.1. Les **emissions balears** pràcticament s'han duplicat entre 1990 (5.982 Kt de CO2 equivalents) i 2007 (10.630 Kt de CO_2 equivalents).

12.2. El **Protocol de Kyoto** establia que l'Estat espanyol podia incrementar les seves emissions el 2012 en un 15% respecte del 1990. L'increment 1990-2007 ha estat del 77,7% a les Illes Balears i 53,4% a l'Estat.

12.3. Les emissions balears de **GEH per càpita** són de 10,17 tones de CO_2 equivalents, per sobre de les 9,8 mitjanes a l'Estat espanyol i 2,46 vegades a la mitjana mundial, que és de 4,28.

12.4. Els dos principals **sectors responsables** són la fabricació d'electricitat (45,5%) i el transport (36%), sense l'aeri, exclòs del Protocol de Kyoto.

12.5. La contaminació balear per GEH prové majoritàriament (51,44%) de **6 grans empreses**, encapçalades per **GESA**, amb el 46,35%. La instal·lació més contaminant és la **central tèrmica d'Es Murterar** (Alcúdia), que emet el 30% dels GEH de l'arxipèlag.

13 **Aigües residuals**. El cabal de depuració de les Illes Balears ha passat de 62,95 hm^3/any el 1998 a 98,35 el 2008, fet que suposa un increment del 56,3%.

13.1. La **capacitat de depuració**, sobre la població empadronada, de Mallorca i d'Eivissa és del 127%, del 105% a Menorca i del 86% a Formentera. Afegint-hi les pernoctacions turístiques, els seus **dèficits reals** són del 42,5% a Formentera, el 19% a Menorca i menys del 10% a Eivissa i Mallorca.

13.2. El 2003, el 36,98% de les aigües depurades rebien **tractament terciari**; el 2008 ja s'aplica aquest mètode a un 85,19%.

13.3. A les Balears, el 48,19% de les aigües depurades són **abocades a la mar**. Eivissa i Formentera llancen a la mar el 76,85%, Menorca el 50,65% i Mallorca el 43,53%. Aquest abocament majoritari de les aigües depurades a la mar suposa un greu malbaratament energètic i econòmic. El tractament d'aigües residuals genera una mitjana, per al període 2003-2008, de 1,28 kg/m^3 de residus sòlids i suposa el consum de 0,8 kWh/m^3.

15

SOCIETAT DEL CONEIXEMENT I DE LA INFORMACIÓ

RESUM

L'any 2009 va suposar la posada en marxa del nou Pla de ciència, tecnologia i innovació de les Illes Balears (2009-2012), aprovat per la Comissió Interdepartamental de Ciència i Tecnologia el 22 de desembre del 2008 i per part del Consell de Govern, el 20 de febrer del 2009. Aquest Pla representa l'eina clau per reforçar i articular el sistema d'innovació de les Illes Balears.

La Comunitat de les Illes Balears continua essent la comunitat que té un menor percentatge de la despesa en R+D sobre el PIB, concretament el 0,35%, valor forçament inferior a la mitjana nacional, que se situa en un 1,35%. Cal remarcar que, malgrat ser la que té la ràtio més baixa, les Illes Balears han passat de tenir una despesa de 46.323 milers d'euros l'any 2003 als 97.385 milers d'euros del 2008.

La distribució sectorial de la despesa en R+D no ha variat. Hi continua tenint un pes molt importat la Universitat de les Illes Balears, ja que representa un 47,49% de la despesa total, i la mitjana de la Unió Europea és d'un 22,63%. Les Illes Balears es troben encara enfora d'aconseguir que dos terços de la despesa la faci el sector privat, tal com l'Estratègia de Lisboa pretén per al 2010.

Pel que fa als recursos humans, l'augment en personal dedicat a activitats d'R+D ha estat d'un 7,6%. El creixement ha estat menor que el de l'any passat, que va ser d'un 11,4%. El descens del creixement en la despesa en R+D també es reflecteix en el descens del creixement del nombre d'investigadors. L'any 2008 a les Illes Balears hi havia 1.728,4 (EDP) persones ocupades en activitats d'R+D, de les quals 1.178,3 són investigadors. D'aquests, 666,5 es troben a la Universitat, i 181,6 a les empreses. La proporció d'investigadors a l'àmbit privat va creixent a poc a poc. L'any 2003 s'havien comptabilitzat 74,2 investigadors.

Pel que fa al nombre de dones investigadores, des de l'any 2003 la proporció de dones sobre el nombre total d'investigadors a les Illes Balears no ha variat, i és d'un 41,20% l'any 2008. La mitjana nacional es va situar en un 38,16%. Les Illes Balears, juntament amb Galícia i La Rioja, són les comunitats que tenen la major proporció de dones investigadores sobre el total d'investigadors.

La despesa mitjana per investigador ha estat de 82,6 milers d'euros, valor bastant inferior a la mitjana estatal, de 112,2 milers d'euros.

15.1. INTRODUCCIÓ

El Pla de ciència, tecnologia i innovació de les Illes Balears es va impulsar l'any 2009 amb la voluntat d'esdevenir l'eina i el referent essencial que permetés invertir en ciència i innovació, així com construir i articular un sistema de ciència i innovació àgil i competitiu, generador de nou coneixement i vertebrador del sistema d'R+D+I.

En un context econòmic tan dinàmic com l'actual són imprescindibles eines, com el present document, d'anàlisi de les actuacions que duen a terme en cada territori, i es propiciïn els treballs per cercar millores per al futur sistema d'innovació.

Des de fa anys, les regles de joc de l'economia mundial estan canviant dràsticament. Per a l'economia balear, com per a totes les del món desenvolupat, aquest canvi de paradigma suposa tant reptes que s'han d'afrontar, com oportunitats que caldrà aprofitar.

En aquest procés de canvi, l'economia balear, que va passar directament del sector primari al terciari, no té ara necessitat d'afrontar costosos i dolorosos processos de reajustament de la seva estructura pro-

ductiva, i s'enfronta només a la tasca, certament gens fàcil, d'identificar el coneixement adequat i fer-lo útil en la recerca de la seva nova competitivitat.

Davant la globalització de les economies, la competitivitat de les empreses ha de ser major i ha de residir en l'excel·lència, en el coneixement i en la innovació. En aquest marc, les empreses de les Illes Balears han començat a incorporar l'R+D com a procés per crear el seu avantatge competitiu, però es fa necessària una intensificació major dels esforços en aquest sentit.

La participació en programes públics de suport a l'R+D+I, tant en l'àmbit nacional com en l'àmbit internacional, suposa, a més d'una important font de recursos, una oportunitat excel·lent per adquirir coneixement, abordar projectes més amplis que individualment no es poden abordar, així com una via per a la internacionalització de les empreses.

De tota manera, l'experiència obtinguda en els països més avançats pel que fa a l'elaboració de polítiques de suport a la innovació permet evidenciar la relativa incapacitat del sector privat d'articular operativament, per si sol, les fases del procés d'innovació. En conseqüència, és necessari fer una inversió pública, però des de la concepció de polítiques que no comportin els defectes tradicionals de la intervenció pública passiva i subvencionadora. Les actuacions no han de limitar-se a finançar una demanda puntual, sinó que han d'afavorir un context que faciliti interaccions virtuoses entre ells i models de cofinançament.

La principal activitat econòmica de les Illes, el turisme, s'ha de beneficiar del coneixement. Per això, s'ha d'estimular la creació del tipus de coneixement que el sector necessita, i s'ha d'induir la seva aplicació per tots els seus agents, tant privats com públics. En definitiva, es tracta que, d'una banda, l'oferta turística sigui cada dia de més qualitat i que atregui clients amb més poder adquisitiu, capaç d'avançar en la desestacionalització i orientada a la sostenibilitat, i d'altra banda, que el coneixement permeti la provisió, a menors costs, dels productes i serveis que aquesta nova clientela, més selectiva, demandarà. En aquesta provisió, la indústria tradicional té una especial responsabilitat, perquè només podrà sobreviure si, de nou basant-se en el coneixement, és capaç d'oferir altes prestacions a costs raonables.

15.2. Anàlisi del sistema d'innovació de les Illes Balears

El present apartat té com objectiu descriure l'estat actual del sistema d'innovació de les Illes Balears i la seva evolució, a partir de la informació estadística disponible sobre les seves principals variables i els seus indicadors.

L'any 2009 va suposar la posada en marxa del nou Pla de ciència, tecnologia i innovació de les Illes Balears (2009-2012), aprovat per la Comissió Interdepartamental de Ciència i Tecnologia el 22 de desembre de 2008 i, per part del Consell de Govern, el 20 de febrer de 2009. Aquest Pla repre-

senta l'eina clau per reforçar i articular el sistema d'innovació de les Illes Balears.

Aquest sistema d'innovació ha de ser àgil i competitiu, generar coneixement i ha de ser vertebrador del sistema i una plataforma per contribuir de forma significativa la construcció d'una societat del coneixement capaç de crear riquesa, nous lloc de feina i benestar, a més de saber transmetre la necessitat d'invertir en ciència i innovació.

L'actual sistema d'innovació de les Illes Balears es troba encara en fase de desenvolupament inicial. Des de l'any 2001, el Govern de les Illes Balears ha posat en marxa diversos plans quadriennals per promoure l'R+D i la innovació, i malgrat els esforços fets, el sistema d'innovació de les Illes Balears continua amb dificultats per progressar. La participació de l'entorn empresarial continua essent baixa, ja que l'articulació entre els diversos entorns del sistema és encara feble, hi ha una capacitat d'absorció baixa i depèn bàsicament del sector públic.

L'Institut Nacional d'Estadística (INE) va publicar les dades referents a l'any 2008 de les activitats en R+D el 18 de novembre de 2009, i els resultats de l'enquesta d'innovació en les empreses, el 2 de desembre de 2009. Segons aquestes dades, la despesa en R+D estatal de l'any 2008 va créixer un 10,2% respecte de l'any 2007; en canvi, les Illes Balears varen créixer un 12,2%, encara que va representar un creixement inferior a l'experimentat l'any 2007, que va ser d'un 22,8%. (Vegeu el quadre I-101.)

La Comunitat de les Illes Balears continua essent la comunitat que té un menor per-

Quadre I–101. Principals magnituds d'activitats en R+D i innovació (2008)

	Illes Balears	Espanya
Despesa total en R+D (milers d'euros)	97.385	14.701.393
Despesa total d'R+D (% del PIB)	0,35	1,35
Despesa total en R+D (% sobre total estatal)	0,66	100
Personal d'R+D (en EDP*)	1.728,00	215.676,00
Personal R+D (% sobre total estatal)	0,8	100
Personal R+D/1000 de població activa	3,04	9,44
Investigadors (en EDP*)	1.179	130.987,00
Investigadors (% sobre total estatal)	0,9	100
Investigadors /1000 de població activa	2,08	5,73
Despesa en R+D per investigador (milers d'euros / investigador en EDP)	82,6	112,2
Despesa total en innovació (milers d'euros)	79.570	19.918.946
Despesa total d'innovació (% del PIB)	0,29	1,83
Despesa total en innovació (% sobre total estatal)	0,4	100

*EDP: Equivalent a dedicació plena.

Font: INE i elaboració pròpia.

centatge de despesa en R+D sobre el PIB, concretament el 0,35%, valor forçament inferior a la mitjana nacional, que se situa en un 1,35%. Com ja és habitual, les comunitats autònomes que fan un esforç més gran són la Comunitat de Madrid (2,0%), el País Basc (1,96%), Navarra (1,92%) i Catalunya (1,61%).

Cal remarcar que, malgrat ser la que té la ràtio més baixa, les Illes Balears han passat de tenir una despesa de 46.323 milers d'euros l'any 2003 als 97.385 milers d'euros del 2008. A l'hora d'elaborar el Pla de ciència, tecnologia i innovació per al període 2009-2012, es va fer una estimació sobre la despesa que s'executaria, i concretament per a l'any 2008 es va calcular en 94.799 milers d'euros, amb un 0,36% de despesa en R+D sobre el PIB. Amb els recursos disponibles actualment, les Illes Balears creixen al ritme esperat.

La distribució sectorial de la despesa en R+D no ha variat, ja que continua tenint un pes molt importat la Universitat de les Illes Balears, que representa un 47,49% de la despesa total, quan la mitjana de la Unió Europea és d'un 22,63%. Les Illes Balears es troben encara enfora d'aconseguir que dos terços de la despesa la faci el sector privat, tal com l'Estratègia de Lisboa pretén per al 2010. (Vegeu el quadre I-102 i els gràfics AI-100 i AI-101.)

Pel que fa als recursos humans i segons les dades de l'Institut Nacional d'Estadística, respecte de l'any 2007 l'augment en personal dedicat a activitats en R+D ha estat d'un 7,6%. El creixement ha estat menor que el de l'any passat, que va ser d'un 11,4%. El descens del creixement en la despesa en R+D també es reflecteix en el descens del creixement del nombre d'investigadors.

L'any 2008 a les Illes Balears hi havia 1.728,4 (EDP) persones ocupades en activitats d'R+D, de les quals 1.178,3 són investigadors. D'aquests, 666,5 es troben a la Universitat i 181,6 a les empreses. La

Quadre I-102. Distribució de la despesa en R+D (2008)

	Illes Balears	Espanya	Europa (27)
Entorn públic	78,61%	44,93%	35,26%
Entorn privat	21,39%	55,07%	64,74%

Font: INE i elaboració pròpia.

Quadre I-103. Evolució de la distribució sectorial dels investigadors a les Illes Balears (2003-2008)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Administració	21,0%	21,5%	24,7%	30,9%	26,0%	28,0%
Universitat	66,7%	65,7%	60,2%	58,3%	58,2%	56,6%
Empreses + IPSFL	12,3%	12,8%	15,1%	10,9%	15,8%	15,4%

Font: INE i elaboració pròpia.

proporció d'investigadors a l'àmbit privat creix a poc a poc. L'any 2003 s'havien comptabilitzat 74,2 investigadors. (Vegeu el quadre I-103 i el gràfic AI-102.)

Pel que fa al nombre de dones investigadores, des de l'any 2003 la proporció de dones sobre el nombre total d'investigadors a les Illes Balears no ha variat, i era d'un 41,20% l'any 2008. La mitjana nacional es va situar en un 38,16%. Les Illes Balears, juntament amb Galícia i La Rioja, són les comunitats que tenen més proporció de dones investigadores sobre el total d'investigadors.

Quant a la distribució sectorial, el 61,5% de les investigadores es troben a la Universitat de les Illes Balears, i només el 8,8% a l'entorn privat. En canvi en l'àmbit nacional, a l'entorn privat la presència de les dones investigadores representa un 21,5%.

La despesa mitjana per investigador l'any 2008 a les Illes Balears ha estat de 82,6 milers d'euros, valor bastant inferior a la mitjana estatal, que és de 112,2 milers d'euros. Si s'analitza per sectors d'execució (empreses, Administració i universitats), se segueix una pauta similar a les Illes Balears que en el conjunt d'Espanya, amb més recursos per investigador en l'àmbit de l'empresa, seguit del sector de l'Administració i, finalment, l'universitari.

Des de l'any 2006, les Illes Balears ha sofert un descens en la despesa que realitzen en activats d'innovació. S'havia aconseguit arribar a un 0,81% de despesa en innovació sobre el PIB l'any 2005, i l'any 2008 havia disminuït fins a un 0,29%; en canvi, la mitjana nacional ha anat augmentant cada any. Les empreses que realitzen més depesa a les Illes Balears solien ser les de menys de 250 empleats, i el 2008 sembla que comencen a recuperar-se. En canvi, les empreses de més de 250 empleats han sofert una gran davallada en la seva despesa. (Vegeu el quadre I-104 i el gràfic AI-103.)

Quadre I–104. Despesa en innovació a les Illes Balears, en milers d'euros (2005–2008)

	Any	Empreses amb menys de 250 empleats	Empreses amb 250 i més empleats	Total	Despesa innovació/ PIB
Illes Balears	2005	140.962	41.842	182.804	0,81%
	2006	97.216	43.603	140.819	0,58%
	2007	45.063	40.493	85.555	0,33%
	2008	60.084	19.487	79.570	0,29%
Total nacional	2005	5.502.355	8.133.595	13.635.950	1,50%
	2006	6.603.555	9.929.861	16.533.416	1,68%
	2007	8.079.286	10.015.330	18.094.616	1,72%
	2008	8.616.998	11.301.948	19.918.946	1,83%

Font: Institut Nacional d'Estadística (2009).

Quadre I-105. Empreses innovadores (2006-2008)

	Empreses amb activitats innovadores	Intensitat d'innovació	Empreses EIN	Empreses innovadores: Total	Empreses innovadores: de producte	Empreses innovadores: de procés	Empreses innvadores: de producte i de procés
Andalusia	4.850	0,58	6.822	6.207	2.369	5.092	1.254
Aragó	1.233	1,16	1.627	1.470	636	1.234	399
Astúries	498	1,13	749	684	301	562	179
Illes Balears	638	0,25	870	753	284	631	162
Illes Canàries	1.248	0,50	1.555	1.323	322	1.214	213
Cantàbria	333	0,73	483	437	155	400	118
Castella-la Manxa	1.294	0,81	1.806	1.616	546	1.452	382
Castella i Lleó	1.561	1,33	2.034	1.783	725	1.507	448
Catalunya	8.184	0,95	10.429	9.180	4.262	7.673	2.755
Ceuta	12	0,20	24	15	2	15	2
Comunitat Valenciana	4.073	0,79	5.268	4.663	2.207	3.799	1.343
Extremadura	402	0,68	581	489	178	412	101
Galícia	1.930	1,21	2.500	2.152	913	1.882	643
La Rioja	406	1,03	529	473	206	390	122
Madrid	5.216	0,95	6.823	6.073	2.988	5.132	2.047
Melilla	10	0,05	17	16	4	13	1
Múrcia	936	0,57	1.350	1.150	432	1.000	283
Navarra	740	1,30	984	878	445	744	311
País Basc	2.620	1,55	3.303	2.844	1.518	2.311	984
TOTAL NACIONAL	**36.183**	**0,95**	**47.756**	**42.206**	**18.493**	**35.463**	**11.749**

Font: INE i elaboració pròpia.

En termes generals, les empreses industrials de les Illes Balears pertanyen a sectors de caràcter tradicional i de contingut tecnològic baix i mitjà, sense que aquest fet exclogui la possibilitat que certes empreses apliquin en alguns dels seus processos tecnologies modernes i noves. Aquesta característica del teixit productiu balear és fonamental per comprendre l'activitat innovadora de la regió, i les raons de les diferències detectades especialment en l'indicador amb valor més baix per comunitats autònomes, que era el de l'R+D privada, amb un valor de 0,25. (Vegeu el quadre I-105.)

Un fet que no s'ha de perdre de vista és que l'esforç en R+D que una empresa necessita per mantenir la seva competitivitat depèn en gran mesura del sector en el qual fabrica els seus productes o presta els seus serveis, i en conseqüència, un esforç

en R+D d'una empresa que sigui considerablement superior a l'esforç mitjà del seu sector als països avançats, o en els països on desenvolupa la seva competència, probablement tingui sentit només en ocasions puntuals, si l'empresa desenvolupa algun producte o servei radicalment innovador, però el manteniment continuat d'aquest esforç segurament serà poc rendible.

Pel que fa als sectors d'alta tecnologia (sectors que a causa del seu grau de complexitat requereixen un esforç en investigació i una base sòlida tecnològica), l'any 2008 varen tenir un total de 1.342.500 persones a tot l'Estat, que va suposar el 6,6% del total d'ocupats de l'economia espanyola. A les Illes Balears aquest percentatge va representar un 2,8%, amb un total de 14.100 persones ocupades. D'aquestes, unes 3.700 estan ocupades en els serveis d'alta tecnologia, i uns 9.600 als sectors manufactures de tecnologia mitjana-alta.

En termes de personal en R+D amb dedicació a temps complet, les Balears va ocupar 119 investigadors, la qual cosa representa el percentatge més baix de l'Estat conjuntament amb Extremadura. (Vegeu el quadre I-106.)

Quadre I–106. Principals indicadors d'R+D en els sectors d'alta tecnologia(2008)

	Despesa interna (milers d'euros)		Personal en R+D (EDP)	
	Total	%	Total	%
Andalusia	273.488	5,5	3.140	5,8
Aragó	136.744	2,8	1.777	3,3
Astúries (Principat d')	44.629	0,9	736	1,4
Balears (Illes)	5.282	0,1	119	0,2
Illes Canàries	47.121	1,0	360	0,7
Cantàbria	17.585	0,4	295	0,6
Castella - La Manxa	89.196	1,8	830	1,5
Castella i Lleó	290.886	5,9	2.425	4,5
Catalunya	1.274.642	25,8	14.043	26
Comunitat Valenciana	237.299	4,8	3.936	7,3
Extremadura	5.457	0,1	103	0,2
Galícia	168.720	3,4	1.819	3,4
Madrid (Comunitat de)	1.452.665	29,4	13.458	24,9
Múrcia (Regió de)	34.000	0,7	503	0,9
Navarra (Comunitat Foral de)	113.701	2,3	1.472	2,7
País Basc	728.452	14,8	8.705	16,1
Rioja (La)	18.096	0,4	254	0,5
TOTAL	**4.937.963**	**100**	**53.974**	**100**

Font: INE i elaboració pròpia.

15.3. Els resultats de la política d'R+D+I

L'any 2009 va suposar la posada en marxa del nou Pla de Ciència, Tecnologia i Innovació de les Illes Balears (2009-2012), aprovat per la Comissió Interdepartamental de Ciència i Tecnologia el 22 de desembre de 2008, i per part del Consell de Govern, el 20 de febrer de 2009. Aquest Pla representa l'eina clau per reforçar i articular el sistema d'innovació de les Illes Balears. Les actuacions i iniciatives que ha dut a terme el Govern de les Illes Balears s'emmarquen dins els 5 eixos que formen el Pla:

- Eix de la gestió del talent: Incrementar el nombre de persones dedicades a la recerca i incorporar personal investigador d'excel·lència. Atreure empresaris i tècnics amb talent.

- Eix de la recerca: Enfortir els recursos científics i tecnològics, les institucions, els grups, les infraestructures i els equipaments.

- Eix de la innovació: Introduir la innovació com una tasca més integrada a la resta d'activitats de l'empresa.

- Eix de la transferència de coneixement: Augmentar l'eficàcia en la transferència del coneixement, millorar la interrelació entre els agents i potenciar la interfície de transferència de tecnologia al teixit productiu.

- Eix del capital social i governança. Revisar l'arquitectura institucional del Sistema d'Innovació i la pròpia Llei de la ciència de les Illes Balears i també prestigiar el propi sistema de ciència i innovació.

15.3.1. Eix de la gestió del talent

El dia 25 de juny de 2009 (BOIB núm. 92) es va publicar una nova convocatòria de beques predoctorals per formar personal investigador en la qual s'oferien 16 beques amb una duració de quatre anys. Per a aquesta convocatòria es destinaran un total d'1.295.870,66 euros. De total d'aquestes beques, hi ha 13 persones que desenvolupen la seva tesi a la Universitat de les Illes Balears, una a l'IMEDEA (CSIC-UIB), una altra al IFISC (CSIC-UIB) i una altra a la Fundació Mateu Orfila. A més, d'aquestes 16 beques, n'hi ha 10 que les han obtingut dones.

Pel que fa a les borses de viatges que poden gaudir les persones beneficiàries de les beques predoctorals del Govern de les Illes Balears, l'any 2009 es varen sol·licitar un total de 15 borses, amb una despesa total de 88.551,05 euros.

Durant l'any 2009 el programa Ramon i Cajal i Juan de la Cierva del Ministeri de Ciència i Innovació ha permès incorporar 2 investigadors a la Universitat de les Illes Balears. D'altra banda, el Programa d'Incentivació de la Incorporació i Intensificació de l'Activitat Investigadora (Programa I3) ha permès incorporar 3 doctors més a la Universitat de les Illes Balears.

El 2 de desembre de 2008 es varen publicar (BOIB núm. 168) ajudes per incorporar per-

sonal investigador al sistema d'innovació de les Illes Balears. Es varen concedir 5 contractes postdoctorals: 4 a la Universitat de les Illes Balears i un altre a l'IMEDEA (CSIC-UIB).

Pel que fa al personal tècnic de suport a la recerca, durant l'any 2009 es varen fer els pagaments corresponents als 19 tècnics de la convocatòria del 2008 (BOIB núm. 121) i als 20 tècnics de la convocatòria del 2006 (BOIB núm. 161 EXT). Amb aquestes convocatòries es pretén incorporar personal tècnic de suport per millorar la capacitat investigadora dels grups de recerca i potenciar la cooperació empresarial amb els centres de recerca i/o tecnològics ubicats a les Illes Balears.

Finalment, s'ha previst la creació d'un ens per incorporar investigadors i fomentar i gestionar la recerca, l'IBREA, amb la finalitat d'obrir noves línies de recerca, reforçar els grups de recerca existents i actuar de catalitzador per crear nous grups, incorporant investigadors als centres de recerca i desenvolupament tecnològic. Durant l'any 2009, s'han dut a termet els estudis pertinents per poder posar-lo en marxa en un futur proper.

15.3.2. Eix de la recerca

El 12 de desembre de 2009 es va publicar una nova convocatòria d'ajuts per dur a terme accions especials de recerca, desenvolupament tecnològic i innovació (BOIB núm. 181). Aquesta convocatòria estableix un import global màxim de 900.000 euros per als exercicis 2009, 2010 i 2011. Concretament, l'any 2009 es varen concedir 14 ajudes, amb un import de 98.718,10 euros, de les quals 5 corresponen a la Universitat de les Illes Balears, 2 al Centre Oceanogràfic de les Balears, una a la Fundació Mateu Orfila, una altra a l'Hospital Comarcal d'Inca i la resta es varen repartir en l'àmbit privat.

El 31 d'octubre de 2009 es va publicar una altra convocatòria d'ajudes per a la dotació d'equipament científic i tecnològic (BOIB núm. 160), amb un import global màxim de 282.866 euros per a l'exercici 2009. Es varen donar un total de 26 ajudes, de les qual 15 varen anar a la Universitat de les Illes Balears, 4 al Centre Oceanogràfic de les Balears, 2 a la Fundació Mateu Orfila, 1 a l'IMEDEA (CSIC-UIB), 1 a la Fundació Caubet-Cimera, una a l'Hospital Son Llàtzer, una a la Fundació Banc de Sang i Teixits de les Illes Balears i 1 a una empresa privada.

El 11 de desembre de 2008 es va signar un protocol de col·laboració entre l'Administració de la Comunitat de les Illes Balears per consolidar la realització de Workshops entre l'Institut Universitari de Física Interdisciplinari i Sistemes Complexos (IFISC) i l'Institut Max Planck de Sistemes Complexos de Dresden durant els any 2009 i 2010.

Un projecte que cal destacar en aquest eix és la xarxa d'estacions biològiques a les Illes Balears, el qual té com a objectiu aconseguir unes instal·lacions adequades i suficients per al treball experimental a les Illes Balears. El projecte integra diverses estacions biològiques, localitzades en distintes illes i zones de l'arxipèlag balear. L'any 2009 es va inaugurar l'estació de La Mola, a Menorca, anomenada l'estació d'investigació Jaume Ferrer. A més, el 17 de desembre de 2009 es va signar un conveni de

col·laboració entre el Govern de les Illes Balears i l'Institut Espanyol d'Oceanografia (IEO) per posar en marxa i desenvolupar científicament aquesta estació.

Pel que fa a altres infraestructures i equipaments científics i tecnològics que hi ha a les Illes Balears, durant l'exercici 2009 el Govern de les Illes Balears ha signat una sèrie de convenis nous. El dia 12 d'agost de 2009, amb l'Associació Cientificocultural Observatori Astronòmic de Mallorca (OAM), es va signar un conveni per instal·lar el sistema TRACKER a l'estació costanera de La Mola de Maó (Menorca), així com per muntar el sistema de planetari digital i sistemes perifèrics «sky full dome» del Mallorca Planetàrium per import de 100.000 euros. El 20 de novembre de 2009 es va signar un altre conveni amb l'Administració general de l'Estat (Institut Nacional d'Investigació i Tecnologia Agrària i Alimentària), l'Administració de la CAIB i la UIB per crear i posar en marxa un centre mixt que es denominarà Institut d'Investigacions Agroambientals i d'Economia de l'Aigua. El dia 22 de desembre de 2009 es va signar amb el Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC) un conveni instrumental per remodelar la instal·lació del Centre de Processament de Dades per import de 42.949,79 euros.

Amb la Universitat de les Illes Balears, hi ha en marxa tres protocols de col·laboració. El primer és per dur a terme obres de construcció i ampliació dels seus centres d'investigació, de 31 de maig de 2002, amb un import de 450.759,08 euros anuals. El segon és per donar impuls a l'Institut Universitari d'Investigació en Ciències de la Salut (IUNICS), de 4 de juliol de 2007, amb un import de 100.000 euros anuals. El tercer és per dur a terme diferents actuacions durant el període 2007-2009, de 11 de desembre de 2007, amb un import de 182.000 euros per l'any 2009.

Pel que fa al Centre Tecnològic de Recerca i Desenvolupament en Turisme (CIDTUR), les activitats el 2009 es varen centrar en la posada en marxa del centre, la contractació del director i l'aprovació del pla estratègic el desembre del 2009. En la reunió del Patronat de desembre de 2009 es va decidir donar les passes oportunes per incorporar patrons empresarials que es comprometessin a orientar el treball de CIDTUR, atenent les necessitats concretes del sector per arribar i mantenir alts nivells de competitivitat. A més, el CIDTUR va assumir la gestió dels projectes europeus TOUREG i Ernest, liderats per la Direcció General d'R+D+I. L'aportació va ser de 200.000 euros.

Amb el Ministeri d'Educació i Ciència, es va signar el 17 de desembre de 2009 un conveni de col·laboració per dissenyar, construir, equipar i explotar el sistema d'observació costaner de les Illes Balears (SOCIB), per un import de 1.424.715 euros. El centre forma part de les infraestructures científiques i tecnològiques del país (ICTS) i és l'única instal·lació d'aquestes característiques a la nostra comunitat autònoma.

L'any 2008 va posar en marxa totes les mesures necessàries per engegar la construcció d'un complex balear de recerca, desenvolupament tecnològic i innovació, el qual estarà situat al ParcBIT. Aquest complex serà un centre de caràcter multidisciplinari i estarà organitzat en diverses àrees cientificotècniques. Durant l'any 2009, se

n'ha redactat el projecte bàsic i el projecte executiu.

15.3.3. Eix de la innovació

El programa Promotors Tecnològics té com a objectiu promoure la formació de gestors d'R+D+I i la seva inserció en empreses, grups de recerca de les Illes Balears i centres tecnològics, per ajudar-los a millorar la seva posició competitiva en el mercat amb els projectes tecnològics concrets, contribuir a organitzar l'oferta tecnològica, la gestió estratègica de la innovació i les seves relacions amb els centre d'investigació. Aquesta iniciativa es fa mitjançant un conveni de col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears per un import de 100.000 euros per al 2009, i també per mitjà d'un contracte de serveis «Innoilles: transferència de tecnologia i emprenedoria universitària a les Illes Balears» amb la Fundació Universitat-Empresa, que inclou diverses actuacions per als anys 2009 i 2010, amb una despesa per al 2009 de 75.000 euros.

Una altra activitat important en aquest eix és l'anomenada política de clústers. L'estratègia del Govern consisteix a oferir un suport integral d'orientació a les empreses demandants i usuàries de suport a la innovació, o als generadors de nous coneixements i tecnologies (universitats, organismes públics de recerca, centres tecnològics), passant per diferents organismes de suport i de representació (organitzacions empresarials, cambres de comerç, entitats financeres, etc.).

Per aglutinar tota la cadena de valor del sector turístic es va decidir articular un metaclúster o clúster de clústers que aglutinàs altres clústers sectorials que sorgissin a la regió entorn de tecnologies que directament o indirectament estiguin vinculats al turisme. Per tant, el Clúster d'Innovació Tecnològica en Turisme es constitueix en una eina que permet agrupar tots els recursos, tant públics com privats, per situar el sector turístic balear entre els punters del món, especialment des d'un punt de vista tecnològic, innovador i sostenible. El nombre d'empreses identificades en el sector és de 3.000. El clúster disposa a l'actualitat d'11 empreses associades i 29 entitats col·laboradores. El clúster es va crear el mes d'agost del 2008 i durant el 2009 es va redactar el Pla estratègic i va obtenir la qualificació d'Agrupació Empresarial Innovadora (AEI) del Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç l'agost del 2009. L'import total dedicat va ser de 195.000 euros.

El clúster Turistec és el que té més recorregut de funcionament. Es va crear el mes d'abril del 2007 i va obtenir la qualificació d'AEI el més d'agost del 2007. El nombre d'empreses identificades en el sector és de 160. El clúster disposa actualment de 69 empreses associades i d'11 entitats col·laboradores. L'import total dedicat al suport de Turistec durant l'any 2009 va ser de 100.000 euros.

El clúster audiovisual CLAB, com a eina de la imatge turística de la regió, es va crear el novembre de 2008 i està pendent d'obtenir la qualificació d'AEI. El nombre d'empreses identificades en el sector és de 172. El clúster disposa actualment de 30 empreses associades i d'11 entitats col·laboradores. L'import total dedicat al suport del CLAB durant l'any 2009 va ser de 135.951 euros.

Durant el 2009 es va constituir una associació empresarial amb tres àrees ben definides: agroalimentària, biofarmacèutica i mediambiental, que ha donat origen a la constitució del clúster BIOBAL el gener del 2010 i té pendent d'aprovació la qualificació d'AEI. El nombre d'empreses identificades en el sector és de 65. El clúster disposa actualment de 16 empreses associades i de 5 entitats col·laboradores. L'import total dedicat al suport de BIOIBAL durant l'any 2009 va ser de 111.787 euros.

El clúster de gestió integrada de l'activitat musical Ibiza Music Clúster té com a objectiu actuar com a dinamitzador d'una destinació turística i està integrat per establiments temàtics d'oci, proveïdors de tecnologia (proveïdors de programari específic per a disc-jockeys i vídeo-jockeys, gestió de sales d'oci nocturn, esdeveniments i espectacles; arts escèniques i centres de formació específics. El clúster es va constituir el mes de juliol del 2009 i va obtenir el reconeixement d'AEI el mes de juliol del 2009. El nombre d'empreses identificades en el sector és de 235. El clúster disposa actualment de 4 empreses associades. L'import total dedicat al suport de l'Ibiza Music Clúster durant l'any 2009 va ser de 90.000 euros.

Finalment, es va crear el clúster d'innovació tecnològica del mar (IDIMAR) amb la participació d'empreses de base tecnològica vinculades a l'activitat marítima i nàutica, centres de coneixement –Institut Oceanogràfic Espanyol, Institut Mediterrani d'Estudis Avançats (IMEDEA) dependent de la Universitat de les Illes Balears– i diferents grups d'investigació de la mateixa Universitat. El clúster es va constituir el mes de juliol del 2009 i va obtenir el reconeixement d'AEI el mes de setembre del 2009. El nombre d'empreses identificades en el sector és de 60. El clúster disposa en l'actualitat de 10 empreses associades. L'import total dedicat durant l'any 2009 va ser de 110.780 euros.

15.3.4. Eix de la transferència de coneixement

S'ha creat la Unitat d'Innovació al ParcBIT, integrada per personal tècnic qualificat i format per dur a terme les tasques de suport a la innovació. Aquesta Unitat té com a objectiu donar servei a les empreses i emprenedors de les Illes Balears amb un marcat component innovador, per millorar la seva competitivitat. La millora de l'economia balear passa per fomentar la seva diversificació, prestant especial atenció a les empreses de base tecnològica. L'increment en la competitivitat de l'economia balear es basa en l'impuls a la innovació, en el qual el ParcBIT juga un paper fonamental. La Unitat d'Innovació del parc impulsa les iniciatives innovadores de les empreses i centres d'innovació instal·lats en el ParcBIT, i, en general, a les empreses balears.

Una altra activitat en aquest eix és l'articulació de la col·laboració pública i privada entorn de projectes d'alt risc empresarial i innovació tecnològica radical en què intervenen diversos agents que, per si sols, tindrien poques probabilitats d'èxit. Habitualment participen en aquests projectes grups d'investigació, empresaris privats, entitats de crèdit i l'Administració. El paper del ParcBIT en aquest àmbit és donar suport

financer al projecte en la seva fase inicial, en la qual el component de risc és més alt, per facilitar-ne el llançament, així com donar seguiment de les referències relacionades en la recerca de socis per participar en projectes de cooperació tecnològica i/o la transferència de tecnologia. Es va analitzar l'oportunitat de posar en marxa estratègies conegudes com a *pull*, centrades a impulsar projectes seleccionats que apuntin opcions d'èxit, més adaptades a les dimensions del nostre sistema d'innovació, enfront d'estratègies *push*, dirigides al conjunt i més pròpies de sistemes consolidats i de dimensió més gran. En un mercat de projectes d'R+D+I com el de les Illes Balears, molt limitat i amb els agents potencial molt identificats, sembla raonable seleccionar els projectes en origen. L'anàlisi de resultats històrica de les convocatòries apunta en aquesta direcció i posa de manifest el petit recorregut dels projectes finançats. Així mateix, els índexs de repetició d'empreses en aquestes convocatòries són del 33% en dues d'elles, i del 13% en les tres, la qual cosa apunta també que algunes empreses entenguessin aquesta iniciativa més com una subvenció que com una contribució competitiva a l'R+D+I.

Amb l'objectiu de millorar l'eficiència històrica de les convocatòries de projectes d'R+D+I per a empreses i per cercar eines complementàries i/o substitutives, s'han dissenyat els esmentats projectes tractors i palanca. L'any 2009 es varen finançar dos projectes tractors i dos projectes palanca.

Per altra banda, tenim la xarxa d'antenes tecnològiques, xarxa de punts de suport a empreses i emprenedors que es va crear a les Illes Balears amb un doble objectiu: unificar els esforços que fa cadascun dels agents d'innovació i superar el problema de la insularitat i l'atomització sectorial de les empreses de les Illes Balears. En aquest sentit, i durant l'any 2009, s'ha millorat el grau de cooperació de l'entitat gestora de la incubadora d'empreses amb altres agents del sistema d'innovació de les Illes Baleares: DGRDI, FUEIB, Xarxa d'Antenes Tecnològiques XAT) i d'àmbit nacional (xarxa Associació de Parcs Científics i Tecnològics d'Espanya (APTE) PTE, xarxa Punts d'Informació sobre I+D+I (PiDI) del Centre de Desenvolupament Tecnològic Industrial, CDTI) del CDTI) i supranacional Enterprise Europe Network (xarxa EEN), i amb el suport de la consultoria CARSA s'ha elaborat un nou pla estratègic de la XAT.

Una altra iniciativa destacada són les ajudes a la creació i la promoció de noves empreses de base tecnològica, amb preferència de les empreses d'alta tecnologia i les empreses intensives de coneixement. Aquesta política va dirigida en un doble sentit: suport a l'aparició de nous emprenedors (spin off i start up) i atracció d'emprenedors d'altres zones. Les actuacions dutes a terme durant el 2009 han consistit, d'una banda, en el suport en l'anàlisi de la viabilitat de projectes de base tecnològica, així com el desenvolupament del seu pla d'empresa; i de l'altra, en la capacitació dels emprenedors d'aquests projectes com a gestors d'empreses com a factor d'èxit determinant, que s'ha concretat en la possibilitat d'accés a serveis de gestió econòmica, financera o legal, i en la participació en tallers pràctics en la gestió de projectes d'R+D+I o «Brokerage Events» per a la recerca de socis tecnològics i el foment de la transferència de tecnologia.

Pel que fa a la incubadora d'empreses del ParcBIT, es va ampliar el seu abast cap a l'activitat turística i a les empreses que físicament no estan situades al ParcBIT (incubadora virtual). A més, es va fer una extensió de la incubadora d'empreses a Menorca i Eivissa, mitjançant un conveni entre la Confederació d'Associacions d'Empreses de Balears (CAEB) i el ParcBIT.

La participació de les empreses de les Illes Balears tant d'àmbit nacional com d'àmbit europeu encara és escassa, com així ho demostren les últimes dades publicades de participació en el VII Programa Marc de la UE, en què les Illes Balears únicament representa el 0,17% de la participació espanyola, participació que es tradueix en la realització de dues activitats, quatre socis i únicament un projecte liderat pel Govern de les Illes Balears.

En aquest context, el Govern dels Illes Balears ha posat en marxa en els darrers anys diferents plans i iniciatives a fi de millorar el sistema regional d'innovació, fomentant la col·laboració entre tots els seus agents integrants així com creant estructures que puguin donar suport a les empreses amb vista a abordar la innovació i l'R+D com a part de la seva estratègia. L'actuació de consultoria de serveis avançats s'orienta a potenciar i facilitar la participació empresarial regional en les convocatòries públiques d'R+D+I existents tant a l'àmbit nacional (convocatòries Pla Nacional d'R+D+I 2008/2011) com a l'àmbit internacional (convocatòries TRACE, VII Programa Marc, programes internacionals CDTI, EUREKA, IBEROEKA, CHINEKA, EUROSTARS o Programa d'Innovació i Competitivitat, CIP) mitjançant la prestació de serveis de consultoria a les empreses, per ajudar a la redacció tècnica de projectes i a la identificació de les convocatòries de finançament.

15.3.5. Eix del capital social i governança

Des de l'any 2001, les Illes Balears participen en l'organització de la Setmana de la Ciència i la Tecnologia, amb la coordinació amb la FECYT. Aquesta activitat permet que tots els centres d'investigació i centres tecnològics obrin les seves portes i mostrin les activitats que duen a terme. La Setmana de la Ciència del 2009 va tenir lloc del 2 al 15 de novembre, amb una participació de 16.119 persones.

Una altra activitat de difusió molt important és la Fira de la Ciència, la vuitena edició de la qual va tenir lloc a Menorca els dies 26, 27 i 28 de març. La temàtica central de la fira va versar entorn de dos temes principals. D'una banda, la celebració d'àmbit mundial del bicentenari del naixement de Charles Darwin i del 150è aniversari de la teoria de l'evolució de les espècies per selecció natural; i de l'altra, la celebració de l'Any Internacional de l'Astronomia, que la UNESCO va declarar per reconèixer la contribució d'aquesta ciència a la societat, a la cultura i al desenvolupament de la humanitat. Varen assistir a la Fira 14.949 persones.

Els dies 5, 6 i 7 d'octubre de 2009 va tenir lloc al ParcBIT la segona edició del Fòrum Internacional d'Investigació en Cuina i Nutrició a la Mediterrània. La temàtica escollida per a aquesta edició va ser l'oli i les hortalisses. Hi varen assistir 345 persones, d'entre les quals 210 eren professionals del sector.

Pel que fa a les publicacions científiques, es varen editar dos exemplars nous de la col·lecció «La Ciència a les Illes Balears»: *Margalida Comas Camps (1892-1972), científica i pedagoga*, de María Ángeles Delgado Martínez, i *Vicenç Mut i Armengol (1614-1687) i l'astronomia*, de Víctor Navarro Brotons. Al llarg del 2009 s'ha acabat el quart volum de la col·lecció «Història de la Ciència».

L'any 2009 va tenir lloc la sisena edició del Seminari INTO, durant els dies 22 i 23 d'octubre al ParcBIT, escenari de debat de propostes de recerca i de presentació de bones pràctiques empresarials d'àmbit internacional relacionades amb el turisme. Aquest any es va proposar com a temàtica un concepte que afecta el posicionament dels actors que conformen el sector: el nou model de negoci a Internet, afavorit pels consumidors digitals. La globalització i el desenvolupament de les tecnologies de la informació i de les comunicacions (TIC) han contribuït a fomentar que siguin els propis consumidors turístics els que liderin les tendències de consum, decidint quin producte volen, de quina forma el volen i com comunicar les seves experiències. D'aquesta manera, el productor turístic ja no és qui controla el producte o la informació que vol traslladar al client, ni tampoc els intermediaris. Els ponents que participaren en el Seminari procedeixen de l'àmbit acadèmic i de l'empresa privada, tant d'àmbit nacional com internacional.

Els dies 10 i 11 de desembre a l'edifici Europa del ParcBIT es va dur a terme el I Fòrum Tecnològic de les Illes Balears, en què els grups d'investigació i les empreses varen exposar les seves necessitats per establir sinergies i projectar línies conjuntes d'investigació. També hi varen participar els clústers constituïts en altres comunitats autònomes dins de cada un dels sectors dinamitzats a les Illes Balears. El fòrum es va dividir en tres línies d'activitats, en les quals cada empresa/clúster o grup d'investigació va participar segons les seves possibilitats i necessitats. La primera línia va ser la representació física o estand; la segona línia eren exposicions orals individuals en sales sectorials sobre necessitats o línies d'investigació obertes o per desenvolupar, presentació de bones pràctiques, i, finalment, entrevistes clúster-clúster, clúster-grup d'investigació i empresa-grup d'investigació. Va comptar amb 225 participants, 49 estands i 75 presentacions.

15.3.6. Plan avanza

Aquest projecte es gestiona per mitjà de la Fundació IBIT i té com a objectiu aconseguir la promoció de la igualtat social i la millora del benestar i la qualitat de vida dels ciutadans. Per tant, es plantegen activitats que permetin la implantació i el desenvolupament de la societat de la informació i el coneixement a la societat balear:

PIME digital: incorporar solucions TIC als centres de persones en situació de dependència, per afavorir la seva la vida.

Ciutats digitals: Incrementar las infraestructures d'accés públic i gratuït per a ciutadans amb necessitats especials, per assegurar que tots els ciutadans puguin accedir a Internet.

Ciutadania digital: actuacions d'alfabetització digital dels ciutadans.

DNI electrònic: apropar l'Administració digital als ciutadans.

L'import executat l'any 2009 per al desenvolupament d'aquestes activitats va ser de 135.160 euros.

15.4. Societat de la informació

Durant aquest any s'ha dut a terme una tasca molt important d'ampliació de cobertura de la Televisió Digital Terrestre, a més de signar un conveni de col·laboració per poder garantir la recepció del senyal via satèl·lit a totes les zones on no arribi la cobertura terrestre. Aquest 2009 serà recordat com l'any de l'encesa digital a les Balears, primer a Menorca i a les Pitiüses i, més tard, a Mallorca, fet que suposa que la TDT és ja una realitat a les nostres illes. Segons les dades de Multimèdia de les Illes Balears, a 31 de desembre de 2009, la cobertura poblacional de la TDT era del 99,2% per via terrestre, i del 100% per via satèl·lit.

També durant aquest any, s'ha iniciat el projecte Tecnologia UIB, un espai virtual creat per la Fundació Universitat-Empresa de les Illes Balears (FUEIB) per facilitar a les empreses, les institucions i els investigadors, informació i assessorament en les qüestions relacionades amb la transferència de tecnologia des de la Universitat de les Illes Balears. Aquesta eina de promoció de les tecnologies i coneixements generats per la UIB que poden ser transferits a l'àmbit empresarial i dels quals se'n pot beneficiar la societat, té l'objectiu de dinamitzar, en matèria d'innovació tecnològica, les empreses i els centres d'investigació balears, així com fomentar i catalitzar les relacions entre ells en matèria d'investigació i desenvolupament tecnològic, mitjançant la promoció de projectes en col·laboració, la difusió dels recursos tecnològics i científics entre el sector empresarial, la transferència de tecnologia i la creació d'empreses de base tecnològica (EBT).

Un bon exemple de com la tecnologia reverteix directament la societat és el projecte SINA, el Sistema d'Interacció Natural i Avançat de la Universitat de les Illes Balears, en el qual participa l'IBIT, a través del Plan Avanza, pla cofinançat pel Govern de les Illes Balears (CAIB) i el Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç (MITIC). SINA és més que un simple dispositiu d'accés a l'ordinador; és un sistema pedagògic basat en tecnologies de la informació i el coneixement per fer accessible l'ordinador a aquelles persones que tenen limitades les seves possibilitats de moviment en les extremitats superiors. Aquest any, el projecte ha rebut el Premi Accessibilitat 2009, que atorga l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS) del Consell de Mallorca.

En matèria turística, s'ha de destacar la creació de TurisLAB, laboratori d'R+D+I que persegueix l'objectiu de desenvolupar projectes TIC aplicats al sector turisme, finançat per la Direcció General de Recerca, Desenvolupament Tecnològic i Innovació de la Conselleria d'Innovació, Interior i Justícia del Govern de les Illes Balears. A TurisLAB, en què participa la Fundació IBIT i TurisTEC, clúster d'empreses i institucions dedicades a la producció i implantació de solucions tecnològiques per al sector turís-

tic, es té la missió de promoure el desenvolupament de projectes i activitats d'R+D+I per impulsar les empreses cap a la innovació tecnològica aplicada al turisme, i col·laborar amb grups d'investigació de la Universitat de les Illes Balears en el traspàs dels resultats obtinguts en l'àmbit acadèmic al sector de les empreses. TurisLAB, ha posat en marxa aquest any, el projecte Factura-e, finançat en el marc del conveni de col·laboració per al desenvolupament del Plan Avanza (MITIC-CAIB), que fomenta l'ús de la facturació electrònica i permet que les seves funcionalitats siguin adaptades a la realitat i la varietat de serveis que ofereix el sector turístic. El resultat del projecte pot convertir les Balears en un referent en la implantació de la factura electrònica en l'àmbit turístic. D'altra banda, el projecte Caval, que consisteix en la definició, el desenvolupament i la integració d'una solució única per a la tecnificació de la cadena de valor del sector del turisme, pretén consolidar un estàndard industrial per a la interoperabilitat entre sistemes, aplicacions i serveis en l'àmbit del TIC-Turisme.

També relacionat amb el sector, s'ha de parlar de la creació del MIC Turisme, el primer centre mundial d'innovació en tecnologies Microsoft dedicades al turisme, ubicat en el ParcBit. Un dels seus reptes és situar les Balears al capdavant de las solucions tecnològiques adaptades al sector.

En l'àmbit de la salut, es consolida el Centre de Competències d'Integració (CCI), en col·laboració amb el Servei de Salut de les Illes Balears (Ib-Salut) i la Fundació IBIT, per crear una entitat de naturalesa mixta que permeti gestionar de manera eficient i independent la intercomunicació dels sistemes d'informació i la integració de dades. L'objectiu principal del CCI és aconseguir un ús més eficient dels recursos sanitaris i, per fer-ho, se centra a fer compatibles els sistemes d'informació heterogenis, proporcionar més fluïdesa en la comunicació (com per exemple en el cas de pacients amb diverses històries clíniques disperses en diferents centres sanitaris o sistemes), integrar imatges mèdiques o desenvolupar aplicacions que millorin i afavoreixin la recuperació dels pacients.

Les tasques que du a terme l'Administració per crear d'infraestructures digitals que fomentin la participació ens duen a parlar de la presentació, a final de l'any 2009, del Pla ANIBAL, pla d'actuació per implantar l'Administració electrònica a les Balears, impulsat pel Govern de les Illes Balears amb la col·laboració del Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç, els consells insulars i els ajuntaments de la comunitat, en el marc de la Comissió Balear de TIC impulsada per la Direcció General de Tecnologia i Comunicacions i gestionada per la Fundació IBIT, en el marc del Plan Avanza. El principal objectiu del pla és modernitzar el funcionament electrònic de les administracions, principalment de les més properes als ciutadans, com són les municipals; homogeneïtzar els sistemes actuals; fomentar la finestreta única electrònica i augmentar i facilitar l'oferta de serveis electrònics a tots els ciutadans. Per mitjà del pla s'ha estructurat un sistema d'ajuts a totes les administracions de les Illes per garantir l'aplicació de la Llei 11/2007, que reconeix el dret de la ciutadania a gestionar les seves relacions amb l'Administració a través de mitjans telemàtics. Per aconseguir tots aquests objectius, el Pla ANIBAL centra els seus esforços a implantar sistemes que permetin

interconnectar les administracions, homogeneïtzar el programari adoptat, crear pàgines web on es puguin executar serveis i tramitacions amb validesa jurídica o cedir a les entitats locals una plataforma d'administració electrònica gratuïta. La seva incorporació suposa, finalment, un estalvi tant en termes d'inversió com d'eficàcia, tant per als ciutadans, que simplifiquen els tràmits, com per a les empreses, i també per a les mateixes administracions, gràcies a la reducció del volum de càrregues administratives.

I el gener del 2009 es posà punt i final a l'exposició «Identitat Digital, I tu qui ets, a Internet?», impulsada per l'Obra Social "Sa Nostra", Caixa de Balears amb la col·laboració de la Fundació IBIT i IB3, després de gairebé un any oferint una reflexió sobre la identitat a la xarxa. Mitjançant aquesta exposició –que ha recorregut primer Mallorca, Menorca i després Eivissa– les Balears ha esdevingut pionera en el fet d'encetar aquest debat sobre la importància de conèixer els avantatges i els riscs de tenir una presència a Internet per poder gestionar-la de forma adequada. Així, a la societat Xarxa, comunitat en què cada dia habiten més persones i que té unes normes de convivència pròpies, es torna imprescindible dominar les eines amb què cada un pot construir la seva presència, la seva visibilitat i la seva reputació.

Però, sens dubte, una de les passes més grans en el camí per avançar cap a la societat de la informació i el coneixement, ha estat el desenvolupament del Plan Avanza, pla cofinançat pel Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç i per la Direcció General de Tecnologia i Comunicacions de la Conselleria d'Innovació, Interior i Justícia del Govern de les Illes Balears. Aquest pla ha suposat un impuls important no tan sols per a la implantació i l'ús de les TIC en els sectors econòmics i socials, sinó també ha suposat la millor arma per fer front a la fractura digital que hi ha. Gestionat des de la Fundació IBIT, el Plan Avanza ha permès aquest any desenvolupar nombroses actuacions a la nostra comunitat: portals dedicats al comerç electrònic, a la cultura, a la salut, així com projectes dedicats a reduir la fractura digital per mitjà de l'alfabetització.

16

ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA

RESUM

L'economia social i solidària de les Illes, durant l'any 2009, registrà 471 empreses, organitzacions i iniciatives que han donat ocupació a 8.415 persones, xifra que suposa una reducció del –6,1% en relació amb l'any passat. Aquesta taxa va ser semblant a la del conjunt de l'economia (–6,4%), en base a les dades de l'EPA. Des de l'any 2007, en què s'inicià la crisi, és la primera vegada que s'observen taxes negatives en aquest àmbit. L'ocupació generada per l'economia social a les illes, suposa el 1.82% del total, la mateixa taxa que l'any 2008. Pel que fa el nombre de socis i voluntaris que col·laboren en l'economia solidària, es xifren en 24.418 persones, el 13,2% més que l'any anterior. També s'ha de fer referència a les noves empreses d'inserció, ja que enguany ha començat a funcionar la primera constituïda a les Balears. La Llei 44/2007 té per objectiu regular el marc jurídic d'aquestes empreses perquè promoguin la inserció de determinats col·lectius socialment exclosos o amb greus dificultats per accedir a l'ocupació. Càritas Menorca ha estat l'entitat promotora d'una SLU que ja ha començat l'activitat econòmica durant aquest exercici, tot i les dificultats que suposa enllestir noves iniciatives, mentre l'Administració autonòmica no faci el desplegament legal obligat i necessari.

16.1. PRODUCTORS DE MERCAT

S'inclouen en aquest apartat les cooperatives i les societats laborals, que són les empreses més destacades de l'economia social, actuant en competència en els mercats i produint béns i serveis, igual que la resta d'agents econòmics. De caràcter privat, tenen punts en comú amb els plantejaments de la responsabilitat social corporativa.

16.1.1. COOPERATIVES

Les cooperatives són societats mercantils personalistes basades en valors i que es regeixen per un codi ètic. Les decisions són preses democràticament i els resultats es distribueixen d'acord amb l'activitat desenvolupada pels socis. Aquestes empreses constitueixen la figura més important de l'economia social. L'any 2009, el nombre de cooperatives només s'ha reduït en 1, tot i haver-se constituït 17 noves cooperatives, mentre que els socis han tingut una disminució del –5,1%. (Vegeu el quadre I-107.)

L'any 2009, el nombre de cooperatives s'ha reduït en 1, tot haver-se constituït 17 noves cooperatives,i els socis han disminuït en 151. El RD 1300/2009, per fomentar la creació de cooperatives amb el pagament únic de la prestació d'atur per als treballadors que s'incorporin com a socis treballa-

Quadre I-107. Evolució anual de les cooperatives i socis d'alta a la seguretat social (2007-2009)			
ILLES BALEARS	2007	2008	2009
Nre. de cooperatives	201	212	211
Nre. de socis treballadors	2.828	2.986	17
Nre. socis per cooperativa	14,1	14,1	2.835
% inc. interanual de cooperatives	8,6	5,5	
% inc. interanual de socis	10,4	5,6	-0,5
% inc. interanual de socis/coop.	1,6	0,1	-5,
CONJUNT DE L'ESTAT	2007	2008	2009
Nre. de cooperatives	201	212	211
Nre. de socis treballadors	2.828	2.986	17
Nre. socis per cooperativa	14,1	14,1	2.835
% inc. interanual de cooperatives	0,6	-3,6	
% inc. interanual de socis	-0,1	-1,8	-6,3
% inc. interanual de socis/coop.	-0,7	1,9	-4,5
CONJUNT DE L'ESTAT	2007	2008	2009
Nre. de cooperatives	0,78	0,86	0,91
Nre. de socis treballadors	0,89	0,96	1,67

Font: Ministeri de Treball. Secretaria General d'Ocupació. Direcció General d'Economia Social, Treball Autònom i Responsabilitat Social de les Empreses. Elaboració pròpia.

dors de forma estable o creïn cooperatives, n'ha estimulat la creació. Quant a l'evolució dels creixements, en el període 2007-2009, marcat per la crisi econòmica, s'observa una tendència clarament a la baixa molt més accentuada per al conjunt de les cooperatives de l'Estat que a les Illes, que milloren la participació en el conjunt d'Espanya.

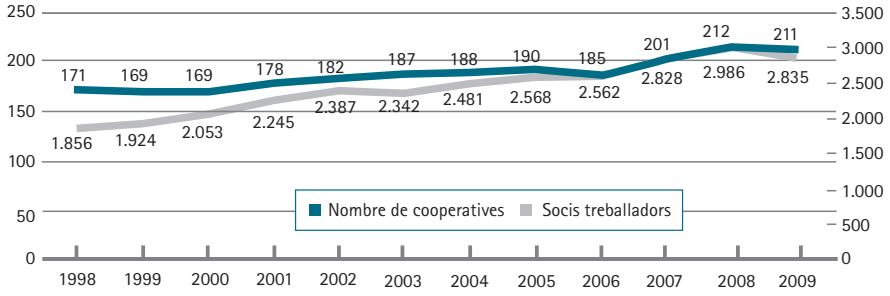
L'evolució dels anys 2000-2009 mostra un creixement sostingut, tant en el nombre de cooperatives (42), com dels socis (782), amb excepció del darrer exercici, en què s'observa un alentiment motivat per la situació actual. (Vegeu el gràfics I-39.)

Les cooperatives de les Illes representen el 0,9% del total d'Espanya, i la seva mitjana és de 13,4 socis per cooperativa, gairebé mig punt més que la mitjana estatal, que és de 12,6. L'evolució de les cooperatives des de l'any 1998 fins al 2009 està recollida en el quadre AI-139.

La classificació sectorial (CNAE 2009) de les cooperatives mostra que gairebé el 34,5% es dediquen a l'ensenyament i als serveis social, el 28% al comerç i a l'hostaleria, el 10,1% a activitats agràries i ramaderes, mentre que la resta, el 27,4%, es dediquen als serveis d'empreses, la construcció i els transports.

Gràfic I-39

Nombre de cooperatives i de socis treballadors a les cooperatives. Illes Balears (1998–2009)

Font: Elaboració pròpia.

En el període 2000-2009, el 79% de les cooperatives constituïdes foren de treball associat, el 14,6% agràries i d'explotació comunitària de la terra, el 2,4% d'habitatges, el 2,4% de serveis, i l'1,6% restant de transportistes.

Les unions cooperatives de les Illes, durant l'any 2009, han tingut una lleugera reducció (–1,9%) en el nombre de cooperatives associades, dues en total. En canvi, el nombre de socis de les unions s'han incrementat respecte de l'any anterior l'1,4%. Del total de cooperatives existents a les Illes, el 48,3%, estan associades a les unions cooperatives, i els seus socis suposen el 72% del total. En conjunt, les tres unions agrupen 102 cooperatives, 5.474 socis cooperatius i 614 treballadors no socis. (Vegeu el quadre AI-140.)

Ucabal, la unió de cooperatives agroalimentàries de les Balears, agrupa 33 cooperatives, que estan distribuïdes geogràficament de la manera següent: 24 a Mallorca, 6 a Menorca i 3 a Eivissa. També figuren associades 3 cooperatives de segon grau (cooperatives de cooperatives): 2 a Mallorca i 1 a Menorca. També hi ha 3 societats agràries de transformació (SAT), totes a Mallorca, que són societats que tenen finalitats socials de millora del medi rural i promouen el desenvolupament agrari.[116]

La Unió de Cooperatives de Treball Associat de les Illes agrupa 53 cooperatives, 1 més que l'any 2008, de les quals 48 són a Mallorca i 5 són a Eivissa. D'altra banda, la Unió té una secció sectorial de cooperatives d'ensenyament que agrupa 9 cooperatives i suposen una representació destacada en l'ensenyament privat de les Illes. També dins el present exercici, s'ha creat una nova sectorial de cooperatives d'iniciativa social que agrupa 6 cooperatives que ofereixen serveis socials per atendre persones dependents.

Per altra banda, l'Associació d'Empreses Laborals de les Illes (AELIB) l'any 2009, té afiliades 10 cooperatives de treball a associats a Menorca. L'any 2009 n'hi havia 11.

116. Vegeu: «Pagesos en un consell d'administració. El cas Agroilla, bones practiques de gestió agrícola». Dictamen núm. 6/2003. Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, Palma, 2003.

16.1.2. Societats laborals

Les societats laborals són empreses mercantils en què la propietat és majoritàriament dels treballadors, els quals no poden posseir, de forma individual, més de la tercera part del capital, cosa que facilita el control i la gestió de l'empresa per part dels treballadors.

Durant l'exercici del 2009, tot i haver-se creat 11 societats laborals, ha continuat el decreixement interanual d'aquestes societats (–6,5%), que s'observa des de l'any 2006. L'entrada en vigor de la Llei 20/2007, de l'Estatut del treball autònom, les ha influït negativament. El fet de poder capitalitzar el pagament de la prestació d'atur per constituir-se en treballadors autònoms ha fomentat que nous emprenedors s'adhereixin al nou estatut, així com també treballadors de societats laborals, fet que ha generat aquesta disminució. Idèntic efecte s'observa a tot l'Estat: els anys 2007-2009 les taxes són de decreixement, tant pel que fa a les societats com als socis, i les Illes mostren unes mitjanes més negatives pel que fa als socis. (Vegeu el quadre I-108.)

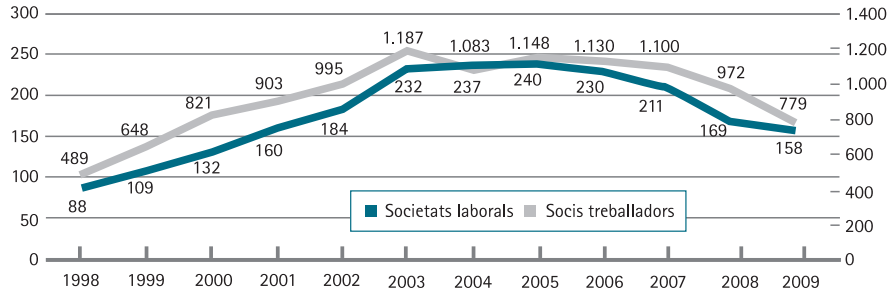
L'evolució en el període 1998-2009 de les societats laborals indica una evolució descendent en els darrers quatre anys que és conseqüència del major nombre de baixes, que supera la creació de noves societats. (Vegeu el gràfic I-40.)

Quadre I–108. Evolució anual de les societats laborals d'alta a la seguretat social (2007–2009)

ILLES BALEARS	2007	2008	2009
total societats	211	169	158
societats registrades	29	11	11
total socis treballadors	1.100	972	779
% inc. interanual societats laborals	-8,3	-19,9	-6,5
% inc. interanual socis	-2,7	-11,6	-19,9
CONJUNT DE L'ESTAT	**2007**	**2008**	**2009**
total societats	19.737	17.650	15.679
societats registrades	2.341	1.514	1.225
total socis treballadors	124.784	101.331	88.241
% inc. interanual societats laborals	-2,6	-10,6	-11,2
% inc. interanual socis	-4,2	-18,8	-12,9
CONJUNT DE L'ESTAT	**2007**	**2008**	**2009**
de societats laborals	1,07	0,96	1,01
de societats lab. registrades	1,24	0,73	0,90
de socis treballadors	0,88	0,96	0,88

Font: Ministeri de Treball. Secretaria General d'Ocupació. Direcció General d'Economia Social, Treball Autònom i Responsabilitat Social de les Empreses. Elaboració pròpia.

Gràfic I-40
Societats laborals i socis treballadors a les societats laborals. Illes Balears (1998–2009)

Font: Elaboració pròpia.

Les societats laborals de les Illes suposen l'1,01% del total d'Espanya, i la seva mitjana de treballadors és de 4,9 per empresa. (Vegeu el quadre AI-141.)

Pel que fa a la distribució sectorial d'activitats (CNAE-2009), el 24,5% es dediquen a activitats de comerç i hoteleria, el 22% són empreses relacionades amb la construcció, mentre que el 18% es dediquen a serveis professionals i el 13,2% a l'educació, la sanitat i els serveis socials. La resta, el 22,3%, es reparteixen entre les activitats agràries, els transports, la cultura i altres serveis.

Les tipologies de les societats creades en els darrers deu anys han estat el 71% de serveis, el 17% de construcció, l'11% industrials i l'1% agràries.

Durant l'exercici del 2009 el nivell d'associació de les empreses laborals s'ha incrementat el 14,6%. AELIB, l'Associació d'Empreses Laborals de les Illes Balears, agrupa el 29,7% de totes les societats laborals de les Illes, que suposa el 30,8% dels socis treballadors. (Vegeu el quadre AI-142.)

16.1.3. Confraries de pescadors

Des de l'any 2008, les confraries de pescadors, a través de la Federació Nacional de Confraries de Pescadors, han passat a formar part de la CEPES (Confederació Empresarial Espanyola de l'Economia Social).

Les confraries de pescadors són institucions de participació democràtica sense ànim de lucre que vertebren el sector pesquer. Amb la concurrència conjunta d'armadors i pescadors es busca la consecució dels interessos de tots. A les Balears hi ha en total 16 confraries, 10 a l'illa de Mallorca, 3 a Menorca, 2 a Eivissa i 1 a Formentera. Totes estan integrades dins la Federació Balear de Confraries de Pescadors.

El sector pesquer de les Illes, constituït majoritàriament per les confraries, durant l'any 2009 ha donat ocupació a 807 persones, enfront de les 818 de l'any anterior (–1,3%). El volum de vendes també disminuí el –7%, tot i que el volum de captures ha augmentat el 2,5%. (Vegeu el quadre AI-143.)

Seguint el procés d'adequació i renovació de la flota que va començar fa uns anys, s'observa una reducció del nombre dels vaixells, que ha passat de 367 l'any 2008 a 361, l'any 2009. Aquesta adequació es fa palesa en les diverses tipologies d'embarcacions de la flota. Així, s'han reduït 4 d'arts menors, 1 d'encerclament, i 1 d'arrossegament.

16.1.4. Ocupació registrada

La població ocupada per les cooperatives i les societats laborals ha estat de 3.614 persones durant l'exercici 2009, front les 3.958 de l'any anterior. El decreixement de les societats laborals, tal com s'ha indicat, provoca aquest accentuat descens. La participació en el total de la població ocupada a les Balears suposa el 7,81 per mil, taxa gairebé igual a la registrada l'any anterior, el 8 per mil. A Espanya, la participació de l'economia social en el total suposa el 20,7 per mil, i manté també valors semblants interanuals.

L'evolució en el període 1997-2009 dels productors de mercat de l'economia social ha mantingut una tendència creixent i constant fins al present exercici, en el qual es romp aquesta tendència. Tot i això, en aquests darrers 12 anys, l'ocupació s'ha multiplicat per 1,6. (Vegeu el gràfic AI-104.)

D'altra banda, les xifres comparades de l'ocupació de l'economia social i el conjunt de l'economia balear, així com també del total de l'economia espanyola des de l'any 1997 es mostren en el quadre AI-145.

16.2. Institucions financeres socials

En aquest apartat s'inclouen institucions i també iniciatives financeres que han sorgit d'algunes entitats amb un definit sentit social, amb vocació solidària i a favor del medi ambient, amb l'objectiu de contribuir al benestar dels ciutadans més desfavorits. També s'hi incorpora l'obra social de les caixes d'estalvi.

16.2.1. L'estalvi ètic

Enguany fa deu anys d'aquesta experiència de finances ètiques, que no ha deixat de créixer. Per tant, s'ha confirmat la consolidació d'aquesta experiència pionera a l'Estat espanyol de banca ètica. L'any 2009, el saldo de dipòsits ha tingut un important increment del 16,2%, percentatge que suposa 16,5 milions d'euros. També han tingut un increment destacat el nombre de llibretes (12,7%) i els comptes corrents (20,15%), en xifres absolutes, 550 més. En total, els titulars, persones físiques i jurídiques, són 5.447. El dipòsit mitjà és de 4.070 euros, i augmenta el 0,44% en relació amb l'any anterior. Les donacions del 50% dels interessos dels impositors i altres donacions han suposat 158,8 milers d'euros.

Tot i la crisi econòmica actual, els finançaments formalitzats, 11 dins l'exercici, han ascendit a 1,6 milions d'euros, i han augmentat més del doble respecte de l'any anterior. L'índex de morositat registrat fou del 0,84%, semblant als valors de l'any 2008, que varen ser del 0,74%.

El Comitè Ètic ha concedit 55 subvencions del fons de donacions per un import total de 118,65 milers d'euros, xifra que suposa una disminució del –18,7%, a causa de la baixada del tipus d'interès. Alhora, també s'ha constituït un fons per a 84 microcrèdits a El Salvador d'un import de 10,2 milers d'euros. (Vegeu el quadre AI-145.)

16.2.2. Mont de pietat de les Balears

Aquesta institució té com a objectiu facilitar préstecs pignoratius a persones amb pocs recursos que no disposen de solvència suficient per poder obtenir préstecs amb garanties personals. És una institució que depèn de la Fundació Sa Nostra de la Caixa de Balears, que du aquesta obra de caire social.

Durant l'any 2009, el Mont de Pietat ha tingut una disminució destacada en l'import dels préstecs concedits (–34,8%), que suposen, en total, 3.652 milers d'euros enfront dels 5.597 milers d'euros de l'any anterior. L'import mitjà per préstec s'ha situat en 269,4 euros, mentre que el 2008 va ser de 394,4 per préstec. També el nombre de crèdits en vigor s'ha reduït el –4,5%. Davant els creixements de l'any anterior, en el present exercici les magnituds han mantingut una sensible contracció. (Vegeu el quadre AI-146.)

16.2.3. Caixa Rural

La UNACC (Unió Nacional de Cooperatives de Crèdit) agrupa 76 caixes rurals i 5 caixes populars i professionals. A les Balears, l'única cooperativa de crèdit que hi ha és la Caixa Rural, que ajuda a finançar el sector agrari i ramader des del model de banca cooperativa, que es basa en regles democràtiques i que centra la seva activitat en una banca minorista dirigida a les petites empreses.

Durant l'any 2009, el nombre de socis han continuat creixent (el 4,1%) i han augmentat els socis que sol·licitaren finançament, 2.440, l'1,1% més que l'any anterior. Els crèdits que s'han concedit, 106,9 milions d'euros, representen una disminució del –9,6% i la mitjana per operació ha disminuït el 10,6%. (Vegeu el quadre AI-147.)

16.2.4. L'obra social de les caixes d'estalvi

Els beneficis de les caixes d'estalvis, una vegada dotats els fons de reserva obligatoris i voluntaris han de ser destinats a l'obra social, que necessàriament haurà de revertir a la societat mitjançant iniciatives o projectes assistencials, culturals, científics, etc., per contribuir al desenvolupament local del lloc on estan ubicades. En conjunt, durant l'exercici 2009, els recursos invertits en les diverses àrees han estat 29.551 milers d'euros, enfront dels 32.232 milers d'euros de l'any anterior, fet que suposa una disminució del –8,3%, el primer any des de l'any 2004 en què s'observa una taxa negativa interanual. (Vegeu el quadre AI-148.)

16.3. Asseguradors d'economia social

Les empreses asseguradores de l'economia social, les mútues no integrades en els sistemes de la Seguretat Social i les mutualitats de previsió social, constitueixen l'apartat d'asseguradors de l'economia social.

16.3.1. Empreses asseguradores

En el transcurs de l'exercici analitzat, s'ha mantingut l'import de les primes per un total de 502,7 milers d'euros, que ha representat un increment de l'1,7%. El nombre de pòlisses, 2.234, disminueix l'–1,4%, tot i la reducció important del nombre de clients del –36,4,%. (Vegeu el quadre AI-149.)

16.3.2. Mútues i mutualitats

Les mutualitats de previsió social es diferencien de la resta d'entitats asseguradores per no tenir ànim de lucre, prioritzen les persones per sobre del capital, són de participació democràtica i tenen l'objectiu de complementar les prestacions de la Seguretat Social pública. La Confederació Espanyola de Mutualitats té un total de 403 mutualitats associades.

La publicació del manual europeu sobre els comptes satèl·lit de l'economia social el 2007 ha unificat el marc de referència per a les entitats i les empreses de l'economia social a Europa. Les mútues i les mutualitats constitueixen el segon gran agent empresarial després de les cooperatives, encara que caldrà excloure les mútues integrades en els sistemes de la Seguretat Social, les d'afiliació obligatòria i les que són controlades per empreses que no pertanyen a l'economia social. Aquesta informació no figura elaborada per a les Illes, segons diverses fonts consultades.

16.4. Iniciatives de responsabilitat social corporativa

La Unió Europea, des de l'any 2001, impulsa els continguts del Llibre blanc de la responsabilitat social corporativa i que es basen en l'acció social, la protecció del medi ambient i el respecte dels drets humans en les actuacions empresarials.

Un any més, en aquest apartat, s'inclouen les iniciatives d'empreses i d'entitats a les Illes que ja han començat a preveure, per al seu àmbit d'actuació, preocupacions socials i mediambientals en les seves operacions comercials i també en les relacions amb els seus interlocutors. El Centre per a la Gestió Ètica de l'Empresa (Eticentre), que té el suport de la xarxa Reas, té com a finalitat que les empreses i les entitats associades emprin criteris ètics i de responsabilitat social empresarial en les seves actuacions. L'any 2009 s'han incorporat 4 noves empreses, que són en total 32 empreses i entitats associades, dues més que l'any anterior, amb un volum de facturació global que es xifrà en 53.114 milers d'euros, el –20,3% menys respecte de l'exercici anterior. El nombre d'empleats (744) experimenten una reducció del –6,1%. El socis

(64) suposen 1 més que el període anterior.

La tipologia de les empreses i les entitats que integren Eticentre és: 19 societats limitades, 5 societats anònimes, 1 caixa d'estalvis, 1 fundació, 1 societat agrària de transformació, 4 autònoms i 1 associació.

Forética és l'altra iniciativa de responsabilitat social corporativa d'àmbit estatal i sense ànim de lucre. Es dedica a fomentar polítiques de gestió ètica i socialment responsables i a promoure sistemes de gestió verificables, i té empreses associades a les Illes. L'any 2009 té 215 empreses adherides a Espanya, quatre de les quals són de les Balears. Tenen en el conjunt de l'Estat 54 entitats certificades amb SGE-21, i una d'aquestes correspon a una empresa de les Illes. (Vegeu el quadre AI-150.)

16.5. Fundacions

Les fundacions, d'acord amb la seva definició legal, són organitzacions patrimonials sense ànim de lucre i amb finalitats d'interès general. Dins la classificació internacional del manual de les Nacions Unides d'institucions sense fins lucratius, s'estableixen 12 grups d'acord amb els seus objectius. Les fundacions figuren dins els comptes satèl·lit de l'economia social europea com a productors de no mercat privats, juntament amb les associacions.

Per l'any 2009 no hi ha informació disponible del registre únic de fundacions de la Conselleria de Presidència. No obstant això, i segons les dades de l'Observatori d'Organitzacions d'Iniciativa Social, a les Illes hi hauria inscrites 227 fundacions privades de diverses finalitats. Així mateix, cal observar que l'Associació Espanyola de Fundacions, que agrupa 1.045 fundacions de tot l'Estat, té inscrites 25 fundacions de les Balears.

La inclusió dins l'àmbit de l'economia social i solidària d'aquestes organitzacions, implica tenir els seus requisits diferencials propis, és a dir: a) independència dels poders públics i autonomia de gestió; b) primacia de les persones per sobre el capital; c) control democràtic de la gestió; d) adhesió voluntària i oberta, i e) conjunció dels interessos dels seus membres a l'interès general. En el àmbit de l'economia solidària de les Illes, l'any 2009, hi havia 8 fundacions d'alta que complien amb aquests requisits.

16.6. Productors de no mercat

En aquest apartat s'inclouen les diverses iniciatives de l'economia solidària presents a les Illes que no tenen finalitat lucrativa, prioritzant objectius socials sense pretensions de competència. Alhora, cal dir que en cap cas no s'exclou l'obtenció de beneficis, ja que és condició imprescindible per a la viabilitat i la continuïtat, tot i que per la funció de suplència a les administracions públiques i pel valor afegit social que incorporen als seus serveis i productes marquen la diferència amb la resta de productors de mercat.

En aquest àmbit s'analitzen quatre tipus d'iniciatives productives de l'economia solidària: 1) comerç just i botigues solidàries,

2) mediambientals i d'inserció sociolaboral, 3) iniciatives laborals de persones amb discapacitats i 4) les empreses d'inserció. En conjunt, són 52 entitats, una més que l'any anterior, a causa de la constitució de la primera empresa d'inserció de les Illes, concretament a Menorca.

Durant l'any 2009 donaren ocupació a 2.631 treballadors, xifra que suposa una reducció del –4,6%, amb tota seguretat a conseqüència de la situació que viu l'economia. En canvi, el nombre de socis i voluntaris (2.538) va experimentar un creixement del 21,7%, i les persones beneficiaris d'aquests serveis foren 25.899, que augmentaren el 20,6%, motivats per les necessitats creixents de serveis socials. Pel que fa als ingressos totals d'aquestes entitats, experimenten, en conjunt, un increment de l'1,5%, menor al que tingueren l'any anterior, un 5,1%. I els ingressos propis augmentaren l'1,9%, enfront del 3,4 de l'any 2008. Si s'observa l'indicador d'autonomia financera (ingressos propis/ingressos totals), aquest se situa en el 69,3%, enfront del 65,5% de l'any passat, percentatge que millora 3,8 punts. Així, mentre que els ingressos per subvencions han disminuït lleugerament (–1,1%), els propis s'incrementen el 17,6%. En tot cas, aquest indicador s'ha corregit de la forta dispersió que provoquen algunes entitats, que el situaria globalment al voltant del 85,5%, però desvirtuaria la realitat financera d'aquestes entitats. (Vegeu el quadre I-109.)

L'economia solidària classificada d'acord amb la personalitat jurídica de les empreses i les entitats que la formen, dóna el perfil següent: 23 associacions, 16 societats limitades, 8 fundacions, 4 societats anònimes, 2 cooperatives i 1 societat limitada laboral.

16.6.1. Iniciatives de comerç just i botigues solidàries

Aquestes iniciatives fan possible que els productors dels països del sud puguin accedir als mercats del nord amb un valor

Quadre I–109. Evolució anual de les iniciatives productives de l'economia solidària (2007–2009)

	2007	2008	2009	% increment 09/08
Ingressos totals (milers d'euros)	117.609	122.461	124.270	1,5
Ingressos propis	101.870	104.199	106.211	1,9
% ingressos propis s/ ingressos totals	86,6	85,1	85,5	
% ingressos propis s/ ingressos totals homogeneitzats	65,6	65,5	69,3	
Nre. treballadors	2.473	2.759	2.631	-4,6
Nre. entitats		51	52	
Nre. voluntaris i socis	2.090	2.086	2.538	21,7
nº beneficiaris	17.910	21.481	25.899	20,6

Font: Memòries i informacions de les entitats.

afegit social que té com a components sous justs, qualitat i tecnologies no perjudicials amb el medi ambient. La importació es du a terme al marge de les cadenes de distribució. Des del 2006, any en què estan incorporades la majoria de botigues, les xifres varen creixent de manera constant. S'ha de recordar que aquestes iniciatives tenen un gran nombre de voluntaris i socis que les fan factibles. La majoria estan integrades en la Coordinadora Estatal d'Organitzacions de Comerç Just. (Vegeu el quadre AI-151.)

16.6.2. Iniciatives mediambientals i d'inserció sociolaboral

Són iniciatives que duen a terme projectes de caire productiu, com és ara: recuperació de roba de segona mà, fabricació de mobles amb fusta recuperada, restauració de joguines, emmarcat de quadres, treballs de neteja , jardineria, recollida i tractament residus sòlids, etc. Permeten crear ocupació i enllestir processos d'inserció per a persones en situació molt precària i en risc de marginació. Durant l'any 2009, s'observa un notable increment dels beneficiaris d'aquests projectes, així com també s'incrementen els socis i els voluntaris. (Vegeu el quadre AI-152.)

16.6.3. Iniciatives laborals d'integració de persones amb discapacitats

Els centres especials d'ocupació (CEE) constitueixen els instruments més importants de la inserció laboral de persones amb discapacitat. De fet, són empreses que actuen en el mercat i que, com a mínim, el 70% de la seva plantilla està formada per persones amb discapacitat que duen a terme treball productiu i remunerat. L'Administració pública té establerts programes d'ajudes per a la creació i el manteniment de llocs de feina estables. Els CEE prevists com a productors de no mercat són els que formen el conjunt d'aquestes iniciatives, i a les Illes n'hi ha 30 que donen feina a 2.523 treballadors beneficiaris. La forma jurídica d'aquestes entitats és diversa: des de societats limitades, societats unipersonals fins a fundacions, i abasten diversos sectors. A part d'aquestes iniciatives, l'Organització de Cecs Espanyols, amb implantació a les Illes, és la més destacada tant per l'ocupació generada com pel volum d'ingressos que genera. (Vegeu el quadre AI-153.)

16.6.4. Empreses d'inserció

La Llei 44/2007, de 13 desembre, regula el règim de les empreses d'inserció i les defineix com aquella societat mercantil o cooperativa, legalment constituïda que està qualificada pels organismes autonòmics, que du a terme una activitat econòmica de producció de béns i serveis amb l'objectiu social d'integrar i formar laboralment persones en situació d'exclusió com a trànsit a una ocupació ordinària. Aquestes entitats han de ser promogudes per entitats sense ànim de lucre, associacions i fundacions que tinguin objectius d'inserció social. Les administracions públiques arbitren les mesures tant de control com d'ajuts econòmics per fomentar aquestes empreses.

A Menorca, l'any 2009, s'ha constituït la primera empresa d'inserció (SLU) de les Illes, promoguda per Càritas Menorca i que es dedica al tractament integral de residus

voluminosos. Ha generat durant aquest exercici 241 milers d'euros i ha ocupat 13 persones, 5 en procés d'inserció. La falta del desplegament d'aquesta Llei, ja en vigor, i la falta de la preceptiva dotació econòmica per part de l'Administració, ha impedit inscriure i posar en marxa diverses iniciatives ja programades.

16.6.5. Xarxa d'economia alternativa i solidària (REAS)

La xarxa Reas (Red de Economía Alternativa y Solidaria) és una associació sense ànim de lucre, de caràcter nacional que és present en deu comunitats autònomes i, a la vegada, inclou altres entitats: AERESS, associació de recuperadors de residus sòlids urbans; RUFAS, útils financers alternatius, i FIARE, banca ètica.

Reas-Balears, a la vegada, agrupa a les Illes onze entitats que ocupen 1.069 treballadors, 1.152 voluntaris i 18.640 beneficiaris del total de l'economia solidària. Durant l'exercici 2009 impulsà diversos programes socials: promoció de l'RSE, col·labora en el projecte Incorpora de l'Obra Social la Caixa, fomenta i assessora projectes per noves empreses d'inserció, entre d'altres.

16.7. Iniciatives de caràcter humanitari

En aquest apartat analitzam la Creu Roja i els Fons de Cooperació i Solidaritat.

16.7.1. La Creu Roja

La Creu Roja Espanyola, des dels seus inicis, ha anat adaptant-se a les noves necessitats socials sorgides. A les Illes va desenvolupant diversos programes, des de la cooperació amb el tercer món fins a l'ajuda a persones indigents. Promociona la formació dels seus voluntaris com una eina clau de la seva dinàmica d'actuació. En l'exercici 2009 la xifra d'ingressos fou de 20.403 milers d'euros, pràcticament igual a la de l'any anterior. La plantilla, 615 persones, ha disminuït un –2,3%. Els voluntaris han augmentat el 19,5%, i han arribat a 3.795. També, els socis s'han incrementat l'11%. Finalment, els beneficiaris (272.204), inclosos els usuaris de l'hospital, han experimentat un creixement del 7,5%. (Vegeu el quadre AI-154.)

16.7.2. Els fons de cooperació i solidaritat

Els tres Fons de Cooperació i Solidaritat l'any 2009 gestionaren a les Illes en conjunt 4.836 milers euros, l'1,7% menys que l'any anterior. Els Fons de Cooperació són entitats sense ànim de lucre constituïdes per la cooperació i el desenvolupament dels països del Sud i canalitzen les aportacions dels seus socis, ajuntaments i consells insulars i altres institucions i socis privats. Els projectes que duen a terme són per crear infraestructures (habitatges, sanitàries, etc.), així com projectes de capacitació i formació i també projectes per fomentar iniciatives de petits negocis mitjançant microcrèdits. Globalment, les xifres destinades als projectes de cooperació presenten una tendència creixent. (Vegeu el quadre AI-155.)

17

LES MESURES PER A LA REACTIVACIÓ ECONÒMICA

RESUM

La crisi econòmica internacional ha suposat, a escala europea, nacional i regional, la posada en marxa d'actuacions dirigides a combatre els efectes de la crisi i l'aprovació de mesures extraordinàries. En aquest àmbit de polítiques de mesures extraordinàries per fer front a la situació de crisi, el Govern de les Illes Balears ha presentat al Parlament de les Illes Balears un paquet d'actuacions en el qual es recullen un seguit de mesures per reactivar l'economia. Les actuacions s'han concretat en 14 eixos de tipus general, que inclouen diferents mesures, algunes de noves i d'altres ja recollides en documents anteriors, com és el Pacte per a la competitivitat, l'ocupació i la cohesió social, document que, fruit del diàleg social, recollia acords en l'àmbit econòmic, laboral i social.

Les principals línies d'actuació són: manteniment d'inversions públiques; Pla d'Agilització de les Tramitacions Administratives; mesures de gestió financera; injecció de liquiditat immediata al sistema productiu; mesures d'estímul fiscal; sortida d'estocs d'habitatges al mercat d'HPO; Pla de Reactivació de l'Ocupació; modernització del sector turístic; més inversions en innovació; nou impuls social amb més atenció a la família, a la gent gran i als sectors més vulnerables a la crisi; suport a una economia de serveis; noves mesures de formació i qualificació del capital humà; iniciatives de governança econòmica; i, finalment, la racionalització del sector públic.

17.1. INTRODUCCIÓ

Al llarg d'aquest capítol, hem vist com la conjuntura econòmica actual ha suposat, a escala europea i nacional, la posada en marxa d'actuacions dirigides a combatre els efectes de la crisi econòmica i l'aprovació de mesures extraordinàries. En aquest àmbit de polítiques de mesures extraordinàries per fer front a la situació de crisi, el Govern de les Illes Balears va presentar al Parlament[117] un paquet d'actuacions en el qual es recullen un seguit de mesures per reactivar l'economia. Les actuacions s'han concretat en 14 eixos de tipus general, que inclouen diferents mesures, algunes de noves i d'altres ja recollides en documents anteriors, com és el Pacte per a la competitivitat, l'ocupació i la cohesió social,[118] document que, fruit del diàleg social, recollia acords en l'àmbit econòmic, laboral i social.

A continuació, es detallen els diferents apartats de l'estat de compliment de les

117. Sessió del ple del Parlament del 5 de maig del 2009.

118. Acord signat el 25 de juny de 2008 pel president del Govern, el representant de l'organització empresarial més representativa i el i la representant dels dos sindicats majoritaris. Vegeu: A. Sansó, «El pacte per la Competitivitat, l'Ocupació i la Cohesió Social a les Illes Balears», *Memòria del CES 2008 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears,* pàg. 395-397.

mesures per reactivar l'economia a les Illes Balears. La descripció de l'estat de compliment està feta en base a la mesa de seguiment de l'economia balear, que es va dur a terme el 12 de maig del 2010.[119]

Aquest document consta de 14 apartats concretats en les mesures següents:

1. Manteniment d'inversions públiques
2. Pla d'Agilització de les Tramitacions Administratives
3. Mesures de gestió financera
4. Injecció de liquiditat immediata al sistema
5. Mesures fiscals
6. Sortida d'estocs d'habitatges al mercat d'HPO
7. Pla de Reactivació de l'Ocupació: creació de nous llocs de treball
8. Modernització del sector turístic
9. Més inversions en innovació, punta de llança del futur
10. Nou impuls social: més atenció a la família, a la gent gran i als sectors més vulnerables
11. Suport a una economia de serveis
12. Noves mesures de formació amb impacte a curt termini
13. Iniciatives de governança econòmica
14. Racionalització del sector públic

17.2. Aspectes i condicions assolits

Per a cadascuna de les mesures tot just apuntades, es concreten a continuació els aspectes i les condicions assolits.

17.2.1. Manteniment de les inversions públiques

Mesura assolida durant el període juliol del 2008 – desembre del 2009 amb el 100% de l'import (920 milions d'euros), en referència amb les inversions que són competència de la CAIB. La fase d'inversions públiques de l'any 2010 es troba en execució i previsió de licitació i/o adjudicació. Del pressupost s'ha autoritzat una inversió de 531 milions d'euros.

17.2.2. Mesura del pla d'agilització de les tramitacions administratives

— La primera línia d'acció es crea per tal d'agilitzar els tràmits administratius relatius a urbanisme. Aquesta mesura es troba en vigor segons la normativa apro-

119. La mesa de seguiment de l'economia balear, de caràcter consultiu (BOIB núm. 130EXT, de 17 de setembre de 2008, modificat pel BOIB núm. 152 del 28 d'octubre de 2008) es forma a partir de la presentació de les mesures de reactivació i s'inclou com a mesura de governança (mesura 13. Iniciatives de governança econòmica). La mesa està formada per l'Administració i pels agents econòmics i socials, té com a objectiu el seguiment de la conjuntura econòmica i volia complementar la mesa d'economia del Pacte per a la competitivitat. Les meses del Pacte han estat substituïdes el 2009 per la Comissió de Seguiment dels acords del Pacte per a la competitivitat, l'ocupació i la cohesió social, òrgan de caràcter consultiu i de proposta (BOIB núm. 134, de 15 de setembre de 2009).

compliment: en primer lloc, s'ha creat un gabinet tècnic i jurídic, i s'ha establert el compromís dels ajuntaments en la reducció dels terminis de llicències d'obra. Aquesta fase de treball s'ha complert al 100%, ja que s'han assolit els objectius i l'actuació es troba en fase d'avaluació, un cop finalitzat el procés d'avaluació es podrà facilitar el percentatge en què s'han reduït les càrregues administratives. La segona acció concreta es refereix a instar la Comissió Balear de Medi Ambient a agilitzar el treball intern i resoldre els tràmits en terminis més breus. Els resultats actuals de l'actuació es troben a un 50% del seu compliment, ja que s'han assolit els objectius i el treball es troba en fase d'avaluació.

- La segona línia d'acció d'aquesta mesura se centra a agilitzar els tràmits administratius per a l'oferta i la demanda de treball: concretada a agilitzar els tràmits en la creació d'empreses, patents i registres de drets (els resultats actuals es troben a un 100% del seu compliment, s'han assolit els objectius i el treball es troba en fase d'avaluació); tramitar el canvi de les oficines del SOIB a Ciutadella, Formentera, Eivissa i Maó (actuació que registra un 20% de compliment), i, finalment, l'acció pretén l'ampliació de les oficines del SOIB de Sant Antoni, Alcúdia i Calvià (acció complerta al 100%).

- La tercera línia d'acció pretén agilitzar els tràmits d'accés als habitatges de protecció oficial, amb l'aprovació d'un decret d'adjudicació d'habitatges i una sèrie d'actuacions concretes en matèria d'atenció ciutadana a l'IBAVI. Ambdues accions concretes es troben al 100% del seu compliment, s'han assolit els objectius i les actuacions es troben en fase d'avaluació.

- La quarta línia d'acció d'aquesta mesura vol agilitzar els tràmits ambientals a partir de l'aprovació d'un decret llei. En aquests moments, l'assoliment normatiu de les mesures d'agilització es troba al 100% del compliment.

- Una cinquena línia d'acció pretén agilitzar els tràmits administratius relatius a inversions educatives segons la qual hi ha la voluntat de crear una comissió interdepartamental en matèria d'inversions en infraestructures educatives de les Illes Balears. Per a aquesta acció, s'ha dut a terme un important impuls a les inversions educatives, a partir del qual s'han adjudicat 22 obres i 6 es troben en licitació.

17.2.3. Mesures de gestió financera

- La primera línia d'acció d'aquesta mesura se centra a potenciar crèdits i facilitar-ne l'accés de la manera següent: ampliar les línies ICO-CAIB per a l'exercici 2009; atorgar préstecs segons les línies ICO 2010; fomentar les línies de préstec circulants, i facilitar l'accés als crèdits particulars, empreses i administracions. La darrera de les accions concretes es troba signada i les altres tres es troben en tràmit o pendents d'informació per part de l'ICO.

- La segona línia d'acció de la mesura se centra a donar suport a la gestió d'ISBA, segons la qual s'assoleixi l'ampliació de capital (aportacions efectuades al 100%), i garantir l'anàlisi professional financera de viabilitat empresarial a

emprenedors i empreses (signat el conveni).

17.2.4. Injecció de liquiditat immediata al sistema

- La primera línia d'acció d'aquesta mesura se centra en el pagament de factures de compromisos anteriors, concretament les diferències a les obres del metro de Palma, que es troben pràcticament pagades al 100%.

- La segona línia és el finançament per realitzar i executar inversions, concretades en préstec a SFM per iniciar les inversions en ferrocarril, les cessions de crèdit per construir infraestructures i finançar inversions en infraestructures portuàries. Per a aquestes accions, els préstecs estan signats.

- Una darrera línia d'acció de la mesura és l'impuls a la liquiditat per part de les administracions públiques. A partir d'aquest es pretén injectar liquiditat a les corporacions locals i als proveïdors (els pagaments s'han realitzat en la seva totalitat). En aquesta línia d'acció es pretén dur a terme contractes de confirmació de pagaments, el finançament dels quals està destinat als ajuntaments per donar liquiditat als seus proveïdors. Aquests contractes es troben signats al 100%.

17.2.5. Mesures fiscals

Les accions d'aquesta mesura se centren a dinamitzar l'activitat productiva i l'ocupació, impulsar l'activitat immobiliària, afavorir l'accés a l'habitatge, i racionalitzar i adaptar els beneficis fiscals existents amb un text normatiu únic. L'assoliment d'aquesta acció es troba en fase d'aprovació de la Llei.

17.2.6. Sortida d'estocs d'habitatges al mercat d'HPO

- La primera línia d'acció té la voluntat de facilitar l'accés als habitatges de protecció oficial, tot creant una societat mixta per reduir l'estoc actual d'habitatges construïts mitjançant l'adquisició de l'estoc d'habitatges i promoure el sòl públic derivat de les reserves estratègiques de sòl (l'acció es troba en fase de creació, adscripció de CAIB Patrimoni a la Conselleria, i se n'estudia la fusió amb altres societats); i la permutació de terrenys propis no adequats per HPO per part de l'IBAVI (assoliment del 50%, un dels dos terrenys per permutar s'estudia convertir en sòl residencial).

- La segona línia d'acció de la mesura se centra en la rehabilitació de nuclis urbans i ARIS: en primer lloc, segons la Llei de barris es preveu la rehabilitació física i social de barris i nuclis urbans dels municipis de les Illes Balears (actualment hi ha 21 projectes en execució, que suposen un 5% complert). En segon lloc, es rehabiliten edificis mitjançant actuacions a les àrees de rehabilitació integral (actualment hi ha 197 actuacions ARI en funcionament, que representen un 65,7% complert). En tercer lloc, es duu a terme la rehabilitació d'edificis mitjançant actuacions a les àrees de rehabilitació integral (hi ha 393 actuacions ARIS que suposen un 64% complert). En quart lloc, s'executen una

sèrie d'urbanitzacions prioritàries, entre les quals hi ha l'inici de les obres AUP de Palma, que es troben en tràmit, i la urbanització executada d'Inca. En cinquè lloc, hi ha les accions per eliminar barreres arquitectòniques, per a la convocatòria del 2008 hi ha 34 projectes en execució (que representen un compliment del 66,7%), i per a la del 2009 hi ha 23 projectes en execució (que suposen un 27,7% complert). Finalment, en una sisena acció s'efectuen projectes de conservació del patrimoni: hi ha 29 projectes en execució a la convocatòria del 2008 (suposen un 66,7% complert), i 23 a la del 2009 (que suposen un 27,7% complert).

- En una tercera línia d'actuació es preveu el desenvolupament de plans d'ajut per a habitatges en els qual hi ha les següents accions concretes: afavorir l'obtenció de préstecs hipotecaris per finançar el primer habitatge (línia que es troba pendent d'informació de les entitats bancàries pel que fa al seu compliment); la línia d'ajuts a les famílies en desocupació (signats i complerts al 100%); potenciar una renda bàsica d'emancipació (s'han donat 5.768 subvencions); donar ajuts per arrendar un habitatge del 40% (s'han donat 2.071 ajuts); donar ajuts per adquirir habitatges de protecció (se n'han donat 413); elaborar un pla especial de rehabilitació d'edificis i habitatges (692 habitatges rehabilitats), i concedir ajuts per la rehabilitació aïllada d'edificis i habitatges (amb 6.986 subvencions concedides). Totes les subvencions, ajuts i rehabilitacions d'habitatges que s'han dut a terme en cadascun dels apartats suposen un compliment del 100%.

17.2.7. Pla de reactivació de l'ocupació: creació de nous llocs de feina

- La primera línia d'acció se centra a donar suport social i infraestructural, a partir de dotar de fons d'avançaments reintegrables de 2.400 euros (73 ajudes atorgades, que suposen un 80% per manca de sol·licituds); ajuts de 350 euros durant els primers mesos de recerca de feina, dels quals s'han tramitat 1.818 sol·licituds (que suposen el 100% de compliment); i la reorientació de recursos per crear ocupació per a persones amb dificultats d'inserció, per a la qual hi ha 8 projectes en execució (que suposen el 100% de compliment).

- La segona línia d'actuació es refereix a la creació de nous llocs de treball i requalificació professional, centrada en les accions concretes següents: contractació de 1.000 persones aturades en sectors en declivi (contractació de 929 persones); contractació de tècnics i auxiliars per reforçar la xarxa de tècnics AODL (contractació de 703 persones), i ajuts a les contractacions per part de les corporacions locals per dur a terme obres i serveis d'interès general (contractació de 648 persones). Aquestes tres accions estan complertes al 100%. A més, per a aquesta línia d'actuació hi ha quatre accions concretes referides a crear programes de formació de «segona oportunitat» (acció que es troba a un 10% del compliment, ja que està pendent de tramitació administrativa i pressupostària); un programa de formació en alternança, del qual hi ha 429 persones beneficiàries per a 20 projectes en marxa (acció complerta al 80%); nous llocs de treball

comunitaris i aprenentatge de feina a partir de la contractació de 1.700 persones per mitjà de dos programes (en un primer programa s'han contractat 903 persones, que suposa un compliment del 90,30%, i en un segon projecte s'han contractat 79 persones, que suposa un compliment del 25%); una darrera acció se centra a donar suport a les empreses, als emprenedors i a l'economia social (acció pendent de tramitació administrativa i pressupostària).

17.2.8. Modernització del sector turístic

- Una primera línia d'actuació se centra a millorar i embellir la Platja de Palma a partir de la reconversió de zones turístiques madures i la revalorització integral de la Platja de Palma. Aquestes accions es troben en diferents nivells de compliment: en primer lloc, actualment s'ha executat al 100% un pla d'obres a curt termini; a mitjà termini està previst executar obres per reconvertir zones turístiques (en la qual hi ha una fase de redacció de projectes i acords de compra de patrimoni, 0% de compliment; presentació del projecte integral en els propers mesos, 39,45% de compliment; i l'adjudicació de les inversions, 38,24% complert). D'altra banda, en el marc de la línia d'actuació es preveuen en els pressuposts de 2010 inversions en infraestructures públiques en matèria d'actuació especificada (es troba en un 5,91% de compliment); en els pressuposts de 2010 també hi ha honoraris per a la redacció d'un avantprojecte, per dur a terme un concurs d'arquitectes internacional (que es troben al 0% de compliment); finalment, es crearà Patrimoni de sòl i immobles (que suposa un compliments del 100%).

- Una segon línia d'actuació en matèria turística pretén modernitzar les infraestructures turístiques privades a partir de la regularització de la borsa de places (es troba pendent d'assolir); la creació d'ajuts i col·laboració amb el Plan Renove de l'Estat (es troben al 100% de compliment l'impuls per a l'augment del Plan Renove i la creació d'una oficina per al Pla; estan pendents de determinar el nombre de préstecs atorgats en el marc del Plan Renove i la constitució d'una mesa de seguiment per al Plan Renove).

17.2.9. Més inversions en innovació, punta de llança del futur

La primera línia d'actuació se centra en el Pla de Ciència i Tecnologia 2009-2012, basat en tres eixos: introducció de l'R+D+I com a tasca integrada a les activitats de les empreses de les Illes Balears, per implantar la innovació tant en productes com en serveis (l'estat de compliment es troba pendent d'informació, que ha de facilitar la UIB); increment de la despesa científica i tecnològica mitjançant la formació dels investigadors i l'enfortiment de les infraestructures i els equipaments científics i tecnològics (l'acció es troba en funcionament).

- La segona línia d'actuació vol generar el Pla de ciència i tecnologia 2009-2010, basat en tres eixos: dinamització de la innovació mitjançant les xarxes de col·laboració amb els principals clústers i les empreses de la UE (el compliment d'aquesta línia d'acció es troba a més del 90% pel que fa al nombre d'empreses associades a clústers).

- La tercera línia d'acció elabora un pla d'impuls del sector econòmic TIC 2010-2014, centrat en l'impuls per al canvi de model econòmic (acció que es troba en tràmit de compliment).

- Una quarta línia d'actuació treballa a l'esfera de la innovació en matèria sanitària en diferents accions concretes especificades a continuació: increment de la despesa en recursos humans per a la investigació (que es troba en un 82,17% del seu compliment ateses les contractacions del 2009); increment de la despesa en infraestructures per a la innovació (amb una obra executada al 100%, condicionament del laboratori del Centre de Recerca en Malalties Víriques, i l'habilitació d'espais d'investigació a Son Espases, actuació que es troba en tràmit de compliment); inversió en noves eines TIC per implantar la història clínica digital (iniciada la tercera fase del projecte en tràmit de compliment), adquisició d'equipament tecnològic per a Son Espases (en tràmit de compliment), signatura d'un conveni per finançar determinades inversions en matèria TIC (signat i en execució); increment de la despesa per investigació a la Fundació Banc de Sang i Teixits de les Illes Balears, a la Fundació Caubet CIMERA i CAIBER, Biobanc (aquestes accions es troben en tràmit de compliment).

17.2.10. Nou impuls social: més atenció a la família, a la gent gran i als sectors més vulnerables

La primera línia d'actuació se centra en l'atenció a la família i als sectors més vulnerables, la qual es concreta en tres accions d'ajut directe a la família: subscripció de convenis amb entitats col·laboradores amb col·lectius vulnerables, ONG (2.000 famílies beneficiàries); subscripció de convenis amb els ajuntaments per cobrir les necessitats bàsiques de les famílies (2.300 famílies beneficiàries); i ampliació de la renda bàsica d'inserció (2.200 famílies beneficiàries). Aquestes accions han estat complertes al 100%.

La segona línia d'actuació es detalla en el desplegament de la Llei de la dependència, concretada en dues accions concretes, la primera de les quals se centra a agilitzar els tràmits de reconeixement del grau de dependència (la mitjana del procés de valoració s'ha complert al 100%, amb una reducció de 45 dies, abans hi havia una mitjana de 4 mesos), acabar amb la llista d'espera i procurar que totes les persones sol·licitants rebin els ajuts a la dependència (s'han presentat un total de 24.000, de les quals se n'han resolt un 96%). La segona acció concreta és un conveni amb l'Estat (IMSERSO) per construir i reformar centres d'atenció a la dependència, la concertació de places i les millores del transport (el compliment de les accions respon al 100% amb l'adjudicació de les obres i l'inici de les obres dels centres de dia, el conveni de places i l'adjudicació de les obres de reforma).

17.2.11. Suport a una economia de serveis

- La primera línia d'acció es basa en el foment del comerç i la millora del comerç rural, per a la qual s'ha dut a terme una convocatòria el 2009 de subvencions per fomentar el comerç urbà i millorar el comerç rural (s'han aprovat 48 expedients, que representen un

95,83% de compliment); i una segona convocatòria el 2010 de subvencions per fomentar el comerç urbà i millorar el comerç rural (aquesta acció es troba en tràmit de compliment).

— La segona línia d'actuació es detalla en ajuts al comerç i als serveis: s'ha dut a terme una convocatòria el 2009 de subvencions per fomentar els productes autòctons i artesanals (s'han aprovat 80 expedients, que representen el 93,02% de compliment), i per modernitzar el comerç i els serveis per 2,5 milions d'euros (s'han aprovat 313 expedients, que suposen el 93,07% de compliment); i una segona convocatòria el 2010 de subvencions al foment dels productes autòctons i artesanals i a la modernització del comerç i serveis, i la seva adaptació a criteris de competitivitat i de qualitat (aquestes dues accions es troben en tràmit d'execució).

- La tercera línia d'actuació es basa en l'adhesió al Pla 2000 E de l'Estat: Foment de l'adquisició de vehicles, per la qual s'han concedit 3.800 ajudes que representen el 100% de compliment.

17.2.12. Noves mesures de formació amb impacte a curt termini

- La primera línia d'acció se centra a posar en marxa un programa de qualificacions professionals mitjançant el desplegament d'un programa de qualificacions professionals inicials (està pendent el nombre total de qualificacions, que representa el 100% de compliment de les accions).

- La segona línia d'acció es basa en el foment de la formació professional, pel qual es genera un pla de flexibilització de la formació professional per a prestigiar els estudis d'FP i perquè n'augmentin els alumnes matriculats (està pendent de determinar l'increment d'alumnes).

- La tercera línia d'actuació és la certificació o l'acreditació professional, per reconèixer de manera oficial les competències professionals adquirides pels treballadors (el nombre d'acreditacions reconegudes està pendent de determinar).

- La quarta línia d'actuació és la posada en marxa del Pla integral de modernització tecnològica 2008-2011, basada en la millora de la connectivitat dels centres, la reducció del percentatge d'alumnes per ordinador i l'impuls a la formació contínua del professorat (està pendent de determinar la reducció del percentatge d'alumnes per ordinador).

17.2.13. Iniciatives de governança econòmica

La línia d'actuació principal és la constitució d'una mesa de seguiment de l'economia balear concretada a dur a terme reunions entre la mesa i la Comissió Permanent de Seguiment de l'Economia Balear (les accions s'han complert al 100% amb la realització de 4 reunions trimestrals a l'any, entre setembre del 2008 i març del 2010); i a potenciar els instruments de col·laboració, participació i elaboració de propostes entre els membres de la mesa de seguiment, i la difusió de les mesures de reactivació entre els ciutadans (s'han registrat un total de 816 visites a la web, i la web està finalitzada).

17.2.14. Racionalització del sector públic

La línia d'acció principal és l'ajustament del sector públic per mitjà del Pla d'austeritat en la despesa pública (concretada en un estalvi de 15 milions d'euros, que suposa el 100% de compliment dels objectius). En segon lloc, s'impulsa la nova llei del sector públic, la qual servirà per dotar de major racionalitat el conjunt del sector públic balear (la llei es troba en tràmit d'elaboració i publicació).

CAPÍTOL II

Mercat de treball i polítiques d'ocupació

RESUM

Aquest capítol intenta ser un recull del comportament de l'activitat, l'ocupació i l'atur a la nostra comunitat autònoma durant l'any 2009 mitjançant una anàlisi que aquest any inclou una visió més completa del panorama europeu i nacional i de la situació dels joves en el mercat de treball, tot relacionat amb les polítiques d'ocupació, la formació i l'orientació. Així, el nombre de treballadors afiliats a la Seguretat Social al llarg de l'any 2009 ha estat, de mitjana, de 422.638 persones amb una caiguda del -6,5%. Per comparació a les dades del 2008, s'ha produït un descens de 29.603 treballadors afiliats, dada que se suma al descens que ja es va produir l'any 2008, quan l'afiliació baixà un 0,76%.

Per branques d'activitat, durant el 2009 es registra un descens en el nombre d'afiliacions en tots els sectors, especialment en el sector agrari i pesquer i el de la construcció (amb un 18,3 i un 17,1 per cent respectivament). El sector de serveis, amb una disminució de població afiliada respecte del 2008 del 4,8%, registra una disminució de població afiliada més moderada durant el 2009. D'altra banda, el 76,7% dels afiliats són afiliats al règim general, davant el 19,9% que presenta el règim d'autònom, amb una evolució negativa durant els darrers anys. És destacable l'augment en el règim de treballadors agraris, que durant el 2009 ha incrementat l'ocupació un 12,7%.

Les Illes Balears continuen essent la comunitat autònoma amb el percentatge més elevat de població de nacionalitat estrangera, amb el 22% sobre el total de població, fet que resulta significatiu si tenim en compte que la població ocupada estrangera va registrar una mitjana anual de 74.033 treballadors d'alta, cosa que representa el 17,5% del conjunt de treballadors d'alta a la Seguretat Social. Així, les Balears continuen essent la comunitat autònoma amb el major pes de població estrangera sobre el total de treballadors d'alta a la Seguretat Social, com ja passava l'any 2008. Es tracta d'un col·lectiu, el dels estrangers, que s'ha vist especialment afectat per la situació actual de crisi, amb un descens evident en la participació laboral.

D'acord amb les dades que ofereix l'enquesta de població activa (EPA), cal remarcar l'evolució negativa (–16,5%) de la població assalariada amb contracte temporal, davant l'augment moderat de l'ocupació indefinida (0,5%), que només presenta un comportament positiu durant el tercer trimestre de l'any. Segons la variable de sexe, l'ajust de l'ocupació és més acusat entre els homes, ja que la fallida en el sector de la construcció es configura com la causa fonamental de la disminució i la pèrdua d'ocupació masculina.

La taxa d'atur s'ha situat el 2009 en el 18,1% de mitjana, a gairebé 8 punts per sobre de la taxa d'atur del 2008. Així, les Illes Balears ocupen la novena posició pel que fa a la taxa d'atur més alta en el rànquing per comunitats autònomes. Pel que fa a la taxa d'ocupació, les Balears tenen la segona taxa d'ocupació de joves menors de 30 anys més elevada de l'Estat amb un 53,3%. La primera és Navarra amb un 53,9%. Se situa pràcticament 5 punts per sota de la taxa registrada l'any passat (57,9%), per sobre de la mitjana espanyola (que va ser del 46,7%). A més, les dades relatives al nivell d'estudis dels joves a les Illes Balears mostren pautes molt diferents de les de la mitjana espanyola amb un pes inferior del nivell corresponent als estudis universitaris i un major pes del nivell corresponent als estudis primaris.

Amb referència als índexs de qualitat del treball, la posició de les Illes Balears es manté en els escenaris base, tradicional i intermedi, i empitjora en l'escenari innovador. Les Balears han perdut més posicions relatives respecte d'altres regions espanyoles en dimensions como la cohesió social i el mercat de treball; la qualificació, les habilitats i l'aprenentatge; les relacions laborals, i la relativa a les condicions del lloc de feina. Milloren en dimensions com la de salaris i productivitat o benestar i protecció social.

Una anàlisi dels indicadors de l'Estratègia europea per a l'ocupació ens mostra que les diferències durant l'any 2009 respecte dels objectius del 2010 són, a Espanya, de –4,8 punts en taxes d'ocupació, -5,8 punts en taxa d'ocupació de dones i -1,9 punts en taxa d'ocupació de majors de 55 anys.

L'activitat desenvolupada durant l'any 2009 pel FOGASA i per la Inspecció de Treball evidencia també l'impacte de la crisi en el mercat de treball de les Illes Balears. Del total d'actuacions dutes a terme per Inspecció de Treball, destaquen les infraccions detectades en les àrees de seguretat social i ocupació i estrangeria. Pel que fa al FOGASA, durant el 2009 han augmentat de forma considerable les prestacions abonades, amb un increment del 532%, assolint-se els 32,7 milions d'euros.

Espanya figura entre els països amb una situació més desfavorable quant a l'increment de l'atur juvenil, de manera que aquest col·lectiu s'ha convertit en un dels més afectats per la crisi econòmica actual. Un reflex clar d'aquesta situació són les dades d'afiliació a la Seguretat Social, que l'any 2009 ens mostren que, malgrat l'augment de la població jove a les nostres illes, el percentatge d'afiliació ha disminuït un 29,9% en el període 2005-2009.

Pel que fa a la formació i l'orientació per a l'ocupació, l'any 2009 s'han desenvolupat a les Balears un ventall ampli d'accions de formació i orientació, com ara la formació per a col·lectius vulnerables i preferentment persones desocupades. El major volum d'accions correspon, entre d'altres, a formació complementària, administració i gestió, informàtica i comunicacions.

Quant a les dades i les característiques bàsiques de la negociació col·lectiva a les Balears —reiterant que es tracta d'una estructura de caire sectorial—, aquest any s'inclou en la memòria una anàlisi més exhaustiva de matèries, com la contractació laboral, el règim salarial, el temps de feina, la formació professional i la conciliació laboral i familiar. També s'hi inclouen dades relatives a la conflictivitat laboral i la resolució de conflictes, de caire judicial i extrajudicial, i es fa referència, no tan sols a l'activitat duta a terme pel Tribunal d'Arbitratge i Mediació de les Illes Balears, sinó també a les dades relatives als expedients de regulació de l'ocupació i la dinàmica de vagues a les Illes Balears i l'absentisme laboral. Finalment, pel que fa a la seguretat i la prevenció de riscs laborals, s'hi inclou un recull del més destacable en relació amb l'àmbit de la negociació col·lectiva, així com les principals dades relatives a la sinistralitat laboral, en què destaca el fet que durant l'any 2009 l'índex d'incidència ha experimentat un descens de 16,67 punts respecte de l'any 2008, que s'ha convertit en l'índex més baix des del 1999.

1. Introducció

Aquest capítol introdueix algunes modificacions respecte de les edicions dels anys anteriors. En primer lloc, inclou l'anàlisi del panorama europeu i nacional i el balanç de l'Estratègia europea d'ocupació, el diàleg social i la protecció social, que en les edicions dels anys anteriors formaven part de l'apartat de la Unió Europea del capítol I referit al panorama econòmic. Enguany apareixen, a més a més, com a apartats nous els relatius a l'anàlisi de joves i mercat de treball, les polítiques d'ocupació, la formació, l'orientació per a l'ocupació i el reconeixement de l'experiència professional i l'absentisme laboral. Com en les edicions d'anys anteriors s'ha continuat ampliant la informació sobre la dimensió de gènere, els diferents grups de població i el fenomen de la immigració, així com les diferents dimensions de l'anàlisi del mercat de treball i els elements definidors de l'ocupació.

1.1. Panorama general del mercat de treball

Aquest apartat inclou l'anàlisi del panorama europeu i nacional i el balanç de l'Estratègia europea d'ocupació, el diàleg social i la protecció social, el panorama general del mercat de treball a les Balears, l'anàlisi de l'ocupació segons l'enquesta de població activa, l'anàlisi comparada de les taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur de les Balears i d'altres comunitats autònomes, l'índex de qualitat del treball (IQT) i els indicadors d'avaluació per a l'Estratègia europea d'ocupació (EEO).

1.1.1. El panorama europeu i nacional i el balanç de l'Estratègia europea d'ocupació, el diàleg social i la protecció social.

En aquest apartat ens centram a analitzar el balanç de l'Estratègia europea d'ocupació, el diàleg social i les relacions laborals i la protecció social.

1.1.1.1. El balanç de l'Estratègia europea d'ocupació

Les expectatives que hi havia sobre el compliment el 2010 del principal objectiu quantitatiu sobre l'ocupació fixat per l'Estratègia europea d'ocupació era arribar aquest any a una taxa d'ocupació, per a la població entre 15 i 64 anys, del 70% en el conjunt de la UE. La pitjor dada d'aquest objectiu tal vegada siguin les pèrdues d'ocupació de la població masculina en edats intermèdies. Segons les dades d'Eurostat, aquests són els principals resultats (vegeu el quadre II.1):

Quadre II-1. Indicadors d'avaluació per a l'estratègia europea d'ocupació (2008-2009)

	Espanya		UE-27		UE-27 Mitjana 3 millors		Diferència Espanya/ UE-27		Diferència Espanya/ mitjana 3 millors		Objectius 2010*		Diferències en 2009 repecte als objectius 2010	
Indicadors*	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	Espanya	UE	Espanya	UE
Ocupació														
Taxa d'ocupació	64,3	59,8	65,8	64,6	76,4	75,0	-1,5	-4,8	-12,1	-15,2	66,0	70,0	-10,2	-5,4
Taxa d'ocupació de dones	58,9	52,8	59,1	58,6	72,6	71,6	-0,2	-5,8	-13,7	-18,8	57,0	60,0	-7,2	-1,4
Taxa d'ocupació de majors de 55 anys	45,6	44,1	45,6	46,0	63,9	60,9	0,0	-1,9	-18,3	-16,8	-	50,0	-	-4,0
Atur														
Taxa d'atur (% población activa)	11,3	18,0	7,0	8,9	3,3	4,9	7,1	9,1	10,6	13,1	-	-	-	-
Taxa d'atur dones (% població activa femenina)	13,0	18,4	7,5	8,8	5,5	5,3	7,4	9,6	11,6	13,1	-	-	-	-
Taxa d'atur joves (% població activa de 15-24 anys)	29,2	37,8	16,2	19,9	8,0	10,0	13,0	17,9	21,2	27,8	18,6	-	10,6	-
Ràtio atur joves (% població de 15-24 anys)	13,5	16,9	6,9	8,4	3,4	5,3	6,6	8,5	10,2	11,6	-	-	-	-
Atur llarga durada (% total d'aturats)	17,9	23,6	34,6	33,1	13,4	11,0	-16,7	-9,5	4,5	12,6	-	-	-	-
Creixement del PIB real	1,2	-3,0	0,9	-4,2	6,5	-1,6	0,3	1,2	-5,3	-1,4	3,0	3,0	-1,8	-2,1

* Espanya: Objectius del PNR de 2005. UE: objectius de les cimeres de Lisboa el 2000 i d'Estocolm el 2001. L'objectiu d'augment del 3% en el PIB real anual correspon a l'escenari econòmic base de Lisboa. No hi ha objectiu quantitatiu sobre atur, però sí aconseguir una taxa «friccional» el 2010. La Comissió utilitza com a referència la mitjana dels tres millors resultats per països.

- El 2009 la taxa d'ocupació de la UE-27 ha disminuït al 64,6%, 1,2 punts percentuals menys que l'any anterior, i a 5,4 punts de l'objectiu del 70% establert per al 2010.

- La taxa d'ocupació femenina ha estat del 58,6%, i s'ha situat a 1,4 punts percentuals de l'objectiu del 2010.

- L'evolució de la taxa d'ocupació de majors de 55 anys ha passat del 45,6% al 46,0%, i encara és 4 punts inferior a per sota de l'objectiu per al 2010.

A Espanya, la taxa d'ocupació s'ha situat en el 59,8%, 4,5 punts menys que la registrada l'any anterior, fet que dóna una idea de la intensitat de l'ajustament que està sofrint el mercat de treball espanyol. La taxa d'ocupació femenina ha passat del 58,9% al 52,8%.

Durant els darrers anys, la política d'ocupació a la Unió Europea[1 i 2] ha aconseguit bons resultats gràcies a la fixació d'objectius i directrius comuns que han permès dur a terme una acció coordinada. Segons s'ha reconegut en el document *El futur de l'Estratègia europea d'ocupació*, les reformes que han adoptat els estats membres en el passat han contribuït a incrementar la resistència de l'ocupació a la desacceleració econòmica, a incrementar en més de 10 milions els llocs de feina i a reduir la desocupació i la taxa d'atur de llarga durada.

Això no obstant, i a causa de la incidència de la crisi econòmica iniciada l'any 2008 i també de l'ampliació de la UE, s'han posat de manifest les tensions socials i els conflictes polítics d'etapes anteriors, fet que posa al descobert la debilitat de l'economia europea.

Amb la crisi econòmica, la taxa d'atur dels estats membres s'ha elevat, especialment en categories com els joves, els treballadors majors, les dones o les persones amb desavantatges específics. En aquest any 2010, Espanya ha encapçalat l'augment de la taxa d'atur de la zona euro segons dades de l'Eurostat. I, per últim, les dades de l'Eurostat mostren el fort increment de la taxa d'atur juvenil, que a Espanya ha passat en un any del 29,2% al 37,8%, la xifra més alta de tota la UE.

Com a avanç de la proposta de noves directrius de l'Estratègia 2020, s'han reduït de vuit a quatre i s'han d'aplicar sense canvis fins a l'any 2014, d'acord amb els plans de la Comissió.

Indicam aquí els tres objectius fonamentals de la UE que han de servir de base per fixar els objectius nacionals dels estats membres:

- Augmentar la taxa d'ocupació de les dones i dels homes de 20 a 64 anys d'edat al 75%.

- Reduir la taxa d'abandonament escolar al 10% i augmentar el percentatge de persones 30 a 34 anys amb titulació superior o una formació equivalent almenys al 40%.

1. A partir de l'any 2011, l'anàlisi de les polítiques d'ocupació en l'àmbit europeu es faran d'acord amb les directrius establertes per la Unió Europea en matèria d'ocupació recollides en el document de la Comissió Europea *Europa 2020. Una estrategia para un crecimiento inteligente, sostenible e integrador, 2010.*

2. Comissió Europea: *El futuro de la estrategia europea de empleo*. www.europa.eu.int

- Reduir el nombre d'europeus que viuen per sota del llindar de pobresa nacional en un 25%, cosa que suposaria que sortirien de la pobresa al voltant de 20 milions de persones.

1.1.1.2. El diàleg social i les relacions laborals

El 2009 el diàleg social europeu va estar marcat i condicionat per la situació socioeconòmica creada i els reptes derivats de la crisi econòmica, que han fet visibles els efectes en diferents aspectes i àmbits de les relacions laborals.

A principi de 2009, va tenir lloc una reunió entre la Comissió i els agents socials per debatre les mesures i les accions que calia emprendre per fer front a la crisi. Les organitzacions sindicals i patronals més representatives varen donar suport al Pla Europeu de Reformes Econòmiques (PERE). Tant els uns com els altres el varen considerar un bon punt de partida, ja que consideraven que s'haurien de prendre mesures addicionals i posar a cada una l'èmfasi en aspectes diferents. Malgrat les diferències, es varen comprometre a actuar de manera coordinada per garantir-ne l'aplicació.

Al marge del debat sobre la crisi, un dels resultat més destacats del diàleg social europeu ha estat l'Acord de revisió de la Directiva 96/34/CE per part de la Confede-ració Europea de Sindicats (CES), BUSINESSEUROPE, la Unió Europea d'Artesans i de les Petites Mitjanes Empreses (UEAPME) i el Centre Europeu de l'Empresa Pública (CEEP). Aquest acord es presenta com a resposta a la segona de les consultes fetes per la Comissió en matèria de conciliació de la vida laboral i familiar. Per tant, es va aprovar la Directiva 2010/18 sobre permisos parentals, que substitueix l'anterior, amb un termini màxim de dos anys.

Durant l'any 2009 s'han presentat diferents programes i els resultats i els informes de programes anteriors, que es resumeixen seguidament:

- Es presenta un nou programa de treball conjunt per al període 2009-2010 en el qual les organitzacions sindicals i empresarials es comprometen a reforçar el diàleg social autònom, ja que són conscients dels efectes positius que té per aconseguir els objectius de creixement econòmic, la plena ocupació i el progrés social i mediambiental.

- Es presenta l'informe d'avaluació del marc d'accions per a la igualtat entre els homes i les dones. Aquest informe valora positivament la feina feta pels interlocutors socials nacionals per avançar en els quatre eixos principals del programa: actuar sobre els rols de gènere; impulsar la participació femenina en la presa de decisions; afavorir la conciliació de la vida laboral i familiar, i abordar la diferència salarial entre homes i dones.

- El gener del 2010 es presenta l'informe conjunt sobre reestructuracions de la UE.

- A la Cimera Social Tripartida del març del 2010 els interlocutors socials europeus varen presentar també l'Acord marc sobre mercats inclusius, amb el qual pretenen contribuir al creixement econòmic i la cohesió social.

- Es va crear un nou Observatori sobre les Agències de Treball Temporal Transfrontereres, que té com a objectiu promoure els agents socials d'informació continuada sobre els desplaçaments internacionals dels treballadors d'aquest tipus d'empreses, i que té un interès especial a analitzar l'impacte de la Directiva sobre el desplaçament de treballadors fet en el marc d'una prestació de serveis.

- L'Acord signat pels interlocutors socials del sector sanitari en matèria de prevenció de riscs laborals.

El diàleg social sectorial també ha girat entorn dels efectes de la crisi econòmica. Els interlocutors socials han presentat propostes conjuntes per tractar d'afrontar les pèrdues d'ocupació en els àmbits respectius, com és el cas del sector del transport per carretera, de la indústria química i del sector de la construcció.

A continuació, s'intenta fer un balanç global sobre el diàleg social, tot i la seva complexitat i varietat de models institucionals, considerant una sèrie d'aspectes generals:

- En la majoria de països s'han produït processos de diàleg i consulta a escala nacional sobre les mesures per afrontar la crisi.

- Els acords més generalitzats han estat els bipartits d'àmbit sectorial, especialment en els sectors més afectats per la crisi, com la construcció, la indústria i, en aquesta, la de l'automòbil.

- Els processos de diàleg social han estat més fàcils de desenvolupar als països amb estructures institucionals fortament basades en la negociació entre els agents socials. Ara bé, el context de crisi ha afavorit també el diàleg en països amb menys tradició en aquest aspecte.

- En l'àmbit de la negociació col·lectiva empresarial resulta complicat poder realitzar una anàlisi ja que encara segueixen vigents convenis que es varen negociar abans dels impactes de la crisi.

Amb referència a la normativa sociolaboral comunitària, hi va haver diverses novetats de rellevància, principalment en l'àmbit de la política d'immigració; així mateix, es varen aprovar diverses directives en el terreny de la protecció enfront de riscs per a la seguretat i la salut a la feina. També hi va haver avanços en relació amb les propostes de directives que estan en fase de negociació, com és el cas de l'anomenada Directiva antidiscriminació.

En matèria d'immigració, és necessari destacar l'aprovació de la Directiva 2009/52/CE, de 18 de juny de 2009, per la qual s'estableixen normes mínimes sobre les sancions i les mesures aplicables als ocupadors de persones de tercers països en situació irregular, que té com a objecte prohibir l'ocupació de nacionals de tercers països que es troben en situació irregular amb la finalitat de combatre la immigració clandestina.

Finalment, en el camp de les polítiques migratòries, es va aprovar la Directiva 2009/50, relativa a les condicions d'entrada i de residència de nacionals de tercers països amb l'objectiu de crear una ocupació altament qualificada. Aquesta directiva pretén crear unes condicions més atractives

d'entrada i de residència perquè els nacionals de tercers països puguin optar a feines més qualificades en els estats membre de la Unió Europea.

1.1.1.3. La protecció social

Les institucions europees reconeixen que la crisi accentua la necessitat de donar suport als ciutadans en un moment de gran rigor pressupostari. Per aquest motiu, es posa un gran interès a disposar d'una protecció social més eficaç i eficient d'acord amb els principis d'accés per a tothom, adequació i sostenibilitat, que són els principis del mètode obert de coordinació social d'ençà que es va crear.

Malgrat les diferències dels nivells de despesa social dels diferents estats membres, és possible identificar algunes tendències comunes i, sobretot, assenyalar l'evolució de la posició d'Espanya per comparació a l'entorn més pròxim. El 2007, la despesa en protecció social a Espanya era equivalent al 21% del PIB, se situava a una distància considerable de la mitjana de la UE-27 (26,2% del PIB). A Espanya, el creixement de només un punt percentual del PIB experimentat en els darrers deu anys ha estat marcat, especialment, per l'augment de la despesa en atenció sanitària i en desocupació, que han viscut increments superiors als de les pensions. La preponderància de la despesa en desocupació a Espanya, que absorbeix el doble de la despesa social que a altres països, ha estat una de les principals característiques diferencials de la despesa social a Espanya.

Juntament amb el que s'ha dit, cal destacar el menor pes relatiu que encara tenen les pensions de jubilació i viduïtat («vellesa» i «supervivència» en terminologia SEEPROS). Això no obstant, cal dir que, tot i que la participació d'aquesta funció de despesa sobre el total s'havia reduït ininterrumpidament des de l'any 2000 fins a situar-se el 2005 en el 38,7% la despesa en protecció social, el 2007 havia augmentat el seu pes fins al 41,3% del total de la despesa. També la seva participació sobre el PIB després d'uns anys de descens ha augmentat fins a situar-se el 2007 en el 8,5% del PIB, una mica per sobre del màxim del 8,2% registrat l'any 2000. (Vegeu els gràfics A II-1 i A II-2.)

Per primera vegada l'Eurostat divulga dades de la despesa neta en protecció social sobre la base de l'any 2005. Els resultats alteren sensiblement l'ordre habitual dels països que més despesa social efectuen, de manera que Suècia, que tenia el nivell més alt de despesa bruta en protecció social (amb el 30,9% del seu PIB), descendeix al quart lloc; també els Països Baixos descendeixen sis llocs, i Dinamarca quatre. França és el país amb més despesa social neta (28,1%), mentre que el Regne Unit eleva la seva posició del novè al sisè lloc. Als països que menys despesa social duen a terme l'efecte no és tan visible: la despesa social neta a Espanya quedaria un poc per sota del 20% del PIB en aquest any de referència en lloc d'un poc per sobre. La continuïtat i l'actualització d'aquesta estadística permetria analitzar l'esforç en protecció social des d'un prisma diferent considerant el percentatge de la despesa social que reverteix directament en els ingressos del sistema.

Quant a les fonts d'ingressos de la protecció social, Espanya continua destacant pel major

pes de les contribucions socials sobre les transferències de l'Estat, encara que el pes de la participació de l'Estat en el finançament mostra una tendència creixent, paral·lela al pes decreixent de les contribucions socials en la composició total del finançament.

1.1.2. Panorama general del mercat de treball a les Balears

Analitzam l'ocupació de l'any 2009 a partir de la informació que s'ha pogut extreure de l'estadística d'afiliació a la Seguretat Social (TGSS) i de l'enquesta de població activa (INE-EPA).[3] Si l'any 2008 va ser l'any en què va començar la crisi econòmica amb efectes negatius sobre el mercat de treball, el 2009 es presenta com un any especialment regressiu tant pel que fa a la destrucció d'ocupació com pel que fa a l'augment de l'atur. Durant tot el 2009 el mercat laboral de les Illes Balears ha presentat importants símptomes de deteriorament.

Per ampliar la informació sobre el col·lectiu de persones immigrants, enguany incloem en aquest apartat l'anàlisi de l'enquesta nacional d'immigrants (ENI-07),[4] publicada per l'INE i que segueix les trajectòries d'una àmplia mostra de persones immigrades a Espanya a partir d'una explotació feta per l'IBESTAT.

La mitjana d'afiliacions a la Seguretat Social al llarg del 2009 ha estat de 422.638 persones. Per comparació a les dades del 2008, s'ha produït un descens de 29.603 treballadors afiliats, fet que, en termes percentuals, equival a una elevada disminució del 6,55%. Així doncs, aquest és el segon any en què es registra un descens en el nombre d'afiliacions a la Seguretat Social, que se suma al descens iniciat el 2008, quan l'afiliació baixà un 0,76%. (Vegeu el quadre II-2.)

La població afiliada femenina disminueix en termes relatius un 4,15%, mentre que la població masculina ho fa més del doble, amb un descens del 8,42% respecte de l'any 2008. Per tant, aquest descens en les xifres d'afiliació ha afectat de manera més directa el col·lectiu masculí: 27.190 llocs de feina ocupats per homes s'han destruït en aquests dos anys (un 82,3%), mentre que en el cas del col·lectiu femení el descens ha estat de 5.862 llocs de feina, cosa que en termes relatius equival al 17,7%.

Quadre II-2. Treballadors en alta laboral segons el gènere, Illes Balears (2003-2009)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Dones	161.471	167.160	178.751	189.091	196.476	198.872	190.614
Homes	230.897	232.112	242.492	252.186	259.214	253.369	232.024
Total	**392.368**	**399.273**	**421.243**	**441.276**	**455.694**	**452.241**	**422.638**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

3. Sobre les diferències metodològiques d'aquestes dues fonts estadístiques, vegeu: *Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears, 2001*, p. 372 i 373. Cal recordar que les dades d'afiliació es corresponen amb la mitjana anual feta l'últim dia del mes i les dades de l'EPA a la mitjana anual per trimestres.

4. L'enquesta nacional d'immigrants pren com a mostra les persones arribades a Espanya entre el 1997 i el 2007.

Quadre II-3. Evolució del pes de la població ocupada femenina sobre el total de població ocupada. Espanya - Illes Balears (2001-2009)

	Illes Balears	Espanya
2001	39,9%	38,0%
2002	40,5%	38,6%
2003	41,2%	39,3%
2004	41,9%	39,8%
2005	42,4%	40,5%
2006	42,9%	41,1%
2007	43,1%	41,6%
2008	44,0%	42,7%
2009	45,1%	44,1%

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Tenint en compte el règim d'afiliació, la distribució de l'ocupació entre l'un i l'altre sexe presenta estructures diferenciades. En la comparació de les distribucions segons la variable del sexe en el cas dels homes hi ha un major pes de l'afiliació al règim d'autònoms, amb un 24,2%, davant el 14,8% en el cas de la població femenina, mentre que pel que fa a les dones l'afiliació al règim de la llar té una major presència, amb un percentatge del 4,2%. Quant a l'afiliació al règim general, majoritari en ambdós casos, la proporció és del 73,3% entre els homes i del 80,6% entre les dones.

Això no obstant, el percentatge de dones sobre el total de la població afiliada continua essent inferior al percentatge d'homes. En concret, l'any 2009 s'ha tancat amb 190.614 dones afiliades, la qual cosa representa un percentatge del 45,1%. Aquest percentatge, en el conjunt de l'Estat, és d'un 44,1%. Des de l'any 2001 aquest percentatge ha augmentat 5,2 punts, mentre que a Espanya l'augment és de 6,1 punts, és a dir, a les Illes Balears històricament les dones tenen més pes sobre el total de la població ocupada, pes que cada vegada augmenta. Espanya s'acosta a la situació de les Illes Balears, de manera que es retalla el diferencial. (Vegeu el quadre II-3.)

A partir de l'anàlisi de la població ocupada per branques d'activitat,[5] observam que a tots els sectors es registra un descens en el nombre d'afiliacions. El sector agrari i pesquer i el de la construcció són els que registren els majors decreixements, un 18,3% i un 17,7% respectivament. En canvi, el sector industrial és el que registra el descens més moderat, que es concreta en una pèrdua de 759 llocs de feina (un 2,5%). El sector de serveis, amb una disminució de població afiliada respecte del 2008 del 4,8%, és l'altre sector que registra una pèrdua d'ocupació més moderada durant l'any

5. A causa del canvi en la classificació estadística de la CNAE (Classificació Nacional d'Activitats Econòmiques) que té com a objectiu actualitzar les activitats incloses en la classificació del 1993 sobretot per l'impacte dels nous processos productius en el sector de serveis, ens veiem obligats a fer una comparativa temporal entre les activitats econòmiques de gener del 2009 i gener del 2010 que ens faciliti una interpretació i una anàlisi estadística homogènies.

Quadre II–4. Creixement de l'ocupació per sectors d'activitat, Illes Balears (2008–2009)

	2008	2009	Variació	(%)
Agricultura	10.361	8.467	-1.894	-18,3
Indústria	30.332	29.573	-759	-2,5
Construcció	63.144	52.374	-10.770	-17,1
Serveis	348.408	331.594	-16.814	-4,8
Total	**452.244**	**422.008**	**-30.236**	**-6,7**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

2009. Com es pot observar en el quadre II-4, el sector primari és el que registra el major descens en termes relatius, però és el sector de serveis el que registra el descens més elevat en termes absoluts, seguit pel sector de la construcció.

Si ens fixam amb més detall en el sector de serveis, que, d'altra banda, a la nostra comunitat és el que concentra el major nombre de població afiliada (el 78,6% de persones ocupades a les Illes Balears ho està en el sector de serveis), observam que les activitats més dinàmiques d'aquest sector, és a dir, les que més han crescut en termes relatius, són els serveis d'informació (47,1%), altres activitats professionals, científiques i tècniques (45,8%), activitats administratives d'oficina i d'altres activitats auxiliars de les empreses (32,2%), investigació i desenvolupament (17,4%) i activitats de serveis socials sense allotjament (17,2%).[6] Per contra, s'ha de dir que les activitats de creació, artístiques i d'espectacle perden un 36,9%, amb 239 assalariats menys, així com les vinculades al sector de la publicitat i estudis de mercat (–14,6%). (Vegeu el quadre II-5.)

Si diferenciam entre els treballadors afiliats al règim general i els autònoms, podem assenyalar que el 76,7% dels afiliats són afiliats al règim general, mentre que en el règim d'autònoms aquest percentatge és del 19,9%, proporcions que es mantenen més o menys estables respecte dels anys anteriors (la resta de treballadors –el 3,4%– es classifiquen dins els règims especials), malgrat l'evolució negativa que presenten. Així, l'afiliació al règim general baixa en un -7,43%, mentre que entre el règim d'autònoms ho fa en un -4,91%. Resulta especialment rellevant l'augment que s'ha produït durant l'any 2009 en el règim de treballadors agraris, amb un increment del 12,7%. El règim de la llar i el règim del mar incrementen la seva ocupació en un 4,6% i un 0,4%, respectivament. (Vegeu el quadre II-6.)

Per la gran importància que té a les Illes Balears, cal que ens fixem en l'afiliació de treballadors fixos discontinus identificats segons la modalitat de contractació de les altes a la Seguretat Social. Com podem veure, l'increment interanual en aquest tipus d'afiliació contractual es produeix a partir del mes d'abril i s'allarga fins al final del mes de setem-

6. Cal observar que la majoria d'aquestes activitats formen part de les activitats agrupades en tecnologies de la informació i serveis privats a les empreses (vegeu l'apartat 8 del capítol I), que conformen el nucli dur de la nova societat del coneixement i de la informació i que són activitats amb un gran potencial de creixement.

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2009-20010)

		Empreses				Autònoms				Assalariats			
		2009	2010	Var.abs.	Var. (%)	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)
01	Agricultura, ramaderia, caça i activitats dels serveis que hi estan relacionats	96	90	-6	-6,25	2.948	2.799	-149	-5,05	366	349	-17	-4,64
02	Silvicultura, explotació forestal i activitats dels serveis relacionats	10	12	2	20,00	24	19	-5	-20,83	352	374	22	6,25
03	Pesca i aqüicultura	6	4	-2	-33,33	7	7	0	0,00	69	62	-7	-10,14
05	Extracció d'antracita, hulla i lignit	0	0	-	-	2	4	2	100,00	0	0	-	-
08	Altres indústries extractives	62	60	-2	-3,23	60	57	-3	-5,00	453	403	-50	-11,04
09	Activitats de suport a les indústries extractives	0	0	-	-	3	2	-1	-33,33	0	0	-	-
10	Indústria de l'alimentació	393	415	22	5,60	604	601	-3	-0,50	3.653	3.518	-135	-3,70
11	Fabricació de begudes	138	109	-29	-21,01	92	90	-2	-2,17	1.143	943	-200	-17,50
13	Indústria tèxtil	41	45	4	9,76	83	85	2	2,41	186	184	-2	-1,08
14	Confecció de peces de vestir	58	54	-4	-6,90	165	144	-21	-12,73	263	208	-55	-20,91
15	Indústria del cuir i del calçat	125	113	-12	-9,60	226	207	-19	-8,41	1.390	1.444	54	3,88
16	Indústria de la fusta i del suro, excepte mobles; cistelleria i esparteria	269	243	-26	-9,67	798	760	-38	-4,76	1.177	1.008	-169	-14,36
17	Indústria del paper	18	15	-3	-16,67	13	10	-3	-23,08	140	128	-12	-8,57
18	Arts gràfiques i reproducció de suports enregistrats	193	180	-13	-6,74	354	370	16	4,52	1.038	931	-107	-10,31
19	Coqueries i refinació de petroli	2	0	-2	-100,00	1	1	0	0,00	18	0	-18	-100,00
20	Indústria química	54	54	0	0,00	48	46	-2	-4,17	263	256	-7	-2,66
21	Fabricació de productes farmacèutics	41	37	-4	-9,76	1	1	0	0,00	135	131	-4	-2,96

continua

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2009-20010)

		Empreses				Autònoms				Assalariats			
		2009	2010	Var.abs.	Var. (%)	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)
22	Fabricació de productes de cautxú i plàstics	17	15	-2	-11,76	12	12	0	0,00	77	70	-7	-9,09
23	Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	221	204	-17	-7,69	380	349	-31	-8,16	1.846	1.601	-245	-13,27
24	Metal·lúrgia; fabricació de productes de ferro, acer i ferroaliatges	31	26	-5	-16,13	188	176	-12	-6,38	219	160	-59	-26,94
25	Fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	424	393	-31	-7,31	622	575	-47	-7,56	2.242	1.843	-399	-17,80
26	Fabricació de productes informàtics, electrònics i òptics	7	6	-1	-14,29	9	9	0	0,00	32	29	-3	-9,38
27	Fabricació de material i equip elèctric	16	17	1	6,25	9	9	0	0,00	88	78	-10	-11,36
28	Fabricació de maquinària i equip n.c.o.p.	75	70	-5	-6,67	250	229	-21	-8,40	569	481	-88	-15,47
29	Fabricació de vehicles de motor, remolcs i semiremolcs	3	3	0	0,00	8	6	-2	-25,00	10	10	0	0,00
30	Fabricació d'un altre tipus de material de transport	214	177	-37	-17,29	506	430	-76	-15,02	1.218	1.015	-203	-16,67
31	Fabricació de mobles	211	196	-15	-7,11	485	448	-37	-7,63	1.039	848	-191	-18,38
32	Altres indústries manufactureres	83	81	-2	-2,41	151	154	3	1,99	723	604	-119	-16,46
33	Reparació i instal·lació de maquinària i equip	184	208	24	13,04	630	652	22	3,49	1.037	1.227	190	18,32
35	Subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	29	28	-1	-3,45	23	24	1	4,35	1.367	1.209	-158	-11,56
36	Captació, depuració i distribució d'aigua	70	72	2	2,86	46	48	2	4,35	1.299	1.307	8	0,62
37	Recollida i tractament d'aigües residuals	13	16	3	23,08	9	8	-1	-11,11	100	132	32	32,00
38	Recollida, tractament i eliminació de residus; valorització	52	54	2	3,85	45	40	-5	-11,11	2.468	2.559	91	3,69
39	Activitats de descontaminació i altres serveis de gestió de residus	1	1	0	0,00	1	3	2	200,00	1	4	3	300,00

continua

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2009-20010)

		Empreses				Autònoms				Assalariats			
		2009	2010	Var.abs.	Var. (%)	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)
41	Construcció d'edificis	4.020	3.381	-639	-15,90	7.212	6.150	-1.062	-14,73	22.700	18.230	-4.470	-19,69
42	Enginyeria civil	231	156	-75	-32,47	819	511	-308	-37,61	1.568	1.495	-73	-4,66
43	Activitats de construcció especialitzada	3.026	2.700	-326	-10,77	9.293	8.425	-868	-9,34	15.414	13.450	-1.964	-12,74
45	Venda i reparació de vehicles de motor i motocicletes	1.114	1.057	-57	-5,12	2.059	2.037	-22	-1,07	5.787	5.355	-432	-7,47
46	Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç, excepte de vehicles de motor	1.940	1.877	-63	-3,25	3.432	3.354	-78	-2,27	13.122	12.228	-894	-6,81
47	Comerç al detall, excepte de vehicles de motor i motocicletes	6.084	5.842	-242	-3,98	12.555	12.167	-388	-3,09	32.422	30.528	-1.894	-5,84
49	Transport terrestre i per canonades	1.267	1.194	-73	-5,76	4.388	4.253	-135	-3,08	6.533	5.928	-605	-9,26
50	Transport marítim i per vies navegables interiors	6	7	1	16,67	15	13	-2	-13,33	14	14	0	0,00
51	Transport aeri	30	31	1	3,33	10	8	-2	-20,00	3.288	2.671	-617	-18,77
52	Emmagatzemament i activitats afins al transport	207	213	6	2,90	113	125	12	10,62	4.774	4.559	-215	-4,50
53	Activitats postals i de correus	38	39	1	2,63	62	65	3	4,84	1.297	1.245	-52	-4,01
55	Serveis d'allotjament	1.130	1.096	-34	-3,01	929	899	-30	-3,23	13.526	11.949	-1.577	-11,66
56	Serveis de menjars i begudes	4.018	4.060	42	1,05	9.872	9.654	-218	-2,21	16.412	16.211	-201	-1,22
58	Edició	112	96	-16	-14,29	282	269	-13	-4,61	1.151	910	-241	-20,94
59	Activitats cinematogràfiques, de vídeo i de TV, enregistrament de so i edició musical	74	69	-5	-6,76	176	170	-6	-3,41	774	817	43	5,56
60	Activitats de programació i emissió de ràdio i televisió	46	44	-2	-4,35	15	22	7	46,67	761	636	-125	-16,43
61	Telecomunicacions	121	120	-1	-0,83	153	169	16	10,46	1.394	1.400	6	0,43

continua

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2009-20010)

	Empreses				Autònoms				Assalariats			
	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)
62 Programació, consultoria i altres activitats relacionades amb la informàtica	135	142	7	5,19	344	361	17	4,94	1.064	1.089	25	2,35
63 Serveis d'informació	60	74	14	23,33	138	170	32	23,19	335	493	158	47,16
64 Serveis financers, excepte assegurances i fons de pensions	59	58	-1	-1,69	36	30	-6	-16,67	6.378	6.150	-228	-3,57
65 Assegurances, fons de pensions, excepte Seguretat Social obligatòria	82	83	1	1,22	62	58	-4	-6,45	573	547	-26	-4,54
66 Activitats auxiliars dels serveis financers i de les assegurances	276	278	2	0,72	1.082	1.068	-14	-1,29	776	773	-3	-0,39
68 Activitats immobiliàries	820	774	-46	-5,61	972	968	-4	-0,41	1.518	1.494	-24	-1,58
69 Activitats jurídiques i de comptabilitat	1.323	1.315	-8	-0,60	1.676	1.723	47	2,80	5.542	5.235	-307	-5,54
70 Activitats de les seus centrals; activitats de consultoria de gestió empresarial	143	153	10	6,99	272	279	7	2,57	728	789	61	8,38
71 Serveis tècnics d'arquitectura i enginyeria; assaigs i anàlisis tècnics	613	556	-57	-9,30	974	967	-7	-0,72	2.091	1.870	-221	-10,57
72 Investigació i desenvolupament	29	30	1	3,45	188	214	26	13,83	242	284	42	17,36
73 Publicitat i estudis de mercat	233	220	-13	-5,58	659	629	-30	-4,55	1.374	1.174	-200	-14,56
74 Altres activitats professionals, científiques i tècniques	118	132	14	11,86	744	775	31	4,17	570	831	261	45,79
75 Activitats veterinàries	95	102	7	7,37	238	244	6	2,52	225	244	19	8,44
77 Activitats de lloguer	895	740	-155	-17,32	1.913	1.638	-275	-14,38	5.217	4.074	-1.143	-21,91
78 Activitats relacionades amb l'ocupació	56	47	-9	-16,07	53	51	-2	-3,77	728	693	-35	-4,81
79 Activitats d'agències de viatges, operadors turístics, serveis de reserves	310	290	-20	-6,45	400	374	-26	-6,50	3.648	3.421	-227	-6,22

continua

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2009-20010)

		Empreses				Autònoms				Assalariats			
		2009	2010	Var.abs.	Var. (%)	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)	2009	2010	Var.abs.	Var. (%)
80	Activitats de seguretat i investigació	51	55	4	7,84	24	29	5	20,83	2.429	2.434	5	0,21
81	Serveis en edificis i activitats de jardineria	698	681	-17	-2,44	1.592	1.492	-100	-6,28	9.558	9.388	-170	-1,78
82	Activitats administratives d'oficina i altres activitats auxiliars de les empreses	177	212	35	19,77	474	528	54	11,39	1.703	2.252	549	32,24
84	Administració pública i defensa; Seguretat Social obligatòria	675	674	-1	-0,15	19	19	0	0,00	21.331	21.893	562	2,63
85	Educació	849	833	-16	-1,88	1.351	1.391	40	2,96	16.216	16.212	-4	-0,02
86	Activitats sanitàries	891	900	9	1,01	1.541	1.595	54	3,50	22.521	22.722	201	0,89
87	Assistència en establiments residencials	62	62	0	0,00	19	20	1	5,26	2.435	2.281	-154	-6,32
88	Activitats de serveis socials sense allotjament	144	149	5	3,47	79	72	-7	-8,86	3.166	3.711	545	17,21
90	Activitats de creació, artístiques i espectacles	80	96	16	20,00	697	641	-56	-8,03	647	408	-239	-36,94
91	Activitats de biblioteques, arxius, museus i altres activitats culturals	66	65	-1	-1,52	72	67	-5	-6,94	490	472	-18	-3,67
92	Activitats de jocs d'atzar i apostes	124	122	-2	-1,61	119	115	-4	-3,36	1.125	1.044	-81	-7,20
93	Activitats esportives, recreatives i d'entreteniment	444	462	18	4,05	639	613	-26	-4,07	3.548	3.353	-195	-5,50
94	Activitats associatives	909	907	-2	-0,22	303	295	-8	-2,64	3.654	3.621	-33	-0,90
95	Reparació d'ordinadors, efectes personals i articles d'ús domèstic	244	220	-24	-9,84	2.654	2.410	-244	-9,19	856	766	-90	-10,51
96	Altres serveis personals	1.197	1.169	-28	-2,34	3.180	3.117	-63	-1,98	3.305	3.138	-167	-5,05
97	Activitats de les llars que donen ocupació a personal domèstic	367	402	35	9,54	12	9	-3	-25,00	564	595	31	5,50
99	Activitats d'organitzacions i organismes extraterritorials	11	10	-1	-9,09	1	1	0	0,00	27	26	-1	-3,70
Activitats no tipificades		1	1	0	0,00	0	0	-	-	427	742	-	-
TOTAL		38.858	36.994	-1.864	-4,80	82.715	78.629	-4.086	-4,94	290.929	274.961	-15.968	-5,49

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Quadre II–6. Treballadors en alta laboral segons el règim, Illes Balears (2003–2009)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Var. 09/08
Règim general	302.750	308.526	324.458	341.957	356.010	350.189	324.183	-7,43
RE autònoms	77.252	78.269	79.637	81.271	84.305	88.333	83.995	-4,91
RE treballadors de la llar	4.914	4.911	9.753	11.292	8.834	9.311	9.741	4,62
RE agrari	5.267	5.298	5.163	4.625	4.444	2.350	2.649	12,70
RE treballadors de la mar	2.285	2.235	2.235	2.134	2.102	2.061	2.070	0,40
Total	**392.469**	**399.239**	**421.246**	**441.279**	**455.694**	**452.244**	**422.638**	**-6,55**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

bre. En aquests lapses de temps, i coincidint amb l'inici i el final de la temporada turística, és quan creix aquest tipus de contractació. L'any 2009 el nombre de contractes fixos discontinus ha crescut el 3,61% de mitjana amb relació a l'any 2008 i ha arribat als 32.413 afiliats indefinits fixos discontinus de mitjana, amb una punta el mes de juliol de quasi 52.037 afiliats amb aquest tipus d'afiliació contractual. (Vegeu el quadre II-7.)

La destrucció d'ocupació en l'economia balear, igual que l'any passat, es produeix principalment a Menorca (–7,69%) i a Mallorca (–6,74%). Eivissa, que l'any anterior va registrar un creixement interanual del 0,51%, enguany ha vist com les xifres d'ocupació registrades són negatives; el descens s'ha xifrat en un 5,86%. Formentera és l'única illa que ha registrat un creixement interanual, que ha estat del 3,57%. (Vegeu el quadre II-8.)

Una altra anàlisi que cal fer és la dels treballadors estrangers, per la importància que tenen. (Vegeu l'apartat 1 del capítol III.)

Per nacionalitats i segons dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social, la població ocupada estrangera ha registrat una mitjana anual de 74.033 treballadors d'alta, cosa que representa el 17,5% del conjunt de treballadors d'alta a la Seguretat Social. Les Balears continuen essent la comunitat autònoma amb el major pes de població estrangera sobre el total de treballadors d'alta a la Seguretat Social, tot i que per primera vegada es produeix un descens en el nombre de persones estrangeres donades d'alta a la Seguretat Social. (Vegeu el quadre II-9 i l'apartat 1 del capítol III.)

La distribució dels treballadors estrangers segons la zona de procedència ha variat al llarg dels anys. Si l'any 2001 el pes dels treballadors amb nacionalitat de països de la UE era del 58,7% (18.598), i el dels treballadors estrangers no comunitaris del 41,3% (13.906), l'any 2009 ens trobam que el pes d'aquests dos col·lectius és el següent: el 54,8% són treballadors estrangers no comunitaris (40.567) i el 45,2% són treballadors de la UE (33.467).

Quadre II-7. Evolució de les afiliacions per tipus de contracte. Illes Balears (2008-2009)

	Indefinits fixos discontinus[1]			Altres indefinits			Total indefinits			Temporals			Total afiliats		
	2008	2009	%	2008	2009	%	2008	2009	Var. (%)	2008	2009	Var. (%)	2008	2009	Var. (%)
Gener	9.839	8.969	-8,84	176.457	174.758	-0,96	186.296	183.727	-1,38	108.019	86.990	-19,47	411.101	387.373	-5,77
Febrer	14.389	13.169	-8,48	176.928	173.871	-1,73	191.317	187.040	-2,24	111.570	88.528	-20,65	420.389	392.041	-6,74
Març	22.189	19.757	-10,96	177.741	173.006	-2,66	199.930	192.763	-3,58	115.256	89.731	-22,15	434.333	399.281	-8,07
Abril	35.909	35.390	-1,45	178.100	172.388	-3,21	214.009	207.778	-2,91	123.783	96.415	-22,11	458.762	422.621	-7,88
Maig	48.706	50.353	3,38	178.754	172.120	-3,71	227.460	222.473	-2,19	143.554	112.943	-21,32	494.950	456.610	-7,75
Juny	49.608	51.694	4,20	178.073	170.754	-4,11	227.681	222.448	-2,30	149.929	122.627	-18,21	502.460	467.041	-7,05
Juliol	49.934	52.037	4,21	177.887	170.261	-4,29	227.821	222.298	-2,42	153.937	128.625	-16,44	506.592	472.959	-6,64
Agost	49.688	51.468	3,58	177.967	169.666	-4,66	227.655	221.134	-2,86	149.344	122.521	-17,96	501.698	465.377	-7,24
Setembre	48.007	49.509	3,13	177.078	168.877	-4,63	225.085	218.386	-2,98	129.003	106.288	-17,61	477.631	445.400	-6,75
Octubre	27.194	37.619	38,34	176.469	168.383	-4,58	203.663	206.002	1,15	102.568	94.298	-8,06	428.271	419.492	-2,05
Novembre	11.627	10.362	-10,88	176.701	167.088	-5,44	188.328	177.450	-5,78	94.944	82.534	-13,07	402.063	375.399	-6,63
Desembre	8.303	8.624	3,87	175.452	166.835	-4,91	183.755	175.459	-4,51	87.040	77.881	-10,52	388.677	368.060	-5,30
Mitjana anual	**31.283**	**32.413**	**3,61**	**177.301**	**170.667**	**-3,74**	**208.583**	**203.080**	**-2,64**	**122.412**	**100.782**	**-17,67**	**452.244**	**422.638**	**-6,55**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social, Direcció Provincial a les Illes Balears. Comissió Executiva Provincial.

(1). Afiliacions a 01, Règim general, 0613 Règim agrari, 081 Règim de la mar i 0911 Règim mineria. El total no es correspon amb el total d'afiliacions.
(2). El total d'afiliats contractats inclou la categoria <no consta>. El sumatori d'indefinits i temporals no es correspon amb el total.

Quadre II-8. Treballadors afiliats per illes (2008-2009)

	2008	2009	Variació interanual	
			Absoluta	Relativa (%)
Mallorca	369.700	344.787	-24.913	-6,74
Menorca	32.525	30.024	-2.501	-7,69
Eivissa	46.778	44.035	-2.743	-5,86
Formentera	2.631	2.725	94	3,57
Altres províncies	609	1.066	457	75,02
Total	**452.244**	**422.638**	**-29.606**	**-6,55**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Quadre II-9. Total d'afiliats estrangers a la Seguretat Social, Illes Balears (2009)

	Unió Europea	No UE	Total	% UE	% No UE
Gener	26.468	35.905	62.373	42,4	57,6
Febrer	27.182	36.380	63.562	42,8	57,2
Març	28.578	37.200	65.778	43,4	56,6
Abril	32.423	40.130	72.553	44,7	55,3
Maig	38.914	45.591	84.505	46,0	54,0
Juny	41.828	47.678	89.506	46,7	53,3
Juliol	42.852	47.924	90.776	47,2	52,8
Agost	41.612	46.930	88.542	47,0	53,0
Setembre	37.748	43.457	81.205	46,5	53,5
Octubre	32.762	39.449	72.211	45,4	54,6
Novembre	26.174	33.915	60.089	43,6	56,4
Desembre	25.058	32.241	57.299	43,7	56,3
Mitjana 2009	**33.467**	**40.567**	**74.033**	**45,2**	**54,8**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Respecte de l'any 2008, els treballadors amb nacionalitat de països de la UE registren un descens en el volum de població ocupada que en termes absoluts és de -2.938 treballadors i en termes relatius del -8,1%, mentre que els treballadors no comunitaris registren un descens més important de –6.108 i en termes relatius del -13,1%.

L'any 2009, per primera vegada des del 2001, es registra un descens de l'ocupació tant en el grup de treballadors nacionals (–6,6%) com en el grup de treballadors es-

trangers (–10,9%). De fet, i com mostren les xifres, la major destrucció d'ocupació s'ha registrat en el grup de treballadors estrangers; situació que marca un punt d'inflexió atès que ens els darrers anys el col·lectiu que generava més llocs de feina era el dels treballadors estrangers.

Es pot apreciar que durant els mesos de més ocupació (juny, juliol i agost) el pes dels treballadors estrangers amb nacionalitat de països de la UE creix respecte dels mesos de temporada baixa, molt més que la incorporació de treballadors estrangers no comunitaris al nostre mercat de treball (i que ho fa bàsicament en l'activitat hotelera). Aquestes diferències estacionals entre tots dos col·lectius es poden apreciar en el gràfic A II-3.

Aquest comportament s'explica per l'especialització de la nostra comunitat en l'activitat turística, fortament estacional i amb unes necessitats específiques de mà d'obra.

Segons el país de nacionalitat, com es reflecteix en els quadres 10A i 10B, podem assenyalar que, dins el grup de països que pertanyen a la Unió Europea, els que aporten més mà d'obra a la nostra comunitat autònoma són, en primer lloc, Alemanya (que aporta el 27,4% dels treballadors de la Unió Europea i el 12,4% del total d'afiliats estrangers), seguida del Regne Unit (el 16,3% i 7,4% respectivament) i d'Itàlia (el 15,4% i el 7% respectivament). Aquests percentatges de participació han anat una mica a la baixa respecte dels anys anteriors. D'aquests treballadors estrangers amb nacionalitat de països de la Unió Europea, el 65,3% cotitza en el règim general, i el 31,4% són autònoms, la qual cosa ens mostra la poca significació que tenen en la resta de règims: l'agrari, el de la mar o el de la llar. (Vegeu el quadre II-10A.)

D'altra banda, la major presència de treballadors estrangers afiliats no comunitaris són els que provenen del Marroc (15,8%) i l'Equador (15,7%). Això no obstant, en relació amb el total de població estrangera afiliada a la nostra comunitat autònoma, és Alemanya la que aporta el percentatge més elevat de persones treballadores (12,4%), la segueixen l'Equador i el Marroc amb el 8,6% respectivament, i el Regne Unit (7,4%). (Vegeu el quadre II-10B.)

Quant als treballadors estrangers no comunitaris, malgrat que el 73,9% cotitza en el règim general de la Seguretat Social i el 7,6% són autònoms, és destacable la presència d'aquest col·lectiu en altres activitats, concretament en els règims especials. En el règim especial d'empleades i empleats de la llar es troba el 14,7% de persones afiliades, el 33,3% de les quals provenen de l'Equador o de Colòmbia. Un altre règim en què aquest col·lectiu d'estrangers amb nacionalitat de països de fora de la Unió és representatiu és l'agrari, amb 1.483 treballadors d'alta durant el 2009 (cosa que en termes relatius suposa el 90,8% sobre el conjunt de població estrangera afiliada en aquest règim). Cal destacar a més que la majoria dels treballadors del règim agrari són originaris del Marroc.

Durant el període 2001-2008, es registraren 50.576 noves afiliacions de persones estrangeres (un augment del 155,6%). En aquest any 2009, aquest augment s'ha interromput per un descens en la participació laboral d'aquest col·lectiu, que s'ha vist es-

Quadre II-10A. Total d'afiliats estrangers a la Seguretat Social per nacionalitats i per règims (UE) a les Illes Balears (2009)

	General	Autònoms	Agrari	Mar	Llar	Total
Alemanya	5.012	4.006	8	28	108	9.162
Àustria	281	163	0	1	4	450
Bèlgica	368	145	0	5	4	522
Bulgaria	1.636	349	48	3	371	2.407
Xipre	2	0	0	0	0	2
Dinamarca	101	87	0	0	1	189
Eslovàquia	248	31	1	2	10	291
Eslovènia	32	4	0	0	2	38
Estònia	18	0	0	0	0	18
Finlàndia	92	25	0	2	1	119
França	1.277	625	2	15	18	1.936
Grècia	46	30	0	0	1	77
Hongria	148	36	3	0	3	190
Irlanda	127	56	0	0	2	185
Itàlia	4.028	1.123	5	14	29	5.198
Letònia	33	0	0	0	0	33
Lituània	68	10	0	0	0	78
Luxemburg	6	5	0	0	1	12
Malta	3	1	0	0	0	4
Països Baixos	580	324	1	5	7	916
Polònia	1.012	219	15	1	42	1.290
Portugal	693	93	3	0	17	807
Regne Unit	3.118	2.282	4	16	42	5.463
Rep. Txeca	296	43	4	0	8	350
Romania	2.239	665	56	4	191	3.155
Suècia	398	173	1	3	1	576
Total UE	**21.861**	**10.493**	**150**	**98**	**864**	**33.467**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

pecialment afectat per l'actual situació de crisi. Segons les dades exposades fins ara, la població estrangera, amb 9.046 afiliacions menys, protagonitza el 30,6% de la destrucció d'afiliació observada respecte de l'any 2008. A més, la crisi econòmica està endurint les condicions d'accés al mercat de treball i la promoció de la integració sociolaboral del col·lectiu de persones immigrades. La impossibilitat d'integrar-se en el mercat laboral té conseqüències legals per a les persones immigrants irregulars, ja que una

Quadre II–10B. Total d'afiliats estrangers a la Seguretat Social per nacionalitats i per règims (fora de la UE) a les Illes Balears (2009)

	General	Autònoms	Agrari	Mar	Llar	Total
Equador	4.948	123	141	1	1.137	6.350
Marroc	4.792	337	717	21	528	6.395
Colòmbia	3.317	157	310	4	845	4.633
Argentina	3.560	501	11	10	379	4.461
Xina	1.269	618	2	0	77	1.965
Uruguai	1.423	122	9	3	211	1.768
Bolívia	973	26	57	4	824	1.884
Perú	853	35	11	2	186	1.088
Resta de països	8.847	1.155	226	27	1.769	12.023
Total fora UE	**29.983**	**3.075**	**1.483**	**70**	**5.956**	**40.567**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

oferta de feina formal constitueix una condició necessària per optar a la legalització per arrelament després de tres anys d'estada a Espanya; mentre que entre la població immigrada amb permís de residència, la situació de desocupació, si es perllonga, pot suposar la pèrdua de l'estatus legal perquè la renovació dels permisos de residència i treball està subjecta a certes condicions de cotització a la Seguretat Social i a tenir un contracte laboral.

Segons les dades de l'evolució d'afiliats estrangers al règim general per sectors i branques d'activitat per mitjanes anuals, s'observa una concentració més elevada de mà d'obra immigrant en el sector de l'activitat hotelera (32,7%) i un 19% treballa en el sector de la construcció. (Vegeu el quadre II-11.).

De l'ENI-07 se'n desprèn que el nivell d'estudis és el principal factor que explica les desigualtats en la posició socioeconòmica dels immigrants. El nivell d'estudis interactua amb dues variables més: d'una banda, les xarxes migratòries i, de l'altra, el capital lingüístic. Aquestes tres variables condicionen el desenvolupament d'itineraris sociolaborals molt diferenciats entre les persones immigrades.

El països d'origen majoritaris de les persones immigrades a les Balears segon el seu país de naixement es pot consultar al gràfic II-1.)

Entre els motius per immigrar predominen els relacionats amb la qualitat de vida (23,03%) i la cerca d'una feina (16,9%).

Quant a la seva posició en l'escala laboral en el moment de l'enquesta (2007), destaca un 10,7% que desenvolupa feines en el grup de direcció d'empreses i Administració pública; un 22,5% com a artesans i treballadors qualificats de les indústries manufactureres, de la construcció...; un 19,2% com a treballadors dels serveis i de restauració, personals, protecció i venedors, i un altre 19% com a treballadors no qualificats. (Vegeu el gràfic II-2.)

Quadre II-11. Total d'afiliats estrangers per sectors d'activitat a les Illes Balears (Règim general, mitjana 2009)

Sector d'activitat	Absolut	% sobre el total
Agricultura, ramaderia, caça, selvicultura i pesca	170	0,3
Indústries extractives	47	0,1
Indústries manufactureres	2.486	4,7
Producció d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	19	0,0
Subm. d'aigua, activ. Sanejament, gestió residus i descontaminació	238	0,5
Construcció	10.011	19,0
Comerç; reparació de vehicles de motor i bicicletes	7.005	13,3
Transport i emmagatzemament	1.523	2,9
Hoteleria	17.194	32,7
Informació i comunicacions	570	1,1
Activitats financeres i d'assegurances	214	0,4
Activitats immobiliàries	406	0,8
Activitats Professionals Científiques i Tècniques	1.215	2,3
Activitats Administratives i Serveis Auxiliars	5.249	10,0
Administració pública i defensa; Seguretat Social obligatòria	379	0,7
Educació	886	1,7
Activitats sanitàries i serveis socials	1.852	3,5
Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment	1.686	3,2
Altres serveis	1.259	2,4
Act. de les llars com a ocupadores de personal domèstic i productors de béns i serveis per a ús propi	143	0,3
Activitats d'organitzacions i organismes extraterritorials	14	0,0
Activitats sense classificar	0	0,0
Total	**52.566**	**100,0**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

1.1.3. Anàlisi de l'ocupació segons l'enquesta de població activa: resum de dades generals[7]

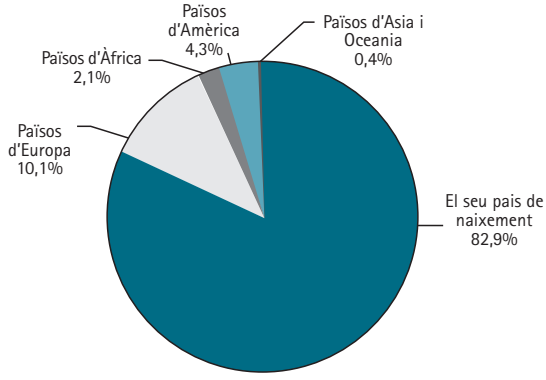
El panorama econòmic de crisi exposat al llarg del capítol I ha afectat de manera important el nostre mercat de treball, que ha presentat l'any 2009 (mitjana anual) una destrucció d'ocupació del –6,1% i un augment de l'atur del 84,7%.

Segons les dades que ofereix l'enquesta de

7. Les dades de l'EPA s'han tret directament del web de l'INE i d'altres s'han elaborat directament a partir de les microdades de l'EPA, En aquest cas, són d'elaboració pròpia i l'INE no és responsable de la seva exactitud i fiabilitat.

Gràfic II-1

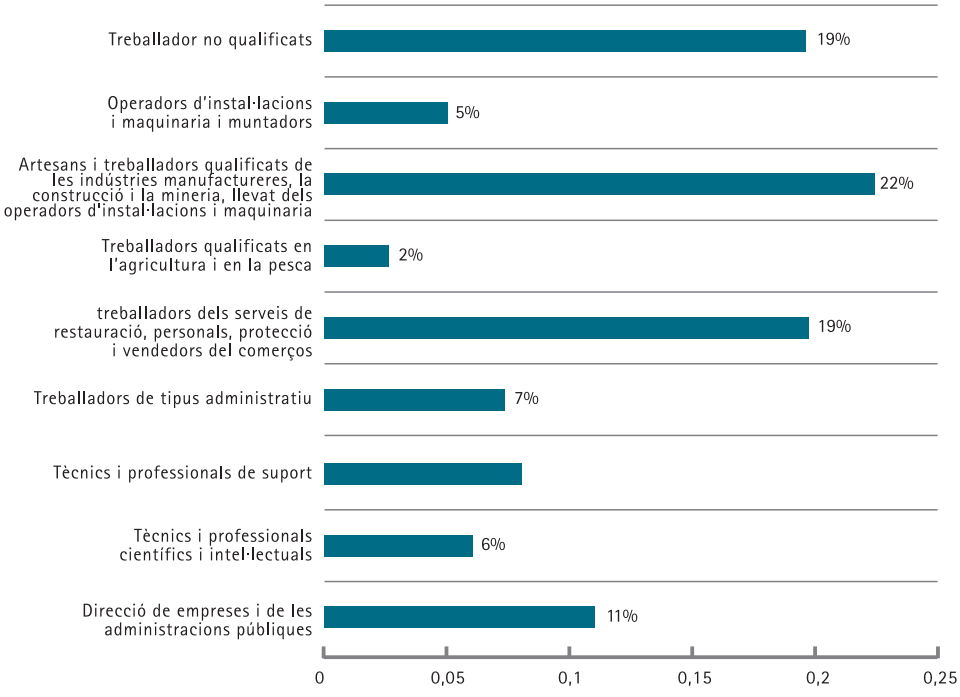
Immigrants per continent d'origen de la migració a les Illes Balears

Font: Elaboració pròpia

Gràfic II-2

Immigrants per qualificació a les Illes Balears

Font: Elaboració pròpia

Quadre II-12. Evolució de l'ocupació a les Illes Balears (1997-2009)

Anys		Variació	
	Metodologia: 2005	Absoluta	Relativa
1997	313.200	20.325	6,9
1998	323.275	10.075	3,2
1999	348.325	25.050	7,7
2000	380.675	32.350	9,3
2001	394.075	13.400	3,5
2002	415.450	21.375	5,4
2003	430.250	14.800	3,6
2004	448.775	18.525	4,3
2005	468.052	19.277	4,3
2006	495.975	27.923	6,0
2007	507.975	12.000	2,4
2008	509.775	1.800	0,4
2009	478.925	-30.850	-6,1

Font: INE, enquesta de població activa.

població activa (EPA), la població ocupada a les nostres illes l'any 2009 és de 478.925 persones. Aquesta xifra representa un descens de 30.850 efectius laborals respecte del 2008. (Vegeu el quadre II-12). Hem de retrocedir a l'any 1993 per trobar una variació negativa de l'ocupació.

Per sectors d'activitat, el descens en el nombre de persones ocupades és generalitzat. El sector agrari registra un descens en termes relatius del 26,8%, en termes absoluts estam parlant de 2.400 persones. El sector industrial perd 4.700 llocs de feina, fet que en termes relatius suposa un 10,7%.

Els sectors que en termes absoluts han patit més la destrucció d'ocupació són el sector de la construcció i el sector de serveis.

Així doncs, el sector de la construcció durant el 2009 ha perdut 13.700 llocs de feina (un 17,4% menys respecte de l'any anterior); el sector de serveis ha registrat un descens de 10.100 persones, cosa que suposa un 2,7% menys respecte de l'any anterior. (Vegeu el quadre II-13.)

Les variacions negatives entre els diferents sectors ha afectat l'estructura sectorial de l'ocupació. El pes del sector de serveis, malgrat que manté la seva preponderància, ha passat del 74,7% al 71,15%, i en el cas de la construcció s'ha passat d'una proporció del 15,5% al 13,7%. Per contraposició, l'agricultura i la indústria (que perd ocupació) guanyen pes relatiu.

En tot cas la dada més significativa de la conjuntura de l'any 2009 és la relacionada amb la població assalariada amb contracte temporal, que indica la fragilitat d'aquest tipus de relació laboral. Segons les dades de l'EPA, la població assalariada amb con-

Quadre II-13. Evolució de la població ocupada per trimestres i per sectors d'activitat a les Illes Balears (2005-2009)

Trimestres/any	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	Total*
1r trim. 2005	9,7	35,9	73,6	310,5	429,6
2n trim. 2005	7,2	36,4	75,9	366,1	485,6
3r trim. 2005	9,4	40,8	75,0	374,7	499,9
4t trim. 2005	11,0	40,1	70,5	335,4	457,1
1r trim. 2006	8,9	40,8	73,4	333,8	456,9
2n trim. 2006	9,4	42,0	72,8	382,4	506,6
3r trim. 2006	7,8	42,0	69,8	409,3	528,9
4t trim. 2006	9,3	42,7	71,8	367,7	491,5
1r trim. 2007	9,8	44,2	79,5	341,3	474,8
2n trim. 2007	11,2	46,8	84,1	383,0	525,1
3r trim. 2007	11,4	54,5	73,7	397,4	537,0
4t trim. 2007	11,7	49,6	85,1	348,6	495,0
1r trim. 2008	8,8	48,6	81,3	346,1	484,8
2n trim. 2008	10,5	42,5	84,9	387,5	525,4
3r trim. 2008	8,1	40,9	79,4	405,9	534,3
4t trim. 2008	8,4	42,0	70,2	373,9	494,6
1r trim. 2009	7,1	41,5	72,6	328,5	449,7
2n trim. 2009	6,5	35,9	68,1	375,6	486,1
3r trim. 2009	6,1	41,3	61,1	408,5	517,1
4t trim. 2009	6,5	36,7	59,1	360,5	462,8

* Dades en milers.

Font: INE, enquesta de població activa.

tracte temporal presenta una evolució negativa del –16,5% (–19.400), mentre que l'ocupació indefinida presenta, en termes de mitjana anual, un lleuger augment de 1.600 assalariats (+0,5%). Al llarg del 2009, però, el comportament positiu de l'ocupació assalariada indefinida s'observa tan sols en el tercer trimestre de l'any, i presenta en la resta de trimestres evolucions negatives (no superiors al –2%), que en tot cas no arriben a assolir les taxes de variació de l'ocupació temporal, que oscil·len entre el –23,5% del primer trimestre i el –12% del quart trimestre.

L'impacte de la crisi ha tingut efectes diferenciats sobre els diferents grups de població atenent les variables sociodemogràfiques de sexe, nacionalitat i edat. Segons la variable de sexe, l'ajust de l'ocupació és més acusat entre els homes, si bé les dones presenten també evolucions de signe negatiu. Pel que fa als homes, la fallida de la construcció es presenta com el principal

causant de la disminució en el nombre d'homes ocupats; la pèrdua d'ocupació masculina és, segons l'EPA, del –9,2% (–26.900 ocupats) Entre les dones es perden 4.000 llocs de feina, cosa que suposa una evolució anual negativa del 2%.

En el cas de l'ocupació femenina, ens trobam amb una major discrepància entre l'evolució de les dades de l'EPA i les dades d'afiliació a la Seguretat Social exposades en l'apartat anterior. Al parer de molts d'autors, es podria relacionar amb un augment de l'economia informal entre les dones.[8]

En l'actualitat, l'ocupació masculina es troba en un 58,5% en el sector de serveis, un 19,66% en el sector de la indústria i un 16,37% en el sector de la construcció. Quant a les dones, la participació en el mercat laboral es continua fent en condicions d'una major concentració sectorial, i gairebé 9 de cada 10 ocupades (87,5%) treballen en el sector de serveis. Pel que fa a la pèrdua d'ocupació segons sexe i sector d'activitat, cal destacar que entre els homes la pèrdua d'ocupació es troba a tots els sectors excepte l'agricultura, i que és especialment intensa en la construcció, tot i les evolucions molt negatives del sector industrial i del sector de serveis. En el cas de les dones, la pèrdua d'ocupació s'explica en part per la construcció i en gran manera per la involució del sector de serveis.

L'any 2009 la població estrangera ocupada representa, amb 106.000 persones, el 22,13% del total d'ocupació de les Illes. Per comparació a l'any 2008, s'observen pèrdues d'ocupació entre la població espanyola (–3,7%) i entre la població estrangera tant l'originària de la UE com la no comunitària. En el primer cas la destrucció d'ocupació relativa és del –5,15%, mentre que en el segon la variació és molt més negativa, ja que se situar en un –17%.

L'ocupació entre els menors de 25 anys és a les Illes de 42.300 persones, xifra que suposa un descens per comparació al 2008 del 9,05% (–4.100).

La destrucció d'ocupació es veu acompanyada d'un espectacular increment anual de la població aturada, que és, en termes relatius, del 84,7% (+18.000). La taxa de variació suposa situar la xifra de població aturada en 105.300 persones (mitjana anual).

En la conjuntura actual, i atesa l'estructura de la destrucció d'ocupació, l'atur ha augmentat més entre els homes que no entre les dones, si bé tant en un cas com en l'altre l'atur puja molt amb variacions del 106,33% (+31.400) i del 60,37% (+16.000) respectivament.

A més del nombre elevat de persones aturades, dues són les qüestions que més destaquen de la situació del mercat de treball del 2009: d'una banda, la dificultat de bona part de la població aturada per reincorporar-se al mercat de treball, de manera que augmenta l'atur de llarga durada (1 any o més); de l'altra, l'alta taxa d'atur entre la població més jove (menors de

8. Les dades de totes dues fonts no són comparables perquè es tracta de diferents tipus d'operacions estadístiques. Sí que solen comparar-se, en la literatura especialitzada, les taxes de variació interanual, que abans de la crisi presentaven valors aproximats. Aquesta coincidència en les variacions interanuals relatives ha deixat de produir-se durant el 2008 entre la població total, i el 2009, entre les dones. Els analistes n'apunten com a possible explicació l'augment de l'economia submergida.

25 anys). En el quart trimestre de l'any 2009, l'atur de llarga durada representava el 30,5% del total de l'atur, mentre que en el primer trimestre la proporció era de l'11,8%. Pel que fa a la població menor de 25 anys, cal destacar l'elevadíssima taxa d'atur, del 31,88% (mitjana anual), que presenta el col·lectiu, molt enfora de la taxa del conjunt de la població, que és del 18,07%.

1.1.4. Anàlisi comparada de les taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur de les Balears i d'altres comunitats autònomes

En acabar l'any 2009, les Illes Balears presenten una taxa d'activitat[9] del 65,6% (gairebé un punt per sobre de la mitjana del 2008), que continua essent la més alta del territori nacional. Les comunitats autònomes amb la taxa d'activitat més elevada són, darrere de les Balears, Madrid (64,8%), Catalunya (62,7%) i les Canàries (62,1%). (Vegeu el quadre II-14.)

La major taxa d'activitat es correspon amb un augment de la població activa que s'ha produït al llarg de tot l'any 2009 a pesar de la situació adversa del mercat laboral, i que en bona part protagonitzen les dones. Efectivament, l'any 2009 la població activa ha augmentat a les Illes en 16.600 persones (+2,93%), 12.000 de les quals eren dones. Pel que fa a les dones, la població activa creix un 4,88%, molt més que no la dels homes, en què hi ha una variació a l'alça de l'1,42%, i augmenta especialment entre les dones en edats compreses entre 45 i 54 anys i només entre dones de nacionalitat espanyola.

Juntament amb aquestes dades, és interessant fer ressaltar que el pas de la inactivitat a l'activitat en la conjuntura de crisi de l'any 2009 es produeix sobretot entre les dones dedicades a tasques de la llar.[10]

Si tenim en compte el nivell de formació assolit per les persones que formen part de la població activa, ens adonam que la seva taxa d'activitat és més alta com més alt és el nivell de formació que tenen, i que aquesta dada és dóna per a ambdós sexes. (Vegeu els gràfics A II-4, A II-5 i A II-6.)

L'any 2009 la taxa d'activitat masculina es manté constant respecte del 2008 (creix només dues dècimes), mentre que la taxa d'activitat femenina experimenta un creixement de gairebé 2 punts. Enguany, la taxa d'activitat femenina ha estat del 57,9% (quan l'any passat va ser del 56%), 6,3 punts per sobre de la mitjana estatal. La Comunitat de Madrid, amb una taxa del 57,3%, se situa 6 dècimes per sobre de les Illes. Tot i l'entrada creixent de la dona en el mercat de treball i malgrat el consegüent escurçament de distància respecte de la masculina, la taxa d'activitat masculina (del 73,4% l'any 2009) encara es troba molt per

9. La taxa d'activitat és la relació entre la població activa i la potencialment activa.

10. La població activa masculina creix en 4.600 persones i la femenina en 12.000. De les 12.000 actives més, 7.100 són dones entre els 45 i els 54 anys. Per nacionalitat, les dones actives espanyoles augmenten en 13.700 persones, mentre que les estrangeres actives són menys que el 2008. Les dones inactives dedicades a les tasques de la llar han baixat en un any en –6.000 persones. A pesar de no tenir informació més específica, les dades apunten a una major participació de les dones en el mercat laboral a curt termini associada a estratègies d'adaptació de les llars amb atur masculí, fet que posaria de manifest un cop més que la incorporació de moltes dones al mercat laboral es fa en condicions peculiars de subordinació.

Quadre II-14. Taxa d'activitat per trimestres i per comunitats autònomes (2008-2009)

	1r trim. 08	2n trim. 08	3r trim. 08	4t trim. 08	Mitjana 2008	1r trim. 09	2n trim. 09	3r trim. 09	4t trim. 09	Mitjana 2009
Espanya	59,4	59,8	60,0	60,1	59,8	60,2	60,1	59,8	59,8	59,9
Andalusia	57,1	57,1	57,6	58,4	57,6	58,6	58,6	57,7	58,3	58,3
Aragó	58,9	59,5	59,3	59,6	59,3	59,2	58,8	59,0	58,8	59,0
Astúries	51,9	52,8	53,5	52,6	52,7	52,1	52,2	52,0	51,6	52,0
Illes Balears	62,6	65,6	67,0	63,8	64,8	63,1	66,8	68,1	64,5	65,6
Illes Canàries	60,8	60,8	60,9	61,3	60,9	62,1	61,2	62,3	62,9	62,1
Cantàbria	56,9	56,8	57,1	56,9	56,9	57,3	56,9	56,9	56,0	56,8
Castella i Lleó	54,2	54,2	54,9	54,8	54,5	54,3	54,8	54,5	54,6	54,6
Castella-la Manxa	56,6	57,3	57,1	57,3	57,1	57,6	57,8	57,7	57,7	57,7
Catalunya	63,1	63,3	63,1	63,3	63,2	63,3	62,4	62,7	62,2	62,7
Comunitat Valenciana	61,0	61,2	60,8	61,6	61,1	61,2	61,7	61,3	61,2	61,3
Extremadura	52,8	53,6	54,0	53,5	53,5	54,1	54,0	53,8	53,4	53,8
Galícia	54,4	54,9	55,6	55,4	55,1	55,8	55,2	55,1	54,8	55,2
Madrid	63,8	64,7	64,7	65,1	64,6	65,1	65,1	64,3	64,7	64,8
Múrcia	61,4	62,0	61,8	61,9	61,8	62,2	62,3	61,2	60,7	61,6
Navarra	61,4	61,1	61,5	60,7	61,2	60,9	61,3	60,3	59,7	60,6
País Basc	57,4	58,1	58,6	58,2	58,1	57,5	57,3	57,3	57,4	57,4
La Rioja	59,4	59,9	60,3	60,1	59,9	60,2	60,3	59,6	60,0	60,0
Ceuta	53,7	55,8	55,0	57,3	55,5	60,0	56,9	56,5	54,8	57,1
Melilla	54,7	54,4	55,3	49,0	53,3	52,8	54,8	52,1	51,7	52,9

Font: INE, enquesta de població activa.

sobre de la femenina, i la bretxa de gènere és de 15,53 punts percentuals. El grup d'edat que ha experimentat un major augment de la taxa d'activitat respecte del 2008 ha estat el de les persones entre 20 i 24 anys, amb un augment de 3,7 punts, que en el cas del col·lectiu femení s'eleva a 5,5 punts més que l'any anterior. Quant a aquest col·lectiu, la taxa és de 4,2 punts per sobre de la mitjana nacional. (Vegeu el quadre II-15.)

Cal remarcar el fet que a menys nivell formatiu, la taxa d'activitat masculina és molt més elevada que la femenina. Els homes amb estudis secundaris obligatoris tenen una taxa d'activitat del 78,9%, mentre que en el cas de les dones és del 73,7%. Les taxes d'activitat més elevades en el cas de les dones corresponen tant a Espanya com a les Balears al grup amb estudis superiors i títol de doctorat.

Tot i que històricament les Illes Balears sempre han presentat la taxa d'activitat i d'ocupació més elevades de l'Estat, aquest any la taxa d'ocupació[11] de les Balears se situa per darrere de dues comunitats autònomes, la de Madrid i la de Navarra. Així doncs, la Comunitat de Madrid registra una taxa d'ocupació del 55,7% i Navarra del 54%, mentre que la de les Illes Balears és del 53,8%. (Vegeu el quadre II-16.)

Una anàlisi per sexes ens mostra que, en el cas dels homes, la taxa d'ocupació s'ha reduït 7,1 punts en relació amb la registrada l'any 2008. Aquest descens afecta especialment el col·lectiu de joves: el grup d'edat comprès entre 16 i 19 anys (11,1 punts menys). En el cas de les dones, la taxa d'ocupació, tot i que es redueix, es manté més constant (s'ha reduït 1,6 punts respecte de l'any passat). El col·lectiu de 25 a 54 anys redueix la seva taxa en 6,5 punts. Les Illes Balears, amb un 48,3%, són, com en els darrers dos anys, la comunitat autònoma amb la segona taxa d'ocupació femenina més alta de l'Estat, per darrere de Madrid (49,3%).

D'altra banda, la taxa d'atur[12] s'ha situat en el 18,1% de mitjana durant l'any 2009, a gairebé 8 punts per sobre de la taxa d'atur del 2008. Es troba a una dècima per sobre de la taxa d'atur en l'àmbit nacional, que és del 18%. (Vegeu el quadre II-17.)

Les Illes Balears ocupen la novena posició pel que fa a la taxa d'atur més alta en el rànquing per comunitats autònomes durant el 2009. Per sexes, la taxa d'atur masculí (del 19,2%) ha augmentat 9,5 punts, mentre que la taxa femenina ha registrat un augment de gairebé 6 punts i s'ha situat, així, en el 16,7%. Per trams d'edat, la taxa d'atur dels joves d'entre 16 i 19 anys és la que més ha crescut (16,3 punts), i passa del 40,1% al 56,4% l'any 2009.

La comparació territorial de les taxes d'atur segons la variable de sexe ens mostra que les diferències entre l'atur de dones i homes s'havien reduït gradualment, a la vegada que tendien a convergir cada cop més les dades de les Illes i les del conjunt de l'Estat. Però és des del 2007 en què se n'observa una reducció dràstica, i el 2009 per primer cop la taxa d'atur femení a les Illes Balears és inferior a la masculina, mentre que a

11. La taxa d'ocupació és la relació entre el nombre total d'ocupats i la població activa.

12. La taxa d'atur és la relació entre el nombre d'aturats i la població ocupada.

Quadre II-15. Taxa d'activitat, d'ocupació i d'atur per sexes i per grups d'edat a les Illes Balears (2008-2009)

Illes Balears	Activitat			Ocupació			Atur		
	2009	2008	Var. 09/08 (abs.)	2009	2008	Var. 09/08 (abs.)	2009	2008	Var. 09/08 (abs.)
Ambdós sexes	65,6	64,8	0,9	53,8	58,2	-4,4	18,1	10,2	7,9
16-19	26,9	30,7	-3,8	12,1	18,5	-6,4	56,4	40,1	16,3
20-24	75,7	72,0	3,7	55,9	57,6	-1,7	26,2	19,8	6,4
25-54	86,9	86,0	0,9	71,8	78,2	-6,5	17,5	9,1	8,4
55+	26,1	25,0	1,1	23,7	23,9	-0,3	9,4	4,5	4,9
Homes	73,4	73,6	-0,2	59,3	66,4	-7,1	19,2	9,7	9,5
16-19	33,0	37,8	-4,8	13,1	24,2	-11,1	60,7	36,1	24,6
20-24	81,4	79,4	2,0	54,5	61,4	-6,9	33,1	22,4	10,7
25-54	93,1	93,3	-0,2	76,3	85,5	-9,2	18,0	8,4	9,6
55+	34,0	33,6	0,4	30,8	32,4	-1,7	9,5	3,4	6,1
Dones	57,9	56,0	1,9	48,3	49,9	-1,6	16,7	10,9	5,8
16-19	20,6	23,2	-2,7	11,0	12,5	-1,5	47,5	49,0	-1,5
20-24	69,8	64,3	5,5	57,3	53,6	3,7	18,0	16,5	1,5
25-54	80,3	78,2	2,1	66,9	70,5	-3,6	16,8	9,9	6,9
55+	19,3	17,7	1,6	17,5	16,6	0,9	9,3	6,3	3,0

Font: INE, enquesta de població activa.

Quadre II-16. Taxes d'ocupació per trimestres i per comunitats autònomes (2008-2009)

	1r trim. 08	2n trim. 08	3r trim. 08	4t trim. 08	Mitjana 2008	1r trim. 09	2n trim. 09	3r trim. 09	4t trim. 09	Mitjana 2009
Espanya	53,6	53,5	53,2	51,8	53,0	49,7	49,3	49,1	48,5	49,1
Andalusia	48,7	47,8	47,1	45,7	47,3	44,5	43,7	42,9	43,0	43,5
Aragó	55,4	55,4	55,6	53,9	55,1	51,5	51,2	51,9	51,0	51,4
Astúries	47,5	48,6	49,5	47,3	48,2	45,9	44,9	45,0	44,2	45,0
Illes Balears	55,9	60,1	60,8	55,9	58,2	50,7	54,7	58,0	51,9	53,8
Illes Canàries	51,8	51,1	50,3	48,3	50,4	45,9	45,5	46,1	46,0	45,9
Cantàbria	53,3	52,8	53,5	51,9	52,9	50,2	50,3	50,6	48,9	50,0
Castella i Lleó	49,8	49,2	49,8	48,6	49,3	46,8	47,0	47,4	46,9	47,0
Castella-la Manxa	51,1	51,3	50,7	48,8	50,5	47,1	46,5	47,1	46,6	46,8
Catalunya	58,3	58,4	57,5	55,9	57,5	53,1	52,5	52,7	51,7	52,5
Comunitat Valenciana	55,1	54,1	53,2	52,5	53,7	49,4	48,6	47,8	47,4	48,3
Extremadura	45,2	46,2	46,1	43,9	45,4	42,3	43,1	43,6	42,0	42,8
Galícia	49,9	50,3	50,9	50,0	50,3	48,9	48,1	48,3	47,7	48,3
Madrid	59,1	59,0	59,3	58,5	59,0	56,3	56,2	55,1	55,2	55,7
Múrcia	55,6	55,0	53,1	52,3	54,0	50,1	49,7	48,4	47,1	48,8
Navarra	57,7	57,7	57,1	55,7	57,0	54,6	53,8	54,0	53,4	54,0
País Basc	54,2	54,8	55,0	53,3	54,3	51,6	51,3	50,7	50,7	51,1
La Rioja	55,7	55,8	55,3	54,2	55,3	53,2	52,6	51,8	51,8	52,3
Ceuta	44,6	45,4	45,5	48,0	45,9	50,5	47,9	45,5	41,4	46,3
Melilla	42,2	44,0	42,2	40,8	42,3	39,4	40,5	39,9	40,5	40,1

Font: INE, enquesta de població activa.

Espanya és pràcticament equivalent. L'impacte de la crisi, sobretot entre els homes joves i en sectors masculinitzats, com ara la construcció, explica aquestes dades.

Així doncs, hi ha 6 comunitats autònomes on la taxa d'atur femení és inferior a la masculina. Múrcia és la comunitat autònoma on aquesta diferència és més gran (amb una diferència de 3,4 punts), seguida de les Balears (2,5) i Catalunya (1,9). En l'altre extrem, hi trobam comunitats com Extremadura, Castella i Lleó o Castella-la Manxa. (Vegeu el gràfic A II-7.)

Per concloure, en el cas d'una comunitat com la nostra, cal subratllar les diferències que es produeixen en la taxa d'atur segons l'època de l'any. En els mesos centrals de l'estiu la taxa d'atur (del 3,3%) es redueix respecte de la que hi ha en els mesos de menor activitat turística; per tant, podem afirmar que la taxa d'atur en el mercat laboral de les Illes Balears fluctua d'acord amb l'estacionalitat de la nostra activitat econòmica principal: el turisme. És destacable el descens de la taxa d'atur durant el tercer trimestre d'enguany. (Vegeu el gràfic A II-8.)

Cal dir que moltes de les característiques que té l'atur en el conjunt d'Espanya –com ara els trets següents: juvenil, femení, amb una relació inversa respecte del nivell de formació i amb diferències importants entre sectors d'activitat– també es poden observar en el cas de la nostra comunitat autònoma, la qual cosa queda reflectida en l'estructura del mercat de treball de les Illes Balears de forma molt peculiar.

Les Illes Balears tenen la segona taxa d'ocupació de joves menors de 30 anys més elevada de l'Estat, segons les dades del 2009. La taxa, del 53,3% (a gairebé 5 punts per sota de la taxa registrada l'any passat, en què fou del 57,9%), se situa per sobre de la mitjana espanyola, que va ser del 46,7% –en concret, hi ha una diferència de 6,6 punts. Les comunitats autònomes amb les taxes d'ocupació juvenil més elevades són, en primer lloc, Navarra (53,9%), seguida de les Balears (53,3%), Madrid (51,7%) i La Rioja (50,5%). (Vegeu el quadre II-18.)

Entre les característiques sociodemogràfiques de la població jove, la relacionada amb l'educació es considera d'especial rellevància pel vincle estret que té amb els processos d'integració laboral. Els canvis en les pautes de formació dels joves al llarg de les darreres dècades ha suposat una elevació significativa del nivell educatiu mitjà. Alhora, s'ha produït en els darrers anys una transformació relacionada amb les expectatives laborals dipositades en la consecució de titulacions de grau superior, que farien possible una obertura del ventall de possibilitats de l'oferta de treball en relació amb els ingressos, tot combinat amb la prolongació de la formació en espera d'oportunitats de feina, escasses per als joves.

A la nostra comunitat autònoma, es constata un pes inferior del nivell corresponent als estudis universitaris i un major pes del nivell corresponent als estudis primaris. És a dir, el nivell formatiu mitjà de la població jove continua essent inferior al del conjunt de l'Estat, i també més desequilibrat, a causa de les diferències entre els estudis primaris, per una banda, i els universitaris, per l'altra.

Les dades relatives al nivell d'estudis dels joves a les Illes Balears mostren pautes molt

Quadre II-17. Taxes d'atur per trimestres i per comunitats autònomes (2008-2009)

	1r trim. 08	2n trim. 08	3r trim. 08	4t trim. 08	Mitjana 2008	1r trim. 09	2n trim. 09	3r trim. 09	4t trim. 09	Mitjana 2009
Espanya	9,6	10,4	11,3	13,9	11,3	17,4	17,9	17,9	18,8	18,0
Andalusia	14,8	16,3	18,3	21,8	17,8	24,0	25,4	25,6	26,3	25,4
Aragó	6,0	6,8	6,2	9,6	7,1	13,0	13,0	12,0	13,3	12,8
Astúries	8,5	7,8	7,5	10,0	8,5	12,0	14,0	13,4	14,2	13,4
Illes Balears	10,7	8,4	9,4	12,3	10,2	19,8	18,2	14,8	19,5	18,1
Illes Canàries	14,7	16,0	17,5	21,2	17,3	26,1	25,7	26,0	26,9	26,2
Cantàbria	6,4	7,0	6,3	8,9	7,2	12,4	11,7	11,2	12,6	12,0
Castella i Lleó	8,2	9,3	9,4	11,2	9,5	13,8	14,1	13,0	14,2	13,8
Castella-la Manxa	9,6	10,5	11,3	14,9	11,6	18,2	19,5	18,3	19,2	18,8
Catalunya	7,6	7,6	9,0	11,8	9,0	16,2	15,9	16,0	17,0	16,3
Comunitat Valenciana	9,6	11,6	12,4	14,9	12,1	19,2	21,2	22,0	22,6	21,2
Extremadura	14,4	13,9	14,6	18,0	15,2	21,8	20,1	19,1	21,3	20,5
Galícia	8,4	8,3	8,5	9,7	8,7	12,2	12,9	12,4	12,9	12,6
Madrid	7,4	8,8	8,4	10,2	8,7	13,5	13,6	14,4	14,7	14,0
Múrcia	9,5	11,3	14,1	15,5	12,6	19,4	20,2	21,0	22,5	20,7
Navarra	6,1	5,6	7,1	8,1	6,7	10,4	12,2	10,4	10,5	10,9
País Basc	5,6	5,6	6,3	8,3	6,4	10,3	10,5	11,6	11,8	11,0
La Rioja	6,3	6,8	8,3	9,8	7,8	11,5	12,7	13,1	13,7	12,8
Ceuta	16,9	18,8	17,3	16,3	17,3	15,9	15,8	19,5	24,6	18,9
Melilla	22,7	19,0	23,8	16,9	20,6	25,4	26,2	23,4	21,7	24,2

Font: INE, enquesta de població activa.

Quadre II-18. Taxa d'ocupació dels joves menors de 30 anys per comunitats autònomes (2009)

	Ocupats < 30 anys	Població < 30 anys	Taxa d'ocupació
Andalusia	634.136	1.562.581	40,6%
Aragó	101.224	210.538	48,1%
Astúries	73.297	155.289	47,2%
Illes Balears	104.585	196.106	53,3%
Illes Canàries	157.330	390.119	40,3%
Cantàbria	46.174	93.460	49,4%
Castella i Lleó	185.454	393.341	47,1%
Castella-la Manxa	175.840	372.873	47,2%
Catalunya	599.218	1.201.824	49,9%
Com. Valenciana	407.138	878.187	46,4%
Extremadura	81.094	197.696	41,0%
Galícia	213.963	438.904	48,7%
Madrid	564.817	1.091.831	51,7%
Múrcia	127.167	281.076	45,2%
Navarra	52.205	96.832	53,9%
País Basc	153.158	307.955	49,7%
La Rioja	26.198	51.856	50,5%
Ceuta	5.127	14.424	35,5%
Melilla	4.127	13.896	29,7%
Total	**3.712.252**	**7.948.788**	**46,7%**

Font: INE - EPA.

diferents de les de la mitjana espanyola. Les raons s'han de cercar en el fet que en el nostre mercat laboral és més fàcil trobar una feina per a la qual no es demana formació, i molts joves n'aconsegueixen sense problema, malgrat que a la llarga això pot implicar precarietat laboral i estancament de les seves oportunitats de millora i d'estabilitat laboral.

Durant l'any 2007,[13] i segons dades del Ministeri d'Educació (*Las cifras de la educación en España*), a les Illes Balears hi havia un 44,2% de població entre 18 i 24 anys que no havia completat l'educació secundària obligatòria, mentre que la mitjana espanyola era del 31%. La nostra comunitat es col·loca en la darrera posició en relació amb aquest indicador, i la segueixen les comunitats autònomes de Múrcia (38,4%) i Andalusia (38%). Per sexe, les dones registren una taxa del 39,2% i els homes del 49,1%. (Vegeu el quadre II-19.)

13. Última dada disponible.

Quadre II–19. Població d'entre 18 i 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària per Comunitats Autònomes (2007)

		Dones	Homes
Andalusia	38,0	31,8	44,0
Aragó	26,8	21,6	31,8
Astúries	21,6	16,5	26,2
Illes Balears	44,2	39,2	49,1
Illes Canàries	36,9	28,7	44,9
Cantàbria	26,8	23,2	30,3
Castella i Lleó	23,2	16,7	29,4
Castella-la Manxa	35,1	27,1	42,7
Catalunya	31,5	26,9	36,0
Comunitat Valenciana	31,8	28,2	35,2
Extremadura	34,8	26,3	42,8
Galícia	22,1	12,7	31,3
Madrid	24,9	22,1	27,6
Múrcia	38,4	33,3	43,2
Navarra	16,8	16,5	17,1
País Basc	15,3	9,7	20,5
La Rioja	30,4	24,2	36,1
UE 27	14,8	12,7	16,9
Espanya	31,0	25,6	36,1

Font: <Las cifras de la Educación en España>. Estadística, indicadors i EUROSTAT.

1.1.5. L'índex de qualitat del treball (IQT)

El Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, amb l'ajuda de la Conselleria de Treball i Formació i amb l'assessorament de la Universitat de Barcelona, va editar a final del 2008 la publicació *Indicadors de qualitat del treball*,[14] en què es varen revisar els indicadors que varen servir de base a l'estudi publicat l'any 2004, *La qualitat del treball. Una proposta d'indicador*,[15] i que ha permès analitzar millor la situació del mercat de treball.

La Comissió de Treball de la Memòria del CES 2007 va considerar oportú afrontar l'actualització del treball dels IQT, ja que havien passat cinc anys des que havien estat aprovats, durant els quals s'havien produït canvis substancials de la realitat econòmica i social de les Illes, i molt especialment pel que fa al mercat de treball. Els objectius que es perseguien amb la revisió dels IQT eren, bàsicament, ampliar els temes analitzats, introduir algunes millores en el tractament de les dades i afinar en la construcció de l'índex de qualitat del treball. (Vegeu el quadre II-20.)

14. Parellada M.; Puigròs A.; Ribas M. *Indicadors de qualitat del treball*, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, 2008.

15. Parellada M.; Garcia G. *La qualitat del treball. Una proposta d'indicador*, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, 2004.

L'indicador de qualitat del mercat de treball es basa en una bateria d'indicadors (39 indicadors) que pretenen mesurar vuit dimensions de la situació laboral de totes les comunitats autònomes d'Espanya, atès que la base d'aquest estudi és l'anàlisi comparativa. Qualsevol dada es posa sempre amb referència a d'altres, d'aquesta manera l'estudi dels diferents indicadors permet comparar els resultats obtinguts a les Illes Balears amb la resta de regions espanyoles.

La construcció d'un índex agregat té com a punt fonamental les ponderacions que es donen a cada grup. Per això, es va optar per presentar diversos escenaris, que varen ser debatuts i consensuats amb els integrants de la Comissió de Treball del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears. Els escenaris establerts a partir de la diferent estructura de ponderacions atorgada a cada una de les vuit dimensions definides són (vegeu el quadre II-21):

- Base. Totes les dimensions tenen el mateix pes en la construcció de l'indicador.
- Tradicional. Els blocs sobre accés i participació en el mercat de treball i sobre salaris i productivitat tenen una ponderació major en la construcció de l'índex agregat.
- Intermedi. En aquest cas es dóna una major ponderació a les dimensions sobre qualificació, habilitats i aprenentatge; accés i participació en el mercat de treball; igualtat de gènere, i salaris i productivitat.
- Innovador. Es tracta de l'escenari en què s'atorga més importància a les dimensions de la igualtat de gènere i a la de qualificació, habilitats i aprenentatge.

Així doncs, una vegada obtingut el rànquing de comunitats autònomes en cadas-

Quadre II-20. Dimensions i indicadors de qualitat del treball

Dimensió	Indicadors proposats
1. Condicions del lloc de treball	a) Grau de satisfacció en el lloc de treball
	b) Índex d'incidència dels accidents de treball
	c) Jornades perdudes en accidents laborals
	d) Nivell d'estrès en el lloc de treball
	e) Taxa de parcialitat involuntària
	f) Taxa de temporalitat
	g) % d'ocupació indefinida discontínua
	h) Índex de rotació (contractes/persones contractades)
2. Relacions laborals	a) Jornades perdudes en vagues
	b) Cobertura dels convenis col·lectius
3. Qualificació, habilitats i aprenentatge	a) Ocupats amb estudis superiors
	b) Índex de desajustament

continua

Quadre II-20. Dimensions i indicadors de qualitat del treball

Dimensió	Indicadors proposats
3. Qualificació, habilitats i aprenentatge	c) Ocupats que segueixen algun tipus de formació
	d) Persones que han abandonat l'ensenyament prematurament (18-24 anys)
4. Accés i participació en el mercat de treball	a) Aturats que no han treballat abans
	b) Taxa d'activitat
	c) Taxa d'ocupació de la població 30-54 anys
	d) Taxa d'atur de la població 30-54 anys
5. Igualtat de gènere	a) Desigualtat salarial segons sexe
	b) Ràtio de parcialitat involuntària segons sexe
	c) Ràtio de taxes d'ocupació segons sexe
	d) Ràtio de taxes d'atur segons sexe
	e) Ràtio d'aturats que no han treballat abans segons sexe
	f) Ràtio de taxa de temporalitat segons sexe
	g) Ràtio d'atur de llarga durada segons sexe
	h) Índex de Duncan (ràtio de segregació sectorial)
	i) Ràtio d'ocupació en grup de directius segons sexe
6. Cohesió social i mercat de treball	a) Taxa d'atur de la població immigrada
	b) Taxa d'atur juvenil (30 anys)
	c) Taxa d'ocupació juvenil (30 anys)
	d) Taxa d'ocupació > 55 anys
	e) Ocupats amb discapacitat sobre total d'ocupats*
7. Salaris i productivitat	a) Remuneració salarial
	b) PIB per ocupat
	c) Ocupats en sectors d'alta tecnologia
	d) Augment salarial pactat (deflactat per l'IPC)
8. Benestar i protecció social	a) PIB per càpita
	b) Ràtio de dependència
	c) Taxa neta de cobertura de les prestacions per atur/DENOS
	e) % de persones situades per sota del llindar de pobresa (60% mitjana d'ingressos)

(*) Dada no disponible i no computada per a l'elaobració de l'IQT.

Font: Parellada, M.; Puiggròs, A.; Ribas, M. Indicadors de qualitat del treball 2006, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears.

Quadre II-21. Ponderacions establertes en els diversos escenaris, IQT 2006

	% base	% tradicional	% intermedi	% innovador
1. Condicions del lloc de treball	12,5	10	10	10
2. Relacions laborals	12,5	10	10	10
3. Qualificació, habilitats i aprenentatge	12,5	10	15	20
4. Accés i participació en el mercat de treball	12,5	20	15	10
5. Igualtat de gènere	12,5	10	15	20
6. Cohesió social i mercat de treball	12,5	10	10	10
7. Salaris i productivitat	12,5	20	15	10
8. Benestar i protecció social	12,5	10	10	10

Font: Parellada M.; Puigròs A.; Ribas M.; Estudi IQT 2006, Consell Econòmic i Social.

cuna de les dimensions que aquí s'han considerat, s'han aplicat les ponderacions que s'ha assenyalat per tal d'obtenir una nova ordenació de les regions que corresponen, finalment, a l'ordre segons la mesura de qualitat del treball definida. En el quadre II-22 es poden observar els resultats obtinguts en el darrer estudi dels IQT corresponents als anys 2001 i 2006, i les actualitzacions fetes per a la memòria del 2008, amb els resultats corresponents a l'any 2007, i les actualitzacions fetes per a aquesta memòria, amb els resultats corresponents a l'any 2008.

La primera conclusió que es pot extreure a partir dels resultats del 2008 és que la posició de les Illes Balears s'ha mantingut, respecte del 2007, en els escenaris base, tradicional i intermedi, i ha empitjorat en l'escenari innovador. D'aquesta manera les Balears continuen ocupant la quarta posició en l'escenari base, la cinquena en els escenaris tradicional i intermedi i han passat d'ocupar la quarta posició el 2007 en l'escenari innovador a la cinquena el 2008.

Les dimensions en què les Illes han perdut més posicions relatives respecte de les altres regions espanyoles, i per tant es poden considerar punts febles o qüestions sobre les quals cal incidir per millorar, són:

- La dimensió sobre cohesió social i mercat de treball, en què les Balears se situaven en la segona millor posició en el rànquing en l'edició del 2007 i que amb l'actualització del 2008 passen a ocupar la setena. Les Balears han empitjorat i per tant han perdut un nombre important de posicions relatives en els indicadors sobre taxa d'atur de població estrangera, taxa d'atur juvenil i també en la taxa d'ocupació juvenil.

- D'altra banda, les Balears se situen, en l'actualització dels indicadors per al 2008, en el darrer lloc del rànquing en la dimensió sobre qualificació, habilitats i aprenentatge. En l'edició del 2006 es trobaven en la tretzena posició i en la del 2007 en el penúltim lloc del rànquing. Així, les Illes se situen a la coa de l'Estat pel que fa a ocupats que han assolit

Quadre II-22. Rànquing dels indicadors de qualitat del treball de les Comunitats Autònomes segons les ponderacions establertes (2001,2007 i 2008)

	Base			Tradicional			Intermedi			Innovador		
	2001	2007	2008	2001	2007	2008	2001	2007	2008	2001	2007	2008
Andalusia	14	17	15	16	17	15	16	17	15	12	17	15
Aragó	4	3	2	4	2	3	4	3	3	4	3	2
Astúries	15	9	9	14	9	11	14	10	10	14	10	8
Illes Balears	2	4	4	2	5	5	3	5	5	2	4	5
Illes Canàries	8	11	11	9	14	13	9	13	12	7	11	11
Cantàbria	12	8	8	12	8	8	12	8	9	15	7	10
Castella-la Manxa	11	15	17	11	15	17	11	16	17	11	16	17
Castella i Lleó	16	13	14	15	10	14	15	11	14	16	12	14
Catalunya	1	2	5	1	3	4	1	2	4	1	2	3
Com. Valenciana	7	14	6	7	13	7	7	14	7	8	14	6
Extremadura	17	16	16	17	16	16	17	15	16	17	15	16
Galícia	13	12	10	13	11	10	13	9	8	13	9	9
Madrid	5	1	1	5	1	1	5	1	1	5	1	1
Múrcia	10	10	13	10	12	12	10	12	13	10	13	13
Navarra	3	5	3	3	4	2	2	4	2	3	5	4
País Basc	9	7	7	8	6	6	8	6	6	9	8	7
La Rioja	6	6	12	6	7	9	6	7	11	6	6	12

Font: Parellada, M.; Puiggròs, A.; Ribas, M. Indicadors de qualitat del treball 2006, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears.

Nota: La regió amb els resultats millors ocupa el lloc 1 en el rànquing, mentre que la darrera regió (la que obté els resultats pitjors) té el valor 17.

estudis superiors, i continuen essent la comunitat amb el major percentatge de joves entre 18 i 24 anys que han abandonat l'ensenyança prematurament.

- Tot i que de manera menys accentuada, les Balears han perdut una posició relativa en la dimensió de condicions del lloc de treball, sobretot pels pitjors resultats en els indicadors de nivell d'estrès en el lloc de treball i la taxa de parcialitat involuntària.

- També han perdut una posició relativa en la dimensió de relacions laborals, ja que, si bé el 2007 les Balears eren la comunitat autònoma millor posicionada, els resultats del 2008 la deixen en el segon lloc del rànquing, per la pèrdua d'una posició relativa en l'indicador de jornades perdudes en vagues.

D'altra banda, s'ha donat la circumstància que hi ha dimensions en què les Illes Balears han millorat notablement la seva posició relativa durant l'any 2008 respecte dels resultats de 2007.

- A la dimensió de salaris i productivitat, en què el 2007 les Balears ocupaven l'onzena posició, el 2008 han guanyat quatre posicions relatives i s'han situat en el setè lloc del rànquing. Les Illes han pujat notablement sobretot en l'indicador relatiu a l'augment salarial pactat i de forma més moderada en el de productivitat.

- També cal esmentar la dimensió sobre benestar i protecció social, que les Illes encapçalaven com la regió més ben posicionada tant el 2001 com el 2006, però passaren a ocupar la quarta posició en l'edició del 2007. Amb l'actualització de la informació per al 2008, les Illes passen a ocupar la segona posició i guanyen una posicions relatives pel que fa al PIB per càpita i el percentatge de persones situades per sota del llindar de pobresa.

- Finalment, cal comentar que les Balears es mantenen en la mateixa cinquena posició del rànquing pel que fa a la dimensió d'accés i participació en el mercat de treball, i que passen de la tercera a la segona posició del rànquing en la dimensió d'igualtat de gènere. (Vegeu els quadres A II-1 a A II-8.)

1.2. Anàlisi del mercat de treball de les Illes Balears: trets i tendències

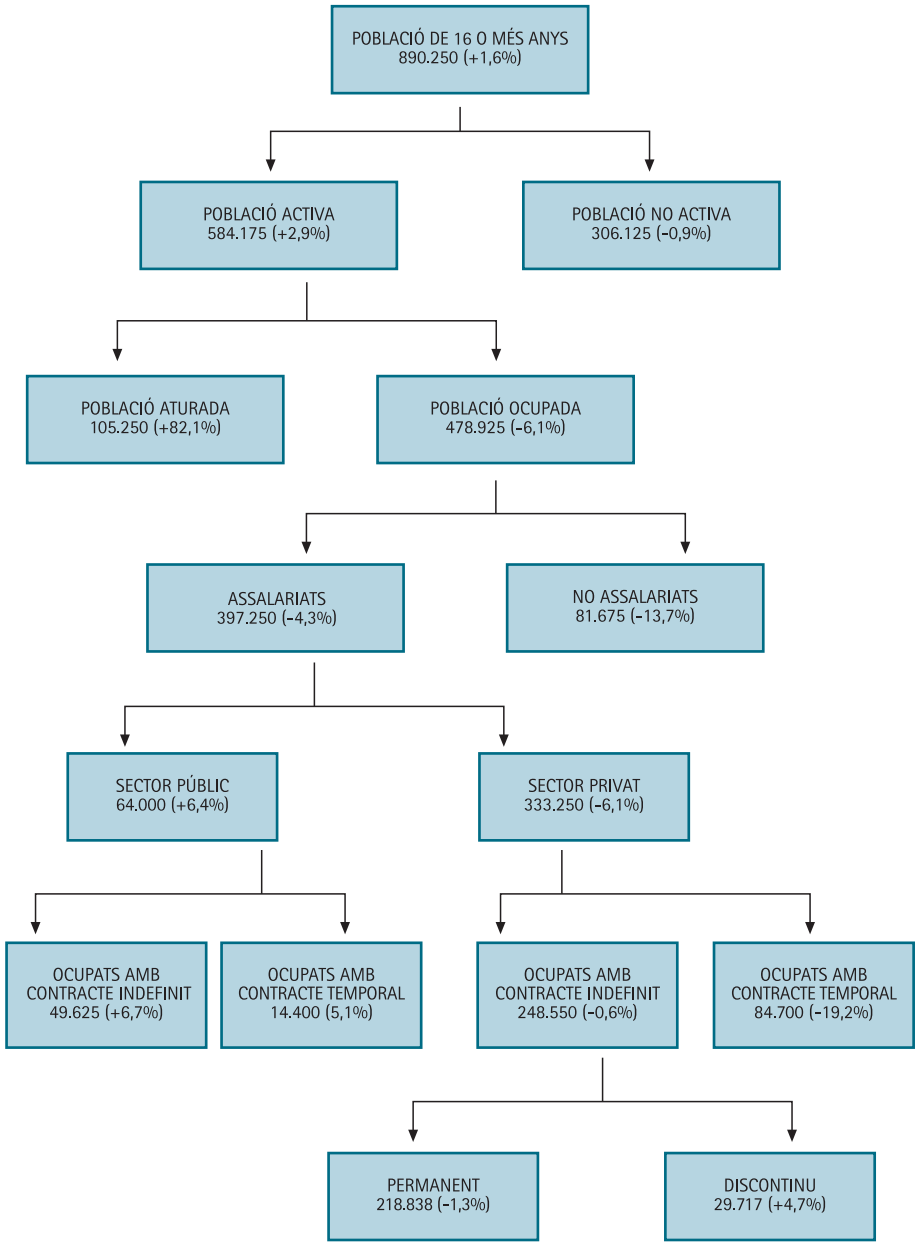
A continuació, analitzarem amb més detall, a partir de l'enquesta de població activa (EPA), l'ocupació segons cada situació laboral; l'estacionalitat; la temporalitat; les persones ocupades i assalariades per jornada, per sexe i per sector d'activitat; l'atur registrat, i els fluxos d'entrada i de sortida del mercat de treball de les Illes Balears.

1.2.1. L'ocupació per situacions laborals

Segons les dades que ofereix l'Institut Nacional d'Estadística (INE) en l'enquesta de població activa, del total de 478.925 treballadors ocupats l'any 2009, 397.250 varen ser assalariats, xifra que representa el

Gràfic II-3

Estructura del mercat de treball, Illes Balears (mitjanes anuals 2009) (variació interanual)

77,9% del total de persones ocupades a les nostres illes. Aquest percentatge és similar al de l'any anterior, tot i que cal remarcar que si l'any passat el col·lectiu de persones assalariades en el sector privat experimentava un descens de l'1,1% enguany aquest descens és més elevat (–6,12%), mentre que els assalariats del sector públic creixen un 6,34%. El conjunt d'assalariats va caure un 4,3%. En el cas dels treballadors ocupats per compte propi, el nombre dels que treballen en la categoria d'ocupadors s'ha situat en 30.800, la qual cosa significa un descens del 18,4% respecte de l'any 2008, i també en la categoria dels empresaris sense assalariats, que són 48.600, és a dir, es produeix un descens del 12% en relació amb l'any passat. (Vegeu el quadre II-23 i el gràfic II-3.)

1.2.2. L'estacionalitat

L'especialització productiva condiciona i atorga al mercat de treball illenc uns determinats trets estructurals i característics, els quals, en definitiva, afecten la quantitat i la qualitat de l'ocupació disponible per a la població laboral.

Entre les conseqüències més directes de la caracterització del model de creixement econòmic de les Illes Balears, l'estacionalitat és un element determinant del tipus de relacions econòmiques i socials que es produeixen. En efecte, en els moments d'expansió la variació de l'activitat al llarg de l'any tendeix a concentrar-se en el períodes d'estiu en la mesura que és el sector turístic el generador de la màxima activitat.

Quadre II-23. Treballadors ocupats per situació laboral, Illes Balears (2008-2009)

	2008	%	2009	%
Total de treballadors	509,8	100,0	478,9	100,0
Treballadors per compte propi: total	94,4	18,5	81,4	16,0
Treballadors per compte propi: ocupador	36,5	38,6	30,8	32,6
Treballador per compte propi: empresari sense assalariats o treballadors independents	55,3	58,5	48,6	51,5
Treballadors per compte propi: membre de cooperativa	0,2	0,3	0,1	0,1
Treballadors per compte propi: ajuda familiar	2,4	2,5	2,0	2,1
Assalariats: Total	415,2	81,5	397,3	77,9
Assalariats: sector públic	60,2	14,5	64,0	15,4
Assalariats: sector privat	355,0	85,5	333,3	80,3
Altra situació	0,2	0,0	0,7	0,1

* Dades en milers d'euros.
** Situació professional actual i percentatge respecte a la mitjana anual.
Font: INE, enquesta de població activa.

Aquesta estacionalitat es pot calcular mitjançant un índex que mesura la variació entre la punta màxima d'afiliats al règim general, que a la nostra comunitat es produeix al juliol, respecte dels afiliats registrats al desembre.

Així doncs, l'illa que presenta el nivell més elevat d'estacionalitat és Formentera (131,1%), seguida d'Eivissa (61,7%), Menorca (34,8%) i Mallorca (23,7%). S'ha de constatar que respecte a l'any passat, tots aquests valors experimenten un descens, així en el conjunt de Balears, aquest índex d'estacionalitat passa del 30,3% al 28,5% en el 2009. (Vegeu el quadre II-24.)

1.2.3. La temporalitat

A partir de la informació de l'EPA-INE, el 25,4% del total d'assalariats ha tingut un contracte temporal, percentatge que representa un descens de gairebé 4 punts respecte de l'obtingut l'any anterior i que s'explica per la destrucció d'ocupació temporal, que ha protagonitzat l'ajust de l'ocupació l'any 2009.

Les Illes Balears es troben a mig punt per sota de la mitjana estatal de temporalitat. Com es pot veure, la taxa de temporalitat és més elevada en els trimestres de més activitat turística. (Vegeu el quadre II-25 i el gràfic A II-9.)

Respecte de les possibles diferències per sexe, s'observa com les dones (23,5%) presenten una taxa de temporalitat més baixa que la dels homes (26,0%). Cal fer ressaltar que durant l'any 2009 la taxa de temporalitat masculina ha baixat més de 4 punts, mentre que la taxa de temporalitat femenina ha baixat 3,3 punts. (Vegeu el quadre II-26.)

Si analitzam la temporalitat segons el tipus de jornada, la taxa en la jornada parcial és 10,3 punts més elevada que la que hi ha en el cas dels treballadors a jornada completa (respecte de l'any 2008 aquesta diferència es manté constant). La taxa de temporalitat ha disminuït especialment en el cas dels treballadors que tenen un contracte a jornada completa 4,2 punts, mentre que la taxa dels que tenen un contracte a jornada parcial es manté constant respecte de l'any passat (–0,1 punts). (Vegeu el quadre II-27.)

Quadre II–24. Índex d'estacionalitat per illa. Illes Balears (2009)

	Treb. juliol	Treb. des	Var. (%) jul-des
Mallorca	377.100	304.762	23,7%
Menorca	34.914	25.909	34,8%
Eivissa	55.640	34.403	61,7%
Formentera	4.188	1.812	131,1%
Illes Balears	472.959	368.060	28,5%
Espanya	17.958.362	17.640.018	1,8%

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Quadre II-25. Assalariats per tipus de contracte i comunitat autònoma (2008-2009)

	2008						2009					
	Total		Indefinit		Temporal		Total		Indefinit		Temporal	
	Val. absolut*	%	Val. absolut*	%	Val. absolut*	%	Val. absolut*	%	Val. absolut*	%	Val. absolut*	%
Andalusia	2.584,7	100,0	1.528,5	59,1	1.056,3	40,9	2.389,3	100,0	1.519,9	63,7	869,4	36,4
Aragó	500,9	100,0	373,4	74,5	127,5	25,5	462,2	100,0	360,7	78,1	101,4	21,9
Astúries	361,5	100,0	261,8	72,4	99,7	27,6	339,4	100,0	258,7	76,2	80,7	23,8
Illes Balears	415,2	100,0	296,6	71,4	118,5	28,6	397,3	100,0	298,2	75,2	99,1	24,9
Illes Canàries	744,8	100,0	493,4	66,2	251,5	33,8	682,7	100,0	474,3	69,5	208,4	30,5
Cantàbria	208,3	100,0	151,5	72,8	56,7	27,2	198,9	100,0	152,4	76,7	46,5	23,4
Castella-la Manxa	663,3	100,0	454,9	68,6	208,4	31,4	802,3	100,0	626,9	78,1	175,5	21,9
Castella i Lleó	827,6	100,0	613,5	74,1	214,1	25,9	643,9	100,0	468,4	72,8	175,5	27,3
Catalunya	2.910,8	100,0	2.292,8	78,8	618,0	21,2	2.663,9	100,0	2.185,1	82,0	478,9	18,0
Com. Valenciana	1.835,5	100,0	1.245,1	67,8	590,4	32,2	1.673,8	100,0	1.198,9	71,6	474,9	28,4
Extremadura	323,5	100,0	200,2	61,9	123,3	38,1	305,9	100,0	197,1	64,4	108,9	35,6
Galícia	922,9	100,0	640,1	69,4	282,8	30,6	898,8	100,0	658,5	73,3	240,3	26,7
Madrid	2.671,1	100,0	2.048,1	76,7	623,0	23,3	2.584,1	100,0	2.078,5	80,4	505,6	19,6
Múrcia	517,1	100,0	326,0	63,0	191,1	37,0	481,2	100,0	323,6	67,3	157,6	32,7
Navarra	235,4	100,0	174,7	74,2	60,8	25,8	227,8	100,0	175,5	77,0	52,3	23,0
País Basc	801,3	100,0	582,9	72,8	218,3	27,2	774,9	100,0	603,4	77,9	171,5	22,1
La Rioja	116,3	100,0	90,3	77,6	26,0	22,4	113,3	100,0	90,8	80,2	22,5	19,9
Total	**16.681,2**	**100,0**	**11.800,7**	**70,7**	**4.880,5**	**29,3**	**15.680,7**	**100,0**	**11.698,3**	**74,6**	**3.982,4**	**25,4**

* Dades en milers.

Font: INE, enquesta de població activa.

Quadre II-26. Taxes de temporalitat dels assalariats per gènere; Illes Balears (2008-2009)		
	Mitjana de 2008	Mitjana de 2009
Dona	26,8	23,5
Home	30,1	26,0
Total	**28,6**	**24,9**

Font: INE, enquesta de població activa.

Quadre II-27. Taxes de temporalitat dels assalariats per tipus de jornada; Illes Balears (2008-2009)		
	Mitjana de 2008	Mitjana de 2009
Jornada completa	27,9	23,7
Jornada parcial	33,9	34,0
Total	**28,6**	**24,9**

Font: INE, enquesta de població activa.

Una anàlisi de la temporalitat per grups d'edat ens mostra que les taxes més elevades es troben en els col·lectius més joves i, a mesura que augmenta l'edat del treballador, aquestes taxes es redueixen. En especial, s'ha de destacar el grup de treballadors d'entre 16 i 19 anys, que té la taxa més elevada (79,3%), com es reflecteix en el gràfic corresponent; mentre que la taxa de temporalitat més baixa es registra en el grup d'edat de 55 i més anys (15,4%). (Vegeu el gràfic A II-10.)

1.2.4. La població ocupada i assalariada per tipus de jornada, sexe i sector econòmic[16]

El 2009, el nombre de persones ocupades a jornada completa ha estat de 423.500, de manera que hi ha hagut 33.646 ocupats menys que l'any 2008 (un 7,4% menys que l'any anterior). S'ha de subratllar que és el col·lectiu masculí el que registra un major descens en el nombre d'ocupats, que en termes relatius suposa l'11,3% menys que el 2008. En canvi, entre el col·lectiu femení es registra un descens del 3,1%. Sobre el total d'ocupats a jornada completa, els homes tenen un pes del 59,5% (2 punts menys que l'any anterior), mentre que la presència de les dones és del 40,5%. (Vegeu el quadre II-28.)

En canvi, pel que fa als ocupats a jornada parcial hi ha un increment en relació amb l'any anterior entorn del 5% de mitjana anual. En aquest grup, cal assenyalar que, pel que fa als homes, l'ocupació a temps parcial ha crescut en 1.469 persones (un 14,2% més que l'any passat). El nombre de dones ocupades a jornada parcial ha augmentat en 1.374, fet que en termes relatius equival a un 3,3%.

16. Per analitzar la contractació, vegeu l'apartat 1.2.6.

Quadre II-28. Ocupats i assalariats per tipus de jornada i per gènere (2007-2009)*

	Ocupats				Assalariats				No assalariats			
	Jornada completa		Jornada parcial		Jornada completa		Jornada parcial		Jornada completa		Jornada parcial	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
Mitjana de 2007	283.950	171.800	11.250	41.025	223.405	147.823	8.262	36.584	60.545	23.977	2.988	4.441
Mitjana de 2008	280.284	176.862	10.381	42.226	215.087	153.650	7.829	38.608	65.197	23.212	2.552	3.618
Mitjana de 2009	251.975	171.525	11.850	43.600	199.570	149.580	9.381	38.719	52.405	21.945	2.469	4.881

* Milers de persones en mitjanes anuals.

Font: INE, enquesta de població activa.

Si fem referència als assalariats, els percentatges de variació amb referència a l'any 2008 són els següents: hi ha gairebé 18.000 assalariats menys (un 4,3% menys que l'any anterior).

Pel que fa als assalariats a jornada completa, es registra un descens de 19.587 assalariats menys (un 5,3% menys que l'any 2008); en canvi, pel que fa als assalariats a jornada parcial, hi ha un augment en relació amb l'any anterior del 3,6% de mitjana anual.

En concret, entre els assalariats a jornada completa el descens és més gran entre els homes (amb el 7,2% menys que el 2008); entre les dones és del 2,7%, cosa que provoca que el volum de persones assalariades a jornada completa sigui considerablement inferior al de l'any anterior. Quant als ocupats assalariats a temps parcial, els homes creixen prop d'un 20%, i les dones es mantenen pràcticament als mateixos nivells que l'any 2008, amb un augment del 0,3%.

Hem de destacar, un any més –tot i que se'n rebaixa la incidència en més d'un punt tant en la categoria d'ocupats com en la d'assalariats–, que hi ha més contractació a temps parcial entre les dones (el 8,1% respecte del total de treballadors ocupats i el 9,7% respecte del total d'assalariats) que no entre els homes (amb el 2% i el 2,4% respectivament). D'altra banda, entre els homes s'observa més ocupació a jornada completa.

L'ajust en l'ocupació s'ha produït, no tan sols amb un descens de l'ocupació temporal, sinó també amb un augment de l'ocupació parcial, tant entre els homes com entre les dones.

Si analitzam la taxa de salarització, veiem com la de les dones és més gran que la dels homes. En el cas de les Balears, parlam d'una taxa del 79,2% en el cas dels homes i d'un 87,5% en el cas de les dones. Fàcilment, es pot comprovar la presència minoritària de les dones en l'activitat empresarial,[17] un 12% del total de les dones ocupades a la nostra comunitat autònoma i un 20,4% en el cas dels homes.

17. Es compten les categories següents: ocupadors, empresaris sense assalariats o membres de cooperativa

Quadre II-29. Ocupats i assalariats per sectors econòmics i per sexe; Illes Balears (2008-2009)

	Ocupats				Assalariats			
	Homes		Dones		Homes		Dones	
	2009 (milers)	% var. 08/07	2009 (milers)	% var. 08/07	2009 (milers)	% var. 08/07	2009 (milers)	% var. 08/07
Total	**263,8**	**-9,2**	**215,1**	**-1,8**	**209,0**	**-6,3**	**188,3**	**-2,1**
Agricultura	4,9	13,4	1,7	39,6	1,8	-19,8	0,3	-42,9
Indústria	31,0	-11,7	7,9	1,0	25,0	-9,7	6,6	10,4
Construcció	62,1	-19,0	3,1	-20,1	46,2	-20,9	2,2	-31,0
Serveis	165,8	-5,0	202,5	-1,9	136,0	1,0	179,3	-1,8

Font: INE, enquesta de població activa.

D'altra banda, també resulta d'interès estudiar la jornada parcial segons el sexe. Així doncs, a les Balears la feina a temps parcial es caracteritza en els darrers anys per estar fonamentalment concentrada en la població femenina (78,6%); en el cas dels assalariats a jornada parcial, aquest percentatge augmenta fins al 80,5%.

A continuació, s'analitza l'evolució al llarg d'aquest darrer any de les persones ocupades i, dins aquestes, de les assalariades, en relació amb el sector d'activitat i amb el gènere. En el quadre II-29 s'observa que el 94,1% del total de dones ocupades ho està en el sector de serveis, mentre que en el cas dels homes aquesta xifra és del 62,9%. Això ens demostra que en el sector de serveis té una forta presència el col·lectiu femení. El cas contrari succeeix en els altres sectors d'activitat, en què la participació femenina és francament minoritària, a favor de la participació masculina, amb un volum d'efectius laborals molt més important. (Vegeu el quadre II-29.)

Amb referència al sector de la construcció, com és habitual, la presència masculina hi és molt més important (el 95,2% del total d'ocupats en la construcció). En el sector industrial, el percentatge d'homes ocupats és notablement superior al de dones en qualsevol dels règims (el 79,7% dels ocupats i el 78,9% en el cas dels assalariats). Finalment, el sector agrari i pesquer aglutina l'1,8% del total d'homes ocupats i el 0,8% en el cas de les dones ocupades.

1.2.5. L'atur i les demandes d'ocupació

A les Illes Balears, l'any 2009 es va tancar amb 74.378 persones aturades, xifra que suposa un augment en termes absoluts de 25.267 persones respecte de l'any anterior, i en termes relatius del 31,9%. Per segon any consecutiu en tota la història del registre d'atur, el percentatge d'homes registrats com a aturats és superior al de les dones. Així doncs, el 55% d'aquestes persones són homes i el 45% restant són dones. L'atur masculí és el que experimenta l'augment més elevat, ja que creix gairebé el 60% respecte del 2008 (passa de 25.428 homes aturats durant el 2008 a 40.605 el 2009),

Quadre II-30. Evolució de l'atur registrat per sexe; Illes Balears (1997-2009)

	Dones	Homes	Total
1997	20.435	16.352	36.787
1998	19.204	14.080	33.284
1999	17.656	12.098	29.754
2000	17.501	11.619	29.120
2001	18.345	12.405	30.750
2002	20.007	15.399	35.406
2003	20.993	17.838	38.832
2004	21.019	18.308	39.327
2005	21.061	17.278	38.339
2006	20.125	16.009	36.134
2007	20.356	16.887	37.243
2008	23.684	25.428	49.111
2009	33.773	40.605	74.378

Font: SOIB.

mentre que l'atur femení augmenta el 42,6%. (Vegeu el quadre II-30.)

L'anàlisi segons el sexe i el grup d'edat és la següent: el 29,6% de les persones aturades té menys de 30 anys, el 41,2% entre 30 i 44 anys (aquest és el grup al qual més ha afectat la crisi econòmica i laboral i el que registra en conseqüència un comportament més advers) i el 29,2% restant té 45 o més anys.

Si ens fixam en el col·lectiu d'entre 45 i 54 anys, i tenint en compte que es tracta de la població que encara es troba a 10-15 anys de l'edat de jubilació i que per tant presenta més problemes d'adaptabilitat a l'entorn laboral, observam que representa el 17,1% de l'atur total (gairebé el 60% del pes del grup de persones de 45 o més anys).

El 2009, el 59,5% de les persones aturades eren menors de 40 anys. Quant al col·lectiu de majors de 50 anys, la proporció és gairebé del 20%.

L'any 2009, l'atur de llarga durada representa el 15,4% sobre el total de persones aturades (1 punt més que l'any 2008) i és el més baix de l'Estat. (Vegeu el quadre II-31.)

L'atur de llarga durada no afecta de la mateixa manera les dones que els homes: així, les dones, el 2009, representen el 54,3% d'aquest col·lectiu, davant el 45,7% d'homes. Si ens fixam en el perfil de les persones en situació d'atur de llarg durada, podem dir que el 47,6% d'aquestes té 45 anys o més. Segons el nivell d'estudis, s'observa com gairebé el 18,5% no té estudis o només té estudis primaris. I, finalment, segons el sector econòmic, veiem com es pro-

Quadre II-31. Atur de llarga durada per comunitats autònomes (2009)

	Atur	Atur de llarga durada	%
Andalusia	803.648	232.663	29,0%
Aragó	80.899	14.388	17,8%
Astúries	71.774	19.140	26,7%
Illes Balears	74.378	11.482	15,4%
Illes Canàries	242.773	73.856	30,4%
Cantàbria	37.627	8.625	22,9%
Castella-la Manxa	171.951	36.675	21,3%
Castella i Lleó	168.542	43.414	25,8%
Catalunya	511.609	119.654	23,4%
Comunitat Valenciana	442.789	99.791	22,5%
Extremadura	107.324	32.195	30,0%
Galícia	206.245	67.594	32,8%
Madrid	418.916	91.178	21,8%
Múrcia	110.170	23.423	21,3%
Navarra	38.088	7.856	20,6%
País Basc	120.454	31.563	26,2%
La Rioja	19.834	3.746	18,9%
Ceuta	8.502	2.646	31,1%
Melilla	8.519	3.052	35,8%
Total d'Espanya	3.644.041	922.941	25,3%

Font: INEM.

dueix una forta concentració d'aquestes persones en el sector de serveis (68,5%). (Vegeu el quadre II-32.)

En el gràfic A II-11, com a primera conclusió, es pot afirmar que a partir de l'any 2000 les xifres d'atur augmenten, atès el canvi de cicle econòmic. L'any 2005 s'inverteix aquesta tendència –hi ha un descens de l'atur registrat–, tant si ho miram a partir dels registres del servei d'ocupació com de l'EPA. Tot i així, fa tres anys que es registra un augment de l'atur, però és sobretot en aquest darrer any quan es dóna el creixement significatiu de l'atur registrat.

Segons l'EPA, l'any 2009 el nombre d'aturats s'incrementa el 82,1% respecte del 2008 (passa de 57.800 aturats a 105.250, és a dir, hi ha 47.450 persones aturades més que l'any passat). Si utilitzam com a font la simulació retrospectiva d'atur registrat amb els criteris SISPE, també es produeix un increment molt semblant del 51,4% en relació amb l'any 2008.

L'atur registrat a la nostra comunitat correspon a distintes categories: per un costat, trobam un petit percentatge que, com pertot, correspon a l'anomenat «atur friccional», és a dir, una petita part d'atur

Quadre II-32. Perfil dels aturats de llarga durada. Illes Balears; (2007-2009)

	2007	2008	2009
Total d'aturats de llarga durada	6.638	7.709	13.103
Homes	2.435	2.862	5.983
Dones	4.203	4.847	7.120
Menors de 25 anys	530	763	2.018
De 25 a 44 anys	2.183	2.559	4.854
45 anys i més	3.925	4.387	6.232
Sense estudis	33	35	80
Estudis primaris	945	1.149	2.425
Estudis secundaris	5.429	6.247	10.156
Estudis universitaris	229	278	442
Agricultura	55	64	93
Indústria	485	499	975
Construcció	697	866	2.803
Serveis	5.248	6.123	8.969
Sense ocupació anterior	153	157	263
Mallorca	5.587	6.521	11.185
Menorca	342	407	716
Eivissa - Formentera	709	781	1.202

Font: INEM.

residual que difícilment es pot evitar; un percentatge elevat que correspon a l'atur estacional –a causa de la nostra especialització productiva–, és a dir, el que varia segons l'activitat que hi ha en cada època de l'any, i un atur que ens permetem qualificar de «cíclic».

Si ens fixam en el col·lectiu de persones aturades, 20.306 eren estrangers, cosa que, en termes percentuals, implica el 27,3% del total de l'atur que s'ha registrat a les Illes. Hi ha un augment del nombre de persones estrangeres desocupades respecte de l'any 2008 (+7.423).

Del total de dones en situació d'atur, l'any 2009 n'hi ha 7.924 que són estrangeres, és a dir, el 23,5% sobre el total de dones aturades a les Balears. Sobre el total de persones estrangeres en situació d'atur, el 61% són homes, mentre que el 39% són dones. Segons la zona de procedència, el 66,7% són de països de fora de la UE, mentre que el 33,7% restant són procedents de països de la UE.

Les Balears són la comunitat autònoma amb la proporció més elevada de treballadors estrangers sobre el total de persones aturades de l'Estat. Igualment, l'any 2009, era la comunitat autònoma amb la proporció més important de treballadors estrangers en situació d'atur.

Quadre II-33. Contractes registrats per modalitat de contractació; Illes Balears (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009	Var. 09/08	Var. (%)
Contractes indefinits							
A temps complet							
Ordinaris	8.227	10.535	13.617	11.281	7.103	-4.178	-37,04
Conversió bonificat	8.432	18.164	2.578	260	201	-59	-22,69
Discapacitats (ordinaris i conversions)	223	288	311	208	179	-29	-13,94
Inicials bonificats	3.803	4.064	5.030	3.297	2.525	-772	-23,42
Conversió no bonificat	4.603	4.405	15.153	13.867	8.148	-5.719	-41,24
Subtotal a temps complet	**25.288**	**37.456**	**36.689**	**28.913**	**18.156**	**-10.757**	**-37,20**
A temps parcial	**6.459**	**8.375**	**9.402**	**8.536**	**7.073**	**-1.463**	**-17,14**
Fix discontinu	**11.915**	**12.818**	**13.354**	**14.406**	**12.689**	**-1.717**	**-11,92**
Subtotal: contractes indefinits	**43.662**	**58.649**	**59.445**	**51.855**	**37.918**	**-13.937**	**-26,88**
Contractes de durada determinada							
A temps complet							
Obra i servei	85.164	95.475	96.678	78.830	60.770	-18.060	-22,91
Eventual per circumstàncies de la producció	171.006	177.472	173.399	141.875	102.758	-39.117	-27,57
Interinitat	21.515	22.119	23.033	25.648	23.045	-2.603	-10,15
Discapacitats	331	322	337	263	204	-59	-22,43
Altres	1.940	1.554	402	512	561	49	9,57
Subtotal: a temps complet	**279.956**	**296.942**	**293.849**	**247.128**	**187.338**	**-59.790**	**-24,19**
A temps parcial							
Temps parcial	78.472	81.154	83.424	78.746	78.238	-508	-0,65
Jubilació parcial	203	297	404	591	658	67	11,34
Relleu	93	137	194	183	215	32	17,49
Subtotal: a temps parcial	**78.768**	**81.588**	**84.022**	**79.520**	**79.111**	**-409**	**-0,51**
Subtotal: de durada determinada	**358.724**	**378.530**	**377.871**	**326.648**	**266.449**	**-60.199**	**-18,43**
Contractes formatius							
Formació	1.994	1.786	1.493	1.049	748	-301	-28,69
Pràctiques a temps complet	787	702	599	418	279	-139	-33,25
Pràctiques a temps parcial	247	200	141	131	132	1	0,76
Subtotal contractes formatius	**3.028**	**2.688**	**2.233**	**1.598**	**1.159**	**-439**	**-27,47**
Total de contractació	**405.414**	**439.867**	**440.643**	**381.473**	**306.965**	**-74.508**	**-19,53**

Continua

Addenda Contractació de durada determinada registrada. Illes Balears (2009)					
	≤ 3 mesos	3-12 mesos	>12 mesos	Indeterminat	Total
Temps complet					
Obra i servei	12,98%	8,62%	0,74%	77,65%	100,00%
Eventual	70,88%	29,08%	0,01%	0,03%	100,00%
Interinitat	44,53%	5,68%	0,13%	49,66%	100,00%
Formació i pràctiques	0,00%	94,16%	5,84%	0,00%	100,00%
Altres	0,52%	32,03%	67,45%	0,00%	100,00%
Temps parcial	**55,64%**	**19,21%**	**1,02%**	**24,12%**	**100,00%**

Font: SOIB.

D'altra banda, les demandes de feina han trencat la tendència decreixent iniciada l'any 2004 i durant aquest 2009 han seguit amb l'augment registrat l'any passat. En concret, hi ha un creixement del 44,4%. S'ha de tenir en compte que, tal com passa amb la variable de l'atur, aquestes demandes tenen un fort comportament estacional, d'acord amb el de l'activitat principal de la nostra economia. (Vegeu el gràfic A II-12.)

1.2.6. La contractació

La crisi econòmica ha afectat negativament la contractació, si bé, en el cas de Balears en relació amb Espanya, es pot assenyalar que la contractació indefinida s'ha comportat més bé en termes relatius, ja que a les Balears ha caigut un 26,9%, mentre que a Espanya ho ha fet en un 29,5%.[18]

Així, la contractació feta a les Balears l'any 2009 (306.965) continua la tendència de descens que s'inicià l'any passat i es produeix una disminució respecte de l'any 2008 de 74.508 contractes, cosa que en termes relatius suposa un descens del 19,5%. El 12,35% dels 306.965 contractes registrats varen ser indefinits, i el 87,65% varen ser de caràcter temporal. Tot i el pes de la contractació temporal, s'ha d'assenyalar que el nombre de contractes indefinits ja s'ha dit que es redueix el 26,9% respecte dels que es varen subscriure al llarg del 2008, i els de durada determinada disminueixen el 18,4%, fet que en termes absoluts suposa un volum de 60.199 contractes menys que l'any anterior. (Vegeu el quadre II-33 i addenda)

D'altra banda, el 47,8% dels contractes indefinits són contractes a temps complet, el 18,7% contractes a temps parcial i el 33,5% són contractes fixos discontinus. Els contractes indefinits a temps complet registren un descens del 37,2% respecte dels contractes d'aquest tipus registrats l'any 2008. Entre els contractes temporals registrats el 2009 –gairebé el 50% dels quals cal assenyalar que tenen una durada inferior als tres mesos–, el 70,4% (188.365) són contractes a temps complet.

Els contractes formatius registrats l'any 2009 –que únicament representen el 0,4% del total de contractes– es concreten en

18. Vegeu: Memoria del CES d'Espanya 2010, pàg. 329.

1.159, i han estat 439 menys que l'any anterior, en què se'n registraren 1.598.

Dins el grup de contractes de durada determinada temporals cal fer notar la importància, pel volum que tenen, dels contractes eventuals per circumstàncies de la producció, que són 150.343 (56,4%), i dels d'obra i servei, que sumen 84.375 contractes (31,7%).

Per la gran importància que té a les Illes Balears, cal que ens fixem en la contractació de treballadors fixos discontinus classificats segons la modalitat de contractació. Com podem veure, l'increment en la utilització d'aquesta contractació es produeix a partir del mes d'abril i s'allarga fins al final del mes de setembre. En aquests lapses de temps i coincidint amb l'inici i el final de la temporada turística, és quan creix la contractació d'aquest tipus. El nombre de contractes fixos discontinus l'any 2009 s'ha reduït en un 11,92% amb relació a l'any 2008. (Vegeu el quadre II-33.)

La importància del col·lectiu dels fixos discontinus és evident, atès que és un element diferencial del nostre mercat de treball amb referència al del conjunt de l'Estat i/o d'altres comunitats autònomes. Tant és així, que la presència d'aquest important contingent de fixos discontinus determina l'anàlisi de l'estabilitat laboral a les Illes Balears, ja que a la «temporalitat normal» cal afegir-hi aquesta situació d'estabilitat discontínua que té elements propis de la temporalitat, com ara l'entrada i la sortida permanent de l'activitat laboral i la reiteració en la transició ocupació/atur i atur/ocupació.

Analitzant el nombre de contractes registrats per sexe durant l'any 2009, la distribució a les Balears ha estat la següent: pel que fa a les dones, un total de 145.759 (47,5% sobre el total de contractació) i, pel que fa als homes, un total de 161.206 (un 52,5% sobre el total de contractes). Respecte de l'any anterior, la contractació femenina ha disminuït un 18,7% –més de 33.000 contractes menys que l'any passat–, i la contractació masculina ho ha fet en 41.000 contractes menys respecte del 2008 (un 20,3% menys que l'any anterior).

Com hem dit, del total de contractes registrats a les Balears durant el 2009, el 12,4% han estat de caràcter indefinit. Per gènere, són les dones les que han registrat una proporció més elevada de contractació indefinida (12,7%), mentre que els homes s'han situat per sota de la mitjana de les Illes, amb un 12%.

Si ens fixam en les deu ocupacions que registren més contractació, no trobam gairebé canvis respecte d'anys anteriors pel que fa a l'estructura ocupacional del mercat de treball de les Illes Balears. Així doncs, es repeteix la concentració de contractes en unes quantes ocupacions que es caracteritzen per ser de baixa qualificació i per estar englobades dins el sector de serveis i de la construcció. (Vegeu els quadres II-34 i A II-8.1 i A II-8.2)

Les dones, un any més, han concentrat més del 46,2% de la contractació registrada durant el 2009 en tres ocupacions: personal de neteja (20,8%), cambreres (14,4%) i dependentes de comerç (11,1%). Respecte de l'any anterior, la categoria ocupacional que ha patit un major descens ha estat la de dependentes de comerç.

Quadre II-34. Les 10 ocupacions més contractades per sexe, Illes Balears (2009)

	Absoluts	%	Acumulat
Dones			
Personal de neteja d'oficina i hotels	30.245	20,8	20,8
Cambreres, bàrmans i assimilats	20.990	14,4	35,2
Dependentes i exhibid. en tendes, magatzems	16.170	11,1	46,2
Cuineres i preparadores de menjar	5.772	4,0	50,2
Aux. administratives amb tasques d'atenció al públic	5.143	3,5	53,7
Auxiliars d'infermeria hosp.	4.009	2,8	56,5
Animadores comunitàries	3.974	2,7	59,2
Taquígrafes i mecanògrafes	3.379	2,3	61,5
Infermeres	2.734	1,9	63,4
Recepcionistes establiment distint d'oficina	2.319	1,6	65,0
Total 10 ocupacions	**94.735**	**65,0**	
Total contractació dones	**145.759**	**100,0**	
Homes			
Cambrers, bàrmans i assimilats	19.180	11,9	11,9
Picapedrers	18.239	11,3	23,2
Peons de la construcció d'edificis	11.564	7,2	30,4
Cuiners i preparadors de menjar	9.115	5,7	36,0
Personal de neteja d'oficina i hotels	8.023	5,0	41,0
Peons del transport i descarregadors	5.064	3,1	44,2
Dependents i exhibid. en tendes, magatzems	4.593	2,8	47,0
Taxistes, conductors auto, furgoneta	3.062	1,9	48,9
Vigilants, guardians i assimilats	2.772	1,7	50,6
Peons indústries manufactureres	2.661	1,7	52,3
Total 20 ocupacions	**84.273**	**52,3**	
Total contractació homes	**161.206**	**100,0**	

Font: SOIB.

Els homes, d'altra banda, han registrat la contractació més elevada en ocupacions relacionades amb l'hoteleria i la construcció: cambrers i bàrmans (11,9%), picapedrers (11,3%) i peons de la construcció (7,2%).

Durant l'any 2009, es varen registrar a les Illes Balears un total de 100.808 contractes relatius a treballadors estrangers, la qual cosa representa el 32,8% del total de contractes registrats a les Balears. Amb referència als contractes a persones estrangeres, el 60,9% va correspondre a treballadors de fora de la UE, i la resta, el 39,1%, a treballadors europeus. (Vegeu el quadre II-35.)

Així doncs, en relació amb l'any 2008, hi ha una disminució en termes absoluts de

Quadre II-35. Nombre de contractes registrats a treballadors estrangers a les Balears i a Espanya per zones de procedència (2009)

	Illes Balears		Espanya	
	Absoluts	%	Absoluts	%
Unió Europea	39.374	39,1	964.972	32,7
No UE	61.434	60,9	1.982.883	67,3
Total	**100.808**	**100,0**	**2.947.855**	**100,0**

Font: INEM-SOIB.

28.249 contractes de treballadors estrangers, cosa que, en termes relatius, suposa una disminució del 21,9%. La disminució es produeix de manera més important entre el grup de treballadors de fora de la UE –amb el 27,12% menys–, d'altra banda, entre els treballadors de la UE aquesta disminució és inferior, amb el 12% menys.

1.2.7. L'impacte de la crisi en el mercat de treball de les Illes Balears

Les dades relatives a l'enquesta de població activa (EPA) corresponents a l'any 2009 ens ofereixen una visió bastant completa de l'evolució dels indicadors bàsics del mercat laboral en el període de referència, en un moment de crisi econòmica a escala global que es manifesta de forma intensa en la nostra societat, especialment en el marc del mercat del treball i l'ocupació, i que ha tingut profunds efectes per als assalariats i altres treballadors dependents.

Aquesta situació es reflecteix en l'activitat que durant l'any 2009 han dut a terme organismes com la Inspecció de Treball i el Fons de Garantia Salarial (FOGASA), ja que l'activitat desenvolupada durant el 2009 evidencia i contribueix a configurar la imatge real del nostre mercat de treball. En aquest sentit, també han de prendre's en consideració les dades relatives a expedients de reorganització productiva, que durant l'any 2009 han crescut de forma notable respecte del nombre de sol·licituds del 2008. (Vegeu l'apartat 2.2.2.2.)

La Inspecció de Treball, durant l'any 2009, ha executat un total de 35.807 actuacions, 3.101 més que l'any anterior, que han suposat la declaració de 3.081 infraccions en acta per un import d'11.348.071,53 euros. Infraccions que han afectat un total d'11.926 treballadors durant el 2009. A pesar que durant l'any 2009 creix el nombre d'actuacions fetes, el nombre d'infraccions i el de treballadors afectats, podem observar que pel que fa a l'import de les sancions se'n produeix una important disminució, ja que durant l'any 2008 l'import de les sancions arriba a la xifra de 14.106.693,44 euros (aproximadament 2.750.000 euros més que l'any 2009.)

Del total d'actuacions, sobresurten les infraccions detectades en les àrees de Seguretat Social i ocupació i estrangeria (1.958 i 368 respectivament). En l'àrea d'ocupació i estrangeria, durant el 2009 la Inspecció de Treball ha dut a terme un total de 1.728 actuacions, 279 més que el 2008. Del total d'actuacions, 1.283 han estat no-

més en l'àrea d'estrangeria. S'ha produït una disminució considerable en el nombre d'infraccions en acta, que ha passat de 569 durant el 2008 a 368 el 2009, disminució que té la seva contrapartida en l'import de les sancions i el nombre de treballadors afectats. Quant a l'import de les sancions, l'any 2009 s'observa una important disminució, que arriba a la xifra de 2.223.528,68 euros, enfront dels 5 milions a què es varen arribar el 2008; d'altra banda, el nombre de treballadors estrangers afectats per aquestes infraccions i les sancions corresponents (que durant l'any 2009 varen arribar als 2.189.650,68 euros) és de 362, enfront dels 562 de l'any 2008. (Vegeu el quadre A II-9.)

A les Illes Balears, la Inspecció de Treball ha promogut l'alta en el sistema de Seguretat Social de 939 treballadors, 16 més que el 2008, com a conseqüència de les 14.578 actuacions fetes en aquesta àrea, de les quals 1.958 s'han confirmat com a infraccions i han afectat un total de 4.349 treballadors durant el 2009 (durant l'any 2008 el nombre de treballadors afectats va ser de 2.981). En l'àrea de les relacions laborals, cal destacar que durant l'any 2009 no s'ha produït cap consulta ni mediació, enfront de les 14 que es varen produir l'any 2008, i que el nombre de contractes transformats a indefinits ha estat de 511, fet que en termes relatius suposa una disminució del 50,68% (en termes absoluts, el nombre de contractes transformats en indefinits durant l'any 2008 va arribar a la xifra de 1.036), cosa que ha afectat 2.663 treballadors i ha suposat un cost de 478.865,01 euros en sancions. (Vegeu el quadre A II-10.)

Pel que fa al FOGASA,[19] organisme autònom adscrit al Ministeri de Treball i Immigració, té com a finalitat complir els objectius establerts en l'article 33 de l'Estatut dels treballadors. Com a objectiu bàsic té el de servir de garantia dels crèdits salarials en els casos d'insolvència de l'empresari i abonar als treballadors els salaris i les indemnitzacions que les empreses no han pogut satisfer. Abonades les prestacions, el Fons de Garantia Salarial assumeix obligatòriament els drets i les accions dels treballadors i exerceix l'acció de repetició enfront de l'empresari deutor.

Són beneficiaris del FOGASA els treballadors per compte d'altri titulars de crèdits per salaris i indemnitzacions en la forma legalment establerta, entre els quals s'inclouen els treballadors per compte d'altri vinculats per relació laboral ordinària i els esportistes professionals vinculats per relació laboral de caràcter especial. Per contra, són col·lectius exclosos de l'acció protectora del FOGASA els treballadors al servei de la llar i els socis treballadors de les cooperatives de treball associat i de les cooperatives d'explotació comunitària de la terra.

Durant el 2009, les prestacions abonades pel FOGASA han augmentat de forma considerable respecte de l'any anterior i ascendeixen a l'import de 32.761.395,55 euros, cosa que suposa un increment del 532%, ja que durant el 2008 la xifra era de 5.182.586,39 euros. D'aquest import, 10.796.334,02 corresponen a salaris i els 21.965061,53 euros restants al pagament d'indemnitzacions. L'import destinat a pagar aquestes prestacions suposa el 3,93% de l'import total destinat pel FOGASA durant l'any 2009.

19. Va ser creat en virtut de l'article 31 de la Llei 16/1976, de 8 d'abril, de relacions laborals.

Aquest important augment de les prestacions abonades pel FOGASA ha provocat que durant el mes de setembre del 2009 fos aprovat un suplement de crèdit per un import de 348,8 milions d'euros, que, sumats als 551,2 milions inicialment pressupostats, suposen un pressupost final de 900 milions, previsió que s'ha ajustat a l'import finalment destinat pel FOGASA a pagar aquestes prestacions.

El nombre total d'expedients resolts durant el 2009 és de 2.569, 1.628 més que l'any anterior (que foren 941), que han afectat 1.668 empreses (cosa que suposa un increment del 179% respecte de l'any 2008) i 6.546 treballadors (cosa que en termes absoluts suposa un increment de 4.335 treballadors afectats més que durant l'any 2008). (Vegeu el quadre A II-11.)

Per comunitats autònomes, les que concentren els imports més elevats de pagaments efectuats pel FOGASA són Catalunya (169.989.793,92 euros) i la Comunitat Valenciana (128.393.945,93 euros), amb pagaments que superen els 100 milions d'euros, seguides del País Basc i Andalusia (89.251.832,21 i 76.805.701,67 respectivament).

1.3. Joves i mercat de treball

Els joves figuren entre els grups de població més afectats per la crisi econòmica actual. Dins la zona de l'OCDE, l'atur de la població jove (de 15 a 24 anys) ha passat del 6,5% a més del 20% entre final del 2007 i final del 2009. Les previsions quant a la represa econòmica fan considerar que les taxes d'atur juvenil es mantindran elevades durant els dos propers anys (2010 i 2011) i que una part important de la població jove pot estar sense feina durant períodes llargs.[20]

Espanya figura entre els països que tenen una situació més desfavorable amb referència a l'increment de l'atur juvenil en el període esmentat i també pel que fa a les previsions per als propers anys. En relació amb l'evolució entre 2007 i 2009, Espanya és el país de l'OCDE amb una taxa més elevada d'atur juvenil (43,5% en el darrer trimestre de 2009) i ha sofert un increment de 24,7 punts en relació amb el quart trimestre del 2007. (Vegeu el gràfic A II-13.)

Quant a les projeccions de futur, per al 2010 i per al 2011 i per al conjunt de països de l'OCDE, la UE-19 i el G7, es preveu que l'atur juvenil s'incrementi entre el 2009 i el 2010 i s'estabilitzi entre 2010 i 2011. Pel que fa a Espanya, es preveu una major estabilitat entre la taxa d'atur del 2009 i la dels dos anys següents, la qual cosa implica una previsió de manteniment de l'atur juvenil en una taxa al voltant del 40%. (Vegeu el gràfic A II-14.)

En diversos apartats d'aquest capítol sobre el mercat de treball i les relacions laborals, s'aporten dades específiques sobre la situació de la població jove, i s'hi fan ressaltar les informacions relatives a taxa d'activitat, taxa d'ocupació i taxa d'atur per sexes i grups d'edat (quadre II-15), taxes d'ocupació de menors de 30 anys per comunitats

20. Scarpetta, S.; Sonnet, A.; Manfredi, T. (2010*). Rising youth unemployement during the crisis: how to prevent negative long-term consequences on a generation?.* OECD Social, Employment and Migration Papers, núm. 106, pàg. 6.

autònomes (quadre II-18), població que no ha completat el nivell d'educació secundària (quadre II-19), taxes de temporalitat (gràfic A II-10) i perfil dels aturats de llarga durada (quadre II-32).

Aquest apartat específic sobre joves i mercat de treball té com a finalitat ampliar les informacions sobre els joves i el mercat de treball a les Balears en el context de la crisi actual i de manera més concreta durant aquest any 2009. Per fer-ho i, ateses les dades disponibles, es presenta una síntesi de les informacions que es consideren més rellevants de l'informe de mercat de treball sobre els joves a les Illes Balears 2010.[21]

Les informacions es presenten estructurades en tres apartats: afiliació a la Seguretat Social, atur registrat i contractació.

1.3.1. Afiliació a la seguretat social

L'impacte de la crisi econòmica es reflexa clarament en les dades d'afiliació a la Seguretat Social. Malgrat la població jove a Balears ha augmentat en un 1,71% entre 2005 i 2009, amb un important increment entre 2007 i 2008 degut a l'arribada de treballadors estrangers, l'afiliació a la Seguretat Social ha disminuït en un 29.9% entre 2005 i 2009.

El nombre de joves menors de 30 anys afiliats (a 31 de desembre de 2009) era de 67.462, xifra que representa el 18.33% del total d'afiliats. D'aquests, 33.707 són dones i 33.755 homes.

El major nombre correspon al grup de 25 a 29 anys, que representa el 63,11% del total d'afiliació jove, seguit pel de 20 a 25 anys (31,96%), mentre que el grup de 16 a 19 anys només representa el 4,92%.

La disminució del nombre de persones afiliades ha afectat principalment el grup de 16 a 19 anys i la població masculina. Això no obstant, encara és lleugerament superior el nombre d'homes afiliats a la Segu-retat Social durant el 2009. (Vegeu el gràfic A II-15.)

La comparació amb les dades estatals[22] mostra tendències molt semblants a les assenyalades per a les Balears. Així, pel que fa a l'àmbit de l'Estat espanyol, el nombre de joves menors de 30 anys afiliats a la Seguretat Social representa el 18,47% del total d'afiliació; el nombre d'homes afiliats supera el de dones (el percentatge de dones afiliades és el 48,75% del total de menors de 30 anys afiliats); no hi ha diferències en el pes relatiu dels diferents grups d'edat sobre el total de menors de 30 anys afiliats, i la disminució de persones afiliades, malgrat que ha afectat ambdós sexes i tots els grups d'edat, ho ha fet amb més intensitat entre la població masculina i el grup de 16 a 19 anys.

Quant a l'evolució per grups d'edat entre 2005 i 2009, cal assenyalar que, principalment pel que fa al grup de 16 a 19 anys, ha estat més negativa a les Balears que a Espanya considerada globalment. (Vegeu el quadre A II-12.)

21. Observatorio de las Ocupaciones del Servicio Público de Empleo Estatal (2010). *Informe del mercado de trabajo de los jóvenes.* Illes Balears. 2010.

22. Observatorio de las Ocupaciones del Servicio Público de Empleo Estatal (2010). *Informe del mercado de trabajo de los jóvenes.* Estatal. 2010.

1.3.2. Atur registrat

El nombre de persones menors de 30 anys aturades el 31 de desembre de 2009 era de 27.122, el 29,77% del total de l'atur registrat a les Balears. Això implica que l'atur registrat entre la població jove a les Balears té un pes relatiu de cinc punts per sobre del que té a Espanya considerada globalment.

Per sexes, hi ha registrat més atur masculí (54,87%) que no femení (45,13%). I per grups d'edat, la població de 25 a 29 anys representa el 48,83% del total d'aturats registrats menors de 30 anys. Els més joves (16 a 19 anys) representen el 12,89% i el grup de 20 a 24 anys són el 38,27%.

La variació entre el 2008 i el 2009 reflecteix un augment global del 17,33% de l'atur registrat, increment que es dóna en major grau en el grup de 20 a 24 anys (21,83% d'increment entre el 2008 i el 2009) i en les dones (18,5%).

El nivell formatiu de 3 de cada 4 joves menors de 30 anys aturats demandants d'ocupació és inferior al de la secundària postobligatòria, que es considera el nivell mínim de sortida del sistema educatiu que permet continuar formant-se durant tota la vida i poder-se manejar en els àmbits personal, social i professional en les societats contemporànies.[23] En el cas dels homes, aquesta situació n'afecta el 81,09% i en el de les dones el 69,03%.

De forma més detallada, la situació més habitual és tenir el títol de graduat en ESO (46,91%), seguit pels que han cursat ESO però no han obtingut titulació (18,72%). També s'observa un percentatge de població menor de 30 anys, al voltant del 10%, que no té estudis o només té estudis primaris. (Vegeu el quadre A II-13.)

Si fem la classificació de nivells d'estudis d'acord amb les que s'utilitzen habitualment en les comparacions internacionals, es pot veure que la població jove aturada es distribueix de la manera següent: un 28,74% amb estudis inferiors als corresponents a la secundària obligatòria, un 46,91% amb estudis corresponents a secundària obligatòria, un 17,24% amb estudis corresponents a secundària postobligatòria i un 7,09% amb estudis superiors.

L'experiència laboral anterior caracteritza la situació laboral del 91% dels joves aturats demandants d'ocupació. Això no obstant, el 2009 hi ha hagut un total de 1.198 joves sense ocupació anterior i, entre el 2008 i el 2009, s'ha incrementat en un 74,04% el nombre de joves de 16 a 19 anys sense experiència anterior.

La durada més habitual de permanència a l'atur de la població menor de 30 anys en tots els grups d'edat és d'entre 1 i 3 mesos. Això no obstant, l'atur de llarga o molt llarga durada afecta 2.060 joves (7.59% dels quals estan en atur). El grup d'edat més afectat és el de 25 a 29 anys, en què representa el 10,13%.

Per sectors econòmics, en el de serveis hi ha quasi 3 de cada 4 joves en atur (74,2%), se-

23. Vegeu, entre d'altres, OECD (2000). *From Initial Education to Working Life: Making transitions work*. París: Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) i OECD (2005). *From Education to Work. A difficult transition for young adults with low levels of education*. París: Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) / The Canadian Policy Research Networks (CPRN).

guit pel de construcció (16,1%), indústria (4,54%), sense activitat (4,42%) i agricultura (0,74%). L'evolució en els darrers cinc anys mostra clarament com els increments més elevat en l'atur s'han donat a la construcció. Tanmateix, si analitzam la variació entre el 2008 i el 2009, l'increment de l'atur en la construcció ha estat per sota dels altres sectors, excepte en el cas de l'agricultura. (Vegeu el gràfic A II-16.)

Les activitats econòmiques amb un major nombre de joves aturats (més del 5% del total de joves en atur) són serveis d'allotjament (13,26%), serveis de menjar i beure (13,21%), comerç minorista excepte vehicles de motor i motocicletes (11,94%), construcció d'edificis (8,64%) i activitats de construcció especialitzada (6,87%).

Les dades mensuals reflecteixen l'estacionalitat de l'economia. El nombre més baix de joves en atur (inferior a 20.000) es troba els mesos de maig, juny, juliol i agost de 2009. Pel que fa a les variacions en relació amb el mes anterior del mateix any, la disminució de l'atur es concentra en els mesos d'abril, maig, juny i juliol, i l'augment es produeix principalment en els de setembre, octubre i novembre. Quant a les variacions respecte del mateix mes de l'any anterior, hi ha un augment de l'atur en tots i cada uns dels mesos de l'any que oscil·la entre el 17,33% al setembre i el 93,17% al maig.

El grau d'ocupabilitat de la població aturada (probabilitat de sortir de la situació d'atur) es calcula a partir d'un seguit de variables (antiguitat en la situació d'atur, àmbit geogràfic de cerca de feina, nombre d'ocupacions demandades, subsidi per a majors de 52 anys o participació en el programa de renda activa d'inserció), i pot ser molt baixa, baixa, mitjana o alta. El grau més habitual d'ocupabilitat dels joves aturats és mitjana (un 44,56% dels casos), seguit per ocupabilitat alta (33,66%), baixa (20,13%) i molt baixa (1,63%).

1.3.3. Contractació

El nombre de contractes a joves registrats durant el 2009 va ser de 130.769 (nombre que suposa una caiguda interanual de 39.703 contractes) i el nombre de persones joves contractades va ser de 78.995. L'anàlisi evolutiva entre el 2005 i el 2009 mostra clarament l'impacte de la crisi econòmica en la disminució del nombre de contractes i de joves contractats. L'any de màxima contractació va ser el 2006 (211.001 contractes i 116.203 persones contractades).

L'índex de rotació[24] és d'1,66, mentre que el global per a les Balears és d'1,67. Per sexe, l'índex de rotació femení és superior al masculí en la població jove (1,73 enfront d'1,59) i en la població considerada globalment (1,7 enfront d'1,60).

Per sexe, el nombre de contractes fets a dones joves (66.151) és superior al de contractes fets a homes joves (64.618), a causa del major nombre de contractes a dones en el grup de 20 a 24 anys. Per grups d'edat, el major volum de contractes correspon al grup de 25 a 29 anys (59.949), seguit pel grup de 20 a 24 anys (53.711) i pel de 16 a 19 anys (17.049).

24. Quocient entre el nombre total de contractes i el de persones contractades.

La disminució del nombre de contractes entre el 2008 i el 2009 es dóna en tots els grups d'edat, però en major grau en el de 16 a 19 anys (–37,53%), seguit pel de 20 a 24 anys (–22,22%) i el de 25 a 29 anys (–19,04%).

El nivell formatiu de la major part de les persones contractades (76,77% dels contractes a homes i 62,38% dels contractes a dones) és inferior al de secundària postobligatòria. Els contractes fets a joves amb un nivell de batxillerat i equivalents representen el 17,89% de la contractació femenina i l'11,75% de la masculina. Amb un nivell de formació professional de grau mitjà o superior, hi ha un 10,41% de la contractació femenina i un 7,41% de la masculina. I amb estudis universitaris, el 9,26% de dones i el 4,03% d'homes. (Vegeu el gràfic A II-17.)

Per sectors econòmics, el 85,5% de joves han estat contractats en el sector de serveis, el 10,67% a la construcció, el 2,96% a la indústria i el 0,87% en agricultura.

L'evolució entre el 2005 i el 2009 mostra una forta disminució del nombre de contractes en tots els sectors, que es dóna amb la màxima intensitat en el sector de la construcció i de la indústria. (Vegeu el gràfic A II-18.)

El major nombre de contractes s'ha produït en serveis de menjar i beure (21.667), seguit pel de comerç minorista, excepte vehicles de motor i motocicletes (13.062).

Respecte del tipus de contractació, poc més de la meitat de contractes (53,78%) han estat en la modalitat d'eventual per circumstàncies de la producció i quasi 1 de cada 4 (24,66%) en la d'obra o servei. La contractació indefinida només afecta el 6,67% del total i sofreix un retrocés al voltant del 30% en relació amb el 2008.

Es manté la poca utilització de la contractació adreçada especialment a facilitar la pràctica professional i la formació dels joves. Els contractes en pràctiques – adreçats a facilitar l'accés al món del treball d'acord amb els estudis fets– a joves amb formació professional i/o estudis universitaris han representat un 0,26% del total i han disminuït un 27,81% amb referència a l'any anterior. Els contractes per a formació –adreçats a facilitar l'experiència laboral i la formació teòrica i teoricopràctica a joves que no compleixen els requisits dels contractes en pràctiques– han representat el 0,42% del total i han disminuït un 34,01% amb referència a l'any anterior.

La durada més habitual dels contractes és d'1 a 3 mesos, seguits pels de menys d'1 mes i els de durada indeterminada. La variació entre el 2008 i el 2009 reflecteix una disminució dels contractes en totes les durades, però principalment en els de més de 12 mesos. (Vegeu el gràfic A II-19.)

L'evolució mensual de la contractació mostra l'estacionalitat de l'activitat econòmica, amb el nombre màxim de contractació durant els mesos de maig (16.996), juny (17.742) i juliol (17.199), i l'inferior al mes de desembre (6.000). Quant a les variacions respecte del mateix mes de l'any anterior, hi ha una disminució de la contractació en tots i cada un dels mesos que oscil·la entre el –40,88% de febrer i el –3,87% de novembre. Pel que fa a les va-

riacions respecte del mateix mes de l'any anterior, la màxima disminució de la contractació es produeix al mes d'agost (–47,96%) i el màxim increment al mes de maig (42,15%).

La situació descrita evidencia la necessitat urgent de polítiques públiques adreçades a la població jove. D'entre els grups que requereixen una atenció especial, en destacam dos:

- Tota la població jove amb estudis inferiors al nivell de secundària postobligatòria. Les dades de l'estudi a partir del qual s'ha elaborat aquest text quantifiquen en 90.878 el nombre de joves que foren contractats l'any 2009 amb estudis inferiors als de secundària postobligatòria (69,5% sobre el total de joves contractats durant l'any) i en 20.518 els registrats a l'atur durant el mateix any de referència en la mateixa situació (representen el 75,7% del total de població jove registrada a l'atur l'any 2009).

- Tota la població de 16 a 19 anys que no estudia ni treballa. Les dades de l'estudi apunten les dificultats específiques d'aquest grup de població en tots els àmbits, i destaca l'increment dels aturats sense experiència anterior. La problemàtica d'aquesta població i les respostes a la situació figuren entre les temàtiques més recurrents de l'àmbit internacional.

El nostre futur com a societat desenvolupada econòmicament i socialment depèn en bona part de les respostes que siguem capaços de donar a la població jove en general i a la que té un baix nivell d'estudis en particular. Cal un veritable pacte social que asseguri que els joves d'avui tinguin oportunitats de treball i formació suficients en quantitat i qualitat mentre duri la crisi per tal que, durant aquests anys, es puguin desenvolupar i projectar-se en un futur incert però esperançador. És allò que es diu les oportunitats derivades de la crisi.

1.4. Les polítiques d'ocupació a les Illes Balears

Al llarg del 2009 i a causa de l'agreujament de la situació de crisi i de la repercussió que té en l'ocupació, el Govern d'Espanya ha adoptat mesures específiques per plantar cara a la situació d'atur. S'aprovà la creació de dos fons, d'una banda, el Fons Estatal d'Inversió Local, mitjançant el Reial decret llei 9/2008, de 28 de novembre, emmarcat dins les mesures extraordinàries d'impuls a l'activitat econòmica i l'ocupació i destinat a finançar obres de nova planificació i execució immediata a partir de començament de 2009 que siguin competència de les entitats locals. Al llarg del 2009, a les Balears es varen finançar 637 projectes, repartits per 67 municipis, per un import de 182,3 milions d'euros i que han generat 9.003 llocs de feina,[25] i de l'altra, el Fons Especial de l'Estat, per a la realització d'actuacions d'R+D+i, d'automoció, mediambientals, construcció, de rehabilitació d'espais urbans, de transport i de serveis socials. En aquesta mateixa línia, el Reial decret llei

25. www.mpt.es.

13/2009, de 26 d'octubre, crea el Fons Estatal per a l'Ocupació i la Sostenibilitat Local, que es presenta com una mesura d'estímul econòmic per donar continuïtat al Pla I, amb la perspectiva d'impulsar un nou model productiu a través de l'Estratègia d'economia sostenible. Preveu diferents projectes que es divideixen en tres eixos: sostenibilitat econòmica, sostenibilitat ambiental i sostenibilitat social. Les Balears rebran prop 116 milions d'euros, dels quals 93 milions seran per a projectes d'inversió i 23 milions per a actuació de despesa social. S'han presentat 611 projectes d'inversió i 103 programes socials.[26]

En aquesta línia de mesures de foment de l'ocupació, cal assenyalar les accions d'informació, orientació i suport en els processos de recerca d'ocupació recollides en el Pla Extraordinari d'Orientació, Formació Professional i Inserció Laboral. Aquest Pla va ser una de les primeres mesures aprovades pel Govern per donar resposta a l'increment de l'atur i alhora recull subvencions directes per als treballadors durant el procés de recerca d'ocupació i per facilitar la mobilitat geogràfica dels treballadors. És una mesura aprovada pel Reial decret llei 2/2008, de 21 d'abril, de mesures d'impuls a l'activitat econòmica, dins un conjunt més ampli de mesures que tenen l'objectiu d'estimular el consum i l'activitat empresarial. Per a l'exercici del 2009, s'aprovà una dotació per a les Balears d'1.895.013,91euros. Aquesta mesura es prorroga dos anys pel que fa a la contractació d'orientadors. Per al 2010 s'assigna una dotació de 665.000 euros per contractar 19 orientadors.[27]

Una altra de les accions dirigides a millorar la protecció dels treballadors és el Programa Temporal de Protecció per Atur i Inserció. Amb aquesta norma es dóna cobertura social als treballadors que han esgotat les prestacions i els subsidis. És una mesura que vol donar resposta a dues necessitats essencials, recollides en l'exposició de motius de la norma: oferir una garantia mínima d'ingressos i vincular aquesta prestació extraordinària amb mesures d'inserció laboral. El 2009 es beneficien d'aquest programa a les Illes Balears un total de 4.218 treballadors (2.419 homes i 1.799 dones.)[28] El Reial decret 133/2010, de 12 de febrer, ha establert la pròrroga del programa fins al 15 d'agost de 2010. (Vegeu el quadre A II-14.)

En aquest context, la Conselleria de Treball i Formació de les Illes Balears, com a encarregada de gestionar els programes per crear ocupació en l'àmbit de la Comunitat Autònoma, ha publicat al llarg del 2009 diferents resolucions que tenen com a objectiu regular els programes de foment d'ocupació, així com les partides econòmiques[29] que es destinaran a aquest fi.

També cal esmentar la signatura, el 14 de juliol de 2009, del Pla d'Ocupació de les Illes Balears (POIB), vigent fins al 2011, fruit d'un procés de diàleg social i que té com objectiu estimular l'ocupació, enfortir el SOIB, donar suport a l'economia productiva, millorar la qualitat en el treball i la for-

26. www.mpt.es.

27. Ordre TIN/381/2009, de 18 de febrer, i Ordre TIN/835/2010, de 26 de març.

28. www.sepe.es.

29. Les dades sobre execució del pressupost dels diferents programes es recullen de la «Part. IV. Politiques actives». *Informe sobre el mercat de treball a les Illes Balears*. 2009. Conselleria de Treball i Formació. CAIB, 2010.

mació per augmentar les possibilitats d'ocupació, treball amb més seguretat i orientació cap a un canvi de model econòmic. (Vegeu el quadre A II-15.)

Els principals programes de promoció d'ocupació són:

1. Programes de foment d'ocupació estable

Se subvenciona la contractació indefinida o fixa discontínua a jornada completa dels treballadors aturats que no percebin prestacions, dels que han estat contractats reiteradament en contractes de durada determinada i els formalitzats per empreses de sectors estratègics o emergents o amb treballadors procedents de sectors industrials amb dificultats estructurals. Aquestes subvencions s'incrementaran quan el treballador pertanyi a algun dels col·lectius de difícil inserció laboral (dones i homes joves de 18 a 30 anys o majors de 45 anys).[30]

Subvencions per a la contractació indefinida de treballadors discapacitats.[31]

Subvencions per a la contractació indefinida de treballadors aturats en empreses qualificades I+O.[32]

Durant el 2009, l'execució econòmica d'aquestes iniciatives va ser d'1.225.881,24 euros, dels quals 626.796,40 es varen assignar a subvencions per a contractació indefinida de treballadors discapacitats, 14.424,30 euros a la contractació indefinida en empreses d'I+O i la resta, 584.660,54 euros, a subvencions per a la contractació indefinida.

2. Programes dirigits a emprenedors[33]

Aquest programa estableix ajuts públics per dur a terme projectes empresarials de persones aturades perquè s'estableixin com a treballadors per compte propi i per donar especial suport a col·lectius amb dificultats d'inserció laboral, i projectes que promoguin el treball en nous jaciments d'ocupació i en les TICS. Els ajuts se centren en subvencions financeres, ajuts per a l'assistència tècnica i per a la formació, i també el finançament de quotes a la Seguretat Social. Al llarg del 2009, s'han atès 429 persones. El conjunt del programa d'ajuts a l'ocupació autònoma ha arribat aquest any a un total d'1.466.000 euros, xifra que representa un increment del 7,7% respecte de l'any anterior. En aquest programa es preveu el conveni de col·laboració entre el Ministeri d'Igualtat i el Govern de les Illes Balears per a la promoció i el foment de l'autoocupació de les dones, del qual s'han beneficiat al llarg de l'any 200 treballadores.

30. Resolució de la Conselleria de Treball i Formació de 13 d'agost de 2009, cofinançats per l'FSE. Programa operatiu 2007-2009.

31. Resolució de la Conselleria de Treball i Formació de 12 de març de 2009.

32. Resolució de la Conselleria de Treball i Formació de 13 de març, cofinançades en un 50% pel Fons Social Europeu a través del programa operatiu pluriregional «Adaptabilidad y Empleo».

33. Resolució de la Conselleria de Treball i Formació de 18 de juny de 2009, cofinançats en un 50% per l'FSE. Programa operatiu pluriregional «Adaptabilidad y Empleo».
Resolució de la Conselleria de Treball i Formació de 18 de juny de 2009, cofinançats en un 50% per l'FSE. Programa operatiu 2007-2013.

3. Programes de foment de l'economia social[34]

Recull una sèrie d'ajuts dirigits a fomentar la creació i el manteniment de llocs de feina en cooperatives i societats laborals, així com millorar la competitivitat incentivant la incorporació de socis treballadors i donant suport a les inversions per a la creació i el manteniment d'aquest tipus d'empreses d'economia social. Durant el 2009,[35] la Conselleria de Treball i el SOIB han destinat 1.170.512,04 euros a la convocatòria d'ajuts i subvencions per a l'economia social i s'han constituït 20 cooperatives i 18 societats laborals. Aquestes cooperatives i societats laborals noves han incorporat 736 socis cooperativistes i 59 de laborals. (Vegueu l'apartat 16 del capítol I.)

4. Programes de foment de l'ocupació pública

Programa de col·laboració amb corporacions locals[36] per contractar treballadors aturats per fer obres i serveis d'interès general.

Per desenvolupar les obres i els serveis assignats a aquest programa, s'han contractat un total de 702 treballadors i s'ha executat un pressupost d'11.857.896 euros.

Programa de col·laboració amb organismes públics,[37] universitats i entitats no lucratives per contractar treballadors aturats per fer obres d'interès general. El programa ha proporcionat feina a 64 treballadors i el pressupost executat ha estat d'1.275.217 euros.

5. Programes de foment de desenvolupament local[38]

Ajuts a les corporacions locals o entitats vinculades per contractar agents d'ocupació i desenvolupament local i que tenen com a objectiu col·laborar en la promoció i la implantació de polítiques actives d'ocupació, de foment de l'ocupació i d'orientació de projectes empresarials. Aquestes mesures estan previstes en el POIB 2009-2011 per consolidar la xarxa d'agents d'ocupació i desenvolupament local. El 2009 s'han contractat 83 agents d'ocupació i desenvolupament local, amb un pressupost executat de 2.262.680 euros.

6. Programes d'orientació: Xarxa d'atenció de col·lectius vulnerables del SOIB[39]

Subvencions a entitats sense ànim de lucre que acreditin experiència en la gestió de projectes i accions d'orientació o intervenció social per dur a terme serveis d'orientació i acompanyament a col·lectius vulnerables, persones amb discapacitat i persones amb especials dificultats d'inserció laboral (joves entre 16 i 30 anys amb especials dificultats d'inserció, persones en risc d'exclusió social, persones amb discapacitat per malaltia mental, col·lectius provinents de centres penitenciaris, dones amb especials

34. Resolució de la Conselleria de Treball i Formació de 23 de juliol de 2009, cofinançats per l'FSE. Programa pluriregional «Adaptabilidad y Empleo». 2007-2013 i Resolució de 10 de juliol de 2009.

35. Memòria del desenvolupament de l'economia social durant l'any 2009. Govern de les Illes Balears. www.caib.es.

36. Resolució de la Conselleria de Treball i Formació, 27 de maig de 2009. Cofinançat pel Fons Social Europeu a través del programa operatiu pluriregional per al període 2007-2013.

37. Resolució de la Conselleria de Treball i Formació , 27 de maig de 2009. Cofinançat pel Fons Social Europeu a través del programa operatiu pluriregional per al període 2007-2013.

38. Resolució de la Conselleria de Treball i Formació del 13 d'agost de 2009.

39. Resolució de la Conselleria de Treball i Formació del 8 de setembre de 2009. Cofinançada pel Fons Social Europeu a través del programa operatiu de les Illes Balears per al període 2007-2013.

dificultats d'inserció laboral i joves amb necessitats educatives especials). El 2009 el crèdit assignat per al conjunt del programa ha estat de 294.570 euros.

7. Programes per a la integració laboral de persones amb discapacitat[40]

En el programa d'integració laboral de persones amb discapacitat en centres especials d'ocupació, se subvencionen els projectes generadors d'ocupació bé per nova creació o per ampliació d'aquestes tipus de centres; el finançament parcial dels costs salarials de les persones amb discapacitat que hi treballen i el dels preparadors que integren les unitats de suport a l'activitat professional.

L'import total d'execució ha sigut de 3.354.409,41 € (615.688,58 € per a generació d'ocupació, amb 45 nous treballadors ocupats; 2.510.494 € en concepte de finançament parcial dels costs salarials i 228.226,76 € per al manteniment de les unitats de suport).

1.5. La formació, l'orientació per a l'ocupació i els instruments del Sistema Nacional de Qualificacions Professionals

El context europeu de referència en l'àmbit de la formació, l'orientació per a l'ocupació i el reconeixement de l'experiència professional està determinat per les orientacions en matèria d'ocupació, d'educació i formació i d'educació i formació professional, així com pels instruments financers i programes de suport a aquestes orientacions.

Les orientacions en l'àmbit de l'ocupació i de l'educació i la formació foren establertes en anys anteriors i encara són vigents.[41] Són les següents:

- Els objectius i les orientacions per a l'ocupació per al període 2008-2010.[42]
- El Programa Educació i Formació 2010.[43]

Pel que fa a l'educació i la formació professional, el Consell de la Unió Europea i els representants dels governs dels estats membres han establert les prioritats d'una cooperació reforçada en matèria d'educació i formació professional en el document «Conclusiones del 24 de enero de 2009 del Consejo y de los Representantes de los Gobiernos de los Estados miembros reunidos en el seno del Consejo sobre las futuras prioridades de una cooperación reforzada europea en materia de educación y formación profesionales (EFP)» [Diari Oficial C 18 de 24 de gener de 2009].

En aquestes conclusions, que parteixen de les prioritats i de les directrius establertes a la Declaració de Copenhaguen (2002), s'estableixen les línies d'actuació següents per al període 2008-2010:

40. Resolucions de la Conselleria de Treball i Formació del 4 de març, 17 de març i 13 d'agost.

41. Aquests programes i orientacions s'estableixen en el marc de l'Estratègia de Lisboa, establerta en el Consell Europeu de Lisboa (març de 2000) i desenvolupada en consells posteriors.

42. Vegeu la Memòria del 2008.

43. En el Consell Europeu d'Estocolm (2001) es va aprovar un primer document i en el Consell Europeu d'Educació de 2003 s'adoptaren els cinc nivells europeus de referència per al 2010.

- Implantar els instruments i els dispositius comuns europeus de cooperació sobre educació i formació professionals.

- Millorar la qualitat i l'atractiu dels sistemes d'educació i formació professionals.

- Desenvolupar els vincles entre l'educació i la formació professionals i el mercat laboral.

- Reforçar les formes de cooperació europea.

Els instruments de la Unió Europea per implantar a curt i mitjà termini (període del 2007 al 2013) les polítiques esmentades són: el Fons Social Europeu,[44] el Programa Comunitari per a l'Ocupació i la Solidaritat Social (PROGRESS) i el Programa d'Aprenentatge Permanent. Aquest inclou diversos subprogrames, entre els quals n'hi ha dos que estan estretament relacionats amb la temàtica objecte d'aquest apartat: el Leonardo da Vinci (formació professional, excepte la de nivell superior) i el Grundtvig (educació de persones adultes en sentit ampli).

Quant a l'Estat espanyol, l'any 2009 ha estat un dels anys de transició entre els models de formació i acreditació anteriors (Pla FIP, etc.) i els que tindrem a partir de la implantació completa de tots els instruments de la Llei de qualificacions i formació professional de l'any 2002. Ens trobam en una fase incipient de la implantació de l'oferta formativa vinculada al Catàleg Nacional de Qualificacions Professionals i als certificats de professionalitat, per la qual cosa, en diferents convocatòries de formació per a l'ocupació (prioritàriament en la de desocupats i en la de col·lectius vulnerables respecte del mercat laboral), s'ha establert que un percentatge important de l'oferta formativa s'ha d'adreçar a obtenir certificats de professionalitat (molts dels quals ja acrediten qualificacions establertes en el Catàleg Nacional de Qualificacions Professionals). Això ha provocat el fet que el SOIB, durant l'any 2009, hagi dut a terme un procés d'autorització de centres per impartir formació corresponent a certificats de professionalitat, acollint-se a la normativa estatal.

Amb referència als desplegaments legislatius més importants en relació amb la formació, l'orientació per a l'ocupació i el reconeixement de l'experiència professional deriven del procés de desenvolupament de la Llei orgànica 5/2002, de 19 de juny, de les qualificacions i de la formació professional. Durant l'any 2009 destaquen els següents, tots amb una gran influència a les Balears:

- Desplegament del Catàleg Nacional de Qualificacions Professionals (CNQP) i de les formacions que hi estan associades: aprovació de noves qualificacions professionals i de nous certificats de professionalitat associats a les qualificacions del CNQP.

44. Mitjançant els programes operatius del Fons Social Europeu es cofinancen diverses actuacions en l'àmbit de la formació i l'orientació per a l'ocupació. Aquests programes poden ser d'àmbit regional o pluriregional. De fet, la major part de les accions de formació professional per a l'ocupació que es fan a les Balears i que es descriuen més avall estan cofinançades pel programa operatiu de les Balears o pel programa pluriregional «Adaptabilidad y Empleo». Una descripció detallada del programa per a les Balears figura a «Programa Operativo. Fondo Social Europeo. 2007-2013. Baleares», recuperat de http://www.mtin.es/uafse_2000-2006/es/2007-2013/prog-operativos/Baleares.pdf el 3 de maig de 2010 a les 20 hores. El programa «Adaptabilidad y Empleo 2007-2013» es pot consultar a http://www.mtin.es/uafse/es/programando/vermas_programando/index.html.

- Aprovació de la normativa de reconeixement de les competències professionals adquirides per experiència laboral.

- Aprovació de la posada en marxa dels primers vint-i-cinc centres de referència nacional de formació professional.

En relació amb el desenvolupament del Catàleg Nacional de les Qualificacions Professionals, durant el 2009 s'han aprovat 34 noves qualificacions en les famílies professionals marítimopesquera; arts gràfiques; imatge i so; indústries extractives i fusta, moble i suro.[45] Les qualificacions professionals aprovades són de nivell 2 o 3 en tots els casos, excepte tres qualificacions de nivell 1 de la família marítimopesquera. (Vegeu el quadre A II-16.)

El repertori de certificats de professionalitat associats a les qualificacions del CNQP s'inicia el 2008, any en què foren regulats mitjançant el Reial decret 34/2008, de 18 de gener, pel qual es regulen els certificats de professionalitat. El total de certificats aprovats i publicats en el BOE fins al 31 de desembre de 2009 és de 99, dels quals 54 foren aprovats el 2008 i 45 el 2009.

Tal com s'observa en el quadre A II-17, el procés d'elaboració encara està molt obert ja que hi ha famílies completes sense cap certificat i el nombre és molt inferior al de qualificacions professionals del CNQP. També observam que la major part de certificats corresponen al nivell 2 o 3 de professionalitat (81 sobre un total de 99) i que els de nivell 1 (els únics als quals es pot accedir sense el títol de graduat en educació secundària obligatòria) són 18.

El juliol de 2009 es va aprovar una norma de gran transcendència per a la formació professional a Espanya, el Reial decret 1224/2009, de 17 de juliol, de reconeixement de les competències professionals adquirides per experiència laboral. És una norma bàsica que han de desenvolupar les comunitats autònomes per aplicar en el seu territori. La tardança en l'aprovació d'aquesta norma prevista en la Llei Orgànica 5/2002, de 19 de juny, de les qualificacions i la formació professional, i les necessitats derivades del Pla per a l'Educació de la Primera Infància del Govern de les Illes Balears han dut a fer a les Illes un projecte pilot en l'àmbit de l'educació infantil. En aquest procés hi han participat 50 educadores (30 a Mallorca, 10 a Menorca i 10 a Eivissa-Formentera) que complien els requisits següents: tenir un mínim de 21 anys, acreditar un mínim de 3 anys d'experiència laboral, estar en actiu durant el període de valoració i disposar d'autorització del centre de treball per ser avaluades en el lloc de feina.[46]

La posada en marxa a les Balears de tres centres de referència nacionals (CRN) és una fita també per ressenyar del 2009. Els CRN tenen com a funció l'experimentació i la innovació en matèria de formació professional en relació amb un determinat sector pro-

45. D'acord amb les informacions que figuren al web de l'nstitut Nacional de les Qualificacions Professionals, http://www.educacion.es/educa/incual/ice_incual.html, les primeres qualificacions professionals del CNQP es varen publicar en el BOE el març de 2004. En el moment de redactar aquest text (juny del 2010) hi ha 454 qualificacions aprovades i publicades en el BOE i el procés encara està obert i se'n continuen publicant.

46. Per a més informació, es pot consultar el web de l'Institut de les Qualificacions de les Illes Balears (IQPIB) http://experienciaprofessional-ib.caib.es/presentacio.ca.html.

ductiu.[47] El Consell General de Formació Professional va proposar, el 23 de setembre de 2009, l'autorització de vint-i-cinc centres de referència nacional, tres dels quals a les Balears.[48] Són els següents:[49]

- Escola d'Hoteleria de les Illes Balears (Palma). Família professional d'hoteleria i turisme. Àrea professional de turisme.

- Centre d'Especialitats de la Mar (Maó). Família professional de transport i manteniment de vehicles. Àrea professional de nàutica.

- Centre de Manteniment Aeronàutic de les Illes Balears (Palma). Família professional de transport i manteniment de vehicles. Àrea professional d'aeronàutica.[50]

Quant als acords de referència, el 2009 s'ha aprovat el Pla d'Ocupació de les Illes Balears 2009-2011 (POIB). Aquest Pla, signat pels sindicats UGT i CCOO i les organitzacions empresarials CAEB i PIMEB, es va signar el 14 de juliol, amb una dotació pressupostària de 307 milions distribuïts en 3 anys. Inclou entre les seves prioritats la millora de la qualificació i el capital humà, amb dos eixos principals: el desenvolupament normatiu i estratègic del model integrat de formació professional i l'impuls de la formació professional per a l'ocupació. Cada un d'aquests eixos preveu diverses mesures d'actuació. (Vegeu el quadre A II-18.)

Enguany, s'ha dut a terme per segon any consecutiu el Pla Extraordinari d'Orientació, Formació Professional i Inserció Laboral per afrontar l'increment de l'atur.[51] El 2009 ha tingut una dotació d'1.600.000 euros.

Durant el 2009, les convocatòries fetes per la Conselleria de Treball i Formació[52] estableixen ajuts o subvencions en les següents modalitats d'accions de formació i/o orientació per a l'ocupació:[53]

- Accions de suport i d'acompanyament de la formació.

47. S'estableixen a la Llei orgànica 5/2002, de les qualificacions i la formació professional, i s'ordenen mitjançant el Reial decret 229/2008, de 15 de febrer, pel qual es regulen els centres de referència nacional en l'àmbit de la formació professional (BOE de 25 febrer de 2008).

48. Aquests centres s'han pogut beneficiar dels ajuts establerts pel Servei Públic d'Ocupació Estatal en la Resolució de 4 de desembre de 2009 del Servei Públic d'Ocupació Estatal, per la qual s'aprova la convocatòria per a la concessió de subvencions l'any 2009 adreçades a finançar la creació, l'adquisició o la renovació d'instal·lacions i equipaments de centres de formació que es puguin constituir com a centres de referència nacional de formació professional (BOE de 9 de desembre de 2009).

49. Per a més informació, es pot consultar el web de la Conselleria de Turisme i Treball http://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?estua=139806&lang=ca&codi=534165&coduo=139806.

50. Es va autoritzar l'any 2009, però el centre encara no estava acabat.

51. Aquest Pla s'estableix per mitjà de la Resolució de la consellera de Treball i Formació, presidenta del Servei d'Ocupació de les Illes Balears, de 8 d'abril de 2009, per la qual es desenvolupa el Pla Extraordinari d'Orientació, Formació Professional i Inserció Laboral per afrontar l'increment de l'atur registrat en matèria d'itineraris d'inserció personalitzats i ajuts durant el procés de recerca d'ocupació per a l'exercici del 2009 (BOIB 059/2009, de 23 d'abril de 2009)..

52. Denominació durant el 2009, abans de passar a ser Conselleria de Turisme i Treball.

53. La cerca de la normativa s'ha fet el juny del 2010 mitjançant la cerca avançada per Conselleria i data de publicació a http://www.caib.es/govern/sac/normativa.do?coduo=12&lang=ca. La cerca l'ha feta la Conselleria de Treball i Formació en relació amb la data de publicació de l'1/1/2009 al 31/12/2009, amb el text «accions formatives», «acompanyament ocupació», «contracte-programa» i «orientació». També s'ha fet cerca amb «orientació» a http://www.caib.es/portaldelciutada/buscadoradv.do?lang=ca.

- Accions formatives adreçades prioritàriament a treballadors desocupats.
- Accions formatives amb compromís de contractació.
- Accions formatives en matèria de prevenció de riscs laborals.
- Formació de treballadors prioritàriament ocupats.
- Programa de suport a la formació de treballadors afectats per les mesures de suspensió de contractes previstes en el Pla de suport al sector de fabricació i components del calçat, pells adobades i marroquineria.
- Programa de treball amb suport.
- Programació de serveis orientats cap a processos d'acompanyament a l'ocupació per a col·lectius vulnerables.
- Programes específics de formació adreçats a col·lectius vulnerables respecte del mercat laboral.
- Projectes per a escoles taller, cases d'oficis i tallers d'ocupació.

Pel que fa a les informacions de les accions executades durant el 2009, hem pogut accedir a les dades estadístiques relatives a les accions formatives següents: treballadors preferentment desocupats, col·lectius vulnerables, treballadors preferentment ocupats, convenis instrumentals i formació amb compromís de contractació.

En el marc de la convocatòria adreçada preferentment a persones desocupades, s'han format un total de 5.369 persones, majoritàriament dones, amb edats compreses entre 25 i 45 anys i de nacionalitat espanyola.

De les 276 accions formatives, 258 les han fetes centres col·laboradors i 18 centres propis. S'han impartit activitats de formació en 21 famílies professionals. El major volum ha estat en les d'Administració i gestió i serveis socioculturals i a la comunitat (53 accions en cada una), hoteleria i turisme (51), informàtica i comunicacions (30), sanitat i transport i manteniment de vehicles (14 en cada una) i agrària (11). El pressupost executat ha estat de 9.700.000,00 euros. (Vegeu els quadres A II-19, A II-20, A II-21 i A II-22.).

La formació per a col·lectius vulnerables envers el mercat de treball l'han feta en tots els casos centres col·laboradors i ha beneficiat 864 persones, la majoria dones, amb edats de 25 a 45 anys i de nacionalitat espanyola.

Les 69 accions formatives dutes a terme corresponen a 12 famílies professionals. El major nombre ha estat en hoteleria i turisme (26), serveis socioculturals i a la comunitat (10) i seguretat i medi ambient (7). El pressupost executat ha estat de 2.345.000,00 euros. (Vegeu els quadres A II-23, A II-24, A II-25 i A II-22.)

La formació professional per a l'ocupació preferentment per a persones ocupades ha beneficiat un total d'11.655 treballadores i treballadors, la majoria homes, amb edats entre 25 i 45 anys i de nacionalitat espanyola. Totes les accions formatives les han fetes agents socials més representatius o representatius del sector, que són els beneficiaris de la convocatòria de formació per a l'ocu-

pació preferentment per a persones ocupades, de les quals, al voltant del 50%, s'han fet en la modalitat teleformació / a distància.

El major volum d'accions correspon a formació complementària (593), administració i gestió (324), informàtica i comunicacions (226), sanitat (98), serveis socioculturals i a la comunitat (91) i comerç i màrqueting (76). El pressupost executat ha estat 8.454.675,80 euros. (Vegeu els quadres A II-26, A II-27, A II-28 i A II-22.)

La formació professional per a l'ocupació mitjançant convenis instrumentals[54] ha beneficiat un total de 7.072 persones, la majoria dones, amb edats compreses entre 25 i 45 anys i de nacionalitat espanyola. Totes les accions les han fetes centres col·laboradors.

De les 558 accions formatives dutes a terme, la majoria han estat en la família professional de serveis socioculturals i a la comunitat (68), informàtica i comunicacions (62), sanitat (55), formació complementària (54), administració i gestió (53) i hoteleria i turisme (44). El pressupost executat ha estat de 4.364.807,94 euros. (Vegeu els quadres A II-29, A II-30, A II- 31 i A II-22.)

La formació amb compromís de contractació ha beneficiat 12 persones i el pressupost executat ha estat de 84.730,00 euros. (Vegeu el quadre A II-22.)

Globalment, la formació professional per a l'ocupació ha beneficiat 24.972 persones. El major percentatge correspon a les accions adreçades preferentment per a persones ocupades (47%),[55] seguides pels convenis instrumentals (28%), les accions preferentment per a persones desocupades (22%), col·lectius vulnerables (3%) i formació amb compromís de contractació (menys de l'1%). (Vegeu el gràfic A II-20.)

La participació per sexes és lleugerament a favor dels homes (52%), si bé, tal com hem vist en les dades detallades, la major participació masculina es dóna en les accions preferentment per a persones ocupades, en què representen el 63,1%, mentre que en la resta la majoria de participants són dones. (Vegeu el gràfic A II-21.)

Per edats, el 62% de participants tenen entre 25 i 45 anys, seguits pels majors de 45 anys (23%) i, en darrer terme, pels menors de 25 anys (15%). El major percentatge de participació dels menors de 25 anys es produeix en la formació per a col·lectius vulnerables, en què representen el 35,6% del total. (Vegeu el gràfic A II-22.)

Per nacionalitats, predomina l'espanyola (83%), seguida per la població estrangera extracomunitària (14%) i per la de la UE (3%). Cal observar que la població estrangera extracomunitària representa el 30,8% de les persones participants en les accions de

54. D'acord amb les fonts de la Conselleria de Turisme i Treball, amb la denominació «convenis instrumentals» es fa referència als contractes programa amb els agents socials i econòmics. Durant l'any 2009, s'han signat aquests tipus de contractes amb les organitzacions empresarials CAEB i PIME, amb el sindicat UGT, amb l'Ajuntament de Palma i amb els consells insulars de cada una de les Illes. Les accions fetes s'adrecen preferentment a persones desocupades, malgrat que hi pot haver algun cas molt excepcional d'alguna acció adreçada preferentment a persones ocupades.

55. D'aquestes dades no se'n pot derivar que la major part de persones que s'han beneficiat de les accions de formació per a l'ocupació durant el 2009 hagin estat persones ocupades, per dues raons: per una banda, perquè a partir del Reial decret 395/2007, de 23 de març, pel qual es regula el subsistema de formació professional per a l'ocupació, a les accions preferentment per a persones ocupades hi poden participar també persones desocupades i a les accions preferentment per a persones desocupades n'hi poden participar d'ocupades; per l'altra, perquè les accions que es fan en el marc dels convenis instrumentals són preferentment per a persones desocupades i les accions per a col·lectius vulnerables i les de formació amb compromís de contractació són també per a persones en atur.

formació per a col·lectius vulnerables. (Vegeu el gràfic A II-23.)

Per illes, el 75% de la participació correspon a Mallorca, i el 13 i el 12% a les Pitiüses i a Menorca respectivament. (Vegeu el gràfic A II-24.)

L'anàlisi d'accions formatives per família professional reflecteix que al voltant d'una quarta part corresponen a formació complementària, seguides per administració i gestió (17%), informàtica i comunicacions (13%), serveis socioculturals i a la comunitat (9%) i hoteleria i turisme i sanitat (7% en cada cas). (Vegeu el gràfic A II-25.)

El major percentatge de pressupost executat correspon a les accions per a treballadors preferentment ocupats (39%) i desocupats (34%). El 18% ha estat per a convenis instrumentals, el 9% per a col·lectius vulnerables i menys de l'1% per a la formació amb compromís de contractació. (Vegeu el gràfic A II-26.)

2. Relacions laborals a les Illes Balears

En aquest apartat analitzam la negociació col·lectiva, conflictivitat laboral, resolució de conflictes, i, l'absentisme laboral.

2.1. La negociació col·lectiva(*)

La descripció de l'estat de la negociació col·lectiva a la CAIB durant el 2009 s'ha de fer per mitjà de dues actuacions: en primer lloc, amb una anàlisi comparada en relació amb la negociació col·lectiva desenvolupada a la resta de comunitats autònomes; en segon lloc, relacionant l'estat de diverses matèries el tractament adequat de les quals en la negociació col·lectiva beneficiaria en gran manera la possibilitat d'intercanviar raonablement flexibilitat en la gestió de la força de treball a favor de l'empresa per seguretat en l'ocupació del treballador, que és la recepta que proposen tant la Unió Europea com els nostres agents socials més representatius en el panorama estatal per adequar les respostes que ofereix el dret del treball a tots els imperatius que actualment planteja l'intercanvi de treball subordinat per salari en les societats d'economia avançada.

Les directrius comunitàries sobre polítiques de cohesió (2007-2013) destaquen que l'impuls cap a la plena ocupació i l'augment de la productivitat depèn d'una varietat d'accions vinculades al desenvolupament del capital humà. En nom d'aquest desenvolupament, la Unió prioritza diversos objectius, entre els quals es troba l'adaptabilitat dels treballadors i les empreses i la flexibilitat laboral. La Unió demana a Espanya, com a altres estats, «que tingui en compte la funció dels interlocutors socials [per] promoure la flexibilitat combinada amb la seguretat en l'ocupació i reduir la segmentació del mercat de treball». De manera semblant, vegeu la Decisió 2008/618/CE del Consell, de 15 de juliol de 2008, relativa a les orientacions per a les polítiques d'ocupació dels estats membres (2008-2010). Entre nosaltres, l'Acord nacional d'ocupació i negociació col·lectiva 2010 disposa que la negociació col·lectiva desenvolupi en-

(*) El lector pot ampliar aquesta informació a l'apartat 3.1. La negociació col·lectiva i la prevenció de riscs laborals.

tre 2010-2012 mesures que «afectin la política salarial, la reinversió productiva, el manteniment i la recuperació de l'ocupació i la temporalitat injustificada», i insta a «articular instruments que permetin un adequat equilibri entre flexibilitat per a les empreses i seguretat per als treballadors». Aquest programa es plasma en mitjanes que afecten tots els àmbits de la relació de treball: a) Ocupació i contractació; b) Descentralit-zació productiva; c) Formació i classificació professional; d) Flexibilitat interna, especialment el sistema de classificació professional, la mobilitat funcional, les modificacions en l'organització de la feina, la gestió del temps de feina i els sistemes flexibles de jornada, la formació contínua o el teletreball. En relació amb la qüestió salarial, l'ANENC 2010 recomana que els convenis col·lectius «tinguin en compte per determinar els increments salarials les referències següents: per al 2010, fins a l'1%; per al 2011, entre l'1% i el 2%, i per al 2012, entre l'1,5% i el 2,5%».

2.1.1. Anàlisi comparada de la negociació col·lectiva de la CAIB en relació amb la resta d'Espanya

L'anàlisi comparada de la negociació col·lectiva a les Illes Balears es fa tenint en compte les dades de registre de convenis que centralitza estadísticament el Ministeri de Treball i Immigració. D'acord amb el quadre A II-32, a les Balears es varen registrar fins al maig del 2009 seixanta-nou convenis col·lectius, quantitat que equival a un 1,38% del total dels registrats en el panorama estatal. D'aquests convenis, cinquanta-quatre són d'empresa i quinze d'altres àmbits. Això suposa que s'han registrat set convenis col·lectius més que durant el 2008, deu més d'àmbit empresarial i tres menys d'àmbit sectorial. Ara bé, s'ha de tenir en compte que les dades que ofereix el Ministeri de Treball i Immigració no ens indiquen tota la realitat de la negociació col·lectiva de les Illes Balears. Per saber quins són els convenis que tenen vigència efectiva, és necessari recórrer als butlletins oficials de la comunitat autònoma, ja que és habitual trobar convenis que, publicats en anys anteriors al de referència, estenen la vigència durant l'any que comentam.

Durant el 2009, a la CAIB hi ha hagut noranta-un convenis col·lectius propis, sense incloure en aquest còmput revisions salarials, acords interpretatius de les comissions paritàries, acords d'adaptació i altres pactes o acords similars. Seixanta-sis són convenis d'empresa i vint-i-cinc són d'àmbit sectorial. Són convenis que s'han negociat i s'han formalitzat a la nostra comunitat i que són vigents durant aquest any, amb independència de l'inici de la vigència. Aquests pactes afecten aproximadament 60.000 empreses i 227.811 treballadors, la qual cosa representa aproximadament el 54% del total de treballadors afiliats. A la resta de l'Estat el total de convenis que s'han tancat és de 5.002, dels quals 3.812 són d'empresa. Però la cobertura real de la negociació col·lectiva a la CAIB és superior a la que reflecteixen aquests convenis, atès que un gran nombre d'empreses estan cobertes pel conveni nacional corresponent. Així succeeix, especialment, en els sectors d'agències de viatge, asseguradores i mútues d'accidents de treball, banca privada, gasolineres, caixes d'estalvi, cooperatives de crèdit, calçat, ensenyament privat (concertat o no), grans magatzems, indústria

química, marina mercant, personal laboral de l'Administració de l'Estat o seguretat privada. A aquests convenis, cal sumar-hi els d'àmbit empresarial nacional amb presència a la nostra comunitat, per exemple, companyies aèries amb conveni propi, navilieres, societats subministradores d'energia o empreses de telecomunicacions. També es pot fer ressaltar de la dinàmica de la negociació col·lectiva a les Balears que s'esdevé la coexistència en alguns sectors, per exemple l'hostaleria i la construcció, de convenis estatals i de la CAIB. Aquest tipus de fenòmens exigeixen una anàlisi particularitzada de les regles sobre l'articulació de la negociació col·lectiva incloses en el conveni nacional corresponent, això és, prohibicions de negociar determinades matèries en àmbits inferiors previstes en el conveni estatal i en regulacions semblants. Quant al contingut dels nostres convenis de l'any 2009, les principals magnituds quantificables (retribució i jornada) apareixen reflectides en els quadres A II-32 i A II-33. En aquests quadres es fan constar tots els convenis col·lectius de les Illes Balears i s'hi separen els d'àmbit superior a l'empresa (quadre A II-32) respecte dels d'àmbit empresarial o inferior (quadre A II-33). Com podem veure, s'hi expressa la vigència del conveni, la data en què es publicà en el BOIB, el número de BOIB, el nombre de treballadors i d'empreses que afecta, la jornada i l'increment de retribució.

2.1.2. El tractament de la flexiseguretat en els convenis col·lectius de la CAIB

Per analitzar el tractament convencional de la flexiseguretat en el treball, el més adequat és remetre's a les línies convencionals d'actuació en relació amb diverses matèries: a) contractació laboral; b) règim salarial; c) temps de treball; d) formació professional i e) conciliació laboral i familiar.

a) Contractació laboral

En matèria de contractació laboral, interessa estudiar, d'una banda, la problemàtica que envolta la figura contractual del treball fix discontinu i, de l'altra, el desenvolupament que fan els nostres convenis col·lectius de les directrius generals sobre contractació de durada determinada que estableix la l'Estatut dels treballadors. Quant al treball fix discontinu, al voltant d'un 25% dels nostres convenis sectorials ometen qualsevol tractament d'aquesta modalitat contractual, percentatge que ascendeix fins al 50%, aproximadament, quan es tracta de convenis d'empresa. Aquesta percentatge, i alguns més que tot seguit es comenten, contrasta amb la importància estratègica del treball fix discontinu en el cas de les Balears. En els convenis col·lectius que s'ocupen d'aquesta figura, pauta completament usual perquè es repeteix en un percentatge molt alt de tots els convenis sectorials i d'àmbit empresarial de la CAIB que tracten aquesta problemàtica, apareix de forma més o menys detallada l'obligació de crida del treballador fix discontinu. Amb caràcter més particular, i sense perdre de vista la realitat de la importància d'aquesta figura contractual en el teixit econòmic de les Balears, no són gaires els convenis que s'ocupen d'altres aspectes del règim jurídic del treball fix discontinu. Així, únicament entorn d'un 10% dels convenis de sector i un 7% dels d'empresa reconeixen expressament als treballadors fix discontinus preferències per accedir a la contractació a temps complet. La garantia d'ocupació mínima d'aquests treballadors durant la cam-

panya és un aspecte que apareix poc en la negociació col·lectiva balear, entre el 5% i el 6% dels convenis col·lectius, tant de sector com d'empresa. Finalment, és igualment poc freqüent recollir preferències per a la contractació temporal del treballador fix discontinu fora del període de campanya, com fan al voltant del 4% dels convenis d'empresa.

Quant a les diferents modalitats de contractació de durada determinada, percentatges que es troben el voltant del 25% dels convenis sectorials i dels d'àmbit empresarial respectivament, deixen d'incloure previsions referents a aquesta qüestió. Entre els convenis col·lectius que sí que s'ocupen d'aquesta problemàtica, una línia d'actuació perfectament assentada a tots els nivells funcionals consisteix a fixar relacions percentuals de contractes indefinits i de durada determinada, o directament màxims de contractes temporals que l'empresa no pot traspassar. L'estabilitat en l'ocupació de la plantilla de l'empresa o les empreses del sector també es beneficia amb la garantia de conversió del contracte temporal en un contracte fix, o fix discontinu, quan el treballador repeteix està contractat dues o tres temporades a la mateixa empresa. Aquestes garanties apareixen reflectides en prop del 20% dels convenis de sector, poques vegades en els d'empresa (4% aproximadament). Això no obstant, més que una autèntica garantia allò que es reconeix són simples preferències perquè els treballadors temporals accedeixin a la condició de fixos de plantilla. Aquestes preferències es plasmen ocasionalment en convenis d'empresa (7%), i són veritablement excepcionals els convenis de sector que les inclouen (3%).

Els convenis col·lectius de la CAIB que desenvolupen el règim jurídic dels contractes de durada determinada ho fan sovint respecte dels contractes per a obra i servei determinat i eventual per circumstàncies de la producció. En el primer cas, un 17% aproximadament dels convenis sectorials i un 10% dels d'àmbit empresarial, compleixen la invitació que fa el legislador d'identificar els treballs susceptibles d'acollir aquest tipus de contractacions.

Quant al contracte eventual per circumstàncies de la producció, entorn del 30% dels nostres convenis d'àmbit sectorial usa la facultat legal d'allargar-ne de 6 a 12 mesos la durada màxima. Bastant inferior és el percentatge de convenis que precisen el tipus d'activitats productives que admeten la utilització d'aquesta modalitat de contracte de durada determinada (al voltant del 6% dels convenis sectorials i de l'1% dels d'àmbit empresarial).

D'altra banda, cal assenyalar que en el terreny del personal laboral al servei d'administracions públiques, usualment ajuntaments de la CAIB, o de personal contractat per empreses vinculades a organismes públics, els convenis col·lectius respectius regulen sovint de forma bastant detallada el procés d'ingrés o d'incorporació del personal laboral, el qual interfereix en la dinàmica de la contractació de durada determinada en aquest tipus d'empreses. En relació amb aquesta qüestió, la majoria d'aquests convenis inclouen mesures diverses, per exemple, obliguen l'empresari a elaborar borses de contractacions per cobrir vacants no definitives, o reserva per a processos de promoció interna un determinat nombre de places en principi destinades a la convocatòria d'ocupació pública, o, en fi, anteposa les peticions de mobilitat funcional dels empleats al recurs a la contractació temporal.

b) Règim salarial

Pràcticament tots els convenis col·lectius de tots els nivells funcionals de la CAIB quantifiquen el salari base amb referència a la categoria professional o a nivells retributius que integren diverses categories, excepcionalment remetent-se de forma expressa al salari base del conveni nacional (3%), i prioritzen l'assumpte dels increments retributius anuals, que per als anys 2010 o 2011 estan oscil·lant entre 0,3 i 2 punts sobre l'IPC real de l'any anterior. En matèria d'estructura salarial predominen molt esquemes clàssics compostos per salari base, dues pagues extraordinàries (o una tercera paga que de vegades rep la denominació de paga de beneficis, inclosa en devers un 6,5% tant dels convenis sectorials com dels d'empresa) i, si escau, complements salarials tradicionals com els d'antiguitat, nocturnitat o hores extraordinàries (aproximadament un 90% dels convenis de sector i d'empresa de la CAIB, inclouen algun d'aquests plusos). També són freqüents altres complements igualment tradicionals que responen a la naturalesa de l'activitat, com el plus de transport de mercaderies perilloses o altres plusos similars, característics de l'àmbit d'activitat en què es presten els serveis, inclosos en aproximadament el 35% dels nostres convenis de sector i el 20% dels d'empresa. D'altra banda, al voltant del 25% dels nostres convenis d'empresa dissenyen plusos vinculats al lloc o a les funcions que retribueixen una major disponibilitat del treballador en el compliment de la seva prestació, per exemple, els plusos de localització, de dedicació especial, de disponibilitat o de compensació de permutes. Al costat d'aquest tipus de complements, al voltant del 17% i del 10% dels convenis d'àmbit empresarial i sectorial respectivament fomenten mitjançant els corresponents plusos la productivitat del treballador i/o la productivitat global de l'empresa.

Amb caràcter particular, altres dos continguts usuals de la nostra negociació col·lectiva concerneixen al plus d'antiguitat i a la desvinculació salarial. Respecte del primer, l'alternativa més comuna, present en una mica més del 25% dels convenis col·lectius de sector i en el 55% dels convenis d'àmbit empresarial, consisteix a dissenyar un sistema genèric o únic per retribuir l'antiguitat de tots els treballadors, sens perjudici òbviament que la quantia resulti variable segons els anys de servei. Amb caràcter menys freqüent, un 20% dels nostres convenis de sector i una mostra pràcticament residual dels d'empresa (2%) opta per mantenir el plus d'antiguitat com a condició *ad personam*, en congela, si escau, la quantia, i deixa de reconèixer el plus als treballadors de nova contractació. En la mateixa línia d'excepcionalitat, al voltant d'un 6% dels convenis de sector regulen mecanismes per absorbir la millora gaudida a títol individual en concepte d'antiguitat mitjançant un plus substitutori que es reconeix a tots els treballadors; un altre 6%, aproximadament, dels convenis de sector i un 4% dels d'empresa mantenen la millora com a condició *ad personam* i reconeixen un sistema diferent per retribuir l'antiguitat als treballadors objecte de contractació des d'una data determinada; mentre que un 3% dels nostres convenis sectorials estableixen regles per retribuir l'antiguitat, que difereixen segons la data d'ingrés en l'empresa.

Quant a la clàusula de desvinculació, a prop del 80% dels convenis de sector exigeixen a

les empreses incloses en el seu àmbit d'aplicació pressupòsits habilitants dràstics per poder activar la clàusula del conveni sectorial que regula la desvinculació del règim salarial previst, pressupòsits que usualment són coincidents amb escenaris de pèrdues empresarials durant els dos darrers anys o ETS que afectin el 20% de la plantilla. La resta dels nostres convenis col·lectius sectorials o simplement estableixen que la situació econòmica de l'empresa requereixi la desvinculació i deixen l'assumpte a la lliure apreciació de l'empresa i els representants dels treballadors, o no s'ocupen d'aquest assumpte i el remeten, per tant, de forma implícita al pacte entre l'empresa i els representants dels treballadors.

Finalment, l'increment salarial mitjà ponderat pactat en els diferents convenis sectorials de les Illes Balears ha estat l'any 2009 de l'1,57%, dada que s'inclou en el quadre A II-32, percentatge que per comparació a Espanya respon a una estructura productiva distinta.

En el quadre A II-34 s'observa com la mitjana del cost salarial per al conjunt nacional durant l'any 2009 se situà en 1.857,98 euros per treballador i mes. Per a les Illes Balears, el salari mitjà del 2009 s'ha situat en 1.751,89 euros, amb una diferència de gairebé 107 euros respecte del total d'Espanya.[56] En relació amb l'any 2008, l'increment salarial que ha registrat el conjunt d'Espanya és del 5,40%. Les Illes Balears presenten un increment relatiu inferior per comparació a la mitjana estatal, concretament d'un 5,28%. (Vegeu el quadre A II-34 i el gràfic A II-27.)

c) Temps de feina

A més d'ocupar-se de la jornada màxima, la negociació col·lectiva balear també inclou la distribució de les hores de feina. Al voltant del 20% dels convenis sectorials i del 30% dels d'empresa confirmen el model legal de distribució regular mitjançant jornades diàries d'entre 7 i 9 hores i setmanes laborals d'entre 35 i 40 hores. D'altra banda, entre un 23% dels convenis de sector i un 11% dels d'empresa programen distints règims distributius, per exemple, jornades setmanals de 45 hores, jornades ordinàries mensuals, trimestrals o fins i tot anuals, o jornades diàries d'entre 10 i 12 hores. Una tendència seguida en pocs sectors (6%) i algunes vegades més en la negociació empresarial (25%) consisteix a preveure un marc general de distribució regular del temps de feina però incloent-hi mesures particulars de flexibilitat aplicables únicament a determinats treballadors o categories de treballadors (per exemple, jornades màximes diàries de 9 hores, excepte per al personal de conducció, que té jornades ordinàries de 160 hores mensuals, o jornades distintes de la del conveni per a treballadors de nova contractació), o dirigides a satisfer necessitats específiques (com l'obligació d'acabar el servei periodístic o la introducció de nous torns en període estival). Altres formes d'agilitar la gestió empresarial del temps de feina són preveure la possibilitat d'acumular el descans setmanal en períodes de catorze dies o pactar descansos reduïts (10 hores) entre jornades, la qual cosa s'estableix en un 16% dels convenis de sector aproximadament. També deixen oberta la possibilitat d'executar una distribució irre-

56. D'acord amb la major especialització que tenen en activitats de serveis i turisme.

gular o una altra distribució diferent de la prevista el 20% dels convenis de sector, que remeten a allò que es pacti en àmbits inferiors al sectorial; l'11% dels d'empresa remet al pacte empresa i representants dels treballadors, i el 16% remet a l'acord empresa i treballador o a la pura decisió de l'empresa.

Un altre mecanisme per gestionar el temps de feina són les hores extraordinàries. El 20% dels convenis sectorials de la CAIB i al voltant del 12% dels d'empresa ometen qualsevol referència a aquest aspectes. En la mateixa línia, una mica més del 25% dels convenis sectorials i del 16% dels d'empresa declaren que la tendència és suprimir aquesta figura, però preveuen l'obligació d'executar aquestes hores per diversos motius, com ara canvis de torn, absències imprevistes o puntes de demanda. Són, en aquest sentit, excepcionals els convenis sectorials (3%) i d'empresa (2,5%) que estableixen la prohibició de fer aquest tipus d'hores, llevat de casos de força major. D'altra banda, la preferència legal per la naturalesa voluntària d'aquestes hores es confirma poques vegades de forma expressa en els convenis de sector (10%) i alguna més en els d'empresa (12%). Allò usual, per contra, és preveure expressament o implícitament l'obligació de fer aquestes hores davant la petició de l'empresa. En aquest sentit trobam percentatges entorn del 14% dels nostres convenis de sector i del 27% dels d'àmbit empresarial. Quant a la forma de remuneració d'aquestes hores, la llei introdueix com a sistema prevalent la compensació amb descans, encara que aproximadament el 20% dels convenis de sector i el 31% dels d'empresa preveuen el pagament en metàl·lic, atribueixen a l'empresa la facultat d'escollir entre compensar o retribuir o preveuen ambdós sistemes i deixen oberta la qüestió sobre a qui correspon decidir. Finalment, devers el 20% dels convenis sectorials i el 30% dels empresarials opten per compensar amb descansos o per remetre la decisió a l'acord amb l'empresa o, si escau, al treballador mateix.

A les Illes Balears, per fixar la jornada ordinària s'usa indistintament el mòdul setmanal i l'anual i, a vegades, tots dos en un mateix conveni. Concretament, el 23,45% del total de convenis d'empresa estableix la jornada màxima en termes setmanals; el 7,37% ho fa en termes anuals, i 13,40% restant utilitza el mòdul setmanal i l'anual. La jornada anual mitjana pactada s'ha fixat en 1.673,49 hores, i la jornada mitjana en còmput setmanal, en 39,50 hores.

d) Formació professional

Percentatges propers al 35% dels nostres convenis de sector (encara que en un 3% dels casos hi ha articulació amb el conveni nacional corresponent) i al 30% dels d'empresa o bé ometen qualsevol tractament de la problemàtica relativa a la formació dels treballadors ocupats, o bé únicament inclouen una clàusula relativa als beneficis de la formació o a l'adhesió del conveni als acords nacionals de formació contínua, avui substituïts pel Reial decret 395/2007. Entre els convenis que inclouen aquest aspecte, un 5% dels d'empresa comprometen un determinat percentatge de la massa salarial a accions formatives, per exemple, el 0,5% de la massa salarial d'empresa i treballador. És poc usual en els convenis d'empresa (13% aproximadament) i una mica més en els de sector (23%) declarar aplicables els drets de

l'article 23 de l'Estatut dels treballadors, que no ho són per si sols, i si escau preveure la constitució d'una comissió de formació, o similar, o dotar la comissió paritària del conveni de funcions sobre aquesta matèria. Pel que fa als drets legals, al voltant d'un 8% dels convenis d'empresa es limiten a reconèixer altres drets com a preferents per triar torn de vacances o per adaptar aquest període, o una reducció de la jornada diària durant alguns mesos previs al període d'exàmens o excedències. Una altra pràctica convencional similar es refereix al compromís de l'empresa (8%) o les empreses del sector (3%) d'estimular la formació facilitant als treballadors l'assistència a cursos, assumint el cost de la formació i/o garantint el salari quan l'assistència sigui obligatòria i fora de les hores de feina. De forma semblant, un 4% dels convenis d'àmbit empresarial simplement delimita el caràcter voluntari o obligatori de l'acció formativa segons si la proposa o no l'empresa i dins de l'horari o fora.

Les previsions convencionals que s'acaben d'esmentar a vegades es complementen, sectorialment i a escala d'empresa, atribuint al treballador el dret a gaudir d'un crèdit horari per assistir a cursos formatius, en general per iniciativa del treballador, no de l'empresa. Això no obstant, un 3% dels convenis de sector reconeix el crèdit de forma subsidiària, per exemple, si l'empresa incompleix l'obligació convencional de gestionar davant la fundació tripartida per a la formació en l'ocupació la formació necessària. Els crèdits, d'altra banda, varien segons els casos i el tipus de formació, i oscil·len, amb caràcter general, entre 10 i 40 hores anuals (10% dels convenis de sector i 6,5% dels d'empresa aproximadament) o 10 hores al mes (2,5% dels convenis d'empresa). Amb el mateix caràcter excepcional, el 3% dels nostres convenis d'empresa destina una suma global d'hores, per exemple, 1.400 anuals, a la formació professional del conjunt dels seus treballadors. Finalment, al voltant del 14% dels convenis d'empresa desenvolupa regulacions de conjunt que dissenyen accions formatives amb règims jurídics particularment detallats, sovint consistents en tres tipus d'accions: a) cursos de reciclatge professional, obligatoris i dins la jornada; b) cursos de perfeccionament professional, voluntaris i dins la jornada –amb obligació de recuperar 30 minuts per hora de formació– o fora de la jornada –amb reconeixement d'un dia de permís per cada 14 hores de formació–; i c) cursos de perfeccionament en matèries alienes a la feina, voluntaris, fora de jornada i sense compensació per al treballador.

e) Conciliació laboral i familiar

Cap conveni balear incorpora capítols específicament dedicats a la conciliació. Normalment, es tracta aquesta qüestió, de forma expressa o implícita, incidint en la normativa sobre temps de feina, vacances, permisos i suspensions. Pel que fa al temps de feina, al voltant de l'11% dels convenis d'empresa reconeixen al treballador drets directament eficaços, com la possibilitat d'endarrerir l'hora d'entrada o d'avançar la de sortida, amb recuperació del temps, o el dret a disposar de dues hores de l'horari fix per motius relacionats amb la conciliació de la vida familiar i laboral. El mateix percentatge de convenis d'empresa, aproximadament, i una mostra excepcional dels de sector (3%) reconeixen altres drets més difusos, com la possibilitat que els treballadors intercanviïn torns, subjecta a disponi-

bilitats del servei; el compromís de l'empresa a facilitar l'adaptació dels horaris individuals dels treballadors mentre sigui possible; la declaració com a prioritària de l'opció per a treballadors voluntaris d'executar mesures de flexibilitat horària en benefici de l'empresa; el condicionament de la iniciativa de gestió empresarial en matèria de temps de feina, per exemple, establint un preavís per utilitzar hores flexibles, o el dret del treballador a conèixer el seu horari amb antelació. El règim de descans setmanal també sol considerar implícitament aquesta qüestió de la conciliació. En aquest sentit, a prop del 7% dels convenis d'empresa reconeix el dret a descansar en cap de setmana o, almenys, en diumenge, llevat de, si escau, determinades categories de treballadors. Altres vegades el dret a descansar en cap de setmana queda reduït a una simple preferència, i d'altres, i aquí també hi ha convenis sectorials, es disposen règims rotatoris de descans en cap de setmana o es recull el dret a no treballar més de diversos diumenges consecutius (10% aproximadament dels convenis de sector i 20% dels d'empresa).

Quant a les vacances, entorn d'un 10% dels nostres convenis sectorials i un 12% dels d'àmbit empresarial atribueixen o reconeixen preferències per triar torn al treballador amb responsabilitats familiars, de vegades prioritzant-les (per exemple, primer trien torn els treballadors amb fills malalts crònics i després els que tinguin fills en edat escolar). Bastant menys freqüent, en aquesta línia, resulta reconèixer el dret o, si escau, la preferència dels treballadors de la mateixa empresa cònjuges o parelles de fet a fer simultànies les seves vacances (3% aproximadament dels convenis sectorials i 2,5% dels d'àmbit empresarial). D'altra banda, la possibilitat legal d'ajornar el gaudi de les vacances en cas d'incapacitat temporal per maternitat s'acompanya en bastants de convenis de sector (al voltant del 25%) i d'empresa (prop del 30%) d'aquesta mateixa possibilitat per baixa per incapacitat temporal coincident amb el període de vacances o, de manera més limitada, només quan la baixa compleixi determinades característiques, per exemple, estar originada per una contingència professional, exigir hospitalització o perllongar-la durant més de 10 dies consecutius.

Pel que fa als permisos, les suspensions i les excedències, aproximadament la meitat dels nostres convenis tant sectorials com d'empresa estableixen un augment de la durada dels permisos de l'article 37.3 de l'Estatut dels treballadors o en reconeixen d'altres que estan vinculats a motius familiars, com un dia per bateig o comunió de fill o germà, per registrar-se com a parella estable o per matrimoni d'algun pare, o una setmana de permís quan es formalitza la condició de parella estable. Entre les causes familiars, un lloc destacat l'ocupen la maternitat i d'altres de relacionades. Això no obstant, atès que la llei configura en aquest punt diverses jornades reduïdes, suspensions i excedències, una tendència convencional profundament arrelada, a escala sectorial i també d'empresa, és repetir els termes legals o, amb idèntic sentit perquè els drets legals són directament eficaços, ometre referències a aquest assumpte. D'altra banda, a prop d'un 15% tant dels convenis sectorials com dels d'empresa milloren el règim legal de les pauses per lactància i possibiliten acumular-les al permís de maternitat, de manera que se n'amplia

la durada, o augmenten l'edat del bebè lactant de 9 a 10 o 12 mesos. El mateix succeeix amb el permís legal per a exàmens prenatals i amb la guarda legal o cura de fills o familiars. Respecte del primer, únicament entorn del 3% dels convenis d'empresa estén el permís a la parella de la treballadora o a altres circumstàncies, com la pràctica de tècniques de reproducció assistida. Respecte de la guarda legal, al voltant d'un 15% de convenis d'empresa reconeix al treballador drets diversos, com la preferència per gaudir de jornada continuada o per triar torn i horari; l'augment de 8 a 10 o 12 anys de l'edat del fill a càrrec exigida per gaudir de la jornada reduïda legal; la retribució de part d'aquesta jornada reduïda; llicències particulars, per exemple, per assistir a cursos d'orientació pedagògica, o l'augment del temps legal d'excedència, l'ampliació del període de reserva del lloc de feina o l'extensió d'aquesta reserva també al personal subjecte a contractes de durada determinada.

2.2. Conflictivitat laboral i resolució de conflictes

L'anàlisi de l'estat de la conflictivitat laboral a la CAIB durant el 2009 pot fer-se distingint entre la judicial i l'extrajudicial.

2.2.1. Conflictivitat judicial

D'acord amb la informació subministrada pel Ministeri de Treball i Immigració, el total d'assumptes judicials de caire laboral resolts a les Balears durant el 2009 varen ser 5.622, durant el 2008 varen ser 4.951. (Vegeu el quadre A II-35.)

D'aquest total, 20 assumptes varen correspondre a conflictes col·lectius (17 durant el 2008) i altres 4.525 a conflictes individuals (3.831 durant el 2008). Els conflictes individuals, al seu torn, es varen plantejar amb motiu de reclamacions en matèria d'acomiadaments i altres reclamacions derivades del contracte de treball. Les primeres varen donar lloc a 4.525 pronunciaments judicials (3.831 el 2008). Les altres reclamacions derivades del contracte de treball varen ser 1.961 reclamacions de quantitat (1.649 durant el 2008) i 568 reclamacions d'altra índole (704 durant el 2008). D'altra banda, tots aquests assumptes judicials varen representar una mitjana de 24.133 euros anualment reconeguts a cada treballador reclamant. (Vegeu el quadre A II-36.)

Els plets per acomiadament varen ser els predominants a la Comunitat Autònoma durant el 2009. D'aquests, 666 varen acabar amb una sentència favorable al treballador (515 el 2008); 36 varen ser parcialment favorables (48 el 2008) i 202 desfavorables (169 el 2008). Quant a la forma d'acabament d'aquests processos, 569 ho va fer per mitjà d'un acte de conciliació (416 el 2008), 481 per desistiment del treballador (281 el 2008) i la resta de forma diferent. (Vegeu el quadre A II-37.)

Tots aquests plets varen suposar el reconeixement d'una mitjana de 10.778 euros per treballador. D'altra banda, segons la informació que figura en la base de dades West Law Social,[57] la Sala Social del Tribunal

57. Vegeu, Thomson Reuters, www.westlaw.es.

Superior de Justícia de les Illes Balears va dictar durant l'any 2009 un total de 565 sentències. Al voltant del 56% fou en processos sobre Seguretat Social, i el percentatge restant va versar sobre qüestions relatives a les relacions individuals i col·lectives de feina. La temàtica estrella en el camp de la Seguretat Social es refereix a la protecció per incapacitat permanent, amb aproximadament el 57% de les sentències, seguida de la incapacitat temporal i altres qüestions referides a la protecció per accidents de treball i a malalties professionals, inclòs el recàrrec de prestacions, amb al voltant del 14% i del 9% respectivament de les sentències emeses. Altres assumptes tractats amb certa freqüència pel Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears en el camp de la Seguretat Social varen ser els relatius a jubilació, amb al voltant del 5% de les sentències, millores voluntàries i acció assistencial (4%) i mort i supervivència (4%). Amb caràcter residual, hi ha pronunciaments relatius a la dinàmica genèrica de la protecció contributiva i no contributiva, la protecció per atur i l'acció protectora dels treballadors autònoms (4%), així com l'assistència sanitària, els actes d'enquadrament i la protecció vinculada a la maternitat (1%).

Fora del camp de la Seguretat Social, la majoria de sentències va ventilar qüestions relatives a la relació individual de treball. Únicament entorn d'un 2% va tenir per objecte aspectes de la relació col·lectiva, com la vaga, els drets i els deures dels representants dels treballadors, la dinàmica de la negociació col·lectiva o el règim jurídic de les faltes i les sancions laborals. La problemàtica dominant, de llarg, en la relació individual de treball, amb aproximadament el 28% de les sentències, és la relativa als acomiadaments disciplinaris, i en menor mesura l'econòmica, tant individual com col·lectiva. Altres assumptes recurrents concerneixen als litigis en matèria salarial i a les reclamacions de quantitat consegüents (17%), a més d'altres casos com la delimitació del camp d'aplicació de la norma laboral, el règim jurídic de la contractació de durada determinada, la problemàtica conjunta de la classificació professional, el temps de feina, les modificacions substancials, les vacances i les excedències, les extincions contractuals diferents dels acomiadaments i les garanties per canvi d'empresari; altres manifestacions de descentra- lització de l'activitat productiva o aspectes laborals del personal de les administracions públiques tenen cadascuna entre el 6% i el 9% de les sentències. Per sota d'aquests marges, l'estatut jurídic del treballador fix discontinu, l'eficàcia en l'empresa dels drets fonamentals, inclosa la llibertat sindical, així com el règim del contracte a temps parcial, han estat qüestions que han ocupat cadascuna aproximadament entorn de l'1% i el 4% de les sentències.

2.2.2. Conflictivitat extrajudicial

Per obtenir una visió tan aproximada com sigui possible de la realitat, l'examen de l'estat de la conflictivitat laboral extrajudicial a la CAIB s'ha de fer a dos nivells. D'una banda, atenent la fenomenologia que envolta els assumptes resolts pel TAMIB,[58] òrgan que el 2005 va substituir a la Comunitat Autònoma el Servei de Mediació, Arbitratge i Conciliació Estatal (SMAC) i que actualment constitueix la seu de la comissió paritària de quinze convenis col·lectius sectorials de la

58. Es va crear per iniciativa de la CAEB, UGT i CCOO.

CAIB, ja que al llarg del 2009 es varen sumar als que ja hi havia els convenis col·lectius del transport discrecional i regular de viatgers, ambulàncies, despatxos d'advocats i el de la construcció. D'altra banda, exposant les característiques de la conflictivitat inherent a, o que es manifesta amb, el recurs a vagues i amb les mesures empresarials de reorganització productiva.

2.2.2.1. L'activitat del TAMIB

Pel que fa a l'activitat desenvolupada pel TAMIB, els 9.377 expedients individuals tramitats durant el 2008 varen ascendir a 10.723 el 2009, mentre que els 72 expedients col·lectius del 2008 es varen reduir a 60. Durant el 2009 també s'han dut a terme dos arbitratges. (Vegeu el quadre A II-38.)

De tots aquests expedients, 4.837 varen tractar extincions contractuals i 4.543 reclamacions de quantitat, cosa que significa un augment del 16% i del 15% respectivament sobre els expedients de la mateixa naturalesa gestionats durant el 2008. El 86% dels expedients extintius es varen referir a reclamacions per acomiadaments, el 10% a extincions per causes objectives i el 4% restant a extincions per voluntat del treballador basada en incompliments empresarials. A més, el 15% de les reclamacions de quantitat va ascendir a més de 5.000 euros cadascuna, el 71% varen ser d'entre 1.000 i 5.000 euros i el 14% restant va ascendir a 1.000 euros com a màxim per reclamació. Quant als conflictes col·lectius, el 28,3% dels gestionats en el TAMIB varen tractar conflictes que es varen acompanyar de l'anunci de l'exercici del dret de vaga.

En el gràfic A II-28 i el quadre A II-39 consten el desglossament d'expedients col·lectius per sectors afectats i el desglossament d'expedients tramitats segons el nivell d'acord assolit.

Per illes, els procediments de mediació a Mallorca han estat 8.787, el 13,08% més que el 2008, en què s'havien tramitat 7.770 expedients. Del total d'expedients, s'han tramitat de manera efectiva (amb acord o sense) 5.426 sol·licituds (el 61,75%), i no han tingut tramitació efectiva (intentat sense efecte, desistiment o arxivament) 3.361 (és a dir, el 38,25%). Una anàlisi dels expedients efectivament tramitats segons el resultat de l'activitat de conciliació/mediació ens mostra que el 45,63% s'ha resolt amb acord i el 53,08% ha acabat sense acord. Del total d'expedients, 8.664 són conflictes individuals, 70 són conflictes plurals i 53 són col·lectius. (Vegeu el gràfic A II-29.)

A Menorca s'han dut a terme 866 procediments de mediació, un 51,40% més que el 2008, en què s'havien tramitat 572 expedients. Del total d'expedients, s'han tramitat de manera efectiva (amb acord o sense) 526 sol·licituds (el 60,73%), i no han tingut tramitació efectiva (intentat sense efecte o arxivament) 340 (és a dir, el 39,26%). Una anàlisi dels expedients efectivament tramitats, segons el resultat de l'activitat de conciliació/mediació, ens mostra que el 40,11% es va resoldre amb acord i el 58,88% acabà sense acord. Dels 866 expedients oberts a Menorca, 864 corresponen a conflictes individuals i 2 a qüestions col·lectives. (Vegeu el gràfic A II-30.)

En el cas d'Eivissa i Formentera, es tramitaren 1.130 expedients, xifra que representa un increment del 2,07% respecte de l'activitat duta a terme l'any 2008, en què es va arribar a la xifra de 1.107 expedients. Del total d'expedients, s'han tramitat de manera efectiva (amb acord o sense) 662 sol·licituds (el 58,58%), i no han tingut tramitació efectiva (intentat sense efecte o arxivament) 468 (és a dir, el 41,41%). Una anàlisi dels expedients efectivament tramitats segons el resultat de l'activitat de conciliació/mediació ens mostra que el 31,57% es va resoldre amb acord i el 68,43% acabà sense acord. Del total d'expedients oberts a Eivissa, 1.125 corresponen a conflictes individuals i 5 a qüestions col·lectives. (Vegeu el gràfic A II-31.)

2.2.2.2. Dinàmica de vagues i expedients empresarials de reorganització productiva

Quant a la dinàmica del dret de vaga a la CAIB, durant el 2009 se'n varen plantejar cinc, totes d'àmbit nacional i per motius estrictament laborals; una derivava específicament del procés de negociació col·lectiva. (Vegeu els quadres A II-40 i A II-41.)

D'acord amb el quadre A II-40, els centres de treball convocats varen ser cinc, que sumaven una plantilla de 2.045 treballadors. D'aquests centres, s'hi varen implicar tres, amb una plantilla total de 632 treballadors. Al seu torn, els treballadors participants varen ser 208 i varen sumar un total de 34 jornades no treballades. Els tres centres implicats estaven coberts amb un conveni d'empresa propi, un d'interprovincial i altres dos d'autonòmics. Finalment, 203 dels 208 treballadors implicats en aquestes vagues desenvolupaven la seva activitat en el sector de serveis (201 en activitats d'emmagatzematge i annexes al transport i altres 2 en activitats relatives als serveis d'informació), mentre que els cinc treballadors restants prestaven serveis en la indústria de l'alimentació. (Vegeu el quadre A II-42.)

Pel que fa a la conflictivitat laboral quant a recurs empresarial a expedients de reorganització productiva, el quadre A II-43 posa de manifest que els expedients de regulació d'ocupació autoritzats a les Balears durant el 2009 varen ser 170 (79 durant el 2008). Aquests expedients varen afectar 144 empreses i 1.943 treballadors, enfront de 61 empreses i 826 treballadors durant el 2008. D'acord amb el quadre A II-44, de tots els treballadors afectats per un expedient de regulació d'ocupació durant el 2009, 663 ho van ser per expedients de regulació d'ocupació extintius (457 el 2008), 1.147 per expedients de regulació d'ocupació suspensius (336 el 2008) i 133 per processos de reducció de jornada (33 el 2008).

Finalment, en el quadre A II-45 hi figura que, derivats d'aquests processos de reestructuració empresarial, els dies de suspensió d'ocupació generats a la CAIB durant el 2009 varen ser, en milers, 127,7 (34,2 el 2008), cosa que equival a 111 dies per treballador, enfront dels 102 del 2008; es generen, novament en milers, 81,10 hores de reducció enfront de les 5,4 del 2008, equivalents a 609 hores per treballador, enfront de les 164 del 2008.

2.3. Absentisme laboral

La tasca de documentar estadísticament el fenomen de l'absentisme no és fàcil, principalment perquè resulta inexcusable adoptar un concepte que no ofereixi marge a l'equivocació. Per aquest motiu, les poques fonts estadístiques oficials disponibles només en permeten una aproximació parcial. Aquestes fonts són l'enquesta trimestral de cost laboral de l'INE[59] (quadre A II-46) i els diversos annexos de l'enquesta de conjuntura laboral del MTIN, que presenten, respectivament, les hores no treballades per treballador segons la causa (quadre A II-47) i segons la causa i la grandària del centre (quadre A II-48.)

Aquestes fonts i la metodologia utilitzada confirmen que el concepte d'absentisme laboral pot ser interpretat en sentit ampli, en sentit estricte i també de forma mixta o intermèdia.[60] Segons la primera interpretació, integra tota absència a la feina en un determinat període, amb independència de la justificació. Des del punt de vista restrictiu, absentisme equival només a les faltes d'assistència que no tenen justificació raonable. Segons la noció intermèdia, noció per la qual aposta en termes generals l'article 52 *d*) de la Llei de l'Estatut dels treballadors, l'absentisme es refereix a les faltes d'assistència al treball injustificades i també a determinades absències en línia en principi qualificables com a justificades però que sovint, en la pràctica, amaguen la intenció del treballador d'eludir les conseqüències negatives del que no deixa de ser una inassistència injustificada o sense causa raonable.

Les dificultats per analitzar l'absentisme laboral deriven de la necessitat d'adoptar un plantejament conceptual clar. En tot cas, sembla que el més raonable a efecte metodològic és cenyir el concepte al seu significat tècnic jurídic, que emfatitza la justificació eventual de l'incompliment del treballador del seu deure d'anar a la feina i posar-se a disposició de l'empresari. Igualment important, en aquesta línia, és delimitar allò que amb propietat constitueix absentisme laboral de certes formes d'absentisme impropi o «absentisme», fenòmens que sorgeixen per les facilitats que ofereixen les TIC al treballador d'absentar-se virtualment de la feina i incomplir la seva obligació laboral de posada a disposició, però que queda físicament en els límits de l'empresa.[61]

D'altra banda, no sembla dubtós que les característiques del teixit productiu de les Illes Balears justificarien sobradament una anàlisi monogràfica i rigorosa sobre la problemàtica de l'absentisme laboral i la incidència que té en la productivitat i la competitivitat de les nostres empreses i organitzacions productives. Això no obstant, la manca de fonts estadístiques constitueix un obstacle seriós. L'analista, en efecte, no disposa més que dels annexos de l'enquesta de conjuntura laboral del MTIN, en què s'informa sobre les hores no fetes per treballador i comunitat autònoma (quadre

59. Estadística que ofereix en l'apartat dedicat a la jornada laboral resultats estatals i per comunitats autònomes relatius al total d'hores (pactades, efectives i no treballades) per treballador i mes, distingint si es tracta de treballadors a temps complet o a temps parcial.

60. Vid. S. González Ortega: *Absentismo y despido del trabajador*, Pamplona, 1983.

61. Vid. J. Luján Alcaraz: «Absentismo», *Aranzadi Social*, número 7/2008.

A II-49); hores no fetes per treballador per vacances i festius i per comunitat autònoma (quadre A II-50), i hores no fetes per treballador per causes ocasionals (incapacitat temporal i maternitat, permisos remunerats, expedients de regulació d'ocupació, conflictivitat laboral, representació sindical, absentisme no justificat, formació i altres motius) per comunitat autònoma (quadre A II-51)[62].

3. La seguretat i la prevenció de riscs laborals

Durant l'any 2009 continua l'aplicació i la vigència, prevista fins al 2011, del Pla de Seguretat i Ambient Laboral de les Illes Balears, que amplia i reforça el Pla de Xoc contra la Sinistralitat Laboral iniciat el 2007, instrument que té com a objectiu establir el marc general de les polítiques de prevenció de riscs laborals a curt i, sobretot, a mitjà i llarg termini, amb un període de vigència fins al 2012 i una revisió prevista per a l'any 2010. Aquest Pla ja ha permès una reducció important dels índexs de sinistralitat a les Illes Balears. (Vegeu l'apartat 3.2. La sinistralitat laboral.)

El Pla de Seguretat i Ambient Laboral de les Illes Balears disposa d'un pressupost total de 17.776.708 euros i un total de 36 tècnics en prevenció de riscs laborals de la Conselleria de Treball i Formació per executar-lo. El principal objectiu és prevenir i disminuir la incidència dels accidents mortals o que causin invalidesa permanent.

Pel que fa a l'activitat de la Direcció General de Salut Laboral (DGSL), exerceix les funcions relatives a la gestió de la política de seguretat i salut laboral a les Illes Balears –incloses l'execució i la promoció de totes les mesures necessàries per augmentar el nivell de seguretat i de salut dels treballadors en la seva activitat laboral– i a la instrucció d'expedients sancionadors per infracció de la normativa de prevenció de riscs laborals.

La Conselleria de Treball i Formació, en aplicació d'aquest Pla de Xoc contra la Sinistralitat Laboral a les Illes Balears, ha dut a terme diferents accions de formació i sensibilització durant el 2009, entre les quals destaquen: formació a immigrants a Menorca, Eivissa i Formentera en el sector de l'hoteleria; curs sobre ergonomia forense, i jornades de formació en prevenció de riscs laborals en el sector de la construcció destinades a inspectors de treball i Seguretat Social.

A més del seguiment de les empreses amb alts índexs de sinistralitat (inclosa l'Adminis- tració pública), s'han investigat tots els accidents greus, molt greus i mortals i s'ha dut a terme una campanya massiva per investigar els accidents laborals lleus.

Durant l'any 2009 s'ha mantingut la col·laboració amb l'Administració de justícia per perseguir totes les actuacions que podien ser constitutives de delictes contra la seguretat i salut laboral, i per comprovar-les arran de les actuacions inspectores, amb reunions semestrals i amb un increment en l'emissió d'informes sol·licitats

62. El lector pot ampliar la informació en relació amb les incapacitats temporals en l'apartat 3.3.2.1. «Referència especial a la despesa per incapacitat temporal (IT)» del capítol III.

per part de la Fiscalia. De fet, la Fiscalia del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears i la Direcció Territorial de la Inspecció de Treball i Seguretat Social han signat un protocol per reduir la sinistralitat laboral mitjançant la coordinació de les accions de les diferents administracions públiques en matèria de protecció de la seguretat i la salut laboral.

L'opció de fer una campanya es pot basar en la importància econòmica i social que pot tenir un sector a les Illes Balears, en l'índex de sinistralitat o en el fet que un determinat sector o activitat presenta accidents o malalties d'una gravetat especial, o també en l'increment del nombre d'accidents. Per dur a terme les campanyes, és essencial l'ajuda tècnica i l'assessorament que reben els inspectors de treball dels equips tècnics en prevenció de la Conselleria de Treball i Formació.

Durant l'any 2009, la Inspecció de Treball i Seguretat Social ha fet un total de 15.527 actuacions, 1.517 actuacions més que l'any 2008, en què es varen registrar un total de 14.010 actuacions. Del total registrat el 2009, 5.562 actuacions corresponen a l'activitat dels inspectors de l'Àrea de Treball i Salut Laboral (UEASL), amb una disminució en termes absoluts de 3.483 actuacions respecte de l'any 2008. Destaca un any més la reducció del nombre d'infraccions en relació amb l'any anterior (39,12%), ja que durant l'any 2009 es registren un total de 470 infraccions, davant les 772 infraccions que es registraren durant l'any 2008. (Vegeu el quadre A II-52.)

Quant a l'activitat de les mútues com a serveis de prevenció, com que no està desglossada per comunitats autònomes, oferim una mostra àmplia de part de les MATMPSS amb implantació a les Illes Balears que pretén aportar una imatge clara de la gran importància de l'activitat preventiva que desenvolupen en les diferents disciplines (seguretat a la feina, higiene industrial, ergo- nomia i psicosociologia aplicada). Per assumir aquestes tasques en prevenció de riscs laborals, les mútues han segregat els serveis de prevenció aliens mitjançant la creació de societats mercantils, amb la finalitat que aquestes activitats no tinguin repercussió en les quotes públiques. (Vegeu el quadre A II-53.)

3.1. La negociació col·lectiva i la prevenció de riscs laborals

En aquest punt concret analitzam el tractament de la prevenció de riscs laborals en els convenis col·lectius de les nostres illes.[63] La matèria, com ja s'ha dit en el marc del CES,[64] s'ha de valorar tenint en compte el canvi important que experimenta la normativa de prevenció de riscs laborals arran de la Llei 31/1995, de 8 de novembre, de prevenció de riscs laborals, i de les reformes posteriors que s'hi han introduït, a més de l'ampli desplegament reglamentari. L'article 1 d'aquesta Llei determina que en-

63. La font per obtenir les dades són els convenis col·lectius integrats en els quadres II-37 i II-38.

64. Vegeu: *La negociació col·lectiva a les Illes Balears. Informe. Estudi tècnic,* publicat pel Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, que conté l'estudi que elaborà C. Riera Vayreda (Palma, 2004).

tre les fonts del dret de prevenció es troben els conve-nis col·lectius, als quals l'article 2.2 encomana la tasca de desplegar i millorar el contingut legal.

Pel que fa a la negociació col·lectiva sectorial, els dos àmbits de més atenció en la matèria són l'ordenació de determinades comissions sectorials de seguretat i salut i la protecció de la salut. Concretament, el 67% dels convenis col·lectius sectorials vigents a les Illes Balears durant el 2008 regulen la participació dels treballadors mitjançant la presència dels delegats de prevenció i també la creació de comissions o comitès de seguretat i salut laboral.

Amb referència a la protecció de la salut, és una matèria considerada en el 98,9% dels convenis sectorials. El 66% dels convenis preveuen la revisió o el reconeixement mèdic com a mesura que s'ha d'adoptar per a la vigilància de la salut, sense entrar en la vigilància específica davant determinats riscs del treball. El 39,2% estableix, com a normes generals, obligacions i deures en matèria de prevenció de riscs laborals, l'adopció de mesures de salut laboral amb relació a l'avaluació dels riscs, l'organització i la planificació de la prevenció, la formació i la informació dels treballadors, l'atenció al personal i el control de les condicions de feina. El 88,3% regula, en matèria de salut laboral, el vestuari i la uniformitat (incloent aquest aspecte en la matèria de seguretat i salut laboral), i també els equips de treball i de protecció.

Quant a les clàusules de seguretat i salut pròpies, el 68,1% dels convenis col·lectius sectorials regulen les condicions de treball i la protecció de la seguretat i la salut dels treballadors en la prevenció de riscs laborals.

D'altra banda, el 68,7% dels convenis col·lectius sectorials recullen l'obligació de l'empresa de subscriure una pòlissa o assegurança d'accidents laborals i/o no laborals (segons els casos). El 21,7% dels convenis preveuen un plus o complements per dur a terme determinades feines.

En matèria d'incapacitat temporal, el 93,6% dels convenis regulen complements i indemnitzacions en cas d'incapacitat temporal deguda a un accident de treball i també un plus complementari per malaltia i per accident.

Respecte de la negociació col·lectiva d'àmbit empresarial, cal dir que la major part de convenis col·lectius d'àmbit empresarial regulen, especialment, aspectes com la participació dels treballadors, la salut laboral i la prevenció de riscs laborals, la vigilància de la salut, i les assegurances d'accident de treball. Concretament, el 71% dels convenis d'àmbit empresarial preveuen la presència de delegats de prevenció i de comitès de seguretat i salut. El 92,6% conté regulació en matèria de salut laboral i prevenció: el 83,7% reglamenta el tema del vestuari i la roba de feina; el 77,3% fa referència a les assegurances d'accident, i el 75,6% recull, com a mesura per a la vigilància de la salut, les revisions mèdiques i els serveis de medicina preventiva.

3.2. La sinistralitat laboral

A la nostra comunitat autònoma, durant l'any 2009, es varen produir 16.727 accidents de treball en jornada laboral, la qual

cosa representa, en termes percentuals, una disminució del 31,08% (és a dir, 7.806 accidents menys que durant el 2008). (Vegeu el quadre A II-54.)

A continuació, analitzam l'índex d'incidència dels accidents per comunitats autònomes. El 2009, les Balears, amb un índex d'incidència del 50,61%, ocupa el segon lloc, només superada per la comunitat autònoma d'Astúries (que presenta un índex d'incidència del 50,83%). Així, les Illes Balears presenten un índex d'incidència de 10,3 punts per sobre de la mitjana espanyola. (Vegeu el quadre A II-55.)

Si examinam més detalladament el nombre total d'accidents de treball, observam el següent:

- L'any 2009, s'han produït 16.600 accidents lleus, que representen el 95,65% del total d'accidents laborals a les Illes Balears. L'any 2008 es produïren 24.533 accidents lleus. Per tant, l'any 2009 es pot apreciar una disminució considerable d'aquests accidents, ja que el nombre d'accidents lleus s'ha reduït en 7.754.

- Durant el 2009, s'han produït 119 accidents laborals greus, que representen el 0,7% del total d'accidents. L'any 2008, hi va haver 161 accidents d'aquest tipus, la qual cosa significa una disminució del 26,08%, és a dir, hi ha hagut 42 accidents greus menys.

- Finalment, pel que fa als accidents mortals, se n'han produït vuit,[65] és a dir, un total de deu accidents menys dels que es varen produir el 2008.

L'any 2009, les Illes Balears, com ja és una constant a la nostra comunitat autònoma, tenen un índex d'incidència de la sinistralitat laboral (nombre d'accidents laborals per cada mil treballadors) molt elevat (50,61) per comparació a la resta d'Espanya. Ara bé, respecte del 2008, l'índex d'incidència ha experimentat un descens de 16,67 punts (–24,78%), que s'ha convertit en l'índex més baix des del 1999.[66] (Vegeu el gràfic A II-32.)

Per sectors d'activitat, l'índex d'incidència ha disminuït de forma generalitzada. És destacable el sector de la construcció, en què el nombre total d'accidents s'ha reduït un 41,14% respecte del 2008. A la resta de sectors hi ha un percentatge de disminució similar: 25,30% en el sector de l'agricultura (en total 106 accidents menys que l'any 2008), 24,22% en el sector industrial (que representa, en termes absoluts, 1.405 accidents menys que l'any anterior) i 23,98% en el sector de serveis (3.401 accidents menys que el 2009).

La distribució dels accidents per sectors econòmics mostra una elevada concentració en el sector de serveis, el qual dóna feina pràcticament al 75% dels treballadors registrats a les Balears. Del total d'accidents laborals, el 64,4% tingueren lloc en feines relacionades amb el sector de serveis; el 22,11% es produïren en la construcció; el 11,58%, en la indústria, i, finalment, l'1,87% restant es va produir en el sector agrari. Aquesta distri-

65. Segons la DGSL, dels 12 accidents mortals, 4 s'han produït en el sector de la construcció i 8 en el sector de serveis, i tots a Mallorca.

66. Sèrie estudiada per al període 1999-2009.

bució d'accidents per sector d'activitat es correspon amb la distribució de l'ocupació en la nostra economia, molt terciaritzada, amb un fort pes de la construcció i amb una indústria escassa i un sector agrícola mínim. (Vegeu el quadre A II-56.)

El nombre d'accidents laborals per illes ens indica que s'ha produït, durant l'any 2009, una disminució generalitzada de la sinistralitat a totes les illes, en termes relatius del 28,6% (que representa en termes absoluts 6.711 accidents menys que l'any 2008). En concret, Mallorca registra una davallada del 29,2% (amb 5.559 accidents menys que l'any passat), Menorca del 28,3% (454 accidents menys), Eivissa del 23,4% (que suposa un total de 604 accidents menys que el 2008) i Formentera del 39,3% (33 accidents menys que l'any passat). (Vegeu el quadre A II-57.)

Del total d'accidents (16.727), el 69,29% es varen produir entre el sexe masculí, amb un total d'11.590 accidents, i el 30,71% restant corresponen al sexe femení (amb un total de 5.137 accidents en termes absoluts). Totes les víctimes per accidents mortals durant el 2009 han estat homes, 5 en el sector de serveis, 2 en la construcció i 1 en la indústria; a Mallorca 6 i a Menorca i Formentera un accident a cada illa. Pel que fa als accidents de dones, tots han estat de caràcter lleu llevat de 16 accidents greus que es varen produir a Mallorca. Per sectors d'activitat, el sector de serveis és el que concentra el major nombre d'accidents en ambdós sexes, ja que representen, en el cas dels homes, el 51,24% del total d'accidents (11.590), i el 94,22% en el cas de les dones. (Vegeu els quadres A II-58 i A II-59.).

CAPÍTOL III

Qualitat de vida i estat del benestar

RESUM

A. Nivells de benestar i demografia

A.1. Nivells de benestar

En aquest apartat s'analitza el nivell de benestar econòmic de les llars balears l'any 2007. Els resultats indiquen més capacitat adquisitiva mitjana de les llars balears enfront del conjunt espanyol, amb uns ingressos per adult superiors als de les llars espanyoles, així com una distribució d'aquests més igualitària. Concretament, els ingressos mitjans són d'un 8,5% per sobre de la mitjana espanyola i situen les llars balears en un bloc de regions, juntament amb Navarra, Madrid, Catalunya i el País Basc, clarament distanciat de la resta. Afegida a aquesta major capacitat econòmica, les microdades de l'enquesta de condicions de vida (ECV) mostren que un percentatge inferior de llars balears (el 70,1% enfront del 72,1% de les llars espanyoles) es troben en disposició d'estalviar per satisfer despeses imprevistes. Quant a la distribució de rendes, els indicadors de desigualtat assenyalen una distribució en el cas balear més igualitària que la del conjunt espanyol, amb valors de l'índex de Gini del 0,302 i el 0,328 respectivament. Això no obstant, en coherència amb aquest índex, la utilització d'indicadors amb paràmetres més sensibles a l'aversió a la desigualtat, com ara el d'Atkinson (2), suggereixen una distribució de la renda a les Balears més bona.

A.2. Demografia

Les darreres dades disponibles de població, el padró de l'1 de gener de 2009, eleven fins a 1.095.426 el nombre d'habitants de l'arxipèlag de les Illes Balears. Aquesta xifra implica un creixement de 22.582 persones sobre la població padronal de l'1 de gener de 2008. Aquest augment ha estat significativament menor que el registrat l'any anterior, en què fou superior als 42.000 habitants. Es pot afirmar que la profunda crisi econòmica en què es troben les economies occidentals no ha suposat més que un fre relatiu als potents fluxos immigratoris exteriors, ja que continuen presentant una dinàmica positiva prou clara. Les elevades taxes d'atur a l'Estat espanyol i a les nostres illes i una xifra de persones aturades propera a rècords històrics no han estat factors suficients per aturar el procés immigratori procedent de zones en què tanmateix les condicions de vida i les esperances de futur són clarament pitjors que al nostre país. Es pot parlar del fet que el creixement ha experimentat un alentiment en el ritme expansiu, tot i que continua el cicle demogràfic de creixement, que es perllonga ja durant més d'un decenni i que es fonamenta en la important incorporació anual de residents procedents de l'estranger. El components demogràfics apareixen, un cop més, determinats per la intensitat migratòria. L'augment de població del 2009 suposa una variació relativa del 2,1%. La previsió per als propers exercicis és d'una nova baixa dels fluxos migratoris i, possiblement, d'alguns moviments de retorn, ben probables mentre la sortida de la crisi sigui llarga i mentre el mercat de treball en el sector de la construcció no mostri signes de recuperació, cosa, d'altra banda, poc probable a mitjà termini. Les xifres del padró del 2009 ens mostren un fet estructural demogràfic molt important i significatiu: per primer cop la població de residents nascuts a l'estranger ha superat la població resident nascuda a altres comunitats autònomes.

B. Els quatre pilars de l'estat de benestar

B.1. La sanitat

El sistema sanitari de les Illes Balears ha d'atendre tant una població resident, amb un col·lectiu nombrós que disposa de doble assegurança, com un volum notable de població flotant. Aquestes circumstàncies, juntament amb la insularitat, en determinen l'estructura, altament dotada tecnològicament. L'atenció primària i els hospitals de mitjana i llarga estada presenten un menor pes relatiu a les Illes Balears. Al llarg del 2009, l'activitat assistencial va continuar creixent. L'augment va ser més intens a la xarxa privada, de manera que es va trencar la tendència dels darrers anys, en què el sistema públic havia guanyat progressivament més presència en el conjunt del sistema sanitari balear. Per la seva part, l'activitat en atenció primària ha manifestat un ascens del 0,9% respecte de l'any anterior. D'altra banda, el sistema sanitari públic suporta la major part de la investigació, tot i que també es capta finançament extern, el qual es destina a projectes de recerca, a la intensificació d'investigadors, a l'estabilització de tècnics de suport i a afavorir la incorporació de grups emergents d'investigació. El 2009, el nombre de donacions de sang ha assolit un nou màxim històric, ja que ha superat en un 6,5% les donacions de l'any 2008 i segueix l'evolució ascendent iniciada fa un any. Quant a les donacions d'òrgans, s'han reduït de forma considerable.

B.2. L'educació, la cultura i la llengua

Les dades d'escolarització facilitades per la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears indiquen una desacceleració del procés de creixement experimentat en els darrers anys en les matrícules dels ensenyaments de règim general. L'any 2009, el total d'alumnes matriculats per nivells educatius ha estat de 161.769, 908 més que en el curs passat. Aquest ascens ha estat menys notori que en cursos anteriors.

L'increment més notable de l'alumnat matriculat correspon al nivell d'educació infantil, un total de 2.733 alumnes més, 2.216 dels quals són de Mallorca. En canvi, als nivells obligatoris i postobligatoris es detecta un creixement sostingut o la pèrdua de matrícula. Aquesta pèrdua de matrícula recau principalment en els nivells obligatoris d'educació primària i secundària, ja que s'hi han comptabilitzat 1.550 i 1.206 alumnes menys respectivament. Aquest descens de la matrícula es fa palès principalment a Mallorca, amb 1.532 alumnes menys a primària i 1.139 alumnes menys a l'ensenyament secundari obligatori. Al batxillerat s'observa un descens de 9 alumnes i als cicles formatius de grau mitjà i superior es produeix un increment de 247 i 364 alumnes respectivament.

La relació entre la gestió pública i la privada es pràcticament similar al curs anterior: un 65,7% de l'oferta educativa és pública i un 34,3% és privada, malgrat que l'oferta pública és 1,2 punts superior al curs passat i en els darrers cursos s'observa una reducció de la distància entre la mitjana autonòmica i l'estatal. La gestió privada a les Illes Balears continua tenint més presència que en el conjunt de l'Estat. Un 36,1% de l'oferta de l'educació infantil de segon cicle és privada (31,6% estatal). També és privada un 36,9% de l'oferta de l'educació primària (32,7% estatal) i un 38,8% de l'oferta d'ESO (34,1% estatal). Mentrestant, al primer cicle d'educació infantil, l'oferta privada és 31,6 punts més baixa que en el conjunt de l'Estat, i els centres privats acullen només un 12,5% del conjunt de la matrícula de formació professional, percentatge 10,4 punts inferior a la mitjana estatal.

Segons les dades de la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura, el percentatge d'alumnat estranger en el curs 2009-2010 en l'educació no universitària matriculat en els estudis d'educació infantil, primària, secundària obligatòria i cicles formatius de grau mitjà i superior fou del 15,6% respecte de la població general escolaritzada en aquests ensenyaments.

D'altra banda, a les Illes Balears varen cursar estudis universitaris a la UIB i a les escoles i centres adscrits un total de 14.562 alumnes en el curs 2009-2010, enfront dels 13.552 del curs anterior, la qual cosa suposa un augment d'un 7,45% del nombre d'alumnes i canvia el signe negatiu del curs anterior. A la UNED hi va haver 4.962 alumnes matriculats en aquest darrer curs, 1.232 més que l'any acadèmic anterior, i a la UOC, un total de 1.367 persones.

En l'àmbit cultural, el pressupost del 2009 del Govern de les Illes Balears destinat a cultura ha augmentat en xifres absolutes, ja que enguany s'hi han destinat 8.500.905 euros. El pressupost ha augmentat 4.822.671 euros respecte de l'any anterior.

Per illes, els pressuposts dels consells insulars també han augmentat. Pel que fa a les arts plàstiques, hem diferenciat entre la programació institucional i la programació comercial: als museus i a les fundacions es manté el nombre de visitants; hi ha pujades i baixades concretes, però poc significatives, i en el cas de les entitats comercials el nombre d'exposicions també s'ha mantingut amb canvis mínims. En l'àmbit musical, es mantenen tots els festivals de música que s'han fet al llarg d'aquests anys. Les discogràfiques mantenen les edicions de discs compactes. La Fira del Disc ha arribat a la desena edició, amb tot un seguit d'actuacions i estands. La publicació de llibres de creació literària augmenta en totes les categories respecte de l'any 2008, excepte en el cas del nombre de fullets editats, així i tot en tenim una ínfima representació en l'àmbit estatal. D'altra banda, les dades corresponents als dipòsits legals dels consells insulars han disminuït en tots els casos pel que fa a les dades de fulls i fullets; en canvi, en el cas de llibres registrats als dipòsits legals hi ha augments a tots els consells insulars.

En el cas del teatre, l'any 2009 es registren canvis quant al nombre d'espectadors, encara que les oscil·lacions depenen del teatre en concret. Hi ha canvis notablement positius en l'augment d'espectadors especialment al Teatre Municipal d'Alaró, al Cafè Teatre Sans, al Teatre Municipal d'Artà i al Teatre Municipal de Manacor. Quant a la projecció a l'exterior, la Direcció General de Cultura ha participat en dinou actuacions per Espanya (dotze més que l'any passat). En el món del cinema tenim un petit descens en el nombre d'espectadors (3,5% menys que l'any anterior), però es manté la recaptació; per tant, han pujat els preus de les entrades. Pel que fa al consum dels mitjans de comunicació, la televisió continua capdavantera, amb una audiència acumulada de 845 punts. Amb relació a la comunicació escrita, els diaris Última Hora i Diario de Mallorca són els líders (tot i que mostren un lleu descens en la mitjana de tiratge respecte del 2008), i en ràdio ho són Los 40 Principales i Mallorca FM SER.

B.3. L'habitatge

L'any 2009, a les Balears la recessió de la construcció residencial continua agreujant-se. La recessió econòmica global es la més greu des de la de 1929 i afecta de manera més dura els països on, com a Espanya, el sector de la construcció té més pes en l'estructura productiva i el nivell d'endeutament agregat dels sectors públic i privat és més elevat.

Les tipologies d'edificació no residencial col·lectiva lliure s'han mostrat més resistents al cicle recessiu, en part aquest fet es produeix com a resultat de les mesures contracícliques impulsades per les administracions, en particular els equipaments públics, la rehabilitació urbana, l'habitatge protegit o el pla turístic de renovació, respecte del qual convé assenyalar que el seu abast real fins ara ha estat limitat i, en tot cas, molt inferior a les expectatives que havia despertat inicialment, en gran manera per l'empitjorament de l'economia a la zona euro, que ha descoratjat la inversió, però també a causa de les rigideses i dels obstacles que hi ha en el marc normatiu i en els procediments administratius seguits, en particular, per part d'algunes administracions locals. Les obres de reforma i ampliació residencial, com a efecte substitutiu de l'obra nova, tendeixen a aguantar millor la recessió.

El 2009, la demanda d'habitatges per a turisme residencial prem de manera molt feble, sobretot en el segment mitjà, com a conseqüència de la recessió de la zona euro. En l'etapa expansiva, el creixement intens dels preus interns dels béns immobles havia reduït el diferencial respecte dels països compradors, i el 2009 l'ajustament dels preus és encara insuficient per estimular aquesta demanda.

La baixada contínua dels tipus d'interès hipotecari al llarg de l'any no ha tingut efectes significatius a l'hora d'impulsar la demanda residencial efectiva, molt afeblida per l'agreujament de les restriccions en el flux del crèdit, per l'enduriment del mercat hipotecari sobre l'oferta de promocions residencials noves i les vendes d'habitatges i, sobretot, per l'aversió o la incapacitat de les llars d'endeutar-se davant l'empitjorament del marc econòmic.

La major intensitat de la caiguda de les vendes d'habitatges amb relació a la dels habitatges nous que han entrat en el mercat, l'ajustament del qual és molt més lent per les raons assenyalades, ha determinat un augment notable de l'estoc en els darrers tres anys. No s'ha d'atribuir íntegrament l'increment de l'estoc a l'excedent d'habitatges per vendre, encara que s'estimi majoritari. El 2009, s'han acabat 9.410 habitatges i han estat objecte de compravenda 4.529 habitatges nous. Això ha fet que l'estoc total d'habitatge nou per a tots els usos hagi augmentat en 4.881 unitats. L'augment del 2008 va ser de 5.169 habitatges, equivalent a 1,8 vegades el del 2007, i l'estoc acumulat ha estat en aquests darrers tres anys de 12.965 unitats.

El 2009, l'accessibilitat a l'habitatge s'ha revertit i s'ha iniciat un procés de clara millora com a resultat de la intensa caiguda dels tipus d'interès hipotecari i, en una mesura molt més inferior, de l'ajustament a la baixa dels preus de l'habitatge. La contribució de la reducció dels tipus d'interès a la millora de l'accessibilitat equival a quatre vegades l'aportada pels preus.

B.4. L'economia social, els serveis socials i la dependència

Els serveis socials, fins a l'encara recent promulgació de la nova Llei de serveis socials aprovada pel Parlament el 2 de juny de 2009, han estructurat les intervencions bàsiques segons el Pla Concertat de Prestacions Bàsiques. Aquest ja fa més de 20 anys que és vigent i ha constituït una important font de finançament dels serveis socials, encara que en l'àmbit tècnic l'impacte important que va tenir en els seus orígens s'ha diluït amb el pas del temps. Les aportacions econòmiques que provenen del Pla són imprescindibles per no davallar la quota de cobertura dels serveis socials. Així, s'han tramitat 121.946 expedients respecte de les intervencions establertes en el Pla de Prestacions Bàsiques.

Les competències en matèria de protecció de menors estan transferides als consells insulars, per la qual cosa les dades d'activitat s'ofereixen desagregades per illes. Cal tenir en compte que les necessitats de cada illa difereixen en certa manera, per la qual cosa factors com ara la tipologia dels centres i la dels menors també difereixen segons la realitat de cada illa.

Pel que fa al sector de gent gran, es pot observar com la iniciativa privada ofereix més nombre de places residencials, concretament, la disponibilitat de places a favor del sector privat se situa en un 21%. Quant als centres d'estades diürnes, la quantitat de l'oferta disponible continua essent favorable als centres de titularitat pública i duplica àmpliament el nombre de places que s'ofereixen.

El 2009, han estat beneficiaris dels diferents programes per a minories culturals immigrants nouvinguts amb un total de 141.096 persones. D'aquest total, 24.763 (17,55%) han estat menors, 71.546 (50,70%) homes i 69.550 dones, (49,29%). Aquesta quantitat implica un elevat nombre de persones en situació de necessitat a les quals, en total, es va dedicar una despesa de 6.814.656 euros.

Pel que fa a les prestacions econòmiques, podem dir que durant l'any 2009 l'illa que presenta el creixement més considerable és Eivissa (100%), seguida de Mallorca (72,4%) i Menorca (24,3%). Enguany és la primera vegada que Formentera tramita les prestacions de l'RMI independentment del Consell Insular d'Eivissa. Malgrat la situació econòmica dels darrers anys, es pot observar que s'ha fet un esforç pressupostari important, atès que el pressupost no ha davallat, encara que les necessitats de la població de les Illes Balears, han augmentat.

L'enquesta de discapacitat, autonomia i dependència (EDAD, 2008), així com l'anterior treball de camp, l'EDDES (1999) —que va ser la primera prospecció que va recollir la situació de la discapacitat amb dades globals d'Espanya i agregades per comunitats autònomes—, han generat un conjunt d'informacions estadístiques de caire sociodemogràfic que han permès establir un amplíssim ventall de sèries quantitatives amb relació a l'autonomia personal i l'atenció a la dependència.

Així mateix, i pel que fa a les Illes Balears, s'han dut a terme recerques específiques en aquest camp que han posat l'èmfasi en els aspectes següents: a) fer l'anàlisi de la situació de l'atenció a la dependència per territoris: municipi a municipi i per agregats; b) estudiar els subjectes receptors del nou dret que preveu la Llei 39/2006, de 14 de desembre, Llei de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (LAPAD); c) reconèixer la realitat dels familiars cuidadors encarregats d'atendre'ls; d) establir el procés de desplegament del sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD) i de les prestacions associades al dret, i e) estudiar els factors de prevenció a través de l'observació i analitzar els programes comunitaris. Les dades obtingudes s'han publicat o incorporat a les xarxes en línia en documents de la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració del Govern de les Illes Balears, l'Anuari de l'Envelliment de les Illes Balears i les memòries del Consell Econòmic i Social.

Aquestes fonts i l'actualització a partir de la revisió de les dades del padró municipal d'habitants per al 2009 ens permeten avançar que la taxa de discapacitat a Espanya es manté en el 8,34%; en xifres absolutes representen 3.898.600 persones amb discapacitat o, el que és el mateix, un augment aproximat de 50.700 amb relació al 2008. A les Illes Balears, amb el 7,10%, parlaríem

de 77.775 persones amb discapacitat, 1.603 persones més que l'any anterior. El col·lectiu de les persones majors de 65 anys continua essent, amb diferència, el més nombrós, tant pel que fa a la discapacitat com a la dependència.

Si el col·lectiu amb discapacitat més nombrós hem dit que és el de les persones majors de 65 anys, també ho és el de les persones majors de 65 anys amb dependència. L'informe del 2007 de la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració va fer la primera quantificació amb detall de la dependència a les Illes Balears, previsió que resultà ajustada atenent les xifres de sol·licituds al llarg dels tres primers anys d'implantació de la Llei 39/2006.

C. Altres indicadors socials: la justícia

L'any 2009, l'activitat de l'Audiència Provincial ha experimentat un cert augment dels assumptes registrats i un lleuger descens de les resolucions dictades. El Partit Judicial de Palma s'organitza en jutjats de primera instància, els quals tots s'incrementen; jutjats contenciosos administratius, que han experimentat un increment d'assumptes, cosa que planteja la necessitat de crear un jutjat nou; jutjats de violència contra les dones, on s'han presentat 2.926 denúncies, 746 renúncies, s'han imposat 457 ordres de protecció i 1.037 mesures de protecció a les víctimes; jutjats de menors, que a diferència de l'any passat tornen a assumir la tendència alcista dels anys anteriors en quantitat d'assumptes; jutjats d'instrucció, en els quals s'observa un descens d'assumptes respecte del 2008, i jutjats penals de l'1 al 7, en què hi ha un increment de certa rellevància en el nombre d'assumptes. En el Jutjat Penal núm. 8 destaca l'increment tant del nombre d'executòries registrades com del nombre d'assumptes a tràmit. Un any més, cal reiterar la necessitat de crear un segon jutjat penal d'executòries. El Jutjat de Vigilància Penitenciària no presenta cap problemàtica especial, encara que hi ha hagut un increment lleuger en el nombre d'assumptes. El Jutjat Degà ha experimentat un descens en el nombre d'expedients de consignació de renda i de queixes a la bústia general. El Servei Comú ha viscut un lleu descens i en el Registre Civil persisteix la tònica de feina intensa, si bé la situació ha millorat amb la creació del Registre Civil núm. 2.

Pel que fa a la fiscalia, les denúncies en casos de delictes contra la vida, de lesions genèriques i contra la llibertat han experimentat un descens lleuger. Quant als delictes contra la llibertat sexual, el registre global disminueix, si bé hi ha augments relatius a prostitució i exhibicionisme. Amb referència als delictes contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic, han sofert un descens generalitzat. Respecte dels delictes contra els drets dels treballadors, han sofert un ascens lleu en el còmput global. A més, es redueix el nombre de denúncies per delictes contra l'ordenació del territori i augmenten els delictes relatius a medi ambient. D'altra banda, pel que fa als delictes contra la seguretat col·lectiva, només han experimentat un augment els delictes per tràfic de drogues qualificat. La resta de delictes contra la seguretat col·lectiva disminueixen. S'ha produït un descens gairebé a la meitat respecte de l'any 2008 de les denúncies per falsificacions.

En els darrers deu anys la població reclusa a les Illes Balears s'ha multiplicat per tres: s'ha passat de 705 persones a 2.090.

1

LA POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS

RESUM

Les darreres dades disponibles de població, el padró d'1 de gener de 2009, eleven fins a 1.095.426 el nombre d'habitants de l'arxipèlag de les Illes Balears. Aquesta xifra implica un creixement de 22.582 persones sobre la població padronal de l'1 de gener de 2008. Aquest augment ha estat significativament menor que el registrat l'any anterior, en què fou superior als 42.000 habitants (diferència entre la xifra de població padronal del 2008-2007). Podem afirmar que la profunda crisi econòmica en què es troben submergides les economies occidentals no ha suposat més que un fre relatiu als potents fluxos immigratoris exteriors que, no obstant això, continuen presentant una dinàmica positiva prou clara. Les elevades taxes d'atur a l'Estat espanyol i a les nostres illes i una xifra de persones aturades properes a rècords històrics no han estat factors suficients per aturar el procés immigratori, procedents de zones en què tanmateix les condicions de vida i les esperances de futur són clarament pitjors que al nostre país. Podem parlar, com indicàrem l'any passat, del fet que el creixement ha experimentat un alentiment en el ritme expansiu, tot i que continua el cicle demogràfic de creixement, que es perllonga ja durant més d'un decenni i que es fonamenta en la important incorporació anual de residents procedents de l'estranger.

L'augment de població del 2009 suposa una variació relativa del 2,1%. La previsió per als propers exercicis s'ha d'encaminar, novament, cap a la previsió d'una nova baixa dels fluxos migratoris i, possiblement, per alguns moviments de retorn, ben probables mentre la sortida de la crisi sigui llarga i mentre el mercat de treball en el sector de la construcció no mostri signes de recuperació, cosa, d'altra banda, poc probable a mitjà termini.

Les xifres del padró del 2009 ens mostren un fet estructural demogràfic molt important i significatiu: per primer cop, la població de residents nascuts a l'estranger ha superat la població resident nascuda a altres comunitats autònomes.

1.1. LA DINÀMICA DE LA POBLACIÓ

Les dades de la revisió del padró de l'1 de gener de 2009 mostren la continuació del cicle de creixement de la població balear dels darrers anys: l'any 1998 la població oficial era de 796.483 habitants, mentre que en començar el 2009 s'assoliren els 1.095.426. En termes absoluts la Comunitat Autònoma ha augmentat poc menys de 300.000 habitants, amb una variació relativa del 37,53%, més del doble de la mitjana estatal i gairebé vuit punts per sobre de la comunitat autònoma de Múrcia, que després de les Illes ha experimentat una major variació. La comparació de les dades padronals del 2009 amb les del padró del 2008 mostren que, tot i que la població no creix a un ritme tan important com en anys anteriors, l'evolució continua essent positiva i les taxes de creixement de l'arxipèlag balear només són superades per la ciutat autònoma de Melilla (d'altra banda poc significatives per la petita dimensió demogràfica) i significativament superiors a la mitjana estatal. (Vegeu el quadre III-1.)

No és cap novetat afirmar que aquest augment ha derivat de la intensitat dels fluxos immigratoris procedents de l'estranger que s'han produït en els darrers anys del segle XX i aquest primer decenni

Quadre III-1. Població segons comunitat autònoma de residència (1998-2009)

	Revisió del padró 1998	Revisió del padró 2008	Revisió del padró 2009	Variació absoluta 2009/2008	Variació relativa 2009/2008 (%)	Variació absoluta 2009/1998	Variació relativa 2009/1998 (%)
Espanya	39.852.651	46.157.822	46.745.807	587.985	1,27	6.893.156	17,30
Andalusia	7.236.459	8.202.220	8.302.923	100.703	1,23	1.066.464	14,74
Aragó	1.183.234	1.326.918	1.345.473	18.555	1,40	162.239	13,71
Astúries	1.081.834	1.080.138	1.085.289	5.151	0,48	3.455	0,32
Illes Balears	796.483	1.072.844	1.095.426	22.582	2,10	298.943	37,53
Comunitat Valenciana	4.023.441	5.029.601	5.094.675	65.074	1,29	1.071.234	26,62
Illes Canàries	1.630.015	2.075.968	2.103.992	28.024	1,35	473.977	29,08
Cantàbria	527.137	582.138	589.235	7.097	1,22	62.098	11,78
Castella i Lleó	2.484.603	2.557.330	2.563.521	6.191	0,24	78.918	3,18
Castella-la Manxa	1.716.152	2.043.100	2.081.313	38.213	1,87	365.161	21,28
Catalunya	6.147.610	7.364.078	7.475.420	111.342	1,51	1.327.810	21,60
Extremadura	1.069.419	1.097.744	1.102.410	4.666	0,43	32.991	3,08
Galícia	2.724.544	2.784.169	2.796.089	11.920	0,43	71.545	2,63
Madrid (Comunitat de)	5.091.336	6.271.638	6.386.932	115.294	1,84	1.295.596	25,45
Múrcia (Regió de)	1.115.068	1.426.109	1.446.520	20.411	1,43	331.452	29,72
Navarra	530.819	620.377	630.578	10.201	1,64	99.759	18,79
País Basc	2.098.628	2.157.112	2.172.175	15.063	0,70	73.547	3,50
Rioja	263.644	317.501	321.702	4.201	1,32	58.058	22,02
Ceuta	72.117	77.389	78.674	1.285	1,66	6.557	9,09
Melilla	60.108	71.448	73.460	2.012	2,82	13.352	22,21

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT).

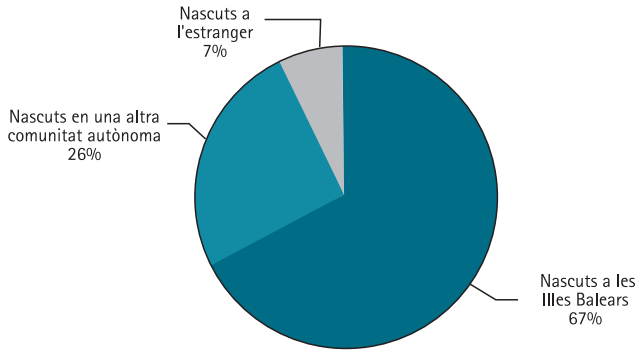
del segle XXI. La repercussió d'aquest fenomen ha modificat la composició de la població balear, de manera que si el 1998 la població no nascuda a les Illes era del 33%, deu anys després, el 2009, gairebé 5 de cada 10 (prop del 46,5%) residents ha nascut fora de la Comunitat Autònoma. Però, a més, si analitzam la diferència entre els nascuts a una altra comunitat autònoma i els nascuts a l'estranger comprovam variacions molt significatives. Actualment, ambdós col·lectius s'apropen a una quarta part de la població balear. L'evolució recent d'ambdós col·lectius és ben diferent. Mentre que els nascuts a altres comunitats autònomes han passat entre 1998 i 2009 del 27% al 23%, els segons han més que triplicat el pes percentual, de manera que han passat de suposar poc més del 7% de la població balear a més del 24% l'any 2009. Per primera vegada en la història demogràfica del nostre arxipèlag la xifra de residents a l'estranger supera la xifra de residents nascuts a altres comunitats autònomes. En xifres reals s'ha passat de comptabilitzar 53.973 residents nascuts a l'estranger el 1998 a 261.216 el 2009. Aquesta situació és conseqüència del fet que, mentre el col·lectiu de nascuts a altres comunitats autònomes es manté gairebé sense variacions (només hi ha 336 residents més nascuts a altres comunitats autònomes comparant el padró de 2009 amb el de 2008), el col·lectiu de residents nascuts a l'estranger continua presentant una dinàmica ascendent important (han augmentat en poc menys de 16.000 persones en el mateix període). (Vegeu el gràfic III-1 i III-2.)

Les darreres dades disponibles de migracions anuals per a les Illes Balears (2008) ens mostren una situació de predomini clar de les immigracions sobre les emigracions. Així, enfront de les 78.970 immigracions, es produïren 57.384 emigracions, amb un balanç migratori de 21.586 persones. Els fluxos migratoris són, per tant, el factor explicatiu clau per entendre l'important increment actual de la població de l'arxipèlag. Així, mentre el creixement vegetatiu explicaria poc menys del 5‰ del creixement de la població, la migració és responsable del percentatge de creixement restant.

L'estadística de migracions anuals reflecteix evolutivament els increments anuals. Només en el període 2004-2008 s'han comptabilitzat més de 40.000 immigracions anuals, que es reparteixen entre les procedents d'una altra comunitat autònoma i les de l'estranger, que són superiors. El 2008 es comptabilitzaren prop de 79.000 immigracions, 26.587 de les quals procedien d'una altra comunitat autònoma, 33.345 de l'estranger i la resta són moviments immigratoris interns produïts entre municipis de la Comunitat Autònoma. No obstant això, per interpretar correctament aquesta dada i, fins i tot, l'augment de la població, s'ha de tenir en compte que des del 2004 es comptabilitzen com a moviment immigratori procedent de l'estranger les altes per omissió dels estrangers gestionades en el padró, que en realitat estan constituïdes per un volum de població que no necessàriament ha arribat a la Comunitat Autònoma l'any en què es comptabilitzen, sinó que la majoria són residents «invisibles a les xifres oficials» amb anterioritat a l'esmentada data: només el 2007 de les 33.345 immigracions produïdes procedents de

Gràfic III-1

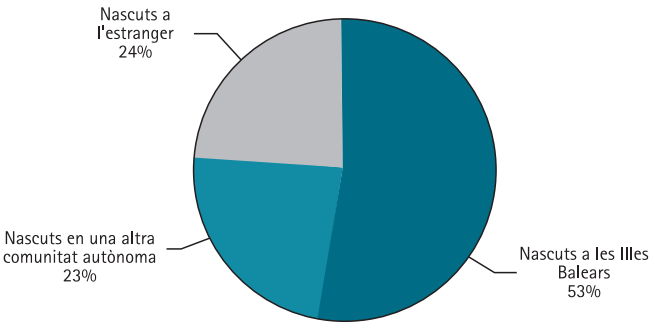
Població segons lloc de naixement. (Revisió del padró 1998)

Font: Padró 1998. IBESTAT.

Gràfic III-2

Població segons lloc de naixement. (Revisió del padró 2009)

Padró 2009. IBESTAT.

l'estranger, 16.778 foren altes per omissió. En conseqüència, part del creixement anual que es detecta en les dades actuals deriva de l'aflorament en el circuit de recompte administratiu d'aquests residents fins aleshores no considerats en les xifres oficials.

Pel que fa a les emigracions, aquesta estadística fa palès un volum de moviments a una altra comunitat autònoma lleugerament menor que l'immigratori, de manera que el saldo és favorable i es produeix un escàs increment de població que augmenta en els darrers anys, amb la peculiaritat que una part d'aquesta població està constituïda per estrangers. En canvi, segons aquesta estadística, la migració amb destinació a l'estranger, les dades de la qual no són suficientment consistents (no obstant això, s'incorporen en aquest apartat les baixes per caducitat des del

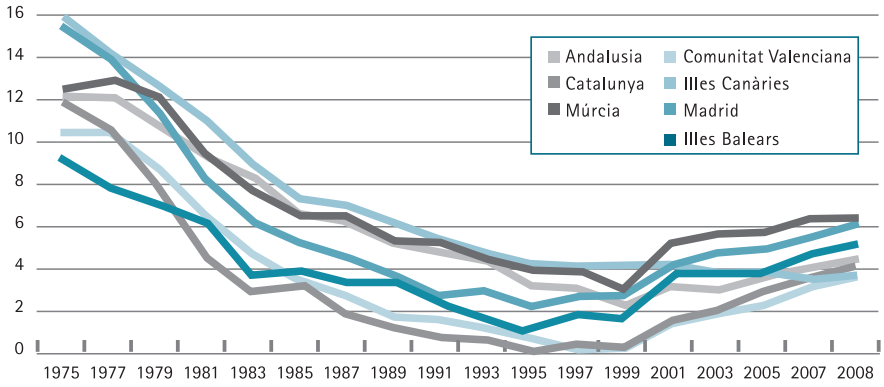
2006), és molt menor que la immigració i s'obté un resultat positiu important de més de 20.000, que és el que en bona part determina el creixement anual de la població.

En les projeccions a curt termini (2008-2017), publicades per l'Institut Nacional d'Estadística, s'estima que en els propers anys els fluxos immigratoris procedents de l'estranger minvaran, fins al punt que per al període 2008-2010 s'ha estimat un flux anual d'aproximadament 25.500 persones i d'entre 17.000 i 15.000 persones el 2011, en què es preveu un punt d'inflexió cap a una estabilització de les entrades amb un lleuger ascens fins al 2017, any per al qual s'ha calculat un flux d'unes 17.000 persones. En aquestes projeccions s'estima que les sortides de població per emigració cap a l'estranger tindran un màxim en el període 2008-2009 d'aproximadament 8.000 persones i posteriorment les sortides baixarien fins a unes 5.000 anuals. Per tant, segons les hipòtesis tingudes en compte en aquestes projeccions, en què s'ha considerat la situació econòmica i la repercussió de la implantació de normatives legals i acords en matèria d'estrangeria amb altres països, en els propers anys es produirà un menor creixement de la població derivada de la reducció dels fluxos immigratoris procedents de l'estranger i no de l'emigració. Haurem d'esperar a conèixer les dades observades en la realitat per saber en quina mesura aquests factors influiran en la dinàmica de la població.

Les xifres publicades per l'INE, tant respecte de les estimacions de la població actual com respecte de les projeccions, presenten diferències notables en valors absoluts amb les proporcionades pel padró. Així, pel que fa al 2009, la diferència és de poc més de 25.000. El padró és una font administrativa que és aprofitada amb finalitats estadístiques però que, malgrat els esforços que es duen a terme per millorarne la gestió, presenta una sèrie de deficiències que es tradueixen en el fet que les xifres es disparen. Un dels principals problemes és el que afecta les baixes per canvi de residència a l'estranger, que habitualment no es comuniquen a l'ajuntament, cosa que provoca que els saldos migratoris obtinguts a partir d'aquesta font apareguin sobredimensionats. Aquesta desviació s'intenta corregir tant en les estimacions de la població actual com en les projeccions a curt termini, a banda de l'encert que puguin tenir les hipòtesis que s'hagin establert. De fet, les diferències més grans es concentren en les edats adultes i, en especial, en el tram d'edat de 25 a 34 anys. (Vegeu el gràfic III-3.)

La piràmide de la població actual està determinada per la incorporació d'un important nombre d'efectius als grups d'edat en edat laboral. Així, la distribució de la població segons els grups d'edat relacionats amb l'activitat reflecteixen que gairebé tres quartes parts de la població té entre 16 i 64 anys (70%) i que l'índex de dependència és de quatre residents en edat no laboral per cada 10 de 16 a 64 anys. Com ja hem comentat en exercicis anteriors, un dels efectes demogràfics que ha produït la intensitat immigratòria experimentada ha estat el retard en el procés d'envelliment de la població, de manera que la Comunitat Autònoma és una de les

Gràfic III-5
Taxes de creixement vegetatiu per 1.000 (1975–2008)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT).

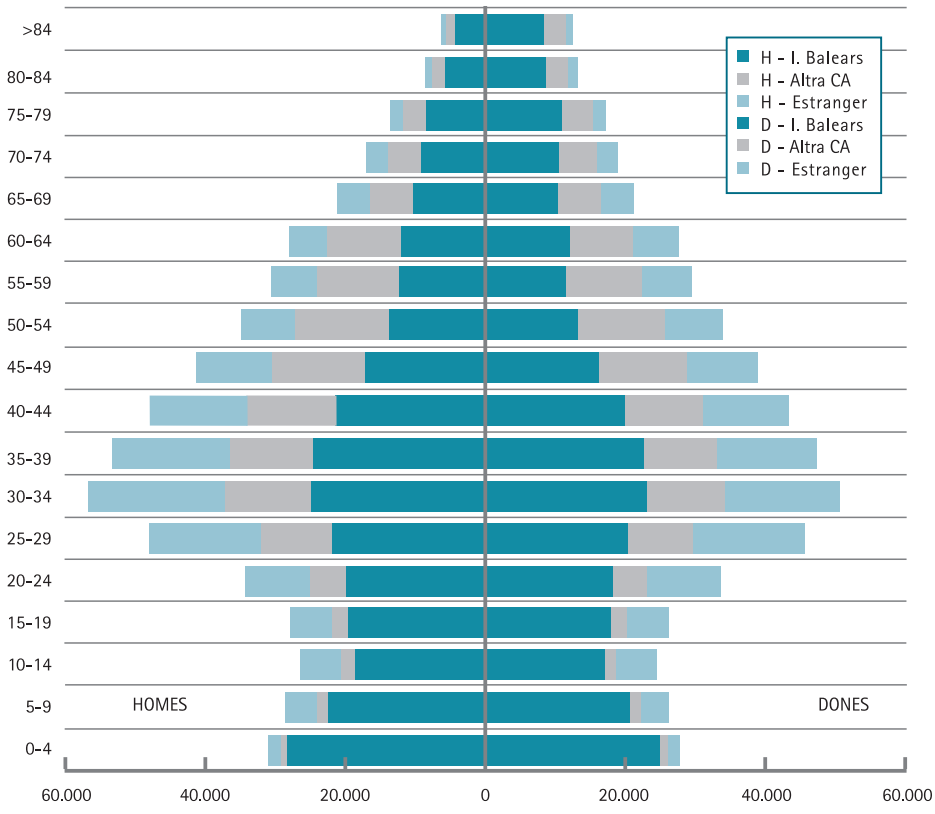
tres autonomies amb població menys envellida. El 2009, l'edat mitjana de la població era de 39,3, inferior en poc més d'un punt a la mitjana nacional. (Vegeu el gràfic III-4 i el quadre III-2.)

Un altre efecte, també esmentat en anys anteriors, ha estat la contribució de les mares de nacionalitat estrangera al nombre de naixements que es produeixen a les Illes (més del 20% anual). En les dades del padró, la base de la piràmide dels nascuts a les Illes s'ha eixamplat, i bona part de la població menor de 9 anys està constituïda pels fills d'aquestes mares. El creixement vegetatiu de les Illes manté, d'ençà de l'inici del segle XXI i en bona part pels potents fluxos immigratoris internacionals, una tendència creixent que es manifesta en l'evolució de les taxes anuals, que el 2008 assoliren un 4,94 per 1.000. Només les comunitats autònomes de Madrid i Múrcia presentaren una taxa superior. (Vegeu el gràfic III-5.)

En el conjunt de les Illes, gairebé el 24% (23,85%) dels residents, concretament 261.216 habitants, són nascuts a l'estranger, mentre que la població amb nacionalitat estrangera assoleix un 21,69% de la població. El 39% té una nacionalitat dels països que integraren la Unió Europea dels 15, principalment alemanys (34.972) i anglesos (23.116); el 3% té una nacionalitat de la resta dels països de la UE-25; el 9% són romanesos o búlgars, i la resta d'europeus només suposen el 2% de la població estrangera. Les nacionalitats llatinoamericanes representen el 28% dels estrangers, entre els quals destaquen, per nombre, els equatorians (13.358) i els argentins (11.717, als quals s'haurien d'a-

Gràfic III-4

Piràmide segons lloc de naixement. (Revisió del padró 1-1-2009)

Font: Padró 2009. IBESTAT.

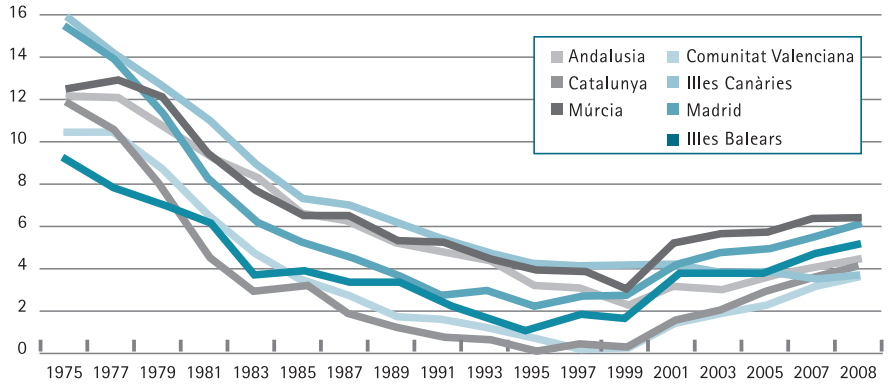
fegir els italoargentins que figuren com a ciutadans europeus, perquè tenen la doble nacionalitat, però que suposen un flux migratori procedent de l'Amèrica del Sud). Les nacionalitats africanes tenen un pes del 14,4%, continent en què els marroquins són majoritaris (23.192 residents amb aquesta nacionalitat) amb poc menys del 68% del total de residents amb nacionalitat africana. Les dues nacionalitats africanes més representades, després de la marroquina, són els senegalesos i els nigerians, amb més de 3.000 residents d'aquestes nacionalitats. Pel que fa a Àsia, només un 3,3% dels residents amb nacionalitat estrangera prové d'aquest continent. Entre aquest col·lectiu destaquen els xinesos, que han experimentat un important creixement fins a assolir el 2009 els 4.029 residents d'aquesta nacionalitat, la

Quadre III-2. Indicadors de la revisió padró 1-1-2009

		Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
% població de 16 anys		16,00	16,09	16,69	15,09	13,42
% població de 16-64 anys		70,29	69,75	69,60	74,09	73,76
% població de 65 i més anys		13,71	14,15	13,71	10,82	12,81
Població estrangera / població de l'illa (%)		21,69	21,43	16,70	26,34	30,96
Població nascuda fora de la comunitat autònoma/ població de l'illa (%)		46,47	44,92	41,75	59,19	61,13
Relació d'homes per cada dona		1,01	1,00	1,01	1,08	1,11
Índex de creixement 2009/2008 (%)		2,10	1,91	1,60	3,61	4,43
Índex de creixement de la població espanyola (%)		0,95	0,80	1,22	1,54	4,29
Índex de creixement de la població estrangera (%)		6,51	6,20	3,57	9,84	4,75
Índex de creixement de la població nascuda a les Illes Balears (%)		1,12	1,12	0,78	1,34	2,57
Índex de creixement de la població nascuda en una altra CA (%)		0,14	-0,31	0,66	1,60	5,87
Índex de creixement de la població nascuda a l'estranger (%)		6,43	6,00	5,49	9,38	5,46
Edat mitjana	Total	39,34	39,51	39,24	38,19	39,65
	Homes	38,37	38,43	38,55	37,77	38,28
	Dones	40,32	40,60	39,95	38,64	40,07
Índex d'envelliment (pobl. 65 i més/ pobl.<16 anys)	Total	0,81	0,83	0,78	0,68	0,90
Índex de dependència* (pobl.<16 + pobl.>64) / pobl. de 16 a 64)	Total	0,42	0,43	0,44	0,35	0,36
Índex de recanvi (pobl. 60 a 64 / pobl. 20 a 24)	Total	0,81	0,83	0,86	0,69	0,85

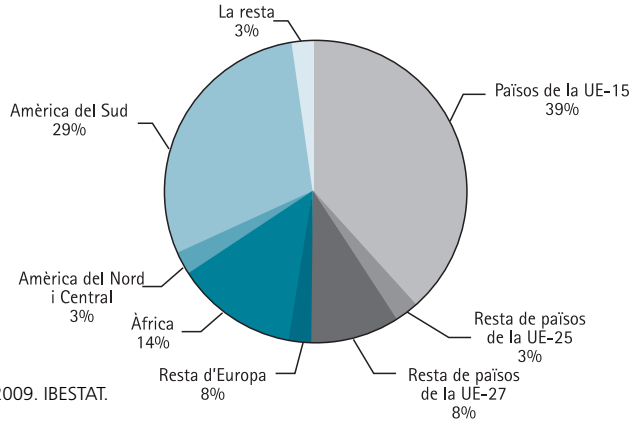
FONT: Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT).

Gràfic III-5
Taxes de creixement vegetatiu per 1.000 (1975-2008)

Font: Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic III-6
Distribució de la població segons nacionalitat. (Revisió del padró 1-1-2009)

Font: Padró 1-1-2009. IBESTAT.

qual cosa suposa el 50% dels residents amb nacionalitats asiàtiques. Uns altres col·lectius asiàtics destacables són els filipins i els indis, que amb més de 1.000 efectius d'aquestes nacionalitats suposen el 17% i el 14% dels residents amb nacionalitat asiàtica. Entre els indis, destaca la presència de membres de la religió sikh. (Vegeu el gràfic III-6.)

1.2. Els components de la dinàmica demogràfica

En aquest apartat analitzam la natalitat i la fecunditat, la nupcialitat i la immigració. L'anàlisi de la mortalitat es pot

consultar a l'apartat 3.1.3 sobre mortalitat i salut.

1.2.1. La natalitat i la fecunditat

Les taxes de natalitat del 2008 calculades per l'INE per a les Illes Balears assoleixen un valor de 12,01‰, xifra per sobre de la mitjana estatal, que se situaria en l'11,4‰. Aquesta xifra és superior a la del 2007, en què la taxa fou de l'11,59‰, mentre que la mitjana estatal se situava en el 10,98‰.

Aquestes xifres no fan més que continuar la tendència a l'augment progressiu de la natalitat iniciat a final dels noranta i que fan que aquesta taxa hagi augmentat dos punts, tant al nostre arxipèlag com també en el conjunt de l'Estat espanyol. Aquesta tendència al creixement de la natalitat és una fase posterior al descens marcat que experimenta aquesta taxa des de mitjans dels anys setanta. Actualment, ens situam en unes taxes similars a les registrades a principi dels anys noranta del segle XX, tot i que la realitat social i el volum de població és ben diferent.

La xifra de naixements a les Illes Balears assolí el 2008 els 12.712, mentre que en el conjunt de l'Estat espanyol gairebé s'arribaren als 520.000. En valors absoluts i pel que fa a les Illes Balears, el nombre de naixements s'apropa i fins i tot supera els valors assolits en els anys setanta, encara que, naturalment, s'ha de tenir en compte la diferència de volum de la població total.

L'augment de la xifra de nascuts vius a les Illes Balears implica un increment important respecte de l'exercici anterior, que suposa uns 700 naixements més que els registrats el 2007. Les xifres per al conjunt de l'Estat espanyol mostren un augment d'aproximadament 20.000 naixements més. L'augment progressiu del nombre de naixements registrats, continuant la tendència iniciada a mitjans dels anys noranta, és fruit de la coincidència de l'arribada d'un contingent important de dones autòctones a l'edat de maternitat (nascudes a la dècada dels seixanta) i de l'arribada massiva, sobretot a final del segle XX i principi del segle XXI, d'importants contingents de dones immigrants en edat fèrtil i comportaments reproductius proclius a unes taxes elevades de fecunditat.

L'edat mitjana de maternitat ha augmentat considerablement en els darrers anys. D'acord amb les dades de l'INE, tant les Illes Balears com l'Estat espanyol, a final dels noranta, s'aproparen lentament als 31 anys de mitjana en el cas de l'Estat espanyol (30,83 el 2008) i als 30,4 (30,36 el 2008) a les Illes Balears. (Vegeu quadre III-3.)

Pel que fa al naixement del primer fill, l'evolució experimentada a l'Estat espanyol ens mostra un ajornament palès d'aquest esdeveniment demogràfic, des dels volts dels 25 anys a mitjan anys setanta fins a més dels 29 anys en el segle XXI i amb la tendència de pujar l'edat de primera maternitat gairebé fins als 30 anys.

El nombre de fills per dona ens informa de la xifra que cal esperar que una dona tingui al llarg de la seva vida reproductiva, atès el comportament de fecunditat registrat a la societat analitzada. Les dades de l'INE per

Quadre III-3. Edat mitjana de maternitat a l'estat espanyol i a les illes balears (1975-2008)		
	Total Nacional	Balears (Illes)
1975	28,80	27,98
1976	28,51	27,72
1977	28,43	27,71
1978	28,35	27,73
1979	28,24	27,67
1980	28,20	27,62
1981	28,23	27,64
1982	28,32	27,91
1983	28,37	27,97
1984	28,42	28,07
1985	28,45	28,11
1986	28,53	28,31
1987	28,56	28,22
1988	28,57	28,35
1989	28,72	28,35
1990	28,86	28,47
1991	29,04	28,86
1992	29,25	29,07
1993	29,46	29,20
1994	29,72	29,61
1995	29,96	29,73
1996	30,19	29,97
1997	30,37	30,07
1998	30,54	30,22
1999	30,66	30,20
2000	30,72	30,26
2001	30,75	30,13
2002	30,79	30,25
2003	30,84	30,29
2004	30,86	30,34
2005	30,90	30,34
2006	30,89	30,38
2007	30,83	30,37
2008	30,83	30,36

Font: Institut Nacional d'Estadística.

Quadre III-4. Evolució del nombre mitjà de fills per dona a l'estat espanyol i a les illes balears (1975-2008)		
	Total Nacional	Balears (Illes)
1975	2,80	2,84
1976	2,80	2,79
1977	2,67	2,53
1978	2,55	2,37
1979	2,37	2,32
1980	2,22	2,19
1981	2,04	2,05
1982	1,94	1,99
1983	1,80	1,93
1984	1,73	1,90
1985	1,64	1,90
1986	1,56	1,83
1987	1,50	1,75
1988	1,45	1,72
1989	1,40	1,68
1990	1,36	1,62
1991	1,33	1,56
1992	1,32	1,50
1993	1,27	1,37
1994	1,20	1,31
1995	1,17	1,29
1996	1,16	1,27
1997	1,18	1,30
1998	1,16	1,28
1999	1,19	1,31
2000	1,23	1,35
2001	1,24	1,35
2002	1,26	1,38
2003	1,31	1,37
2004	1,33	1,35
2005	1,35	1,34
2006	1,38	1,41
2007	1,40	1,41
2008	1,46	1,47

Font: Institut Nacional d'Estadística.

al 2008 ens indiquen un nombre mitjà de fills per dona un poc més elevat que el del 2007 i confirmen la tendència de repunt progressiu, tot i que feble, iniciat des de mitjans dels anys noranta. El nombre mitjà de fills per dona a les Illes Balears és d'1,47 el 2008 i d'1,46 per al conjunt de l'Estat espanyol. El 2007, aquestes xifres foren, respectivament, d'1,40 i d'1,41. Els valors són, per tant, lleugerament superiors a les Illes. (Vegeu el quadre III-4.)

Tot i que se situen un poc per sobre de la mitjana, les Illes Balears ocupaven la setena posició entre les comunitats autònomes pel que fa al nombre de fills per dona (novena posició si consideram les dades de les ciutats autònomes de Melilla i Ceuta, que presenten les taxes més elevades de l'Estat espanyol). En qualsevol cas, des de començament dels anys vuitanta, els valors de fecunditat se situen per sota de l'índex de reemplaçament (2,1 fills per dona, d'acord amb els càlculs establerts per als països desenvolupats). D'ençà dels anys setanta, el descens de les taxes de fecunditat total ha estat un fet demogràfic molt característic de l'Estat espanyol i s'ha passat d'ocupar unes posicions capdavanteres a situar-se en els intervals de fecunditat més baixos entre els països europeus. Així, les taxes del nostre arxipèlag i de l'Estat espanyol estarien per sota de la mitjana europea i només serien superiors a les que presenten alguns dels països que antigament formaven part del bloc de l'Est.

Tot i que ja hem posat en relleu que un dels factors que més destaca en l'evolució recent del nombre de naixements és l'increment registrat, l'anàlisi del lloc de naixement de les mares que tenen fills a les Illes Balears ha esdevingut un dels elements de major interès en els darrers anys. Això és conseqüència de l'augment del nombre de fills nats de mares estrangeres al nostre arxipèlag. Evidentment, aquest fet no és sinó el reflex d'un altre canvi demogràfic i estructural molt important que experimenten les nostres illes: la vinguda massiva de població estrangera, especialment intensa des de mitjans dels anys noranta. Paral·lelament es produeix el fortíssim augment dels naixements de mares immigrants, tant pel fet de ser migracions de tipus econòmic, que són majoritàriament de població en edat fèrtil, com pel fet que en molts de casos aquesta població conserva inicialment comportaments de fecunditat molt més pronatalistes que els que hi ha actualment a les Illes i als països de l'entorn desenvolupat; a aquests factors també se n'hi podrien afegir d'altres com ara el desig de facilitar l'obtenció de permisos de residència (immigrant pare/mare d'espanyol), el desig d'arrelar amb un fill nat a l'àrea d'acollida, la constitució d'una unitat familiar en arribar a les Illes, etc.

El comportament més pronatalista de les dones immigrants és palès en l'estadística de nascuts vius per ordre de naixement quan hi introduïm la variable del lloc de naixement. A partir de 4 i més fills, les dones nascudes a l'estranger superen els naixements de les nascudes a les Illes i a altres comunitats autònomes, fet que ens informa de la magnitud que assoleix aquest comportament reproductiu. El 2007, 244 dones nascudes a l'estranger tingueren el quart o posteriors fills a les Illes. Si ens fixam en el grup de naixe-

ments de 6 i més, veurem que més del 80% d'aquests naixements es produeixen en dones nascudes a l'estranger. Si aquesta anàlisi es du a terme per nacionalitat de la mare, veurem que les dones marroquines assoleixen un enorme protagonisme quant a taxes de fecunditat (molt elevades). Com més elevat és l'ordre de naixement i, per tant, més fills ha tingut la dona, més pes presenta el col·lectiu. Així, amb 6 fills suposen el 50% de les mares i amb 7 o més suposen el 70% del total de dones nascudes a l'estranger.

També destaquen, entre els naixements del tercer fill, que ja fa que es pugui parlar de famílies nombroses d'acord amb els paràmetres actuals (també ho serien 2 fills amb un únic progenitor), alguns països d'Amèrica Llatina, especialment Equador, Bolívia i Colòmbia. Aquest comportament tan polaritzat el podem relacionar directament amb comportaments lligats a les pràctiques i les creences religioses, d'una banda, i les tradicions culturals pròpies de països en via de desenvolupament, de l'altra.

La contribució recent de les mares estrangeres al nombre de naixements ocorreguts a les Illes Balears té una incidència important en el comportament i l'evolució de la natalitat. Hem passat de 512 naixements de mares estrangeres el 1996 a gairebé 4.000, segons les dades provisionals calculades per l'IBESTAT per al 2008. Així, els naixements de mares estrangeres s'apropen, cada cop més, a 1/3 del total, concretament haurien assolit, segons dades provisionals, un 31,53%, mentre que l'any 1996 aquesta xifra assolia uns valors inferiors al 6,6%. Respecte de l'any passat, suposa un augment significatiu del pes dels naixements de mare estrangera, que assolí un valor del 28,22%.

Pel que fa a les mares estrangeres, s'han produït modificacions substancials quant a la nacionalitat. Si fa 10 anys el protagonisme de les dones estrangeres que tenien fills a les Illes era per a les dones europees (gairebé el 70% l'any 1996), actualment aquest protagonisme es distribueix entre tres contingents importants: Amèrica del Sud, Europa i Àfrica. Hem de tenir present que, mentre els naixements de dones europees d'ençà del 2002 suposen un terç dels naixements de dones estrangeres i es mostra molt estable, es detecta un increment del pes del col·lectiu sobretot africà sobre el total de naixements.

Pel que fa al nombre de naixements de mares fadrines, cal destacar que la proporció de naixements entre mares que no han contret matrimoni continua augmentant. Així, mentre que el 1975 només el 2,89% dels naixements a les Illes Balears eren extramatrimonials, les dades provisionals del 2008 indiquen que aquesta xifra ja ha assolit el 40%. (Vegeu el quadre III-5.)

Una altra característica que voldríem destacar, tot i el poc pes sobre el conjunt de parts, és l'increment dels parts múltiples, important sobretot d'ençà de final dels noranta. L'any 2008 es produïren, segons dades de l'INE, 268 parts múltiples, 264 dels quals foren dobles i 4 triples. Els parts múltiples representen, com en exercicis anteriors, poc més del 2% dels parts registrats. Les dades registrades a les nostres illes mostren un cert increment de la

Quadre III-5. Percentatge de mares no casades a l'estat espanyol i a les Illes Balears (1975-2008)

	Total Nacional	Balears (Illes)
1975	2,03	2,89
1976	2,16	3,00
1977	2,32	3,37
1978	2,50	3,41
1979	2,80	4,46
1980	3,93	5,28
1981	4,42	6,06
1982	5,12	7,79
1983	5,21	9,25
1984	6,76	10,83
1985	7,97	13,58
1986	8,01	11,09
1987	8,27	11,67
1988	9,12	12,96
1989	9,35	14,25
1990	9,61	14,65
1991	10,01	14,79
1992	10,52	15,51
1993	10,75	15,93
1994	10,76	15,66
1995	11,09	16,40
1996	11,68	17,96
1997	13,12	19,41
1998	14,51	22,65
1999	16,30	24,11
2000	17,74	25,35
2001	19,73	28,55
2002	21,78	30,35
2003	23,41	32,71
2004	25,08	32,49
2005	26,57	34,87
2006	28,38	37,70
2007	30,24	39,30
2008	33,15	40,80

Font: Institut Nacional d'Estadística.

multiplicitat, atès que els parts múltiples registrats el 2007 foren 241 dobles i només 5 foren triples. Per illes, les dades del 2007 són les següents: Mallorca registrà 191 parts dobles i 4 de triples; Menorca, 27 de dobles i 1 de triple i Eivissa i Formentera, 23 de dobles.

Això no obstant, quan es tracta de magnituds tan reduïdes és freqüent que es produeixin variacions importants interanuals. L'evolució general de les dades de parts múltiples confirma la tendència a un creixement rellevant en els parts amb més d'un nadó. En poc menys de 20 anys els parts múltiples s'han multiplicat per 4,3 i s'ha passat de 62 parts múltiples l'any 1986 a 268 l'any 2008. Aquest creixement s'ha produït sobretot des de finals dels anys noranta, quan les xifres de parts múltiples varen començar a créixer com a conseqüència principalment de l'ús de tècniques de reproducció assistida.

1.2.2. La nupcialitat

L'estudi de la nupcialitat a les Illes Balears reflecteix el canvi sociològic experimentat pel model de convivència en parella. Així, una part cada cop més gran de la població considera innecessari el fet de casar-se per viure en parella i fins i tot tenir fills. La xifra total de matrimonis baixa lentament i, atès que això es produeix juntament amb un augment de la població total, les taxes de nupcialitat presenten un descens molt palès. El 2008 la xifra de matrimonis heterosexuals va ser de 4.138, amb una taxa de 3,91 ‰ habitants, amb una caiguda del -4,8%.

D' acord amb les dades de l'INE, l'any 2008 la taxa de nupcialitat de les Illes va ser la cinquena més baixa de l'Estat, que se situava en el 4,26‰ i que tanmateix reflecteix la tendència general del descens de la taxa en el conjunt nacional. (Vegeu el quadre III-6.)

Quant a la distribució al llarg de l'any de la celebració d'enllaços matrimonials, podem assenyalar que hi ha dos màxims: un que es registra a final de primavera i principi d'estiu (maig, juny i juliol) i un segon moment important a final d'estiu i principi de tardor (setembre i octubre).

Entre els que contreuen matrimoni, el matrimoni catòlic ha deixat de ser l'opció majoritària i entorn del 60% dels matrimonis celebrats a les Illes el 2008 ho han estat en la modalitat de civil o d'altres. Aquest canvi en la matrimonialitat balear és recent. D'acord amb les dades de l'IBESTAT, situarien el percentatge de matrimonis catòlics entorn del 39% el 2008. (Vegeu el quadre III-7.)

Aquesta tendència pot explicar-se, entre d'altres, per dos factors principals: d'una banda, la immigració ha fet que augmentin els col·lectius de residents d'altres religions i això incrementa el percentatge de les celebracions de matrimonis no catòlics i, de l'altra, l'increment de la laïcitat de la societat.

Una altra característica determinant és el retard en l'edat a l'hora de contreure matrimoni. Actualment, l'edat mitjana en el primer matrimoni dels contraents de les Illes són lleugerament superiors a les de l'Estat, quan a l'inici de la sèrie estudiada la relació era inversa. (Vegeu el gràfic III-7.)

Quadre III-6. Evolució de les taxes de nupcialitat per comunitat autònoma* (1975-2008)

Matrimonis heterosexuals	1975	1985	1995	2005	2006	2007	2008
Espanya	7,60	5,20	5,10	4,80	4,62	4,49	4,26
Andalusia	7,05	5,84	5,35	5,44	5,24	5,01	4,68
Aragó	6,92	4,85	4,55	4,54	4,34	4,13	3,86
Astúries	7,60	5,26	4,17	4,63	4,55	4,59	4,51
Balears (Illes)	8,42	6,02	5,48	4,39	4,27	4,22	3,91
Canàries (Illes)	7,71	5,99	5,23	3,49	3,45	3,17	3,07
Cantàbria	7,70	4,97	4,28	5,19	5,04	5,20	5,12
Castella-la Manxa	5,48	5,51	5,00	4,80	4,63	4,60	4,44
Castella i Lleó	5,87	4,13	4,09	3,98	3,87	3,94	3,73
Catalunya	8,36	5,12	5,27	4,69	4,42	4,26	4,20
Comunitat Valenciana	8,08	4,80	5,50	5,25	4,88	4,60	4,20
Extremadura	5,29	5,70	4,73	4,29	4,36	4,10	4,07
Galícia	6,93	4,65	4,30	4,03	4,07	4,07	3,94
Madrid	9,29	5,19	5,36	4,83	4,62	4,58	4,26
Múrcia	7,28	5,92	5,52	5,06	4,80	4,77	4,03
Navarra	7,63	4,66	4,98	4,57	4,61	4,50	4,39
País Basc	8,71	4,39	4,61	4,53	4,34	4,25	4,23
Rioja (La)	7,17	5,08	4,51	4,73	4,53	4,38	4,22

Font: Indicadors demogràfics. Institut Nacional d'Estadística.

* Matrimonis heterosexuals

Si l'endarreriment en l'edat mitjana dels matrimonis i del primer matrimoni és un fet general, també ho és la diferència d'edat dels contraents heterosexuals d'acord amb el sexe. Els homes generalment es casen amb dones entre 2 i 3 anys més joves de mitjana. Aquest valor s'ha mantingut relativament constant al llarg de la sèrie estudiada, tant per al conjunt de l'Estat com per al nostre arxipèlag.

Un factor que ha canviat de manera molt destacable en els darrers quinquennis i s'ha intensificat, d'ençà de l'inici del mil·lenni, és l'increment del nombre d'estrangers entre les persones casades que declaren les Illes com a lloc de residència. L'any 1986, el 93,47% dels matrimonis es formalitzaven entre ambdós membres de nacionalitat espanyola. Aquests percentatges es reduïren lleugerament; fins a mitjans dels anys noranta el percentatge es mou pels volts del 90%. A partir del començament de mil·lenni i fruit de l'entrada d'immigrants estrangers, molts de provinents de països que fins aleshores havien tingut molt poca

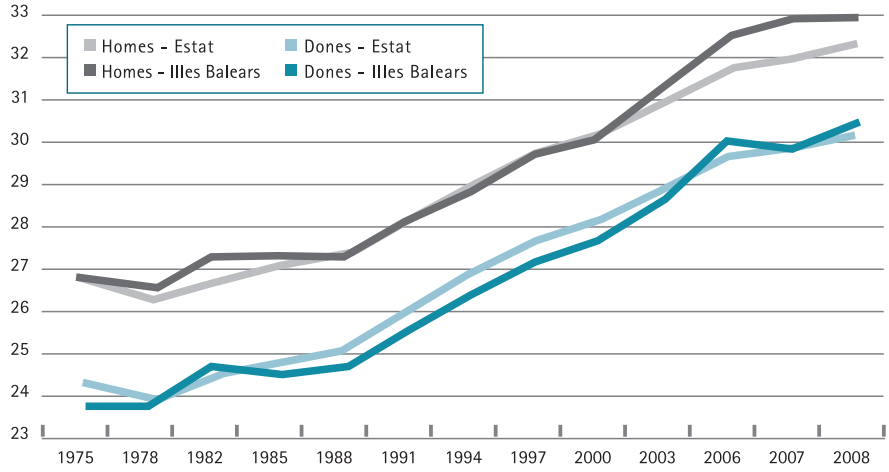
Quadre III-7. Nombre de matrimonis heterosexuals segons forma de celebració

	Total		Catòlics		Civils més altres	
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
2001	4.329	100	2.714	62,7	1.615	37,3
2002	4.586	100	2.670	58,2	1.916	41,8
2003	4.658	100	2.427	52,1	2.231	47,9
2004	4.554	100	2.249	49,4	2.305	50,6
2005	4.273	100	1.952	45,7	2.321	54,0
2006	4.260	100	1.859	43,6	2.401	56,4
2007	4.347	100	1.791	41,2	2.556	58,8
2008	4.138	100	1.600	38,7	2.538	61,3

Font: "Matrimonis". IBESTAT - Institut d'Estadística de les Illes Balears.

Gràfic III-7

Evolució de l'edat mitjana al primer matrimoni per sexes. Estat espanyol i Illes Balears. 1975-2008

Font: Institut Nacional d'Estadística.

representació, comencen a augmentar els matrimonis mixts i entre residents estrangers. L'any 2001 el percentatge de matrimonis amb algun membre estranger s'apropa al 16%, i l'any 2008 aquesta xifra s'eleva gairebé fins al 32%. En definitiva, en 20 anys s'ha multiplicat gairebé per 5 el nombre de matrimonis amb algun o ambdós membres de l'estranger. Entre home espanyol i dona estrangera se celebraren

Quadre III-8. Matrimonis heterosexuals segons composició de les nacionalitats dels contraents

	1986	1991	1996	2001	2005	2006	2007	2008
Total	4.164	4.410	4.152	4.329	4.273	4.260	4.347	4.138
Ambdós espanyols	3.892	4.035	3.749	3.647	3.058	2.990	2.991	2.826
Espòs espanyol i esposa estrangera	156	198	186	331	535	568	540	505
Esposa espanyola i espòs estranger	77	124	154	198	295	337	424	402
Ambdós estrangers	39	53	63	153	385	365	392	405

Font: "Matrimonis". IBESTAT- Institut d'Estadística de les Illes Balears.

156 matrimonis, i el 2008 se n'han comptabilitzat 505. Entre dona espanyola i home estranger s'ha passat, en les mateixes dates, de 77 a 402. L'increment més gran, tot i així, es produeix quan ambdós cònjuges són estrangers, que ha passat de 39 matrimonis el 1986 a 405 el 2008. (Vegeu el quadre III-8.)

L'anàlisi de la procedència geogràfica dels estrangers casats a les Illes reflecteix de manera molt clara els canvis produïts en els fluxos internacionals. Així, mentre que l'any 1986 gairebé el 81% dels matrimonis d'illencs amb estrangeres (126 enllaços) ho eren amb dones de nacionalitat de països europeus, el 2008 aquest percentatge s'ha reduït fins a només un 24%, mentre que les dones de l'Amèrica del Sud han protagonitzat més del 50% dels matrimonis amb homes espanyols (quan l'any 1987 només es dugueren a terme 18 enllaços entre espanyol i sud-americana).

Quant als matrimonis entre dones espanyoles i homes estrangers, hi ha certes diferències, tot i no ser tan nombrosos. En primer lloc, les dades de 1986 mostren que no hi ha una polarització tan clara quant a matrimonis amb europeus, tot i que són el principal contingent en percentatge (60%) que ha perdut un pes considerable i s'ha situat en el segon lloc amb un 21% dels matrimonis amb dones espanyoles i ciutadans estrangers, després dels matrimonis amb ciutadans de l'Amèrica del Sud, que suposen el 2008 més del 35% del total. Els matrimonis amb homes de nacionalitat africana s'han duplicat i han passat de prop del 8% al 22%.

L'increment de la matrimonialitat entre persones d'orígens i nacionalitats diversos és lògic atès l'importantíssim volum d'immigrants arribats recentment de tots els continents. Així, el 2008 els col·lectius més nombrosos foren les brasileres, colombianes, equatorianes, argentines, cubanes, russes i dominicanes. Pel que fa als homes estrangers que es casaren amb espanyoles, n'hi ha de diverses nacionalitats, com, per exemple, argentins, nigerians i hindús i d'altres, com ara marroquins, britànics, colombians, brasilers i alemanys.

Aquestes xifres presenten una certa distorsió com a conseqüència de l'increment de matrimonis de conveniència duts a terme amb la finalitat de facilitar la nacionalitat a determinats col·lectius concrets, especialment dels extracomunitaris afectats per les restriccions en els permisos de residència i feina. Durant el 2008, s'han desarticulat diverses organitzacions a l'Estat espanyol, alguna de les quals amb presència a les Illes, que preparaven matrimonis de conveniència entre estrangers no comunitaris i espanyols.

1.2.2.1. Divorcis, separacions i nul·litats

En un capítol dedicat a l'estudi de la nupcialitat, és a dir, de l'establiment de llaços legals i/o religiosos que creen un nucli de convivència, tampoc no pot faltar l'apartat dedicat precisament a analitzar el fenomen contrari: la dissolució matrimonial.

Les fórmules tingudes en compte analitzen la via de dissolució religiosa a través de la nul·litat del matrimoni i, per tant, amb la possibilitat d'ambdós contraents de poder celebrar un matrimoni catòlic en el futur i la via civil de separació i divorci. La separació implica una situació d'allunyament dels membres del matrimoni, però pot ser temporal i no canvia l'estat civil dels que opten per aquesta fórmula. El divorci implica la dissolució irreversible del matrimoni i el canvi d'estat civil de les persones que hi opten.

En els dos darrers anys dels quals tenim informació estadística oficial, 2007 i 2008, es manifesta un descens progressiu del nombre de dissolucions matrimonials, tant per al conjunt de l'Estat com per a l'arxipèlag balear. Aquest descens ha estat més palès el 2008, en què per al conjunt estatal s'han produït 20.000 dissolucions menys que l'any anterior i per a les Illes Balears aquesta reducció ha estat de prop de 700: s'ha passat de les 3.773 l'any 2007 a les 3.087 el 2008. Podem trobar distintes explicacions a aquest descens: d'una banda, la baixada de la xifra de matrimonis, cosa que explica que les dissolucions no es produeixin en la mateixa mesura[1]. D'altra banda, una altra explicació, més economicista, cerca l'explicació en la situació econòmica. Segons aquesta teoria, en una situació de crisi, les parelles malavingudes opten per no dissoldre la unió matrimonial per criteris de viabilitat econòmica.

Les Balears presentaven l'any 2007 una taxa de 3,66 dissolucions per mil habitants, per sobre del conjunt estatal, que assolia una taxa de 3,09‰, mentre que el 2008 aquestes taxes assoliren uns valors menors, de 2,88‰ i 2,58‰ respectivament. Només algunes comunitats autònomes com les Illes Canàries (3,28‰), amb la major taxa estatal, Catalunya i el País Valencià, com també les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla, superen els índexs assolits a la nostra comunitat.

Quant a les separacions a les Illes Balears, cal dir que el 2008 només 198 de les 3.087 dissolucions registrades ho foren en aquesta modalitat. És evident l'impacte que ha tingut l'aplicació de la nova llei del divorci en aquest sentit.[2] L'aspecte

1. Cal observar que les estadístiques no recullen les ruptures de les parelles de fet, ja que al no estar formalitzada la relació no es comptabilitzen estadísticament.

2. Llei 15/2005, de 8 de juliol, per la qual es modifiquen el Codi civil i la Llei d'enjudiciament civil en matèria de separació i divorci.

Quadre III-9. Dissolucions del matrimoni (1996-2008).

	Estat espanyol				Illes Balears			
	Total	Nul·litat	Separació	Divorci	Total	Nul·litat	Separació	Divorci
1996	83.990	102	51.317	32.571	2.417	5	1.390	1.022
1997	88.998	123	54.728	34.147	2.604	2	1.549	1.053
1998	93.988	115	57.353	36.520	2.935	1	1.699	1.235
1999	96.536	133	59.503	36.900	2.827	..	1.665	1.162
2000	102.495	145	63.377	38.973	2.920	2	1.746	1.172
2001	103.250	152	65.527	37.571	3.125	4	1.850	1.271
2002	115.278	229	73.032	42.017	3.290	7	2.059	1.224
2003	121.896	198	76.250	45.448	3.482	4	1.992	1.486
2004	132.789	197	81.618	50.974	3.747	2	2.147	1.598
2005	137.044	168	64.028	72.848	3.826	5	1.577	2.244
2006	145.919	174	18.793	126.952	3.949	5	390	3.554
2007	137.451	149	11.581	125.721	3.773	10	273	3.490
2008	118.939	142	8.761	110.036	3.087	3	198	2.886

Font: Institut Nacional d'Estadística.

que estadísticament té més repercussió és l'agilitació del procés en suprimir la necessitat de separació prèvia. Això ha fet que, d'unes dades que fins al 2004 mostren un percentatge superior de separacions als divorcis, s'hagi produït no tan sols una inversió dels termes, sinó que també actualment el divorci és la modalitat aclaparadorament elegida per dissoldre les unions matrimonials. Aquesta modalitat ha assolit el 2008 un percentatge proper al 93,5% a les Illes Balears i un punt menys per al conjunt de l'Estat espanyol. (Vegeu el quadre III-9.)

Finalment, les nul·litats són molt poc freqüents i només n'hi hagué a les Illes Balears 3 casos l'any 2008 (10 casos el 2007).

1.2.2.2. Matrimonis homosexuals

L'any 2006, amb 148 matrimonis homosexuals, fou el primer de la sèrie que recollia aquest tipus d'enllaç durant un any sencer. Les dades posteriors de 2007 i 2008 amb 129 i 92 casos respectivament, indiquen que després d'assolir un màxim el 2006, que recollí les aspiracions de parelles consolidades que aprofitaren el nou marc legal per regularitzar la seva situació i aconseguir una equiparació legal amb les parelles heterosexuals, les unions homosexuals presenten una tendència a decréixer. (Vegeu el quadre III-10.)

Pel que fa al sexe dels contraents, continua la tendència d'exercicis anteriors, tot

Quadre III-10. Matrimonis homosexuals. Illes Balears (2005-2008)

		Futura residència			
		Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa-Formentera
2005	Homes	34	28	1	5
	Dones	9	4	2	3
2006	Homes	95	77	4	14
	Dones	53	37	8	8
2007	Homes	87	73	2	12
	Dones	42	36	2	4
2008	Homes	56	43	5	8
	Dones	36	25	4	7

Font: IBESTAT.

i que el fort descens del nombre de matrimonis homosexuals en què els membres eren homes ha fet que les xifres tendeixin a apropar-se: continua un cert predomini de les unions homosexuals en què els contraents són homes, els quals assoleixen a les Illes el 2008 poc més del 57% del total (56 unions). Les unions homosexuals amb ambdós membres femenins varen ser 36.

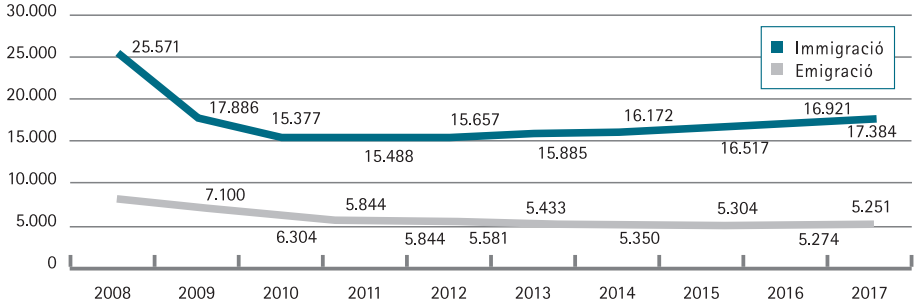
Quant a la distribució per illa de residència, destaca, d'acord amb les dades de 2008, pel pes demogràfic, Mallorca, amb el 74% dels enllaços, Eivissa i Formentera se situen en un segon lloc amb el 16% i Menorca assoleix un percentatge del 9%, atès que 9 parelles que formalitzaren la seva relació declararen com a residència aquesta illa.

Així mateix, l'establiment de vincles formals matrimonials entre parelles homosexuals crea la necessitat legal d'establir processos judicials de dissolució de la relació. Així, les dades estatals del 2007 ens parlen de 59 dissolucions de parelles homosexuals, 42 entre homes i 17 entre dones, i les del 2008, que és la darrera dada disponible, indiquen que la xifra gairebé es duplica fins a assolir les 116 dissolucions, 69 entre homes i 47 entre dones.

1.2.3. La immigració

La població resident a les Illes Balears nascuda a l'estranger cada cop s'apropa més a la quarta part de la població i, d'acord amb la revisió del padró de l'1 de gener de 2009, assolia els 261.216 residents. Si consideram la nacionalitat, el volum de població estrangera assoleix un valor de 237.561 residents, cosa que suposa un 21,69% de la població de l'arxipèlag. La població amb nacionalitat estrangera ha augmentat en més de 14.500 persones durant l'any 2008 (variació padró 2009-2008). Això suposa l'increment d'un punt interanual i reflecteix l'alentiment en el corrent migratori que, tot i amb això, es

Gràfic III-8
Projecció de la migració procedent de l'estranger. Illes Balears (2008-2017)

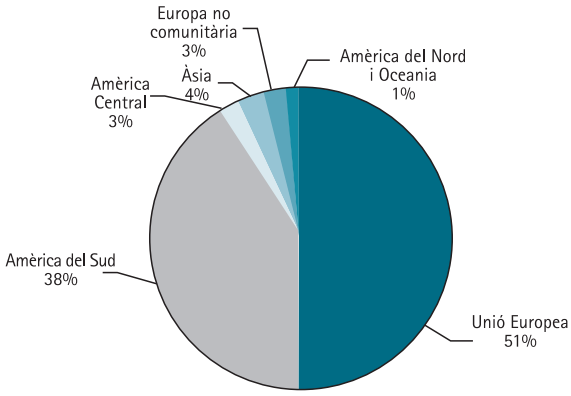
Font: IBESTAT.

manté prou actiu i suposa el factor primordial de creixement de la població insular.

No obstant això, des del punt de vista de la immigració, és molt rellevant analitzar el lloc de naixement dels residents a la Comunitat Autònoma, ja que el creixement actual està determinat pels fluxos immigratoris procedents de l'estranger, fet que ha provocat que les Illes Balears siguin una de les autonomies amb un índex de població forana més alt. Un poc menys del 46,5% de la població resident a les Illes Balears (509.086 persones) ha nascut fora de les Illes i és precisament en la proporció entre els nascuts a una altra comunitat autònoma i a l'estranger en què trobam un dels fets més interessants i significatius de l'anàlisi demogràfica d'enguany: per primera vegada, la població nascuda a l'estranger supera, i de forma clara, la població nascuda a altres comunitats autònomes de l'Estat. Així, mentre que el 2008 la relació entre ambdues poblacions era molt similar: 247.534 residents nascuts a una altra comunitat autònoma i 245.442 a l'estranger, i fins i tot la xifra d'estrangers era inferior, les dades han passat a ser, respectivament, de 247.870 i 261.216, segons el padró del 2009. L'elevada intensitat dels fluxos immigratoris procedents de l'estranger ha tingut com a conseqüència que en una dècada la població nascuda a l'estranger no tan sols ocupi un lloc rellevant en la composició de la població balear, sinó que després del col·lectiu dels nascuts a les Illes sigui el segon contingent en volum. Aquest fet, que fa només uns quinquennis hauria semblat inversemblant, reflecteix la intensitat dels fluxos migratoris internacionals i ens informa de la modificació radical de l'estructura social al nostre arxipèlag. Sembla lògic pensar que en els propers anys aquests fluxos baixaran en intensitat: la situació econòmica actual i el desplegament d'algunes normatives legals segons les projeccions de població a curt termini publicades per l'Institut Nacional d'Estadística (INE) tindran com a conseqüència un descens en les entrades de població; de fet, en el cas balear s'ha

Gràfic III-9

Població nascuda a l'estranger. Illes Baleras (Revisió del padró 2009)

Font: Padró 2009. IBESTAT.

projectat un descens fins a l'any 2010 i una recuperació en anys posteriors. (Vegeu el gràfic III-8.)

El perfil de la població nascuda a l'estranger (el 4% de la qual és de nacionalitat espanyola) presenta una estructura concentrada en la població en edat laboral. Estructuralment, la influència en la piràmide de la població balear és un efecte immediat de retard en el procés d'envelliment que fa que les Illes se situïn com una de les autonomies amb una població més jove. Aquest col·lectiu té una edat mitjana de 38 anys (la mitjana balear en el padró del 2008 era de 39 anys), el 78% dels quals té una edat entre 20-64 anys, el 14% menys de 20 anys, i el 8% 65 anys o més.

Els països de naixement amb una major presència són Alemanya (35.038 residents); l'Argentina (24.484 residents); el Regne Unit (23.262 residents); el Marroc (22.508 residents); l'Equador (14.994 residents); Colòmbia (12.315 residents); Romania (11.523 residents) i França (10.046 residents). Els nascuts a la Unió Europea representen el 51% de la població nascuda a l'estranger. (Vegeu el gràfic III-9).

2

BENESTAR ECONÒMIC, DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA I POBRESA

RESUM

En aquest apartat s'analitza el nivell de benestar econòmic de les llars balears l'any 2007. Els resultats plantegen més capacitat adquisitiva mitjana de les llars balears enfront del conjunt espanyol, amb uns ingressos per adult superiors als de les llars espanyoles, així com una distribució d'aquests més igualitària. Concretament, els ingressos mitjans es troben un 8,5% per sobre de la mitjana espanyola i situen les llars balears en un bloc de regions, juntament amb Navarra, Madrid, Catalunya i el País Basc, clarament distanciat per sobre de la resta. Afegida a la seva major capacitat econòmica, les microdades de l'enquesta de condicions de vida mostren que un percentatge inferior de llars balears (el 70,1% enfront del 72,1% de les llars espanyoles) es troben en disposició d'estalviar per satisfer despeses imprevistes. Quant a la distribució de rendes, els indicadors de desigualtat assenyalen una distribució en el cas balear més igualitària que la del conjunt espanyol, amb valors de l'índex de Gini del 0,302 i el 0,328 respectivament. En coherència amb aquest índex, la utilització d'indicadors amb paràmetres més sensibles a l'aversió a la desigualtat, com ara el d'Atkinson (2), suggereixen una distribució de la renda a les Balears més bona.

Quant als indicadors de pobresa, en línia amb els resultats de desigualtat esmentats, es detecta un percentatge menys elevat a les Balears de llars en risc de pobresa. Així, la taxa de risc de pobresa de les Balears se situa en el 14,4%, quan aquesta és del 16,7% en el conjunt espanyol, mentre la taxa de risc de pobresa extrema a les Balears és del 6,3% i del 6,1% a Espanya.

2.1. INTRODUCCIÓ

Des de la memòria del CES de l'any 2002 s'analitzen els trets bàsics del benestar econòmic a les Illes Balears mitjançant l'estudi de les microdades de diferents fonts estadístiques elaborades per l'Institut Nacional d'Estadística (INE); fins a la memòria del 2006, amb les dades de l'enquesta contínua de pressuposts familiars, i d'ençà de la memòria del 2007, amb les de l'enquesta de condicions de vida.

La memòria del 2009 pretén consolidar la línia d'anàlisi encetada en les memòries anteriors. En efecte, la memòria del 2007 va suposar un canvi respecte d'anteriors memòries en el sentit que els tòpics d'anàlisi del concepte de benestar econòmic foren ampliats més enllà dels recursos econòmics mateixos, i se n'hi varen incloure d'altres que hi estaven estretament relacionats, com ara l'estat de salut dels individus, el nivell educatiu i les condicions de l'habitatge.[3] Al capdavall, la proposta metodològica pretenia presentar els vincles entre aquestes diferents dimensions del benestar.

3. Vegeu: Eurostat (2000), «Income, Poverty and Social Exclusion», Brussel·les.

Malauradament, aquest tipus d'anàlisi demana enquestes amb grandàries mostrals superiors a les de l'enquesta de condicions de vida (d'ara endavant, ECV) per a un any aïllat, raó per la qual en la memòria del 2009 ens centrarem en el seguiment del benestar econòmic amb els indicadors monetaris, amb l'avinentesa que en la propera memòria es podran ajuntar les mostres dels dos anys per repetir l'anàlisi abans esmentada. Així, la principal aportació d'enguany és la d'estendre la dimensió temporal fins a l'any 2008, que és el darrer any en què hi ha disponible l'ECV i que des d'un punt de vista conjuntural representa l'inici de la crisi econòmica.

Com ja s'ha comentat abans, la base de dades utilitzada és l'enquesta de condicions de vida (ECV) que elabora l'INE. L'ECV és la continuació de l'enquesta panel de llars de la Unió Europea, que ja estava dissenyada per oferir informació sobre condicions de vida i exclusió social.[4] A diferència del panel de llars, emperò, l'ECV ofereix informació detallada per comunitats autònomes de manera estable en el temps. En aquesta memòria s'han utilitzat les microdades de l'ECV de l'any 2008. Val a dir que la informació d'ingressos de l'ECV es refereix sempre a l'any anterior, raó per la qual a la resta del document ens referirem a l'any 2007. Igual que en memòries anteriors, els valors obtinguts per a les Illes Balears es comparen amb els de la resta de comunitats autònomes de l'Estat espanyol.[5]

Quant a la metodologia, aquesta és la mateixa adoptada en memòries anteriors. Així, i per comparació a altres treballs que utilitzen la mateixa enquesta, cal tenir en compte que prèviament es varen aplicar alguns filtres a les microdades. De la nostra variable monetària de referència, la renda disponible de la llar l'any 2007, s'eliminaren les llars sense informació d'ingressos i de la resta s'eliminaren l'1% de llars amb més i manco recursos de cada comunitat autònoma, que són les que tenen una alta probabilitat de correspondre a errades de resposta i que podrien distorsionar els resultats. Posteriorment, la informació d'ingressos de la mostra de llars s'ha homogeneïtzat i s'han dividit pel nombre de membres de 16 anys o més (és a dir, adults), que són els susceptibles de generar recursos econòmics. Així, d'ara endavant el concepte d'ingressos d'una llar s'utilitzarà com a sinònim dels ingres sos totals per adult. Igualment, no es pot fer la comparativa 2006-2007, ja que el 2006 s'ha imputat ingressos monetaris i no monetaris i a l'any 2007 només s'han comptabilitzat ingessos monetaris. D'altra banda, cal esmentar que en tots els càlculs s'ha previst el pes poblacional de cada llar. Cal indicar que l'INE utilitza com a mesura del nombre de membres de la llar computables l'escala de l'OCDE, per la qual cosa la resta de membres a part del sustentador principal compten menys de la unitat. En el nostre cas, s'han computat el nombre de membres de la llar de 16 anys o més, tots de manera igualitària. Aquesta diferència metodològica provoca que els valors oferts per l'INE i l'IBESTAT, d'una banda, i els d'aquest treball, de l'altra, difereixin lleugerament.

4. Per a una exposició sintètica de l'ECV, vegeu: http://www.ine.es/prensa/np526.pdf, pàg. 9-11.

5. L'ECV no ofereix informació a un nivell desagregat dins les comunitats autònomes.

Quadre III–11. Indicadors de desigualtat de rendes (2007)

	Ingressos mitjans per adult	Ingressos (base 100 nacional)	Percentatge de llars amb capacitat per pagar imprevistos	Percentatge de llars amb alguna dificultat per arribar a final de mes	Gini	Atkinson (0,5)	Atkinson (2)
Navarra	14.382	127,3	83,8	18,0	0,278	0,064	0,400
País Basc	13.548	119,9	84,1	16,5	0,295	0,071	0,433
Madrid	13.297	117,7	71,2	28,1	0,331	0,086	0,334
Catalunya	12.989	114,9	74,8	29,5	0,317	0,083	0,383
Illes Balears	12.266	108,5	70,1	27,2	0,302	0,074	0,391
Aragó	12.087	107,0	87,5	11,2	0,287	0,066	0,696
Cantàbria	11.571	102,4	78,9	30,0	0,282	0,07	0,907
País Valencià	11.330	100,3	71,1	33,1	0,317	0,083	0,211
Espanya	11.301	100,0	72,1	28,5	0,328	0,088	0,635
Astúries	11.274	99,8	78,2	14,8	0,275	0,065	0,884
La Rioja	11.251	99,6	79,0	25,1	0,275	0,066	0,952
Castella i Lleó	10.729	94,9	80,0	23,9	0,318	0,087	0,824
Múrcia	10.256	90,8	63,3	34,2	0,304	0,088	0,792
Illes Canàries	9.918	87,8	51,3	40,6	0,318	0,086	0,707
Galícia	9.885	87,5	73,9	28,7	0,297	0,075	0,566
Andalusia	9.670	85,6	59,9	37,8	0,339	0,090	0,523
Castella-la Manxa	9.437	83,5	74,9	33,3	0,340	0,093	0,404
Extremadura	8.363	74,0	67,8	32,2	0,320	0,088	0,688

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECV.

La resta de l'apartat sobre el benestar econòmic dels ciutadans balears s'ha estructurat de la manera següent: a l'apartat 1.2 es compara el nivell d'ingressos mitjans de les llars de les diferents comunitats autònomes, així com la distribució relativa d'aquests, i l'apartat 1.3 es dedica a l'anàlisi de la pobresa relativa.[6]

2.2. El nivell i la distribució de rendes

En el quadre III-11 es mostren alguns indicadors sintètics tant de la situació central

6. En l'elecció dels indicadors de desigualtat de rendes i de pobresa s'ha seguit l'informe de síntesi del 2002 de la Comissió Europea.

dels ingressos de les llars com de la distribució d'aquests. El primer indicador de benestar econòmic fa referència al nivell mitjà d'ingressos per adult (vegeu la columna 1 del quadre III-11). Els valors obtinguts estan en línia amb els d'altres fonts estadístiques (vegeu les diferents memòries d'ençà del 2002), ja que consideren que les llars balears tenen uns ingressos mitjans de 12.265 euros, força per sobre de la mitjana espanyola, 11.301 euros. En termes relatius, els ingressos mitjans de les llars balears de l'any 2007 són un 8,5% superiors als del conjunt espanyol, que prenen un valor 100 de referència. Per comparació a la resta de comunitats autònomes, val a dir que les llars balears se situen en un bloc de territoris, juntament amb Madrid, Navarra, Catalunya i el País Basc, amb ingressos clarament destacats respecte de la resta de regions. Des d'un punt de vista temporal, tot i que les Illes es mantenen constantment per sobre de la mitjana estatal, val a dir que les diferències semblen tendir a escurçar-se: s'ha passat de valors d'un 14,4% per sobre l'any 2005 al 13,5% el 2006 fins a assolir un diferencial positiu del 8,5% l'any 2007, fet que està en la línia detectada per la Comptabilitat Regional d'Espanya, en què s'indica que la renda disponible bruta per capita del sector famílies passà d'un valor un 21% superior a la mitjana estatal el 2000 al 7,6% el 2007.

A banda de la capacitat adquisitiva mitjana, l'ECV ofereix informació per saber si aquesta, una vegada establertes les decisions de despesa, es tradueix en una capacitat folgada per poder estalviar i afrontar incerteses. Així, a les columnes 3 i 4 del quadre III-11 es mostren els percentatges de llars amb capacitat per fer pagaments imprevists i de llars que arriben amb molta dificultat o amb dificultat a final de mes.

En ambdós casos, i en concordança amb els valors d'ingressos superiors a la mitjana espanyola, les Balears tenen un percentatge alt de llars amb capacitat per satisfer despeses imprevistes (el 70,2%, si bé inferior a la mitjana del conjunt espanyol del 72,1%) i un percentatge més baix de llars amb dificultats per arribar a final de mes (el 27,2%, enfront del 28,5% del conjunt espanyol).

Una vegada comprovat que el nivell d'ingressos mitjans de les llars balears és superior al de la mitjana de les llars espanyoles, l'anàlisi del benestar econòmic requereix comparar la distribució dels ingressos. Igual que en memòries anteriors, l'indicador de referència per analitzar la desigualtat relativa de recursos és l'índex de Gini.[7] (Vegeu la columna 5 del quadre III-11.)

En coherència amb tots els anys anteriors, l'índex de Gini de les llars balears amb la mostra de l'ECV de l'any 2008 pren un valor de 0,302, que és inferior al que s'obté per al conjunt espanyol (0,328), la qual cosa indica, per tant, una menor desigual-

7. L'índex de Gini pren valors entre zero i la unitat. El valor zero correspondria a una distribució perfectament igualitària. És a dir que, per exemple, el 10% de població amb manco recursos tindria un 10% dels ingressos. El valor unitari ens indicaria que tots els recursos estarien en possessió d'una sola llar: la més rica. D'aquesta manera, com més baix és l'índex, menor és la desigualtat relativa, i a la inversa.

tat entre les llars balears de l'ECV que no pas entre el total de llars espanyoles.[8] En qualsevol cas, tot i evidenciar el menor valor de l'índex de Gini per a les Illes Balears, cal reconèixer que la tendència de fons que les dades indiquen és a l'empitjorament de la desigualtat, amb independència del cicle econòmic, fet que situa les dades a les Balears entre les comunitats amb pitjors registres.

Per analitzar la sensibilitat dels resultats de l'ECV a la imposició de diferents pesos a l'acumulació d'ingressos per als segments de població amb més i manco recursos, les columnes 6 i 7 del quadre III-11 presenten els valors per als índexs d'Atkinson (0,5 i 2), en què els valors entre parèntesis es refereixen al paràmetre d'aversió a la desigualtat, de tal manera que com més gran és el paràmetre més es penalitzen les situacions extremes en les dues cues de la distribució. En ambdós casos, com més gran (petit) és el valor dels indicadors, més desigual (igual) és la distribució dels ingressos. Els valors dels dos indicadors corroboren la menor desigualtat dels ingressos de la mostra de llars balears per comparació a la mitjana nacional obtinguda amb l'índex de Gini. En aquest sentit, és força significatiu el menor valor de l'Atkinson (2) a les Balears, evidència ja assenyalada en la memòria del 2008, que indica que la distribució en la coa baixa és més igualitària que en el cas espanyol.

2.3. La pobresa relativa a les Illes Balears

L'apartat segon sobre distribució de rendes s'ha dedicat a analitzar el conjunt de la població tenint en compte tant les llars amb més recursos com les de menys recursos. En aquest sentit, els indicadors utilitzats són sensibles, en major o menor mesura, segons l'aversió a la desigualtat implícita en cada indicador, a la situació de totes les llars. Aquest apartat, en canvi, es dedica a analitzar un grup més específic de població, com ara les llars amb manco recursos. L'objectiu és determinar el percentatge (taxa) de llars amb un nivell de recursos per sota d'un determinat llindar, que està amb relació al que es pot considerar el nivell de vida estès entre la població d'un territori, de manera que les llars per sota d'aquest llindar són considerades en risc de pobresa.

Com és obvi, l'establiment d'un llindar monetari concret és una tasca difícil, possiblement arbitrària, i que esdevé encara més complicada quan en l'anàlisi s'inclouen realitats socioeconòmiques diferents com les representades per les distintes comunitats autònomes. Per tot això, la metodologia adoptada en aquest apartat és l'estàndard en aquests tipus d'estudis,[9] és a dir, s'ha aplicat el concepte de pobresa relativa i no el d'absoluta.[10] D'aquesta manera, s'han

8. L'únic any en què l'índex de desigualtat és superior per a les llars balears fou amb les dades de l'ECV de l'any 2006.

9. Vegeu: Cantó, O.; Del Río, C.; Gradín, C. (2000), «La situación de los estudios de desigualdad y pobreza en España», Cuadernos de Gobierno y Administración, núm. 2, pàg. 25-94.

10. Entre els avantatges del concepte de pobresa relativa s'ha de tenir en compte el fet que el cost d'accés a alguns béns i serveis és diferent en una societat rica que en una de pobra. A més, cal fer notar que l'enfocament de pobresa relativa engloba la pobresa absoluta.

Quadre III-12. Taxa de llars per sota el llindar de pobresa relativa per comunitat autònoma (ECV). (2007)

	Llindar d'ingressos per adult (€)	Taxa de llars en risc de pobresa	Taxa de llars en risc de pobresa extrema
Navarra	7.964	13,6	5,2
País Basc	7.281	14,5	4,8
Madrid	7.020	18,0	4,2
Catalunya	6.930	16,8	6,5
Illes Balears	6.721	14,4	6,3
Aragó	6.360	14,4	3,2
Astúries	6.095	13,4	4,0
La Rioja	6.072	14,7	4,1
País Valencià	5.943	17,7	5,8
Cantàbria	5.898	11,6	2,6
Espanya	5.857	16,7	6,1
Múrcia	5.570	17,8	10,7
Castellai i Lleó	5.419	14,8	4,9
Galícia	5.228	15,2	4,1
Illes Canàries	5.023	15,4	5,2
Andalusia	4.885	16,8	6,8
Castella-la Manxa	4.769	17,7	5,2
Extremadura	4.108	15,0	5,5

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECV.

considerat llars en risc de pobresa les que disposen d'uns ingressos inferiors al 60% de la mediana de les llars del seu territori de residència.[11] En aquest sentit, cal fer notar que el que es calcula és el percentatge de llars de cada comunitat autònoma que té uns recursos inferiors a una determinada xifra. Com es reflecteix a la columna 1 del quadre III-12, atès que s'analitza la pobresa relativa, la xifra llindar de referència és diferent a cada comunitat autònoma, que és més elevada als territoris més rics, i a la inversa. Així, mentre aquest llindar se situa en els 6.986 euros a les Illes Balears, en el cas del conjunt espanyol aquest llindar correspon als 6.160 euros. Com és obvi, per tant, la taxa de llars en risc de pobresa s'ha de calcular amb els valors de cada territori, atès que en cas contrari si s'aplicàs el mateix valor per a totes les comunitats

11. Cal observar que la utilització de mediana en lloc de mitjana implica que únicament s'observaran reduccions en el nivell de pobresa si efectivament s'ha produït una redistribució de recursos en favor de la població pobra.

autònomes (per exemple, el llindar del conjunt espanyol), aleshores la taxa seria inferior a les comunitats riques i superior a les pobres. Com que allò que es calcula és el percentatge de llars a la coa inferior, per analitzar les llars amb més pocs recursos s'acompanyen els resultats amb un indicador més restrictiu, que és el percentatge de llars amb ingressos per sota del 40% de la mediana, que és el que s'anomena en literatura «la població en risc de pobresa extrema».

El quadre III-12 presenta el percentatge de llars que es troben per sota del llindar de pobresa relativa a cada comunitat autònoma segons l'ECV amb dades d'ingressos del 2007. Del quadre III-12, cal destacar-ne uns quants fets: 1. El percentatge de llars en risc de pobresa és inferior a les Balears que en el conjunt espanyol (el 14,4 enfront del 16,7 respectivament);[12] 2. Quan la referència de renda és el 40% de la mediana, la diferència en el risc de pobresa extrema de les llars balears i espanyoles es redueix considerablement, fins al punt que el risc de pobresa a les Balears passa a ser major que a tot l'Estat, 6,3% i 6,1% respectivament; 3. No s'observa cap tipus de correlació entre el nivell d'ingressos mitjans dels territoris i la taxa de risc de pobresa.

12. En el cas de l'INE i l'IBESTAT el valor estimat per al 2008 per a les Balears és del 16,9% i per a Espanya és del 19,6%.

3

EL SISTEMA DE LA SEGURETAT SOCIAL

RESUM

La recaptació líquida, l'any 2009 ha assolit 2.579,19 milions d'euros, el que en termes relatius suposa un 5,78% menys que el que es registrava l'any anterior. L'any 2009, l'import de les prestacions de l'INSS va arribar a 1.646.359.493,65 euros, el que representa un increment del 5,7% sobre l'any 2008. Les prestacions per atur es totalitzaren en 597.366.079,29 euros, amb un increment del 37,97% respecte del 2008. El pagament de prestacions de l'ISM durant aquest periode fou de 35.495.233,46 euros.

Durant aquesta any, s'ha destinat a les pensions contributives un import total de 1.524.599.408,32 euros, fet que suposa un increment del 6,31 respecte de l'any anterior i que es repeteix per segon any consecutiu. El ritme de creixement del nombre total de pensions a les Illes Balears en el 2009 ha esta de l'1,81%, un 0,08% menys que el de 2008, però encara superior als que es varen obtenir a l'àmbit nacional en 2009 i en 2008, de l'1,65% i de l'1,56%, respectivament. Per comparació entre comunitats autònomes, la quantia mitjana de les pensions en vigor en desembre de 2009 a les Illes Balears continua situant-se en els llocs més baixos de la taula, només per damunt de la mitjana de Múrcia, Galícia i Extremadura. Si la comparació es fa per províncies, la posició de les Illes Balears continua sent intermèdia, tot i que hi ha 19 províncies amb un import mitjà inferior al de les Illes Balears. Per altra banda, relacionant l'import total de les pensions segons el nombre total de pensions, es pot parlar de certes diferències en la pensió mitjana entre municipis de l'àrea metropolitana de palma i del litoral i els municipis de l'interior.

Del total de pensions en vigor per classe, gènere i grup d'edat, el 54,85% correspon a dones –un total de 90.366 pensions en vigor–, mentre que el 45,15% restant correspon al col·lectiu masculí –amb un total de 74.393. Pel que fa al 2008, en termes absoluts, suposa un increment de 3.550 pensions en vigor en el cas dels homes i de 2.643 en el cas de les dones.

La pensió més important del sistema contributiu de les Illes Balears és la de jubilació, que representa el 66,76% de les despeses, seguida de les d'incapacitat permanent i la de viduïtat, que representen el 18,79% i el 13,07%, respectivament.

Per altra banda, amb independència de les pensions, l'INSS ha gestionat en 2009 a les Illes Balears una despesa en subsidis i altres prestacions per import de 121,76 milions d'euros.

Quant a les prestacions per atur, constaven d'alta 101.387 persones, 60.218 de les quals eren perceptores de prestacions contributives, 40.122 de subsidis i 1.047 de renda activa d'inserció.

3.1. INTRODUCCIÓ

En aquest apartat es presenten les dades relatives, tant als ingressos recaptats per la Seguretat Social a les Illes Balears, com a les despeses en matèria de pensions contributives, subsidis i altres prestacions, incloses les prestacions per atur.

3.2. ELS INGRESSOS PER LA RECAPTACIÓ DE QUOTES DE LA SEGURETAT SOCIAL

La gestió recaptadora de la Seguretat Social la du a terme la Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS), com a caixa única del sistema pel que fa a la recaptació tant voluntària com executiva, sota la direcció, la vigilància i la tutela de l'Estat. Les dades de l'execució del pressupost d'ingressos per quotes relatives a l'exercici del 2009 es recullen en el quadre AIII-1.

Durant l'any 2009, la recaptació voluntària ha arribat a l'import íntegre de 2.466,27 milions d'euros, la qual cosa representa una disminució del 2,69% respecte del

2008, tot i que la disminució de la mitjana d'afiliats en alta durant el 2009 va ser d'un 6,78% en aquesta comunitat autònoma. D'altra banda, la recaptació executiva líquida ha estat de 44,22 milions d'euros, fet que suposa un increment interanual del 12,88%.

La recaptació líquida —que suma a la recaptació en via voluntària i a la recaptació en via executiva els imports de la recaptació per «altres cotitzacions», és a dir, per atur, FOGASA i per formació professional, a més d'altres ingressos diferents a quotes—, l'any 2009, ha assolit 2.579,19 milions d'euros, xifra que en termes relatius suposa un 5,78% menys que el que es registrava l'any anterior.

Del total dels ingressos fets per la recaptació voluntària, cal destacar els corresponents al règim general, amb 1.730,51 milions d'euros: els del règim d'autònoms, amb 236,99 milions d'euros, i els de les quotes (primes) per accidents de treball i malalties professionals que corresponen a les mútues, amb 160,16 milions d'euros. També en aquesta recaptació es comptabilitzen els 285,77 milions d'euros que ingressa el Servei Públic d'Ocupació Estatal per als treballadors que cobren prestacions per atur.

3.3. La despesa en prestacions de la seguretat social

Aquest apartat estudia, amb relació al 2009, les dades relatives a les prestacions econòmiques del sistema de la Seguretat Social que reconeix l'Institut Nacional de la Seguretat Social (INSS), de les prestacions per atur reconegudes pel Servei Públic d'Ocupació Estatal (antic INEM) i de les prestacions del Règim Especial de Treballadors de la Mar, que gestiona l'Institut Social de la Marina (ISM). La informació que es facilita inclou múltiples segmentacions i comparacions.

L'any 2009, l'import de les prestacions de l'INSS va arribar a 1.646.359.493,65 euros, la qual cosa representa un increment del 5,7% respecte de l'any 2008. Les prestacions per atur totalitzaren 597.366.079,29 euros, amb un increment del 37,97% respecte del 2008. El pagament de prestacions de l'ISM el 2009 fou de 35.495.233,46 euros.

3.3.1. La despesa en pensions contributives

Durant l'any 2009 s'ha destinat a les pensions contributives un import total d'1.524.599.408,32 euros, fet que suposa un increment del 6,31% respecte de l'any anterior i que es repeteix per segon any consecutiu. (Vegeu el quadre AIII-2.)

Les 164.351 pensions contributives que el 31 de desembre de 2009 estaven en vigor a les Illes Balears, 2.921 més que l'any anterior, representen l'1,9% del total de les pensions en vigor a l'Estat espanyol en aquesta data, que sumen un total de 8.604.119, enfront de les 8.464.342 de l'any 2008. (Vegeu el quadre AIII-3.)

El ritme de creixement del nombre total de pensions a les Illes Balears el 2009 ha

estat de l'1,81%, un 0,08% menys que el del 2008, però encara superior als que es varen obtenir en l'àmbit nacional el 2009 i el 2008, de l'1,65% i de l'1,56% respectivament.

Quant a la projecció anual de les dades mensuals, s'ha de tenir en compte que les pensions contributives derivades de contingències comunes s'abonen en 14 pagues. L'import mitjà mensual de les pensions en vigor el desembre de 2009 a les Illes Balears fou de 689,12 euros, un 4,94% per sobre de la mitjana de les pensions en vigor el desembre de 2008, que fou de 656,70 euros.

En el creixement dels imports influeix, a més de les revaloracions de les pensions, l'efecte de substituir les pensions que es donen de baixa —normalment més antigues i de menys quantia— per pensions noves que es donen d'alta i que generalment són de més quantia. En aquest sentit, és important ressenyar que el valor mitjà de les 10.899 pensions noves reconegudes a les Illes Balears el 2009 és de 825,89 euros mensuals, és a dir, un 19,84% per sobre de la pensió mitjana. (Vegeu el quadre AIII-4.)

3.3.1.1. Anàlisi comparativa de les pensions contributives per comunitats autònomes, per províncies, per illes i per municipis de les Illes Balears

La quantia de les prestacions de la modalitat contributiva manté una relació de proporcionalitat amb les cotitzacions —bases de cotització i, si escau, períodes cotitzats. Per aquest motiu, les diferències en les cotitzacions efectuades durant els períodes de la vida laboral que s'hagin de tenir en consideració per al reconeixement de la prestació, es tradueixen en gran manera en diferències en la quantia de la prestació reconeguda, i els diferents contexts socioeconòmics tenen certa rellevància perquè generen factors de treball i factors salarials directament vinculats als muntants per cotitzar.

A la mateixa conclusió s'arriba si el que es pretén analitzar és la quantia mitjana de la pensió d'un col·lectiu determinat i fer comparacions amb la d'altres àmbits territorials. El conjunt d'historials de cotitzacions que es varen tenir en compte per reconèixer les pensions determinarà que les diferències en les aportacions contributives efectuades, amb relació a altres àmbits, originin diferències en el valor mitjà de les pensions que siguin objecte de comparació.

Si la comparació s'efectua amb relació a la registrada en altres comunitats autònomes, la quantia mitjana de les pensions en vigor el desembre de 2009 a les Illes Balears continua situant-se en els llocs més baixos de la taula, només per damunt de la mitjana de Múrcia, Galícia i Extremadura. Si la comparació es fa per províncies, la posició de les Illes Balears continua essent intermèdia, tot i que hi ha 19 províncies amb un import mitjà inferior al de les Illes Balears. (Vegeu els quadres AIII-5 i AIII-6.)

De les desset comunitats autònomes i dues ciutats amb estatut d'autonomia (Ceuta i Melilla), set comunitats autònomes, a més de Ceuta, tenen una quantia mitjana de pensió superior a la mitjana estatal (759,86 euros). Per ordre són: el

País Basc, Astúries, Madrid, Navarra, Ceuta, Cantàbria, Aragó i Catalunya. Comparant els valors de la pensió mitjana per a cadascun dels conceptes per separat, podem ampliar aquesta anàlisi. En el cas de les pensions d'incapacitat permanent i jubilació, les Illes Balears ocupen el quinzè i el setzè lloc respectivament, mentre que pel que fa a les pensions de viduïtat i orfandat es troben en el segon dels darrers llocs.

Només tretze províncies, la majoria de les quals són del nord de la Península, tenen un import mitjà superior als 759,86 euros de mitjana nacional. Les quatre províncies que ocupen els primers llocs són: Biscaia, Àlaba, Guipúscoa i Astúries. D'altra banda, la zona que conforma l'arc mediterrani, excepte Barcelona, està per sota de la mitjana espanyola, i només València, Màlaga i Tarragona estan per sobre de les Illes Balears. (Vegeu el quadre AIII-6.)

Per illes, Mallorca, amb un import mitjà de pensió de 698,14 euros el 2009, representa el 81,98% del total de les pensions, mentre que Menorca, amb una quantia mitjana de 692,24 euros, representa el 7,60%, Eivissa, amb un import mitjà de 662,81 euros, representa el 8,73% i Formentera, amb una quantia mitjana de 594,87 euros, el 0,56%; no disposam d'informació per adscriure l'1,12% restant, perquè es tracta de pensions que s'abonen a l'estranger. (Vegeu el quadre AIII-7.)

Per municipis, i més concretament als de Mallorca, podem veure que Palma és el municipi on es percep la major part de l'import global mensual de les pensions contributives, amb el 43,35%. En un segon escaló hi ha Manacor i Llucmajor, amb percentatges del 4,11 i del 3,56% respectivament. En un tercer nivell trobam Inca i Calvià, amb el 2,87 i el 2,72% respectivament. (Vegeu el quadre AIII-8.)

A Menorca són destacables els municipis de Maó i Ciutadella, amb uns percentatges del 2,89% i del 2,41% respectivament. Pel que fa a les Pitiüses, cal esmentar el municipi d'Eivissa, amb el 3,65% de l'import total mensual de les pensions contributives.

Relacionant l'import total de les pensions segons el nombre total de pensions, es pot parlar de certes diferències en la pensió mitjana entre municipis de l'àrea metropolitana de Palma i del litoral i els municipis de l'interior. En el cas de Mallorca, Bunyola (825,33 euros), Marratxí (812,50 euros), Palma (757,88 euros), Valldemossa (733,84 euros), Calvià (720,69 euros), Esporles (745,07 euros), Santa Maria del Camí (697,65 euros), Alcúdia (702,72 euros), Puigpunyent (696,12 euros) i Santa Eugènia (695,09 euros), són municipis amb unes pensions per sobre de la mitjana, mentre que en municipis com Fornalutx, Deià o Ariany el valor mitjà no arriba als 550 euros mensuals.

En el cas de Menorca, els valors mitjans més elevats de l'illa es troben a Maó (730,70 euros), es Castell (727,33 euros) i Sant Lluís (720,56 euros), municipis situats a la zona del llevant de Menorca. A les Pitiüses, l'import mitjà més alt correspon a les pensions del municipi d'Eivissa, amb una quantia mitjana de pensió de 727,64 euros.

3.3.1.2. Anàlisi de les pensions contributives segons la classe, el gènere, el grup d'edat, el règim i per trams de quantia

Del total de pensions en vigor per classe, gènere i grup d'edat, el 54,85% correspon a dones —un total de 90.366 pensions en vigor—, mentre que el 45,15% restant correspon al col·lectiu masculí —amb un total de 74.393. Pel que fa al 2008, en termes absoluts, suposa un increment de 3.550 pensions en vigor en el cas dels homes i de 2.643 en el cas de les dones. (Vegeu el quadre AIII-9.)

Per trams de quantia, el 28,30% del total de pensions en vigor es concentra en trams que van dels 500,01 als 600 euros, per un total de 46.325 pensions en vigor durant l'any 2009 (el 27,79% del total de pensions en vigor durant aquest any). (Vegeu l'addenda del quadre AIII-9.)

La pensió més important del sistema contributiu de les Illes Balears és la de jubilació, que representa el 66,76% de les despeses, seguida de la d'incapacitat permanent i la de viduïtat, que representen el 18,79% i el 13,07% respectivament. (Vegeu el quadre AIII-2.)

El desembre de 2009 hi ha hagut 97.624 pensiones de jubilació en vigor. L'import destinat mensualment a aquest concepte ha estat de 76.042.451,67 euros, mentre que la mitjana mensual de la pensió ha estat de 778,93 euros. (Vegeu el quadre AIII-10.)

Destaca amb molta diferència la pensió de jubilació per a les persones que provenen de la mineria del carbó i treballadors de la mar, que reben un import bastant més elevat per comparació a la resta de règims (1.360,03 i 1.086,43 euros respectivament). En canvi, els empleats de la llar i els de l'assegurança obligatòria de la vellesa i invalidesa (SOVI) són els que reben una quantitat més baixa, amb només 460,62 i 357,08 euros respectivament.

L'any 2009, les primeres pensions de jubilació en vigor, per a tots dos gèneres, es troben en el grup d'edat que va de 50 a 54 anys, amb un total de 7. En el cas dels homes, les pensions de jubilació en vigor reconegudes es concentren principalment entre els 65 i els 79 anys, moment a partir del qual el nombre de pensions en vigor comença a disminuir; mentre que en el cas de les dones, destaca el fet que durant el 2009 el nombre de pensions en vigor reconegudes es manté constant fins a l'edat de 85 anys. El nombre total de pensions de jubilació en vigor per gènere, durant l'any 2009, és superior en el cas dels homes, amb una diferència de 15.746 respecte de les pensions de jubilació en vigor per a les dones. (Vegeu el quadre AIII-11.)

Del total de pensions de jubilació en vigor durant l'any 2009, el 19,63% se situen entre els 500,01 i els 550,00 euros, per un total de 19.062 pensions en vigor reconegudes. D'altra banda, un total de 21.891 pensions de jubilació estan per sobre dels 1.000,00 euros, fet que representa el 22,53% del total de pensions de jubilació en vigor per al 2009. (Vegeu l'addenda del quadre AIII-11.)

Pel que fa a les pensions de viduïtat, el desembre de 2009 hi havia en vigor un

total de 42.780 pensions i la Seguretat Social hi va destinar un import mensual total de 21.362.902,73 euros, xifra que representa una quantia mitjana mensual de pensió de 499,37 euros. (Vegeu el quadre AIII-12.)

En aquest cas, els pensionistes que més reben són els de la mineria del carbó, seguits dels accidents laborals. Contràriament, els que menys reben són els treballadors de la llar, amb 294,66 euros, i els treballadors del SOVI, amb 302,62 euros.

Per gènere, el nombre de pensions de viduïtat en vigor és notablement superior en el cas de les dones, amb un total de 39.106 durant l'any 2009, enfront de les 3.745 dels homes. La pensió mitjana també és relativament superior en el cas de les dones, de 519,24 euros, enfront dels 412,01 euros de pensió de viduïtat mitjana prevista per als homes.

Durant l'any 2009, les primeres pensions de viduïtat en vigor les hem de situar dins el gènere femení, en el tram d'edat que va de 20 a 24 anys, amb un total de dues pensions reconegudes. En el cas del gènere masculí, la primera pensió de viduïtat en vigor se situa en el tram d'edat que va dels 25 als 29 anys, i així es constitueix a més a més com l'única pensió de viduïtat reconeguda dins aquest tram d'edat. (Vegeu el quadre AIII-13.)

En el cas de les pensions de viduïtat, del total de pensions d'aquest tipus en vigor durant l'any 2009, el 25,01% se situen entre els 550,01 i els 600,00 euros, per un total de 10.681 pensions en vigor reconegudes. En el cas d'aquestes pensions, es pot observar un descens important del nombre de pensions en vigor a partir dels 1.500,01 euros, ja que passa de 235 pensions en vigor reconegudes en el tram de quantia anterior a un total de 23 en aquest tram de referència, fins a un total de 38 pensions en vigor que estarien per sobre d'aquest import. (Vegeu l'addenda del quadre AIII-13.)

Pel que fa a la incapacitat permanent, la despesa el desembre de 2009 de les 18.920 pensions en vigor ha estat de 14.332.223,86 euros, amb una quantia mitjana mensual de la pensió de 757,52 euros. El nombre de pensions d'incapacitat permanent en vigor durant el 2009 va ser superior en el cas dels homes, amb 11.252 pensions, enfront de les 7.667 que varen estar en vigor per aquest mateix període en el cas de les dones. Respecte de l'any 2008 s'observa un lleu augment, per a ambdós gèneres, tant respecte del nombre de pensions en vigor com respecte de la pensió mitjana. (Vegeu els quadres AIII-14 i AIII-15.)

Per trams de quantia, un total de 4.195 pensions d'aquesta classe tenen reconeguts imports que van dels 500,01 als 550,00 euros (per un total de 2.106 pensions) i dels 700,01 als 800,00 euros (per un total de 2.089 pensions), que representen l'11,15 i l'11,06% respectivament. Per graus, el 71,02% de les pensions d'incapacitat permanent ho són en grau d'absoluta (amb un total de 6.602 pensions en vigor i una pensió mitjana de 977,76 euros) i en total del 55% hi ha 6.836 pensions en total, amb una pensió mitjana de 517,31 euros.

(Vegeu l'addenda del quadre AIII-15 i el quadre AIII-16.)

El desembre de 2009 a les Illes Balears hi havia en vigor 4.878 pensions d'orfandat, fet que representa un increment del 4,90% respecte de l'any passat. A aquest concepte s'ha destinat un import mensual total d'1.469.415,93 euros, amb una quantia mitjana de la pensió de 301,23 euros. Per grups d'edat, el que va de 15 a 19 anys és el que aglutina el nombre més elevat de pensions d'orfandat en vigor per a tots dos gèneres. Respecte de l'any 2008 es pot veure que es tracta també d'un augment lleuger en el nombre total de pensions d'aquest tipus en vigor, concretament del 8,62%. Per trams de quantia, el 56,16% del total de pensions d'orfandat en vigor, es concentra en imports que van dels 150,01 als 250,00 euros, seguit pel tram de quantia que comprèn aquelles pensions d'orfandat reconegudes de 550,01 a 600 euros. (Vegeu els quadres AIII-17, AIII-18 i l'addenda.)

Finalment, el desembre de 2009 hi havia 148 pensions de favor familiars, 1 menys que l'any 2008, amb un import total mensual de 50.899,20 euros, la qual cosa ha suposat un import mitjà mensual de la pensió de 341,61 euros. El nombre de pensions d'aquest tipus en vigor durant l'any 2009 és notablement superior en el cas de les dones, amb 123 pensions, enfront de les 26 que hi ha reconegudes per als homes. Per trams de quantia, en el 42,28% dels casos s'ha concedit un import per a aquest tipus de pensions que va dels 400,01 als 450,00 euros. (Vegeu els quadres AIII-19, AIII-20 i l'addenda.)

3.3.2. Anàlisi dels subsidis i altres prestacions

Amb independència de les pensions, l'INSS ha gestionat el 2009 a les Illes Balears una despesa en subsidis i altres prestacions per un import de 121,76 milions d'euros. Això suposa una disminució global del 4,47%, originada per la disminució de la despesa en la incapacitat temporal que s'explicarà més endavant. (Vegeu el quadre AIII-21.)

Les prestacions per incapacitat temporal, amb un import de 51.474.627,46 euros, i les de maternitat, amb 45.110.188,43 euros, són les més importants quant a la quantia, ja que signifiquen el 40,40% i el 38,90% respectivament, del total dels subsidis i altres prestacions econòmiques, seguides de les prestacions de protecció a la família, que arribaren a 18.474.095,27 euros, i les prestacions per paternitat, amb un import de 4.471.516,85 euros.

3.3.2.1. Referència especial a la despesa per incapacitat temporal (IT)

La gestió i el control d'aquesta prestació econòmica és duta a terme per les entitats amb les quals està concertada o establerta legalment la protecció de les contingències comunes i/o professionals, fonamentalment per l'INSS i per les mútues d'accidents de treball i malalties professionals de la Seguretat Social; també per empreses autoritzades a col·laborar voluntàriament en la gestió i per l'ISM, pel que fa referència al règim especial de treballadors de la mar.

Les dades de la despesa d'aquesta prestació que es faciliten corresponen només a l'INSS i a l'ISM, encara que s'hi inclou també nombrosa informació sobre la dimensió de la gestió de les mútues.

Dels 51.474.627,46 euros abonats per l'INSS el 2009, 18.309.330,14 euros varen correspondre al pagament directe, 30.558.476,47 euros al pagament delegat —és a dir, a través de les empreses que tenen la protecció de l'IT concertada amb l'INSS i que descompten l'import de la prestació en les liquidacions de quotes a la Seguretat Social— i 2.606.820,85 euros per a col·laboració d'empreses.

A més, l'ISM va abonar el 2009 un total de 521.064,43 euros per les prestacions d'IT que va gestionar aquesta entitat.

A les Illes Balears, el 31 de desembre i per al conjunt del sistema, hi ha 422.384 treballadors protegits en les contingències comunes de l'IT, 267.150 dels quals corresponien a les mútues, 154.030 a l'INSS i 1.475 a l'ISM. (Vegeu els quadres AIII-22, AIII-23 i AIII-24.)

Respecte de les contingències professionals —accident de treball i malalties professionals—, hi havia 286.386 treballadors protegits, 283.261 dels quals ho eren per les mútues i 2.666 per l'INSS.

En el conjunt del sistema de la Seguretat Social, a la nostra comunitat es varen comptabilitzar un total de 5.578.336 dies de baixa per IT (4.988.478 dies per contingències comunes i 589.858 per professionals), distribuïts entre els 145.893 processos amb l'alta produïda durant el 2009. Amb relació al 2008, hi ha 19.778 processos menys (l'11,93%) i 551.007 dies menys de baixa (el 9,94%). (Vegeu el quadre AIII-25.)

Quant als treballadors protegits per l'INSS, hi ha hagut 470.912 dies de baixa menys, així com 10.878 processos menys que el 2008, la qual cosa ha possibilitat una disminució del 13,45% en la despesa respecte de l'any anterior, en què hi varen haver 13.280 treballadors més, un 7,93%, amb les contingències comunes de l'IT concertades amb aquesta entitat.

El cost mitjà per afiliat/mes de l'INSS a les Illes Balears durant el 2009 fou de 26,88 euros, fet que suposa una millora de 2,04 punts amb relació a l'obtingut per l'INSS en àmbit nacional. (Vegeu el quadre AIII-26.)

El 8 de gener de 2009 es va signar un conveni de col·laboració entre el Ministeri de Treball i Immigració (INSS) i la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, a través de la Conselleria de Sanitat i Consum (de la qual depèn l'IB-Salut), per a la millora de la gestió i el control de l'IT derivada de contingències comunes durant el període 2009-2012, que s'ha revelat com una eina útil per aconseguir els objectius de racionalització de la despesa de l'IT amb mesures com la informatització i transmissió per via telemàtica dels informes a l'INSS —matèria en la qual la nostra comunitat és capdavantera a l'Estat—, l'emissió d'informes mèdics sobre l'IT tenint en compte durades estàndard, l'accés per al personal mèdic de l'INSS als historials clínics, etc.

La col·laboració amb l'INSS per part dels facultatius de l'IB-Salut és decisiva per

controlar aquesta prestació, ja que aquests facultatius són els únics competents per emetre els informes de baixa, confirmació i alta fins al compliment del dia 365 de durada de l'IT derivada de contingències comunes, així com de la derivada de les contingències professionals cobertes a càrrec de l'entitat gestora (INSS o ISM). Esgotat el termini anterior, l'INSS (o l'ISM) és l'únic competent per reconèixer, si escau, la situació de pròrroga expressa, amb un límit de 180 dies més, i per emetre l'alta mèdica.

També cal ressenyar que el 22 de juny de 2009 s'ha signat un altre conveni amb la CAIB per executar un programa específic per estudiar el comportament dels processos de l'IT derivats de certes patologies i desplegar determinades estratègies d'avaluació, formació i millora.

3.3.2.2. Les mútues d'accidents de treball i de malalties professionals de la Seguretat Social

Les mútues són associacions privades d'empresaris, autoritzades pel Ministeri de Treball i Immigració —que n'exerceix el control i la tutela—, que col·laboren sense ànim de lucre amb la Seguretat Social per donar les prestacions establertes en cas d'accidents laborals i malalties professionals i les derivades de la col·laboració en la gestió de la incapacitat temporal. (Vegeu el quadre AIII-23.)

En l'àmbit de la gestió i el control de les IT, la mútua corresponent és competent durant els primers 365 dies de durada del procés per emetre els informes de baixa, confirmació i d'alta per contingències professionals, i per formular propostes d'alta per contingències comunes respecte dels treballadors que presten serveis en una empresa que hagi concertat la protecció d'aquestes contingències i respecte dels treballadors per compte propi que hagin concertat la cobertura de les prestacions de l'IT per contingències professionals.

Pel que fa a les contingències comunes per incapacitat temporal, la cobertura per part de les mútues quant al nombre de treballadors protegits ha augmentat durant els darrers anys, encara que des de l'any 2008 s'ha produït una disminució, perquè el nombre d'afiliats d'alta en el sistema ha estat inferior. Durant el 2009, la cobertura de contingències comunes del Règim General assoleix un total de 205.048 treballadors (corresponents a 31.694 codis de compte de cotització). (Vegeu el quadre AIII-27.)

En dades desagregades per mútues, durant el 2009, Mútua Balear ha ofert cobertura d'incapacitat temporal per contingències comunes a un total de 98.155 treballadors del Règim General, distribuïts en 14.808 comptes de cotització, fet que representa el 47,87% del total provincial de treballadors amb cobertura d'aquest tipus per mútues; seguida d'Asepeyo, que ha donat cobertura a un total de 24.390 treballadors (l'11,90% del total) i Fremap, amb 20.746 treballadors coberts durant l'any 2009 (el 10,12%). (Vegeu el quadre AIII-28.)

3.3.3. Les prestacions de protecció per l'atur

El darrer dia de desembre de 2009 constaven d'alta com a perceptors de les presta-

cions per atur 101.387 persones, 60.218 de les quals eren perceptores de prestacions contributives, 40.122 de subsidis i 1.047 de renda activa d'inserció. Això representa un augment global del 23,33% amb relació als 82.275 beneficiaris en la mateixa data de l'any 2008. (Vegeu el quadre AIII-29.)

La mitjana mensual de beneficiaris de les prestacions per atur el 2009 es va situar en 65.271 persones, que amb relació a la mitjana mensual de 44.961 del 2008 suposa un increment del 45,17%. En la prestació contributiva, amb una xifra mitjana de 41.839 persones beneficiàries, l'augment respecte de l'any anterior va arribar al 33,81% en el subsidi d'atur, amb una mitjana de 22.591 beneficiaris, al 63,24%, i en la renda activa d'inserció, amb 841 perceptors, a pràcticament al doble (91%).

L'any 2009 la cobertura del sistema de protecció per atur amb relació a les 74.378 persones que hi havia de mitjana mensual d'atur registrat ha estat del 86,81%, un 2,63% menys que el 2008, any en què la cobertura va assolir el 89,43%, amb una mitjana mensual d'atur registrat de 49.111 persones, la qual cosa suposa només el 59,31% de la del 2009.

El desembre de 2009 hi va haver 24.934 estrangers perceptors de prestacions per atur (13.113 de prestació contributiva, 11.657 de subsidi i 164 de renda activa d'inserció), la qual cosa representa el 24,59% del total (101.387 beneficiaris a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en aquesta data). Quant a la procedència, 9.512 persones (el 9,38%) provenen de països de la Unió Europea i 15.242 beneficiaris (el 15,21%) de països de fora de la UE. (Vegeu el quadre AIII-30.)

La despesa relativa a les prestacions per atur, el 2009, ha assolit 733.952.711,91 euros, enfront dels 599.167.538,74 euros de l'any anterior. Aquest augment suposa una variació del 22,49%. (Vegeu el quadre AIII-31.)

D'altra banda, la cotització a la Seguretat Social de l'SPEE també ha crescut amb relació a l'exercici anterior, el 2008. Així, l'any 2009 la quantia total per aquest concepte ha estat de 224.755.219,40 euros, fet que representa un increment del 35,24% respecte de l'any anterior.

3.3.4. Resum de les prestacions socials a les Illes Balears

Tot i que les prestacions socials econòmiques del sistema de la Seguretat Social són fonamentalment les gestionades per l'INSS, l'ISM i l'SPEE, cal tenir en compte també altres prestacions que conformen el sistema de protecció social, com les pensions no contributives i les assistencials que gestiona la CAIB, les pensions de classes passives dels règims especials de funcionaris públics, civils i militars, etc.

Les dades relatives a aquestes prestacions de protecció social (que enguany es faciliten) ens permeten observar que la despesa de 232.418.798 euros el mes de desembre de 2009 representa, amb relació a la població de les nostres illes, una quantia mitjana de 216 euros per persona, i que la ràtio entre les més de 305.000

prestacions en vigor en aquest mes (desembre de 2009) i la població de la nostra comunitat supera el 28%, això fa que el percentatge de perceptors o beneficiaris de prestacions s'apropi a aquesta xifra. (Vegeu el quadre AIII-32, AIII-32.1 i AIII-32.2.)

Les pensions contributives i les prestacions per atur representen el 48,73% i el 44,84% respectivament de la despesa d'aquest mes, i 22.437.644 euros d'import mensual més l'extra, corresponent a les 9.397 pensions de classes passives en vigor el desembre de 2009 (8.909 pensionistes), la qual cosa suposa el 9,65%.

D'altra banda, la despesa mitjana mensual per IT de l'INSS representa l'1,85% del total de la despesa global del mes analitzat; la de les prestacions per maternitat i paternitat, amb un total de 4.131.809 euros de mitjana mensual, suposen l'1,78% del total de la despesa per prestacions, cobreixen 1.203 beneficiaris amb una variació relativa interanual negativa del (–1,06%) i el seu import total cau un –13,5%;[13] la de les 17.399 prestacions familiars per fill a càrrec en vigor el desembre de 2009 (15.501 de causants menors de 18 anys, de pagament semestral i 2.398 de causants majors de 18 anys que es paguen mensualment) representen l'1,68%, i la despesa de 2.553.788 euros, relativa a les 7.489 pensions no contributives en vigor el desembre, suposa l'1,09%.

No cal extrapolar les dades d'aquest resum de prestacions, el desembre de 2009, a la resta de mesos de l'any, ja que les variacions mensuals que es produeixen en les diferents prestacions poden arribar a ser significatives. També s'ha de tenir en compte que no inclouen els imports abonats per les mútues d'accidents de treball i malalties professionals de la Seguretat Social que gestionen 9.364 processos d'IT de mitjana mensual, ni les prestacions abonades per les entitats gestores dels règims especials de funcionaris, MUFACE, MUGEJU i ISFAS —externes al sistema institucional de la Seguretat Social—, ni tampoc els pagaments únics corresponents a les prestacions familiars per naixement, adopció de fill i deducció per maternitat per fill a càrrec menor de 3 anys, gestionats per l'Agència Tributària.

13. Aquesta informació és nova i representa l'inici d'una nova sèrie estadística de dades sobre altres tipus de prestacions. Per això, enguany, la memòria del CES pot presentar per primera vegada una estimació completa del panorama global de totes les prestacions socials de les Illes Balears. En el cas de les prestacions per maternitat, la sèrie històrica disponible, amb dades homogènies anuals després de l'entrada en vigor de la Llei 3/2007, de 24 de març, és la de 2008 i 2009, amb valors de 44,7 i 45,1 milions d'euros anuals respectivament.

4

SALUT, QUALITAT DE VIDA I SERVEIS SANITARIS

RESUM

Enguany, quant a salut, s'incorporen dades procedents del Sistema de Vigilància Epidemiològica de Malalties de Declaració Obligatòria i Brots Epidèmics, del Registre de les Interrupcions Voluntàries de l'Embaràs i del Registre de Mortalitat. L'enquesta de salut de les Illes Balears es fa cada quatre anys, per la qual cosa no es poden presentar dades noves.

El sistema sanitari de les Illes Balears ha d'atendre tant una població resident, amb un col·lectiu nombrós que disposa de doble assegurança, com un notable volum de població flotant. Aquestes circumstàncies, juntament amb la insularitat, en determinen l'estructura, altament dotada tecnològicament. L'atenció primària i els hospitals de mitjana i llarga estada presenten un menor pes relatiu a les Illes Balears. Al llarg del 2009 l'activitat assistencial va seguir creixent. L'augment va ser més intens a la xarxa privada, i així va trencar la tendència dels darrers anys en què el sistema públic havia guanyat progressivament més presència dins el conjunt del sistema sanitari balear. Per la seva part, l'activitat en atenció primària va manifestar un ascens del 0,9% respecte de l'any anterior.

El sistema sanitari públic suporta la major part de la investigació, tot i que també es capta finançament extern, el qual es destina a projectes de recerca, a la intensificació d'investigadors, a l'estabilització de tècnics de suport i a afavorir la incorporació de grups emergents d'investigació.

Al llarg del 2009 el nombre de donacions de sang han assolit un nou màxim històric, ja que han superat en un 6,5% les donacions de l'any 2008, i continua l'evolució ascendent iniciada fa un any. Les donacions d'òrgans s'han reduït de forma considerable.

4.1. SALUT I QUALITAT DE VIDA

La salut i la qualitat de vida tenen una font d'informació directa, expressada pels ciutadans i que periòdicament es recull en l'enquesta de salut de les Illes Balears. En els informes del CES dels anys anteriors es presentaren els principals resultats tant de salut com de mobilitat percebuda, així com de prevalença d'hàbits sans o hàbits tòxics i altres factors de risc, i també la informació més rellevant de l'anàlisi per gènere i classe social.

En l'informe de 2009 s'incorporen dades procedents del Sistema de Vigilància Epidemiològica de Malalties de Declaració Obligatòria i Brots Epidèmics, del Registre de les Interrupcions Voluntàries de l'Embaràs i del Registre de Mortalitat.

Dissortadament, a l'hora de tancar aquesta publicació no disposam de dades dels dos registres, els de morbiditat hospitalària i els de càncer, ni d'informació procedent de l'enquesta de salut, per diferents causes.

Pel que fa al Registre de Càncer de Mallorca, en aquest moment s'acaba el processament del període 2001-2002, per la qual cosa no es poden encara presentar

dades noves. Remetem el lector a la memòria del 2008 o a la publicació «El càncer a Mallorca 1997-2000, incidència i mortalitat».

La modificació en la codificació de l'enquesta de morbiditat hospitalària (EMH) que l'INE va introduir l'any 2009, a hores d'ara no ha permès encara disposar de dades consolidades i, per tant, no es pot mostrar l'anàlisi del volum d'altes hospitalàries, el diagnòstic principal que les causa i l'estada mitjana associada. Com que la codificació del CMBD encara no està estesa a tots els hospitals privats, l'EMH és l'única font que pot aportar informació conjunta de l'activitat pública i privada.

L'enquesta de salut de les Illes Balears es fa cada quatre anys, per la qual cosa no es poden presentar dades noves per a l'informe d'enguany. L'informe CES de l'any passat recollia informació sobre les desigualtats socials en salut i desigualtats per gènere. Per obtenir més dades de l'enquesta de salut, remetem el lector a la publicació en línia: http://portalsalut.caib.es/psalutfront/info?id=137026, en què podrà trobar, a més de les dades de les Illes Balears, les globals d'Espanya, de manera que es poden comparar els resultats obtinguts a la nostra comunitat amb la mitjana nacional.

4.1.1. Malalties de declaració obligatòria

El Sistema de Vigilància de les Malalties de Declaració Obligatòria (MDO) i Brots Epidèmics consisteix en un sistema de detecció i resposta de determinades malalties considerades d'interès per a la salut pública. Es tracta d'un sistema consolidat a Espanya des de fa molts d'anys, és universal (tots els metges i centres sanitaris estan obligats a notificar-lo), exhaustiu (intenta recollir tots els casos diagnosticats) i sensible (s'han de notificar les sospites de cas, això per assegurar intervencions de salut pública oportunes en el temps). Les MDO es notifiquen setmanalment, excepte algunes que són de declaració urgent i, segons les dades requerides, hi ha dues modalitats de notificació: una, exclusivament numèrica (nombre setmanal de casos), per detectar canvis puntuals en la incidència i agrupacions temporoespacials de casos i monitorar les tendències, i l'altra, individualitzada, que comporta la recollida de dades clíniques i epidemiològiques de cadascun dels casos notificats. La informació que genera ha de ser útil per donar resposta ràpida als problemes de salut que la requereixen i per generar intervencions a mitjà i llarg termini. La declaració parteix dels metges clínics, que notifiquen les sospites del cas a salut pública. No obstant això, els canvis tecnològics dels darrers anys han permès modificacions en l'organització de la feina que la fa més eficient. L'any 2009, el ple funcionament de la història clínica informatitzada a Atenció Primària de l'IB-Salut ha permès automatitzar la tramesa del nombre de casos de MDO que diagnostiquen els metges de família i pediatres, cosa que permet una recepció més ràpida i exhaustiva dels casos i simplifica la feina dels metges que han de fer la notificació, mentre que la declaració individualitzada segueix essent responsabilitat d'aquests.

La recollida de dades, la depuració de la informació i les activitats d'investigació i control que es deriven de la detecció de

casos i brots es du a terme en l'àmbit insular i, en el cas de Menorca i Eivissa i Formentera, aquesta tasca l'assumeixen les unitats d'epidemiologia dels centres insulars de Menorca i d'Eivissa, que depenen de la Direcció General de Salut Pública i Participació. El Servei d'Epidemiologia, també de la DG de Salut Pública i Participació, actua com a servei central i assumeix la vigilància insular a Mallorca. Quan es menciona com a font d'informació el Servei d'Epidemiologia, s'ha d'entendre que inclou les unitats insulars.

L'any 2009 hi ha hagut nou malalties amb una incidència més alta que l'esperada, cosa a la qual ha contribuït el canvi en la recepció de les notificacions que s'ha comentat. Aquestes malalties són la diarrea infecciosa aguda, la grip, la sífilis, la disenteria bacil·lar, la febre recurrent per paparres, l'hepatitis A, l'hepatitis B, altres hepatitis víriques i la legionel·losi. En el quadre III-13 es mostra la incidència de les MDO per illes, capital i global de les Balears (nombre de casos i taxa per 100.000), la comparació amb el quinquenni anterior mitjançant l'índex epidèmic (entre el nombre de casos de l'any en estudi i la mediana del quinquenni, IE) i el nombre de casos importats.

Pel que fa a les malalties incloses en el programa de vacunació sistemàtica, destaca la disminució per la incidència de la parotiditis, que en els anys anteriors havia causat brots importants a Eivissa. L'any 2009 se n'han detectat 35 casos, amb una taxa de 2,9 casos per 100.000 habitants, que en el quinquenni anterior havia oscil·lat entre 3,3 i 52,8 per 100.000. D'hepatitis B, amb 30 casos i una taxa de 2,7, se n'ha vist un augment considerable de tres anys consecutius d'incidència baixa amb taxes per sota els 2 casos per 100.000. Tres de les malalties immunoprevenibles, poliomielitis, xarampió i forma congènita de la rubèola, estan sotmeses a un pla global d'eliminació de l'OMS. Això comporta uns programes de detecció i control estrictes que inclouen la investigació de tots els casos de pacients que comparteixin determinades característiques clíniques amb les entitats vigilades. Així, s'han investigat 3 casos de paràlisi flàccida aguda en infants, tots tres amb el diagnòstic definitiu de síndrome de Guillain-Barré, i 3 casos de xarampió, amb dos de descartats i un de confirmat com a xarampió importat del Regne Unit, sense que es detectàs transmissió autòctona posterior. De rubèola, no se n'ha detectat cap cas sospitós que s'hagués d'investigar. De les malalties sotmeses a programes de vacunació sistemàtica, no se n'han donat casos en vacunats, amb l'excepció de la parotiditis i la tos ferina.

Quant a altres malalties de transmissió respiratòria sotmeses a vigilància, enguany hem de destacar l'aparició d'una pandèmia gripal causada per una nova soca del virus de la grip A. El 24 d'abril de 2009, l'OMS va alertar de l'aparició d'un nou virus gripal d'origen porcí, l'A (H1N1), capaç de transmetre's entre humans. L'11 de juny, va ser declarada la fase pandèmica 6. Els serveis de salut pública es varen haver d'adaptar a una situació canviant de forma molt ràpida. Es va passar d'una estratègia inicial de contenció amb quarantena dels casos i profilaxis per als contactes —fins a mitjan juliol—, a una altra de mitigació i control de riscs. Entre les

Quadre III–13. Malalties de declaració obligatòria a les Illes Balears (2009). Casos autòctons i casos importats

Casos autòctons

	Palma		Mallorca		Menorca		Pitiüses		Total Illes Balears			Nombre de casos importats
	Casos	Taxa	Casos	Taxa	Casos	Taxa	Casos	Taxa	Casos	Taxa	IE	
Dengue	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	--	3
Diarrea infecciosa aguda	19.278	4804,2	39.251	4551,4	4.033	4294,3	5.752	4134,7	49.041	4476,9	1,42	0
Disenteria bacil·lar	2	0,5	3	0,3	0	0,0	0	0,0	3	0,3	3	2
F. exantemàtica mediterrània	7	1,7	22	2,6	2	2,1	0	0,0	24	2,2	0,83	0
F. recurrent paparres	0	0,0	4	0,5	1	1,1	0	0,0	5	0,5	1,67	0
F. tifoide	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	--	0
Grip	10.821	2696,7	23.856	2766,2	1.761	1875,1	2.928	2104,7	28.607	2611,5	2,96	0
Hepatitis A	10	2,5	14	1,6	1	1,1	4	2,9	19	1,7	2,11	1
Hepatitis B	13	3,2	23	2,7	3	3,2	4	2,9	30	2,7	1,58	2
Hepatitis víriques, altres	40	10,0	51	5,9	7	7,5	8	5,8	66	6,0	2	0
Inf. gonocòccica	23	5,7	28	3,2	0	0,0	6	4,3	34	3,1	0,83	1
Legionel·losi	21	5,2	48	5,6	4	4,3	9	6,5	61	5,6	1,33	5
Leishmaniasi	5	1,2	11	1,3	0	0,0	3	2,2	14	1,3	0,64	0
Lepra	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	--	2
M. H. Influenzae	1	0,2	2	0,2	0	0,0	0	0,0	2	0,2	--	0
M. meningocòccica	6	1,5	17	2,0	1	1,1	2	1,4	20	1,8	1,05	2

Continua

Quadre III–13. Malalties de declaració obligatòria a les Illes Balears (2009). Casos autòctons i casos importats

Casos autòctons

	Palma		Mallorca		Menorca		Pitiüses		Total Illes Balears			Nombre de casos importats
	Casos	Taxa	Casos	Taxa	Casos	Taxa	Casos	Taxa	Casos	Taxa	IE	
Paludisme	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	--	12
Parotiditis	19	4,7	29	3,4	1	1,1	2	1,4	32	2,9	0,29	2
Rubèola	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	--	0
Sífilis	55	13,7	71	8,2	7	7,5	20	14,4	98	8,9	1,32	0
Sífilis congènita	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	--	0
Tètan	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	--	0
Tos ferina	2	0,5	3	0,3	0	0,0	0	0,0	3	0,3	0,33	0
Triquinosi	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	--	0
Tuberculosi respiratòria	78	19,4	113	13,1	3	3,2	19	13,7	135	12,3	0,95	0
Tuberculosi, altres	24	6,0	32	3,7	4	4,3	9	6,5	45	4,1	1,02	9
Varicel·la	1.809	450,8	4.136	479,6	432	460,0	825	593,0	5.393	492,3	1,24	0
Xarampió	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	1

Notes: Taxes calculades per 100.000 habitants.
IE: índex epidèmic. Raó del nombre de casos de l'any i la mediana dels 5 anys anterors. Es considera que està dins l'esperat entre 0,75 i 1,25 i major de l'esperat si és més alt que 1,25.
Font: Elaboració pròpia.

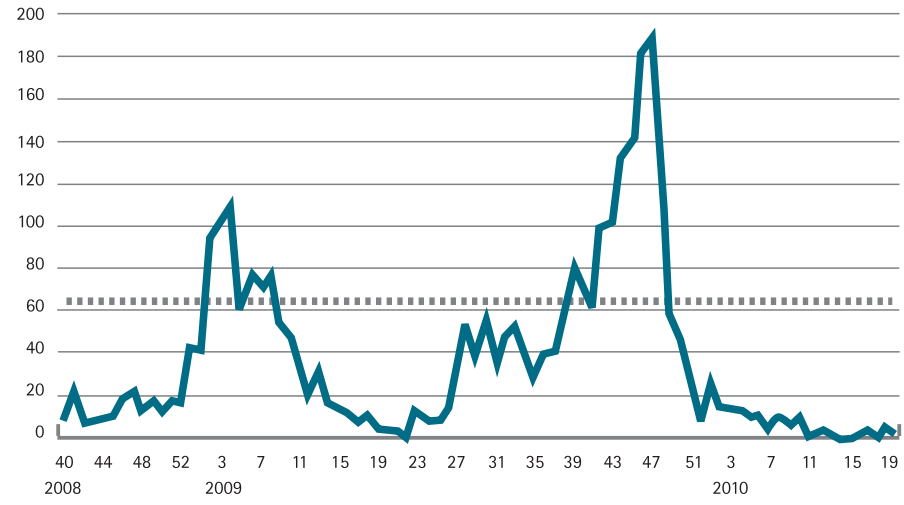
activitats que es varen posar en marxa destaquen: a) prolongació del funcionament de la xarxa de metges sentinelles de grip durant l'estiu; b) posada en marxa (temporal) de la xarxa de centres de salut sentinelles; c) vigilància de casos greus de grip ingressats a les UCI dels hospitals de les Illes Balears; d) vigilància microbiològica de frotis fora de la xarxa, recollits a les urgències hospitalàries, i e) vacunació contra la grip estacional i la grip pandèmica dirigida especialment a grups de risc. A les Balears es varen detectar els primers casos del nou virus a principi de maig a Eivissa, per transmissió secundària d'un malalt procedent de València que havia tingut contacte amb casos importats de Mèxic. A final de juny, la xarxa sentinella va poder detectar la circulació del virus a la nostra comunitat i a mitjan juliol es va detectar el primer ingrés a l'UCI i la primera defunció. La taxa màxima d'incidència setmanal va ser la setmana 47/2009 (final de novembre), amb quasi 190 casos per 100.000 habitants. El grup d'edat de 5 a 14 anys va arribar a taxes de 800 casos per 100.000. El 75% dels casos confirmats tenien menys de 30 anys i el grup d'edat menys afectat va ser el de més de 65 anys. Hi va haver 43 casos greus ingressats a l'UCI, l'edat mitjana dels quals era de 37 anys, quasi tots tenien factors de risc i 6 varen morir. Respecte de la campanya de vacunació de grip pandèmica, s'ha de dir que va tenir una taxa de resposta molt més baixa del que hauria estat desitjable. En el gràfic III-10 es presenten les taxes setmanals de grip a les Illes Balears durant les temporades 2008-2009 i 2009-2010, que mostren el pic estacional de 2008-2009, l'inici de la pandèmia a l'estiu de 2009 i el pic pandèmic i un pic no gaire diferent dels estacionals dels darrers anys, amb incidència lleugerament més alta i avançat en el temps, ja que va tenir lloc dos mesos abans del que és habitual a les Illes Balears.

La tuberculosi, tant la forma pulmonar (135 casos i taxa de 12,3) com la resta de formes clíniques (45 casos i taxa de 4,1), s'ha mantingut dins els límits esperats i sense canvis significatius en les característiques dels malalts; més de la meitat dels casos tenen entre 25 i 49 anys; els homes en representen el 66,1% dels casos i la proporció d'homes supera la mitjana en els grups de 35 anys i més. Els factors o situacions de risc detectats amb més freqüència són l'enolisme, amb el 15,6%; tenir constància de contacte amb un cas de tuberculosi, amb el 13,9%; la infecció pel VIH, amb el 9,4%, i ser usuaris de drogues per via parenteral (UDVP), amb el 6,1%. El 36,1% de pacients (65 casos) eren persones d'origen estranger —cosa que significa una disminució tant en percentatge (44%) com en nombres absoluts (84 casos)—, i d'aquests, el 32,3% eren de Bolívia (10 casos) o el Marroc (11 casos). De la resta s'havien consignat 24 nacionalitats, amb un rang d'1 a 6 casos per país. El nombre d'estrangers ha davallat sensiblement respecte de l'any 2008 (84 casos, el 44% del total). El gràfic III-11 mostra les taxes anuals de tuberculosi dels darrers 10 anys.

Pel que fa a la legionel·losi (transmissió via aeròbena ambiental, no persona a persona), amb 61 casos i una taxa de 5,6 casos per 105 habitants, la incidència el 2009 ha estat més alta que en el quinquenni anterior, amb un índex epidèmic d'1,33, però un 40% més baixa que la de l'any 2008,

Gràfic III-10

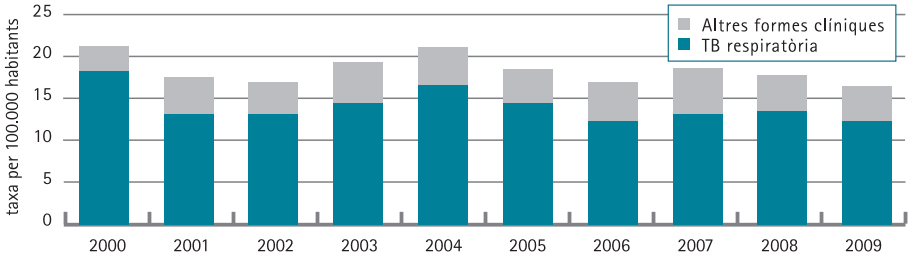
Grip a les Illes Balears, temporades 2008–2009 i 2009–2010 (setmana 40 de 2008 – setmana 20 de 2010). Taxes setmanals per 100.000 habitants

Font: Xarxa de metges sentinelles de grip de les Illes Balears. Servei d'Epidemiologia i unitats insulars d'epidemiologia

Gràfic III-11

Tuberculosi a les Illes Balears, anys 2000–2009. Distribució segons la forma clínica. Taxes per 100.000 habitants

Font: Sistema de vigilància epidemiològica de les malalties de declaració obligatòria. Servei d'Epidemiologia i unitats insulars d'epidemiologia.

en què se'n varen detectar 104 casos. El 2009 només hi ha hagut un brot de legionel·losi, amb 3 casos. Dels 61 casos, 24 eren turistes, i hi va haver 22 establiments d'hostaleria associats a casos.

Les malalties de transmissió alimentària i fecal-oral es mantenen en incidències molt baixes des de fa anys gràcies al sanejament ambiental, amb dues excepcions, la diarrea infecciosa aguda i l'hepatitis A. Pel que fa a

la diarrea infecciosa aguda (49.041 casos i una taxa de 4.477), possiblement l'augment és conseqüència en part del ja comentat canvi en el mecanisme de declaració de la malaltia, ja que no s'han detectat augments localitzats en zones determinades, ni tampoc agrupacions de casos associades a algun establiment o servei públic, com les xarxes d'aigua potable. De disenteria bacil·lar, que segueix amb una incidència alta, se n'han detectat 3 casos, 2 menys que l'any 2008. La incidència d'hepatitis A, amb 19 casos i una taxa de 2,4, ha estat més del doble de l'esperada, sense que es pugui atribuir l'augment a un brot determinat. La major incidència és a l'illa d'Eivissa (4 casos i una taxa de 2,9) i a Palma (10 casos i una taxa de 2,5), responsable de l'augment de la incidència respecte del 2008; són adults amb una edat mitjana de 34 anys, només dos casos menors de 18, i el 73,7% són homes.

La incidència de les zoonosis també ha estat baixa, amb l'única excepció de la febre recurrent per paparres, que ha experimentat un lleuger augment (5 casos i una taxa de 0,5), mentre que no hi ha hagut cap cas de brucel·losi ni de triquinosi.

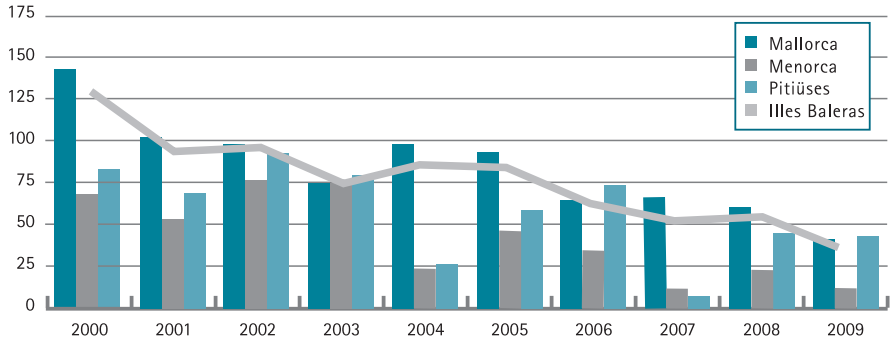
De lepra, malaltia sotmesa a vigilància especial per l'OMS, se'n varen comunicar 2 casos importats, ambdós procedents de Bolívia.

Pel que fa a les malalties de transmissió sexual i parenteral, la sífilis segueix més alta del que s'esperava, amb 98 casos i una taxa de 8,9; la incidència més alta és a l'illa d'Eivissa i a Palma (taxes respectives de 14,4 i 13,7). En canvi, no hi ha hagut cap cas de sífilis congènita. Han augmentat també les hepatitis víriques, tant la B (30 casos, taxa d'1,58) com la resta d'hepatitis víriques (66 casos i taxa de 6). Els casos d'hepatitis B són majoritàriament homes (73,3%), amb una edat mitjana de 35 anys, cap menor de 18 anys i un cas amb antecedent de vacunació correcta. Els factors de risc més freqüents són tenir parelles múltiples (20%), ser homosexual (13,3%) i haver viscut a països endèmics (10,7%). Pel que fa a les altres hepatitis víriques, l'any 2009 totes han estat del tipus C, majoritàriament en homes (63,6%), amb una mitjana d'edat de 38 anys, i com a antecedents de risc principals consten l'ús de drogues per via parenteral (28,8%), haver tingut parelles múltiples i estar a la presó (16,7%).

Respecte de la sida i nous diagnòstics d'infecció per VIH, s'ha de dir que s'actualitza periòdicament, per la qual cosa la incidència pot canviar, en especial la dels darrers anys, per la incorporació de casos detectats amb retard, i és també per aquest motiu pel qual es presenten dades agrupades de tot un període i no d'any en any. Pel que fa a la sida (2.422 casos acumulats des de l'any 1983), els anys 2004-2009 se n'han notificat 386 casos (338 a Mallorca, 13 a Menorca, 32 a Eivissa i 3 sense illa assignada). La distribució per sexe és de 303 homes i 83 dones. Aproximadament el 70% dels casos tenen entre 30 i 50 anys. El 45% dels homes i quasi la meitat de les dones tenen entre 30 i 39 anys. Només un cas és d'edat pediàtrica. La categoria de transmissió més freqüent és la d'UDVP, amb 145 casos (37%). Un total de 70 casos són de categoria heterosexual i 63 homosexual. Un total de 84 casos són d'origen estranger. En el gràfic III-12 es mostren les taxes anuals de sida per illes i global de les Balears.

Gràfic III-12

Sida a les Illes Balears, 2000–2009. Taxes anuals per 1.000.000 d'habitants

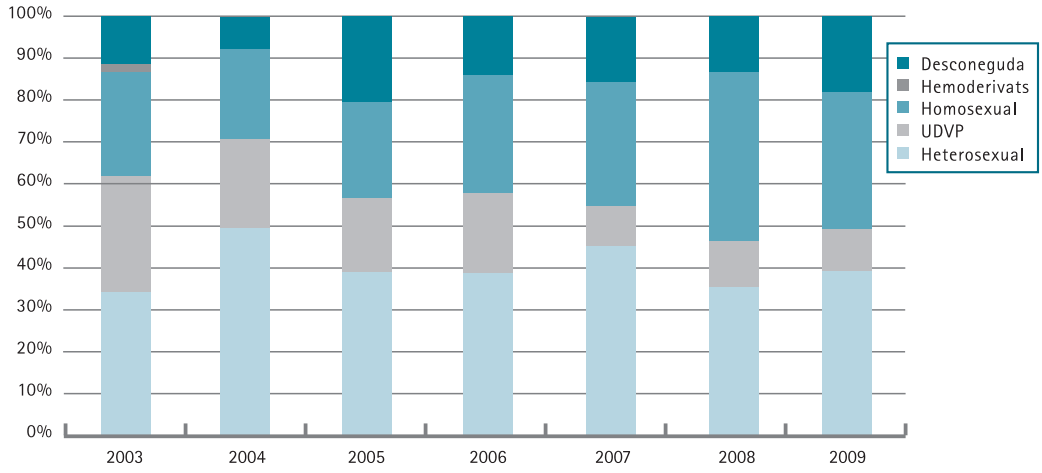
Font: Registre de la sida de les Illes Balears. Servei d'Epidemiologia i unitats insulars d'epidemiologia.

Els nous diagnòstics d'infecció VIH des de l'inici del registre (gener 2003-desembre 2009) han estat 947, el 78% dels quals són homes. Dels 947 casos, 810 corresponen a Mallorca, 39 a Menorca i 98 a les Pitiüses. Dos casos tenen assignada Formentera com a residència al diagnòstic. Pel que fa a l'edat, només 2 casos tenen edat pediàtrica i la mitjana d'edat dels 947 casos no pediàtrics és de 37 anys (rang 15-78). Respecte de la distribució per categories de transmissió, cal destacar que el primer grup en importància és el de la transmissió heterosexual (377 casos; 40%) seguit de la categoria homosexual-bisexual (277 casos; 29%) i UDVP (156 casos; 16%). Hi ha 135 casos sense categoria assignada. El gràfic 4 mostra la distribució anual, en percentatges, dels casos d'infecció per VIH per categoria de transmissió. Per als homes, la categoria homosexual suposa el 38% dels casos, l'heterosexual, un 31% i la d'UDVP, un 17%. A les dones, la categoria heterosexual representa un 70% i la d'UDVP, un 16%. Hi ha 945 casos amb país d'origen conegut, que es distribueixen en 7 regions d'origen: les més freqüents són la Unió Europea, inclosa Espanya (675 casos; 72%), l'Àfrica subsahariana (108 casos; 11%) i Iberoamèrica (136 casos; 14%). Els casos d'origen espanyol presenten un percentatge considerablement més alt de categoria UDVP (21,6 enfront de 7,4) i més baix d'heterosexual (32,8 enfront de 52,7) que els d'origen estranger. (Vegeu els gràfics III-12 i III-13.)

Una part dels casos detectats de les malalties de declaració obligatòria són importats, és a dir, pacients diagnosticats a les Illes Balears amb origen de la infecció en un altre lloc; aquests casos no s'han inclòs en l'anàlisi anterior. El 2007 el nombre total d'aquests casos va ser de 38. A la taula es presenten els casos detectats i la comparació amb el quinquenni anterior. Destaquen la disminució del paludisme (8 casos, IE de 0,33) i de la tuberculosi respiratòria (7 casos, IE de 0,70), i l'augment de l'hepatitis A (8 casos, IE de 2) i la legionel·losi (8 casos, IE de 2,67).

Gràfic III-13

VIH a les Illes Balears, 2003–2009. Distribució segons la categoria de transmissió, en percentatges

Font: Registre de VIH de les Illes Balears. Servei d'Epidemiologia i unitats insulars d'epidemiologia.

Nota: La informació de l'any 2009 no està consolidada i pot experimentar canvis considerables en el nombre i la distribució dels casos.

Pel que fa als casos importats, la malaltia més freqüent és el paludisme, amb 12 casos. Una bona part (7 casos) correspon a persones immigrades que van a passar un temps al seu país; la majoria dels casos procedeixen de Nigèria (7 casos). La segueix en freqüència la tuberculosi respiratòria, amb 9 casos de procedències molt diverses. Entre les malalties que rarament s'han detectat fins a hores d'ara, destaquen 3 casos de dengue, tots tres procedents de Bolívia.

Respecte dels brots epidèmics, es pot destacar el següent:

a) Brots d'origen alimentari: el 2008 s'han detectat 8 brots de transmissió alimentària, el nombre més baix des de l'any 1988. El total de persones afectades ha estat de 75, amb 23 ingressats. El nombre d'afectats és de quasi el doble que el de l'any 2008, a causa d'un brot amb 33 casos, probablement per norovirus. Els brots de caràcter col·lectiu han estat set, mentre que només n'hi ha hagut un de familiar. S'han identificat aliments en quatre brots (ou en dos brots, peix i marisc en altres dos). Els agents implicats han estat la salmonel·la en quatre brots i la histamina en un. De la resta, en dos casos la sospita diagnòstica és vírica i en un és un tòxic desconegut.

b) Brots d'origen no alimentari: dins aquest epígraf s'agrupen tots els brots que es transmeten per mecanismes

diferents de l'alimentari o hídric i, per tant, tant l'etiologia com la presentació clínica i el patró de transmissió són heterogenis. S'hi inclouen també brots per ingesta accidental d'agents tòxics o infecciosos que no hi eren presents, com contaminants d'aliments o de begudes (ingesta accidental d'aigua de bany contaminada, intoxicacions per medicaments i substàncies psicoactives). L'any 2009 s'han detectat 17 brots no alimentaris, 12 a Mallorca, 1 a Menorca i 4 a les Pitiüses, amb un total de 72 afectats. La mitjana és de 4,2 afectats per brot i el rang va de 2 a 16 malalts. En comparar el nombre de brots amb la mitjana del quinquenni anterior resulta un índex epidèmic de 0,55, quasi la meitat del que s'esperava. També el nombre d'afectats ha davallat respecte del quinquenni anterior, amb un 77% d'afectats menys que la mediana. El mecanisme de transmissió més freqüent és el contacte directe, amb 8 brots i 22 afectats, i segueix en freqüència la via respiratòria, amb 6 brots. Han augmentat els brots per contacte directe per comparació al quinquenni anterior, tot i que el nombre d'afectats ha disminuït, mentre que els respiratoris han disminuït tant en nombre de brots com en nombre d'afectats. Destaca la disminució dels brots de tuberculosi, 3 el 2009, cosa que representa la tercera part del que s'esperava (IE 0,33) i la detecció de 4 brots de sífilis, malaltia de la qual no s'havia declarat cap brot en el quinquenni anterior. Hi ha hagut també un brot per *Mycobacterium abscessus*, per inoculació d'un material contaminat durant la pràctica de mesoteràpia, que a més ha estat el brot amb un nombre de casos més elevat (17). Pel que fa als col·lectius afectats, els més freqüents són els d'àmbit escolar.

4.1.2. Interrupcions voluntàries de l'embaràs

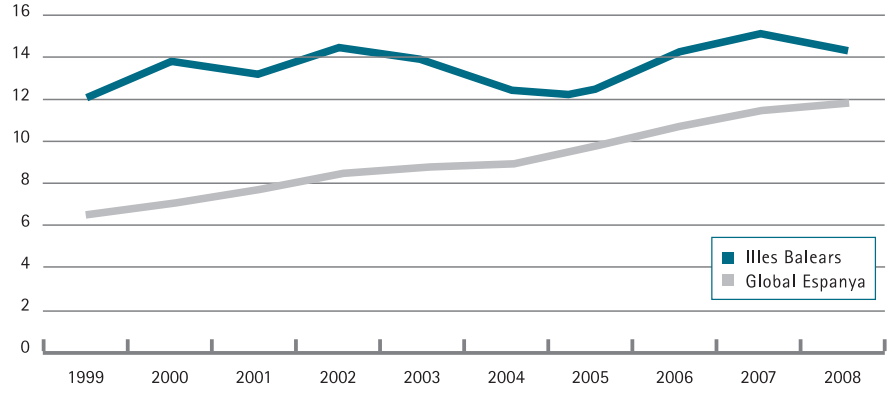
El 2008 (darrer any en què ja es disposa de la informació completa),[14] el nombre d'avortaments voluntaris a les Illes Balears va ser de 3.387, i la taxa de 15 a 45 anys va ser de 13,7‰. La incidència de les IVE a les Illes Balears es manté molt per sobre de la mitjana nacional i ha ocupat el primer lloc entre les comunitats autònomes, fins als darrers anys, en què ha estat superada per Madrid des de 2006, i el 2008 també per Catalunya i Múrcia. El gràfic III-14 mostra l'evolució de les taxes de les Illes Balears i globals d'Espanya del 1999 al 2008.

La mitjana d'edat va ser de 27,5 anys, amb un rang de 13 a 48 anys. La major incidència correspon a les dones de 20 a 24 anys (22,6‰ casos). La taxa de les més joves, que des de fa anys es mantenia més elevada que la mitjana, enguany ha estat igual que aquesta. Les taxes anuals per grups d'edat quinquennals del període 1999-2008 es mostren en el quadre III-14.

14. Volem destacar que el 2010 ha entrat en vigor la Llei orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs.

Gràfic III-14

Interrupcions voluntàries de l'embaràs a dones residents a les Illes Balears, 1999-2008. Comparació entre les taxes nacionals i les de les Illes Balears. Taxes per 1.000 dones de 15 a 44 anys

Font: Registre nacional de les IVE (MSPS). Registre de les IVE de les Illes Balears (Servei d'Epidemiologia).

Quadre III-14. Interrupcions voluntàries de l'embaràs a les Illes Balears. distribució per grups d'edat, anys 1999-2008. Taxes per 1.000

Grup d'edat	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
15 a 19	10,2	11,5	12,7	13,6	12,2	13,4	13,7	14,5	16,2	13,8
20 a 24	16	20,2	20,6	20,5	18,9	19,2	20,3	22,2	24,9	22,6
25 a 29	12,9	14,2	14,6	15,6	15,3	15,4	15,6	17,7	20,9	19,1
30 a 34	10,3	10,4	10,9	12,7	10,9	11,6	12,3	13,8	14,4	14,5
35 a 39	8,5	8,5	7,8	8,2	9	8,9	8,1	10,4	9,7	9,9
40 a 44	3,7	3,3	3,8	3,4	3,6	4	3,6	4	3,8	3,7
Taxa global 15-44	**10,3**	**11,3**	**11,6**	**12,2**	**11,5**	**12**	**12,1**	**13,5**	**14,6**	**13,7**

Font: Servei d'Epidemiologia.

El perfil de les dones ha canviat poc respecte dels darrers anys. La majoria (68,1%) eren fadrines i prop de la meitat (53,9%) vivien amb una parella. El nivell d'instrucció més freqüent és el de segon grau (el 37,8% de primer cicle i el 31,1% de segon cicle). El 75,9% tenia ingressos propis i el 74,3% treballava. El 51,6% ja tenia algun fill i el 24,4% ja s'havia sotmès a alguna IVE anteriorment. Havia utilitzat algun servei de planificació familiar el 78,9%, amb més freqüència de públic. El 43,2% de les dones havien estat informades de la possibilitat de l'IVE a llocs diferents de centres sanitaris. El motiu era matern en el 96,98% dels casos i la mitjana de setmanes de gestació en el moment de la intervenció era de 8,4.

El 82,9% de les intervencions es varen fer a centres privats de les Illes Balears, el 4,1% a centres públics i hi ha un 13% que va acudir a centres d'altres comunitats autònomes.

Per primera vegada, el lloc de naixement de la dona es recull a tota Espanya i es tenen dades de l'any complet. Les dones d'origen estranger suposaren el 47,1% del total (1.596 dones). La majoria de dones d'origen estranger són d'Iberoamèrica (58,8%) o de la Unió Europea (24,7%) i les 5 nacionalitats més freqüents són Bolívia (19,7%), Equador (11,3%), Argentina (6,8%), Romania (6,0%) i Colòmbia (5,6%) i, en total, hi ha dones de 73 nacionalitats. Tot i que la mitjana d'edat de les dones estrangeres i espanyoles és similar, la distribució presenta algunes diferències en el grup de 15 a 19 anys, amb percentatges més baixos per a les estrangeres, i en el de 25 a 29, amb menor proporció de les espanyoles.

4.1.3. Mortalitat i salut

L'any 2008 varen morir a les Illes Balears 7.488 persones (3.581 dones i 3.907 homes). L'esperança de vida en el naixement de l'any 2008 va ser de 84,3 anys per a les dones i de 78,5 per als homes. Els tumors són la primera causa de mort en els homes, seguida de les malalties del sistema circulatori, mentre que en les dones la primera causa són les malalties del sistema circulatori i la segona els càncers. En tercer lloc, i a més distància, se situen les malalties de l'aparell respiratori tant en homes com en dones. En quart lloc, se situen les causes externes en els homes i les malalties del sistema nerviós en les dones. En cinquè lloc, es troben les malalties del sistema digestiu en els homes i les malalties mentals en les dones. (Vegeu el quadre III-15.)

Per grups d'edat, els tumors constitueixen la primera causa de mort entre 25 i 74 anys en les dones i entre 45 i 79 anys en els homes. A partir dels 75 anys en les dones i a partir dels 80 en els homes, les malalties circulatòries passen a ser la primera causa de mort. En els homes, fins als 39 anys, les causes externes són la primera causa de mort. (Vegeu el quadre III-16.)

Per malalties, el càncer de pulmó és la causa més freqüent de mort en els homes i la insuficiència cardíaca en les dones. Les malalties cerebrovasculars ocupen el segon lloc, tant en els homes com en les dones. El tercer lloc és ocupat per l'infart agut de miocardi en els homes i les demències en les dones. No obstant això, si es consideren conjuntament les demències i la malaltia d'Alzheimer, ocuparien el primer lloc en les dones. (Vegeu el quadre III-17.)

Amb relació als anys anteriors, la mortalitat ajustada sembla que s'estabilitza després d'un període de descens, tant en els homes com en les dones. Per grups de malalties, la mortalitat per les malalties del sistema circulatori podria estabilitzar-se. La mortalitat per tumors es manté globalment estable, malgrat que la mortalitat per alguns tumors com càncer de mama en les dones i els càncers de pulmó i de pròstata en els homes disminueix. La mortalitat per causes externes disminueix en els homes, principalment per la disminució en els accidents de trànsit. (Vegeu els gràfics III-15 a III-19.)

Quadre III-15. Nombre de morts, taxa ajustada de mortalitat i mortalitat proporcional a les illes balears (2008)

Homes	Nombre de morts	Taxa ajustada	Mortalitat proporcional
I. Malalties infeccioses i parasitàries	91	18,4	2,3
II. Tumors	1.261	310,7	32,3
III. Malalties de la sang i òrgans hematopoiètics	10	2,6	0,3
IV. Malalties endocrines, nutricionals i metabòliques	96	24,1	2,5
V. Transtorns mentals i del comportament	101	27,3	2,6
VI. Malalties del sistema nerviós	120	31,0	3,1
IX. Malalties del sistema circulatori	1.124	292,4	28,8
X. Malalties del sistema respiratori	411	108,1	10,5
XI. Malalties del sistema digestiu	209	49,7	5,3
XII. Malalties de la pell i del teixit subcutani	5	1,5	0,1
XIII. Malalties del sistema osteomuscular	21	5,9	0,5
XIV. Malalties del sistema genitourinari	133	37,5	3,4
XVI. Certes afeccions del període perinatal	9	5,3	0,2
XVII. Malformació congènita i alt. cromosòmiques	8	3,9	0,2
XVIII. Símptomes, signes i estats mal definits	78	47,4	2,0
XX. Causes externes	230	65,5	5,9
Total	**3.907**	**975,7**	**100,0**
Dones	**Nombre de morts**	**Taxa ajustada**	**Mortalitat proporcional**
I. Malalties infeccioses i parasitàries	58	9,64	1,6
II. Tumors	770	138,97	21,5
III. Malalties de la sang i òrgans hematopoiètics	14	2,47	0,4
IV. Malalties endocrines, nutricionals i metabòliques	149	25,28	4,2
V. Transtorns mentals i del comportament	183	28,69	5,1
VI. Malalties del sistema nerviós	232	38,62	6,5
IX. Malalties del sistema circulatori	1.318	213,25	36,8
X. Malalties del sistema respiratori	285	47,59	8,0
XI. Malalties del sistema digestiu	175	29,89	4,9
XII. Malalties de la pell i del teixit subcutani	9	1,40	0,3
XIII. Malalties del sistema osteomuscular	46	7,30	1,3
XIV. Malalties del sistema genitourinari	119	19,36	3,3
XV. Embaràs, part i puerperi	2	0,00	0,1
XVI. Certes afeccions del període perinatal	18	1,89	0,5
XVII. Malformació congènita i alt. cromosòmiques	12	1,70	0,3
XVIII. Símptomes, signes i estats mal definits	103	13,38	2,9
XX. Causes externes	88	41,99	2,5
Total	**3.581**	**601,23**	**100,0**

Font: IBESTAT i Servei d'Epidemiologia.

Quadre III–16. Cinc causes més freqüents de mort per grups d'edat i sexe a les Illes Balears (2008)

Homes	1a	2a	3a	4a	5a
< 1	XVI. Certes afeccions originades en el període neonatal	XVII. Malformació congènita, deformitats i anomalies cromosòmiques	II. Tumors	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	
1-4	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments				
5-9	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	II. Tumors			
10-14	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	II. Tumors	VI. Malalties del sistema respiratori	XVII. Malformació congènita,deformitats i anomalies cromosòmiques	XVIII. Símptomes, signes estats morbosos i mal definits
15-19	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	IX. Malalties del sistema circulatori			
20-24	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	IX. Malalties del sistema circulatori	II. Tumors		
25-29	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori		
30-34	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	IX. Malalties del sistema circulatori	VI. Malalties del sistema respiratori		
35-39	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	I. Malalties infeccioses i parasitàries	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	

Continua

Quadre III-16. Cinc causes més freqüents de mort per grups d'edat i sexe a les Illes Balears (2008)

Homes	1a	2a	3a	4a	5a
40-44	IX. Malalties del sistema circulatori	II. Tumors	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	I. Malalties infeccioses i parasitàries	VI. Malalties del sistema respiratori
45-49	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	XI. Malalties del sistema digestiu	I. Malalties infeccioses i parasitàries
50-54	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	XI. Malalties del sistema digestiu	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	I. Malalties infeccioses i parasitàries
55-59	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	X. Malalties del sistema respiratori	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	XI. Malalties del sistema digestiu
60-64	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	XI. Malalties del sistema digestiu	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	X. Malalties del sistema respiratori
65-69	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	X. Malalties del sistema respiratori	XI. Malalties del sistema digestiu	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments
70-74	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	X. Malalties del sistema respiratori	XI. Malalties del sistema digestiu	IV. Malalties endocrines, nutricionals i metabòliques
75-79	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	X. Malalties del sistema respiratori	XI. Malalties del sistema digestiu	IV. Malalties endocrines, nutricionals i metabòliques
80-84	IX. Malalties del sistema circulatori	II. Tumors sistema respiratori	X. Malalties del sistema respiratori	XIV. Malalties del sistema genitourinari	VI-VIII. Malalties del sistema nerviós
85 i +	IX. Malalties del sistema circulatori	II. Tumors	X. Malalties del sistema respiratori	XIV. Malalties del sistema genitourinari	V. Transtorns mentals

Continua

Quadre III-16. Cinc causes més freqüents de mort per grups d'edat i sexe a les Illes Balears (2008)

Dones	1a	2a	3a	4a	5a
< 1	XVI. Certes afeccions originades en el període perinatal	XVII. Malformació congènita, deformitats i anomalies cromosòmiques	IV. Malalties endocrines, nutricionals i metabòliques	VI-VIII. Malalties del sistema nerviós	
1-4	VI-VIII. Malalties del sistema nerviós	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments			
5-9	II. Tumors	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments			
10-14	II. Tumors	IV. Malalties endocrines, nutricionals i metabòliques	X. Malalties del sistema respiratori		
15-19	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	II. Tumors	IV. Malalties endocrines, nutricionals i metabòliques	VI-VIII. Malalties del sistema nerviós	
20-24	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	X. Malalties del sistema respiratori	
25-29	II. Tumors				
30-34	II. Tumors	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments	IX. Malalties del sistema circulatori		
35-39	II. Tumors	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments			
40-44	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	XX. Causes externes de traumatismes i enverinaments		

Continua

Quadre III-16. Cinc causes més freqüents de mort per grups d'edat i sexe a les Illes Balears (2008)

Dones	1a	2a	3a	4a	5a
45-49	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	I. Malalties infeccioses i parasitàries	VI. Malalties del sistema nerviós	
50-54	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	I. Malalties infeccioses i parasitàries	XI. Malalties del sistema digestiu	
55-59	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	VI. Malalties del sistema nerviós		
60-64	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	XI. Malalties del sistema digestiu	X. Malalties del sistema respiratori	
65-69	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	XI. Malalties del sistema digestiu	IV. Malalties endocrines, nutricionals i metabòliques	
70-74	II. Tumors	IX. Malalties del sistema circulatori	VI. Malalties del sistema nerviós	X. Malalties del sistema respiratori	
75-79	IX. Malalties del sistema circulatori	II. Tumors	VI. Malalties del sistema nerviós	XI. Malalties del sistema digestiu	IV. Malalties endocrines, nutricionals i metabòliques
80-84	IX. Malalties del sistema circulatori	II. Tumors	VI. Malalties del sistema nerviós	X. Malalties del sistema respiratori	XI. Malalties del sistema digestiu
85 i +	IX. Malalties del sistema circulatori	II. Tumors	X. Malalties del sistema respiratori	V. Trastorns mentals i del comportament	VI. Malalties del sistema nerviós

Quadre III-17. Deu causes més freqüents de mort a les Illes Balears per sexe segons la llista de l'INE reduïda (2008)

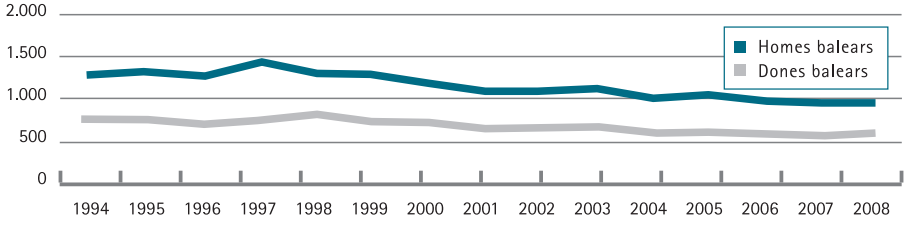
Homes		Nre. de morts
018	Tumor maligne de la tràquea, bronquis i pulmó	356
059	Malalties cerebrovasculars	239
055	Infart agut de miocardi	221
057	Insuficiència cardíaca	168
064	Malalties cròniques de les vies respiratòries inferiors (excepte asma)	167
012	Tumor maligne del colon	125
028	Tumor maligne de la pròstata	115
063	Pneumònia	112
046	Trastorns mentals orgànics, senil i presenil (demències)	93
077	Malalties del ronyó i de l'urèter (insuficiència renal)	93
Dones		**Nre. de morts**
057	Insuficiència cardíaca	303
059	Malalties cerebrovasculars	291
046	Trastorns mentals orgànics, senil i presenil (demències)	177
051	Malaltia d'Alzheimer	160
055	Infart agut de miocardi	154
054	Malalties hipertensives	120
044	Diabetes mellitus	118
023	Tumor maligne de la mama	107
063	Pneumònia	88
077	Malalties del ronyó i de l'urèter (insuficiència renal)	88

Nota: Població Illes Balears 2008: Homes 540.395; dones 532.449

Font: IBESTAT i Servei d'Epidemiologia.

Gràfic III-15

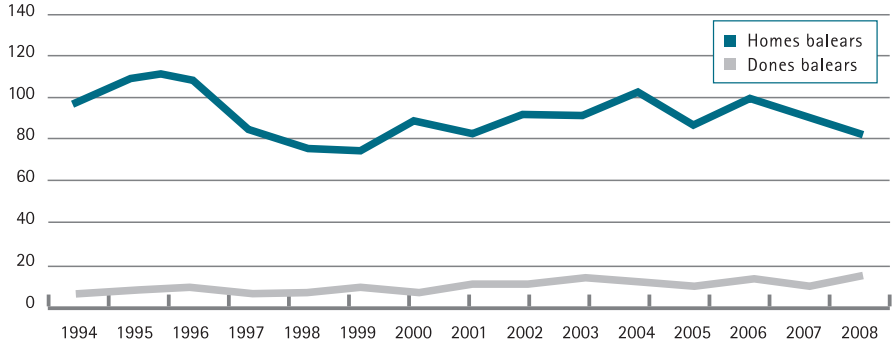
Taxes ajustades de mortalitat a les Illes Balears 1994-2008

Font: IBESTAT i Servei d'Epidemiologia.

Gràfic III-18

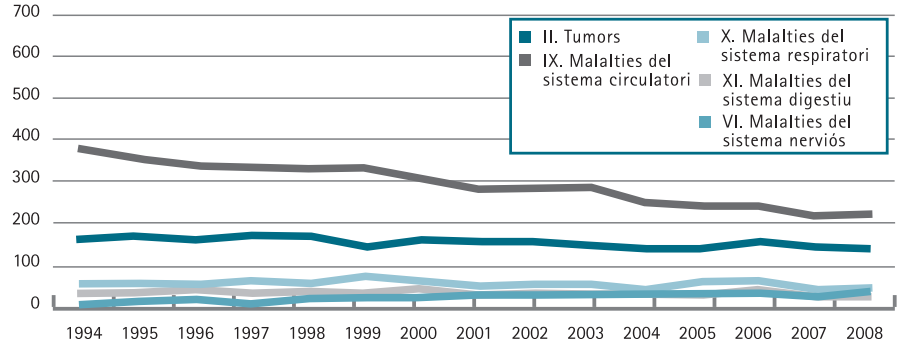
Taxes ajustades de mortalitat per càncer de pulmó a les Illes Balears (1994-2008)

Font: IBESTAT i Servei d'Epidemiologia.

Gràfic III-17

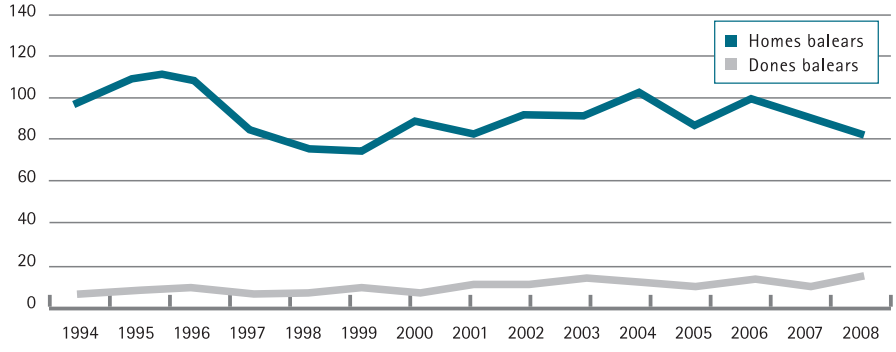
Evolució de les taxes ajustades de mortalitat a les Balears 1994-2008 en dones (cinc capítols més freqüents CIE-10)

Font: IBESTAT i Servei d'Epidemiologia.

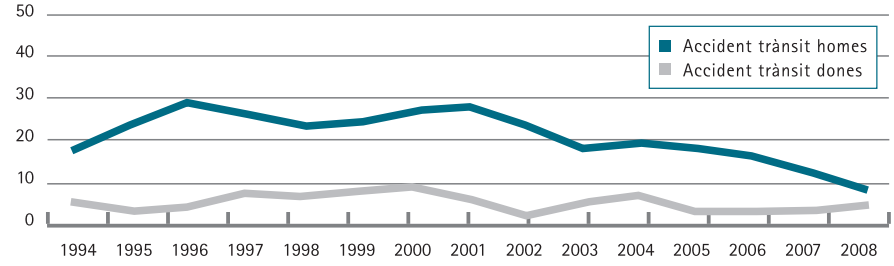
Gràfic III-18

Taxes ajustades de mortalitat per càncer de pulmó a les Illes Balears 1994-2008

Font: IBESTAT i Servei d'Epidemiologia.

Gràfic III-19
Taxes ajustades de mortalitat per accidents de trànsit a les Illes Balears (1994–2008)

Font: IBESTAT i Servei d'Epidemiologia.

4.1.4. Estratègia de cures pal·liatives de les illes balears[15]

Conceptualment, ara com ara, definim les cures pal·liatives com l'apropament a una millora de la qualitat de vida dels pacients i dels seus familiars quan s'enfronten als problemes associats a una malaltia avançada i irreversible en què la mort és present, o bé de manera percebuda o bé de manera manifesta, mitjançant la prevenció i l'alleujament del patiment en termes de prompta identificació, impecable assessorament i tractament del dolor i d'altres problemes físics, psicosocials i espirituals.

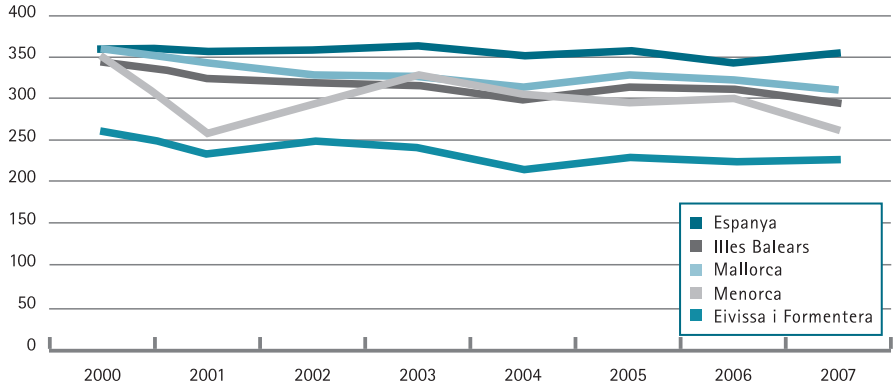
En aquesta definició, a més, hi ha implícita una sèrie d'aspectes sobre els quals s'ha de fer un especial incís, ja que les cures pal·liatives són molt més que les cures dels darrers dies (al final de la vida). De fet, les cures pal·liatives són un model integral d'atenció en què l'objectiu principal de la cura és la qualitat de vida, entesa aquesta com a objectiu a consensuar entre el malalt, els professionals i les famílies en els quals s'integren els aspectes espirituals i psicològics en l'atenció al pacient. Gràcies a aquest consens, es poden aplicar de forma conjunta altres tractaments com quimioteràpia o radioteràpia, sempre que es tingui present l'objectiu de qualitat de vida. És un model d'atenció que afirma la vida i que considera la mort com un procés d'aquesta vida. La intenció no és accelerar ni retardar la mort, es parla de qualitat i per tant de com i no de quan. És un model que ajuda els pacients a viure tan activament com sigui possible, tant físicament com cognitivament, fins al final. Ajuda la família a adaptar-se a aquest procés durant la malaltia i el dol, i dóna suport emocional quan el dol ho fa necessari.

A les Illes Balears, al llarg d'aquest segle, de mitjana, el 42% dels èxitus de cada any moren a causa d'alguna de les patologies que es consideren tributàries de rebre

15. Aquest apartat ha estat elaborat per Micaela Comendeiro i Juli Fuster.

Gràfic III-20

Evolució de la taxa bruta de mortalitat a causa de les patologies tributàries de rebre atenció pal·liativa per illes i conjunt nacional (2000–2007)

Font: INE i IBESTAT i elaboració pròpia.

Unitat de mesura en tants per cent mil.

cures pal·liatives (46% en homes i 37% en dones),[16] un punt percentual per sobre de la mitjana del conjunt nacional, que és del 41% (46% en homes i 36% en dones). Segons els experts, aquests percentatges dels èxitus fan referència a un grau de cobertura mínima,[17] que dut a la seva màxima expressió englobaria la totalitat de les persones que moren de manera no aguda o abrupta, ja que en definitiva tots som tributaris de rebre atenció pal·liativa en la fase prèvia al nostre traspàs.

Més concretament, per al darrer any del qual es tenen dades consolidades (any 2007), la taxa bruta de mortalitat a causa d'aquestes patologies a les Illes Balears se situa en 297 de cada cent mil persones. Les taxes per illes i el conjunt nacional es mostra en el gràfic III-20.

16. VIH-sida: pacient ≥ 50 anys. ADVP CD4 < 50 mm3. Càrrega viral > 100.000 còpies/ml. Estadi C del CDC.

Corea de Huntingon: fase 6-7 classificació de Reisberg (GDS/FAST).

ELA i malalties de motoneurona: Índez Katz D o pitjor. Albúmina < 2,5 g / dl < 10% pes en els darrers 6 mesos.

Malaltia de Parkinson: fase 6-7 classificació de Reisberg (GDS/FAST).

Demència d'Alzheimer: fase 6-7 classificació de Reisberg (GDS/FAST).

Insuficiència cardíaca: grau IV de la NYHA. FE < 20%. Freqüents descompensacions.

Insuficiència hepàtica: estadi C de Child. Freqüents descompensacions.

Malaltia pulmonar obstructiva crònica: dispnea de repòs sense resposta als broncodilatadors. FEV1 < 30%. Hipoxèmia

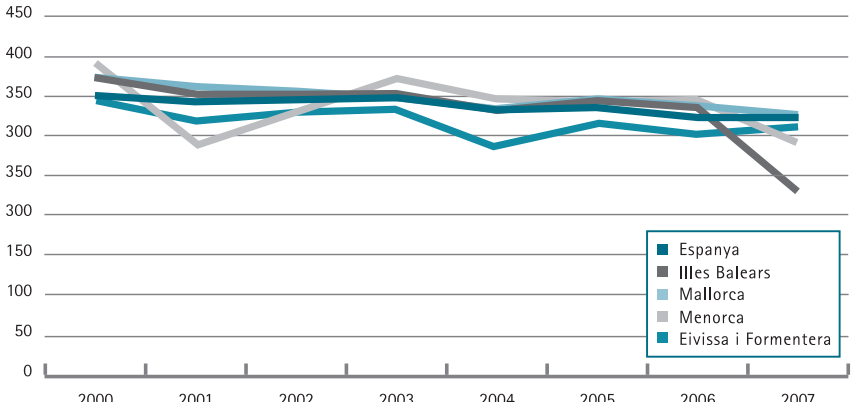
< 55. Hipercàpnia > 50. Taquicàrdia. Aguditzacions freqüents.

Insuficiència renal: aclariment de creatinina < 10 i creatinina sèrica > 8 mg/dl, sense indicació de diàlisi. Diüresi < 400 ml/dl.

17. McNamara, B.; Rosenwax, L. K.; Holman, C. D. (2006), «A method for defining and estimating the palliative care population», J. Pain Symptom Manage, núm. 32, pàg. 5-12.

Gràfic III-21

Evolució de la taxa de mortalitat ajustada a la població estàndard europea a causa de les patologies susceptibles de rebre atenció pal·liativa per illes i conjunt nacional (2000-2007)

Font: INE i IBESTAT i elaboració pròpia.

Unitat de mesura en tants per cent mil.

No obstant això, per motius de disparitat en l'evolució i la composició actual per grups etaris de la població, tant per illes com pel conjunt de la comunitat respecte del conjunt de l'Estat, les dades del gràfic III-20 encara que siguin dades reals passen a ser per heterogeneïtat no comparables. Es fa necessari ajustar les taxes anteriors, i en aquesta ocasió fem servir la població estàndard europea. Els resultats de les taxes ajustades a la població estàndard europea es mostren en el gràfic III-21.

Atesa la gran diferència que en termes d'incidència representen cadascuna de les patologies englobades en la població diana, susceptible de rebre cures pal·liatives respecte del total, i el fet que no totes les persones abans de la mort passen amb la mateixa intensitat i durant el mateix període de temps pels diferents estadis de la malaltia, es fa necessària una ponderació per arribar a una estimació que quantifiqui les potencials necessitats d'una adequada cobertura. Seguint les recomanacions dels experts,[18] agafam el 60% dels èxitus oncològics i el 30% dels èxitus a causa de les altres patologies del grup diana, i en el període analitzat arribam a una xifra que per a la nostra comunitat

18. Currow, D. C.; Nigthingale, E. M. (2003), «A planning guide: Developing a consensus document for palliative care service provision», *Med. J. Aust.*, núm. 179 (6 supl.), S23-5.

Franks, P. J.; Salisbury, C.; Bosanquet, N.; et al. (2000), «The level of need for palliative care: a systematic review of the literature», *Palliat. Med.*, 14:93-104.

Field, D.; Addiington-Hall, J. (1999), «Extending specialist palliative care to all?», *Soc. Sci. Med.*, 48:1271-80.

Stjernsward, J.; Gómez Batiste, X.; Porta, J.; Paz, S.; Rocafort, X. (2007), «Program development; planning and implementing palliative care within the public health sector», a Walsh, D. (ed.), *Palliative Medicine Textbook, Elvesier.*

Quadre III–18. Evolució de les necessitats de cobertura estimades (2000–2007)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Mallorca	1.183	1.158	1.200	1.201	1.197	1.250	1.275	1.271
Menorca	126	98	115	135	133	130	135	124
Eivissa i Formentera	128	123	134	133	120	132	138	146
Illes Balears	**1.437**	**1.427**	**1.449**	**1.469**	**1.450**	**1.512**	**1.549**	**1.541**

Font: INE i IBESTAT i elaboració pròpia.

autònoma oscil·la entre les 1.450 i les 1.550 persones amb necessitat d'atenció pal·liativa. Aquestes estimacions per illes es recullen en el quadre III-18.

L'elaboració de l'Estratègia de cures pal·liatives de les Illes Balears està motivada pel ferm compromís per part de la Conselleria de Salut i Consum d'impulsar i desenvolupar l'estratègia en cures pal·liatives de l'SNS a la nostra comunitat autònoma, i proposar a partir d'una exhaustiva anàlisi de situació, tant de la població com dels recursos i de les línies recollides en el document nacional, una sèrie d'objectius principals i específics a aconseguir en el proper període 2009-2014. L'objectiu principal és proporcionar als pacients en fase avançada i irreversible de la malaltia i als seus familiars una valoració i atenció integral adaptada a cada situació, en qualsevol dels nivells assistencials i durant tot el procés, basada en el reconeixement del dret de cada persona a rebre, durant aquest període, el millor tractament possible. Sempre seguint criteris d'eficiència, equitat i qualitat. Per això, es proposa un model de treball integrat i coordinat entre els diferents nivells assistencials per assegurar una màxima cobertura, tant poblacional com horària.

4.2. Els serveis sanitaris

El sistema sanitari de les Illes Balears ha d'atendre tant una població resident (que ha presentat un constant creixement), de la qual un col·lectiu nombrós disposa de doble assegurança, com un notable volum de població flotant. Aquestes circumstàncies, juntament amb la insularitat, en determinen l'estructura, caracteritzada per una àmplia xarxa hospitalària d'aguts —tant pública com privada—, altament dotada tecnològicament. L'atenció primària i els hospitals de mitjana i llarga estada presenten un menor pes relatiu a les Illes Balears. Al llarg del 2009 l'activitat assistencial va seguir creixent. L'augment va ser més intens a la xarxa privada, i així va trencar la tendència dels darrers anys en què el sistema públic havia guanyat progressivament més presència dins el conjunt del sistema sanitari balear.

4.2.1. Finançament de la salut

La despesa sanitària la podem classificar entre pública i privada. Del total de despe-

sa sanitària a les Balears, un 73% es fa en el sistema públic i un 27% en els centres de titularitat privada. Per una banda, la despesa sanitària pública es destina principalment a l'atenció especialitzada (63%), la qual es presta en un 93% a partir de mitjans propis i en un 7% a partir de serveis concertats. L'atenció primària representa un 32% de la despesa sanitària pública. (Vegeu el gràfic III-22.)

Respecte de la despesa en atenció primària, cal considerar que aquesta engloba la despesa farmacèutica (que també està induïda per l'atenció especialitzada), la qual representa aproximadament el 16% del total de la despesa sanitària pública.[19] (Vegeu el gràfic AIII-1.)

En termes de despesa sanitària pública per persona protegida, les Illes Balears se situen força per sota de la mitjana espanyola. Així, si comparam els pressuposts per capita corresponents a l'exercici 2010 de les diferents comunitats autònomes, es pot observar com les Illes Balears són la comunitat autònoma amb un menor finançament per habitant (1.066 euros). El diferencial amb la mitjana estatal és de 278 euros, mentre que l'infrafinançament respecte de la comunitat autònoma amb un major pressupost sanitari per capita (el País Basc) és de 557 euros. (Vegeu el gràfic AIII-2.)

Per altra banda, i en contraposició amb les dades de despesa pública, la despesa sanitària privada va suposar una despesa per capita de 443 euros, el 27% de la despesa total. Aquest percentatge s'ha de relacionar amb el volum de població amb assegurança privada a les Illes Balears (26%), que proporcionalment és el més alt de totes les comunitats autònomes. El 2008, el diferencial es manté tot i la important disminució a les Illes Balears de la despesa en primes d'assegurances relacionades amb la salut (–12%), una dinàmica que ben segur té a veure amb l'efecte de la crisi econòmica i que impacta alhora en més demanda d'utilització dels recursos sanitaris públics. (Vegeu el gràfic AIII-3.)

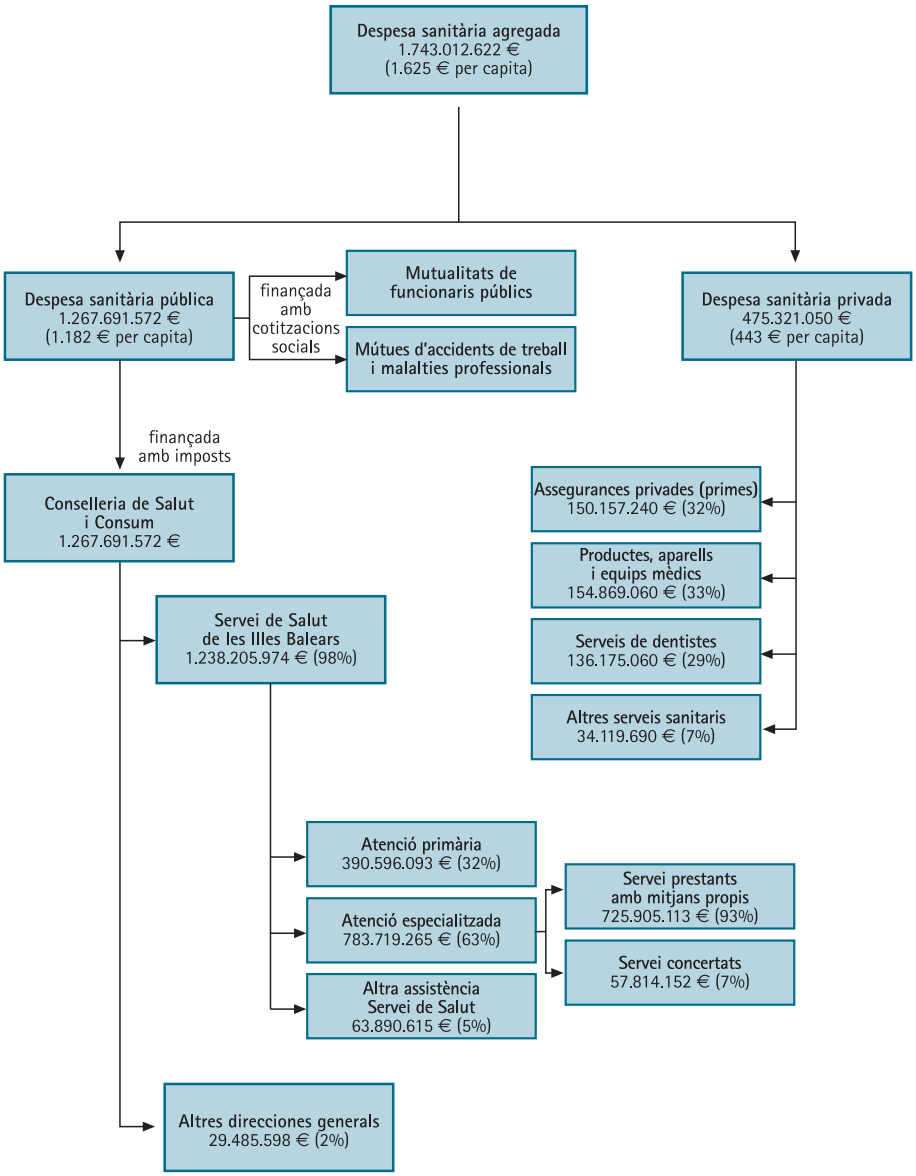
El model de finançament determina els recursos que la CAIB pot destinar a la cobertura de les necessitats sanitàries de la població. En aquest sentit, el nou model de finançament vigent des de gener de 2009, i més tenint en compte la gradualitat a l'hora d'aplicar-lo, no ha compensat la reducció dels ingressos derivats de l'efecte de la crisi econòmica sobre la recaptació fiscal. Aquest nou model de finançament segueix obviant aspectes relacionats directament amb la utilització dels serveis sanitaris com ara la magnitud de la població flotant.

Una altra dada que cal considerar en aquesta anàlisi és la de la despesa real en termes d'execució pressupostària, que se situa per sobre del pressupost inicial a cada exercici i que reflecteix la necessitat d'endeutament que té el sistema per garantir la prestació dels serveis. Així, la despesa sanitària pública el 2009, en termes de pressupost executat, fou de 1.328,62 milions d'euros, un 5% superior al 2008. Va correspondre al Servei de Salut el 98% de la despesa sanitària total, amb 1.301,96 milions d'euros. La despesa

19. Segons les dades de despesa sanitària pública de 2008 publicades pel Ministeri de Sanitat i Política Social.

Gràfic III-22

Aproximació al flux de la despesa sanitària de les Illes Balears (2008)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades d'execució de despeses de l'any 2008 del Servei de Salut de les Illes Balears. La despesa sanitària privada s'ha obtingut a partir de la informació sobre despesa (codis de despesa 0611 a 0631 i 1243) que ofereix l'enquesta de pressupostos familiars de l'INE corresponent a l'exercici 2008.

per habitant se situa en 1.212,88 euros, amb un increment del 2,6% respecte del 2008.[20] (Vegeu el quadre AIII-33.)

Per capítols de despesa, són les de personal i les despeses corrents en béns i serveis les de més pes sobre el pressupost executat del Servei, que en conjunt representen el 78% de la despesa. (Vegeu el quadre AIII-34.)

Per programes, el major pes correspon a l'atenció especialitzada, que suposa el 63% del pressupost executat de l'IB-Salut, seguit de l'atenció primària, amb el 32% (tenint en compte, en aquest cas, la matisació feta abans respecte de la inclusió de la despesa farmacèutica); en conjunt representen el 95% de la despesa. (Vegeu el quadre AIII-35.)

Des del punt de vista del flux de la despesa sanitària, la despesa sanitària privada assoleix els 475,3 milions d'euros i representa el 27% del total de la despesa sanitària agregada. Les assegurances privades (primes) facturen 150,1 milions d'euros (el 32% del total); els productes, aparells i equips mèdics, 154,9 milions d'euros (el 33%); els serveis dentistes representen 136,2 milions d'euros (el 29%), i altres serveis sanitaris sumen 34,1 milions d'euros (el 7% restant). Altrament, a càrrec del Servei de Salut de les Illes Balears, a través de l'atenció especialitzada, s'han facturat als serveis concertats 57,8 milions d'euros (el 7% del total). (Vegeu el quadre AIII-36.)

Els problemes de finançament de la despesa sanitària pública motiven exercici rere exercici l'existència d'un diferencial entre pressupost i despesa real que es tradueix en la generació de dèficits pressupostaris. El deute acumulat en el període 2002-2009 pel Servei de Salut puja a 213,55 milions d'euros, al qual cal afegir les pèrdues acumulades fins al 31 de desembre de 2009 per GESMA i les fundacions Hospital Son Llàtzer i Hospital de Manacor, que representen un muntant de 140,87 milions d'euros. Com es pot observar, en els darrers anys el creixement del deute de l'IB-Salut ha estat exponencial. (Vegeu el quadre AIII-37 i el gràfic AIII-4.)

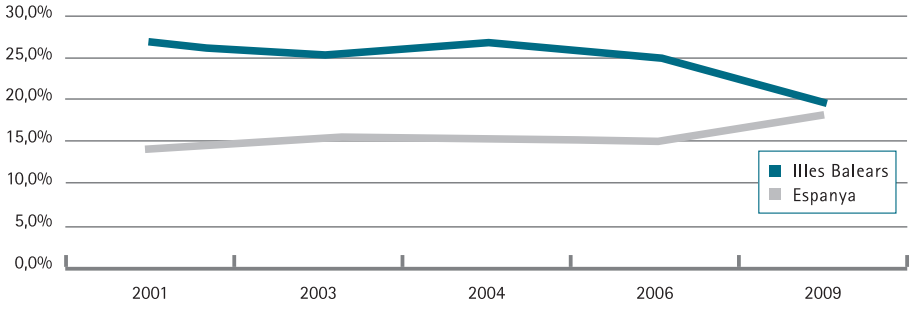
L'evolució del deute en l'àmbit de la sanitat pública ha assolit uns nivells que en comprometen la sostenibilitat i que requereixen l'arbitratge d'algun tipus de solució. L'escenari actual de crisi econòmica, que, com s'ha dit abans, impacta negativament sobre els ingressos públics, també fa inviable continuar donant suport als problemes de finançament de la sanitat pública en la demora dels terminis de pagament a proveïdors, els quals (que es veuen afectats igualment per la crisi) recorren cada vegada més a la reclamació d'interessos, cosa que no fa sinó accentuar el problema.

4.2.2. L'ASSEGURAMENT SANITARI

El nombre de persones amb targeta sanitària a les Illes Balears l'1 de gener de 2009 va ascendir fins a 1.015.123, amb més d'una cinquena part dels titulars estrangers. De fet, la proporció de persones estrangeres a les Illes va assolir a començament de l'any 2009 el 21,7% de la pobla-

20. Segons les xifres del padró de les Illes Balears a l'1 de gener de 2009. Font: INE.

Gràfic III-23
Evolució del percentatge de població amb assegurança d'assistència sanitària privada

Font: Investigació Cooperativa entre Entitats Asseguradores i Fons de Pensions (ICEA) i Associació Empresarial d'Assegurança (UNESPA)

ció empadronada, gairebé el doble que al conjunt de l'Estat i 4 vegades més respecte del 1999, any en què el percentatge d'estrangers a l'arxipèlag se situà en el 5,5%.

En aquest context, l'arribada d'un nombrós col·lectiu d'estrangers amb baix poder adquisitiu, combinada amb l'estancament de la renda per capita i l'augment de l'oferta assistencial pública, han provocat que en la darrera dècada s'hagi experimentat una disminució de la proporció de persones amb cobertura sanitària mixta a les Illes Balears.

Així, les Illes Balears, que fins fa pocs anys havien encapçalat el rànquing de comunitats autònomes amb cobertura sanitària mixta, ha vist com lentament ha davallat posicions amb relació a la resta de regions. Segons les dades de l'associació Investigació Cooperativa entre Entitats Asseguradores i Fons de Pensions (ICEA) i de l'Associació Empresarial de l'Assegurança (UNESPA), les Illes presentaven l'any 2001 un 26,5% de població amb cobertura d'assistència sanitària privada, mentre que l'any 2009 aquest percentatge ha baixat aproximadament fins a un 20%. Les dades referides a les Balears de les diferents enquestes de salut elaborades pel Ministeri de Salut i Política Social, la darrera de les quals es refereix a l'any 2006, també copsen una tendència descendent.

Paral·lelament, al conjunt de l'Estat, l'assegurament privat ha experimentat una tendència inversa que a les Balears. L'any 2001, a Espanya, el percentatge de població coberta privadament era del 13,8%, mentre que l'any 2009 ha assolit el 17,8%. (Vegeu el gràfic III-23.)

4.2.3. Els recursos assistencials

La població a les Illes, resident i flotant, és atesa amb els recursos assistencials de l'atenció primària, majoritàriament de titularitat i gestió pública, i de l'hospitalària, tant de titularitat pública com privada.

Quadre III–19. Recursos de l'Atenció Primària . Desembre de 2009

	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa-Formentera	
RECURSOS MATERIALS					
Centres de salut (EAP)	57	45	5	7	
Consultoris (UBS)	103	86	7	10	
Serveis d'urgències (SUAP)	6	4	2	0	
Punts d'atenció continuada (PAC)	26	22	0	4	

Font: Gerències Atenció Primària.

4.2.3.1. Els recursos de l'atenció primària

La xarxa d'atenció primària a les Illes Balears, el desembre de 2009, estava composta per 57 equips d'atenció primària. Aquests equips treballen a 57 centres de salut i a 103 consultoris locals o unitats bàsiques de salut (UBS), 6 en serveis d'urgències (SUAP) i 33 en punts d'atenció continuada (PAC). (Vegeu el quadre III-19.) Al llarg del 2009 s'han obert 2 centres de salut: un a Mallorca i un altre a Eivissa.

El personal sanitari que ha treballat l'any 2009 a l'atenció primària va superar les 1.600 persones. Segons les dades de la Subdirecció de Recursos Humans, per col·lectius, més de la meitat són facultatius —un 32,5% dels professionals són metges de família i comunitaris, un 8,2% pediatres i un 11,2% són metges d'urgències—, un 42,9% són infermeres, siguin o no d'urgències, i aproximadament el 5,2% són auxiliars d'infermeria.

El nombre de treballadors en atenció primària a les Illes Balears és dels més baixos de l'Estat i, de fet, la despesa sanitària en atenció primària a les Illes Balears és un 16% inferior a la de la mitjana espanyola.

4.2.3.2. Els recursos de l'atenció hospitalària

A més de la seva titularitat, segons si són públics o privats, els hospitals de les Illes Balears es poden classificar, segons la seva finalitat, en hospitals generals, hospitals de salut mental i hospitals de mitjana i llarga estada, d'acord amb el Reial decret 1277/2003, pel qual s'estableixen les bases generals sobre l'autorització de centres, serveis i establiments sanitaris. La normativa actual defineix els hospitals generals com els hospitals destinats a l'atenció de pacients afectats de patologia aguda; els hospitals de salut mental com a hospitals destinats a proporcionar diagnòstic, tractament i seguiment de pacients amb malalties mentals, i els hospitals de mitjana i llarga estada com a hospitals destinats a atendre pacients que necessiten cures sanitàries, en general de baixa complexitat, per processos crònics o pacients amb un grau de mobilitat reduïda.

El quadre III-20 dibuixa l'escenari del sistema sanitari balear, segons els recursos i

Quadre III-20. Sistema hospitalari a les Illes Balears

Tipus		Nº	Hospital	Llits			TIPUS hospital	Hospitalització				Activitat quirúrgica			Activitat ambulatòria	
				Instal·lats	Funcionants	Dif		Llits funcionants	Ingressos / altes	Estades	Estada mitjana	Int. quirúrgiques programades % d'ambulatòries)	Int. quirúrgiques urgents	Parts (% cesàries)	1es consultes / successives	Urgències (% ingressos per aquesta via)
Públics	**Aguts 7**	1	Hospital Son Dureta	807	732	75	G									
		2	Hospital Mateu Orfila	142	142	0	G									
		3	Hospital d'Inca	162	165	-3	G									
		4	Hospital Can Misses	203	195	8	G	1.857	76.070	524.757	6.90	49.034 (57%	10.884	8.621	409.861/	461.821
		5	Hospital de Manacor	224	224	0	G		(54.623			amb)	(11% amb)	(20,03%)	870.749	(11,4%
		6	Hospital Son Llàtzer	426	387	39	G		per Urg)							ingres)
		7	Hospital de Formentera	12	12	0	G									
	Mitjana i llarga estada 4	8	Hospital Joan March	106	86	20	ML	155	2.192	52.282	23,9				932/	
		9	Hospital General de Mallorca	71	69	2	ML								3.483	
		10	Hospital Psiquiàtric	158	157	1	SM	157	56/71	53.383						
		11	Residència assistida Cas Serres****	162	162	0	L	162	69	6.183	89,61					
			Total públics	**2.473**	**2.331**	**142**		**2.331**	**78.402**	**636.605**	**8,12**	**49.034**	**10.884**	**8.621**	**410.793/ 874.234**	**461.821**
Privats	**Amb ánim de lucre**		USP Clínica Palmaplanas	162	150	12	G									
			C. Rotger	193	193	0	G									
			Clinica Juaneda Menorca	31	31	0	G	894	68.927/	228.159	3,31	48.210	1.150	3.162	307.172/	328.223
			Policlínica Miramar	206	206	0	G		(30.748)					(34%)	364.238	(9,2%)

Continua

Quadre III–20. Sistema hospitalari a les Illes Balears

Tipus		Nº Hospital	Llits			TIPUS hospital	Hospitalització				Activitat quirúrgica			Activitat ambulatòria	
			Instal·lats	Funcionants	Dif		Llits funcionants	Ingressos / altes	Estades	Estada mitjana	Int. quirúrgiques programades % d'ambulatòries)	Int. quirúrgiques urgents	Parts (% cesàries)	1es consultes / successives	Urgències (% ingressos per aquesta via)
Privats	**Amb ànim de lucre**	Policlínica Verge de Gràcia, SA	18	25	-7	G									
		Hospital General de Muro, SL	84	44	40	G									
		Policlínica Nostra Senyora del Rosari, SA	70	68	2	G									
		Serveis Integrals de Sanitat, SL (Juaneda)	206	86	120	G									
		C. Bellver	91	91	0	G									
	Sense lucre	Mútua Balear	40	29	11	M	29	1.464	3.610	2,46	1.164	96		15.892/ 41.419	11.418 (3,4%)
		Hospital Sant Joan de Déu	150	149	1	MQ	192	4.227	65.687	15,5	9.942 (16,2%)	0	0	48.957 / 40.691	0
		Hospital Creu Roja	56	30	26	MQ									
			1.307	**1.102**	**205**		**1.102**	**74.742**	**294.834**	**3,94**	**59.633**	**1.246**	**3.162**	**373048/ 441656**	**397.643**
		Total	**3.780**	**3.433**	**347**		**3.433**	**153.144**	**931.439**	**6,1**	**108.667**	**12.130**	**11.783**	**783.841/ 1.315.890**	**859.464**

G: general, ML: mitjana i llarga estada, SM: salut mental, L: llarga estada – residència, M: Mútua d'Accidents de Treball i Malalties Professionals, MQ: mèdicoquirúrgic.
Font: Elaboració pròpia a partir del SIESCRI i IB-Salut.

l'activitat de cada grup d'hospitals, tant si són públics —d'aguts o de mitjana i llarga estada— com privats —amb ànim de lucre i sense.

En primer lloc, a la part superior del quadre, hi ha els 7 hospitals de titularitat pública classificats com a generals, que conformen el gruix del sistema sanitari balear d'aguts (IB-Salut). A Mallorca es concentren 4 hospitals públics d'aguts, els dos més grans situats a la ciutat de Palma —Son Dureta i Son Llàtzer— i en espera que s'inauguri el nou Hospital de Son Espases a final de 2010, i els altres dos situats a Manacor i a Inca per apropar l'assistència al ciutadà. L'hospital d'aquesta darrera ciutat va ser inaugurat l'any 2007.

Per la seva part, Eivissa, Menorca, i Formentera disposen d'un hospital a cada illa. L'any 2007 es va inaugurar l'Hospital Mateu Orfila a Menorca, que substituïa l'antic Monte Toro, i també es va posar en funcionament l'Hospital de Formentera.

L'altre subgrup d'hospitals públics el constitueixen els hospitals de mitjana i llarga estada i l'únic hospital de salut mental, tots aquests ubicats a Mallorca, excepte la Residència Assistida Cas Serres a Eivissa, que, tot i que mal classificat com a hospital, funcionalment és una residència geriàtrica.

D'altra banda, la part inferior del quadre es troba integrada pels hospitals de titularitat privada. Segons la seva finalitat, es divideixen amb ànim de lucre (amb 8 unitats) i sense ànim de lucre (amb 3), encara que aquesta distinció és difusa. De totes maneres, els hospitals sense ànim de lucre, gràcies als concerts bàsicament d'activitat quirúrgica, són d'ús majoritàriament públic.

Comparant les dades de les Illes respecte d'Espanya, s'observa com en el conjunt de l'Estat es disposa de 17 hospitals per cada milió d'habitants, mentre que a les Balears n'hi ha 21,4.

A més, hi ha altres diferències significatives entre Espanya i les Balears pel que fa a la tipologia dels hospitals. Així, a les Illes Balears, segons el catàleg oficial, no hi ha hospitals de mitjana i llarga estada privats i, en canvi, hi ha un percentatge elevat d'hospitals d'aguts que són de titularitat privada.

El parc de llits instal·lats a les Balears fou de 3.433 al llarg del 2009, el 56,8% dels quals varen correspondre a hospitals generals públics, el 4,7% a hospitals de mitjana i llarga estada, el 4,8% a l'hospital psiquiàtric, el 27,3% a hospitals privats amb ànim de lucre i el 6,4% a hospitals privats sense ànim de lucre. Aquests darrers en part s'han de comptabilitzar com d'ús públic fruit dels concerts establerts. Els hospitals d'aguts conformen, doncs, la gran majoria de la infraestructura de l'assistència en atenció especialitzada.

Pel que fa al nombre de treballadors del sistema sanitari, segons les dades del SIESCRI («Estadística de establecimientos sanitarios con régimen de internado») de l'any 2008, n'hi ha un total de 15.108. L'estructura del personal que treballa al sistema públic i privat és diferent. Així, als centres hospitalaris de l'IB-Salut un 15,8% dels professionals són metges, un 30,7% infermeres, un 29,0% es classifiquen com

Quadre III–21. Nombre d'infermers i auxiliars d'infermeria per comunitats autònomes (2009)

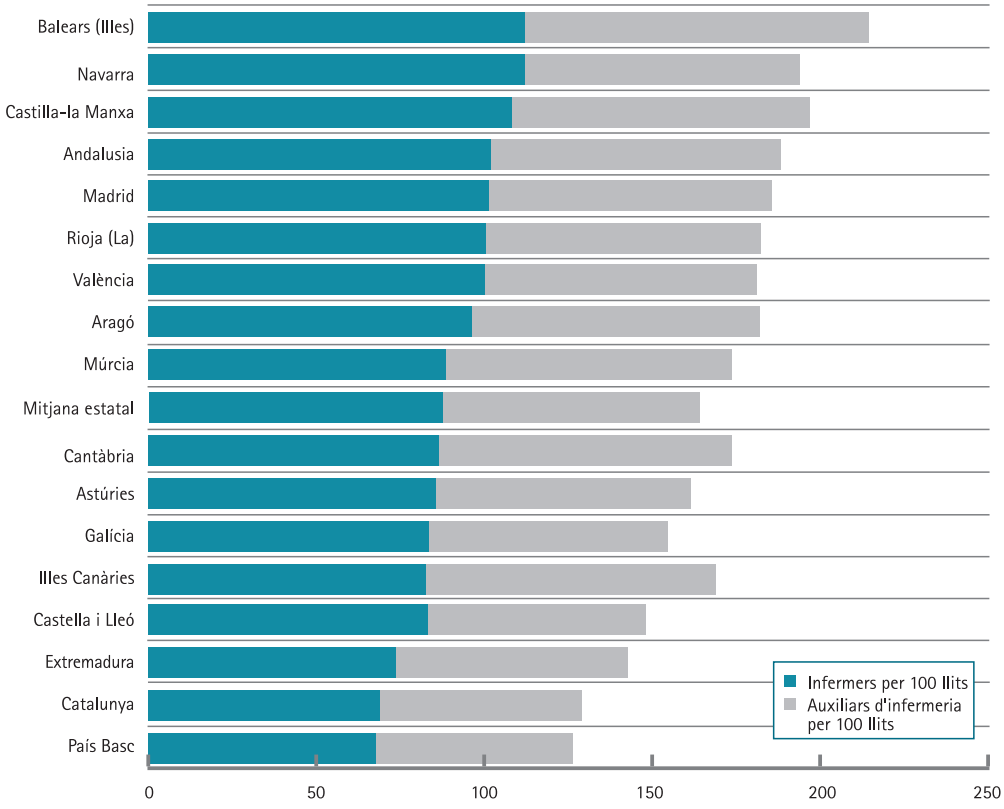
	Infermers	Auxiliars d'infermeria
País Basc	69,25	57,85
Catalunya	69,93	59,65
Extremadura	74,89	68,39
Castella i Lleó	83,85	65,40
Illes Canàries	84,12	85,76
Galícia	85,03	70,36
Astúries	86,40	75,62
Cantàbria	88,10	85,97
Mitjana de l'Estat	89,49	75,58
Múrcia	90,54	84,27
Aragó	96,77	86,20
Comunitat Valenciana	101,67	79,85
La Rioja	101,69	81,33
Madrid	102,34	84,60
Andalusia	103,25	86,08
Castella-la Manxa	109,33	88,76
Navarra	112,63	82,28
Illes Balears	**112,89**	**102,18**
	Infermers / 100 llits	Auxiliars / 100 llits

Font: Elaboració pròpia a partir del Ministeri de Sanitat i Política Social.

a ajudants sanitaris —bàsicament auxiliars d'infermeria—, un 22,7% personal no sanitari, propi o vinculat, i la resta són altres professionals, entre aquests els farmacèutics. Mentrestant, a la xarxa privada un 33,4% dels professionals que hi treballen són metges, tot i que cal tenir en compte que la mitjana d'hores treballades és significativament menor que a la pública, i un 21,7% infermeres.

Cal destacar que el nombre de treballadors del sistema sanitari ha experimentat un creixement molt notable durant la darrera dècada (gairebé n'ha doblat els efectius durant el període). Això ha fet que col·lectius com els d'infermeria i auxiliars d'infermeria siguin els més nombrosos de l'Estat amb relació al nombre de llits (vegeu el quadre III-21 i gràfic III-24) i, pel que fa al nombre d'habitants, les Balears són les segones en nombre d'infermers, amb 3,73 per cada 1.000 habitants, i les primeres en nombre d'auxiliars d'infermeria, 3,38 per cada 1.000 habitants.

Gràfic III-24
Nombre d'infermers i auxiliars d'infermeria

Font: Elaboració pròpia a partir del Ministeri de Sanitat i Política Social.

Pel que fa a la tecnologia, es disposa d'una dotació més elevada que a la resta de l'Estat en pràcticament tots els tipus d'equipament, excepte pel que fa a acceleradors lineals, PET i gammacàmeres. Als hospitals de titularitat privada hi destaca la més alta concentració d'equips de litotrícia renal, de sales d'hemodinàmica, d'equips de ressonància magnètica i l'única PET de les Illes. Mentrestant, a la xarxa hospitalària pública s'hi ubica l'única bomba de cobalt que hi ha a la Comunitat Autònoma i disposa de la gran majoria de sales d'hemodiàlisi i d'incubadores.

4.2.4. L'activitat assistencial

4.2.4.1. L'activitat de l'atenció primària

Al llarg del 2009, un total de 7.480.085 visites varen ser ateses per la xarxa d'atenció primària de les Illes Balears, fet que

Quadre III-22. Atenció primària a les Illes Balears (2009)

	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa-Formentera
Metge de família				
Total visites	**3.988.598**	**3.230.449**	**312.465**	**445.684**
Centre	3.956.697	3.203.891	308.724	444.082
Domicili	31.901	26.558	3.741	1.602
Freqüentació	**4,58**	**4,70**	**4,22**	**4,05**
Consulta/facultatiu/dia	**31,33**	**31,53**	**30,79**	**30,35**
Cons./facult./domicili/dia	**0,25**	**0,26**	**0,37**	**0,11**
Pediatria				
Total visites	**731.818**	**576.257**	**65.169**	**90.392**
Centre	731.591	576.045	65.160	90.386
Domicili	227	212	9	6
Freqüentació	**5,08**	**5,10**	**5,05**	**4,99**
Consulta/facultatiu/dia	**22,93**	**22,58**	**24,10**	**24,43**
Infermeria				
Total visites	**2.759.669**	**2.224.997**	**206.633**	**328.039**
Centre	2.635.990	2.127.319	194.424	314.247
Domicili	123.679	97.678	12.149	13.792
Freqüentació	**2,72**	**2,78**	**2,38**	**2,56**
Consulta/inf./dia	**19,18**	**19,68**	**15,87**	**18,43**
Cons./inf./domicili/dia	**0,86**	**0,86**	**0,93**	**0,77**

Font: FIC.

suposa un creixement del 0,9% respecte de l'any anterior. Aquest augment s'explica per l'ascens de les visites en pediatria (5,4%) i d'infermeria (1,1%), ja que el nombre de visites en medicina de família varen ser les mateixes que l'any anterior. (Vegeu el quadre III-22.)

Per illes, les dinàmiques esdevingueren divergents, ja que el notable ascens de les visites registrat a les Pitiüses, del 6,6%, va contrastar amb el descens del 2,1% anotat a Menorca. A Mallorca l'augment va ser del 0,4%.

Paral·lelament, pel que fa a la mitjana de visites per habitant i any (freqüentació), va créixer en tots els col·lectius. Així, la freqüentació pel que fa als metges de família va augmentar un 5,2%, a pediatria un 6,5% i a infermeria un 5,8%. D'aquesta manera, el nombre de visites per habitant i any es va situar, respectivament, en les 4,58, 5,08 i 2,72.

A més, els metges de família varen continuar essent el col·lectiu que va atendre més consultes per dia, fins a arribar a les 31,3 de mitjana diària per metge. Mentrestant,

les consultes per facultatiu i dia en el cas dels pediatres es varen situar en les 22,9 de mitjana i dels infermers en el 19,2.

Els metges de família es varen desplaçar al domicili del pacient de mitjana només 0,25 vegades cada dia, tot i que pel que fa al col·lectiu d'infermeria aquesta proporció va ascendir fins a les 0,86 vegades per dia. Les visites a domicili en el cas de la pediatria són pràcticament inexistents.

A l'atenció primària s'han dut a terme diversos programes al llarg del 2009, entre els quals destaca l'impuls que s'ha donat al Programa d'Atenció Dental Infantil (PADI). El programa PADI, impulsat per la Conselleria de Salut i Consum, persegueix que els infants rebin una atenció personalitzada en la prevenció i en l'assistència de les malalties bucodentals que puguin patir i, d'aquesta manera, contribuir a disminuir les diferències socials amb relació a la cura i al manteniment de la salut dental.

Al llarg de l'any 2009, gràcies al PADI, s'ha ofert assistència dental bàsica a 52.039 infants nascuts entre els anys 1999 i 2003 i s'ha assolit una cobertura del 32,01% de la població diana, compresa entre 6 i 15 anys.

4.2.4.2. L'activitat hospitalària

El sistema hospitalari balear al llarg del 2009 ha seguit manifestant una notable activitat als hospitals d'aguts, tant si són de titularitat pública com privada, una de les més elevades de les comunitats autònomes amb relació als habitants que hi resideixen. En canvi, l'activitat als hospitals de mitjana i llarga estada encara queden lluny dels registres de la resta de l'Estat, d'acord amb la menor presència d'aquests tipus d'hospitals a les Illes Balears.

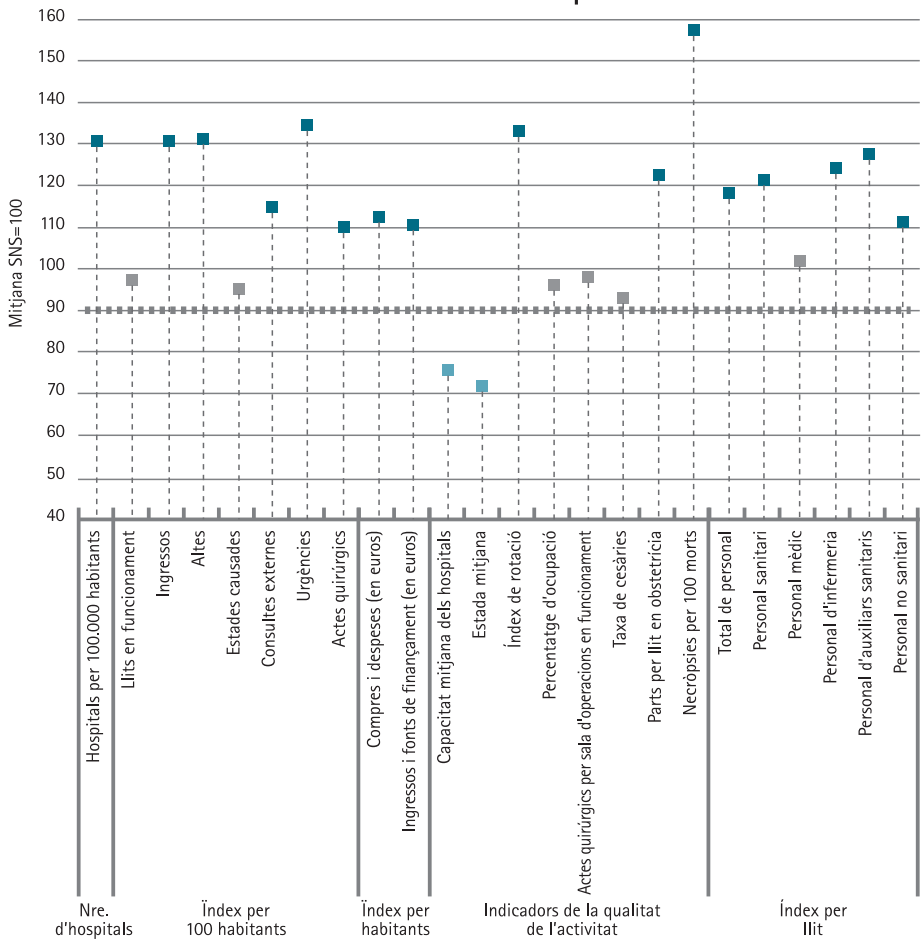
Quant als hospitals d'aguts, l'activitat al llarg del 2009 s'ha caracteritzat, seguint la tendència dels darrers anys, pel creixement de l'activitat quirúrgica i ambulatòria i per l'estancament o menor increment dels indicadors d'hospitalització. Així, mentre que a final de la dècada dels noranta el sistema hospitalari es basava en la cura del pacient més aviat a l'hospital, és a dir, a intensificar el nombre d'estades i ingressos, deu anys més tard només s'ingressen els pacients la situació dels quals ho fa estrictament necessària, i es tendeix cada vegada més a la utilització de les consultes externes i a l'ambulatorització.

D'aquesta manera, en primer lloc, als hospitals públics d'aguts varen créixer les intervencions quirúrgiques —un 6,1% de programades i un 3% d'urgents—, les consultes —les primeres consultes un 7,2% i les successives un 3,7%— i les urgències un 2,5%. Per contra, pel que fa a l'hospitalització, es va observar una minva dels ingressos de l'1,7% i de les estades del 4,1% i, per tant, una disminució de l'estada mitjana hospitalària, que va passar del 7,1 el 2008 al 6,8 el 2009.

D'altra banda, als hospitals privats generals d'aguts amb ànim de lucre, pràcticament tots els indicadors d'activitat varen créixer. En l'àrea d'hospitalització, el nombre de llits funcionant va ser de 72 més que l'any 2008. i les altes i les estades varen augmentar un 9,4% i 12,6% respectivament. Pel que fa a l'àrea ambulatòria, el nombre de persones ateses al servei d'urgències va ser un 1,0% més que l'any

Gràfic III-25

Indicadors bàsics hospitalaris

Font: Elaboració pròpia a partir de INE i indicadors calu MSP.

anterior, tot i que el repunt més considerable es va obtenir a l'àrea de les consultes externes, amb un increment superior als dos dígits tant pel que fa a les primeres consultes —15,7% d'augment— com a les successives —10,8% més que l'any anterior. En el bloc quirúrgic, el nombre d'intervencions programades també va créixer amb força, fins un 17,4% més respecte de l'any anterior, tot i que les urgents varen experimentar un descens del 22,2%.

Amb referència als hospitals privats sense ànim de lucre, tot i que el nombre d'altes va ser pràcticament idèntic a l'any anterior, el nombre d'estades va descendir un 4,4%. En conjunt, es varen fer més inter-

vencions quirúrgiques —un 3,0% més respecte del 2008— i, pel que fa a l'activitat ambulatòria, hi va haver una disminució de l'1,1% del nombre de primeres consultes, però que es va combinar amb el notable augment del nombre de consultes successives, xifrat en el 15,1%.

En el conjunt d'hospitals, el descens de la natalitat el 2009 va fer que el nombre de parts als hospitals públics baixàs un 4,0%. La taxa de cesàries als hospitals públics va ser significativament menor que a la privada (20% enfront del 34% de la privada).

També s'ha de destacar que l'any 2009 hi va haver 347 llits que, tot i estar instal·lats, no es varen fer servir, la majoria dels quals als centres privats.

Amb tot, el sector privat d'hospitalització d'aguts al llarg del 2009 ha augmentat l'activitat amb relació al sector sanitari públic i ha trencat la tendència dels darrers anys, en què la pèrdua del nombre d'unitats hospitalàries privades i l'obertura d'hospitals públics va conduir cap a una menor presència relativa dels centres de titularitat privada en el sistema sanitari balear.

Així doncs, pel que fa a l'àrea d'hospitalització, tot i que el nombre de llits funcionants tant en el públic com en el privat s'ha incrementat, només en els centres de titularitat privada ha augmentat el nombre d'altes i d'estades al llarg de 2009.

Mentrestant, les intervencions quirúrgiques programades es varen fer en un 54,9% en el sector privat —amb un total de 59.633 intervencions, tot i que 10.259 d'aquestes varen ser intervencions derivades d'hospitals públics a hospitals concertats—, mentre que el 2008 aquest percentatge se situava en el 52%. L'alta dotació tecnològica dels hospitals privats i la més alta freqüència en la utilització d'aquesta tecnologia per part dels privats respecte dels públics va permetre dur a terme una intensa activitat quirúrgica, tot i que el gran nombre de persones nouvingudes durant la darrera dècada ha estat absorbit pel sistema públic.

Per acabar, tant les primeres consultes com les successives, l'any 2009, també varen créixer més a la privada que a la pública.

Al conjunt de l'Estat, la majoria d'indicadors d'activitat en termes per capita són més alts a les Balears. (Vegeu el gràfic III-25.)

4.2.4.3. Llistes d'espera quirúrgica i consultes

L'evolució de les llistes d'espera quirúrgica i de consultes s'ha d'emmarcar dins un context de creixent activitat, tant en l'àrea quirúrgica com en l'àrea de consultes. De fet, a les Balears, les intervencions quirúrgiques públiques i privades per habitant són, juntament amb Catalunya, les més altes de l'Estat, i pel que fa a les consultes, també ocupen una posició destacada.

Addicionalment, les llistes d'espera s'han de relacionar amb la freqüentació. En aquest sentit, s'ha d'indicar que les Illes Balears és la tercera comunitat autònoma amb més freqüentació, amb més de 108 intervencions quirúrgiques per cada 1.000 habitants, 57,5 a les públiques —mentre que a Espanya en són 60— i 50,5 a les privades.

Quadre III-23. Llistes d'espera quirúrgica i consultes (2003-2009)

Activitat global de la llista d'espera quirúrgica (LLEQ)

	Desembre 2004	Desembre 2005	Desembre 2006	Desembre 2007	Desembre 2008	Desembre 2009
LLEQ	10.603	11.466	9.757	11.150	11.988	12376
LLEQ x 1.000 hab.	11,57	12,1	9,87	10,8	11,29	12,19
Demora mitjana	73,37	63,4	58,14	60,83	61,92	62,53
>6 mesos	0	0	0	2	0	0
% 5-6 mesos	6	4,2	2,2	2,9	4,3	4,6
% < 3 mesos	66,98	72,5	80,2	77,3	74,3	72,8

Activitat global de la llista d'espera per a consultes (LLECC)

	Desembre 2004	Desembre 2005	Desembre 2006	Desembre 2007	Desembre 2008	Desembre 2009
LLECC	28.433	28.471	27.505	22.140	24.964	26.852
LLECC x 1.000 hab.	31,03	31,07	28,91	21,46	23,5	26,45
Demora mitjana	30,5	29,7	27,6	29,0	33,4	38,5

Font: IB-Salut.

Les llistes d'espera quirúrgica, segons les dades de desembre de 2009, varen créixer un 3,2% respecte del mateix mes que l'any anterior, la qual cosa suposa un augment inferior al conjunt de les intervencions quirúrgiques programades als hospitals públics, que fou del 6,1%. Per tant, es reduí el percentatge de pacients amb llistes d'espera sobre el total d'intervencions quirúrgiques programades. (Vegeu el quadre III-23.)

Pel que fa a la demora mitjana quirúrgica, es va situar en els 62,53 dies, similar a la de desembre de 2008, i no hi va haver cap cas que es demoràs més de 6 mesos. El temps mitjà d'espera als hospitals d'aguts de l'IB-Salut segueix essent inferior al del conjunt dels hospitals públics de l'Estat, que es troba al voltant dels 75 dies.

Quant a les llistes d'espera per consultes, varen augmentar un 7,6%, percentatge dos punts percentuals superior al volum de consultes totals. D'aquesta manera, la demora mitjana per consultes es va situar en els 38,5 dies.

4.2.4.4. Hospitals de mitjana i llarga estada i hospital psiquiàtric

El Reial decret 1277/2003, pel qual s'estableixen les bases generals sobre l'autorització de centres, serveis i establiments sanitaris, defineix els hospitals de mitjana i llarga estada com a hospitals destinats a atendre pacients que necessiten cures sanitàries, en general de baixa complexitat, per processos crònics o pacients amb grau de mobilitat reduïda. En el catàleg d'hospitals del 2003 figuren l'Hospital General i l'Hospital Joan March —dos

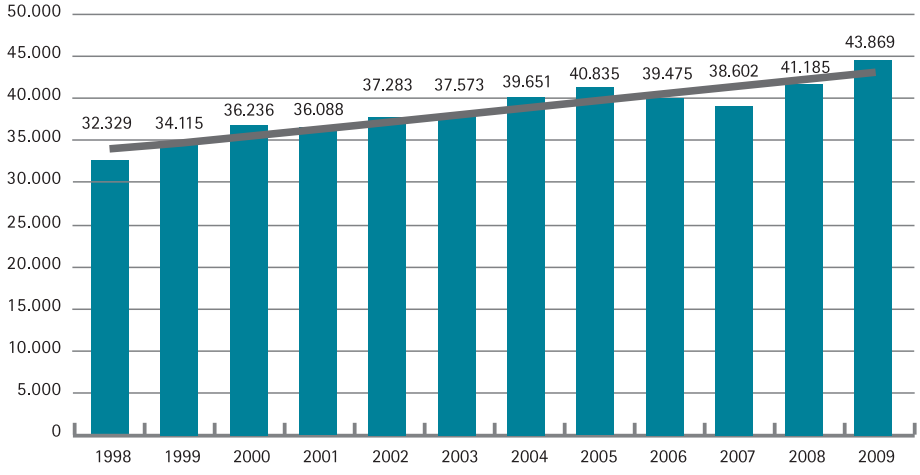
Quadre III–24. Hospitals de mitjana i llarga estada (2009)	
Hospitalització	
Llits funcionants	**154**
I% Ocupació	92,7%
Ingressos	2.192
Estades	52.282
Estada mitjana	23,9
Consultes externes	
Primeres visites	932
Visites successives	3.483
Total visites	**4.415**
Rati 2/1	3,74
Tècniques diagnòstiques/terapèutiques	
Proves diagnòstiques (ecografies i diverses de radiologia)	700
Rehabilitació (sessions)	28.874
Coordinació entre nivells	
Visites UVASS	2.123
Àrea salut mental	
Hospitalització	
Llits funcionants	**157**
% Ocupació	93.2%
Ingressos	56
Altes	71
Estades	53.383
Exitus	2

Font: GESMA.

hospitals públics de l'IB-Salut que gestiona l'empresa pública Gesma— com a hospitals de mitjana i llarga estada. Ofereixen en conjunt 154 llits de mitjana estada amb programes de convalescència (amb rehabilitació integral i multidisciplinària), subaguts i pal·liatius, per a malalts majors fràgils, segons el model sociosanitari propi expressat en el pla estratègic Ben Atès. A més, l'atenció es completa amb hospitals de dia de reeducació funcional, que implanten programes, com el de valoració geriàtrica integral o el de demències, orientats també a l'assistència de mitjana estada. El caràcter complementari de l'assistència hospitalària d'aguts i de suport a l'atenció primària de salut converteix aquests centres en el vector de la conti-

Gràfic III-26A

Evolució absoluta de les donacions entre el 1998 i el 2009, incloses afèresis i autotransfusions

Font: Fundació de Banc de Sang i Teixits.

nuïtat assistencial i la comunicació entre nivells. (Vegeu el quadre III-24.)

A més, hi ha dos hospitals privats que ofereixen llits de llarga estada, tot i que estan catalogats com a hospitals medicoquirúrgics, ja que la seva activitat principal és actualment la medicoquirúrgica.

Pel que fa als hospitals de salut mental, el Reial decret 1277/2003 els defineix com a hospitals destinats a proporcionar diagnòstic, tractament i seguiment de la malaltia als pacients que necessiten estar ingressats i que pateixen malalties mentals. En aquest sentit, l'hospital psiquiàtric ofereix 157 llits de mitjana i llarga estada per a malalts crònics i gestiona també un grup de residències tutelades de caràcter comunitari. A més, per atendre aquest tipus de malalts, també es disposa dels recursos per a malalts aguts, situats en els hospitals d'aguts.

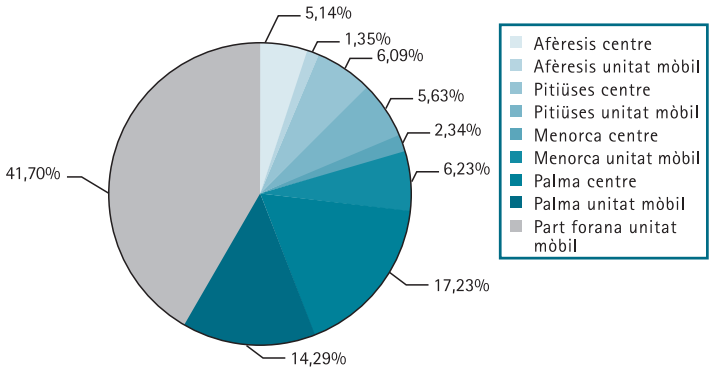
4.2.4.5. Els trasplantaments i les donacions de sang i òrgans

4.2.4.5.1. Donacions de sang

Al llarg del 2009 les donacions de sang a les Balears varen assolir un nou màxim històric en arribar a les 43.869. Aquest registre supera en un 6,5% les donacions de l'any 2008 i segueix l'evolució ascendent iniciada fa un any. (Vegeu el gràfic III-26 A i B.)

L'augment de les donacions per cada una de les Illes va ser força homogeni, amb la qual cosa l'estructura percentual no va variar gaire respecte del 2008. El 73,2%

Gràfic III-26B
Evolució relativa de les donacions entre el 1998 i el 2009, incloses afèresis i autotransfusions

Font: Fundació de Banc de Sang i Teixits.

de les donacions es varen fer a Mallorca, l'11,7% a Eivissa i Formentera i el 8,5% a Menorca; mentre que la resta, un 6,5%, foren afèresis.

4.2.4.5.2. Donacions d'òrgans

Durant el 2009, a les Balears hi va haver 32,7 donants per milió d'habitants, un 14,4% menys que l'any anterior i lleugerament per sota de la mitjana espanyola, que va ser del 34,3.

Al llarg de l'any, tres hospitals varen generar donacions, Son Dureta, Menorca i Can Misses. Del total de 36 donants de les Balears, se n'obtingueren 115 òrgans (68 ronyons, 31 fetges, 5 cors i 11 pulmons).

Paral·lelament, hi va haver un trasplantament renal menys que el 2008 (se'n registraren un total de 45). Així mateix, l'activitat global d'implants de teixits i de donació de teixits es va estancar.

4.3. Formació, investigació i innovació en matèria sanitària

L'activitat de formació, d'investigació i d'innovació en matèria de salut va ser intensa al llarg del 2009.

Pel que fa a la formació continuada, la Comissió de Formació Continuada dels Professionals Sanitaris de les Illes Balears s'encarrega d'acreditar la formació continuada de tots els professionals sanitaris establerts a la Llei d'ordenació de les professions sanitàries. L'any 2009, l'activitat ha augmentat prop d'un 40% respecte de l'any anterior, en què es tramitaren 941 sol·licituds d'acreditació d'activitats de formació continuada, 914 de les quals han estat acreditades.

De la part de formació especialitzada, estan acreditades en 34 especialitats sanitàries. A les Illes Balears hi ha 9 unitats docents: 4 d'ubicades als hospitals Son Dureta, Son Llàtzer, Manacor i Can Misses, 3 de Medicina Familiar i Comunitària —les de Mallorca, Menorca i Eivissa—, la Unitat Docent del Treball i la Unitat de Comares.

Al llarg de l'any 2009, s'han ofert 152 noves places de resident: 126 per a metges, 5 per a farmacèutics, 3 per a químics, 2 per a psicòlegs i 16 per a infermers. Aquest any s'han format en total 411 residents.

Pel que fa a la investigació, la despesa en el sistema de salut pública de les Illes Balears l'any 2009 va ascendir fins a gairebé 20 milions d'euros en concepte de recerca i desenvolupament (R+D), amb 740 persones que hi varen participar, que si es comptabilitzen en termes d'equivalència en jornada completa varen ser 242. Aquests valors suposen un increment del 37% del nombre de personal d'R+D i un increment del 31% en termes d'equivalència en jornada completa respecte de l'any anterior.

El sistema sanitari públic suporta la major part de la investigació, tot i que també es capta finançament extern, especialment el que arriba de l'Institut de Salut Carles III, el qual es destina a projectes de recerca, a la intensificació d'investigadors, l'estabilització de tècnics de suport i a afavorir la incorporació de grups emergents d'investigació.

Des de l'Institut de Salut Carles III també es dóna suport a crear estructures d'investigació, com el Consorci de Suport a la Investigació Biomèdica en Xarxa (CAIBER). A les Illes Balears s'ha aprovat una unitat conjunta entre l'Hospital Universitari Son Dureta i Atenció Primària de Mallorca per formar part del CAIBER.

Addicionalment, l'Institut de Salut Carles III ha atorgat un crèdit al Servei de Salut per adequar espais d'investigació en el futur hospital ubicat a Son Espases. El 61% del crèdit és per adaptar instal·lacions, el 37% per adquirir equipament i el 2,6% per contractar personal.

D'altra banda, s'ha preparat un conveni entre Farmaindustria i la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, dins el Programa +i de Cooperació de Farmaindustria amb les comunitats autònomes i en coordinació amb el Ministeri de Sanitat i Política Social, per fomentar la investigació clínica i translacional.

Pel que fa al Comitè Ètic d'Investigació Clínica de les Illes Balears (CEIC-IB), ha mantingut una activitat molt similar a la de l'any 2008. S'han avaluat 205 protocols, 117 dels quals eren assaigs clínics (el CEIC-IB ha estat comitè de referència estatal de 4 dels assaigs anteriors), 74 projectes d'investigació i 14 estudis postautorització.

S'ha de tenir en compte que la Fundació Mateu Orfila (FMO), creada l'any 2003, és la institució que gestiona la major part de la investigació en ciències de la salut a les Illes Balears. Durant l'any 2009 l'FMO ha gestionat 145 assaigs clínics i 9 projectes d'investigació finançats per l'Institut de Salut Carles III, 1 projecte finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació, 1 pel Ministeri de Sanitat i Consum i 7 per la Conselleria d'Innovació.

Per acabar, pel que fa a la investigació, l'Institut Universitari d'Investigacions en Ciències de la Salut (IUNICS), que pertany a la UIB i que té signat un conveni de col·laboració amb la Conselleria de Salut i Consum, disposa de 33 grups d'investigació integrats en 5 àrees de recerca. Bona part d'aquests són grups del sistema sanitari i d'altres són mixtos universitat-serveis sanitaris. Al llarg del 2009, els membres dels grups del IUNICS han aconseguit l'aprovació de 78 projectes, han publicat 174 articles en revistes científiques i han registrat 2 patents.

Recentment, s'han promogut diferents iniciatives innovadores, com ara la creació del futur clúster biotecnològic i sanitari en salut BIOIBAL (representat pel teixit empresarial del sector de la biotecnologia, com a BioIB i altres sectors afins, per agents del Servei de Salut, la UIB i altres institucions d'investigació) i el BioClúster Sud d'Europa (constituït per les regions integrants de la denominada Euroregió Pirineus-Mediterrani).

4.4. Reforma de la salut pública

Avui en dia sabem que la salut de la població es deu, en gran part, a factors que es troben fora del sector sanitari. La influència sobre els determinants de salut (les causes de les causes) es imprescindible per millorar la salut, el benestar i l'economia de les societats. La iniciativa "salut en totes les polítiques" marcarà les polítiques de salut pública del segle XXI. Amb aquesta visió, absolutament necessària per fer front a la sostenibilitat del sistema assistencial, la Direcció General de Salut Pública i Participació ha començat un profund procés de reforma que té com a objectiu millorar l'eficàcia i eficiència de les accions i programes de Salut Pública, i quantificar els beneficis en salut mitjançant una avaluació econòmica de l'impacte en salut de determinades polítiques, programes i accions.

Els esforços de la DGSP s'han concretat en la redefinició i integració dels sistemes d'informació en salut pública, la identificació de les desigualats en salut, la referenciació geogràfica dels riscos associats a la salut i els efectes que provoquen. La monitorització de las accions implementades en els distints entorns socials, i la comunicació i coordinació amb els principals actors implicats (treballadors, empresaris, educadors, investigadors, grups socials, gestors i responsables polítics) mitjançant plataformes web2.0, constitueixen un dels eixos principals d'aquesta reforma.

Igualment, la Llei de Salut de les Illes Balears especifica que s'ha de garantir l'eficàcia i l'eficiència en la gestió dels recursos sanitaris, amb la incorporació de la millora continuada de la qualitat, mitjançant l'acreditació i l'avaluació continuada.

L'any 2007 es va promoure des del Govern de les Illes Balears el II Pla Estratègic de Qualitat, que va definir els fonaments d'avaluació de l'administració, centres i empreses públiques.

Dins aquest context, l'any 2008 i 2009 es feren les primeres actuacions per part de la Direcció General d'Avaluació i Acreditació per impulsar les polítiques de qualitat incloses en el II Pla Estratègic de Qualitat del Govern i amb el Pla de Qualitat del Sistema Nacional de Salut, i a establir un marc de qualitat a la Conselleria de Salut i Consum per tal garantir al ciutadà prestacions segures, d'alta qualitat i professionalment adequades tant a l'àmbit públic com al privat.

Concretament, el 2009, s'establiren contactes amb altres comunitats autònomes per conèixer la seva experiència en material de qualitat a l'àmbit sanitari. Per tal de que el Marc de Qualitat resultant fos compatible amb altres iniciatives en matèria de qualitat es realitzaren múltiples reunions de consens per definir els estàndards i els principals indicadors de qualitat i seguretat que conformen el model. Aquest Marc posa les bases per gestionar la millora contínua de l'organització i, a la vegada, complir amb la necessària sostenibilitat del sistema tot actuant de manera eficient.

Finalment perquè el marc de qualitat disposi d'un suport jurídic, s'ha preparat el decret que regula el procediment d'acreditació de centres sanitaris de les Illes Balears.

5

CULTURA, LLENGUA I ORGANITZACIONS ASSOCIATIVES

RESUM

El pressupost del 2009 del Govern de les Illes Balears destinat a cultura ha augmentat en xifres absolutes, ja que enguany s'hi han destinat 8.500.905 euros. El pressupost ha augmentat 4.822.671 euros respecte de l'any anterior. Per illes, els pressuposts dels consells insulars també han augmentat. Pel que fa a les arts plàstiques, hem diferenciat entre la programació institucional i la programació comercial: als museus i a les fundacions es manté el nombre de visitants; hi ha pujades i baixades concretes, però poc significatives, i en el cas de les entitats comercials el nombre d'exposicions també s'ha mantingut amb canvis mínims. En l'àmbit musical, es mantenen tots els festivals de música que s'han fet al llarg d'aquests anys. Les discogràfiques mantenen les edicions de discs compactes. La Fira del Disc ha arribat a la desena edició, amb tot un seguit d'actuacions i estands. La publicació de llibres de creació literària augmenta en totes les categories respecte de l'any 2008, excepte en el cas del nombre de fullets editats, així i tot en tenim una ínfima representació en l'àmbit estatal. D'altra banda, les dades corresponents als dipòsits legals dels consells insulars han disminuït en tots els casos pel que fa a les dades de fulls i fullets, en canvi per als llibres registrats als dipòsits legals hi ha augments a tots els consells insulars. En el cas del teatre, l'any 2009 es registren canvis quant al nombre d'espectadors registrats, encara que les oscil·lacions depenen del teatre en concret. Es registren canvis notablement positius en l'augment d'espectadors, especialment al Teatre Municipal d'Alaró, al Cafè Teatre Sans, al Teatre Municipal d'Artà i al Teatre Municipal de Manacor. Quant a la projecció a l'exterior, la Direcció General de Cultura ha participat en denou actuacions per Espanya (dotze més que l'any passat). En el món del cinema tenim un petit descens en el nombre d'espectadors (3,5% menys que l'any anterior), però es manté la recaptació; per tant, han pujat els preus de les entrades. Pel que fa al consum dels mitjans de comunicació, la televisió continua capdavantera, amb una audiència acumulada de 845 punts. Amb relació a la comunicació escrita, els diaris Última Hora i Diario de Mallorca són els líders (tot i que mostren un lleu descens en la mitjana de tiratge respecte del 2008), i en ràdio ho són Los 40 Principales i Mallorca FM SER.

La presència de la llengua catalana en el sistema escolar i la confiança, per part dels estudiants, del seu ús acadèmic, continua consolidant-se. Així, l'indicador de l'ús del català en les proves de selectivitat en el mes de juny ens mostra una millora anual de 0,4 punts percentuals i en els darrers cinc anys la millora del percentatge és de 7 punts. En el curs 2008-2009 el percentatge d'ús del català és majoritari i és del 77,2%.

5.1. INTRODUCCIÓ

El Per a aquesta nova edició de la memòria s'inclouen una sèrie de dades noves facilitades per l'IBESTAT. Aquestes dades indiquen la despesa anual total en cultura respecte del total de despeses i la distribució de la despesa en cultura respecte de les diferents àrees culturals. Fan referència als anys 2006, 2007 i 2008, darreres dades disponibles a partir d'abril de 2010. Concretament, la despesa total en cultura a les Illes Balears de l'any 2008 registra 417,3 milions d'euros, respecte de 13.434,7 milions d'euros sobre el total de despeses. Aquestes xifres representen una despesa en cultura respecte del total de despeses del 3,11% durant el 2008. En la variació respecte dels dos anys anteriors es nota una tendència decreixent de la despesa percentual en cultura a les Illes Balears, ja que el 2007 es registra un 3,21% i el 2006 un 3,66%, respecte del total de despeses. (Vegeu el quadre AIII-38.)

D'altra banda, i amb referència a la despesa anual total en cultura i les mitjanes respectives segons l'àrea cultural, es registren sumes consecutivament decreixents en el període 2006-2008. És a dir, es registra com any rere any es du a terme una despesa més petita en cultura. L'any 2008 la despesa en

cultura total per part de tota la població de les Illes Balears ha estat de 417,3 milions d'euros, aquesta dada resulta molt diversa si es desglossa segons les àrees culturals. Els àmbits que registren una despesa més elevada són l'equipament i l'accés audiovisual de tractament de la informació i la despesa destinada al tractament de la informació i Internet, amb 126,6 milions d'euros; després hi hauria tots els serveis culturals que no són espectacles, amb una despesa de 74 milions d'euros. També registren una despesa elevada els equipaments audiovisuals, fotogràfics i cinematogràfics, amb un cost de 58 milions d'euros. Els àmbits culturals que el 2008 generen menys despesa són els béns de suport per al registre d'imatge, so i dades, amb una despesa de 17,6 milions d'euros, i la despesa en altres béns i serveis, que suposa un cost de 21,8 milions d'euros.

La variació de despesa segons l'àrea cultural respecte dels anys anteriors, registra quantitats diferenciades, aquelles àrees que augmenten són la despesa en llibres no de text, en espectacles, en equipament de tractament de la informació i Internet i altres béns i serveis. En canvi la despesa en publicacions periòdiques, en serveis culturals que no siguin espectacles, en equipament audiovisual, fotogràfic i cinematogràfic i en béns de suport per al registre d'imatge, so i dades disminueix el 2008 respecte del 2007. Les variacions que el 2008 segueixen la mateixa tendència que seguien el 2007 respecte del 2006 són: la despesa en publicacions periòdiques i en serveis culturals que no siguin espectacles (baixa) i la despesa en espectacles i en equipament per al tractament de la informació i Internet (puja). (Vegeu el quadre AIII-39.)

Pel que fa a la despesa mitjana per llar, per persona i per unitat de consum, es registra una tendència semblant a la del cost total. Els sectors en què més es gasta són, en primer lloc, els equipaments de tractament de la informació i Internet: la despesa mitjana anual per llar és de 314,8 euros, la despesa mitjana anual per persona és de 120,1 euros i la despesa mitjana anual per unitat de consum és de 181,8 euros; en segon lloc hi ha els serveis culturals que no són espectacles: es gasten de mitjana anual 184,1 euros per llar, 70,3 per persona i 106,4 per unitat de consum. Les àrees que registren menys despesa són els béns de suport de registre d'imatge, so i dades: amb una depesa mitjana anual de 43,7 euros per llar, 16,7 per persona i 25,2 per unitat de consum, i altres béns i serveis, amb una despesa mitjana anual de 54,3 euros per llar, 20,7 per persona i 31,4 per unitat de consum.

5.2. Els pressuposts

El pressupost del 2009 de la Direcció General de Cultura del Govern de les Illes Balears ha estat de 8.500.905 euros. En termes absoluts, ha augmentat 4.822.671 euros respecte de l'any anterior. (Vegeu el quadre AIII-40.)

L'any 2009, el pressupost destinat a cultura del Consell Insular de Mallorca va ser de 24,5 milions d'euros i va suposar el 6,90% del total del pressupost del Consell. El Consell Insular de Menorca va dedicar 5,3 milions d'euros a la cultura,

xifra que representa un 7% del total del pressupost de la institució i supera en 652 mil euros el valor del 2008. El Consell Insular d'Eivissa va destinar un pressupost de cultura d'1.160.195,86 euros el 2009, i el Consell Insular de Formentera una quantitat de 722.894,12 euros. (Vegeu el quadre AIII-41.)

5.3. Les arts plàstiques

Aquest apartat es pot dividir en dos àmbits: la programació institucional i la programació comercial.

5.3.1. La programació institucional, les fundacions i els museus

Al Casal Solleric, durant l'any 2009, es varen dur a terme 28 exposicions, tres més que l'any anterior, repartides en els diferents espais: la planta baixa, l'entresòl, la planta noble, la sala vermella i el pati.

Pel que fa al centre civicocultural Ses Voltes, s'hi varen fer un total de nou exposicions, una més que el 2008. A causa d'aquest augment, el nombre de visitants d'aquest centre s'ha incrementat al llarg dels anys i ha arribat durant el 2009 a les 47.836 persones, de manera que se superen els 39.860 que hi passaren l'any passat.

A la Llotja no s'hi han fet exposicions perquè l'edifici està en procés de restauració. En preparen la reobertura per al 2011.

L'Obra Social de Sa Nostra va dur a terme un total de 53 exposicions repartides per les diverses sales de què disposa a les Illes. Al Centre Cultural de Palma es varen fer 14 exposicions, de les quals les exposicions educatives tenen un major reclam respecte de les de pintura i art. I a la part forana s'ha fet un sola exposició. A Menorca, sumant les sales de cultura de Maó i Ciutadella més altres espais de col·laboració, es varen fer un total de 26 exposicions. A la Sala de Cultura d'Eivissa i a la de Formentera en conjunt es varen dur a terme 11 exposicions.

Pel que fa a la Fundació La Caixa, segons les dades de l'Obra Social per a les Illes Balears, les exposicions culturals d'art i objectes artístics fetes al Caixa Fòrum de Palma sumen un total de nou exposicions. D'altra banda, s'han realitzat dos cicles de cinema, nou cicles de conferències i tres esdeveniments de cursos i seminaris. Pel que fa a l'activitat musical, durant el 2009 s'han realitzat activitats de diferent naturalesa, entre les que destaquen els concerts del cicle Diversons, els concerts de la Temporada musical CaixaFòrum, un cicle de música filmada, entre altres cursos i tallers musicals. (Vegeu el quadre AIII-42.)

El 2009 varen passar pel Museu de Mallorca un total de 7.962 visitants, una xifra que decreix en gairebé 18.000 visitants respecte de l'any passat, ja que cal tenir present que tant el Museu de Mallorca com la Secció Etnològica a Muro varen estar tancats durant la major part del 2009. La xifra de visitants del Museu Etnològic de Muro durant el 2009 ha estat de 329, quantitat que descendeix en 2.332 persones. El nombre d'obres de la

col·lecció queda repartit en els diversos fons que té el Museu: el fons arqueològic, el fons de belles arts, el fons etnogràfic, el fons fotogràfic, el fons documental, el fons bibliogràfic i les arts decoratives i industrials.

El Museu de Lluc va rebre un total de 17.931 visites, dada que representa 3.369 persones menys que el 2008. El fons del Museu té un total de 2.758 peces de diversos autors, entre els quals destaquen: Gabriel Femenias Maura, Gregori Bauçà, Joan Miró, Montesinos, Santiago Rusiñol, Joan Miralles, Ricard Anckermann, Nadal de Can Bernardí Nou, Antònia i Andreu de s'Aranjassa, M. Garcies i Joan Guerra. La col·lecció està inventariada segons les diferents obres del Museu: arts decoratives; arqueologia, peces que han estat estudiades i publicades en la seva majoria per P. Cristòfol Veny; condecoracions i altres objectes d'autoritats; exvots; imatgeria; instruments musicals tradicionals; un mapa, estudiat i publicat per Vicenç Rosselló; un medaller; metalls; numismàtica; quistors, blasons i sagraris; premis literaris, i tèxtils. El nombre d'obres incorporades al fons del Museu durant el 2009 és de 27.

La Fundació Pilar i Joan Miró té un patrimoni artístic constituït per unes 4.000 obres de pintura, escultura, dibuix i obra gràfica del mateix Joan Miró. A la col·lecció, però, cal afegir-hi centenars d'objectes i mobiliari que formen part dels tallers de l'artista i que formaven part del seu particular entorn creatiu, així com 400 obres d'altres artistes, majoritàriament procedents de donacions i homenatges a Joan Miró, entre les quals destaquen les obres de Chagall, Tàpies, Claver, Chillida, Úrculo, Villalba i Saura. Pel que fa als nous ingressos d'obres durant el 2009, cal destacar: dues donacions, l'obra *Ovale Kuppel*, de Christiane Löhr i el vídeo titulat *El rastre fosforescent*, de La Perifèrica Produccions; dues adquisicions, una urna de ceràmica i bronze de Joan Gardy Artigas i un llibre il·lustrat amb gravats titulat *Monument à Christophe Colomb et à Marcel Duchamp*, fet per Joan Miró i altres artistes. Finalment s'han registrat nou produccions pròpies entre les quals hi ha dues obres plàstiques i un vídeo de Marta Blasco i sis obres plàstiques de Joan Cortés. L'any 2009 la Fundació ha rebut un total de 46.884 visites, 2.893 més que l'any passat.

El Museu d'Art Espanyol Contemporani de la Fundació Joan March, el 2009, va rebre un total de 97.681 visitants, xifra inferior a la del 2008, en què va ser d'un total de 102.550. El nombre d'obres de la col·lecció permanent és de 73 i hi destaquen autors com Miró, Dalí, Gris, Saura, Chillida, Tàpies, Barceló, Claver, Millares, Ferran García Sevilla, Picasso, Palazuelo, Rivera o Broto, entre d'altres. Entre les obres incorporades el 2009, destaca el gravat de Picasso *La Minotauromachie*, creada el 1935.

Pel Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma Es Baluard varen passar durant el 2009 un total de 325.239 persones, xifra que es redueix en 27.698 respecte del 2008. La col·lecció estable del Museu té un total de 553 obres d'art, i entre els artistes més destacats hi figuren: Picasso, Miró, Sorolla, Gelabert, Picabia, René Magritte, Miquel Barceló, Degouve,

Antoni Tàpies, Munch, José Manuel Broto o Esteban Vicente. El nombre d'obres incorporades al fons del Museu el 2009 fou de 40 peces.

El 2000, va començar la renovació del Museu Diocesà de Mallorca, que es va inaugurar l'abril de 2007. El Museu té una col·lecció permanent que fa un recorregut per la història de l'art de Mallorca. Entre les activitats dutes a terme al llarg de l'any 2009 destaca la continuada millora i ampliació de l'inventari del Museu a partir de la localització de peces que es trobaven en altres dependències diocesanes (Casa de l'Església, Arxiu, Seminari Nou, etc.) i amb incorporacions noves (alguna donació particular i peces procedents del convent de les Dominiques). Durant el 2009 s'han fet una sèrie d'exposicions temporals: del 14 d'abril al 9 de maig es va dur a terme l'exposició «Els Pergamins de l'Arxiu Diocesà a l'Època del Rei Jaume I. Un Viatge al Passat». Amb motiu del Dia Internacional dels Museus i en col·laboració amb el Museu de Mallorca, es va organitzar l'exposició «Guies Turístiques de Mallorca. El Patrimoni com a Valor», amb una mostra de publicacions turístiques, des de les primeres guies turístiques de l'illa editades fins a les més actuals. Durant els mesos d'estiu s'organitzà una exposició sobre religiositat popular, amb peces del Museu. I del 15 de desembre al 16 de gener de 2010 s'ha dut a terme una exposició de peces del Museu titulada «Religiositat i Llenguatge Popular», en el marc de la Setmana de la Cultura Popular organitzada per l'Ajuntament de Palma. D'altra banda, el Taller del Bisbat, en el marc d'un conveni amb el Consell de Mallorca de l'any 2009, ha restaurat dues peces del Museu Diocesà: el tríptic de Mendia i un carruatge del segle XVIII. Pel que fa al nombre de visitants, el Museu ha rebut un total de 4.550 visites l'any 2009.

El 2009, el nombre de visitants del Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera va ser de 18.259, amb gairebé un miler més de visitants respecte del 2008. D'altra banda, a la necròpolis del puig des Molins s'ha aconseguit un gran augment en el nombre de visitants, ja que s'ha arribat a 13.459 visitants, xifra que representa una suma de 8.861 persones respecte del 2008.

A l'Ateneu de Maó, l'any 2009, si bé no hi va haver variacions en les col·leccions permanents respecte del 2008, hi va haver una gran varietat d'activitats, des de conferències sobre temes diversos en un cicle de cine fòrum fins a exposicions o cursos de formació, entre d'altres. D'aquesta manera, l'Ateneu de Maó es manté com un dels principals focus culturals de Menorca i es confirma com un espai de referència en aquest àmbit.

El Museu de Menorca registra 11.622 visites durant el 2009, xifra que augmenta en 1.802 persones visitants respecte de l'any 2008. El Museu Monogràfic de Pol·lèntia ens ha facilitat les dades del 2009 que mostren una tendència en augment que arriba a 25.730 visites, per tant genera un creixement d'11.489. També ens han facilitat dades dels darrers tres anys del Museu Balear de Ciències Naturals, que ha sofert una evolució decreixent, ja que ha passat en el darrer any 2009 de 18.058 a 17.685 visitants el 2008, la qual cosa suposa una reducció de 373 persones.

A la necròpolis del puig des Molins a Eivissa s'ha registrat un augment significatiu del nombre de visitants respecte del 2008. El jaciment arqueològic ha tingut 13.459 visites durant el 2009, fet que implica una variació respecte dels visitants de 2008 de 8.861 persones.

El Museu d'Història de Manacor presenta també una tendència creixent de persones visitants, tot i que més moderada. Durant el 2009 es registra un nombre superior de visites, 9.149, respecte de les 8.113 del 2008.

Finalment, es tenen dades referents al registre de visitants del Museu Municipal de Ciutadella, Bastió de Sa Font, al qual s'ha registrat l'accés de 5.876 persones durant el 2009. (Vegeu el quadre AIII-43.)

5.3.2. La programació comercial

A la Sala Pelaires va disminuir el nombre d'exposicions, ja que ha passat de dotze el 2008 a deu el 2009. La Galeria Altair acollí el 2009 un total de cinc exposicions, fet que suposa l'augment d'una exposició respecte de l'any anterior. La Galeria Jaume III registra un total de quatre exposicions el 2009. A la Galeria Maior l'oferta va disminuir de 10 exposicions el 2008 a 9 el 2009. Pel que fa a la Galeria Horrach Moyà, es varen fer cinc exposicions, les mateixes que el 2008. La Galeria Joan Oliver Maneu va registrar un descens considerable d'exposicions, ja que va tenir vuit exposicions el 2009, enfront de les quinze del 2008, si bé la Galeria Joan Oliver Maneu registra un augment del volum de negoci durant el 2009. A la galeria Joanna Kunstmann es varen fer cinc exposicions, a la Galeria Xavier Fiol sis, i a la Galeria Aba Art Contemporani també se'n varen fer cinc, en aquests tres espais s'ha mantingut la quantitat d'exposicions respecte del 2008. (Vegeu el quadre AIII-44.)

5.4. La música

En aquest apartat es fa un recorregut pels esdeveniments musicals duts a terme a les Balears. Cal destacar els concerts fets a les fundacions de La Caixa i Sa Nostra; les produccions de les discogràfiques; la Fira del Disc; la iniciativa de l'Agència de Turisme de les Illes Balears (ATB), que impulsa la realització de diferents concerts, i les activitats promogudes per la Direcció General de Cultura amb la realització de festivals i la participació en esdeveniments, a les Illes Balears o fora de les Illes, en fires, cicles i intercanvis per part de companyies o artistes de les Illes Balears.

Per a l'any 2009 cal recordar el traspàs de l'insigne i il·lustre músic i compositor nascut a Montuïri Antoni Martorell Miralles, que a més de músic exercí de prevere franciscà i pedagog. L'insigne músic és considerat un pioner en la renovació del cant litúrgic en mallorquí i un impulsor de la creació de música per a orgue. Va morir el 18 de febrer de 2009 i el desembre de 2009 va ser proclamat fill adoptiu de la ciutat de Palma.

5.4.1. Els festivals

En aquest apartat s'inclouen els festivals musicals més importants que s'organitzen al llarg de l'any a les Illes Balears.

Cal esmentar, per la qualitat musical que ofereixen, els festivals d'estiu que cada any es fan a Mallorca, començant pels de Pollença i els dos festivals de música del Castell de Bellver de Palma. Així, el festival de Pollença arribà a la 48a edició, i hi varen actuar artistes de diferents estils musicals, entre els quals destaquen la música clàssica, el *gospel*, el pop, el jazz o el flamenc. Destaquen artistes com Joan Manuel Serrat, Tony Hadley & Barcelona Jazz Orchestra, Ainhoa Arteta i Mzia Bachtouridze, Joanna MacGregor, Diego *El Cigala*, London Community Gospel Choir, l'Orquestra de Cambra de Stuttgart, Jennifer Larmore i Opus Five, entre altres artistes de renom internacional.

Igualment, com cada estiu, un dels festivals més importants que es duen a terme és el Festival Internacional de Jazz de sa Pobla. El 2009 es va celebrar entre el 27 de juliol i el 25 d'agost i se'n va fer la quinzena edició amb un cartell d'actuacions que incloïa Joe Lovano Quartet, Baldo Martínez, Dee Dee Bridgewater i Hugo Sócrate Funky Time.

S'ha de destacar també la 6a edició del Jazz Voyeur Festival iniciada l'11 de setembre i acabada el 9 de desembre de 2009, amb les actuacions d'Eliane Elias, Marc Ayza, Big Yuyu & The Hot Nite Band, Hiromi Hueara, Diane Schuur, Camerún Richard Bona, la New Orleans Terence Blanchard i The Georgia Mass Choir.

A la 9a edició del Festival Waiting for Waits varen passar per diferents escenaris de Mallorca Chuck Prophet, Omar Torrez, Jolie Holland, Hot Club of Cowtotwn i Geraint Watkins. Aquest festival es fa durant el mes de juliol.

Cal esmentar el Festival Internacional de Música Serenates d'Estiu, que va tenir lloc durant el mes d'agost amb cinc àrees temàtiques: un trio de violí, piano i violoncel amb Sasha Sitkovetsky, Ashley Wass i Alexander Chausian; un recital de violí i piano amb Akiko Suwanai i Itamar Golan; un concert de cambra amb l'Academy of Saint Martin in The Fields; un concert de piano amb Eleuterio Domínguez; una trobada didàctica per a joves pianistes de les Balears amb Antón García Abril i un concert de l'Orquestra de Joventuts Musicals de Palma amb el director Eduard Topchjan i la violinista solista Carla Marrero.

El XXV Festival de Música de Bunyola va tenir lloc durant els mesos d'octubre i novembre de 2009 al Teatre de Bunyola, amb una desena d'actuacions, dues de les quals estaven dedicades als intèrprets joves. Entre els músics intèrprets hi havia un quintet de corda amb clarinet format per membres de l'Orquestra Simfònica de les Illes Balears; un concert de joves intèrprets, amb Eduard Beldar Jordá a la flauta, Paula Sanz Alasà al violí i Andreu Riera al piano; el Bóreas Quintet; el Duo Duato-Lemauft; el Dúo Juan-Joan Roig; la Camerata La Stravaganza; Iván Cítera; un concert de joves intèrprets; la Coral Polifònica de Bunyola; l'Orquestra de Cambra Ars Musicae i el Grup de Cordes i Pues.

5.4.2. Un hivern a Mallorca

La Conselleria de Turisme del Govern de les Illes Balears organitza i patrocina des de 1982 una sèrie d'activitats per a l'esplai de residents i visitants. El programa Un Hivern a Mallorca comença el mes de gener i dura fins al mes d'abril. Entre tots els actes que s'organitzen, destacam el Cicle de Música d'Orgues Històrics durant els mesos d'octubre i novembre, amb músics procedents de diversos països que interpreten, en ocasions acompanyats de cantants o altres instruments, obres de diferents compositors en esglésies de l'illa. A més d'aquests actes, Un Hivern a Mallorca patrocina i col·labora en altres cicles culturals.

Durant el 2009 es varen organitzar diverses activitats a Mallorca i a altres indrets per col·laborar en la promoció de diferents artistes a diferents cicles i festivals musicals. Es va col·laborar en el XXXI Festival Internacional de Deià, en el XXI Festival de Música Clàssica Antoni Lliteras (Artà), en el X Festival Internacional d'Orgue a la Seu de Mallorca, en el Festival Chopin de Valldemossa i en el Festival d'Orgue Antoni Martorell al renovat orgue de Sant Francesc a Inca, entre d'altres. Entre les activitats organitzades a Mallorca destaquen diversos concerts acústics a diferents teatres de Mallorca amb grups com Sterlin al Teatre d'Artà, el recital de Lluís Claret (violoncel) i Benedicte Palko (piano) a l'Auditori d'Alcúdia, el concert de Joan Martorell Ensemble al Teatre Principal de Palma, el concert de Lonely Drifter Karen al Teatre d'Artà, el concert del grup Oliva Trencada a l'Auditori d'Alcúdia, el concert de Stanley Brinks i Freschard al Teatre d'Artà, el concert de Jonathan Richman al Teatre de Lloseta i al Teatre de Manacor, el concert del cantant Barzin, el concert de Will Johnson al Teatre d'Artà, el concert de Victoria Williams i Simone White al Teatre de Lloseta, el concert de Cris Juanico i els Mags de Binigall al Teatre Principal de Palma, el concert de James Hunter & Band al Teatre de Lloseta i el concert d'Aidan Bartley i David Hull al Teatre d'Artà.

5.4.3. La Fundació Sa Nostra

En l'apartat de programació musical de la Fundació Sa Nostra cal destacar el concert solidari de Nadal que la camerata titular va fer al Teatre Principal amb la soprano Barbara Hendricks i el director d'Orquestra Luis Remartínez a benefici de Creu Roja i Càritas de Mallorca. La formació també va fer deu recitals, dels quals destaca el que es va dur a terme per Pasqua a l'església de Sant Nicolau amb la soprano Joana Llabrés i el contratenor Don Krim, que interpretaren obres de Vivaldi, Telemann i Pergolesi.

Així mateix, cal destacar la XLV Edició del Concert al Torrent de Pareis, un esdeveniment singular de l'estiu mallorquí. Al concert, hi varen actuar Vocal Tempo, agrupació cubana que oferí un variat repertori a *cappella* i el quartet Nice Four.

Fent un resum general per illes, cal dir que en total s'han fet 142 concerts. Al Centre de Cultura de Palma, el 2009, varen tenir lloc un total de 54 concerts,[21] amb 8.085

21. A banda dels concerts de la Camerata Sa Nostra i de la programació Centremàtic, de música electroacústica, s'inclouen les activitats per a infants, joves i famílies fetes durant gairebé tots els matins i horabaixes dels dissabtes del 2009.

espectadors, als quals en podem sumar 22 concerts més fets en altres espais mallorquins, amb 14.701 espectadors. Al total de les sales de cultura de Menorca es feren 77 concerts musicals (alguns de música gravada), amb 6.302 espectadors, repartits pels diferents espais de l'illa. Pel que fa a les Pitiüses, es varen dur a terme 11 concerts amb un total de 1.883 espectadors. (Vegeu el quadre AIII-45.)

5.4.4. La Fundació La Caixa

La Fundació La Caixa va organitzar el 2009 una sèrie d'activitats relacionades amb la música, com el Cicle de Música Barroca o «L'art de la veu», el curs «Redescobrim les obres mestres V» o espectacles com l'*Spaisonor o el Diversons.*

5.4.5. Discogràfiques

Pel que fa a les edicions musicals, Produccions Blau el 2009 va fer tres discs compactes més, 35 unitats, respecte del 2008. Ona Digital va disminuir la producció notablement: passà de 23 edicions el 2008 a 13 el 2009. I ACA va mantenir l'edició i publicà 2 discs el 2009. (Vegeu el quadre AIII-46.)

5.4.6. La Fira del Disc

La Fira del Disc arriba ja, amb la del 2009, a la desena edició. Enguany s'ha repetit la bona experiència de l'edició anterior al Palma Arena (va tenir lloc de l'11 al 13 de setembre). A part del centenar d'estands dedicats exclusivament a la venda de productes musicals diversos d'arreu d'Europa i Amèrica, la Fira presenta en el programa un total de 22 actuacions organitzades en dos escenaris, d'entre les quals destaquen actuacions tant locals com internacionals, però es dóna rellevància a les discogràfiques i als artistes de Mallorca. Entre els músics, cal destacar The Toasters (EUA), Maika Makovsky (Barcelona), Dinamo (Mallorca), Urtain, Bloodlights (Noruega), Miguel Costas, Nit Glow, Son and The Holy Ghosts, Radiofònics, The Godfathers (Gran Bretanya) o La Abeja Maya, entre d'altres.

5.4.7. La música al Teatre Principal de Palma

Durant el 2009 la programació del Teatre Principal va incloure una cinquantena d'actuacions musicals entre totes les funcions que va fer. Cal esmentar la XXIII Temporada d'Òpera, el Festival de Música de Mallorca i el I Concurs de Gospel.

5.4.8. Entitats vinculades a la música

En aquest apartat farem referència a diverses fundacions i entitats de l'àmbit cultural balear, i concretament a les tasques dutes a terme per aquestes en el camp musical.

Pel que fa a la Direcció General de Cultura del Govern de les Illes Balears, l'any 2009 va participar en 31 activitats musicals, tant a les Illes Balears com fora de l'àmbit insular. Destaca la presència a les ciutats de Vic, Manresa i Madrid.

Començant per les Joventuts Musicals de Ciutadella, aquesta organització menorquina ha fet un total de 15 concerts del cicle Dilluns de Música, amb molt bona assistència de públic. La majoria dels concerts són programats a través del Pla de Concerts de les Joventuts Musicals d'Espanya i són patrocinats pel Ministeri de Cultura, així com pel Consell Insular de Menorca i el Govern Balear. A més dels concerts del cicle també s'han organitzat el 2009 un total de quatre concerts de l'Orquestra de Cambra Illa de Menorca, vuit corresponents al Festival de Música d'Estiu, i el 69è Concurs Permanent de Joves Intèrprets 2008-2009. Juntament amb aquestes activitats, s'han projectat 30 pel·lícules al cineclub i un total de 12 documentals.

Les Joventuts Musicals de Maó han celebrat durant el 2009 el 50è aniversari. La seva activitat se centra en diferents blocs de concerts: els de la temporada regular d'hivern (14 en total), els del XXXVI Festival de Música d'Estiu de Maó (7 concerts) i els de l'Orquestra de Cambra Illa de Menorca (5 concerts a Maó més els mateixos a Ciutadella i un a Fornells, que sumen un total d'11 actuacions de l'OCIM).

La Fundació Amics de l'Òpera de Maó també destaca com una important organització en aquest àmbit musical de Menorca. Ha aconseguit una assistència de 3.444 espectadors sobre un total de 3.870 localitats en les activitats organitzades el 2009. Han assistit a les activitats un total de 130 escolars, amb edats compreses entre els onze i setze anys. Aquestes activitats, separades en dues temporades (primavera i tardor-hivern), s'han fet al Teatre Principal de Maó. Les obres interpretades han estat Tosca, produïda per l'Òpera de Lecce i sota la direcció musical de Roberto Rizzi Brignoli, i *La italiana en Argel*, produïda pel Teatro Sociale Di Como i sota la direcció musical d'Antonnino Fogliani, ambdues interpretades per l'Orquestra Simfònica de les Illes Balears i la coral Els Amics de l'Òpera. Destaca la participació de cantants de les Illes Balears com Joan Pons, Miguel Solá i Simón Orfila, així com de la valenciana Silvia Tro Santafé.

Jazz Obert és una associació sense ànim de lucre que des de Menorca vetlla per oferir un bon repertori de música de jazz als amants d'aquest estil. El 2009 ha aconseguit fer el Festival Internacional de Jazz de Menorca, una cita ineludible en el calendari cultural gràcies a una oferta musical de qualitat. Han organitzat un total de cinc concerts, més la IV Trobada de Dixieland, que va incloure concerts, una Jam Session i altres activitats. També han fet audicions per a escolars a Ciutadella i Maó, un curs d'iniciació al Dixieland i un parell d'exposicions.

5.5. L'EDICIÓ

Segons les dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), tant el nombre de títols com d'exemplars editats el 2009 a les Illes Balears ha augmentat. La quantitat de títols de llibres publicats només representa un 1,58% sobre el total espanyol, si bé la xifra presenta un augment de mig punt respecte de l'any anterior en què va supo-

sar un 1,16%. Pel que fa als fullets editats, representen un 2,04% de l'Estat, percentatge que també implica un augment de mig punt percentual. (Vegeu el quadre AIII-47.)

Les dades corresponents als dipòsits legals dels consells insulars ens indiquen que hi ha hagut un petit descens en l'edició de fulls i fullets, però un augment en l'edició de llibres a cadascun dels consells insulars.

L'any 2009, el nombre de llibres incorporats en el dipòsit legal del Consell de Mallorca va ser de 905, un total de 178 exemplars més que l'any anterior. Pel que fa als llibres en català, es passà de 339 a 395, un augment moderat, mentre que en castellà han augmentat molt, ja que han passant de 257 a 382. Cal comentar que es produeix la diferència més elevada des del 2002, un augment de 125 llibres editats en castellà entre 2008 i 2009. Quant al nombre de fulls i fullets, el 2009 es produeix un descens significatiu, perquè ha passat de 1.023 a 909.

A Menorca, el nombre de llibres editats ha passat de 53 l'any 2008 a 58 durant el 2009, per tant, ha pujat en 5 unitats. L'edició de fulls i fullets suma un total de 196, menys que el 2008 (232 títols), xifra lleugerament inferior a la del 2007.

A Eivissa, el 2009, es varen editar un total de trenta llibres, i a Formentera dos, en total són set llibres més que els publicats a totes les Pitiüses el 2008. El nombre de fulls i fullets va ser de 102 a Eivissa i un a Formentera, de manera que s'augmenta també en set edicions totals a les Pitiüses respecte del 2008. (Vegeu el quadre AIII-48.)

Referent als lectors de llibres, s'ha de dir que les Balears es troben lleugerament per sobre de la mitjana espanyola en tres dècimes. La mitjana estatal ha augmentat un punt i mig, mentre que les Illes Balears han augmentat en poc més de dos punts percentuals: de 53,5 a 55,3%. Madrid manté el lideratge amb un índex de lectura de 64,4%, i La Rioja se situa en la segona posició amb el 58,4%, amb una pujada important. (Vegeu el quadre AIII-49.)

5.6. El teatre

En aquest punt es fa referència a dos aspectes: d'una banda, les activitats pròpies que han dut a terme els teatres de les Illes i, d'una altra banda, la projecció a l'exterior.

5.6.1. L'activitat als teatres i als auditoris

L'anàlisi de les dades dels teatres i dels auditoris s'ha tractat conjuntament per la dificultat que implica fer una separació acurada dels actes musicals i dels teatrals.

Pel que fa a l'activitat dels teatres de Palma, a l'Auditòrium, el 2009, va haver-hi un total de 396 espectacles, 75 més que l'any 2008. El Teatre del Mar va fer el 2009 un total de 116 funcions, 3 funcions menys que el 2008, de manera que hi ha un lleu descens en el nombre de funcions. El 2009, el Teatre Municipal de Palma (compost pel Teatre Xesc Forteza i el

Teatre del Passeig Mallorca), va fer 195 funcions, cinquanta menys que el 2008, i el nombre d'espectadors ha baixat en un 23,67%. Pel que fa al Teatre Sans, organitzà 108 funcions, amb un considerable augment tant en funcions com en espectadors d'un 19% i 33% respectivament. El nombre d'espectadors va ser de 8.186. Al Teatre Principal de Palma, reinaugurat el 2008, hi va haver 164 actuacions i 51.045 espectadors, que si bé ha experimentat un lleu descens en el nombre de funcions i espectadors continua al capdavant dels teatres de Palma.

Per analitzar l'activitat dels teatres a la part forana de Mallorca s'han tingut en compte les funcions fetes a l'Auditòrium Sa Màniga (60), l'Auditori d'Alcúdia (56), el Teatre Municipal de Manacor (181), el Teatre Municipal d'Artà (318), el Teatre Municipal d'Alaró (34), el Teatre de Petra (32) i el Teatre de Lloseta (212). Hi ha un descens general en quantitat de funcions a tots els teatres de la part forana, excepte el Teatre Municipal d'Artà, que augmenta en més del 100% i el Teatre de Lloseta, que augmenta en 20 el nombre de funcions respecte del 2008. Pel que fa al nombre d'espectadors, tots els teatres experimenten un augment respecte del 2008, excepte l'Auditori d'Alcúdia i Sa Màniga. L'augment més significatiu en el nombre d'espectadors és al Teatre Municipal d'Alaró, que passa de tenir 1.255 espectadors el 2008 a 3.135 el 2009, després hi ha el Teatre Municipal d'Artà que passa de tenir 26.659 espectadors el 2008 a 32.569 el 2009 i finalment, entre els teatres que augmenten significativament el nombre d'espectadors, hi ha el Teatre de Manacor que passa de 45.329 espectadors el 2008 a 51.738 el 2009. En el nombre d'espectadors de l'Auditòrium Sa Màniga es registra un descens, ja que el 2008 va tenir 14.173 espectadors i el 2009 en va tenir 11.929, un 16% menys. A l'Auditori d'Alcúdia el nombre d'espectadors del 2009 ha estat de 12.140, xifra que suposa un 41% d'espectadors menys que el 2008, que n'hi va haver un total de 20.629. El Teatre de Petra registra un total de 5.171 espectadors el 2009 i el Teatre de Lloseta, 11.420 per a l'activitat d'aquest mateix any.

A Menorca, el 2009, al Teatre Principal de Maó, es varen dur a terme 88 funcions, lleugerament per sota de les 108 del 2008, i hi ha hagut 39.723 espectadors, un 3,77% menys que l'any anterior. Pel que fa a Can Ventosa, s'ha mantingut el nombre de funcions, ja que s'hi han fet 177 funcions, respecte de les 178 del 2008 i suma una participació d'espectadors d'entorn dels 35.157. A l'Auditori de Cas Serres, el nombre de funcions durant el 2009 va ser de 95, xifra que disminueix en una vintena les de l'exercici passat. (Vegeu el quadre AIII-50.)

5.6.2. La projecció a l'exterior

Les activitats musicals promogudes per la Direcció General de Cultura durant l'any 2009 tenen intenció de donar suport i projectar cap a l'exterior els productors culturals de les Illes, impulsar els intercanvis culturals i augmentar les activitats i manifestacions culturals i artístiques per promoure i difondre la cultura de les Illes Balears. Entre les activitats desenvolupades durant el 2009 destaquen:

- La projecció d'artistes de les Balears a través de fires amb la participació de la jove agrupació TIU, l'artista The Marzipan Man i la formació Oliva Trencada a la Fira de Música al Carrer de Vila-Seca; el projecte llibre-CD *Lluneta de pagès*, de la formació Oliva Trencada, presentat a Literatum, Fira d'Espectacles Literaris de Móra d'Ebre; les actuacions de Jaume Tugores (Mallorca), Petrus (Menorca), Cris Juanico i els Mags de Binigall (Menorca), Deboits (Maó/Barcelona), Perlita Groove Band (Menorca) i The Marzipan Man (Mallorca) al Mercat de Música Viva de Vic; l'actuació del grup Marcel Cranc a la Llotja de Música Urbana de Vila-real; l'establiment d'un estand propi a la Monkey Week del Puerto de Santa María i la participació de quatre grups musicals, The Marzipan Man, Petit, The Magnetic Band i Marcel Cranc, i la representació de les Illes Balears per part dels grups Grollers de Sa Factoria, Xaloc Música, Música Nostra, Joan Martorell i DUET a Mediterrània: Fira d'Espectacles d'Arrel Tradicional de Manresa.

- La participació d'agrupacions musicals en festivals, com l'actuació del grup mallorquí Es Revetlers al Folkhivern de Sueca; la presència balear de l'Escola de Música i Ball de Sant Lluís (Menorca) al Festival Despetafolk de Gràcia; l'actuació de Joan Miquel Oliver al Festival Feslloch a Benlloch, i la representació de les Illes Balears a la Timbalada Solidària de Sitges per part del grup de batucada mallorquí format per músics de Pollença, Son Llaüt, Campos i Sandungueros Samba Club de Lloseta.

- L'actuació de músics en concerts i intercanvis. A la inauguració de la instal·lació de Botart de deu pintors de les Illes Balears es va fer l'actuació del grup Abracanalla, en el marc de la fira ARCO a Madrid; una coral de les Balears, l'Orfeó l'Harpa d'Inca, va participar en la Trobada de Corals d'Alcorcón; l'intercanvi d'espectacles a València, que va permetre la participació del grup Gaudium Musicae (Mallorca) a Gandia, i l'actuació de la Capella Ducal de Gandia a un Museu d'Eivissa i a l'església de Sant Ferran de Formentera.

- La participació de diferents agrupacions de les Illes Balears en cicles i gires musicals, en concret al cicle Música de les Illes Balears a l'Espai Mallorca de Barcelona; la participació de diferents agrupacions musicals al cicle Música de les Illes Balears a l'Espai de les Illes Balears a l'Octubre CCC (València), i la introducció de grups musicals de les Balears en circuits de música estable, en aquest cas en el marc de la Gira d'Escola Valenciana.

- La participació i/o producció d'esdeveniments musicals de les Illes o fora de les Illes de grups de les Balears, concretament al circuit Artistas en Ruta d'AIE: els grups participants foren Big Yuyu, Abracanalla, Club Sibarita, Projecte d'Efack i Delên; realització de diferents activitats i actuacions musicals d'agrupacions balears a la Festa de sa Pobla a Gràcia per Sant Antoni, destaquen les actuacions dels Xeremiers de Mallorca, Artà Balla i Canta, Colles de Xeremiers, el Drac d'Albopàs de sa Pobla, els

Dimonis, Tamborers i Caparrots d'Estiu d'Albopàs; la col·laboració del Govern de les Illes Balears en el programa cultural de la Fundació Orfeó a la secció del certamen INTERCENTROS per fomentar les sortides professionals dels músics que han finalitzat els estudis acadèmics; la col·laboració en l'adquisició del CD *Músics de les Balears* com a material de difusió en fires i festivals i com a fons per a la fonoteca de centres d'ensenyament públics i biblioteques de les Illes Balears; la difusió de diferents produccions musicals de les Balears a TV Mallorca, programa musical MUSICAIB; la creació d'un circuit de música, Circuit entre Illes, per afavorir els intercanvis culturals a les Illes Balears; la posada en marxa de les I Jornades de Música Popular entre Illes; la posada en funcionament d'una web que afavoreix la projecció a l'exterior d'informació sobre més de 300 grups i artistes illencs (312), el web www.musicaib.cat; la promoció de diverses actuacions de l'Orquestra de Joves Intèrprets dels Països Catalans a Eivissa i Prada de Conflent; la celebració del 25è aniversari de l'Orquestrina d'Algaida amb la realització d'un concert; la recuperació del *Llibre de faristol*, de Pau Villalonga, per donar difusió a aquesta composició musical històrica; la celebració del X Concurs de Joves Intèrprets de Joventuts Musicals de Sóller; l'acord de col·laboració entre la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears i l'Institut Català de les Indústries Culturals de la Generalitat de Catalunya per donar a conèixer la música que es fa a Catalunya al públic balear a partir del circuit permanent Catalan Music on Tour, i, finalment, mitjançant la convocatòria de subvencions, s'ha donat suport a gires de companyies de les Illes Balears amb una aportació total de 41.771,93 euros a 36 companyies.

5.7. Cinema

Pel que fa a la temàtica cinematogràfica, és important veure quina ha estat l'evolució en cinema comercial i cultural.

5.7.1. El cinema comercial[22]

El nombre de pantalles de cinema es manté en 98. Aquest fet deixa les Balears amb relació a la resta de províncies espanyoles en el lloc onzè. Pel que fa al nombre d'espectadors, aquests mostren un descens del 3,53%,[23] la vuitena província, molt a prop de Múrcia, que té quasi 50 pantalles més, però per primera vegada des del 2002 es troba per sota dels tres milions d'espectadors. Les recaptacions podem dir que en general es mantenen (mostren un augment del 0,24%). Durant el 2008 la mitjana de despesa per espectador passa d'una mitjana de 5,41 euros el 2007 a 5,61 euros el 2008. (Vegeu els quadres AIII-51 i AIII-52.)

22. Les dades de cinema comercial només es tenen fins a l'any 2008, ja que la font de referència és la web www.mcu.es (Ministeri de Cultura), que el juny del 2010 encara no tenia actualitzades les dades de l'any 2009.

23. Fet que no és independent de la competència creixent del cinema a casa i la millora de la seva tecnologia.

L'hàbit d'assistència al cinema de la població de les Illes Balears el 2008 reflecteix que són els joves (entre 14 i 24 anys) els que van més al cinema i els que ho fan amb més freqüència. Una vegada al mes és l'assistència més habitual. El col·lectiu que menys hi va és el de 64 anys i més, seguit del grup d'edat anterior. Per tant, pel que fa a les Illes Balears, podem dir que com més grans menys van al cinema. També és interessant destacar que quasi la meitat de la població no va mai al cinema (el 42,7% dels homes i el 52,7% de les dones), una qüestió especialment notable en el grup de persones de més edat, en què el 80,9% afirma que no va mai al cinema. Per comparació a les dades del 2007, l'assistència al cinema ha baixat considerablement en els grups més joves i ha pujat en els grups de més edat, a causa de la competència del cinema a casa. (Vegeu el quadre AIII-53.)

D'altra banda, la Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears i l'Obra Social de Sa Nostra, amb l'objectiu de potenciar l'exhibició de pel·lícules fetes, doblades o subtitulades en català, han organitzat el vuitè cicle Cinema a la Fresca en Català. En aquest cicle han participat un total de 35 municipis, dels quals 30 són de Mallorca, 4 són d'Eivissa i 1 és de Menorca. El nombre de projeccions ha estat de 74, 58 de les quals s'han projectat a Mallorca, 13 a Eivissa i 3 a Menorca. El nombre d'espectadors que han assistit a les projeccions ha estat de 25.667: a Mallorca 23.222, a Eivissa 1.745 i a Menorca 700.

5.7.2. El cinema de filmoteca

El Centre de Cultura de Sa Nostra de Palma tornà a oferir un any més un programa de cinema ben complet que confirma l'Obra Social Sa Nostra com l'agent que desenvolupa l'activitat de cinema de filmoteca més important de les Illes. Al centre de Palma, doncs, hi va haver un total de 138 projeccions de cinema i audiovisuals diversos, als quals hauríem de sumar els 60 de la part forana, que varen reunir un total de 33.785 espectadors. A les sales de cultura de Menorca es varen projectar un total de 89 pel·lícules amb 2.753 usuaris, mentre que a les Pitiüses foren 31 amb 2.127 usuaris. Com a complement de la programació de cinema, es publica la revista de gran interès i llarga trajectòria especialitzada en cinema *Temps Moderns*, amb 10 números anuals. Aquesta revista es va acomiadar del públic amb el número de desembre del 2009.

5.8. Els mitjans de comunicació

En aquest apartat s'intenta fer una breu anàlisi dels principals mitjans de comunicació: la premsa escrita, la ràdio i la televisió.

5.8.1. Els mitjans de comunicació escrits

El percentatge de població lectora de premsa diària a les Illes Balears és del 39,8%, 7 punts per sota respecte de la mitjana de l'Estat. La xifra de població lec-

tora de premsa escrita a les Balears el 2009 representa un descens de poc més del 18% respecte de l'any anterior. (Vegeu el quadre AIII-54.)

Última Hora, Diario de Mallorca i El Mundo - El Día de Baleares es mantenen al capdavant dels diaris regionals, amb unes mitjanes de tiratge el 2009 de 35.088, 24.386 i 19.608 respectivament (hi ha 5.000 exemplars que compren els hotelers fora dels circuits de venda). S'ha de dir que els tres diaris presenten un descens respecte de l'any passat.

L'índex de difusió va ser el 2009 de 30.817 exemplars per a *Última Hora*, 21.170 per a *Diario de Mallorca* i 50.000 per a *El Mundo - El Día de Baleares*.[24] (Vegeu el quadre AIII-55.)

L'any 2009 els cinc diaris amb un nombre més elevat de lectors, segons l'estudi general de mitjans (EGM), per ordre d'importància, varen ser *Última Hora* (262.000), *Diario de Mallorca* (152.000), *Marca* (77.000), *El Mundo* (56.000) i el diari esportiu Sport (42.000). A Menorca augmenta lleugerament el diari *Menorca* (37.000) respecte de la classificació de l'any 2008.

Si comparam les dades del 2009 amb les obtingudes el 2008, podem afirmar que la tònica general dels diaris és que augmenti el nombre de lectors, almenys en els més llegits. Els diaris generalistes que més augmenten en nombre de lectors respecte del 2008 són *Diari de Balears* (50%), *Última Hora* (29,7%), *El Mundo* (27,7%) i *Diari de Menorca* (15%). En canvi, els que estan per darrere a la llista dels més venuts han baixat entre un 25% *(El País)* i 37% *(ADN)*. Cal destacar l'augment general dels diaris esportius *Marca, Sport* i *As* amb un 57% i 133% de variació respecte del 2008. Val a dir que els diaris digitals són cada vegada els més llegits. (Vegeu el quadre AIII-56.)

Els lectors de diaris de les Illes Balears, segons FUNDACC, en bona part són homes, ja que aquests suposen el 60,5% del total de lectors. Hi ha un 39% de dones que llegeixen premsa. Per edats, cal esmentar que és la població entre les franges de 25 a 44 anys (43,9%) i de 45 a 64 anys (30,8%) la que llegeix més el diari, mentre que el 12,6% dels lectors tenen entre 14 i 24 anys, i només el 12,7% dels lectors tenen 65 anys o més. Si l'anàlisi es fa per classe social, cal dir que la majoria dels lectors, el 42,7%, són de classe mitjana, el 35,3% són de classe alta o mitjana alta i el 22% de classe baixa o mitjana baixa. Finalment, si l'anàlisi es fa segons la llengua de referència, un 51,6% de lectors tenen com a llengua de referència el castellà, el 44,5% el català i el 3,9% altres llengües o no responen a aquesta pregunta. (Vegeu el quadre AIII-57.)

D'entre les publicacions periòdiques, cal diferenciar, a l'hora de fer l'anàlisi, els suplements, les revistes setmanals i les revistes mensuals.

Segons FUNDACC, els tres suplements més llegits el 2009 a les Illes Balears varen ser *Pronto* (227.000 lectors), *Brisas* (82.000 lectors) i el *Magazine* de *La*

24. Cal considerar aquestes dades amb molta precaució.

Vanguardia i altres diaris (58.000). La lectura de suplements registra més quantitat de dones lectores amb un 60,5%, respecte d'un 39,5% d'homes lectors. El tram d'edat que registra més lectura de revistes i publicacions periòdiques comprèn les edats entre 25 i 44 anys amb un 40,1% de lectors i el de 45 a 64 anys amb un 31,4%. Sobretot són persones de classe mitjana 44,2% o mitjana alta 34,3%. La llengua habitual de les persones lectores d'aquest tipus de publicació està molt repartit, amb una mica més de persones que tenen com a llengua habitual el català, amb un 50,3% de lectors, i les que tenen el castellà registra un 48,1%.

Les revistes o publicacions periòdiques més llegides el 2009 a les Illes Balears varen ser *Pronto* (113.000 lectors) i *Hola* (83.000 lectors). A continuació, i amb una concentració més dispersa, es registren les revistes *Part Forana* (38), *Diario Baleares Sin Fronteras* (34) i *Cuore* (31), darrere d'aquestes revistes apareixen altres títols que no s'allunyen gaire numèricament dels més esmentats, per la qual cosa es pot deduir una diversitat de fonts periòdiques i revistes per als lectors de les Balears. La lectura de revistes i publicacions periòdiques registra més quantitat de dones lectores amb un 53,3%, respecte d'un 46,7% d'homes lectors. El tram d'edat que registra una major lectura de revistes i publicacions periòdiques comprèn les edats entre 25 i 44 anys amb un 44,1% de lectors. Sobretot són de persones de classe mitjana 43,4% o mitjana alta 31,8%. La llengua habitual de les persones lectores d'aquest tipus de publicació és el castellà, amb un 54,8% de lectors. (Vegeu el quadre AIII-58.)

5.8.2. La ràdio

Les cinc emissores radiofòniques que registren una audiència acumulada més gran a les Balears durant el 2009, segons FUNDACC, varen ser, en primer lloc, Los 40 Principales (154); en segon lloc, Mallorca FM SER (85) i, en tercera posició, Cadena Dial i Kiss FM (56), tot i que no gaire lluny quedà Europa FM i Flaix FM (amb 51 i 49 punts respectivament). Pel que fa a les dades d'IB3 Ràdio, cal diferenciar-les per onades. Així, durant la primera onada del 2009 s'estimen 14 punts d'audiència acumulada a la programació de dilluns a divendres. La segona onada registra un augment amb 17 punts. Finalment, la tercera onada augmenta de nou el registre amb 24 punts d'audiència acumulada. En aquest apartat, cal destacar que entorn del 40,8% dels oients de les Illes va optar per les ràdios de caire temàtic, enfront del 24,9% aproximadament d'oients que va optar per les ràdios de tipus generalista. (Vegeu el quadre AIII-59.)

Per elaborar la memòria del 2009 no disposam de les dades d'aquest any, ja que la font de referència ha canviat respecte de la memòria del 2008. Per a aquesta edició s'ha consultat la publicació periòdica *Baròmetre de la Comunicació i la Cultura*, fet per la Fundació de les Indústries Culturals i la Comunicació, la qual utilitza una nova metodologia que no inclou les dades sobre audiències de ràdio per distribució horària. Es pot consultar l'edició de la memòria del 2008, en què hi ha aquestes dades més recents referents a aquesta qüestió. (Vegeu l'apartat 5 del capítol III, pàgina 539.)

En analitzar l'audiència de la ràdio per dades sociodemogràfiques, a les Illes s'obté un perfil força ajustat dels oients. El percentatge d'homes que escolten la ràdio és d'un 55,3%, i el de dones, d'un 44,7%. Respecte de l'edat, la majoria són oients amb edats compreses entre 25 i 44 anys, que formen el grup amb més quantitat d'oients, 47,4%. La classe social que concentra més oients és la mitjana, amb el 45%. Hi ha un 32,7% d'oients de classe alta o mitjana alta. Finalment, la llengua de referència de les persones oients de ràdio és el castellà amb un 55,4% d'oients, i un 40,8% que tenen el català com a llengua de referència. (Vegeu el quadre AIII-60.)

5.8.3. La televisió

El 2009 l'audiència acumulada de televisió a les Illes Balears va ser de 845 punts[25]. Les tres cadenes de televisió més vistes, per ordre d'importància segons l'audiència acumulada, varen ser Antena 3 (386), La 1 (367) i Telecinco (348). Amb menys audiència, les varen seguir La Sexta (278), Cuatro (205), IB3 (152), La 2 (71) i TV3 Catalunya (62). Finalment, en els darrers llocs, es varen situar TV Mallorca (12), Canal 33 (11) i Canal 3/24 (8). (Vegeu el quadre AIII-61.)

5.9. L'extensió dels coneixements de llengua catalana

En aquest apartat tractam del Pla General de Normalització Lingüística de la llengua catalana en el sistema escolar i de l'ensenyament de català als adults.

5.9.1. Pla general de normalització lingüística

El Consell Social de la Llengua Catalana (CSLC),[26] el 2 d'abril de 2009, va aprovar el Pla General de Normalització Lingüística (PGNL),[27] del qual l'any 2003 ja havien estat aprovats els àmbits d'actuació i els objectius, però havia quedat aparcat a causa de la poca activitat del Consell durant la legislatura 2003-2007. L'objectiu del PGNL és servir de programa i guia d'actuacions de les institucions i organitzacions responsables del procés de normalització lingüística, ja sigui per mandat legal o per compromís cívic.

El PGNL es divideix en nou àrees: 1. Usos oficials; 2. Educació i formació; 3. Mitjans de comunicació i noves tecnologies; 4. Lleure i associacionisme; 5. Activitats socioeconòmiques; 6. Institucions sanità-

25. Les estimacions d'audiència es fan per la metodología de 2.330 entrevistes personals assistides per tablet PC i realitzades a la llar habitual, amb un tipus de mostreig aleatori polietàpic estratificat, amb un equip de camp propi, al llarg de tot l'any i sobre una población de 14 i més anys (922.000 habitants).

26. Va ser creat el maig de l'any 2002 i es va constituir el 3 de juliol del mateix any. Està integrat per representants d'institucions públiques, associacions culturals, sindicals, patronals i també per persones particulars de prestigi reconegut en el seu àmbit. La presidència del CSLC recau en el president del Govern de les Illes Balears.

27. Vegeu: *Pla General de Normalització Lingüística de les Illes Balears,* Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Política Lingüística, 2009. El PGNL es va aprovar amb els vots favorables de tots els participants, excepte els que en formen part com a representants d'ens controlats pel Partit Popular.

ries i assistencials; 7. Relacions institucionals; 8. Manifestacions culturals i artístiques, i 9. Campanyes informatives i promocionals. Les àrees se subdivideixen en sectors, en els quals consten els objectius i les accions corresponents per assolir-los.

5.9.2. La llengua catalana en el sistema escolar

En aquest subapartat analitzam la situació de la llengua catalana en el sistema escolar i l'ensenyament del català per a adults.

5.9.2.1. Pla de la Tercera Llengua

El juny del 2008 el Govern (Decret 67/2008) va derogar el Decret 52/2006 (conegut com «Decret de trilingüisme»), que establia que l'ensenyament s'havia d'impartir en català, castellà i una llengua estrangera, i es va substituir pel Pla de Tercera Llengua, que té el Programa de Seccions Europees com a principal mecanisme per expandir la incorporació d'un idioma estranger (generalment l'anglès) com a llengua vehicular en algunes matèries (Ordre de 17/06/09, BOIB núm. 98 de 07/07/09).

5.9.2.2. L'ús del català a selectivitat

La presència de la llengua catalana en el sistema escolar, com a matèria i com a llengua vehicular, és el principal factor que explica que els coneixements acadèmics de llengua catalana entre els joves de les Balears que n'han estat afectats siguin àmpliament superiors als de les persones adultes que varen ser escolaritzades abans que el català s'incorporàs en el sistema educatiu o en el període inicial d'aquesta incorporació. D'altra banda, també incideix clarament en la capacitació per a l'ús de la llengua entre els alumnes que no la tenen com a llengua familiar.

Un dels indicadors d'aquest procés d'increment dels coneixements del català i de la confiança en l'ús acadèmic per part dels estudiants és l'evolució de l'ús que en fan a les proves de selectivitat. Des de l'any 1992, quan es va començar a observar aquest ús, fins al 2009, a totes les convocatòries anuals se n'ha incrementat l'ús. Així, en els exàmens de juny, s'ha passat del 27,9% del curs 1991-1992 al 77,2% del curs 2008-2009. En els darrers cinc anys aquest percentatge ha millorat en 7 punts percentuals (0,4 punts en el darrer curs). (Vegeu el quadre AIII-62.)

Cal dir que, en general, les preguntes dels qüestionaris que han de respondre els alumnes estan redactades en català, encara que els examinands poden usar la llengua que vulguin en les respostes. És, per tant, una situació que convida a usar el català i que ja era d'aquesta manera en els cursos en què es varen recollir les primeres dades de què disposam.

També s'ha de tenir en compte que, en aquestes dades, només s'observa la llengua en què responen els alumnes als exàmens que no són de castellà, català i de l'idioma estranger, que, naturalment, s'han de contestar en la llengua de què és objecte la matèria; per tant, en la majoria de casos s'observen quatre exàmens per alumne.

Els valors d'aquest ús segons el tipus de centre i la ubicació cada cop es diferencien menys, des del punt de vista relatiu. (Vegeu el quadre AIII-63.)

5.9.3. Ensenyament de català als adults

A més de l'oferta d'ensenyament de català mitjançant el sistema escolar obligatori, existeix una oferta bàsica d'ensenyament de català als adults, per tal de facilitar la seva integració i la cohesió social.

L'oferta d'aquesta formació es caracteritza per la diversitat, i en l'edició d' enguany hi destaquem la que fa referència a les ofertes de formació, les activitats de suport a la formació en llengua catalana i els certificats de coneixements de català.

5.9.3.1. Ofertes de formació

a) Formació en línia

Entre les diverses ofertes de programes accessibles en línia per a l'aprenentatge del català, en el cas de les Illes Balears cal, pel seu grau de penetració, fer esment del Programa d'Ensenyament de Llengua Catalana (PELC). El PELC va ser creat per la Universitat de les Illes Balears en virtut d'un acord amb la Direcció General de Política Lingüística i va entrar en funcionament l'any 2001. (Vegeu el quadre AIII-64.)

b) Centres d'autoaprenentatge

Els recursos que s'ofereixen en aquests centres s'adrecen tant a aprenents no catalanoparlants com als que estudien els nivells superiors de català. L'any 2009, els punts i centres gestionats pel COFUC varen tenir 1.657 usuaris (1.305 inscripcions noves i 352 renovacions),[28] i el gestionat per Paraula. Centre de Serveis Lingüístics, 484 (355 inscripcions noves i 129 renovacions).[29] (Vegeu el quadre AIII-65.)

c) Cursos presencials

La diversitat de l'oferta de cursos presencials es fa evident des de diferents punts de vista (grau de presencialitat, metodologies, nivells, finalitat, horaris i calendaris, destinataris, organitzacions que les gestionen, sistema d'avaluació, etc.), amb la qual cosa es pretén abastar el ventall de necessitats diferents, de formació inicial i de disponibilitat de la població a què van destinats.

El COFUC es fa càrrec de l'organització de la majoria de cursos d'aquestes característiques, de manera exclusiva o en col·laboració amb altres institucions (sobretot ajuntaments i altres institucions), centres escolars, etc. Durant l'any 2009 ha organitzat 326 cursos, entre els quals n'hi ha que s'inclouen en ofertes generals, sense destinataris específics, i uns altres en ofertes adreçades a determinats col·lectius (estrangers, pares i mares no catalanoparlants que tenen els fills a l'ensenyament infantil o primari, per exemple).

En un total de 36 municipis de Mallorca, Menorca i Eivissa s'han ofert cursos presencials organitzats pel COFUC. (Vegeu el quadre AIII-66.)

Paraula. Centre de Serveis Lingüístics també organitza cursos per a treballadors

28. Font: dades facilitades per la gerència del COFUC.

29. Font: dades facilitades per la direcció de Paraula. Centre de Serveis Lingüístics.

d'entitats públiques o privades i cursos adreçats a tots els ciutadans. El nombre de persones adultes inscrites a aquests cursos durant l'any 2009 ha estat de 1.476. (Vegeu el quadre AIII-67.)

Paraula, en col·laboració amb l'Ajuntament de Palma, també ha organitzat 8 tallers per a joves de 12 a 16 anys, que han tingut lloc en períodes de vacances i als quals han assisitit 127 persones. A més d'aquests cursos, Paraula també va col·laborar en els cursos de nivell A organitzats per IB-Salut.

En els centres d'ensenyament de persones adultes (CEPA) l'oferta de cursos de català es focalitza principalment en els nivells A i B (durant el curs 2008-2009 les inscripcions en aquests dos nivells suposaren el 70% del total), encara que l'oferta es complementa amb els cursos de nivells C i D i amb cursos d'acollida lingüística. En aquest curs en total hi va haver 3.906 inscrits. (Vegeu el quadre AIII-68 i AIII-69.)

A les escoles oficials d'idiomes (EOI) també es poden seguir cursos de llengua catalana. Durant el curs 2008-2009 s'hi han matriculat 414 alumnes. Les EOI que fan aquesta oferta són les de Maó, Inca, Calvià, Palma i Eivissa, encara que no en tots els casos es poden seguir els sis nivells en què s'estructura la formació en català en aquests centres.

Durant el curs 2008-2009, s'han fet 1.070 inscripcions a tota l'oferta formativa de l'Escola, 727 de les quals corresponen a cursos de llengua. Els cursos es corresponen amb els quatre nivells generals (A, B, C i D) i l'específic de llenguatge administratiu (E), i la docència es distribueix en dos períodes quadrimestrals (d'octubre a febrer i de febrer a juny). (Vegeu el quadre AIII-70.)

Durant el curs 2008-2009, en els cursos de llengua catalana del Pla de Formació que organitza el Servei de Recursos Humans per a Personal Docent i Investigador i per a Personal d'Administració i Serveis es varen inscriure 87 alumnes. En els cursos de català bàsic per a alumnes visitants hi han participat 80 persones. (Vegeu el quadre AIII-71.)

A part de cursos generals de Llengua I (equivalent al B) i de Llengua II (equivalent al C), l'ICE n'organitza de coneixements bàsics, de llenguatge específic i mòduls de geografia, història i literatura. Tota aquesta oferta s'adreça a docents en exercici (a l'ensenyament públic, concertat o privat) i a persones que tenen una titulació que els permetria dedicar-s'hi. Els cursos de llenguatges específics s'agrupen en tres seminaris: tecnicocientífic, humanitats i juridicoadministratiu. Els cursos amb més matrícules sempre són els de Llengua II, que és el requisit mínim de coneixements de català per poder exercir la docència a les Balears. Durant el curs 2008-2009, dels 1.727 matriculats als cursos generals de llengua, 701 (78%) corresponien a Llengua II (169, a L1 i 43, a CBL). L'avaluació dels alumnes que segueixen aquests cursos és a càrrec de l'ICE. (Vegeu el quadre AIII-72.)

L'Escola Balear d'Administració Pública (EBAP) ofereix formació de llengua catalana als funcionaris de l'Administració autonòmica i a la dels altres àmbits (local i perifèrica), amb les quals estableix acords de col·laboració. L'oferta de formació, que

es publica el mes de novembre i es du a terme de gener a maig, cobreix tots els nivells corresponents a les acreditacions de coneixements de català (A, B, C, D i E). L'EBAP és, alhora, l'organisme que avalua i acredita els coneixements dels alumnes que superen les proves. (Vegeu el quadre AIII-73.)

La Conselleria de Sanitat, a través d'IB-Salut, durant el 2009 ha organitzat cursos de català per al seu personal amb la finalitat d'oferir formació als treballadors que no posseïen la titulació necessària per poder accedir a les proves de les oposicions que s'havien de convocar durant el 2009 i el 2010. Els cursos que s'oferien eren de nivell A i de nivell B, que corresponen als nivells que són requisit per accedir-hi. A l'oferta de cursos, la gran majoria de nivell A,[30] en total s'hi varen inscriure 750 persones. En acabar els cursos, es varen fer unes proves, sense validesa oficial, a les quals es presentaren 507 persones (491 del nivell A i 16 del nivell B); 448 superaren el nivell A i 10 aprovaren el nivell B.

5.9.3.2. Activitats de suport a la formació en llengua catalana

En situacions sociolingüístiques com la de les Illes Balears, un entorn social favorable a la integració de les persones al·lòctones afavoreix la disposició a l'aprenentatge de la llengua del territori d'acollida. Amb la finalitat de contrarestar el fet que sovint la societat balear no ofereix espontàniament els estímuls adequats per a aquesta integració lingüística, diverses institucions i organitzacions han promogut actuacions que la incentivin. En aquesta línia es poden incloure actuacions específiques com el voluntariat de parelles lingüístiques, programes com Tots Plegats, les colònies lingüístiques per a joves, etc.; però igualment s'hi han de comptar iniciatives que pretenen fer participar en campanyes generals també la població d'origen immigrant, com Cafè per la Llengua, de l'Obra Cultural Balear. Aquesta campanya de sensibilització popular s'ha desenvolupat des de desembre de 2008 fins a març de 2010, amb una participació total d'unes 26.000 persones. El gruix de la campanya es va desenvolupar durant el 2009, any durant el qual s'ha arribat de manera directa a unes 20.000 persones, amb actes de petit format, entre 30 i 40 persones per reunió, encara que alguns com els de l'Acampallengua, Marratxí, Trobada d'Escoles, etc. varen ser molt més massius. Aquests actes s'han desenvolupat aprofitant el teixit associatiu mallorquí i arribant també a centres educatius i clubs esportius[31].

a) Voluntariat lingüístic

Un complement interessant per l'eficàcia que ha demostrat en l'estímul de l'interès per aprendre i consolidar els coneixements de català entre les persones nouvingudes és el programa de voluntariat, que consisteix en la creació de parelles lingüístiques. Mitjançant aquest programa, es posen en contacte una persona catala-

30. Durant el 2010 els cursos que s'oferiran seran principalment de nivell B.

31. Vegeu: http://www.cafellengua.cat/ on s'hi pot trobar la informació corresponent i també a la "Memòria 2009 Obra Cultural Balear" on consta la ressenya de totes les reunions realitzades durant el 2009.

noparlant i un neoparlant que, durant una sèrie de sessions organitzades al llarg de dotze setmanes, estan en contacte per poder mantenir converses en català. Una part de l'activitat que fan és programada des de l'organització i una altra la duen a terme per iniciativa pròpia. És una activitat que es fa en distints indrets dels territoris de parla catalana.

Entre les persones adultes, la promoció i la gestió d'aquesta iniciativa correspon a Paraula, amb el suport d'algunes institucions. Durant el 2009 s'hi varen inscriure 1.118 persones, algunes de les quals, tant entre els aprenents com entre els catalanoparlants, hi participen diverses vegades i formen part de les mateixes parelles o es relacionen amb parelles noves. En total s'han constituït 819 parelles en el conjunt de les Illes. (Vegeu el quadre AIII-74.)

En alguns instituts de secundària també es fa una experiència similar entre alumnes catalanoparlants i nous aprenents. L'any 2009 hi han participat 810 alumnes (496 de centres de Mallorca, 158 de Menorca i 156 d'Eivissa).[32]

b) Programa Tots Plegats

També com a reforç per a la interacció entre persones nouvingudes a les Illes Balears i la població autòctona, l'Obra Cultural Balear va promoure el programa Tots Plegats, que organitza activitats diverses per conèixer el medi social i cultural de Mallorca i, alhora, facilita que els participants nouvinguts, en grups reduïts, tinguin un entorn on poder sentir i practicar la llengua catalana. Durant el 2009 es varen organitzar 18 activitats i hi va haver una participació de 477 persones.

c) Colònies lingüístiques

Una altra activitat que té per finalitat facilitar la interacció en català entre joves aprenents són les colònies lingüístiques, que consisteixen en uns dies de convivència entre joves catalanoparlants habituals amb altres que estan en fase d'aprenentatge de la llengua en un entorn i amb unes actituds que predisposen a la utilització del català com a llengua d'intercomunicació. Aquesta activitat és organitzada per la Direcció General de Política Lingüística del Consell de Mallorca, amb la col·laboració del Servei d'Ensenyament del Català, i el programa és a càrrec de la Fundació Esplai de les Illes. Es desenvoluparen en dos caps de setmana: del 5 al 7 de desembre (Binicanella, Bunyola) i del 18 al 20 de desembre de 2009 (Sant Ramon de Penyafort, Port de Sóller). Hi participaren 43 joves en el primer torn i 38 en el segon. Hi hagué una llista d'espera de 76 joves.

5.9.3.3. Certificats de coneixements de català

A més d'aconseguir l'acreditació de coneixements de llengua catalana mitjançant exàmens específics, també hi ha altres vies: l'ensenyament obligatori, el batxillerat i el fet de cursar determinades assignatures universitàries. Pel que fa a l'ensenyament obligatori, tots els alumnes que superen la prova de llengua catalana als exàmens de selectivitat tenen reconegut el nivell B, de coneixements de llengua catalana, des del

32. Font: dades facilitades pel Servei d'Ensenyament de Català de la Conselleria d'Educació i Cultura.

curs 1988-1989; a més, si es compleixen una sèrie de requisits, els alumnes que han acabat l'ensenyament obligatori a partir del curs 1999-2000 i el batxillerat a partir del curs 2000-2001 tenen reconeguts els nivells B i C respectivament.

Pel que fa als exàmens específicament destinats a l'acreditació oficial de coneixements de català, la principal institució que s'encarrega d'avaluar-los entre les persones adultes és la Direcció General de Política Lingüística, que va assumir les funcions que amb anterioritat corresponien a la Junta Avaluadora de Català. (Vegeu el quadre AIII-75.)

L'Escola Balear d'Administració Pública, a més d'organitzar cursos, també avalua i acredita els coneixements de llengua catalana, que s'homologuen als de la Direcció General de Política Lingüística. A les proves de l'EBAP s'hi presenten empleats públics de tot el ventall d'institucions i organismes públics ubicats a les Balears (Govern de les Illes Balears, consells insulars, ajuntaments, ministeris, fundacions, universitat, etc.). (Vegeu el quadre AIII-76.)

A l'EBAP, el nombre total de certificats expedits durant l'any 2009 és pràcticament idèntic als que s'expediren durant el 2008 (600) i suposen el 6,45% del total de certificats lliurats.

A les escoles oficials d'idiomes de les Balears, el nombre d'alumnes que durant el curs 2008-2009 varen superar les proves dels diversos nivells de llengua catalana que ofereixen són 328, la qual cosa suposa també un increment sensible amb relació al curs anterior (199).[33] Cal tenir en compte que, a part dels alumnes presencials, també hi ha la possibilitat de presentar-se als exàmens en modalitat lliure. (Vegeu el quadre AIII-77.)

Com en gairebé tots els altres casos, durant l'any 2009 també s'ha incrementat el nombre global de certificats expedits per l'ICE, motivat també per l'increment de matrícules. (Vegeu el quadre AIII-78.)

5.10. Organitzacions associatives

5.10.1. Les organitzacions associatives

Les associacions sense ànim de lucre, les fundacions, els col·legis professionals, les associacions de tipus laboral i de tipus empresarial sense ànim de lucre, així com els sindicats i també les entitats no lucratives la finalitat de les quals són el foment de l'esport, inscrites oficialment als registres de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, d'acord amb el que es disposa a l'article 12.5 de l'Estatut d'Autonomia, formen part de tot el teixit associatiu a les Illes Balears, que s'articula per mitjà de diferents registres amb la finalitat de donar publicitat recollida a l'article esmentat.

Els registres d'associacions són públics i tenen per finalitat garantir la publicitat, en

33. Cal tenir en compte que les EOI que ofereixen cursos de català són les de Palma, Calvià, Inca, Maó i Eivissa. Les EOI de Manacor, Ciutadella i Formentera no n'ofereixen.

compliment del que disposa l'article 22.3 de la Constitució espanyola de 1978, de les associacions que desenvolupen les seves activitats en un territori concret, en el nostre cas a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

El Registre d'Associacions de les Illes Balears, l'any 2009, es troba adscrit a la Direcció General de Relacions Institucionals de la Conselleria de Presidència del Govern de les Illes Balears.

A més d'aquest registre hi ha també un registre oficial a la Conselleria de Treball per a totes les entitats no lucratives de tipus laboral, sindical o empresarial i un altre registre a la Direcció General d'Esports per a les entitats sense finalitat lucrativa que es dediquen al foment de l'esport.

Cal esmentar que l'Administració manté diversos censos registrals en els quals s'han d'inscriure les associacions sense perjudici de la prèvia inscripció en el Registre d'Associacions de les Illes Balears i que hi ha també diferents registres municipals de participació ciutadana. Molts dels registres existents només han canviat, l'any 2009, el nom de la direcció general o de la conselleria a la qual estaven adscrits.

Associacions de pares i mares d'alumnes, a la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura.

Associacions de Consumidors i Usuaris, a la Direcció General de Consum de la Conselleria de Salut i Consum.

Associacions prestadores de serveis socials, a la Direcció General de Planificació i Formació de Serveis Socials a la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració.

Associacions juvenils i prestadores de serveis a la joventut, a la Direcció General de Joventut de la Conselleria d'Esports i Joventut.

També fan part d'aquest informe les associacions i fundacions inscrites als registres estatals que tenen seu i actuacions a les Illes Balears:

- Registre Nacional d'Associacions del Ministeri de l'Interior.
- Registre d'Entitats Religioses del Ministeri de Justícia.
- Registre Nacional d'Associacions de Consumidors del Ministeri de Sanitat i Consum.
- Registre Nacional de Fundacions d'Acció Social del Ministeri de Treball i Afers Socials.

I cal esmentar també que s'han tingut en compte, tot i no estar registrades a les Balears, les diferents delegacions d'associacions que treballen a les nostres illes.

5.10.2. El dret d'associació al nostre país

La Llei 1/2002, reguladora de l'associacionisme, no ha sofert cap tipus de variació i és la que s'aplica majoritàriament.

L'adaptació de les associacions a la Llei 1/2002 continua a un ritme lent, tot i que les associacions, segons la Llei, disposaven

d'un any per regularitzar-se. El fet de no preveure cap tipus de mesura administrativa per a les associacions no adaptades ha fet que el procés d'adaptació es faci a mesura que les diferents associacions en veuen la necessitat. A final de 2009 eren ja un total de 3.586 entitats registrades al Servei d'Entitats Jurídiques que s'havien adaptat. L'any 2009 es resolgueren 401 expedients d'adaptació, la qual cosa significa que d'aquest registre ja s'ha adaptat el 50,24% de les associacions.

La mateixa situació passa amb les fundacions que han d'adaptar els seus estatuts a la Llei 50/2002 i durant el 2009 ja són 205 les adaptades. El total de fundacions adaptades d'aquest registre ja supera el 79%.

En ambdós casos podem dir que prop del 58,32% d'associacions ha regularitzat la seva situació i, per tant, són les que podríem donar hipotèticament per bones i suposar que aquestes són les que realment funcionen. Tot i així, veient que cada any puja una mica el nombre d'associacions que adeqüen els seus estatuts, cal esperar que en els propers anys la xifra augmenti.

5.10.3. L'evolució de les associacions registrades. Una mirada retrospectiva

Enguany, nou anys després de començar a publicar dades sobre les associacions a les Illes Balears, és un bon moment per veure en conjunt com ha evolucionat l'índex d'associacionisme.

En primer lloc, hem de dir que dia a dia es depuren els registres existents, tot i que en molts de casos encara hi ha duplicitats d'associacions, com el cas del Registre d'Associacions de la Comunitat Autònoma, o bé registres per domicili i no per entitats i codi d'identificació fiscal, com és el cas de les entitats religioses inscrites al Ministeri de Justícia, en què cada una de les entitats religioses disposa d'un registre en el qual canvia el domicili; així ens podem trobar amb una entitat religiosa que té 15 domicilis a les Balears i per tant quinze registres, si bé és una sola entitat a efectes jurídics.

A més dels registres, a partir de l'any 2009 es va posar en marxa, dins la iniciativa privada, l'Observatori de les Organitzacions d'Iniciativa Social, impulsat per la Fundació Maria Ferret, amb la intenció de treballar les dades sobre el sector associatiu i ser un referent per al tercer sector. De la informació facilitada per aquesta entitat, que actualitza els diferents registres existents, podem veure com hi ha diferències significatives de les dades aportades per les diferents administracions.

Pel que fa a les associacions, en general, podem veure com al Registre General de la Comunitat Autònoma ja són 7.328 els registres existents, tenint sempre present que es produeixen poques baixes i que moltes associacions no estan en actiu.

De les dades facilitades pel Servei d'Entitats Jurídiques a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, hi ha la distribució segons tipologia associativa; la distribució d'entitats esportives, tal com presenta el Registre d'Entitats Esportives de les Illes Balears, de la Direcció General d'Esports de la Conselleria de Presidència;

i finalment segons el registre nacional es detalla la distribució d'associacions i fundacions amb seu a les Illes Balears. (Vegeu quadre AIII-79.)

En total hi ha, a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, 10.586 entitats sense ànim de lucre que desenvolupen activitats de tot tipus a les Illes Balears, d'un total de set registres consultats.

Hem de destacar, una vegada més, que millora l'accés als diferents registres gràcies a la tasca d'informatització i a les facilitats d'accés als ciutadans, tot i que en la gran majoria els registres són desconeguts. Cal recordar que la majoria de registres ho són a títol informatiu i per tant aquesta és la informació que ha d'estar a l'abast de la ciutadania.

A l'evolució de les associacions registrades a la secció primera del Registre d'Associacions de la Comunitat Autònoma veiem que en vuit anys el nombre d'associacions ha crescut en 2.329 de noves, fet que suposa un increment del 33%. (Vegeu el gràfic AIII-5.)

Pel que fa a les fundacions, es pot veure que en el període comprès entre 2001 i 2009 hi ha hagut un increment de 156 fundacions noves. L'increment és del 61%, amb una crescuda ben important de més del doble del nombre d'associacions. En proporció, el nombre de fundacions supera en importància el d'associacions. (Vegeu el gràfic AIII-6.)

La distribució per illes presenta un desequilibri territorial en favor de Mallorca, a causa també de la desproporció d'habitants. El 90% de les associacions són de Mallorca, Menorca té el 5% del conjunt de les Illes, Eivissa el 4% i Formentera escassament arriba a l'1%. (Vegeu el gràfic AIII-7.)

6

EDUCACIÓ

RESUM

Les dades d'escolarització facilitades per la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears indiquen una desacceleració del procés de creixement experimentat en els darrers anys en les matrícules dels ensenyaments de règim general. L'any 2009, el total d'alumnes matriculats per nivells educatius ha estat de 161.769, 908 més que en el curs passat. Aquest ascens ha estat menys notori que en cursos anteriors.

L'increment més notable de matrícules correspon al nivell d'educació infantil, un total de 2.733 alumnes més, 2.216 dels quals són de Mallorca. Mentrestant, als nivells obligatoris i postobligatoris es detecta un creixement sostingut o la pèrdua de matrícula. Aquesta pèrdua de matrícula recau principalment en els nivells obligatoris d'educació primària i secundària; s'han comptabilitzat 1.550 i 1.206 alumnes menys respectivament. Aquest descens de la matrícula es fa palès principalment a Mallorca, amb 1.532 alumnes menys a primària i 1.139 alumnes menys a l'ensenyament secundari obligatori. Al batxillerat s'observa un descens de 9 alumnes i als cicles formatius de grau mitjà i superior es produeix un increment de 247 i 364 alumnes respectivament.

La relació entre la gestió pública i la privada es pràcticament similar al curs anterior: un 65,7% de l'oferta educativa és pública i un 34,3% és privada, malgrat que l'oferta pública és 1,2 punts superior al curs passat i en els darrers cursos s'observa una reducció de la distància entre la mitjana autonòmica i l'estatal. La gestió privada a les Illes Balears continua tenint més presència que en el conjunt de l'Estat. Un 36,1% de l'oferta de l'educació infantil de segon cicle és privada (31,6% estatal). També és privada un 36,9% de l'oferta de l'educació primària (32,7% estatal) i un 38,8% de l'oferta d'ESO (34,1% estatal). Al primer cicle d'educació infantil l'oferta privada és 31,6 punts més baixa que en el conjunt de l'Estat, i els centres privats acullen només un 12,5% del conjunt de la matrícula de formació professional, percentatge 10,4 punts inferior a la mitjana estatal.

Segons les dades de la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura, el percentatge d'alumnat estranger en el curs 2009-2010 en l'educació no universitària matriculat en els estudis d'educació infantil, primària, secundària obligatòria i cicles formatius de grau mitjà i superior fou del 15,6% respecte de la població general escolaritzada en aquests ensenyaments.

D'altra banda, a les Illes Balears varen cursar estudis universitaris a la UIB i a les escoles i centres adscrits un total de 14.562 alumnes en el curs 2009-2010, enfront dels 13.552 del curs anterior, la qual cosa suposa un augment d'un 7,45% del nombre d'alumnes i canvia el signe negatiu del curs anterior.

6.1. EL SISTEMA ESCOLAR DE LES ILLES BALEARS

6.1.1. LA SITUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU A LES ILLES BALEARS

Les dades d'escolarització facilitades per la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears indiquen una desacceleració del procés de creixement experimentat en els darrers anys en les matrícules dels ensenyaments de règim general. Durant el curs 2009-2010, en els ensenyaments obligatoris i no obligatoris, s'arriba a un total de 161.767 alumnes matriculats, 906 més que en el curs passat. Aquest ascens és menys notori que en cursos anteriors: en els cursos 2006-2007, 2007-2008 i 2008-2009 els increments varen ser de 3.736, 4.226 i 5.720 alumnes respectivament.

En el curs 2009-2010, la distribució de l'alumnat ha estat la següent: 39.313 a infantil, 61.709 a educació primària, 38.561 a ensenyament secundari obligatori, 12.478 a batxillerat, 5.036 a cicles formatius de grau mitjà, 3.271 a cicles formatius de grau superior i 1.401 als programes de qualificació professional inicial. (Vegeu els quadres III-25 i III-26.)

Quadre III-25. Evolució de l'alumnat per nivells educatius i per titularitat. Curs 2008/09 i 2009/10

Ensenyaments de règim general	2008-2009	2009-2010		
		Total	Públics	No públic
Educació primària (1)	63.259	61.709	39.948	21.761
ESO	39.767	38.561	24.304	14.257
Batxillerat	12.487	12.478	9.713	2.765
Cicles formatius de grau mitjà (CFGM)	4.789	5.036	4.261	775
Cicles formatius de grau superior (CFGS)	2.907	3.271	3.002	269
PGS / PQPI	1.072	1.401	1.048	353
Subtotal Ensenyament obligatori i postobligatori	**124.281**	**122.456**	**82.276**	**40.180**
Educació infantil	36.580	39.313	25.323	13.990
Primer cicle	-	6.427	4.487	1.940
Segon cicle	-	32.886	20.836	12.050
Subtotal Educació infantil	**36.580**	**39.313**	**25.323**	**13.990**
TOTAL Ensenyaments de règim general	**160.861**	**161.769**	**107.599**	**54.170**

1. Dades del Ministeri d'Educació (dades avanç 2009/2010).

Font: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

En l'àmbit d'educació infantil, es comptabilitzen 39.313 alumnes, distribuïts entre centres públics (25.323) i centres privats (13.990). D'aquests, 6.427 alumnes corresponen a la primera etapa d'educació infantil i 32.886 a la segona etapa. Per illes, 30.866 estan escolaritzats a Mallorca, 4.254 a Menorca, 3.932 a Eivissa i 261 a Formentera.

Quant a educació primària, es comptabilitzen un total de 61.709 alumnes: 39.948 a centres públics i 21.761 a centres privats. Per illes, l'alumnat de primària es distribueix entre Mallorca (48.887), Menorca (5.660), Eivissa (6.723) i Formentera (439).

A l'ensenyament secundari obligatori es comptabilitzen 38.561 alumnes: 24.304 a centres públics i 14.257 a centres privats. D'aquests, 30.606 estan escolaritzats a Mallorca, 3.395 a Menorca, 4.267 a Eivissa i 293 a Formentera.

Al batxillerat hi ha 12.478 alumnes matriculats, 9.713 a centres públics i 2.765 a centres privats. Per illes, 9.966 cursen estudis a Mallorca, 981 a Menorca, 1.472 a Eivissa i 59 a Formentera.

Als cicles formatius de grau mitjà, dels 5.036 alumnes, 4.261 cursen estudis a centres públics i 775 a centres privats. En aquest nivell, la matrícula assoleix els 3.817 alumnes a Mallorca, 629 alumnes a Menorca, 536 a Eivissa i 54 a Formentera.

Als cicles formatius de grau superior, dels

Quadre III-26. Alumnat matriculat per nivells educatius i per illes. Curs 2008-09 i 2009-10

Règim General	Mallorca			Menorca			Eivissa			Formentera			Total		
	2008-09	2009-10	Diferència	2008-09	2009-10	Diferència	2008-09	2009-10	Diferència	2008-09	2009-10	Diferència	2008-09	2009-10	Diferència
Ensenyament obligatori i postobligatori	99.174	96.902	-2.272	10.886	11.142	256	13.379	13.518	139	842	894	52	124.281	122.456	-1.825
Educació primària	50.419	48.887	-1.532	5.712	5.660	-52	6.672	6.723	51	456	439	-17	63.259	61.709	-1.550
ESO	31.745	30.606	-1.139	3.322	3.395	73	4.408	4.267	-141	292	293	1	39.767	38.561	-1.206
Batxillerat	10.061	9.966	-95	937	981	44	1.439	1.472	33	50	59	9	12.487	12.478	-9
CFGM	3.730	3.817	87	561	629	68	478	536	58	20	54	34	4.789	5.036	247
CFGS	2.407	2.589	182	229	316	87	262	332	70	9	34	25	2.907	3.271	364
PGS / PQPI	812	1.409	597	125	221	96	120	261	141	15	25	10	1.072	1.401	329
Educació infantil	28.650	49.194	20.544	4.174	7.732	3.558	3.536	7.226	3.690	220	484	264	36.580	39.313	2.733
TOTAL	**99.174**	**97.274**	**-1.900**	**10.886**	**11.202**	**316**	**13.379**	**13.591**	**212**	**842**	**904**	**62**	**160.861**	**161.769**	**906**

1. Per a l'elaboració de l'informe d'enguany no hem disposat de dades d'alumnat escolaritzat a educació infantil.
Font: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

3.271 alumnes, 3.002 cursen estudis a centres públics i 269 a centres privats. Per illes, Mallorca en concentra la major part de la matrícula: 2.589 alumnes.

Observam que l'increment més notable de l'alumnat matriculat correspon al nivell d'educació infantil, un total de 2.733 alumnes més, 2.216 dels quals són de Mallorca. Mentrestant, als nivells obligatori i postobligatori es detecta un creixement sostingut o la pèrdua de matrícula. Aquesta pèrdua de matrícula recau principalment en els nivells obligatoris d'educació primària i secundària; s'han comptabilitzat 1.550 i 1.206 alumnes menys respectivament. Aquest descens de la matrícula es fa palès principalment a Mallorca, amb 1.532 alumnes menys a primària i 1.139 alumnes menys a l'ensenyament secundari obligatori. Al batxillerat s'observa un descens de 9 alumnes i als cicles formatius de grau mitjà i superior es produeix un increment de 247 i 364 alumnes respectivament.

A les Balears un 65,7% de l'oferta educativa és pública i un 34,3% és privada, malgrat que l'oferta pública és 1,2 punts superior al curs passat i en els darrers cursos s'observa una reducció de la distància entre la mitjana autonòmica i l'estatal. La gestió privada a les Illes Balears continua tenint més presència que en el conjunt de l'Estat. Un 36,1% de l'oferta de l'educació infantil de segon cicle és privada (31,6% estatal). També és privada un 36,9% de l'oferta de l'educació primària (32,7% estatal) i un 38,8% de l'oferta d'ESO (34,1% estatal). Mentrestant, al primer cicle d'educació infantil, l'oferta privada és 31,6 punts més baixa que en el conjunt de l'Estat i els centres privats acullen només un 12,5% del conjunt de la matrícula de formació professional, percentatge de 10,4 punts inferior a la mitjana estatal. (Vegeu el quadre III-27.)

Amb relació a les instal·lacions educatives de les Illes que imparteixen ensenyaments de règim general, es comptabilitzen 517

Quadre III-27. Distribució percentual de l'alumnat matriculat per titularitat de centre. Curs 2008-2009 i 2009-10

	Total		E. infantil primer cicle (1)		E. infantil segon cicle		E. primària		ESO		Batxillerat (2)		Formació professional (3)	
Centres públics	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10
Estatal	67,3	67,6	46,6	50,7	68,4	68,4	67,4	67,3	66,0	65,9	74,1	74,7	76,7	77,1
Illes Balears	64,5	65,7	54,5	82,3	63,2	63,9	63,3	63,1	61,1	61,2	74,1	73,8	87,1	87,5
Centres privats	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10
Estatal	32,7	32,4	53,4	49,3	31,6	31,6	32,6	32,7	34,0	34,1	25,9	25,3	23,3	22,9
Illes Balears	35,5	34,3	45,5	17,7	36,8	36,1	36,7	36,9	38,9	38,8	25,9	26,2	12,9	12,5

1. En centres autoritzats per l'Administració educativa.
2. Inclou el règim d'educació a distància.
3. Cicles formatius i programes de garantia social. No inclou règim d'educació a distància.

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques dels ensenyaments no universitaris. Dades avanç del curs 2008/09 i 2009/2010.

Quadre III-28. Nombre i distribució de centres a les Balears per tipologia, illes i titularitat. Curs 2008-2009 i 2009-10

	2009-2010			2008-2009		
	Públics	Privats	Total	Públics	Privats	Total
TOTAL	**378**	**139**	**517**	**321**	**142**	**463**
Centres d'eduació infantil (1)	89	30	119	40	35	75
Centres d'educació primària (2)	212	9	221	207	8	215
Centres d'educació primària i ESO (2)	0	67	67	0	68	68
Centres d'ESO i/o batx. i/o FP	75	5	80	73	5	78
Centres d'educació primària, ESO i batx./FP (2)	1	22	23	0	20	20
Centres específics d'educació especial	1	6	7	1	6	7

1. Imparteixen exclusivament educació infantil.
2. També poden impartir educació infantil.

Font: Ministeri d'Educació (dades avanç 2009/2010 i 2008/2009).

centres, 44 més que en el curs anterior. (Vegeu el quadre III-28.)

En el curs 2009-2010 s'han contractat 15.486 professors sense comptar els tècnics d'educació infantil: 8.204 mestres, 6.045 professors d'ensenyament secundari, 633 professors tècnics de formació professional, 490 professors contractats i 81 professors d'ensenyaments específics. Dels 15.486 professors d'ensenyaments de règim general, 10.942 són dones i 4.463 són homes. Dels professors homes, 2.425 són professors d'ensenyament secundari, 1.524 són mestres, 364 són professors tècnics de formació professional, 139 són professors contractats i 11 són catedràtics d'ensenyament secundari. (Vegeu el quadre III-29.)

Amb relació a la distribució de les unitats/grups d'acord amb la titularitat dels centres, del total dels 7.513 grups, 5.140 pertanyen a centres públics i 2.373 a centres privats. (Vegeu el quadre III-30.)

El nombre mitjà d'alumnes per unitat a l'ensenyament obligatori a les Balears continua essent més elevat als centres privats que als centres públics, principalment als grups d'educació primària (25,1 alumnes als centres privats amb relació a 21,7 als públics), a ESO (26,1 amb relació a 23,2 als centres públics) i a batxillerat (25,5 amb relació a 23,1 als centres públics). Tot i així, es manté la tendència a la reducció d'aquesta diferència i a una aproximació de les ràtios estatals i de les Balears. (Vegeu el quadre III-31.)

En línies generals i si ho comparam amb la Unió Europea, les Illes Balears i el conjunt de l'Estat espanyol tenen mancances en escolarització en el primer cicle d'educació infantil (alt nivell de fracàs escolar, abandonament escolar prematur, etc.) i en els

Quadre III–29. Professorat per categoria professional, illes, tipus de centre i gènere. Curs 2009–10

Categories professionals	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Total
Catedratics d'ensenyament secundari	**20**	**9**	**4**	**-**	**33**
Dones	14	6	2	-	-
Homes	6	3	2	-	-
Mestres	**6.452**	**767**	**925**	**60**	**8.204**
Dones	5.232	649	750	49	
Homes	1220	118	175	11	
Professors d'ensenyament secundari	**4.623**	**603**	**759**	**60**	**6.045**
Dones	2.804	341	442	33	
Homes	1.819	262	317	27	
Professors tècnics de formació professional	**483**	**70**	**70**	**10**	**633**
Dones	203	26	35	5	
Homes	280	44	35	5	
Professorat contractat (concertats, privats i altres)	**376**	**78**	**30**	**6**	**490**
Dones	265	62	19	5	
Homes	111	16	11	1	
Mestres de taller d'arts plàstiques i disseny	**5**	**3**	**7**	**-**	**15**
Dones	3	1	3	-	
Homes	2	2	4	-	
Professors d'arts plàstiques i disseny	**23**	**10**	**12**	**-**	**45**
Dones	10	5	4	-	
Homes	13	5	8	-	
Professors de música i arts escèniques	**9**	**1**	**1**	**-**	**11**
Dones	4			-	
Homes	5	1	1	-	
Catedràtics de música i arts escèniques	**-**	**1**	**-**	**-**	**1**
DONES	-	1	-	-	
Professors d'escoles oficials d'idiomes	**4**	**3**	**1**	**1**	**9**
Dones	3	3	1	1	-
Homes	1		-	-	-
	23.990	3.090	3618	274	15.486
Total	**11.995**	**1.545**	**1.809**	**137**	**15.486**

Font: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

Quadre III-30. Nombre de grups per etapa o ensenyament. Curs 2009-10

	C. públics	C. concertats	Total
Educació infantil - primer cicle (1)	404	85	489
Educació infantil - segon cicle	918	481	1.399
Educació infantil - mixt	0	0	0
Educació Primària	1.856	928	2.784
Mixts infantil / primària (2)	3	14	17
Educació especial (3)	58	83	141
ESO	1.052	593	1.645
Batxillerat - règim ordinari	313	122	435
Batxillerat - règim d'adults	14	0	14
CF grau mitjà - règim ordinari	236	40	276
CF grau mitjà - règim d'adults	0	0	0
CF grau superior - règim ordinari	170	12	182
CF grau superior - règim d'adults	2	0	2
PQPI	114	15	129
Total	**5.140**	**2.373**	**7.513**

1. En centres autoritzats per l'Administració educativa.
2. Unitats amb alumnat d'educació infantil i primària. També inclou unitats d'educació primària amb alumnat de primer cicle d'ESO.
3. Centres específics d'educació especial i centres ordinaris amb unitats substitutòries d'educació especial.

Font: Ministeri d'Educació (dades avanç 2009/2010).

nivells d'ensenyament secundari postobligatori.[34] L'any 2008 el percentatge mitjà d'abandonament escolar prematur a les Balears superà el 40%, un dels més elevats de l'Estat espanyol. Aquesta dada ens situa en un lloc desfavorable tant en àmbit estatal (el percentatge mitjà espanyol és del 31,9%) com en àmbit europeu (el percentatge mitjà europeu és del 14,9%).[35]

Quant a les taxes d'escolarització als nivells no obligatoris en el curs 2009-2010, aquestes són més baixes que les taxes estatals.(Vegeu el quadre III-32).

A l'educació infantil de primera etapa, tot i el lleuger augment respecte del curs anterior, la taxa d'escolarització continua essent 10 punts més baixa que en el conjunt de l'Estat: un 17,1%. A l'educació infantil de segona etapa la taxa d'escolarització és del 88,2%, 11 punts inferior a la mitjana estatal.

34. CES (2009), *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral de España 2009*, Madrid: Consejo Económico y Social.

35. D'acord amb l'informe de 2009 de la Comissió Europea que analitza el nivell d'assoliment dels objectius prevists pels estats membres de la UE-27 i examina el progrés realitzat. Ministeri d'Educació (2010), «Informe 2009. Objectivos educativos y puntos de referencia 2010», pàgina de consulta: http://www.institutodeevaluacion.educacion.es/publicaciones/.

Quadre III-31. Nombre mitjà d'alumnes per unitat/grup i per ensenyament (estatal i de la CAIB). Curs 2008-2009 i 2009-2010

	Educació infantil primer cicle (1)		Educació infantil segon cicle (2)		Educació primària (3)		Educació especial (4)		ESO		Batxillerat (5)		CF grau mitjà (5)		CF grau superior (5)		PQPI/PGS (6)	
	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10
Total centres																		
Estatal	14,0	13,6	21,5	21,5	21,1	21,1	5,4	5,2	24,2	24,2	24,6	25,3	18,8	20,0	18,7	19,4	13,5	13,8
Illes Balears	13,9	12,9	22,7	23,6	23,3	22,8	4,1	3,5	23,2	24,3	25,0	23,7	17,3	18,3	17,2	16,2	13,1	12,7
Centres públics																		
Estatal	13,8	13,6	20,5	20,5	19,8	19,9	5,0	4,8	23,5	23,6	24,6	25,8	18,7	19,9	18,7	19,5	13,8	13,7
Illes Balears	13,1	12,8	21,9	23,0	22,0	21,7	3,5	2,4	21,9	23,2	23,9	23,1	17,0	18,3	17,1	15,9	13,1	12,6
Centres privats																		
Estatal	14,2	13,8	24,0	24,0	24,2	24,4	6,1	5,9	25,7	25,5	24,4	24,3	19,0	20,3	18,8	19,4	12,6	13,9
Illes Balears	15,0	13,1	24,3	24,8	25,9	25,1	4,6	4,3	25,5	26,1	28,4	25,5	18,6	18,4	17,8	20,3	12,6	12,9

1. En centres autoritzats per l'Administració educativa.
2. Unitats amb alumnat d'educació infantil segon cicle i mixts d'ambdós cicles.
3. Unitats amb alumnat d'educació infantil i educació primària. També inclou unitats d'educació primària amb alumnat de primer cicle d'E.S.O.
4. Inclou les unitats de centres específics i les aules d'educació especial en centres ordinaris.
5. Règim ordinari.
6. S'inclou l'alumnat i les utitats d'aquests programes en centres i actuacions.

Font: Ministeri d'educació. Estadístiques dels ensenyaments no universitaris. Sèries temporals per comunitat autònoma (dades avanç curs 2008/2009 i 2009/2010).

Quadre III-32. Taxa bruta d'escolaritat per nivell d'ensenyament (estatal i de la CAIB). Curs 2008-2009 i 2009-2010

	E. infantil primer cicle (0-2)		E. infantil segon cicle (3-5)		Batxillerat (16-17)		CF grau mitjà (16-17)		CF (18-19)		PQPI/PGS grau superior (16-17)	
	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10	08-09	09-10
Estatal	26,2	26,7	98,7	99,2	70,2	73,5	28,3	31,3	25,0	27,8	5,6	8,6
Illes Balears	11,8	17,1	88,7	88,2	58,0	55,5	22,2	25,1	12,8	14,5	5,0	7,6

Font: Ministeri d'Educació. Estadístiques dels ensenyaments no universitaris. Dades avanç del curs 2007/2008, 2008/2009 i 2009/2010.

Als ensenyaments postobligatoris les taxes són les següents:

- Batxillerat: 55,5% (18 punts inferior a la taxa estatal)
- CFGM: 22,2% (6,2 punts inferior a la taxa estatal)
- CFGS: 14,5% (13,3 punts inferior a la taxa estatal)

En l'àmbit europeu, entre 2000 i 2008 s'ha incrementat de forma continuada el percentatge de població de 20 a 24 anys que assoleix estudis postobligatoris.[36] El 2008 un 78,5% de la població europea i un 60% de la població espanyola assoleix estudis postobligatoris. A les Balears, a diferència del conjunt estatal, hi ha menys persones que només arriben a assolir el nivell de primària i alhora hi ha més persones que tot i no tenir estudis universitaris assoleixen el nivell d'estudis secundaris postobligatoris. (Vegeu el quadre III-33.)

A tot l'Estat espanyol, la formació professional reglada (tant cicles formatius de grau mitjà com de grau superior) guanya terreny i s'ha incrementat la matrícula en els darrers deu anys a tot l'Estat en quasi un 60% (CECS, 2010).[37] El descens de l'ocupació en els dos darrers anys es considera un dels factors que ha provocat que en el curs 2008-2009 s'esdevingués l'increment més accentuat de la matrícula dels darrers anys, també a les Balears. Tot i aquest lleuger increment de la participació en l'educació i l'adquisició de qualificacions, a llarg termini, es considera imprescindible evitar que les restriccions financeres puguin afectar la inversió educativa en la formació professional.[38]

Amb relació als cicles formatius, els centres públics acullen més del 87% de la matrícula total, percentatge 10 punts superior a l'estatal. Per gènere, la distribució de la matrícula als ensenyaments de secundària no obligatòria mostra dues tendències: al batxillerat i als cicles formatius de grau

36. Ministeri d'Educació (2010), «Informe 2009. Objectivos educativos y puntos de referencia 2010», pàgina de consulta: http://www.institutodeevaluacion.educacion.es/publicaciones/

37. CECS (2010), «Informe España 2010. Una interpretación de su realidad social», Madrid: CECS.

38. CES (2009), *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral de España 2009,* Madrid: Consejo Económico y Social.

Quadre III-33. Distribució percentual de la població major de 16 anys per nivell formatiu i gènere. Estatal i autonòmic. (2006-2009)

		Total		Homes		Dones	
		Estatal	CAIB	Estatal	CAIB	Estatal	CAIB
Analfabets	2009	2,3	2,1	1,5	1,5	3,1	2,7
	2008	2,4	1,9	1,6	1,3	3,1	2,5
	2007	2,2	2,2	1,4	1,4	3	3
	2006	2,2	2,3	1,4	1,3	3	3,3
Educació primària	2009	29,1	24,8	27,1	23,6	31	26
	2008	29,7	25	27,7	23,6	31,6	26,4
	2007	30,2	27	28	25,5	32,4	28,6
	2006	30,7	27,7	28,3	26,6	32,9	28,8
Educació secundària primera etapa i formació i inserció laboral corresponent	2009	25,1	31,6	27,3	35	23	28,2
	2008	24,8	32	26,9	35	22,8	29,1
	2007	24,7	31,7	26,7	34,5	22,8	28,9
	2006	25	29,5	27,3	32,6	22,7	26,5
Educació secundària segona etapa i formació i inserció laboral corresponent	2009	20,1	23,8	20,5	24	19,7	23,6
	2008	20	24	20,3	24,4	19,7	23,7
	2007	19,9	21,9	20,5	21,6	19,4	22,2
	2006	19,7	22,1	20,1	21,5	19,4	22,7
Educació superior, excepte doctorat	2009	22,9	17,6	22,9	15,6	22,9	19,5
	2008	22,6	16,7	22,8	15,4	22,3	18,1
	2007	22,3	16,9	22,6	16,6	22	17,1
	2006	21,9	18	22,2	17,6	21,6	18,4
Doctorat	2009	0,5	0,2	0,6	0,3	0,3	0,1
	2008	0,5	0,2	0,6	0,3	0,4	0,1
	2007	0,5	0,3	0,6	0,3	0,3	0,3
	2006	0,5	0,3	0,6	0,4	0,3	0,2

Nota:1. La categoria educació secundària segona etapa i formació i inserció laboral corresponent inclou els programes PGS/PQPI.

Font: Institut Nacional d'Estadística. Enquesta de població activa.

Quadre III-34. Alumnat de cicles formatius per especialitat i gènere. Curs 2009-10

	CFGM			CFGS		
Centres públics	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Eivissa	325	211	536	128	204	332
Formentera	10	44	54	4	30	34
Mallorca	1715	1327	3042	1110	1210	2320
Menorca	289	340	629	144	172	316
Total grau mitjà	**2339**	**1922**	**4261**	**1386**	**1616**	**3002**
Centres privats	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Eivissa						
Formentera						
Mallorca	318	457	775	124	145	269
Menorca						
Total grau superior	**318**	**457**	**775**	**124**	**145**	**269**
Total 2009-2010	**2657**	**2379**	**5036**	**1510**	**1761**	**3271**
Total 2008-2009	2078	2230	4308	1430	1477	2907

Font: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

superior es matriculen més dones, mentre que al grau mitjà la matrícula està repartida entre homes i dones. En el curs 2009-2010 la matrícula als CFGM arriba a un total de 5.036 alumnes (2.657 homes i 2.379 dones); als CFGS cursen aquests estudis un total de 3.271 alumnes (1.510 homes i 1.761 dones). (Vegeu el quadre III-34.)

Igual que en el conjunt de l'Estat (CECS, 2010), malgrat la petita tendència a la diversificació de les especialitats formatives, hi ha una concentració de la matrícula en les especialitats d'administració, electricitat-electrònica i sanitat: acumulen pràcticament el 50% de la matrícula. El mateix passa a les Balears, en el curs 2008-2009 dels 4.789 matriculats a CFGM les especialitats es distribueixen de la manera següent:

- Administració i gestió: 1.229
- Sanitat. Serveis socioculturals i a la comunitat: 985
- Electricitat i electrònica: 521
- Informàtica i comunicació: 477
- Hoteleria i turisme: 317

Els programes de qualificació professional inicial (PQPI) es continuen oferint principalment des dels centres públics. Durant el curs 2009-2010 la matrícula als programes PQPI dins els centres educatius assoleix el total de 1.401 alumnes (1.048 a centres

públics i 353 a centres concertats). Per illes, la distribució de l'alumnat matriculat és la següent: 1.037 a Mallorca, 188 a Eivissa, 161 a Menorca i 15 a Formentera. Predomina la presència masculina, tot i que es compensa la diferència del curs anterior: hi ha 886 homes i 515 dones. L'increment de places amb relació al curs anterior és notable: s'hi matriculen 329 alumnes més que al curs anterior. (Vegeu el quadre III-35.)

El nivell de promoció de l'alumnat del curs 2008-2009 ha baixat a tots els cicles si el comparam amb el curs anterior. El nivell de promoció a primària és 4,2 punts més baix que al curs 2007-2008, precisament un curs en el qual havia augmentat 4 punts la promoció respecte del curs anterior. Igualment passa amb el nivell de promoció a ESO: després de l'increment successiu entre 2005 i 2008, es torna a un nivell inferior al del curs 2005-2006, i promocionen només el 76,3%, enfront del 80,5% del curs anterior.

El nivell de promoció baixa a mesura que augmenta el nivell d'ensenyament. Als estudis de batxillerat, encara que els percentatges de promoció són més baixos que a l'ensenyament secundari obligatori, ha promocionat un 69,5% de l'alumnat avaluat, un 71,1% de les dones i un 67,4% dels homes. El percentatge global ha baixat 3 punts respecte del curs anterior. (Vegeu el quadre III-36.)

El nivell de promoció a tots els nivells educatius (exceptuant els cicles formatius i els PQPI) és superior als centres de titularitat privada. Destaca la diferència en els dos cursos de batxillerat. De l'alumnat de primer de batxillerat avaluat a centres públics promociona un 69,23% i a centres privats un 84,48%. De l'alumnat de segon de batxillerat avaluat a centres públics promociona el 67,08% i a centres privats un 75,99%. (Vegeu el quadre III-37.)

Quant a l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu, al llarg del curs 2008-2009, un 48% del conjunt són alumnes d'incorporació tardana, seguits per un 21,6% amb discapacitat psíquica, un 7,8% amb trastorn generalitzat del desenvolupament, un 6,3% amb trastorn emocional greu o trastorn general de comportament, un 2,5% amb discapacitat motriu, un 2% amb discapacitat sensorial auditiva, un 1,6% amb altes capacitats intel·lectuals, un 1,1% amb discapacitat sensorial visual i un 0,3% amb trastorn de personalitat.

Els centres públics acullen la major part de l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu. Concretament, els centres de primària acullen més del doble de l'alumnat amb necessitats en totes les categories menys l'alumnat amb altes capacitats intel·lectuals i l'alumnat amb discapacitats sensorials auditives. Respecte de l'alumnat d'incorporació tardana, del total de 4.381 alumnes, 3.015 varen cursar estudis a centres públics. Per la seva part, els centres públics de secundària acullen la totalitat de l'alumnat amb discapacitat psíquica, un total de 605 alumnes. (Vegeu el quadre III-38.)

D'acord amb els principis de la LOE, és necessari vetllar per una escolarització equilibrada de l'alumnat amb necessitats de suport educatiu entre centres públics i

Quadre III-35. Alumnat de programes de qualificació professional inicial. Curs 2008-09 i 2009-10 (1)

	2009-2010							2008-2009						
Titul·laritat	Centres públics			Centres concertats			Total	Centres públics			Centres concertats			Total
Gènere	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	2009-10	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	2008-09
Eivissa	119	69	188				188	75	45	120	-	-	-	120
Formentera	9	6	15				15	9	6	15	-	-	-	15
Mallorca	473	231	704	172	161	333	1.037	488	223	711	50	51	101	812
Menorca	109	32	141	4	16	20	161	95	30	125	-	-	-	125
Total	710	338	1048	176	177	353	1.401	667	304	971	50	51	101	1.072

1. No inclou alumnat fora dels centres educatius (515 alumnes).

Font: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

Quadre III-36. Promoció de l'alumnat d'ensenyaments obligatoris i batxillerat. Cursos 2005-06, 2006-07, 2007-08, 2008-09

Ensenyament	Resultats	2005-06		2006-07		2007-2008		2008-2009					
		Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Homes	% homes	Dones	% dones
Educació primària	Avaluat	29.205	100,00	30.084	100,00	62.506	100,00	24.387	100,00	12.948	100,00	11.439	100,00
	Promociona	27.176	93,05	27.835	92,52	60.365	96,57	22.523	92,36	11.914	92,01	10.609	92,74
	No promociona	2.029	6,95	2.249	7,48	2.141	3,43	1.864	7,64	1.034	7,99	830	7,26
ESO	Avaluat	39.726	100,00	39.135	100,00	39.030	100,00	30.019	100,00	15.633	100,00	14.386	100,00
	Promociona	30.763	77,44	31.004	79,22	31.413	80,48	22.892	76,26	11.324	72,44	11.568	80,41
	No promociona	8.963	22,56	8.131	20,78	7.617	19,52	7.127	23,74	4.309	27,56	2.818	19,59
Batxillerat	Avaluat	9.778	100,00	9.743	100,00	9.672	100,00	8.119	100,00	3.556	100,00	4.563	100,00
	Promociona	6.845	70,00	6.877	70,58	7.025	72,63	5.640	69,47	2.396	67,38	3.244	71,09
	No promociona	2.933	30,00	2.866	29,42	2.647	37,68	2.479	30,53	1.160	32,62	1.319	28,91

Font: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

Quadre III-37. Matriculació i promoció de l'alumnat d'ensenyaments obligatoris i no obligatoris, per gènere i titularitat dels centres. Curs 2007-2008

	Matriculats			Avaluats			Promoció			
Curs/ensenyament	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	%
Centres titularitat pública										
2n d'educació primària	3.724	3.286	7.010	3.631	3.193	6.824	3.293	2.931	6.224	91
4t d'educació primària	3.525	3.149	6.674	3.352	2.995	6.347	3.106	2.778	5.884	93
6è d'educació primària	3.422	3.114	6.536	3.378	3.070	6.448	3.101	2.841	5.942	92
1r d'educació secundària obligatòria	3.884	3.196	7.080	3.810	3.152	6.962	2.785	2.619	5.404	78
2n d'educació secundària obligatòria	3.542	3.168	6.710	3.507	3.135	6.642	2.415	2.453	4.868	73
3r d'educació secundària obligatòria	2.923	2.778	5.701	2.886	2.750	5.636	2.100	2.185	4.285	76
4t d'educació secundària obligatòria	2.253	2.539	4.792	2.233	2.531	4.764	1.540	2.004	3.544	74
1r de batxillerat	1.800	2.368	4.168	1.732	2.265	3.997	1.151	1.616	2.767	69
2n de batxillerat	1.522	2.012	3.534	1.455	1.899	3.354	946	1.304	2.250	67
CF de grau mitjà	2.109	1.791	3.900	1.774	1.454	3.228	1.125	885	2.010	62
CF de grau superior	1.276	1.391	2.667	1.151	1.120	2.271	849	702	1.551	68
PQPI (Total)	644	311	955	356	189	545	344	178	522	96

Continua

Quadre III-37. Matriculació i promoció de l'alumnat d'ensenyaments obligatoris i no obligatoris, per gènere i titularitat dels centres. Curs 2007-2008

	Matriculats			Avaluats			Promoció			
Curs/ensenyament	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	%
Centres titularitat privada										
2n d'educació primària	1.891	1.789	3.680	904	718	1.622	843	681	1.524	94
4t d'educació primària	1.807	1.746	3.553	843	743	1.586	796	702	1.498	94
6è d'educació primària	1.823	1.670	3.493	840	720	1.560	775	676	1.451	93
1r d'educació secundària obligatòria	1.976	1.911	3.887	866	744	1.610	698	624	1.322	82
2n d'educació secundària obligatòria	1.851	1.857	3.708	829	756	1.585	646	631	1.277	81
3r d'educació secundària obligatòria	1.768	1.712	3.480	897	760	1.657	678	597	1.275	77
4t d'educació secundària obligatòria	1.522	1.602	3.124	605	558	1.163	462	455	917	79
1r de batxillerat	709	774	1.483	233	231	464	199	193	392	84
2n de batxillerat	545	697	1.242	136	168	304	100	131	231	76
CF de grau mitjà	242	429	671	103	106	209	59	62	121	58
CF de grau superior	107	152	259	29	78	107	12	47	59	55
PQPI (Total)	488	730	1.218	147	209	356	86	131	217	61

Font: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

Quadre III-38. Alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu. Curs 2008-09

	CP				CC				IES				CC Secundària				Total
	Mallorca	Menorca	Eivissa-Formentera	Total	Mallorca	Menorca	Eivissa-Formentera	Total	Mallorca	Menorca	Eivissa-Formentera	Total	Mallorca	Menorca	Eivissa-Formentera	Total	
Retard maduratiu	397	57	32	486	203	25	4	232	0	0	0	0	0	0	0	0	718
Discapacitat psíquica	753	112	55	920	392	34	10	436	473	81	51	605	0	0	0	0	1961
Discapacitat motriu	92	9	24	125	44	3	0	47	33	2	3	38	12	1	0	13	223
Discapacitat sensorial auditiva	52	18	15	85	51	2	0	53	19	8	5	32	17	2	0	19	189
Discapacitat sensorial visual	30	7	7	44	9	0	0	9	6	2	5	13	34	1	1	36	102
Trastorn generalitzat del desenvolupament	96	14	45	155	67	1	2	70	18	7	3	28	403	37	14	454	707
Trastorn emocional greu/TGC	171	48	37	256	72	9	5	86	97	9	9	115	97	14	10	121	578
Pluridiscapacitat	21	11	16	48	4	1	0	5	2	1	2	5	0	3	0	3	61
Altes capacitats intel·lectuals	27	11	12	50	43	2	1	46	12	1	0	13	37	4	0	41	150
Trastorn de personalitat	1	0	3	4	0	0	0	0	21	0	0	21	1	1	0	2	27
Incorporació tardana	1529	119	292	1940	587	52	44	683	856	86	133	1075	587	52	44	683	4381
Total	3169	406	538	4113	1472	129	66	1667	1537	197	211	1945	1188	115	69	1372	9097

Font: Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Planificació i Centres.

privats concertats. En aquest sentit, entre les mesures proposades pel Consell Escolar de les Illes Balears a l'informe de 2010, destaca la necessitat d'aconseguir una distribució més compensada i equitativa d'aquests alumnes entre els centres públics i els concertats i garantir la proporcionalitat en l'escolarització en centres sostinguts amb fons públics.[39] En qualsevol cas, s'ha de preservar aquest equilibri i assegurar els recursos necessaris per proporcionar atenció adient a l'alumnat amb necessitats educatives especials i compensar les desigualtats, amb mesures de suport que complementin les mesures ordinàries i extraordinàries d'atenció a la diversitat.[40]

6.1.2. L'escolarització de l'alumnat estranger

L'escolarització de l'alumnat estranger procedent de diferents països al conjunt de l'Estat i especialment a les Illes Balears és un fenomen relativament recent que influeix en tot el sistema educatiu i per això és necessari conèixer-ne les característiques més importants.

Una de les característiques del nostre sistema educatiu és l'alt nivell d'heterogeneïtat social, econòmica, cultural i acadèmica de l'alumnat al qual s'ha de donar respostes adaptades a les seves necessitats. En el cas de l'alumnat estranger, l'important augment de l'escolarització d'aquests alumnes en els darrers catorze cursos escolars —en què a les Balears el nombre d'estrangers en l'educació no universitària ha augmentat de forma molt important, tant amb relació a l'escolarització a les Balears com en una perspectiva comparativa amb la resta de l'Estat— i els seus trets característics tenen repercussions importants sobre el conjunt del sistema educatiu a diferents nivells. És important conèixer aquest alumnat per les importants conseqüències d'aquesta realitat en la planificació i construcció del sistema educatiu, en les pràctiques educatives, en el rendiment escolar, en la formació dels nous ciutadans i també en el desenvolupament de programes específics adaptats per donar resposta a les diferents necessitats d'aquest col·lectiu, com també en les partides pressupostàries que són necessàries per dur-los a terme.

Fent una mirada retrospectiva sobre l'escolarització d'alumnat immigrant i prenent com a referència la darrera dècada en els ensenyaments no universitaris, el nombre d'alumnes escolaritzats ha estat molt important, sobretot pel que fa a la ràpida evolució en un període molt curt de temps. En el conjunt de l'Estat i en el curs 1998-1999, hi havia 80.587 alumnes escolaritzats als ensenyaments no universitaris de règim general. En el curs 2008-2009, el nombre d'alumnes a aquests mateixos ensenyaments fou de 730.118 alumnes. Aquest curs 2009-2010 ha estat de 733.993.[41] Així, per cada mil alumnes en els ensenyaments d'educació infantil, primària i secundària obligatòria, s'ha

39. Informe del Consell Escolar de les Illes Balears, 2010, pàg. 180.

40. Informe del Consejo Escolar de Estado, 2008, pàg. 74.

41. Ministeri d'Educació (2009), «Datos y cifras curso escolar 2009-2010», Madrid: Secretaría General Técnica. Subdirección General de Información y Publicaciones.

passat d'11,3 alumnes estrangers en el curs 1998-99, a 98,1 en el curs 2008-2009, i a 96,5 alumnes estrangers en el curs 2009-2010 en el conjunt de l'Estat. A les Balears, per cada mil alumnes, s'ha passat de 24,9 alumnes estrangers en el curs 1998-1999 a 154,6 en el curs 2008-2009, i a 158,8 alumnes estrangers en el curs 2009-2010.[42] L'increment interanual de l'alumnat estranger reflecteix aquesta important evolució constant en si mateixa i respecte de les dades globals de la població autòctona. El nombre d'alumnes estrangers per cada 1.000 alumnes matriculats a l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria és molt superior a la mitjana nacional.

L'augment d'alumnes estrangers escolaritzats ha incidit sobre el conjunt de totes les comunitats autònomes. En el cas de les Illes Balears, en el curs 1998-1999 hi havia 3.510 alumnes estrangers escolaritzats als ensenyaments no universitaris, en el curs 2008-2009, 24.963 i en el curs 2009-2010 n'hi havia 26.334. En termes comparatius, amb la resta de comunitats autònomes, el percentatge d'alumnat estranger a les Illes Balears en el curs 2008-2009 fou del 15,5%, el segon més elevat de tot l'Estat, i molt per sobre la mitjana nacional (9,7%).[43] (Vegeu el quadre III-39.)

Segons les dades de la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura, el percentatge d'alumnat estranger en el curs 2009-2010 en l'educació no universitària, matriculada en els estudis d'educació infantil, primària, secundària obligatòria i cicles formatius de grau mitjà i superior fou del 15,6% respecte de la població general escolaritzada en aquests ensenyaments.

Considerant les dades procedents d'aquesta mateixa font, el percentatge d'alumnat estranger escolaritzat en educació primària fou del 13,2% en el curs 2005-2006 i del 16,4% en el curs 2009-2010. Per la seva part, el percentatge d'alumnes estrangers escolaritzats en educació secundària obligatòria fou de l'11,3% en el curs 2005-2006 i del 22,7% en el curs 2009-2010. (Vegeu el quadre III-40.)

Tenint en compte una perspectiva evolutiva de recorregut ampli, en el conjunt de les Illes Balears, des del curs 1991-1992 fins al 2009-2010, l'augment d'alumnes estrangers ha estat constant, particularment en educació primària i en educació secundària obligatòria. En el quadre III-40 queda reflectida aquesta constant des del curs 2005-2006 fins al curs 2009-2010.

Prenent com a referència les sèries estadístiques del Ministeri d'Educació per al curs escolar 2009-2010, tant en el conjunt de l'Estat com a les Balears, l'escolarització en els cicles inicials d'aquests alumnes es fa majoritàriament a l'escola pública. (Vegeu el quadre III-41.)

41. Ministeri d'Educació (2009), «Datos y cifras curso escolar 2009-2010», Madrid: Secretaría General Técnica. Subdirección General de Información y Publicaciones.

42. Ministeri d'Educació (actualitzat el 7 de juliol de 2010), «Series por comunidad autónoma. Enseñanzas de régimen general y de régimen especial. Alumnado extranjero», Madrid. http://www.educacion.es/mecd/.

43. Ministeri d'Educació (2009), «Datos y cifras curso escolar 2009-2010», Madrid: Secretaria General Tècnica. Subdirecció General d'Informació i Publicacions, Madrid.

Quadre III–39. Percentatge d'alumnat estranger per comunitta autònoma(2008–2009)	
	2008-2009
La Rioja	15,8
Illes Balears	15,5
Madrid	13,8
Múrcia	13,2
Aragó	12,9
Catalunya	12,9
Comunitat Valenciana	12,0
Navarra	11,0
Espanya	9,7
Castella-la Manxa	9,4
Canàries	8,9
Cantàbria	7,7
Castella i Lleó	7,6
País Basc	6,2
Melilla	6,0
Andalusia	5,7
Astúries	4,9
Galícia	3,5
Extremadura	3,3
Ceuta	2,3

Font: Ministeri d'Educación. Dades i xifres. Curs 2009-2010.

Segons les dades de la Direcció General de Planificació i Centres de 2009-2010, per illes i per nivells educatius, la distribució total en percentatges és la següent: del total dels 25.708 alumnes estrangers escolaritzats de les Balears el 78,0% està escolaritzat a Mallorca, el 7,0% a Menorca, el 14,1% a Eivissa i el 0,9% a Formentera.

D'acord amb la mateixa font i per nivells educatius, del total de 25.708 alumnes estrangers el 15,42% està escolaritzat en educació infantil, el 39,41% en educació primària, el 34,92% en educació secundària obligatòria, el 4,58% en batxillerat, el 2,44% en cicles formatius de grau mitjà, l'1,14% en cicles formatius de grau superior, el 0,10% en educació especial, l'1,55% en programes de qualificació professional individualitzats, l'1,20% en educació d'adults i el 0,09% en ensenyaments de règim especial. (Vegeu el quadre III-42.)

Per illes, i prenent com a referència el nombre més elevat d'alumnat escolaritzat

Quadre III–40. Alumnat total i estranger per nivells educatius (de 2005-2006 a 2009-2010)

	2005-2006			2006-2007			2008-2009		
	Total alumnat	Estrangers	% estrangers	Total alumnat	Estrangers	% estrangers	Total alumnat	Estrangers	% estrangers
Educació infantil	31.306	3.141	10	33.967	3311	9,7	35.781	3900	10,9
Educació primària	56.988	7.556	13,2	59.004	9462	16	61352	10238	16,7
ESO (primer i segon cicle)	40.017	4,508	11,3	39.717	5778	14,5	39.541	6454	16,3
Batxillerat (LOGSE)	11.740	665	5,7	11.243	873	7,8	10638	891	8,4
Cicles formatius de FP	6824	335	5	6.839	562	8,2	6.924	692	10

	2008-2009			2009-2010		
Total	Estrangers alumnat	%	Total estrangers	Estrangers alumnat	%	estrangers
Educació infantil	36.580	4336	11,8	39.311	3.965	10,1
Educació primària	63.259	11.034	17.4	61.709	10.133	16,4
ESO (primer i segon cicle)	39.767	7408	18,6	38.561	8.746	22,7
Batxillerat (LOGSE)	12.487	1048	8,4	12.478	1.178	9,4
Cicles formatius de FP	7.696	805	10,5	8.307	953	11,5

Font: Direcció General de Planificació i Centres.

Quadre III–41. Percentatge d'alumnat estranger en educació infantil, educació primària i E.S.O. (2009-2010)

	Educació infantil			Educacio primària			ESO		
	Total	Centres públics	Centres privats	Total	Centres públics	Centres privats	Total	Centres públics	Centres privats
Espanya	6,9	8,8	3,5	11	13,6	5,5	12,1	14,4	7,6
Illes Balears	11,4	14,3	5,7	16,6	21,4	8,5	19,7	25,3	11

1. Per al càlcul de la taxa d'educació infantil no s'ha tingut en compte l'alumnat de primer cicle, ja que no es disposa d'aquesta informació per a l'alumnat estranger.

Font: Ministeri d'Educació, Avanç Curs 2009-2010. Alumnat estranger. Resultats per comunitats autònomes i províncies

per nivell educatiu, dels 10.133 alumnes estrangers escolaritzats en educació primària en el curs 2009-2010 el 78,4% són a Mallorca, el 6,9% a Menorca, el 13,8% a Eivissa i el 0,8% a Formentera. Per la seva banda i pel que fa a l'escolarització dels 8.746 alumnes estrangers escolaritzats en educació secundària, les dades

en percentatges varen ser les següents: a Mallorca el 79,6%, a Menorca el 7,1%, a Eivissa el 12,4% i a Formentera el 0,9%. (Vegeu el quadre III-42.)

La distribució per sexe d'aquests alumnes és equilibrada, amb 5 punts percentuals de diferència; el percentatge de dones és inferior respecte dels homes en el conjunt de població estrangera escolaritzada a les Balears (52,3% homes i 47,6% dones). Observam algunes diferències entre ambdós pel que fa a l'ensenyament de batxillerat (40,3% homes i 59,7% dones), cicles de grau mitjà (51,5% homes i 48,5% dones), cicles de grau superior (39,3% homes i 60,7% dones), educació especial (61,5% homes i 38,5% dones), programes de qualificació professional inicial (65,6% homes i 34,4% dones) i ensenyaments de règim especial (37,5% homes i 62,5% dones). (Vegeu el quadre III-42.)

Com es recull en les dades de la Direcció General de Planificació i Centres 2009-2010 i en les dades estadístiques nacionals i per comunitat autònoma de l'Institut de Formació del Professorat Investigació i Innovació Educativa del Ministeri d'Educació 1998-2009,[44] en el nostre país, l'escolarització d'aquest alumnat s'ha dut a terme fonamentalment en els centres de titularitat pública. Aquesta mateixa realitat també s'ha produït a les Illes Balears,[45] així com l'increment constant del nombre d'alumnes escolaritzats als diferents nivells educatius. Durant el curs 2009-2010 continua aquesta concentració d'estrangers als centres públics: del total dels 25.708 alumnes estrangers, 21.705 (84,42%) foren escolaritzats a l'escola pública i 4.003 a centres privats (15,58%).

Per nivells educatius, la distribució de l'escolarització d'aquests alumnes segons la titularitat del centre és la següent: el 84,26% en educació infantil; el 83,98% en educació primària; el 82,22% en educació secundària obligatòria; el 89,98% en batxillerat; el 88,07% en cicles formatius de grau mitjà i el 100% en cicles formatius de grau superior, programes de qualificació professional inicial, ensenyaments de règim especial i en educació d'adults. D'acord amb aquestes dades, l'escola pública escolaritza més del 80% del total d'alumnes estrangers escolaritzats a tots els nivells educatius.

Analitzant la informació estatal per nivells educatius (Institut de Formació del Professorat Investigació i Innovació Educativa del Ministeri d'Educació 1998-2009), les dades de les Illes Balears dels cinc darrers cursos, 2005-2006, 2006-2007, 2007-2008, 2008-2009 i 2009-2010, del total d'alumnat i dels alumnes estrangers (vegeu els quadres III-41 i III-43), es pot veure que, tant en l'àmbit de l'Estat com a les Balears, el major nombre d'alumnes estrangers es troba a l'educació primària, amb 10.133 alumnes; a l'educació secundària obligatòria n'hi ha 8.746 alumnes i a l'educació infantil 3.965.

44. Ministeri d'Educació, *Alumnado extranjero en el sistema educativo español. Evolución y situación actual (1998-2009),* Madrid: Secretaría de Estado de Educación y Formación Profesional. Dirección General de Formación Profesional. Instituto de Formación del Profesorado Investigación e Innovación Educativa: https://www.educacion.es/creade/

45. Com ja s'ha anat recollint en les memòries del CES de tots els anys anteriors, Palma: CES.

Quadre III-42. Alumnat estranger a les Balears (2008-2009)

	Educació infantil		Educació primària		ESO		Batxillerat		Cicles GM		Cicles GS		Eduació especial		PQPI	Educació d'adults	Règim especial	Total /illa:
ILLA	Públic	Privat	Públic	Privat	Públic	Privat	Públic	Privat	Públic	Privat	Públic	Públic	Privat	Públic	Públic	Públic	Públic	Privat
Mallorca	2.573	544	6.556	1.389	5.606	1.355	845	111	391	75	230	7	8	277	91	1	16.577	3.482
			7.945		6.961												20.059	
Homes	1.417	284	3.465	712	3.004	671	333	54	212	32	88	4	6	182	38	0	8.743	1.759
Dones	1.156	260	3.091	677	2.602	684	512	57	179	43	142	3	2	95	53	1	7.834	1.723
Menorca	199	46	555	150	510	113	53		70		21	1		42	47	3	1.501	309
			705		623												1.810	
Homes	108	23	286	80	269	70	22		28		11	1		29	25	3	782	173
Dones	91	23	269	70	241	43	31		42		10	0		13	22	3	719	136
Eivissa	539	30	1.318	84	995	87	157	7	87		40	10		73	173	20	3.412	208
			1.402		1082												3.620	
Homes	273	15	676	48	545	46	61	3	50		17	5		48	96	6	1.777	112
Dones	266	15	642	36	450	41	96	4	37		23	5		25	77	14	1.635	96
Formentera	30	4	81		80		5		6		4			9			215	4
		81		80												219		
Homes	16	0	41		48		2		2		0			4			113	
Dones	14	4	40		32		3		4		4			5			102	
Total/ens.	**3.341**	**624**	**8.510**	**1.623**	**7.191**	**1.555**	**1.060**	**118**	**554**	**75**	**295**	**18**	**8**	**401**	**311**	**24**	**21.705**	**4.003**
Total/ens.	**3.965**		**10.133**		**8.746**		**1.178**		**629**		**26**						**25.708**	
Total homes	**1.814**	**322**	**4.468**	**840**	**3.866**	**787**	**418**	**57**	**292**	**32**	**116**	**10**	**6**	**263**	**159**	**9**	**11.415**	**2.044**
	2.136		5.308		4.653		475		324		16						13.459	
Total dones	**1.527**	**302**	**4.042**	**783**	**3.325**	**768**	**642**	**61**	**262**	**43**	**179**	**8**	**2**	**138**	**152**	**18**	**10.290**	**1.959**
	1.829		4.825		4.093		703		305		10						12.249	

NOTA: L´apartat d'ESO no inclou ESO per a adults.

L´apartat de batxillerat inclou el nocturn, i també a distància.

Els apartats de cicles GM i cicles GS inclouen tots els cicles a excepció dels d´arts plàstiques, que figuren dins règim especial.

Quadre III-43. Alumnat estranger per nivells educatius i titularitat del centre. Curs 2009-2010

	Total	Educació infantil	Educació primària	Educació especial	ESO	Batxillerat	Cicles formatius	PQPI	Escoles artístiques	Escoles idiomes	Escoles esportives	No consta
Total Espanya	**762.746**	**126.422**	**296.327**	**3.430**	**216.792**	**37.826**	**39.479**	**13.717**	**4.411**	**24.275**	**67**	
Públics	625.031	103.640	247.621	2.279	170.435	31.518	31.195	10.133	3.920	24.275	15	
Privats	137.715	22.782	48.706	1.151	46.357	6.308	8.284	3.584	491	0	52	
% públics	82	82	83	66	79	83	79	74	89	100	22	
Total I. Balears	**27.699**	**4.491**	**10.631**	**150**	**7.884**	**1.341**	**1.434**	**403**	**168**	**1.197**	**0**	
Públics	22.728	3.749	8.629	42	6.186	1.093	1.285	379	168	1.197	0	
Privats	4.971	742	2.002	108	1.698	248	149	24	0	0	0	
% públics	82	83	81	28	78	81	87	94	100	100	0	

1. En educació infantil no s'inclou l'alumnat estranger de primer cicle, per no disposar d'aquesta informació.

Font: Elaboració pròpia a partir de Ministeri d'Educació. Alumnat Estranger. Resultats per comunitats autònomes. Avanç curs 2009-2010.

Amb relació a altres etapes educatives, destaca la presència d'alumnat estranger en estudis d'idiomes (1.197), batxillerat (1.341), cicles formatius (1.434), PQPI (403), educació especial (106) i d'altres ensenyaments artístics i musicals (168). Cal destacar que el percentatge de participació dels alumnes immigrants en els programes de qualificació professional inicial destinats a l'alumnat amb dificultats per seguir els estudis ordinaris d'ESO, sembla que també ha esdevingut una alternativa per a l'alumnat estranger amb aquestes mateixes dificultats. (Vegeu el quadre III-43.)

Pel que fa a la procedència geogràfica dels alumnes i continuant en la mateixa línia observada en els darrers anys, els procedents d'Amèrica del Sud són el col·lectiu més nombrós en el sistema educatiu espanyol, i també en el sistema educatiu de les Illes Balears, amb percentatges un poc més elevats. El grup següent més nombrós d'alumnes a les Balears procedeix de la Unió Europea, amb percentatges un poc més elevats a les Balears que els estatals i un poc més baixos pel que fa a la resta d'Europa i Àsia. El tercer gran grup procedeix del nord d'Àfrica, amb un percentatge similar a l'estatal i amb percentatges un poc més elevats a les Illes Balears. (Vegeu el quadre III-44.)

La distribució d'aquest alumnat estranger per àrea geogràfica de procedència i titularitat del centre (vegeu el quadre III-45)[46] reflecteix que el grup majoritari d'alumnes estrangers en l'àmbit de les Illes Balears, 11.246 alumnes en el curs 2009-2010, procedeix de l'Amèrica del Sud. Com queda recollit (vegeu el quadre III-46), els països de procedència són principalment l'Equador, l'Argentina, Colòmbia, Bolívia i l'Uruguai; 7.885 són de la Unió Europea, principalment d'Alemanya, Regne Unit, Romania i Itàlia i 5.589 d'Àfrica (principalment del Marroc). En conjunt, aquestes tres zones aporten el 89,24% de la totalitat de l'alumnat estranger: 40,60% de l'Amèrica del Sud; 28,46% de la Unió Europea i 20,17% d'Àfrica.

Els continents de procedència amb menys alumnes són Amèrica del Nord i Oceania, amb percentatges semblants als estatals. No obstant això, i d'acord amb les dades de la Direcció General de Planificació i Centres i amb les dades Avance del Ministeri

Quadre III-44. Distribució percentual de l'alumnat estranger per àrees geogràfiques de nacionalitat (2009-2010)

	TOTAL	Total (%)	Europa		Àfrica	Amèrica			Àsia
			UE (27 països)	Resta		del Nord	Central	del Sud	
Espanya	762.746	100	24,70%	3,70%	21,90%	0,90%	3,90%	38,70%	5,50%
Illes Balears	27.699	100	28,50%	2,70%	20%	0,70%	2,80%	40,60%	4,40%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri d'Educació. Avanç curs 2009-2010.

46. Ministeri d'Educació (2009), «Avances curso 2009-2010. Alumnado extranjero. Resultados por comunidades autónomas y provincias», Madrid: Autor. http://www.educacion.es/mecd/jsp/plantilla.jsp?id=310&area=estadisticas

Quadre III-45. Distribució percentual de l'alumnat estranger per àrea geogràfica de nacionalitat i per titularitat del centre (2009-2010)

	TOTAL	Europa		Àfrica	Amèrica			Àsia	Oceania	No consta
		UE (27 països)	Resta		del Nord	Central	del Sud			
Espanya	**762.746**	**188.564**	**28.511**	**166.678**	**6.898**	**29.470**	**295.112**	**42.304**	**393**	**4.816**
Pública	625.031	154.628	22.593	149.464	4.284	23.537	237.576	32.061	218	670
Privada	137.715	33.936	5.918	17.214	2.614	5.933	57.536	10.243	175	4.146
Illes Balears	**27.699**	**7.885**	**747**	**5.589**	**187**	**780**	**11.246**	**1.230**	**11**	**24**
Pública	22.728	6.413	566	4.801	141	575	9.238	970	8	16
Privada	4.971	1.472	181	788	46	205	2.008	260	3	8

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri d'Educació. Avanç curs 2009-2010.

d'Educació i Ciència, ambdós documents de 2009-2010, l'alumnat de la Unió Europea ha experimentat una pujada important a partir de la incorporació a aquest grup dels nous països que s'han afegit a la UE: Romania (1.043) i Bulgària (788), augment que ja s'observava en cursos anteriors.

Un altre aspecte que cal tenir en compte es refereix a la diversitat dels alumnes estrangers pel que fa a les nacionalitats de procedència. Segons el que reflecteixen les dades de la Direcció General de Planificació i Centres, no tan sols ha augmentat cada curs el nombre d'alumnes estrangers en el sistema educatiu, sinó que també se n'ha intensificat la representació i se n'ha ampliat la procedència geogràfica. Tenint en compte aquesta àmplia diversitat, la major part d'alumnat estranger procedeix de països en desenvolupament.

La distribució de l'alumnat estranger segons la titularitat del centre i també la distribució per illes i per municipis són qüestions que cal considerar respecte de la planificació i l'organització educativa, el suport al professorat i a les famílies i els programes que s'han de dur a terme. La concentració elevada d'estudiants immigrants en la xarxa pública i en determinats territoris i centres concrets requereix sens dubte que s'adoptin mesures estructurals del sistema per evitar processos de marginació d'aquests centres i alumnes. Així mateix, i tal com hem assenyalat en les memòries del CES dels anys anteriors, també és important afavorir una distribució equilibrada dels estudiants estrangers en el conjunt de la xarxa de centres públics i concertats de les Illes. Més que una declaració de principis, és important fer possible el valor educatiu de la diversitat i de la convivència intercultural en les nostres aules i fora d'aquestes, com a missatge i com a pràctica educativa de valor. L'atenció a la diversitat requereix de formació, estratègies organitzatives i de majors recursos materials i humans perquè el sistema educatiu funcioni de forma adequada a les necessitats de l'alumnat i de les seves famílies.

6.1.3. Accions d'atenció a la diversitat i iniciatives formatives

Referent a aquesta qüestió, s'han de destacar les accions que du a terme en aquest àmbit la Conselleria d'Educació i Cultura, fonamentalment el Pla d'Acollida Lingüística i Cultura (PALIC) i el Programa d'Acollida, Integració i Reforç Educatiu (PAIRE), el qual recull les actuacions que es duen a terme en matèria d'atenció a l'alumnat nouvingut.

Cal tenir en compte que, segons el Decret 67/2008,[47] l'alumnat procedent d'altres sistemes educatius que s'incorpora en les etapes d'ensenyament obligatori dels centres de les Illes Balears ha de rebre, des del primer moment, una atenció específica que ha regir-se pels principis de normalització i inclusió. És per això que per facilitar la integració de l'alumnat en la llengua i cultura pròpia de les Illes Balears es desenvolupen programes específics d'aprenentatge. Per això, la Conselleria d'Educació i Cultura ha elaborat i adaptat les orientacions per elaborar el PALIC en educació primària i en educació secundària per a alumnat d'incorporació tardana (AIT), el qual es pot incorporar al nostre sistema educatiu en qualsevol moment del curs escolar —a partir del segon cicle de primària i fins al darrer nivell de secundària obligatòria (8-16 anys)—, independentment del lloc de procedència, així com altres instruments per facilitar la seva posada en marxa, com el guió per a l'elaboració del PALIC o el model per a l'elaboració de la memòria del PALIC.[48]

D'altra banda, i considerant que l'alumnat d'incorporació tardana pot presentar diverses dificultats de tipus educatiu i social, es du a terme el PAIRE, un programa d'integració i reforç educatiu de la Conselleria d'Educació i Cultura amb el suport del Ministeri de Treball i Afers Socials, la Conselleria d'Afers Socials Promoció Immigració i les entitats locals. Es tracta, sens dubte, de mesures de cobertura àmplia per donar suport a l'alumnat, a les famílies i al professorat dels centres educatius públics i concertats amb un nivell d'alumnat immigrant important, amb la finalitat de facilitar la integració i inclusió en el sistema educatiu de les Illes Balears. Segons les dades de la memòria d'execució del PAIRE del 2009, s'han dut a terme quatre grans mesures[49] i tretze actuacions amb un cost total de 3.971.500 euros, 2.359.000 euros dels quals han estat coberts per la CAIB, 1.270.500 euros per l'MTAS i 342.000 euros per les entitats locals.

En la mateixa línia, la Direcció General d'Innovació i Formació del Professorat, per mitjà del Servei d'Atenció a la Diversitat, continua impulsant accions d'ampliació

47. Decret 67/2008, de 6 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària a les Illes Balears. BOIB núm. 83, 14 de juny de 2008, pàg. 47-54.

48. Vegeu: http://dginnova.caib.es.

49. Les quatre grans mesures són: Programes d'acollida educativa d'informació, orientació i acompanyament per a l'accés i integració en el sistema educatiu i prevenció de l'absentisme escolar, dotat amb 287.350 euros; Reforç educatiu dotat amb 4.389.650 euros; Promoció de l'educació cívica intercultural mitjançant recursos materials didàctics i pràctiques educatives que afavoreixin la convivència intercultural i l'aprenentatge de les llengües dotat amb 241.500 euros; Formació de professionals en atenció i gestió de la diversitat en el canvi educatiu dotat amb 43.000 euros.

Quadre III-46. Distribució percentual de l'alumnat estranger per àrea geogràfica de nacionalitat i per titularitat del centre (2009-2010)

Unió Europea (27 països)	**7.885**	**Àfrica**	**5.589**	**Amèrica del Sud**	**11.246**
Alemanya	1.935	Algèria	105	Argentina	2.172
Bèlgica	98	Guinea Equatorial	55	Bolívia	979
Bulgària	788	Marroc	4.451	Brasil	571
França	290	Altres països d'Àfrica	978	Xile	638
Holanda	212	**Amèrica del Nord**	**187**	Colòmbia	2.008
Itàlia	1.021	Canadà	19	Equador	3.173
Lituània	19	Estats Units	119	Perú	358
Polònia	340	Mèxic	49	Uruguai	932
Portugal	192	**Amèrica Central**	**780**	Veneçuela	220
Regne Unit	1.529	Cuba	266	Altres països d'Amèrica del Sud	195
Romania	1.043	República Dominicana	375	**Àsia**	**1.230**
Suècia	93	Altres països d'Àmerica Central	139	Xina	687
Altres països de la UE	325			Filipines	176
Resta d'Europa	**747**			Índia	180
Rússia	328			Pakistan	27
Suïssa	100			Altres països d'Àsia	160
Ucraïna	187			**Oceania**	**11**
Altres països d'Europa	132			**No consta país**	**24**
		TOTAL	**27.699**		

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Ministeri d'Educació. Avanç curs 2009-2010.

dels plans d'intervenció socioeducativa en conveni amb entitats locals (PISE) per prevenir i pal·liar l'absentisme escolar i afavorir la formació professional inicial,[50] així com algunes altres accions destinades a l'atenció a la diversitat:

- Programa de Reforç a l'Aprenentatge (PRA)
- Programa de Reforç i Acompanyament Escolar (PROA)

En el Programa de Reforç i Acompanyament Escolar, durant el curs 2008-2009, hi varen participar 39 centres (8 d'Eivissa, 1 de Formentera, 4 de Menorca i 26 de Mallorca), 132 professors (75 mestres de primària, 38 professors de secundà-

50. Amb la col·laboració d'altres direccions generals, així com accions impulsades des del Ministeri d'Educació.

ria i 19 professors de reforç i suport) i 1.112 alumnes (540 de primària, 350 de secundària i 222 amb necessitats educatives especials). En el curs 2009-2010 hi han participat 49 centres (11 d'Eivissa, 1 de Formentera, 5 de Menorca i 32 de Mallorca), 169 professors (92 mestres de primària, 59 professors de secundària i 18 professors de reforç i suport) i 1.133 alumnes (539 de primària, 465 de secundària i 129 amb necessitats educatives especials).

En el Programa de Reforç a l'Aprenentatge (PRA), durant el curs 2008-2009, hi han participat 10 centres (2 d'Eivissa, 1 de Formentera, 2 de Menorca i 5 de Mallorca), 32 professors i 203 alumnes. En el curs 2009-2010 hi han participat 15 centres (3 d'Eivissa, 1 de Formentera, 1 de Menorca i 10 de Mallorca), 45 professors i 286 alumnes.

Amb relació a l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu, l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (ICEE) desenvolupa tres programes de suport escolar encaminats a millorar les competències bàsiques dels alumnes per poder seguir la seva escolarització amb garanties d'èxit (vegeu el quadre III-47). Són aquests:

- El Pla de Suport a la Lectura i Escriptura a segon cicle de primària
- El programa de reforç d'estiu Recupera't a l'Estiu
- Formació en mediació escolar

El Pla de Suport a la Lectura i Escriptura[51] s'adreça a l'alumnat de segon cicle de primària, especialment els que presenten dificultats d'adquisició de les competències bàsiques de lectoescriptura. El programa proposa un suport mixt, adaptable a les dinàmiques de cada centre: el mestre pot atendre els alumnes amb dificultats en petits grups i, a més, actua en el grup classe per facilitar l'atenció individualitzada i el treball cooperatiu en tasques de lectura i d'escriptura. La plantilla del centre ha augmentat, es disposa d'una persona més a jornada completa, en cas d'haver-hi tres línies de segon cicle de primària, i d'un mestre a mitja jornada, en cas d'haver-n'hi una o dues.

El programa de reforç Recupera't a l'Estiu es va dur a terme durant l'estiu de 2009. El programa va consistir en classes de reforç de les assignatures de matemàtiques, llengua castellana i llengua catalana, tècniques d'estudi i suports específics als alumnes de primer i segon d'educació secundària de totes les illes. La finalitat del programa ha estat incrementar els índexs d'èxit escolar, donant suport específic a les matèries instrumentals i a l'adquisició d'hàbits i tècniques d'estudi tant des d'una atenció individualitzada com en grup. Cada centre ha ofert tutorització individualitzada als alumnes amb més necessitats i els ha assessorat sobre la manera d'afrontar les possibles dificultats que es presenten. Es tracta d'un suport educatiu grupal en habilitats generals (tècniques d'estudi, organització del treball i l'estudi, etc.), suport educatiu específic individual-grupal de matèries que

51. Aquest programa s'emmarca dins el Pla de Suport per a la Implantació de la LOE del MEC i està cofinançat pel Ministeri d'Educació i la Conselleria d'Educació i Cultura. Aquest programa té com a finalitat impulsar i afavorir la introducció i la consolidació de dinàmiques innovadores i afavoridores d'un treball funcional i significatiu sobre la llengua (lectura i escriptura).

Quadre III–47. Evolució dels programes de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar des de 2007–08 fins a 2009–10

	Mallorca		Menorca	Eivissa	Formentera	Total
Pla de suport a la Lectura i Escriptura						
Curs 2007-08						
centres	22		4	8	-	34
Mestres PRLE	11		2	4	-	17
Alumnes	1500		450	450	-	2400
Curs 2008-09						
centres	55		10	12	2	79
Mestres PRLE	31		5	6	1	43
Alumnes	4554		851	1138	150	6693
Curs 2009-10						
centres	74		10	15	2	101
Mestres PRLE	42		7	8	1	58
Alumnes	6450		950	1250	150	8800
Programa de reforç d'estiu 2009 "Recupera't a l'estiu"						
Curs 2008-09	Palma	Part forana				
Alumnes inicials	296	144	147	144	-	731
Baixes	9	9	12	12	-	42
Renúncies	20	20	13	11	-	64
Alumnes finals	267	115	122	121	-	625
Notes confirmades	248	112	104	91	-	555
Notes sense confirmar	19	3	15	30	-	67

Font: Conselleria d'Educació. Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar.

tenen caràcter instrumental (llengua castellana, catalana i matemàtiques) i planificació dels treballs de les altres assignatures suspeses. Les actuacions s'han dut a terme a 13 instituts o centres (5 a Palma, 3 a la part forana, 2 a Menorca, 2 a Eivissa i 1 a Formentera).[52] Han executat el programa un total de 48 professors distribuïts de la manera següent: 20 a Palma, 11 a la part forana, 8 a Menorca, 8 a Eivissa i 1 a Formentera.

Una altra iniciativa ha estat la formació en mediació escolar. La mediació escolar és una estratègia de resolució de conflictes que, mitjançant la intervenció d'una terce-

52. Centres participants: IES Politècnic (Palma), IES Josep Sureda i Blanes (Palma), IES Arxiduc (Palma), IES Josep M. Llompart (Palma), IES Son Rullan (Palma), IES Porto Cristo (Manacor), IES Berenguer d'Anoia (Inca), IES Calvià (Santa Ponça), IES Cap de Llevant (Maó), IES Maria Àngels Cardona (Ciutadella), IES Sa Blanca Dona (Eivissa), IES Quartó de Portmany (Sant Antoni) i l'Escola d'Adults de Formentera.

ra persona, imparcial i amb formació específica, es proposa ajudar les parts a obtenir per elles mateixes un acord satisfactori escoltant, assessorant i promovent valors com la comprensió, la tolerància, la solidaritat i l'empatia. Durant el curs 2008-2009, l'ICEE, en col·laboració amb el Servei de Formació de Professorat, va fer formació a sis centres de Mallorca, amb 80 alumnes participants i 75 professors implicats.[53] Durant el curs 2009-2010 s'han fet formacions en mediació a set centres de les Balears, amb 82 alumnes participants i 68 professors.[54]

Durant el curs 2009-2010 s'han desenvolupat diversos cursos per al professorat relacionats amb la prevenció de la violència de gènere i la promoció de la salut.

- El Curs de Prevenció de la Violència de Gènere s'organitza conjuntament amb l'Institut Balear de la Dona. Es tracta d'un curs a distància de 30 hores de durada coordinat per Formació del Professorat, el Servei d'Innovació Educativa i l'Institut Balear de la Dona. Les persones destinatàries són docents d'educació infantil, primària, secundària i batxillerat de les Illes Balears. Es va formar un grup de 36 professors. Al llarg d'aquest curs es reparteix un material editat per l'Institut Balear de la Dona per treballar la prevenció de la violència de gènere.

- El projecte «Mundinovi, titelles per despertar en valors», consisteix en un programa de treball amb valors fonamentat en un material didàctic específic. Està dissenyat per Medicus Mundi i s'adreça principalment a l'alumnat d'educació infantil i primària de les Illes Balears. Aquest curs han sol·licitat el material un total de 59 centres: 34 de Mallorca, 8 de Menorca i 17 d'Eivissa i Formentera.

- El projecte de millora en la nutrició dels infants i dinamització dels mercats de Mallorca és una altra iniciativa de promoció de la salut. Més de 800 alumnes de diferents centres han participat en el projecte L'Escola al Mercat. Els objectius d'aquest projecte són: millorar els hàbits alimentaris dels més joves (promoure el consum de fruites i hortalisses) i dinamitzar el mercat per augmentar la competitivitat de tota la cadena. Al llarg del curs 2009-2010 principalment s'ha programat la visita als mercats municipals d'uns 40 grups de 14 centres diferents (en total, devers 800 alumnes). Aquest projecte també s'ha adreçat als professors dels centres.

- El projecte Jo per Tu està adreçat a l'alumnat del tercer cicle de primària dels centres públics i concertats. És un projecte educatiu que té com a objectius sensibilitzar l'alumnat envers la necessitat social de la donació altruista de sang i fomentar els valors de la solidaritat, l'altruisme i el compromís social. Hi han participat 34 centres públics de les Illes i 11 centres concertats (amb un total de 3.050 alumnes).

53. Centres participants: IES Capdepera (Capdepera), IES Pau Casesnoves (Inca), IES S'Arenal (Llucmajor), IES Josep Sureda i Blanes (Palma), IES Sineu (Sineu) i IES Guillem Colom Casasnoves (Sóller).

54. Centres participants: IES Calvià (Calvià), CC Es Liceu (Marratxí), CC CIDE (Palma), CC La Salle (Palma), IES Juníper Serra (Palma), IES Cap de LLevant (Maó) i IES Balàfia (Sant Llorenç, Eivissa).

- «Els joves diem no al tabac»[55] és un programa d'educació per a la salut adreçat principalment a l'alumnat de tercer cicle d'educació primària i a l'alumnat d'educació secundària obligatòria, al professorat i a les famílies. Hi han participat 630 alumnes de 41 centres educatius (19 IES, 13 CP i 9 CC)[56] i els seus corresponents centres de salut.

- El programa «El nostre cervell es pot posar malalt», organitzat per Gestió Sanitària de Mallorca del Govern de les Balears (GESMA), s'ha adreçat a l'alumnat de segon i tercer curs d'educació secundària. Els objectius són: conscienciar i augmentar els coneixements de l'alumnat sobre la malaltia mental; millorar l'actitud de l'alumnat cap a aquelles persones que pateixen una malaltia mental i cap a les seves famílies i proporcionar informació sobre els trastorns mentals i els factors de risc més freqüents, principalment els relacionats amb el consum de tòxics durant l'adolescència. El programa consisteix, bàsicament, en una visita a l'Àrea de Salut Mental de GESMA, que es completa amb un taller informatiu sobre la imatge social de la persona amb trastorns mentals i la relació entre trastorn mental i abús de substàncies, des d'una perspectiva psicosocial, familiar i fins i tot genètica, posant l'accent en les relacions personals i de grup. Han fet la visita 7 centres i 523 alumnes han emplenat el qüestionari de satisfacció.

6.2. Els estudis universitaris a les Illes Balears (2009-2010)

6.2.1. El context dels estudis universitaris a les Illes Balears

Després d'un període d'un any i mig (des de final de 2006 fins a mitjan 2008, en què els nous governs —tant el de les Illes Balears com l'espanyol—, sorgits dels respectius processos electorals, varen comportar canvis en les dues administracions pel que fa a les estructures i responsabilitats tant en universitats com en recerca i varen anunciar la continuació de la reforma del sistema universitari a tot l'Estat), es podia preveure un curs amb la inestabilitat derivada d'una transició complicada, com a mínim en les estructures (graus i postgraus) i els continguts (plans d'estudis), i així ha estat la major part del curs acadèmic 2008-2009.

El context actual de recessió econòmica també ha emmarcat bona part de les dis-

55. Per una banda, la Gerència d'Atenció Primària i la Conselleria de Salut i Consum del Govern de les Illes Balears (a través del Pla d'Addiccions de les Illes Balears, PADIB, i de l'Oficina del Pla d'Actuació contra el Tabaquisme); per altra, la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, amb el suport del Col·legi d'Infermeria. Aquest projecte forma part de les activitats comunitàries que duen a terme els centres de salut i pretén potenciar la relació entre aquests i els centres educatius de referència en la feina conjunta per millorar la salut dels joves escolaritzats.

56. El concurs de cartells i pòsters és una de les activitats que fan els centres educatius adscrits al programa i disposa de tres categories: el concurs de cartells, el concurs de còmics i el concurs de relats curts.

cussions del sistema universitari a les Illes. La Llei de pressuposts del Govern de les Illes per al 2009 ha previst un increment limitat de les despeses i de les partides destinades a la Universitat, a les quals el Govern ha destinat 61 milions d'euros.

És en el Govern de l'Estat espanyol en què s'ha produït un canvi profund d'estructures que ha comportat que les principals responsabilitats sobre universitats depenguin de dos ministeris: pel que fa a l'àmbit formatiu, del Ministeri d'Educació, i pel que fa a la recerca i la transferència de coneixement, del Ministeri de Ciència i Innovació. El Ministeri d'Educació va incorporar les competències d'universitats, responsabilitat fins aquell moment del Ministeri de Ciència i Innovació (MICINN). El MICINN ha quedat configurat per una única secretaria d'estat, la d'Investigació, i s'hi ha afegit una nova secretaria general d'innovació. Pel que fa a l'estructura del Ministeri d'Educació, ha continuat amb una única secretaria d'estat d'educació, que ha passat a anomenar-se d'Educació i Formació Professional, i per reforçar l'administració de les noves competències que ha adquirit amb universitats s'ha creat una secretaria general d'universitats. D'aquesta Secretaria General d'Universitats, en depenen tres direccions generals —de Política Universitària, de Formació i Orientació Universitària i de Modernització i Interna-cionalització Universitària—, a més de la Secretaria General del Consell de Coordinació Universitària. Aquesta doble dependència ministerial de les activitats principals de la universitat ha comportat que les universitats demanassin una coordinació necessària entre les actuacions dels dos ministeris, fins i tot amb la creació d'estructures de caràcter permanent.

Pel que fa a les actuacions dutes a terme per part del MICINN abans de la remodelació comentada, cal destacar, d'una banda, la iniciativa Estratègia Universitat 2015, orientada a millorar i modernitzar les universitats espanyoles i, en el seu marc, el programa Campus d'Excel·lència Internacional, que vol impulsar les iniciatives més innovadores i competitives, resultat de l'agregació estratègica dels agents que comparteixen un mateix campus. La primera convocatòria tenia previst identificar un màxim de deu campus arreu de l'Estat espanyol i s'havia de publicar a l'abril passat, període en què es va fer la remodelació ministerial comentada.

D'altra banda, l'any 2008 ha significat l'inici del nou Pla estatal d'R+D+I, que estableix els objectius i les prioritats de la política d'investigació i innovació per al període de 2008-2011 i la continuïtat de diverses convocatòries competitives emmarcades en el programa Ingenio 2010.

Cal assenyalar, com s'ha dit abans, aquest darrer curs acadèmic com el de la transició per adaptar les titulacions a l'espai europeu d'educació superior, sobretot pel que fa als graus, un procés que s'ha vist immers en un ampli debat públic i de reclamació per part d'alguns col·lectius, principalment de determinats sectors d'estudiants i en formes diverses, amb demandes que anaven des de la necessitat d'incrementar la informació o el debat, fins a d'altres que vinculaven el procés amb la necessitat de més beques i finançament públic o peticions d'aturada

temporal del procés. En aquest sentit, el Ministeri va enfortir la comunicació amb la societat sobre l'anomenat «procés de Bolonya» i la UIB ha intensificat l'explicació pública dels diversos processos en marxa.

6.2.2. Reforma dels plans d'estudi per adaptar-los a l'espai europeu d'educació superior (EEES)

El procés d'adaptació a l'EEES, regulat darrerament pel Reial decret 1393/2007, de 29 d'octubre, que estableix l'ordenació dels ensenyaments universitaris oficials, comporta canvis importants en el sistema universitari espanyol, especialment pel que fa a la reforma dels títols oficials, la seva verificació i acreditació. Per tal de dur a terme el procés de reforma, s'han establert a la UIB, al llarg de l'any acadèmic, comissions de reforma de grau i màster per a cada títol. Les comissions han estat formades per una presidència, un secretari, vocals acadèmics i estudiants, i ha rebut el suport de consultes de diverses organitzacions socials, acadèmiques, científiques i experts de cada disciplina. Aquest procés ha estat liderat per l'equip rectoral i assessorat per l'Oficina de Convergència i Harmonització Europea (OCIHE).

El Reial decret 1509/2008, de 12 de setembre, de creació del Registre d'Universitats, Centres i Títols (RUCT), té caràcter públic i de registre administratiu, compila la informació actualitzada del sistema universitari referent a universitats, centres i títols, i és alhora un instrument que garanteix la qualitat en les noves titulacions adaptades a l'EEES. Amb aquest model, que potencia l'autonomia universitària, les universitats proposen l'oferta acadèmica que, un cop avaluada per l'ANECA, verificada pel Consell d'Universitats i registrada al RUCT, amb l'autorització corresponent del Govern de les Illes Balears, s'incorpora a un catàleg obert de titulacions. La inscripció al RUCT dels títols oficials té com a efecte la consideració inicial de títol acreditat. D'altra banda, tots els processos relacionats amb la renovació de l'acreditació dels títols, així com la modificació i extinció dels plans d'estudis, també s'hauran de registrar al RUCT.

El Reial decret 1892/2008, de 14 de novembre, determina les condicions d'accés als ensenyaments universitaris oficials de grau i els procediments d'admissió a les universitats públiques espanyoles sobre la base del respecte dels principis d'igualtat, mèrit i capacitat. El Decret també regula un nou sistema d'accés a la universitat per a aquelles persones més grans de quaranta anys que acreditin una determinada experiència laboral o professional i no disposin de la titulació acadèmica establerta legalment. De la mateixa manera, preveu l'accés de persones més grans de 45 anys que no disposin de titulació ni experiència laboral o professional.

Finalment, una resolució motivada de la Direcció General d'Universitats (DGUMICINN, 16 de juliol de 2008), adreçada als rectors de les universitats espanyoles, aclaria diversos aspectes relatius als ensenyaments de màster i doctorat en l'ordenació universitària que es desprèn del Reial decret 1393/2007:

- Quant al calendari d'extinció dels ensenyaments de postgrau, a partir de l'1 d'octubre de 2009 no es podran iniciar programes de doctorat d'acord amb el Reial decret 778/1998, de 30 d'abril, els quals s'extingiran definitivament el 30 de setembre de 2015.

- Quant al calendari d'extinció dels ensenyaments de només segon cicle, d'acord amb el Reial decret 1393/2007, en el curs acadèmic 2010-2011 no es podran oferir places de nou ingrés a primer curs de les titulacions actuals. Ara bé, l'extinció de les titulacions de segon cicle començarà en el curs 2013-2014, quan ja no es podran oferir places a primer curs.

- Quant a la implantació de nous ensenyaments de postgrau, la implantació d'ensenyaments d'acord amb el Reial decret 1393/2007 requerirà la verificació prèvia del Consell d'Universitats i que les comunitats autònomes n'autoritzin la implantació.

- Quant a la verificació del doctorat, en el nou marc d'adaptació a l'EEES, el programa de doctorat està format per un període de formació i un altre d'investigació que, un cop superats, permeten obtenir el títol de doctor. No obstant això, el període de formació es pot configurar pròpiament com a màster —i, com a tal, s'entén que ja ha estat sotmès a verificació— o bé es pot superar amb 60 crèdits d'un màster o més. La normativa, però, també preveu la possibilitat que les persones graduades en titulacions amb una durada superior als 300 crèdits puguin accedir directament al període d'investigació.

6.2.3. Alumnat universitari

Si es presta atenció al nombre d'alumnes, a les Illes Balears varen cursar estudis universitaris a la UIB i a les escoles i centres adscrits un total de 14.042 alumnes en el curs 2009-2010,[57] enfront dels 13.552 del curs anterior, la qual cosa suposa un augment d'un 7,45% del nombre d'alumnes i canvia el signe negatiu del curs anterior (Vegeu el quadre AIII-80). L'alumnat que va seguir estudis a la UNED, amb 4.962 alumnes matriculats en aquest darrer curs, 1.232 més que l'any acadèmic anterior (vegeu els quadres AIII-81 i AIII-82) i a la UOC, amb un total de 1.367 alumnes, completen l'alumnat universitari resident a les Illes. (Vegeu el quadre AIII-83). Finalment, es poden considerar els 972 alumnes que estudien a altres universitats de l'Estat. En total hi ha 20.853 alumnes seguint estudis universitaris de primer i segon cicle. A continuació comentarem amb més detall aquestes dades.

Per a l'anàlisi, ens centrarem de forma preferent en les dades de la UIB. La justificació d'aquesta decisió és evident, és l'única universitat pública presencial i concentra quasi el 65% de tot l'alumnat de les Illes que segueixen estudis universitaris de primer i segon cicle.

57. En el moment de tancar aquest capítol (juny 2009), encara no s'ha divulgat la memòria acadèmica de la UIB, UNED o UOC del curs 2008-2009. En aquest moment, les dades oficials de la Conferència de Rectors de les Universitats Espanyoles (CRUE) han arribat a l'any acadèmic 2006-2007.

La Universitat de les Illes Balears (UIB) imparteix en l'actualitat un total de 33 titulacions oficials en vigència, 27 de les quals estan homologades a l'EEES. A aquests 33 títols de grau s'han d'afegir 33 titulacions més de màster i 29 de doctorat. Si l'oferta de la UNED i de la UOC és no presencial, la de la UIB no es pot dir que sigui només presencial, ja que inclou un model semipresencial ja molt desenvolupat: el programa Campus Extens, així com una titulació completa a distància d'Educació Social.

Tot i el canvi del model educatiu no s'observen canvis significatius en la matriculació per branca de coneixement respecte de cursos anteriors.

Pel que fa a la demanda de nou ingrés dels diversos estudis, es pot comprovar que els cinc tipus d'estudis amb més alumnat són els de mestre, que, amb les ofertes de la UIB i de l'Escola Alberta Giménez i amb els graus en educació primària i infantil, han tingut 719 alumnes; seguits dels estudis d'empresarials, els quals en les dues modalitats han tingut 478 alumnes. A continuació, els estudis de dret, amb 308 alumnes, i els estudi de salut, que amb l'opció d'Infermeria i de Fisioteràpia arriben a 228 alumnes. Els estudis de turisme, en tres opcions (Escola Felipe Moreno, Consell d'Eivissa i UIB), han obtingut 185 alumnes nous. (Vegeu el quadre AIII-84).

En total, aquests cinc grans grups d'estudis formen un 54,04% de l'alumnat de la UIB.

6.2.4. Evolució de la matrícula en els darrers anys

Al llarg dels cursos que van del 2003 al 2005, la matrícula no havia deixat d'augmentar. Aquesta tendència es va invertir en el curs 2005-2006 i va disminuir també el 2006-2007 una altra vegada de forma moderada (vegeu el quadre AIII-85). Aquesta tendència ha canviat en els cursos 2007-2008 i 2009-2010 i ha tornat als nivells de nova matrícula de 2003-2005. Per volum de demanda, destaquen els estudis de Mestre en Educació Infantil, Educació Primària, Infermeria i Fisioteràpia, que registren valors que dupliquen clarament l'oferta de places de la UIB.

Segons la durada dels estudis, la demanda de graus ha augmentat si es compara amb la suma de les anteriors diplomatures i llicenciatures del 2008-2009. Pel que fa a les enginyeries i arquitectures tècniques, han augmentat lleugerament respecte del 2008-2009.

Les tendències, en el conjunt de l'Estat, han estat molt similars a les de la UIB, amb un descens moderat però sostingut respecte dels cursos de final dels anys noranta. També es pot confirmar que, com en el curs 2008-2009, continua la davallada del nombre d'alumnes del sistema universitari català (presencial, sense incloure la UOC) registrada en els cursos anteriors. La taxa de creixement anual acumulativa del sistema universitari català ha estat negativa, una vegada més, amb l'1,4%. Com es pot observar, el relatiu estancament de les dades de nova matrícula de la UIB és més destacat a partir de les comparacions. En qualsevol cas, pel que fa a la UIB, les dades del darrer curs només confirmen una tendència al manteniment de l'alumnat, sense pèrdues apreciables, però tampoc no s'ha aconseguit captar més alumnat. En els darrers anys, el nombre d'alumnes matriculats

només augmenta en unes quantes universitats, cal dir que l'augment s'observa en especial a la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) i a la Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED), atès que el seu funcionament i configuració com a universitats no presencials han motivat un creixement apreciable en comparació de l'alumnat de la UIB al llarg dels darrers cursos. En els darrers anys, tant la UNED com la UOC, han augmentat el nombre d'alumnes i han donat resposta a una nova manera de seguir els estudis universitaris: compatibilitzant els estudis i la feina, dilatant els processos de formació, etc. Probablement, la flexibilitat horària que permeten aquestes ofertes i la possibilitat de creixement no limitada per les instal·lacions o la dotació de personal acadèmic per impartir classes presencials n'ha facilitat el manteniment del creixement. També s'ha mantingut la sortida de les Illes per cursar els estudis superiors.

La distribució per sexe (vegeu el quadre AIII-86, per al conjunt de la UIB, sobre la matrícula del curs 2008-2009, és del 61,00% per a dones i del 39,00% per a homes. El percentatge de dones a la UIB continua superant en més de 6 punts la mitjana per al conjunt de les universitats espanyoles en aquest mateix curs (54,2%), segons les dades del Consell de Coordinació Universitària (2008). Aquesta diferenciació per sexe, superior a la de l'Estat, pot estar relacionada amb l'estructura de l'oferta de la UIB, en la qual dominen estudis més feminitzats. L'apreciable diferenciació per sexe no és conjuntural, és molt estable en el període dels darrers anys, de fet no ha canviat gaire des del curs 2000-2001, ja que llavors hi havia un 58,40% de dones, és a dir, ha augmentat la feminització un poc més d'un punt percentual. Si es calcula la taxa de masculinitat (TM) es pot comprovar que per cada 100 alumnes dones, només hi ha 63,93 homes (en el curs 2003-2004 n'hi havia 71,82).

Per branques d'ensenyament, aquesta distribució mostra, malgrat això, resultats molt dispars: en les enginyeries i arquitectura tècniques són majoritaris els homes (en algunes carreres la TM és superior a 500 homes per cada 100 dones), resultat que es produeix en el sistema universitari espanyol, en un percentatge molt elevat. En l'extrem oposat se situen una sèrie de branques: els estudis d'Educació Social (TM: 9,05), Pedagogia (TM: 19,82), Treball Social (TM: 23,61), Infermeria (TM: 20,08), Psicologia (TM: 30,94), el conjunt de totes les carreres educatives (TM: 29,63, excepte l'especialitat d'Educació Física) i el conjunt de les filologies (37,21%).

Alumnat que estudia fora de la CAIB

De tots els alumnes que fan les proves d'accés a la UIB, n'hi ha un percentatge molt apreciable que es traslladen a una altra universitat de l'Estat. Pel que fa al curs 2008-2009, 972 alumnes varen fer aquesta operació de trasllat. Aquest volum d'alumnat que opta per altres universitats presencials de l'Estat es manté pràcticament igual respecte del curs 2006-2007, ja que aquest curs varen ser 930 els que varen demanar trasllat d'expedient.

Les universitats a les quals cursen els estudis es concentren a Barcelona (Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma, Universitat Politècnica i Universitat Pompeu Fabra), amb un 49,65% del total d'alumnes que directament es matriculen

a universitats exteriors a la CAIB, i a Madrid (Universitat Complutense i Universitat Politècnica), amb més d'un 22%. Segueixen a molta distància altres localitats com València o Granada. Aquestes destinacions de referència són les mateixes que les del curs 2005-2006.

Els factors que influeixen en aquest abandonament són diversos, però hi ha un factor molt destacat i després un conjunt de factors associats de diverses maneres:

- El factor més important és la manca d'alguns estudis en l'oferta de la CAIB (UIB, UNED, UOC), com ara els estudis de Medicina, Belles Arts, Arquitectura, Farmàcia, Ciències de l'Activitat Física, Enginyeria Industrial, etc. En total, més d'un 50% de tots els que estudien fora ho fan perquè escullen carreres que no s'ofereixen a la CAIB; destaquen especialment les carreres sanitàries.

- Els altres factors associats són molt diversos: el prestigi d'altres universitats; la tradició familiar de cursar els estudis a determinada universitat pública o privada; la presència de familiars a les ciutats a les quals es traslladen els alumnes, la qual cosa facilita la instal·lació per a alumnes no residents a Palma; la garantia de seguir els estudis en castellà (tot i que l'oferta d'universitats catalanes o valencianes capta més del 50% de tots els alumnes que estudien fora de la CAIB); etc. La importància d'aquests factors i el nivell d'associació és impossible d'estimar actualment, només un estudi detallat pot millorar el coneixement que tenim d'aquests temes.

6.2.5. La UNED i la UOC en l'oferta i la demanda de l'alumnat de la CAIB

La UNED ha desenvolupat una certa transformació en els darrers anys i ha millorat la seva adaptació a les tecnologies de la informació, com també han millorat les instal·lacions a la CAIB. L'oferta es concreta en 30 titulacions, seguides per un total de 4.962 alumnes. Dominen les titulacions de Dret (538 matriculats el 2008-2009) i Psicologia (411), que augmenten de forma sostinguda en els darrers anys acadèmics. Les dades sobre l'evolució de la matriculació són cada vegada millors. Les dades ajustades, ofertes aquest any acadèmic per la seu de la UNED a les Illes, milloren la fiabilitat de les dimensions de la matrícula. Els avantatges que ofereix, pel que fa a la flexibilitat, són importants, però encara no es poden conèixer les taxes d'èxit, punt més dèbil de les ofertes d'estudis superiors a distància.

Les dades sobre els estudis de doctorat i formació continuada han millorat clarament la percepció de la importància de la UNED. Pel que fa als estudis de postgrau, la importància de la UNED ha augmentat considerablement: ha passat a matricular 4.036 alumnes; a més, ha tingut 52 alumnes en diversos estudis de doctorat.

La Universitat Oberta de Catalunya (UOC) té una oferta d'estudis en procés d'ampliació. Als estudis de primer i segon cicle, actualment en procés de canvi, hi ha 1.367 alumnes, 60 més que els matriculats en el curs 2007-2008. (Vegeu el quadre AIII-83.)

Pel que fa als estudis de postgrau, la importància relativa és mínima, amb 44 alumnes que cursen doctorats o màsters.

El rendiment acadèmic corresponent al curs 2008-2009, mesurat a partir de la taxa de rendiment, és del 68,9%, dada lleugerament superior a la del curs 2007-2008 (67,6%). De la mateixa manera, es mantenen diferències importants pel que fa a centres, amb xifres que oscil·len entre el màxim de les diplomatures de salut i mestre (superiors al 90%) i els mínims de diversos estudis de ciències. Segons la branca de coneixement, l'evolució d'aquest indicador evidencia una lleugera recuperació en tots els àmbits, especialment en les ciències (superen el 65%), les ciències socials i jurídiques (superen el 69%) i les ciències humanes (superen el 85%). La taxa d'èxit en el curs 2008-2009 se situa en un 90,3%, un punt superior a la del curs 2007-2008.

6.2.6. Estudis de tercer grau i investigació a la UIB

En aquest darrer apartat, el dels estudis de postgrau, la UIB és l'oferta més estructurada, comparativament de més qualitat i amb resultats incomparablement més bons. La matrícula dels cursos de doctorat, en el curs 2008-2009, ha estat de 596 alumnes; ha disminuït un 7,5% respecte del curs anterior. Aquest nombre d'alumnes s'ha mantingut de forma significativa, sempre amb més de 450 alumnes en els darrers anys. En qualsevol cas, la tendència, des de 2005-2006, ha estat caracteritzada pel moderat increment de l'alumnat i ha augmentat en un 30,42% l'alumnat de doctorat. (Vegeu el quadre AIII-87.)

Segons la branca de coneixement, l'equilibri és notable, malgrat això, els doctorats de caire humanístic —Filologia, Història, etc.— (29,3%) i Ciències de la Salut i Psicologia (18,96%) són els que concentren més proporció d'estudiants, seguits pels de Ciències de l'Educació, Dret, Economia i Ciències Experimentals, que se situen entre el 16% i el 17% del total. Si es presta atenció de forma més detallada, la desigualtat per programes de doctorat és apreciable, amb doctorats amb més de 40 alumnes (Biologia, Educació —investigació i innovació—, Ciències Mèdiques Bàsiques, Història, Història de l'Art) i uns altres amb un nombre reduït d'alumnes. En qualsevol cas, no és tan important el volum d'alumnat com la qualitat d'aquests estudis, mesurada per les mencions de qualitat atorgades per l'ANECA i pel nombre de tesis aprovades: només en el darrer curs s'han presentat 24 tesis.

En l'estudi de 2009 titulat La calidad de las universidades en España (CES de la Comunitat de Madrid) s'analitzen 32 variables agrupades en 10 factors: recursos humans, mitjans informàtics, llibres per alumne, tesis, patents, projectes d'I+D, etc. La majoria de les dades, recollides en el curs 2006-2007, han estat facilitades per la Conferència de Rectors de les Universitats Espanyoles (CRUE) a l'equip d'investigadors, encapçalat pel catedràtic d'Economia Aplicada Mikel Buesa. La Universitat de les Illes Balears parteix com la número 31 de la llista de 47 universitats públiques analitzades. Té un 58 sobre 100 punts en docència i en investigació. L'informe arrodoneix els seus resultats al 100% i presenta la Universitat Politècnica de València com a model amb 100 punts per mesurar la resta. Li segueix la Universitat de Santiago de Compostel·la, amb 14,9 punts de diferència. A partir d'aquesta, els bots en la llista són més reduïts.

La UIB puntua malament en les variables considerades a l'índex general de docència (universitat 40 de 47, amb 27,22 punts de 100, encara que la primera universitat només arriba a 54,14 punts). Aquest resultat no és especialment preocupant quan es revisen els indicadors considerats, agrupats en cinc factors: dimensions de les universitats, recursos humans, dotació de recursos, esforç bibliogràfic i resultats del doctorat (nombre de tesis).

La puntuació de la UIB millora molt en l'índex general d'investigació (universitat 22, amb 36,65 punts; la primera universitat arriba a 55,95 punts). Els indicadors d'aquest índex són els recursos financers obtinguts per a la investigació; els resultats d'investigació, mesurats per les patents i tesis doctorals per doctor; els projectes d'I+D competitiva i nivell d'èxit dels estudiants del doctorat; el nivell acadèmic dels investigadors i les publicacions ISI de les universitats. L'informe de la Fundación Conocimiento y Desarrollo (2008) coincideix amb aquesta bona valoració de la UIB en investigació: la UIB (amb 70,19 articles ISI per cada cent professors a temps complet i amb aproximadament 1.600 publicacions per any, 700 de les quals són aparicions en revistes internacionals de prestigi) figura com el quart centre públic que més produeix, per sobre d'universitats com la Pompeu Fabra de Barcelona o la Carlos III de Madrid.

6.2.7. Professorat de la UIB

En l'àmbit dels recursos i l'organització, la reforma de la LOU, aprovada per la Llei orgànica 4/2007, de 12 d'abril, preveu, entre altres qüestions, una nova configuració de la docència universitària en tres àmbits:

- L'estructuració del personal docent universitari permanent en dos únics cossos: catedràtics d'universitat (CU) i professors titulars d'universitat (TU), així com la integració en aquests cossos del professorat catedràtic d'escola universitària i el professorat titular d'escola universitària. Segons estableix la disposició addicional segona de la Llei orgànica 4/2007, que modifica la LOU, podran accedir directament al cos de TU el professorat TEU que tingui el títol de doctor o l'obtingui posteriorment i estigui acreditat d'acord amb els mecanismes prevists en la legislació. En aquest sentit, el Consell de Govern ha aprovat la promoció de la majoria de TEU doctors acreditats a TU al llarg de l'any acadèmic.

- La reestructuració de les modalitats de contractació laboral fixades ara en les figures següents: ajudant, professor ajudant doctor, professor contractat doctor, professor associat i professor visitant.

- Un nou procediment per accedir als cossos docents universitaris que requereix l'obtenció prèvia de l'acreditació per l'ANECA o l'AQUIB (a les Illes Balears).

Mentre aquest procés resta obert, pel que fa a la situació actual a la UIB, amb relació al personal docent i investigador (PDI) de la UIB, es presenten els trets següents (vegeu el quadre AIII-88). El professorat permanent està format per 493 catedràtics i titu-

lars (40,2%) i per 740 no permanents (59,80%), és a dir, associats, ajudants i altres. Aquestes 1.233 places, en equivalents a jornada completa (EJC) —és a dir, equivalents a 37,5 hores setmanals—, representen 719,09 docents. Això significa que si només es considera aquest professorat teòric (EJC), tot i aquest augment en el nombre de professors (de 1.216 en el curs 2008-2009 a 1.231 en el curs 2009-2010), la ràtio d'alumnes per professor no millora. De fet, augmenta el nombre d'alumnes per professor i passen de 15,29 en el curs 2008-2009 a la UIB a 19,527 en el curs 2009-2010. Aquest empitjorament de la relació alumne-professor és preocupant, ja que representa un retrocés a abans de 2003-2004, en què aquesta ràtio era de 18,95 alumnes per professor. Aquest empitjorament es pot explicar pel considerable augment d'alumnes a la UIB, que enguany sumen 14.402 en comparació dels 13.546 del curs 2008-2009.

El nombre de professors de la UIB, en els diversos cursos, presenta un increment progressiu moderat; es millora la dotació de personal en totes les opcions, excepció feta de les categories a extingir (catedràtics i titulars d'escola universitària), directament implicats en un procés d'accés a la categoria superior de titulars d'universitat. Aquesta millora pot ser enganyosa, de fet, la millora no és significativa pel que fa al professorat permanent, ja que els increments en nombre de titulars d'universitat (de 211 a 276 en el darrer any acadèmic) s'explica per la reconversió de catedràtics i titulars d'escola universitària (de 212 a 123 en el mateix període).

Com ja es va destacar en aquest mateix informe del curs passat, cal posar de manifest les diferències, des de la perspectiva de la categoria del PDI, entre els departaments que es varen crear i dotar abans (química, física, biologia, dret, matemàtiques o els dos de pedagogia) i els departaments més recents (psicologia, economia aplicada, economia d'empresa, infermeria, fisioteràpia, etc.).

És molt destacada la proporció de professors associats, ajudants i altres no permanents en alguns departaments (per exemple: més d'un 87,4% en Infermeria i Fisioteràpia i un 69,64% en Pedagogia i Didàctiques Específiques); amb tot, cal tenir en compte que el nombre d'associats, ajudants i altres no permanents en els diversos departaments representa un 59,80% del total del professorat. S'ha de tenir present que el creixement de la UIB, des del curs 1999-2001, s'ha fet en bona part gràcies a la contractació de personal associat, és a dir, s'ha produït un increment constant d'aquest tipus de personal, contra els criteris manifestats per la gran majoria de responsables universitaris.

Si es consideren de forma conjunta els professors funcionaris permanents (CU, TU, CEU i TEU), representen un 40,20% (en el curs 2008-2009 representaven un 40,13%). És a dir, hi ha 148,76 professors no permanents per cada 100 permanents, mentre que en el curs acadèmic 2008-2009 n'hi havia 149,2. Per al pressupost 2008, la plantilla del personal docent investigador no va presentar modificacions importants quant a creixement de nombre de places de professorat permanent, atès el difícil context econòmic actual. Així, doncs, només s'ha executat un creixement de plantilla de PDI, basada en professorat no permanent, correspo-

nent al desplegament de nous ensenyaments i a les reformes actuals (EEES) per al curs 2008-2009 (un augment de 71 professors no permanents amb relació a l'any 2008), cosa que ha fet disminuir el professorat permanent en 23 professors (vegeu el resum de l'evolució del quadre AIII-88). Aquest augment del desequilibri s'ha de corregir en els propers anys si el que es vol és millorar la qualitat de la docència i de la investigació en els departaments i en el conjunt de la UIB.

És evident que la política de professorat de la UIB depèn dels canvis que s'han de produir en els propers dos cursos acadèmics, amb la plena incorporació a l'Espai Europeu d'Educació Superior. A més dels canvis legals, s'han de produir canvis també en el finançament de la UIB per afavorir la capacitat de millora de les dotacions de professorat i investigador permanent.

6.2.8. Personal d'administració i serveis

Pel que fa a les accions en matèria de personal d'administració i serveis, cal referir-se fonamentalment a dos aspectes en concret: la dotació i la formació.

Pel que fa a la dotació de personal d'administració i serveis (PAS), la UIB disposa (segons els pressuposts de 2009) de 496 professionals funcionaris i 47 contractats, és a dir, 543 professionals de nivells molt diferents, des d'auxiliars de suport administratiu fins a tècnics superiors de diverses especialitats. Segons el quadre de tretze indicadors institucionals, inclòs al pressupost de la UIB,[58] el PAS ha passat de 729 a 886 persones, fet que ha modificat la ràtio professors/PAS, la qual ha passat d'1,73 el 2003 a 1,63 el 2009. El PAS s'ha incrementat, però la dificultat d'interpretació d'aquesta ràtio és gran, ja que la variació podria indicar una reducció del suport a les tasques acadèmiques o una major eficiència d'aquest suport, per una certa economia d'escala a les organitzacions de suport (serveis diversos de la UIB). Però, encara s'hauria d'estudiar la composició per categories i funcions d'aquest personal. Les dades actuals no permeten analitzar en detall l'evolució del PAS, encara que les memòries dels serveis mostren una carència de personal considerable.

Amb relació a la formació, val a dir que ha millorat la formació específica per a personal d'administració i serveis i ha augmentat l'oferta i la participació en accions formatives en més d'un 6,2% respecte del curs 2007-2008.

6.2.9. Pressupost

Dos dels grans principis que han de regir el finançament universitari són la suficiència i l'equitat, juntament amb una gestió eficaç i eficient dels recursos que s'hi destinen. Per suficiència s'entén un finançament adequat a les funcions encomanades a la Universitat: formació, recerca i desenvolupament social i econòmic. Un finançament que permeti una activitat acadèmica de qualitat, competitiva en el terreny europeu i internacional, que generi projectes i iniciatives singulars i complementàries al si de

58. http://www.uib.es/ca/infsobre/universitat/pressuposts/2009/index.html

la Universitat de les Illes Balears. En aquest terreny, és especialment rellevant analitzar i determinar els costs futurs de les diferents activitats universitàries tenint en compte els que es deriven de la construcció de l'Espai Europeu d'Educació Superior o l'impacte de la legislació que afecta l'àmbit universitari.

L'equitat implica igualtat d'oportunitats i polítiques actives que afavoreixin l'accés a l'educació superior de tot ciutadà que així ho desitgi i compleixi els requisits per accedir-hi. En aquest sentit, i en el context de l'EEES, es fa imprescindible posar en marxa una política robusta de beques, ajuts i préstecs als estudiants, juntament amb preus públics limitats per a les diverses matrícules. Bona part d'aquestes accions són competència del Govern de les Illes Balears. La nova política de beques, ajuts i préstecs s'ha d'apropar a la mitjana europea en un termini de pocs anys, ja que actualment Espanya, i més en concret les Illes Balears, se situen a la cua d'Europa quant a l'oferta de beques i ajuts als estudiants.

Pel que fa al pressupost de la UIB (vegeu els quadres AIII-89 i AIII-90), aquest any 2010 s'ha aprovat un pressupost de 95.319.345,11 euros, és a dir, ha augmentat un 3,10% respecte del curs anterior. Aquest augment s'ha produït de forma sostinguda en els darrers quatre pressuposts, fins enguany sempre per sobre del 5%. Cal assenyalar que el pressupost de la CAIB també s'ha reduït enguany en àmbit general. En els ingressos, les taxes públiques representen només un 12,35%, mentre que el 63,28% són transferències corrents, majoritàriament provinents del Govern de les Illes Balears. Les despeses es distribueixen en un 65,12% de personal (el 2009 representava un 66,04%), despeses en béns corrents o serveis (13,69%) i les inversions reals (19,44%). Aquest darrer capítol s'ha reduït considerablement si el comparam amb el que representava, per exemple, en els anys 2000 (29,44%) o 2001 (33,99%). En qualsevol cas, les necessitats d'inversió no s'han reduït, ja que encara falten instal·lacions molt notables (biblioteca central, adaptació als requeriments espaials derivats del model d'ensenyament-aprenentatge de l'espai europeu, etc.).

En els darrers vuit anys, cal reconèixer que l'esforç inversor del Govern de les Illes ha estat insuficient encara que important a causa, principalment, de la necessitat de donar resposta a la creixent entrada de nous estudiants a les aules i la consegüent necessitat de dotacions de professorat, així com per la creació i consolidació de les infraestructures universitàries. S'ha passat d'una transferència nominativa de 38,32 milions d'euros el 2003 a 60,32 milions d'euros el 2010, és a dir, d'una transferència nominativa per estudiant de 3.291 euros el 2003 a 4.295 euros el 2010, increments molt superiors als de l'IPC. Concretament, entre 2009 i 2010 s'ha produït una reducció del 12,84%. Però si es compara, respecte del 2003, la transferència nominativa per estudiant ha augmentat en un 30,50%.

Malgrat tot, encara som lluny d'assolir un finançament universitari que representi l'1,5% del PIB l'any 2010, i que avanci cap a la recomanació de la Unió Europea d'un

2% d'inversió en educació superior i d'un 3% d'inversió general en R+D. Concretament, el 2009, el Govern ha destinat 60.322.099,37 euros a transferències a la UIB en els pressuposts de 2010, un 1,78% dels 3.384,4 milions d'euros que constitueixen el total dels pressuposts del Govern de la CAIB (art.1 de la Llei de pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2010).

7

HABITATGE

RESUM

L'any 2009, la recessió de la construcció residencial a les Balears continua agreujant-se. Les tipologies d'edificació no residencial col·lectiva lliure s'han mostrat més resistents al cicle recessiu. En part aquest fet es produeix com a resultat de les mesures contracícliques impulsades per les administracions, en particular els equipaments públics, la rehabilitació urbana, l'habitatge protegit o el pla turístic de renovació, respecte del qual convé assenyalar que el seu abast real fins ara ha estat limitat i, en tot cas, molt inferior a les expectatives que havia despertat inicialment, en gran manera per l'empitjorament de l'economia a la zona euro, que ha descoratjat la inversió, però també a causa de les rigideses i dels obstacles que hi ha en el marc normatiu i en els procediments administratius seguits, en particular, per part d'algunes administracions locals. Les obres de reforma i ampliació residencial, com a efecte substitutiu de l'obra nova, tendeixen a aguantar millor la recessió.

El 2009, la demanda d'habitatges per a turisme residencial prem de manera molt feble, sobretot en el segment mitjà, com a conseqüència de la recessió de la zona euro. En l'etapa expansiva, el creixement intens dels preus interns dels béns immobles havia reduït el diferencial respecte dels països compradors, i el 2009 l'ajustament dels preus és encara insuficient per estimular aquesta demanda.

La baixada contínua dels tipus d'interès hipotecari al llarg de l'any no ha tingut efectes significatius a l'hora d'impulsar la demanda residencial efectiva, molt afeblida per l'agreujament de les restriccions en el flux del crèdit, per l'enduriment del mercat hipotecari sobre l'oferta de promocions residencials noves i les vendes d'habitatges i, sobretot, per l'aversió o la incapacitat de les llars d'endeutar-se davant l'empitjorament del marc econòmic.

La major intensitat de la caiguda de les vendes d'habitatges amb relació a la dels habitatges nous que han entrat en el mercat, l'ajustament del qual és molt més lent per les raons assenyalades, ha determinat un augment notable de l'estoc en els darrers tres anys. No s'ha d'atribuir íntegrament l'increment de l'estoc a l'excedent d'habitatges per vendre, encara que s'estimi majoritari. El 2009 s'han acabat 9.410 habitatges i han estat objecte de compravenda 4.529 habitatges nous. Això ha fet que l'estoc total d'habitatge nou per a tots els usos hagi augmentat en 4.881 unitats. L'augment del 2008 va ser de 5.169 habitatges, equivalent a 1,8 vegades el del 2007, i l'estoc acumulat en aquests tres anys darrers ha estat de 12.965 unitats.

7.1. LA SITUACIÓ DE L'HABITATGE A LES ILLES BALEARS

A les Balears la recessió de la construcció residencial continua agreujant-se. La recessió econòmica global i, sobretot, la que afecta l'eurozona es converteix en la més greu des de la de 1929 i afecta més durament els països on, com a Espanya, el sector de la construcció té més pes en l'estructura productiva i el nivell d'endeutament agregat dels sectors públic i privat és més elevat. El sector es troba immers en un doble procés d'ajustament sever, el qual es deriva de la mateixa correcció cíclica des d'àmbits de sobreoferta i, a més, està induït pel nou escenari econòmic. La demanda efectiva segueix desplomant-se per la contínua deterioració de la renda, l'ocupació i el nivell de confiança de les llars, però també per les restriccions del flux del crèdit i l'enduriment de les condicions d'accés als préstecs hipotecaris. L'oferta ha reaccionat a la baixa amb força respecte de les noves promocions, però manté encara un nivell alt d'activitat amb relació a les obres en curs a causa de la rigidesa productiva característica del sector. Per tant, encara que es redueix, continua essent molt més elevada l'oferta d'habitatges acabats que surten al mercat, els quals es venen, i l'estoc d'habitatges nous segueix augmentant. Les vendes d'habitatge usat cauen més que les noves. Els preus, rígids

en l'any anterior, baixen el 2009, encara que no són un factor d'ajustament de prou rellevància. Els tipus d'interès hipotecari es redueixen intensament, això respon a les successives retallades dels tipus de referència del BCE i a les massives intervencions per injectar liquiditat al sistema financer. La disminució dels preus de l'habitatge i, sobretot, dels tipus d'interès, millora clarament l'accessibilitat teòrica de les llars a l'habitatge, cosa que tanmateix, pels factors esmentats, no es tradueix en demanda efectiva. El descens dels tipus hauria d'alleujar la morositat, però aquesta continua avançant amb vigor. La recessió econòmica i l'atur agreugen els problemes crònics d'habitatge que ja hi havia, per a alguns col·lectius, en els anys de bonança.

7.2. Inversió residencial: evolució i expectatives(*)

El nombre d'habitatges visats, que constitueixen un bon indicador avançat de les expectatives d'inversió i de la futura activitat del segment de construcció residencial, va continuar en contracció, encara que a un ritme una mica inferior que el de l'any anterior. Es varen visar 2.455 habitatges enfront de les 5.292 de 2008, fet que suposa una disminució del 53,6%. El 2007, s'havien visat 15.694 habitatges, i així s'acostaven als màxims registrats des de 1990. En cap altra etapa recessiva anterior des de 1968, primer any de la sèrie històrica de què disposam, es produeix, ni de lluny, una correcció tan violenta i de tanta intensitat. El 1993, any en què es va registrar el mínim anterior, es varen visar 4.112 habitatges, dos terços més que el 2009, i es va tardar tres anys a arribar a aquest mínim. A Mallorca i Menorca, les baixades de 2009 són del 59% i 60% respectivament, valors una mica menors als de l'any anterior. A Eivissa i Formentera es produeix un augment del 5,8%, atribuïble a algunes promocions puntuals, després de la caiguda del 81,6% de l'any 2008.

La mitjana d'habitatges projectats per obra és un indicador de la grandària mitjana de les promocions i també de la tipologia de l'edificació. Aquest valor relaciona el nombre d'habitatges del projecte, en cas d'obra nova, i els afegits, en cas d'obra de reforma, amb el nombre d'obres visades. S'ha constatat que en anteriors etapes recessives es produeix un cert efecte de substitució d'obra nova per obra de reforma i ampliació, i que l'edificació residencial unifamiliar és més inelàstica a les fluctuacions del cicle que la col·lectiva. El 2009 l'indicador ha descendit fins a 0,5, i és, amb diferència, el valor més baix dels darrers quaranta anys. En la sèrie històrica mai no s'havia registrat un valor inferior a 1. Això posa de manifest la mínima pulsació de l'edificació plurifamiliar de nova planta, per iniciar en els pròxims anys, i la reduïda grandària mitjana de l'edificació residencial, en general.

L'oferta residencial iniciada va continuar caient intensament. S'accentuà la reducció després de l'estiu del 2008. A la primavera i l'estiu del 2009 es toca un fons aparent entorn dels 480 habitatges trimestrals. En el darrer trimestre es produeix un repunt. El nombre d'habitatges lliures iniciats a l'any

(*). Es pot ampliar aquest àmbit a l'apartat 7 del capítol I.

passa de 6.290 a 2.187, un 65,2% menys. Els habitatges totals iniciats, lliures i protegits, passen de 6.444 a 2.685, xifra que suposa un descens del 58,3%. No obstant això, l'activitat en execució continua essent encara elevada, perquè prové des dels màxims d'habitatges iniciats el 2007 i el 2006. De fet, el màxim mensual d'habitatges acabats es registra el juliol de 2009. El cicle habitatges iniciats - habitatges acabats ja no es realimenta i es desinfla segons s'acaben les obres. A mesura que s'aguditzen les restriccions creditícies a promotors i compradors i la demanda cau lliurement, es detenen obres iniciades o es construeix per fases o ja no es comencen les obres i, en general, es redueix el ritme de producció. Encara així, la forta inèrcia existent i la lentitud de l'ajustament de l'oferta característic del sector explica que el 2008 s'acabassin 11.827 habitatges lliures (només un 2,8% menys que el 2007), i que el 2009, ja instal·lats en plena recessió, encara s'acabassin 9.071 habitatges lliures, fet que suposa un descens del 23,3% i 9.410 en total (inclosos 498 de protegits), un 22% menys.

7.3. La demanda

El 2007 es va materialitzar el procés de canvi de cicle en el sector de la construcció. Durant l'any, i més concretament en el darrer quadrimestre, el sector va entrar en un doble procés d'ajustament: primer, un ajustament intern, motivat per la correcció des de màxims del mercat immobiliari i pel nou escenari financer derivat de l'augment dels tipus d'interès, de l'enduriment del mercat hipotecari i de l'alentiment de les pujades de preus de l'habitatge, i segon, un ajustament motivat per la irrupció en escena de diverses causes exògenes, d'abast internacional, que varen provocar la ràpida deterioració de les economies, en particular de les més dependents de l'activitat del sector de la construcció, com és el cas de l'economia espanyola.

El mercat immobiliari es va contreure el 2008 i la situació va continuar agreujant-se el 2009. Les dades de l'INE relatives al volum d'hipoteques immobiliàries constituïdes a les Balears, corresponents a habitatges, així com l'evolució del nombre d'habitatges objecte de compravenda, reafirmen la magnitud del reajustament. El 2009, el nombre d'operacions hipotecàries va disminuir un 14,2%, després de la caiguda del 40,7% de l'any anterior. L'import total dels préstecs hipotecaris constituïts va baixar un 31,2%, després de la intensa reducció del 2008 (43,6%). La compravenda d'habitatges nous va disminuir un 34,3% i passà de 6.897 a 4.529 unitats. El 2008 el descens ja havia estat del 28,4%. La caiguda de la compravenda d'habitatges usats és encara més intensa: es passa de 10.866 unitats el 2007 a 3.631 el 2009, amb baixades del 50,5% el 2008 i 32,5% el 2009. (Vegeu el quadre AIII-91.)

7.4. La variació de l'estoc d'habitatges nous

La major intensitat de la caiguda de les vendes d'habitatges amb relació a la dels

habitatges nous que han entrat en el mercat, l'ajustament del qual és molt més lent per les raons assenyalades, ha determinat un notable augment de l'estoc en els darrers tres anys. Convé aclarir de seguida que dins la magnitud d'habitatges acabats s'inclouen no tan sols els destinats a la venda, sinó també els destinats a altres usos, com el lloguer o l'ús propi. Per tant, no s'ha d'atribuir íntegrament l'increment de l'estoc a l'excedent d'habitatges per vendre, encara que s'estimi majoritari. El 2009 es varen acabar 9.410 habitatges i varen ser objecte de compravenda 4.529 habitatges nous. Això va fer que l'estoc total d'habitatge nou per a tots els usos augmentàs en 4.881 unitats. L'augment de 2008 va ser de 5.169 habitatges, equivalent a 1,8 vegades el del 2007.

En el trienni 2007-2009 s'han acabat 34.023 habitatges i s'han venut 21.058 habitatges nous, un 61,9%. L'estoc acumulat en aquests darrers tres anys (no l'excedent per a la venda) és de 12.965 unitats. L'estoc total d'habitatges nous a final de 2009 seria el resultat d'afegir a aquest estoc el saldo que hi havia a final de 2006, que aquí no consideram. (Vegeu el gràfic AIII-8.)

7.5. La recessió de 1990-1993 enfront de l'actual

Trobam interessants similituds causals i elements comuns entre la recessió actual del sector a les Balears i la de començament dels anys noranta relatius a la gestació i l'evolució. En ambdues es donen aquests dos grups de factors:

a) Decisiva incidència dels factors exògens de caràcter econòmic i financer i l'existència d'una fita o d'unes quantes que intervenen a manera de detonants o catalitzadors.

b) Correcció cíclica del mateix sector des de nivells molt elevats d'activitat, amb característiques de sobreoferta.

Els elements causants de la recessió d'inici dels noranta són, en síntesi, els següents:

Primer, la guerra del golf Pèrsic a inici de 1991 va provocar l'empitjorament de la situació geopolítica a l'Orient Mitjà i un vertiginós augment del preu del petroli. Això va generar pertorbacions internacionals i la deterioració de les economies occidentals. A Europa, a més, la pèrdua de confiança en el marc i en l'SME varen provocar elevades taxes d'interès.

Segon, en els darrers anys de la dècada dels vuitanta, a les Balears, el sector havia arribat a uns màxims d'activitat, tant en l'edificació d'ús turístic com en l'edificació residencial lliure, a causa d'una conjunció de factors econòmics expansius i altres de caràcter normatiu (Llei de costes, Decret Cladera II, entre d'altres), la qual cosa va provocar una intensa elevació dels preus del sòl i de l'habitatge i de les expectatives de pujades futures.

Algun dels elements diferenciadors entre ambdues recessions podrien, fins i tot, tenir algun grau de compensació amb uns altres de signe contrari, amb el resultat de

pal·liar les diferències aparents. Aquest seria el cas de la taxa d'interès nominal i les restriccions creditícies.

En el gràfic AIII-9 representam l'evolució registrada pels habitatges visats durant el període 1989-1994 i la comparam amb la del període 2006-2011. La xifra atribuïda al 2010 es basa en l'extrapolació ajustada de l'evolució mensual d'enguany. Les xifres assignades al 2010 i 2011 se sustenten en la hipòtesi, que gaudeix d'un ampli consens que compartim, que la recessió actual del sector, especialment la que afecta el segment residencial, no tan sols és més profunda sinó que la sortida també serà molt més lenta.

Pot observar-se que en la recessió de 1990-1993 l'ajustament va ser, amb diferència, menys intens que ara. En la recessió actual, en un sol any els habitatges visats varen caure per sota del nivell al qual es va arribar després de dos anys d'ajustament en la primera. La reducció acumulada el 2008 i 2009, des del màxim de 2007, ha arribat al 84,3%. Estimam que al mínim de la recessió actual, quant a la nova inversió residencial, s'hi arribarà el 2010, amb uns 2.200 habitatges, fet que suposa un 46,5% menys que els visats el 1993, any en què es va tocar fons en la recessió anterior. El 2010 podria frenar-se la taxa de reducció, i el 2011 es podria iniciar una pujada tènue, des d'un mínim històric i, en tot cas, amb un perfil més propi d'una etapa d'estancament. L'obra en curs continuarà descendint.

Les tipologies d'edificació no residencial col·lectiva lliure s'han mostrat el 2009 més resistents al cicle recessiu, com posa de manifest l'evolució de la superfície visada, la reducció de la qual ha estat del 34,5%, molt menor que la corresponent als habitatges (53,6%). En part, aquest fet es produeix com a resultat de les mesures contracícliques impulsades per les administracions, en particular els equipaments públics, la rehabilitació urbana, l'habitatge protegit o el pla turístic de renovació. Respecte d'aquest darrer, convé assenyalar que el seu abast real fins ara ha estat limitat i, en tot cas, molt inferior a les expectatives que havia despertat inicialment, en bona mesura per l'empitjorament de l'economia a l'eurozona, que ha descoratjat la inversió, però també a causa de les rigideses i obstacles existents en el marc normatiu i en els procediments administratius seguits, en particular, per part d'algunes administracions locals. Les obres de reforma i ampliació residencial, com a efecte substitiu de l'obra nova, tendeixen a aguantar millor la recessió.

7.6. Els factors de la demanda residencial

7.6.1. El factor demogràfic

La intensitat del procés immigratori, en particular el procedent de països estrangers, s'ha constituït en un dels factors més actius d'entre els que configuren l'evolució de la demanda d'habitatge. Però també ho ha estat la ràpida transformació de la societat, amb diversos processos que han impulsat la formació de llars, sense

perjudici que en aquesta conjuntura molta de la demanda d'habitatge existent, generada per a aquests processos, no pugui satisfer-se.

El 2009, la demanda d'habitatges per a turisme residencial prem molt feblement, sobretot en el segment mitjà, com a conseqüència de la recessió de l'eurozona. En l'etapa expansiva, el creixement intens dels preus interns dels béns immobles havia reduït el diferencial respecte dels països compradors i el 2009 l'ajustament dels preus és encara insuficient per estimular aquesta demanda.

7.6.2. El factor financer

7.6.2.1. Tipus d'interès i mercat hipotecari

L'agost del 2005, els tipus d'interès hipotecari, expressats com a valor mitjà corresponent al conjunt de les entitats financeres, varen arribar al valor més baix des de l'any 2000, amb una taxa del 3,19%. (Vegeu el gràfic AIII-10.)

El cicle de reduccions contínues havia acabat. Al llarg del 2006, el BCE va augmentar escalonadament els tipus d'interès. En aquest nou escenari alcista, el tipus mitjà de l'any 2006, més ressagat, va créixer fins al 4,17%. A més, s'esgota el mecanisme d'extensió dels terminis d'amortització dels préstecs i emergeixen processos més selectius i exigents, seguits per les entitats financeres per a les concessions dels nous préstecs. El 2006 es produeix un canvi del model de demanda d'habitatge en el component financer. El nou model va començar a allunyar-se del patró seguit els anys anteriors, en què els preus penalitzaven l'accessibilitat a l'habitatge i les condicions financeres la facilitaven. El 2006, els dos mecanismes passen a treballar junts per dificultar l'accés. La correcció cíclica només seria qüestió de temps.

El juny de 2007, el tipus d'interès oficial del BCE havia pujat fins al 4%. Després de l'estiu, la crisi de les hipoteques d'alt risc als Estats Units va provocar l'escalada de l'EURIBOR i l'ampliació del diferencial entre aquest i els tipus oficials. En conseqüència, el tipus d'interès hipotecari va continuar pujant amb rapidesa i de forma sostinguda i va arribar al 5,56% al desembre d'aquest any. El tipus mitjà anual arriba al 5,24%.

El 2008, les dificultats del sistema financer internacional s'agreugen i s'estenen amb rapidesa. Es produeix una contracció extrema del mercat interbancari. Les tensions de liquiditat, aversió al risc i dificultats de refinançament de les entitats financeres provoquen l'estrenyiment dels canals de crèdit a les empreses i a les famílies. La restricció del crèdit al sector de la construcció és especialment severa a Espanya. En aquest escenari, el tipus d'interès hipotecari, que segueix el que deixa l'EURIBOR, se situa en el 6,26% al setembre. A la tardor, la situació del sistema financer internacional s'ha agreujat tant que els governs i els principals bancs centrals adopten mesures de forma coordinada i amb caràcter massiu. A partir d'octubre, el BCE inicia una sèrie de descensos que duen el tipus de referència al 2,5% el desembre de 2008. A mesura que aquestes intervencions produeixen efectes i els mercats financers deixen enrere les fases

més agudes de la crisi, l'EURIBOR retrocedeix, i, amb aquest, l'interès hipotecari. Al desembre, l'EURIBOR ja havia baixat fins al 3,45% i l'hipotecari fins al 5,89%.

El 2009, els tipus continuen retrocedint. El BCE retalla successivament els tipus de referència al març (fins a l'1,50%), a l'abril (un altre quart de punt, fins a l'1,25%) i, finalment, al maig, un altre quart, fins a l'1% —el nivell més baix des de la seva creació. A la reunió del 7 de maig, el BCE, davant la profunditat de la recessió, la persistència dels riscs del sistema financer i un horitzó amb amenaces deflacionàries a l'eurozona, no tan sols baixa el seu tipus, sinó que també anuncia noves mesures quantitatives de gran abast, com ara la compra en el mercat secundari de bons protegits *(covered bonds)* per actius hipotecaris o la prolongació de subhastes de liquiditat per import il·limitat fins a dotze mesos. La massiva injecció de liquiditat i les retallades de tipus per part del BCE duran l'EURIBOR a mínims històrics en els mesos següents, a mesura que aquestes disposicions es van implementant. Al juny, l'EURIBOR a un any ha descendit fins a l'1,50% i al setembre se situa en l'1,24%. Des de llavors, tot just va descendir més: el mes d'abril de 2010 és de l'1,22%. L'interès hipotecari se situa en el 3,29% al juny i baixa fins al 2,82% al desembre. La mitjana de l'any 2009 és del 3,44%, 2,4 punts menys que la del 2008. El BCE anuncia al desembre que retirarà progressivament les mesures no convencionals, però que mantindrà el tipus d'interès.

La baixada contínua dels tipus d'interès hipotecari al llarg de l'any no va tenir efectes significatius amb vista a l'impuls de la demanda residencial efectiva, molt afeblida, entre altres factors, per l'agreujament de les restriccions en el flux del crèdit, per l'enduriment del mercat hipotecari sobre l'oferta de promocions residencials noves i les vendes d'habitatges i, sobretot, per l'aversió o incapacitat de les llars d'endeutar-se davant l'empitjorament del marc econòmic. Els efectes més notables del descens dels tipus d'interès cal buscar-los en el paper de contrapès de la morositat, la ràtio de la qual ha crescut amb gran rapidesa a conseqüència de l'atur (fet que ha deteriorat els balanços de les entitats financeres i els indicadors de solvència), i en la contribució a la recomposició de l'elevat endeutament de les llars.

7.6.2.2. Preus

Segons les dades del Ministeri d'Habitatge (amb una nova base el 2005) l'habitatge lliure va arribar a les Balears, en el quart trimestre del 2009, a un preu de 2.125,8 euros per metre quadrat, un 12,3% més elevat que la mitjana espanyola, que es va situar en 1.892,3 euros. A les Illes Balears, els preus (variació interanual de preus trimestrals) disminueixen una mitjana del 9% el 2009. La primera baixada s'havia produït en el quart trimestre del 2008 (1,2%) i el descens s'accelera fins a arribar a una contracció de l'11% en el quart trimestre del 2009. A Espanya, l'ajustament ja s'inicia en el segon trimestre del 2008 i és més intens en aquest any, amb una reducció mitjana del 9,8%. El 2009 els preus es redueixen un altre 7,4%. Per tant, l'ajustament a la baixa dels preus a Illes Balears mostra més rigidesa a l'inici, però el descens guanya intensitat segons avança l'any 2009. (Vegeu els gràfics AIII-11 i AIII-12.)

En tot cas, convé destacar que es tracta de valors mitjans. El mercat immobiliari, en part com a conseqüència de la mateixa magnitud de la sobreproducció recent, presenta una oferta residencial molt diversa en la qualitat. Es varen fer promocions a partir d'una expansió i d'una demanda que, llavors, semblaven interminables i que en certs casos varen excedir els límits de la prudència i varen conduir a produccions amb notes d'utilitat marginal decreixent. Els productes de menys qualitat registren caigudes de preus molt superiors, amb les quals reflecteixen els preus mitjans esmentats. L'absorció de l'estoc dels habitatges més mal situats i amb menys equipaments i dotacions requereix ajustaments addicionals de preus. D'altra banda, les entitats financeres, a mesura que la morositat avança i executen les garanties reals, han oferit creixents quantitats d'habitatges amb forts descomptes en els preus i amb condicions financeres preferents, això ha fet pressionar també els preus a la baixa.

En suma, la conjunció d'un elevat estoc d'habitatges i una mínima pulsació de la demanda indiquen una continuació del procés d'ajustament de preus. Les llars mantenen expectatives de preus decreixents. També algun dels prestigiosos serveis d'estudis considera que l'ajustament de preus té encara recorregut. Precisament, a la lenta i tímida resposta dels preus que s'ha registrat a Espanya, tenint en compte la importància del volum de la sobreoferta de producció existent, cal atribuir-hi una part de les dificultats que troba el mercat immobiliari per absorbir l'estoc i reprendre la senda de l'equilibri. Aquesta evolució contrasta amb l'experimentada en els Estats Units, on la baixada de preus va ser molt ràpida i de gran importància des del principi, fet que propicià un ajustament del sector immobiliari sever però de durada inferior.

L'ajustament a la baixa dels preus de l'habitatge usat és més intens que en el cas de l'habitatge de nova construcció. El preu mitjà de l'habitatge lliure usat amb més de dos anys d'antiguitat, segons les dades del Ministeri d'Habitatge referides al darrer trimestre de cada any, en el segment de menys de 150.000 euros ha descendit un 7,6% (el 2008 havia baixat un 10,7%), i així se situa en 1.659,9 euros per metre quadrat. En aquest mateix segment, la mitjana estatal ha estat de 1.214,7 euros per metre quadrat i els preus tot just han variat (+0,5%). El preu de les Balears és un 36,7% més elevat que la mitjana espanyola, encara que en el darrer any la diferència s'ha reduït. El preu dels habitatges d'entre 150.000 i 300.000 euros també s'ha reduït a un ritme similar i s'ha situat en 1.936,9 euros/m^2, amb una disminució del 8,1%. La mitjana espanyola és de 1.849,7 euros/m^2 i ha baixat un 3,3%. En aquest segment, els preus de les Balears són un 4,7% més elevats que la mitjana estatal, encara que la diferència s'ha escurçat molt en aquest darrer any.

7.7. Accessibilitat a la propietat de l'habitatge

Hi ha diferents indicadors de l'accessibilitat a l'habitatge. El Servei d'Estudis Econòmics del BBVA elabora un indicador

de síntesi que mesura l'esforç sobre ingressos ponderats ajustats per la fiscalitat, que relaciona la renda familiar mitjana amb el preu d'un habitatge mitjà de mercat i expressa el percentatge de la renda familiar que ha de destinar-se al pagament de l'adquisició de l'habitatge. L'accessibilitat depèn de tres factors: tipus d'interès hipotecaris, preus reals de l'habitatge i renda disponible.

Amb dades referides al conjunt estatal, en el període 1999-2008, l'accessibilitat es deteriora, sobretot pel factor preu. Encara que la capacitat d'endeutament havia augmentat en els darrers anys com a resultat de factors econòmics i financers, va resultar insuficient per contrarestar l'intens creixement dels preus de l'habitatge i en va erosionar any rere any l'accessibilitat. A partir del 2006, el ràpid augment del tipus d'interès accelera la deterioració de l'accessibilitat i s'arriba a un màxim del 38% el 2008.

No obstant això, el 2009, aquesta evolució s'ha revertit i s'ha iniciat un procés de clara millora de l'accessibilitat, com a resultat de la intensa caiguda dels tipus d'interès hipotecari i, en una mesura molt més inferior, de l'ajustament a la baixa dels preus de l'habitatge. El BBVA xifra l'indicador d'accessibilitat per al 2009 i per al 2010 en un 25% i un 20% respectivament. El 2009, la contribució de la reducció dels tipus d'interès a la millora de l'accessibilitat equival a quatre vegades l'aportada pels preus.

No disposam de dades relatives a l'accessibilitat desagregades per comunitats autònomes des del 2004. Però, tenint en compte la situació de partida i una evolució dels preus de més creixement a les Balears que en el conjunt estatal, podem estimar que l'indicador d'accessibilitat de les Balears hauria arribat a situar-se el 2008 més d'un 20% per sobre de l'estatal. La situació s'alleuja el 2009, atès que els preus baixen més a les Balears que en el conjunt d'Espanya, encara que a causa del menor pes dels preus respecte de la baixada de tipus, comú a ambdós indicadors, la millora probablement haurà evolucionat bastant en línia amb l'estatal.

7.8. Lloguer d'habitatge

Segons l'enquesta de demanda d'habitatge i lloguers publicada pel Ministeri d'Habitatge sobre la base de dades d'octubre del 2006, a les Illes Balears hi havia 56.861 habitatges en lloguer. Segons els nostres càlculs, considerant el parc d'habitatges estimat en aquesta data, els habitatges en lloguer representen un 10% del total. Espanya se situaria entorn del 8%. En els anys anteriors a la recessió s'havien sumat els efectes de diversos factors que pressionaven la demanda d'habitatge en lloguer i havien provocat un ràpid augment dels preus d'arrendament. Entre aquests factors hi ha: l'augment de la població immigrant de renda baixa (per motius laborals), la tradicional escassesa de l'oferta d'habitatges oferts en règim de lloguer, la insuficiència d'oferta d'habitatge social en propietat i el progressiu empitjorament de l'accessibilitat a l'habitatge lliure per a capes creixents de la població.

No obstant això, l'actual cicle recessiu de la construcció introdueix nous elements en aquest mercat. D'una banda, la sequera del flux del crèdit i l'enduriment de les condicions del mercat hipotecari, juntament amb la creixent deterioració econòmica i de les expectatives de les llars, a pesar de la millora nominal de l'accessibilitat a l'habitatge en propietat que s'inicia l'any 2009 per la baixada dels tipus d'interès, han ampliat la demanda insatisfeta d'adquisició d'habitatge i han afavorit el desplaçament de part de la demanda d'habitatges de compra cap al lloguer. Però, de l'altra, el nou cicle ha generat una intensa ampliació de l'oferta d'habitatges de lloguer, a partir de l'estoc alentit d'habitatges, com a alternativa al desplom de les vendes i també per rendibilitzar actius ociosos. És freqüent que ofereixin habitatges de lloguer propietaris que, en el seu moment, els varen adquirir per motius d'inversió o amb finalitats especulatives, mitjançant préstecs hipotecaris, i que ara es troben immersos en un mercat immobiliari de vendes tot just sense pols i amb la necessitat de plantar cara a la càrrega financera del seu endeutament. La reducció de la taxa d'inflació, a la qual estan indexades moltes rendes, contribueix a contenir els preus del lloguer.

El resultat de tot això és que en els dos darrers anys els preus de lloguer han descendit a les Balears i també, encara que menys, en el conjunt de l'Estat. El 2009 el preu mitjà baixà lleugerament a les Illes Balears (–1%), després de la forta reducció de l'11,4% registrada el 2008, segons dades publicades per la Societat Pública del Lloguer (SPA), adscrita al Ministeri d'Habitatge. Les rendes mitjanes mensuals de mercat varen anar de 651,65 euros a 658 euros, respectivament. A Espanya els lloguers baixen un 3,8% el 2009 i un 1,9% el 2008 i els preus mitjans varen ser, respectivament, de 656 euros i 682 euros.

7.9. Plans d'accés a l'habitatge i rehabilitació

En els darrers anys s'han produït iniciatives de les administracions públiques amb tendència a facilitar l'accés a l'habitatge o la rehabilitació i a potenciar el lloguer enfront de l'adquisició.

A mitjan desembre de 2008, el Govern de l'Estat va aprovar el nou Pla Estatal d'Habitatge i Rehabilitació (PEHR) 2009-2012. Entre les línies estratègiques del nou pla destaquen: l'aposta pel lloguer; l'impuls a la rehabilitació, incorporant el Programa Renove de millora de l'eficiència energètica i l'accessibilitat; l'ampliació dels col·lectius amb protecció preferent a l'accés a habitatges de protecció oficial (HPO) i, alhora, l'extensió d'ajudes a les rendes mitjanes i la reconversió de l'estoc d'habitatges en HPO. Amb relació al foment del lloguer, el nou PEHR es proposa arribar a l'objectiu que el 40% de la nova construcció d'HPO, incloent els que procedeixin de la rehabilitació, es destinin al lloguer.

El conveni subscrit entre el Govern d'Espanya i el de les Illes Balears per desenvolupar el nou PEHR 2009-2012 estableix una inversió ministerial de 190 milions d'euros, la qual cosa suposa un

65% més que el pla anterior. Un 54% de les actuacions es destinaran a la reforma d'immobles i a la renovació urbana. A aquesta inversió s'afegeixen les mesures adoptades pel Govern, tals com la Llei de barris, les ajudes per a la rehabilitació, l'adquisició de reserves estratègiques de sòl per poder construir 2.764 HPO o l'adquisició de 426 habitatges en estoc per convertir en HPO. El Conveni beneficiarà, segons les previsions, més de 17.400 famílies de les Balears.

Segons dades fetes públiques per la Conselleria d'Habitatge i Obres Públiques, les ajudes públiques a la rehabilitació han generat una inversió de 97 milions des del 2008. Aquí, s'hi inclouen tant les convocatòries anuals, fetes per aquesta Conselleria, relatives a la rehabilitació de barris, barreres arquitectòniques i patrimoni amb ajudes del Govern (que sumen una inversió prevista de 46,54 milions d'euros entre 2008 i 2009, subvencionada en el 67%); com les actuacions de rehabilitació en les quals participen el Ministeri d'Habitatge i el Govern, la inversió dels qual ascendeix a 50,12 milions d'euros, 6,33 dels quals corresponen a subvencions autonòmiques i 10,01 a subvencions estatals. El 2009, els habitatges de protecció oficial han representat el 10,7% dels habitatges visats, enfront del 3,3% registrat el 2008.

8

JUSTÍCIA I ARBITRATGE

RESUM

L'activitat de l'Audiència Provincial ha experimentat, l'any 2009, un cert augment dels assumptes registrats i un lleuger descens de les resolucions dictades. El partit judicial de Palma s'organitza en jutjats de primera instància, els quals tots s'incrementen; jutjats contenciosos administratius, que han experimentat un increment d'assumptes, cosa que planteja la necessitat de crear un jutjat nou; jutjats de violència contra les dones, on s'han presentat 2.926 denúncies, 746 renúncies, s'han imposat 457 ordres de protecció i 1.037 mesures de protecció a les víctimes; jutjats de menors, que a diferència de l'any passat tornen a assumir la tendència alcista dels anys anteriors en quantitat d'assumptes; jutjats d'instrucció, en els quals s'observa un descens d'assumptes respecte del 2008 i jutjats penals de l'1 al 7, en què hi ha un increment de certa rellevància en el nombre d'assumptes. En el Jutjat Penal núm. 8 destaca l'increment tant del nombre d'executòries registrades com del nombre d'assumptes a tràmit. Un any més, cal reiterar la necessitat de crear un segon jutjat penal d'executòries. El Jutjat de Vigilància Penitenciària no presenta cap problemàtica especial, encara que hi ha hagut un increment lleuger en el nombre d'assumptes. El Jutjat Degà ha experimentat un descens en el nombre d'expedients de consignació de renda i de queixes a la bústia general. El Servei Comú ha viscut un lleu descens i en el Registre Civil persisteix la tònica de feina intensa, si bé la situació ha millorat amb la creació del Registre Civil núm. 2.

Pel que fa a la fiscalia, les denúncies en supòsits de delictes contra la vida, els relatius a lesions genèriques i contra la llibertat han experimentat un descens lleuger. Quant als delictes contra la llibertat sexual, el registre global disminueix, si bé hi ha augments relatius a prostitució i exhibicionisme. Amb referència als delictes contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic, han sofert un descens generalitzat. Respecte dels delictes contra els drets dels treballadors, han sofert un ascens lleu en el còmput global. A més, es redueix el nombre de denúncies per delictes contra l'ordenació del territori i augmenten els delictes relatius a medi ambient. D'altra banda, pel que fa als delictes contra la seguretat col·lectiva, només han experimentat un augment els delictes per tràfic de drogues qualificat. La resta de delictes contra la seguretat col·lectiva disminueixen. S'ha produït un descens gairebé a la meitat respecte de l'any 2008 de les denúncies per falsificacions.

8.1. INTRODUCCIÓ

Si haguéssim de destacar un repte específic amb el qual s'han hagut d'enfrontar els jutjats enguany, aquest seria el cas de corrupció.

Amb independència de qualsevol altra connotació, aquest tipus d'investigació judicial (i policial) ha suposat i suposa un esforç organitzatiu important.

S'ha de partir d'una premissa inqüestionable: la configuració dels actuals jutjats d'instrucció no està pensada per assumir la investigació de delictes especialment complexos com els que acabam de mencionar.

Aquesta complexitat suposa afrontar una investigació especialment tan tècnica i extensa com per ocupar la pràctica totalitat del temps que el jutge d'un jutjat d'instrucció pot dedicar a l'òrgan judicial al qual és destinat.

Això implicaria que si aquest jutge dedicàs a aquest assumpte el temps que requereix, hauria de desatendre els altres assumptes, la qual cosa suposaria el col·lapse del jutjat. Per això, la primera mesura que s'ha impulsat des del Deganat ha estat sol·licitar al Consell General del Poder Judicial per mitjà de la Sala de Govern un pla de reforç, amb el nomena-

ment d'un segon jutge que comparteixi les tasques judicials amb el titular del jutjat. És el cas dels jutjats d'instrucció 1 (a hores d'ara pendent de l'autorització econòmica del Ministeri de Justícia), 2, 3, 6 i 12. Es troba igualment reforçat el Jutjat d'Executòries Penals, atesa la delicada situació en què es troba. Això ha suposat un esforç afegit a un edifici que ha exhaurit l'espai: trobar un lloc mínimament assequible on aquests jutges de reforç puguin dur a terme la seva comesa.

Però aquests assumptes també han suposat altres reptes. El treball de coordinació amb la tasca policial és especialment intens, igual que amb la fiscalia, sense perjudici de la repercussió mediatitzada d'aquestes causes penals, que han suposat una afluència massiva de mitjans de comunicació a l'edifici de l'avinguda d'Alemanya, el qual, per la configuració que té, no està especialment dissenyat per facilitar a aquests professionals la seva tasca. En qualsevol cas, el sentiment majoritari de la judicatura s'ha decantat per ajudar tant com ha estat possible els mitjans de comunicació —amb les restriccions indispensables— i facilitar-los l'accés a la seu judicial a fi de garantir el dret a la informació dels ciutadans.

La qüestió de la seguretat no ha tingut menys importància en aquests casos. Conscients dels perills que en aquest tipus d'assumptes es produeixen, s'ha hagut d'extremar el control d'accés a l'edifici i fins i tot la protecció personal dels imputats dins la seu judicial, per evitar qualsevol tipus d'agressió. Amb aquesta finalitat, s'ha hagut d'involucrar la col·laboració, sempre atesa, de la Policia Nacional.

Per concloure, aquestes causes impliquen una afluència massiva de professionals a les declaracions, la qual cosa ha determinat per al Deganat l'exigència d'habilitar sales específiques per a les declaracions, amb l'esforç afegit de dotar-les dels mitjans tècnics per enregistrar, amb conseqüències no sempre desitjables.

Enguany podem oferir també dades sobre l'evolució en els darrers deu anys de la distribució de la població reclusa per situació processal penal per sexe, any i per illes, gràcies a una exploració feta per l'IBESTAT a partir de les dades del Ministeri de l'Interior (Secretaria General d'Institucions Penitenciàries). Segons aquestes dades, la població reclusa a les Illes Balears s'ha multiplicat per tres: s'ha passat de 705 persones a 2.090. En el cas de Mallorca s'ha multiplicat per 3,2 (de 600 a 1.953) i a Eivissa s'ha multiplicat per 1,5 (de 105 a 155 persones). (Vegeu el quadre AIII-92.)

8.2. Els jutjats i els tribunals

8.2.1. El Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears

L'activitat del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears s'articula per mitjà de la Sala Civil i Penal, la Sala Contenciosa Administrativa i la Sala Social. Les dues darreres són les que concentren més activitat, amb diferència respecte de la primera, tant pel que fa als assumptes registrats com als assumptes resolts. D'altra banda, i amb referència als assumptes

pendents, val a dir que pel que fa al total de casos del 2008 només hi ha un cas pendent, i pel que fa al total d'assumptes pendents del 2009, falten per resoldre 189 casos. (Vegeu el quadre AIII-93.)

8.2.2. L'audiència provincial

L'activitat de l'audiència provincial ha experimentat, l'any 2009, un notable augment tant dels assumptes registrats com de les resolucions dictades. Els assumptes pendents del 2008 sumen un total de 291 casos i, en canvi, el 2009 no hi ha assumptes pendents, sinó que hi ha hagut 46 casos més resolts que registrats. (Vegeu el quadre AIII-94.)

8.2.3. El Partit Judicial de Palma

El partit judicial de Palma s'organitza en jutjats de primera instància, jutjats contenciosos administratius, jutjats de violència contra les dones, jutjats de menors, jutjats d'instrucció, jutjats penals de l'1 al 7, el Jutjat Penal núm. 8, el Jutjat de Vigilància Penitenciària, el Jutjat Degà, el Servei Comú i el Registre Civil.

Les dades presentades a continuació s'han elaborat amb les dades de què disposa el Jutjat Deganat i els butlletins estadístics del Consell General del Poder Judicial.

8.2.3.1. Els jutjats de primera instància

Dins els jutjats de primera instància, podem fer una subdivisió en jutjats ordinaris, Jutjat Mercantil, jutjats de família i jutjats socials. Aquesta informació s'ha tret de «L'informe de l'activitat judicial a les Illes Balears 2009». En aquests casos la informació facilitada només fa referència a assumptes registrats el 2008 i el 2009, a partir dels quals es pot obtenir la informació sobre l'increment d'assumptes registrats.

8.2.3.1.1. Els jutjats ordinaris

Els assumptes registrats han experimentat un notable ascens (de 21.025 el 2008, a 28.907 el 2009). Per tant, es registra una diferència de 7.882 assumptes registrats, fet que representa una taxa de variació del 37,49%, motiu pel qual és imperatiu crear nous òrgans judicials d'acord amb el nombre d'assumptes i mòduls establerts pel Consell General del Poder Judicial. (Vegeu el quadre AIII-95.)

8.2.3.1.2. Els jutjats de família

S'observa un augment en l'entrada d'assumptes durant el 2009, que està quantificada en 314 casos de més respecte de l'any 2008, la qual cosa representa una taxa de variació del 8,12%. (Vegeu el quadre AIII-96.)

8.2.3.1.3. El Jutjat Mercantil

Es manté la tendència d'increment d'assumptes, de 833 el 2008 a 1.370 el 2009, fet que suposa un increment absolut de 537 casos registrats el 2009 respecte del 2008, increment que queda reflectit en la taxa de variació, que és d'un 64,47%. Cal destacar el considerable augment en el nombre de concursos tant necessaris com voluntaris, fet que ja registrava creixement durant l'any 2008 i ha continuat augmentant a causa de la situació de crisi

econòmica. Aquest increment pot provocar la saturació dels jutjats malgrat les mesures de suport posades en pràctica (adscripció d'un jutge de reforç en el Jutjat Mercantil núm. 1). (Vegeu el quadre AIII-97.)

Fixat el mòdul d'entrada pel CGPJ en 350 assumptes, la tendència alcista exigeix la creació d'un tercer jutjat.

8.2.3.1.4. Els jutjats socials

Podem veure un augment lleuger en el nombre d'assumptes, especialment pel que fa als acomiadaments. En nombres absoluts, l'augment de casos registrats el 2009 respecte del 2008 és de 774, fet que suposa una taxa de variació del 15,56%. (Vegeu el quadre AIII-98.)

8.2.3.1.5. Els jutjats contenciosos administratius

El nombre d'assumptes en aquesta jurisdicció ha experimentat un notable ascens, de 733 casos de més el 2009 respecte del 2008, cosa que, juntament amb la problemàtica dels assumptes que atenen, fa necessària la creació d'un nou òrgan. L'increment del nombre d'assumptes registrats representa una taxa de variació del 36,61%. (Vegeu el quadre AIII-99.)

8.2.3.1.6. El Servei Comú

Les càrregues de feina durant el 2009 han experimentat un descens considerable, ja que es registren 3.514 casos respecte del 2008, xifra que representa una disminució del –4,26%. (Vegeu el quadre AIII-100.)

8.2.3.1.7. El Registre Civil

La delicada situació dels darrers anys, en especial pel que fa als expedients de nacionalitat, s'ha vist pal·liada amb la creació del Registre Civil Exclusiu 2, que va entrar en funcionament a final del 2008. S'espera que així es recuperi la normalitat en el servei.

Hi ha una iniciativa, encara no concretada, de digitalització dels llibres del Registre Civil, cosa que agilitaria els tràmits d'inscripció i de certificació de fets concernents a l'estat civil de les persones.

De les dades de 2009 cal destacar l'augment de les inscripcions per naixement, defuncions i especialment de matrimoni. També es registra un augment significatiu en el nombre de tuteles i expedients. (Vegeu el gràfic AIII-13.)

8.2.3.1.8. Jutjats d'instrucció

Veiem un descens lleuger en el nombre d'assumptes penals, si bé es mantenen els civils, cosa que ens fa reiterar la necessitat que es creï, almenys, un nou òrgan d'acord amb el mòdul fixat pel CGPJ. Concretament, durant el 2009 la quantitat d'assumptes han experimentat un descens considerable, ja que es registren 7.467 casos respecte del 2008, fet que representa una disminució del –8,59%. (Vegeu el quadre AIII-101.)

8.2.3.1.9. Jutjat de Violència contra la Dona

L'any 2009 s'ha registrat un descens en el nombre de denúncies presentades, quantificades en un total de 2.926 denúncies, de les quals hi ha 746 renúncies, s'han impo-

sat 457 ordres de protecció i s'han imposat 1.037 mesures de protecció a les víctimes. El descens del nombre d'assumptes registrats representa una taxa de variació del –4,27%, que en nombres absoluts registra un descens durant el 2009 respecte del 2008 de 206 denúncies registrades. (Vegeu els quadres AIII-102 i 103.)

8.2.3.1.10. Jutjats de menors

L'any 2009 ha experimentat un lleuger augment d'assumptes, la diferència es registra en 106 assumptes registrats i una taxa de variació durant el 2009 respecte del 2008 del 12,05%. (Vegeu el quadre AIII-104.)

8.2.3.1.11. Jutjats penals de l'1 al 7

L'any 2009, i seguint la tendència dels anys anteriors, hi ha un increment en el nombre d'assumptes, de 5.720 l'any 2008 a 6.485 l'any 2009, fet que suposa un augment de 765 casos i una taxa de variació del 13,37%. (Vegeu el quadre AIII-105.)

8.2.3.1.12. Jutjat Penal núm. 8

Continua l'increment del nombre d'executòries registrades, tant pel que fa al nombre total d'executòries registrades com pel que es refereix al nombre total d'executòries en tràmit. La diferència registrada és de 2.770 assumptes i d'una taxa de variació que augmenta durant el 2009 respecte del 2008 en un 36,95%. (Vegeu el quadre AIII-106.)

8.2.3.1.13. Jutjat de Vigilància Penitenciària

Aquest jutjat segueix la tendència en l'augment d'assumptes registrats, amb una diferència de 409 assumptes registrats i una taxa de variació que augmenta durant el 2009 respecte del 2008 en un 7,70%. (Vegeu el quadre AIII-107.)

8.2.3.1.14. Jutjat Degà

Es constata un descens en el nombre d'expedients de consignació de renda i un increment en el nombre de queixes presentades al Deganat. D'altra banda, s'observa un descens en el nombre de demandes presentades al Consell General del Poder Judicial (CGPJ). Els canvis registrats durant el 2009 respecte del 2008 suposen un descens del –25,26% en el nombre d'expedients de consignació de renda i un descens del –76,42% de les demandes presentades al CGPJ. D'altra banda, pel que fa a les queixes presentades al Deganat, es registra un augment molt significatiu del 212,50%. (Vegeu el quadre AIII-108.)

8.2.4. Partit Judicial d'Inca

Pel que fa a la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària), s'han registrat un total de 6.178 assumptes, enfront dels 5.407 de 2008, fet que suposa un increment de 771 casos i una taxa de variació el 2009 respecte del 2008 de 14,26%. (Vegeu el quadre AIII-109.) Amb relació a la jurisdicció penal, s'observa un descens en el nombre d'assumptes registrats (14.757 assumptes el 2009 enfront dels 17.303 de l'any anterior), fet que representa un descens significatiu de 2.546 casos amb una taxa de variació del –14,71%. (Vegeu el quadre A III-110.) I pel que fa als assumptes de violència

domèstica, s'han presentat 110 denúncies (enfront de les 3 del 2008) i s'han imposat 14 mesures de protecció. Respecte de la violència sobre la dona, s'han presentat 394 denúncies i s'han imposat 387 mesures de protecció, dades que indiquen un augment de més de 300 casos respecte de l'any 2008. (Vegeu el quadre AIII-111.)

8.2.5. Partit Judicial de Manacor

Pel que fa a la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària), les dades segueixen la tendència creixent. El 2009 s'han registrat un total de 5.378 assumptes enfront dels 4.813 del 2008, fet que suposa un augment de 565 casos i una taxa de variació de l'11,74%. (Vegeu el quadre AIII-112.) Amb relació a la jurisdicció penal, s'ha registrat un descens per a l'any 2009 de 18.796 assumptes, enfront dels 20.291 de l'any anterior, dades que suposen un descens de 1.495 casos registrats i una taxa de variació del –7,37%. (Vegeu el quadre AIII-113.) Respecte de la violència sobre la dona, s'han presentat 113 denúncies i s'han imposat 173 mesures judicials penals de protecció i seguretat a les víctimes. (Vegeu el quadre AIII-114.)

8.2.6. Partit Judicial d'Eivissa

Pel que fa a la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària), s'ha ocupat de 5.207 assumptes, respecte dels 5.093 de l'any 2008, per tant es registra un augment de 114 assumptes registrats i una taxa de variació del 2,24%. (Vegeu el quadre AIII-115.) Pel que fa a la jurisdicció penal, l'any 2009 s'han registrat un total de 26.778 assumptes, respecte dels 27.586 de 2008, fet que suposa un descens de 808 assumptes registrats i una taxa de variació del –2,93%. (Vegeu el quadre AIII-116.) Amb relació als assumptes de violència domèstica, s'han presentat 37 denúncies, 4 renúncies i s'han imposat 16 mesures de protecció. (Vegeu el quadre AIII-117.) Pel que fa als jutjats penals, s'ha registrat un descens de 138 casos, xifra que representa una taxa de variació del –10,01%, atès que enfront dels 1.378 assumptes registrats l'any 2008, enguany se n'han registrat 1.240. (Vegeu el quadre AIII-118.) I els jutjats socials també registren un descens ja que l'any 2009 hi ha hagut 1.138 assumptes registrats enfront dels 1.459 de l'any anterior, la qual cosa suposa un descens de 321 casos i una taxa de variació del –22%. (Vegeu el quadre AIII-119.)

8.2.7. Partit Judicial de Maó

En la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària) s'han registrat 2.505 assumptes durant el 2009 respecte dels 2.136 de l'any anterior, fet que suposa un augment de 369 casos registrats i una taxa de variació del 17,28%. (Vegeu el quadre AIII-120.) En la jurisdicció penal s'observa un descens pel qual s'han registrat 6.763 assumptes el 2009 respecte dels 7.134 de l'any anterior, la qual cosa suposa un descens de 371 assumptes registrats i una taxa de variació del –5,20%. (Vegeu el quadre AIII-121.) D'altra banda, els jutjats penals han registrat 451 assumptes, respecte dels 446 de l'any 2008, que xifren un augment de casos registrats amb una taxa de variació de l'1,12%. (Vegeu el quadre AIII-122.) I

amb relació als assumptes de violència domèstica, s'han presentat 20 denúncies, se n'han retirat 3 i s'han imposat 8 mesures de protecció. (Vegeu el quadre AIII-123.)

8.2.8. Partit Judicial de Ciutadella

En la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària) s'han registrat un total de 1.360 assumptes respecte dels 1.277 de l'any anterior, fet que suposa un augment de 83 casos registrats i una taxa de creixement del 6,50%. (Vegeu el quadre AIII-124.) En la jurisdicció penal s'han registrat 4.738 assumptes l'any 2009 respecte dels 5.142 de l'any anterior, xifra que suposa un descens de 404 assumptes registrats i una taxa de variació de –7,86%. (Vegeu el quadre AIII-125.) Amb relació als assumptes de violència domèstica, s'han presentat 12 denúncies, no se n'ha retirat cap i s'han imposat 3 mesures de protecció. (Vegeu el quadre AIII-126.) Finalment, en la jurisdicció social s'han registrat 642 assumptes el 2009 respecte dels 483 de l'any anterior, dades que suposen un augment de 159 casos i una taxa de variació de 32,92%. (Vegeu el quadre AIII-127.)

8.3. La Fiscalia

Aquest apartat es divideix en els subapartats següents: l'àmbit penal, la vigilància penitenciària, la jurisdicció de menors, la Comissió d'Assistència Gratuïta i l'activitat de la fiscalia.

8.3.1. L'àmbit penal

La informació estadística que es presenta prové de la memòria elaborada pel fiscal en cap de les Balears sobre l'actuació de la fiscalia l'any 2009. Cal destacar que les xifres no es refereixen a delictes comesos, sinó a delictes denunciats o descoberts d'ofici durant l'any 2009, de manera que part d'aquests delictes poden desaparèixer al llarg de la tramitació del procediment judicial corresponent, perquè el Jutjat Instructor els arxivi o perquè hi hagi una absolució dictada pels tribunals que hagin de jutjar el fet. A més, s'indica l'activitat delictiva denunciada a les Illes Balears amb relació als delictes comesos més habitualment o que tenen més incidència o gravetat social.

8.3.1.1. Delictes contra la vida

Seguint la categoria creada l'any anterior, segons la qual es diferencien els delictes d'homicidi per accident de trànsit dels d'homicidi imprudent (fet que es deu a la incidència de la problemàtica dels accidents de trànsit i de la seguretat viària, que va propiciar l'assignació de fiscals especialitzats per coordinar i incidir en aquesta matèria delictiva), s'observa un increment d'homicidis (48 respecte dels 42 del 2008) i una reducció d'assassinats, que passen a 3 quan el 2008 n'hi hagué 6. (Vegeu el quadre AIII-128.)

8.3.1.2. Delictes de lesions

L'any 2009 es redueix l'activitat de l'any anterior amb una disminució lleugera en la majoria dels delictes. Les denúncies per lesions derivades del maltractament fami-

liar registren un increment lleu i suposen un nombre particularment elevat de procediments incoats. Es manté l'assignació de 3 fiscals de Palma amb dedicació exclusiva a aquest jutjat. Es registren entre les lesions imprudents les derivades d'accidents de trànsit (que són la majoria) i les sorgides per una mala actuació professional. (Vegeu el quadre AIII-129.)

8.3.1.3. Delictes contra la llibertat

L'any 2009 s'ha produït un descens lleu de les denúncies per aquests delictes. (Vegeu el quadre AIII-130.)

8.3.1.4. Delictes contra la llibertat sexual

Els índexs disminueixen en tots els casos excepte pel que fa a la prostitució i als casos d'exhibicionisme; en general, però, la quantitat de delictes contra la llibertat sexual és notable, xifrada en poc més de 500 casos. (Vegeu el quadre AIII-131.)

8.3.1.5. Omissió del deure de socors

L'any 2009 s'han produït 13 denúncies, enfront de les 11 de l'any anterior. (Vegeu el quadre AIII-132.)

8.3.1.6. Violació de domicili

L'any 2009 s'ha produït un descens molt important de delictes per violació de domicili, quantificats el 2009 en 2 casos. (Vegeu el quadre AIII-133.)

8.3.1.7. Delictes contra l'honor

Les denúncies per aquest tipus de delictes han disminuït l'any 2009 respecte de l'any anterior, tant pels casos d'injúries —de 133 a 90—, com pel que fa als de les calúmnies —de 23 a 21. (Vegeu el quadre AIII-134.)

8.3.1.8. Delictes contra les relacions familiars

S'observa una reducció general del nombre de denúncies, respecte d'un total de 852 denúncies l'any 2008 el 2009 n'hi ha 669. Disminueixen els casos d'abandonament familiar, impagament de pensions, abandonament d'infants i substracció de menors (dades que fan referència als supòsits de pares o mares divorciats que es queden o s'enduen els fills menors malgrat que la guarda i custòdia havia estat assignada a l'altre progenitor). D'altra banda, es registren 8 casos més de ruptura de la Llei de custòdia i 5 casos de mendicitat de menors. (Vegeu el quadre AIII-135.)

8.3.1.9. Delictes contra el patrimoni i contra l'ordre socioeconòmic

Els increments, encara que numèricament lleus, són els relatius a robatori amb força en casa habitada o local obert al públic, robatori amb violència o intimidació, extorsió, usurpació o danys. Disminueixen de manera molt important el furt, el robatori i furt de l'ús de vehicles, els delictes d'apropiació indeguda, els delictes contra la propietat intel·lectual i la receptació. (Vegeu el quadre AIII-136.)

8.3.1.10. Delictes contra la Hisenda Pública i la Seguretat Social

L'any 2009 han augmentat lleugerament

(de 19 a 22) les denúncies per defraudació tributària amb relació a l'any anterior. Pel que fa al delicte comptable, s'han presentat dues denúncies més que l'any anterior i s'ha passat de 7 a 9. (Vegeu el quadre AIII-137.)

8.3.1.11. Delictes contra els drets dels treballadors

L'any 2009 s'ha produït un augment (de 462 a 514) en les denúncies contra els drets laborals o de la Seguretat Social, i també s'han incrementat les denúncies contra la seguretat i higiene en el treball (de 10 a 45); en canvi, el 2009 no hi ha hagut cap delicte per tràfic de mà d'obra, enfront de 2 l'any anterior. (Vegeu el quadre AIII-138.)

8.3.1.12. Delictes contra l'ordenació del territori

L'any 2009 es redueix el nombre total de denúncies per delictes contra l'ordenació del territori, però ho fa de manera diferenciada segons el tipus de denúncia. D'una banda, augmenten significativament els delictes contra el medi ambient en general o per imprudència i disminueixen a més de la meitat els delictes contra l'ordenació del territori i contra el patrimoni històric. (Vegeu el quadre AIII-139.)

8.3.1.13. Delictes contra la seguretat col·lectiva

L'any 2009 s'ha produït un descens generalitzat en el nombre de denúncies contra la seguretat col·lectiva. Si bé, de manera concreta i segons el tipus de denúncia, es registra un augment significatiu en els delictes per tràfic de drogues qualificat. A l'extrem oposat es registra un descens molt important de delictes per incendis amb perill per a la vida, per tràfic de drogues que causen greus danys a la salut, per negativa a la realització de la prova d'alcoholèmia i per conducció alcohòlica. (Vegeu el quadre AIII-140.)

8.3.1.14. Falsificacions

L'any 2009 s'ha produït una disminució considerable i generalitzada de les denúncies per aquest tipus de delictes, especialment pel que fa a la falsedat de documents privats (de 113 a 40) i a la falsedat de documents públics i mercantils (de 448 a 209). Contràriament, han augmentat la falsedat de moneda (de 47 a 77) i la falsedat per intrusisme (de 5 a 10). (Vegeu el quadre AIII-141.)

8.3.1.15. Delictes contra l'Administració pública

En general, hi ha una tendència clara a la disminució respecte dels nivells de l'any 2008. Destaca la potenciació que la lluita contra la corrupció ha tingut en aquesta comunitat autònoma, amb la dotació, encara que insuficient, de dos fiscals amb dedicació exclusiva (que des de gener de 2010 ja són 3) i amb l'increment d'elements personals i materials i els graus de coordinació amb la fiscalia de les forces i cossos de seguretat i els òrgans de la Hisenda Pública. En tot cas, cal destacar que les dades no han de portar a la confusió. Un sol assumpte, com, per exemple, tres delictes: falsedat, suborn i malversació, estadísticament s'enumeren amb tres números sense que aquesta dada com-

porti, lògicament, ni el nombre d'imputats ni, encara menys, la importància de les persones i la gravetat dels fets que aquestes persones hagin comès. (Vegeu el quadre AIII-142.)

8.3.1.16. Delictes contra l'Administració de justícia

L'any 2009 hi ha hagut un descens generalitzat de les denúncies en aquests delictes, si bé continuen essent molt nombroses i amb diferència les denúncies per trencament de condemna, que passen de 1.147 a 1.129. En aquest apartat s'inclouen les condemnes de privació del permís de circulació i les condemnes, dictades en l'àmbit de violència domèstica, d'allunyament i de comunicació amb l'exparella. Aquestes darreres són la causa principal de l'increment del nombre de denúncies. L'únic delicte contra l'Administració de justícia que augmenta és el que fa referència a acusació i denúncia falsa, que passa de 44 a 47. (Vegeu el quadre AIII-143.)

La major part dels delictes d'aquest àmbit es refereixen a la condemna de privació del permís de conduir, així com a les condemnes dictades en l'àmbit de la violència domèstica i el trencament que els condemnats fan de les ordres d'allunyament i comunicació amb la seva parella. Aquestes darreres són la raó de l'augment en aquest tipus de delicte.

8.3.1.17. Delictes contra la Constitució

Es mantenen els baixos nivells dels anys anteriors. (Vegeu el quadre AIII-144.)

8.3.1.18. Delictes contra l'ordre públic

L'any 2009 han disminuït significativament les denúncies per tots els delictes contra l'ordre públic: els desordres per resistència, atemptat, desobediència i tinença d'armes es redueixen; els delictes per desordre públic, en canvi, augmenten de 10 casos el 2008 a 11 el 2009. (Vegeu el quadre AIII-145.)

8.3.2. Els judicis ràpids

Igual que l'any anterior, la Fiscalia General de l'Estat no ha demanat a les diferents fiscalies una estadística detallada, la qual cosa demostra la plena incorporació a la normalitat d'aquest tipus de procediments, que han passat de ser una de les grans novetats del nostre sistema judicial a ser considerat un procediment més, que mereix el mateix tractament que la resta de processos penals.

En tot cas, es ressenyen les dades generals d'aquest tipus de procediments per a l'any 2009: 5.498 incoats, 596 sobreseguts, 445 transformats, 97 requalificats en faltes i 4.360 qualificats.

8.3.3. La vigilància penitenciària

L'any 2009, en general, hi ha hagut un increment dels expedients en termes globals, si bé segons el tipus d'expedient es detecten diferències. Especialment hi ha un creixement important de permisos de sortida, que passen de 2.627 el 2008 a 4.830 casos el 2009. També hi ha creixement, encara que més lleu, en els casos

d'expedients de visites, de refosa de condemnes i de diligències indeterminades. (Vegeu el quadre AIII-146.)

El Codi penal de 1995 va abolir les redempcions de penes pel treball. En els darrers anys aquests expedients es reduïen a poc a poc, ja que es referien a condemnes per fets comesos amb anterioritat a l'entrada en vigor d'aquest Codi, de manera que a dia d'avui el nombre de redempcions que resten és absolutament insignificant. Com a dada significativa a ressenyar destaca la pena, relativament nova, dels treballs en benefici de la comunitat. Durant el 2009 es varen imposar 860 condemnes d'aquest tipus, amb el greu problema de no sempre trobar administracions que ofereixin treballs en els quals els penats puguin satisfer les penes que els han imposat.

També resulta destacable en aquest apartat la inauguració a Palma, l'any 2009, del nou Centre de Detenció, específicament destinat a preses que són mares de nins menors de 5 anys, amb capacitat per a 20/25 internes.

8.3.4. La jurisdicció de menors

Aquest epígraf es divideix en els subapartats següents: diligències preliminars, nombre de menors als quals s'ha aplicat aquesta jurisdicció, delictes jutjats en aquesta jurisdicció i mesures imposades als menors condemnats.

8.3.4.1. Diligències preliminars

Les dades sobre diligències i casos arxivats l'any 2009 denoten un important augment: d'entrada s'han iniciat 3.638 diligències el 2009 respecte de les 3.523 de l'any anterior i se n'han arxivat 3.201 el 2009 respecte de les 1.322 de l'any anterior. S'ha desistit en 124 casos, respecte dels 137 del 2008. (Vegeu el quadre AIII-147.)

8.3.4.2. Nombre de menors als quals s'ha aplicat aquesta jurisdicció

L'any 2009 s'ha aplicat aquesta jurisdicció a un nombre creixent significatiu respecte de l'any anterior, a 4.078 menors, 1.944 dels quals tenien menys de 15 anys i la resta, 12.134, entre 16 i 18. (Vegeu el quadre AIII-148.)

En el nombre total hi ha la possibilitat que algun menor «repeteixi» a efectes estadístics, és a dir, que al mateix menor se li hagi aplicat la Llei en dues o més vegades com a conseqüència de cometre distints fets en dates diverses.

8.3.4.3. Delictes jutjats en aquesta jurisdicció

L'any 2009 s'ha jutjat un nombre superior de delictes que el 2008, en concret l'increment més destacable es troba en els furts (de 223 el 2008 a 342 el 2009); els delictes contra la seguretat en el trànsit (de 225 el 2008 a 301 el 2009) i els robatoris amb forçament (de 450 el 2008 a 514 el 2009). (Vegeu el quadre AIII-149.)

8.3.4.4. Mesures imposades als menors condemnats

L'any 2009 s'han imposat mesures d'internament, llibertat vigilada, prestacions en benefici de la comunitat i amonestacions, i s'han aplicat solucions extrajudicials. En

tots els casos la quantitat de mesures ha augmentat respecte del 2008. (Vegeu el quadre AIII-150.)

8.3.5. La comissió d'assistència jurídica gratuïta

Es desglossen a continuació aquestes dades per illes.

8.3.5.1. Mallorca

Les dades es detallen en el quadre AIII-151.

8.3.5.2. Eivissa

Les dades es detallen en el quadre AIII-152.

8.3.5.3. Menorca

Les dades es detallen en el quadre AIII-153.

8.3.6. L'activitat de la fiscalia

Dels 55 fiscals de la plantilla, 13 són fiscals substituts que cobreixen tant les places vacants com les baixes i els nomenaments de suport.

L'any 2009 la plantilla de fiscals (amb un total de 55, més 3 de suport), es distribueix de la manera següent: 1 fiscal en cap, 1 tinent fiscal, 35 fiscals a Mallorca (Palma), 6 fiscals adscrits a la Jurisdicció de Menors (Palma), 3 fiscals adscrits a la Fiscalia Anticorrupció, 3 fiscals adscrits a la Jurisdicció de Violència Domèstica (Palma), 5 fiscals a Manacor, 9 a Eivissa, 4 a Menorca (Maó) i 3 fiscals substituts de suport.

Durant el 2009 el Ministeri va augmentar les places: una per a la Fiscalia de Palma, una altra per a la Secció o Àrea d'Eivissa i una altra per a la Secció de la Fiscalia de Manacor. Al mateix temps va tornar a suprimir dues de les tres places de suport de què disposava la Secció de Palma, si bé posteriorment, ja a principi de 2010, les va tornar a implantar, fet que va permetre augmentar en 3 els fiscals assignats a Anticorrupció i 6 els fiscals adscrits a la jurisdicció de menors.

Pel que fa a l'activitat duta a terme, les dades de 2009 respecte de l'any anterior han variat de manera diversa en funció del tipus d'activitat.

Concretament destaca la variació de dictàmens civils, que passen de 17.450 casos el 2008 a 100.895 casos el 2009. S'inclouen en aquest apartat tant matèries referides a família (divorcis i separacions) com a incapacitats o malalties mentals i civils en sentit estricte (competència, dret a l'honor i intimitat, suspensions de pagament, etc.).

També es detecta un augment considerable a l'assistència d'apel·lacions civils. Es va passar de 1.630 casos el 2008 a 2.019 el 2009.

Les dades sobre jurisdicció de menors es ressenyen en el capítol anterior, ja que amb l'entrada en vigor de la Llei penal del menor sembla elemental establir una apartat estadístic específic per a aquesta activitat.

D'altra banda, es registra un augment elevat d'activitat fiscal en el registre civil, que passa de 10.435 casos el 2008 a 17.619 el 2009.

Les dades referents a visites penitenciàries inclouen tant les del centre penitenciari de Palma com el d'Eivissa.

Les visites a establiments psiquiàtrics es refereixen als dies que s'han fet visites a les unitats de psiquiatria de Son Dureta i Son Llàtzer, així com les visites independents, per raons òbvies, a la Unitat de Psiquiatria de l'Hospital d'Inca (acabada d'inaugurar).

Finalment, les diligències informatives s'han mantingut gairebé en el mateix nivell, en aquest cas es ressenya de nou aquest apartat per la importància que en els darrers temps, particularment en els tres darrers anys, han tingut les investigacions iniciades en fiscalia, particularment en la Fiscalia Anticorrupció que, d'alguna manera, ja s'ha estabilitzat. Així, entre les dades significatives ressenyades en anys anteriors, destaca que si l'any 2005 es varen incoar 63 diligències d'aquest tipus, l'any 2007 la incoació va ascendir a 147 (més del doble) i l'any 2008 a 221 (gairebé ha quadruplicat les del 2005). L'any 2009, amb 220 diligències d'aquest tipus incoades, les investigacions realitzades ab initio per la fiscalia s'han estabilitzat, efectivament, però, es tracta d'una estabilització produïda al punt àlgid que comporta, si descomptam els caps de setmana, pràcticament la presentació en fiscalia d'una denúncia diària. (Vegeu el quadre AIII-154.)

El manteniment de l'aposta per l'especialització, és a dir, per l'assignació a determinats fiscals de matèries específiques amb especial incidència social, especialització a la qual ja ens hem referit tant en anteriors comentaris com en la memòria de l'any passat, continua suposant un notable pas endavant en l'activitat més noble que pugui tenir la fiscalia, però igualment se segueix produint la repercussió negativa en el notable increment del treball quotidià.

En efecte, matèries com sinistralitat laboral, estrangeria, seguretat viària, delinqüència informàtica, matèries afegides a les ja clàssiques, com les referides a malalties mentals, persones incapacitades o preses, etc., aquestes qüestions no tan sols suposen un evident augment de treball, sinó que també obliguen a una participació més activa del fiscal, particularment en la fase d'esbrinament i acreditació dels fets.

En aquest sentit, un any més, volem seguir destacant l'activitat investigadora del Ministeri Fiscal a través de les diligències informatives de les quals ja hem parlat. Si en el nostre país la funció d'investigació del delicte està atribuïda als jutges d'instrucció, s'estabilitza a l'alça la major freqüència que els fiscals, per iniciativa pròpia o a través de denúncies tant particulars com institucionals, realitzin tasques d'investigació de delictes, alguns dels quals d'una gran envergadura. Basta repetir els nombres estadístics de les diligències informatives (el procediment prejudicial, la investigació del qual ha de dirigir la fiscalia) incoades per la fiscalia: 63 l'any 2005, 133 l'any 2006, 147 el 2007, 221 el 2008 i 220 el 2009. L'any passat es deia que aquesta atribució de la funció de l'activitat investigadora al fiscal continua essent el gran repte que la institució judicial té en el futur més immediat, i que els poders públics, especialment el legislatiu, haurien d'afrontar sense més demora.

8.4. L'ARBITRATGE

Aquest apartat l'hem desglossat en tres subapartats, segons si l'arbitratge el fa la Direcció General de Consum, la Direcció General de Transports o la Cambra de Comerç de Mallorca.

8.4.1. La Direcció General de Consum

La Junta Arbitral de Consum de les Balears va començar a funcionar efectivament a partir del 1995, i es constatà, des del primer moment, una gran acceptació d'aquest sistema, tant entre els consumidors com entre el sector empresarial, i una bona part d'aquests mostrà des del començament del sistema una voluntat inequívoca de col·laboració en la difusió i en la progressiva implantació d'aquest mecanisme de resolució de conflictes.

També és destacable la col·laboració en la difusió del sistema que han dut a terme les associacions de consumidors. L'any 2009 ha augmentat el nombre de les empreses adherides, de manera que s'arriba a 992, amb 1.987 sol·licituds presentades. De les 1.723 sol·licituds resoltes, 862 han estat per mediació, i 861, per laude. (Vegeu el quadre AIII-155.)

8.4.2. La Direcció General de Transports

Segons les dades que ha aportat la Direcció General de Transports, el nombre de demandes de contractes de transport ha augmentat. Hi ha un total de 54 demandes de contractes en el transport de mercaderies, de manera que augmenta en 12 les de l'any anterior. Els impagaments d'imports també han augmentat i el 2009 han estat 35. Els retards en el lliurament també han augmentat, però només 2 més que l'any anterior (15) i els danys o les pèrdues han augmentat molt, de 7 a 13. Els laudes dictats varien moltíssim, ja que l'any anterior varen ser 27 mentre que el 2009 han estat 52. (Vegeu el quadre AIII-156.)

8.4.3. Serveis d'Arbitratge de la Cambra de Comerç

Durant l'any 2009 la Cambra de Comerç de Mallorca ha administrat, en col·laboració amb l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears, un total de 34 arbitratges. Els assumptes objecte de litigi principalment són les resolucions contractuals i les reclamacions de quantitat. (Vegeu el quadre AIII-157.)

9

SERVEIS SOCIALS

RESUM

Els serveis socials, fins a l'encara recent promulgació de la nova Llei de serveis socials aprovada pel Parlament el 2 de juny de 2009, han estructurat les intervencions bàsiques segons el Pla Concertat de Prestacions Bàsiques. Aquest ja fa més de 20 anys que és vigent i ha constituït una important font de finançament dels serveis socials, encara que en l'àmbit tècnic l'impacte important que va tenir en els seus orígens s'ha diluït amb el pas del temps. Les aportacions econòmiques que provenen del Pla són imprescindibles per no davallar la quota de cobertura dels serveis socials. Així, s'han tramitat 121.946 expedients respecte de les intervencions establertes en el Pla de Prestacions Bàsiques.

Les competències en matèria de protecció de menors estan transferides als consells insulars, per la qual cosa les dades d'activitat s'ofereixen desagregades per illes. Cal tenir en compte que les necessitats de cada illa difereixen en certa manera, per la qual cosa factors com ara la tipologia dels centres i la dels menors també difereixen segons la realitat de cada illa.

Pel que fa al sector de gent gran, es pot observar com la iniciativa privada ofereix més nombre de places residencials, concretament, la disponibilitat de places a favor del sector privat se situa en un 21%. Quant als centres d'estades diürnes, la quantitat de l'oferta disponible continua essent favorable als centres de titularitat pública i duplica àmpliament el nombre de places que s'ofereixen.

El 2009, han estat beneficiaris dels diferents programes per a minories culturals immigrants nouvinguts amb un total de 141.096 persones. D'aquest total, 24.763 (17,55%) han estat menors, 71.546 (50,70%) homes i 69.550 dones, (49,29%). Aquesta quantitat implica un elevat nombre de persones en situació de necessitat a les quals, en total, es va dedicar una despesa de 6.814.656 euros.

Pel que fa a les prestacions econòmiques, podem dir que durant l'any 2009 l'illa que presenta el creixement més considerable és Eivissa (100%), seguida de Mallorca (72,4%) i Menorca (24,3%). Enguany és la primera vegada que Formentera tramita les prestacions de l'RMI independentment del Consell Insular d'Eivissa. Malgrat la situació econòmica dels darrers anys, es pot observar que s'ha fet un esforç pressupostari important, atès que el pressupost no ha davallat, encara que les necessitats de la població de les Illes Balears, han augmentat.

9.1.

SERVEIS SOCIALS: INDICADORS DE RECURSOS I NECESSITATS

9.1.1. INTRODUCCIÓ

Les relacions entre les variables que incideixen sobre el mercat de treball guarden una estreta relació amb les polítiques socials. Així i tot, el sistema de serveis socials a l'Estat espanyol actua com un sistema de recollida de situacions a les quals la dinàmica del mercat, els productes socials derivats i els sistemes familiars no poden donar resposta. Paradoxalment, aquesta lògica allunya els serveis socials d'una comprensió més àmplia de les problemàtiques socials a les quals han de donar resposta, atès que en moltes ocasions les possibilitats de resolució es troben en els dos sistemes esmentats, laboral i familiar.

Els indicadors de Laeken, generats a partir de l'enquesta de condicions de vida, són construccions estadístiques que pretenen formular un diagnòstic sobre la realitat social «preampliació», a més d'una avaluació de polítiques «postampliació». Estan molt centrats en la valoració de l'exclusió econòmica a més de l'exclusió educativa, laboral, sanitària i residencial.

Inicialment, en aquesta edició de la memòria ens centrarem en els valors que assumeixen aquests indicadors per a la nostra comunitat autònoma amb relació al risc de pobresa. El llindar de pobresa, Laeken l'estableix en funció de la composició del nucli familiar i els ingressos anuals. Per a les llars d'una persona sola aquest se situa en uns ingressos anuals de 8.303,2 euros, mentre que per a llars compostes per dos adults i dos infants aquest se situa en 17.436,8 euros.

Segons el document «Estrategia europea de inclusión social»[59] i dades de l'INE, l'any 2004, la nostra comunitat té uns valors discrets per sota de la taxa mitjana de risc de tot l'Estat. Aquesta darrera és d'un 19,9, mentre que la de la nostra comunitat és d'un 15,2. La taxa més elevada correspon a Ceuta i Melilla (37,3) i la més baixa a Madrid (9,5). Immediatament per sota tenim La Rioja (18,5) i per sobre la Comunitat Foral de Navarra (12,7). Aquesta taxa s'ha elevat fins a arribar al 16,88 l'any 2008. Per col·lectius, el que presenta més risc és el de les persones empleades, empresaris sense assalariats o treballadors independents que tenen una taxa de risc de pobresa del 26,24. Cal tenir en compte que aquest col·lectiu, l'any 2005, era el dels aturats amb un risc del 50,58. Sens dubte, la conjuntura de crisi econòmica incideix notablement en aquests valors, però també hem de tenir en compte que això té efectes sobre la incentivació o desincentivació d'aquests col·lectius cap a altres àrees d'activitat. A més, hi ha una doble via de risc de pobresa que rau en el fet de pertànyer als col·lectius de més risc i ser dona, atès que aquestes presenten un risc superior de pobresa que els homes (15,06 per als homes l'any 2008 i 18,72 per a les dones el mateix any) i encara molt més elevat en les dones joves, amb edats situades entre els 16 i 29 anys (23,65).

9.1.2. Serveis socials d'atenció primària

Els serveis socials d'atenció primària, com hem dit en anteriors edicions d'aquesta memòria, fins a l'encara recent promulgació de la nova Llei de serveis socials aprovada pel Parlament el 2 de juny de 2009, han estructurat les intervencions bàsiques segons el Pla Concertat de Prestacions Bàsiques (PPB). Aquest ja fa més de 20 anys que és vigent i ha constituït (i constitueix encara) una important font de finançament dels serveis socials d'atenció primària. Tot i això, en l'àmbit tècnic, l'impacte important que va tenir en els seus orígens s'ha diluït amb el pas del temps, atès que l'activitat mateixa dels municipis ha ampliat, complementat i/o modificat les actuacions definides com a bàsiques en el Pla. A més, tot i que en un moment de forta crisi econòmica, com és l'actual, les aportacions econòmiques que provenen del Pla són imprescindibles per no davallar la quota de cobertura dels serveis socials, el marc de la Llei de serveis socials i les iniciatives municipals han fet que el Pla s'hagi allunyat de les necessitats d'actuació.

Així i tot, incorporam aquí les dades principals de la seva activitat, atès que, a més,

59. *Cuaderno Europeo 2.* Cimera de Lisboa (2005), «Estrategia europea de inclusión social», Fundación Luis Vives.

constitueix l'única font de dades en què s'agrupen les intervencions fetes pels serveis socials d'atenció primària.

En el quadre AIII-158 es pot observar el nombre d'intervencions per municipis a les quals, durant l'any 2009, han donat resposta els serveis socials d'atenció primària, a partir de la tipologia de prestacions que el PPB defineix.

En conjunt, i pel que fa a les intervencions establertes en el Pla de Prestacions Bàsiques, s'han tramitat 121.946 expedients. D'aquest total, el 84,59% correspon a Mallorca, el 9,57% a Menorca, el 5,52 a Eivissa i el 0,30% a Formentera. (Vegeu el quadre AIII-159.)

També podem observar el nombre de persones usuàries i el total d'expedients tramitats en àmbit municipal. En aquest sentit, és notable el valor assolit per la ciutat de Palma: ha ascendint al 34,10% sobre el total d'expedients de tots els municipis de les Balears. Podem observar com Palma tramita el 40,31% del total d'expedients de Mallorca, seguida després dels municipis d'Inca (7,4%), Sóller (5,3%) i Calvià (5,03%). Òbviament això és a causa de les diferències en la mida de les poblacions. D'una anàlisi proporcional a la seva població, que excedeix les pretensions d'aquest treball, es pot desprendre informació significativa pel que fa al dinamisme dels serveis socials municipals quant a les prestacions esmentades.

En el cas de Menorca, els serveis socials de Maó han obert el 30,60% del total d'expedients de l'illa. Ciutadella n'ha tramitat el 28,43%.

Pel que fa a l'illa d'Eivissa, la ciutat d'Eivissa ha tramitat el 39,97% dels expedients de tota l'illa, seguida pel municipi de Santa Eulària des Riu amb un elevat 30,53%.

En el cas de Formentera es concentren totes les intervencions al municipi de Formentera.

9.1.3. Atenció a la infància i l'adolescència

En el cas de Mallorca, les mesures jurídiques aplicades han estat les següents: 82 menors en declaració jurídica de situació de risc, 489 menors amb assumpció de guarda, 77 menors amb declaració jurídica de desemparament (assumpció de la tutela) i 105 menors amb assumpció de la tutela de forma cautelar.

A Menorca hi ha hagut 6 menors en declaració jurídica de situació de risc, 5 menors amb assumpció de guarda i 3 menors amb declaració jurídica de desemparament (assumpció de la tutela).

A Eivissa s'han aplicat les mesures jurídiques de protecció següents: 12 menors en declaració jurídica de situació de risc, 3 menors amb assumpció de guarda per sol·licitud dels pares i 10 menors amb declaració jurídica de desemparament (assumpció de la tutela).

9.1.3.1. Centres i places per illa i tipus

9.1.3.1.1. Mallorca

En el cas de Mallorca, els centres residencials de protecció de menors són gestio-

nats per l'IMAS, que disposa d'una xarxa pròpia de centres. Aquesta coexisteix amb una xarxa de centres concertats amb l'IMAS amb els quals es tenen concertades 251 places.

L'IMAS disposa dels següents recursos residencials per a menors en situació de risc o desemparament: el centre de primera acollida i diagnòstic (PAD) Puig des Bous (30 places); el centre de primera acollida i diagnòstic (PAD) per a adolescents Son Jeroni (15 places); la residència juvenil Son Bosch (12 places), i els centres d'acolliment residencial anomenats llars del menor: Son Gibert (10 places), Sa Vileta (10 places) i Rafal Vell (10 places). El PAD per a adolescents Son Jeroni ofereix un servei d'acollida residencial per a menors d'entre 13 i 17 anys que es troben en situació de desprotecció; el PAD Puig des Bous acull menors en situació de desprotecció amb edat compresa entre els 0 i els 12 anys; la residència juvenil Son Bosch acull menors d'entre 13 i 17 anys, i les llars del menor acullen menors d'entre 3 i 17 anys amb mesura de protecció.

Els centres d'atenció residencial concertada, que comparteixen funcions amb els de l'IMAS, són els següents:

Llars infantils mixtes (de 3 a 12-14 anys): Minyones, 3 centres amb 10 places cadascun; Betlem, centre amb 10 places; Llar Llevant (Manacor), centre amb 10 places, i Es Raiguer (Inca), centre amb 16 places.

Llars d'àmbit general (de 3 a 17 anys): Quart Creixent, centre amb 14 places; Pare Montalvo, centre amb 20 places, i El Temple, centre amb 45 places.

Llars per a adolescents (a partir de 13 anys): Bellamar, centre amb 10 places; Illa, centre amb 10 places; Auborada, centre amb 8 places, i Norai, centre d'acollida temporal per a menors immigrants no acompanyats i situacions especials, amb 15 places.

Centres d'emancipació (a partir de 16 anys): GREC, centre amb 8 places; Jorbalan, centre amb 12 places; Pista d'Aterratge, centre amb 8 places, i Itaca, centre amb 6 places.

Centres per a menors amb greu discapacitat (0 a 17 anys): Mater, centre amb 10 places, i Es Casal, centre amb 5 places.

Caliu: centre per a menors d'edat embarassades o amb fills, 6 places.

Pel que fa a la xarxa de titularitat de l'IMAS, durant l'any 2009 s'han produït un total de 210 altes als seus centres i 199 baixes. Això suposa una elevada rotació en les estades dels menors als centres. Pel que fa als menors acollits a la xarxa de centres concertats, s'han produït 162 altes i 108 baixes.

En termes generals, l'activitat del sistema d'acolliment residencial de menors es manté en valors elevats atès que amb relació a anys anteriors no disminueix la pressió assistencial sobre les places residencials.

9.1.3.1.2. Menorca

A Menorca es disposa d'un únic centre d'acollida residencial sota la titularitat del Consell de Menorca. Aquest podem dir que té caràcter polivalent, atès que reu-

neix al mateix edifici un centre de dia, una unitat de primera acollida i un centre d'acolliment residencial.

Durant l'any 2009 hi han ingressat un total d'11 menors, 17 han estat baixa. En l'actualitat, hi romanen ingressats 29 menors.

9.1.3.1.3. Eivissa

A l'illa d'Eivissa es disposa de dos centres d'acollida residencial de menors, la Llar i el CREM, que el 15 de maig de 2009 va ser substituït pel centre Pare Morey.

En conjunt, s'han produït 33 altes de menors i 38 baixes. Això fa que a final de l'any 2009 siguin 20 els menors acollits a centres.

9.1.3.2. Acolliments i adopcions

9.1.3.2.1. Mallorca

Acolliments: Les dades que presenten els acolliments familiars a Mallorca les podem qualificar d'elevades, especialment els 80 acolliments formalitzats a menors amb edats compreses entre 0 i 6 anys.

En conjunt, a final de l'any 2009, 473 menors estaven acollits amb famílies en les seves diverses modalitats.

Adopcions: Els menors adoptats o en acolliment preadoptiu nacional sumen 23 i els d'origen internacional 45. (Vegeu el quadre AIII-160.)

En termes generals, s'ha produït un important increment en les adopcions internacionals amb relació al període anterior, en què varen ser 28 els menors adoptats.

9.1.3.2.2. Menorca

Total d'acolliments formalitzats: 21, 12 dels quals foren internacionals. (Vegeu el quadre AIII-161.)

9.1.3.2.3. Eivissa

Total d'acolliments formalitzats: 13, 6 dels quals foren d'origen internacional. (Vegeu el quadre AIII-162.)

9.1.4. Mesures imposades a menors infractors

En total s'han imposat 168 mesures d'internament. (Vegeu el quadre AIII-163.) Durant aquest període s'ha disposat del mateix nombre de centres que en el període anterior, és a dir, 3 centres, tots destinats al compliment de mesures judicials reeducatives. Són el centre socioeducatiu Es Pinaret i el centre socioeducatiu Vicens Vives Xamena Es Fusteret, així com un tercer que és el Centre d'Incorporació Social (CIS).

Es Pinaret té capacitat per a 38 menors o joves que compleixen mesures judicials en règim tancat, semiobert, obert, terapèutic i de cap de setmana.

El centre Vicens Vives Xamena Es Fusteret ha estat reformat durant aquest període i té capacitat per a 8 menors que compleixen mesures judicials en règim tancat, semiobert, obert i de cap de setmana.

El Centre d'Incorporació Social (CIS) té capacitat per a 8 menors o joves, que compleixen mesures judicials en règim obert o convivència en grup educatiu. Representa una institució de caràcter familiar encami-

nada bàsicament a integrar socialment el menor o jove. Això es fa a partir d'un procés individualitzat i orientat cap a la seva emancipació i incorporació autònoma a la societat.

L'ocupació dels centres, tal com s'observa al quadre AIII-164, és elevada.

A més de les mesures d'internament, la Llei preveu la possibilitat, segons els fets, d'aplicar altres mesures que no impliquin privació de llibertat; a la nostra comunitat se les denomina «mesures de medi obert». Els valors assolits l'any 2009 són els recollits en el quadre AIII-165.

Podem apreciar com la mesura més utilitzada és la que correspon a la llibertat vigilada, juntament amb la que correspon a la prestació de serveis en benefici de la comunitat. Cal tenir en compte que, habitualment, aquesta segona mesura es resol com a mesura complementària a la primera, per la qual cosa l'aplicació de la mesura de llibertat vigilada és, amb diferència, la mesura més aplicada (46,10%).

Després d'aquestes dues mesures, les més aplicades han estat les corresponents a la mediació extrajudicial (14,31%) i la realització de tasques socioeducatives (12,63%). Cal destacar que durant l'any 2009 no s'ha fet cap tractament terapèutic.

9.1.5. Serveis socials a les persones majors

En aquesta ocasió, els càlculs referits a les places destinades a les persones majors s'ha efectuat a partir de les dades referides a centres amb autorització definitiva per part de la Conselleria d'Afers Socials del Govern de les Balears. Això suposa un avanç per a la racionalització i la millora de la validesa de les dades relacionades amb l'anàlisi dels serveis socials a les persones majors. (Vegeu el quadre AIII-166.)

9.1.5.1. Mallorca

Observam com la iniciativa privada (amb ànim de lucre i sense) ofereix més nombre de places residencials. Concretament, la disponibilitat de places a favor del sector privat se situa en un 21%.

Quant als centres d'estades diürnes, la quantitat de l'oferta disponible continua essent favorable als centres de titularitat pública i duplica àmpliament el nombre de places que s'ofereixen.

L'oferta d'habitatges tutelats a Mallorca es manté en valors estables; se n'ofereixen només 10 places, totes concentrades a la localitat d'Alaró. Així i tot són dues places més que les que s'oferien a l'any 2008.

9.1.5.2. Menorca

A Menorca figuren registrades 8 residències, una d'aquestes en construcció, a la localitat de Sant Lluís. En total s'ofereixen 393 places residencials, gairebé totes en règim assistit i totes de titularitat pública. Llevat del cas de la residència que està en construcció, totes han estat autoritzades.

Quant als centres de dia, n'hi ha 11, també tots de titularitat pública, que disposen de 151 places.

L'oferta de serveis residencials a les persones majors es completa amb 10 places públiques a pisos tutelats situats a Ciutadella, es Migjorn Gran i es Castell.

9.1.5.3. Eivissa

A l'illa d'Eivissa hi ha 4 residències que depenen respectivament del Consell Insular d'Eivissa, de la Fundació Ignacio Wallis, del Consorci de Recursos Sociosanitaris i Assistencials d'Eivissa i de Sa Copa Residència Geriàtrica, SL.

En conjunt ofereixen 294 places, 134 de les quals són per a persones amb perfil assistit.

Quant als centre de dia, n'hi ha 4, gestionats també pel Consell Insular d'Eivissa, per la Fundació Ignacio Wallis, el Consorci de Recursos Sociosanitaris i Assistencials d'Eivissa i l'Associació d'Esclerosi Múltiple d'Eivissa i Formentera. En conjunt ofereixen més de 60 places amb perfils diversos.

A l'illa d'Eivissa no es disposa de cap habitatge tutelat.

9.1.6. Serveis socials a persones amb discapacitat

Les dades sobre població amb discapacitat es poden consultar a l'apartat 10 d'aquest capítol.

9.1.6.1. Mallorca

La iniciativa privada, com ja és tradicional en aquest sector, aglutina gairebé el cent per cent de l'oferta residencial, que ofereix 2.153 places en les diferents modalitats. (Vegeu el quadre AIII-167.)

9.1.6.2. Menorca

La titularitat dels serveis per a persones amb discapacitat en el cas de Menorca en 12 casos respon a fundacions de titularitat publicoprivada, en 3 casos a entitats privades sense ànim de lucre i 5 corresponen a entitats de titularitat totalment pública. En total s'ofereixen 214 places. (Vegeu el quadre AIII-168.)

9.1.6.3. Eivissa

En el cas d'Eivissa, es disposa de tres centres ocupacionals, dos de titularitat privada i un tercer del qual és titular el Consell Insular d'Eivissa. Entre aquests poden atendre més de 50 usuaris. (Vegeu el quadre AIII-169.)

9.1.7. Serveis socials a dones

L'any 2009 hi ha hagut 1.855 noves víctimes de violència de gènere. Això suposa un increment de 35 casos respecte dels de l'any 2008. De totes les resolucions dictades pels jutjats, 1.457 són noves ordres de protecció per a dones víctimes de violència de gènere, en què es varen adoptar majoritàriament com a mesures penals la prohibició d'acostar-se i comunicar-se amb la víctima, en concret 523 i 472 respectivament, i en menor mesura la privació de dret a residir i anar a determinats llocs, 162. Aquesta dada suposa 419 ordres més que l'any anterior. (Vegeu el quadre AIII-170.)

Els centres d'acollida, coordinats en xarxa, ofereixen intervencions socials, psicològiques i educatives mitjançant programes d'informació, d'orientació i assessora-

ment, d'acollida, de promoció i integració, de formació i d'atenció jurídica.

L'any 2009 s'han obert un total de 160 expedients per centre no residencial. (Vegeu el quadre AIII-171.)

Cal destacar que el 78,8% dels acolliments s'han produït amb caràcter d'urgència.

El perfil de les beneficiàries dels centres és el següent:

- El 71% de les usuàries ha patit maltractament físic i psicològic.
- El 33,6% prové de pobles de les Illes Balears.
- El 31% té de 31 a 40 anys.
- El 63% ha nascut a l'estranger.
- El 39% són espanyoles.
- El 37% té estudis primaris.
- El 67,8% està a l'atur.
- El 28,3% ha sortit de forma autònoma de les cases d'acollida.

9.2.6.1. Servei d'Atenció 24 Hores

Una de les innovacions que s'han produït de forma recent és la creació del Servei d'Atenció 24 hores.

Aquest servei vol donar resposta de forma telefònica i amb acompanyaments presencials a les dones que pateixen violència de gènere i vol activar els mecanismes i els recursos que són necessaris en cada cas.

L'any 2009 s'han atès 1.014 telefonades de 643 usuàries diferents i s'han registrat 263 emergències. (Vegeu el quadre AIII-172.)

Una altra línia d'intervenció de notable activitat és la de subvencionar projectes que incideixin en la prevenció de la violència de gènere. (Vegeu el quadre AIII-173.)

9.1.8. Serveis per a minories culturals i immigrants nouvinguts

En el quadre AIII-174 es recullen els principals programes d'atenció a minories culturals i immigrants nouvinguts a la CAIB. S'inclou el cost del programa, així com el nombre i la tipologia de beneficiaris i la mitjana de la despesa per beneficiari del programa.

L'any 2009 varen ser beneficiaris dels diferents programes esmentats un total de 141.096 persones,[60] quantitat notablement més elevada que la de l'any 2008 (83.233 beneficiaris). D'aquest total, 24.763 (el 17,55%) eren menors, 71.546 homes (50,70%) i 69.550 dones (el 49,29% del total de beneficiaris). Aquesta quantitat implica un elevat nombre de persones en situació de necessitat a les quals, en total, es va dedicar una despesa de 6.814.656 euros.

60. Aquesta quantitat pot ser inferior, atès que un mateix usuari ho pot ser de diferents recursos.

Pel que fa al tipus d'atenció, cal fer esment, una vegada més, de la important tasca que fan les entitats socials mitjançant actes socioculturals i de participació.

9.1.9. Prestacions econòmiques dels serveis socials

En el quadre AIII-175 podem observar la distribució per grups d'edat de la renda mínima d'inserció (RMI).

Durant l'any 2009, l'illa que presenta el creixement més considerable és Eivissa (amb un 100%), seguida de Mallorca (amb un 72,4%) i Menorca (amb un 24,3%). Enguany és la primera vegada que Formentera tramita les prestacions de l'RMI amb independència del Consell Insular d'Eivissa (s'han tramitat un total de 3 prestacions). (Vegeu el quadre AIII-176.)

Quant a la distribució de les persones titulars segons el sexe, ens trobam que el 59% són dones i el 41% homes.

Seguint aquesta mateixa anàlisi per illes, la distribució de les persones titulars de l'RMI presenta un perfil fortament feminitzat a les illes d'Eivissa (62,5%) i Formentera (66,7%). La situació canvia a Mallorca i Menorca, amb una distribució més homogènia, tot i que també hi ha més presència femenina que masculina. A Mallorca un 59,2% de les persones titulars de l'RMI són dones i a Menorca ho són un 58,9%.

9.1.10. Altres prestacions econòmiques.

En aquest apartat recollim un conjunt d'altres prestacions econòmiques no periòdiques gestionades des del sistema de serveis socials.

- Subsidis a persones amb discapacitat. Beneficiaris i import. (Vegeu el quadre AIII-177.)
- PNC de Jubilació. (Vegeu el quadre AIII-178.)
- PNC d'invalidesa. (Vegeu el quadre AIII-179.)
- Ajuts de lloguer – Complement de PNC. (Vegeu el quadre AIII-180.)
- Targeta bàsica. (Vegeu el quadre AIII-181.)
- Bonus d'infància. (Vegeu el quadre AIII-182.)
- Dotacions pressupostàries. (Vegeu els quadres AIII-183 i AIII-184.)

Observam com, malgrat la situació econòmica dels darrers anys, s'ha fet un esforç pressupostari important, atès que el pressupost no ha davallat. De totes formes, com creiem que es pot observar en aquest apartat, les necessitats de la població de les Illes Balears, aquest darrer any analitzat, han augmentat, per la qual cosa els increments pressupostaris expressats es justifiquen plenament.

10

El sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD)

RESUM

A les Illes Balears, s'han dut a terme recerques específiques en aquest camp que han posat l'èmfasi en els aspectes següents: a) fer l'anàlisi de la situació de l'atenció a la dependència per territoris: municipi a municipi i per agregats; b) estudiar els subjectes receptors del nou dret que preveu la Llei 39/2006, de 14 de desembre, Llei de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (LAPAD); c) reconèixer la realitat dels familiars cuidadors encarregats d'atendre'ls; d) establir el procés de desplegament del sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD) i de les prestacions associades al dret, i e) estudiar els factors de prevenció a través de l'observació i analitzar els programes comunitaris. Les dades obtingudes s'han publicat o incorporat a les xarxes en línia en documents de la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració del Govern de les Illes Balears, l'Anuari de l'Envelliment de les Illes Balears i les memòries del Consell Econòmic i Social.

Aquestes fonts i l'actualització a partir de la revisió de les dades del padró municipal d'habitants per al 2009 ens permeten avançar que la taxa de discapacitat a Espanya es manté en el 8,34%; en xifres absolutes representen 3.898.600 persones amb discapacitat o, el que és el mateix, un augment aproximat de 50.700 amb relació al 2008. A les Illes Balears, amb el 7,10%, parlaríem de 77.775 persones amb discapacitat, 1.603 persones més que l'any anterior. El col·lectiu de les persones majors de 65 anys continua essent, amb diferència, el més nombrós, tant pel que fa a la discapacitat com a la dependència.

Si el col·lectiu amb discapacitat més nombrós hem dit que és el de les persones majors de 65 anys, també ho és el de les persones majors de 65 anys amb dependència. L'informe del 2007 de la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració va fer la primera quantificació amb detall de la dependència a les Illes Balears, previsió que resultà ajustada atenent les xifres de sol·licituds al llarg dels tres primers anys d'implantació de la Llei 39/2006.

10.1. Introducció

A) Criteris marc

La incorporació dins la vida social, familiar i professional de la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a la dependència, és un fet. L'Administració pública, ja sigui l'Estat central, l'autonomia o l'ens local comença a estabilitzar i, en segons quins àmbits, a consolidar la intervenció administrativa, tècnica i de planificació en aquest camp. La demostració més palesa es materialitza en una execució més normalitzada del procés de tramitació, en la difusió de la informació i, sobretot, en la cooperació institucional.

L'aprovació d'un calendari de desenvolupament de la Llei que abraçava el període 2007-2014 obeïa no tan sols a la necessitat d'esglaonar la implantació dels tres graus i tres nivells prevists en la valoració del grau de dependència, sinó sobretot a evitar un bloqueig del sistema, i això per dos motius principals: el primer, per la previsible allau de sol·licituds i la saturació subsegüent de l'entrada en el sistema, en una espècie d'*efecte cridada* del mateix dret i de les prestacions associades; el

segon, perquè el sistema iniciava l'organització en tots els àmbits (administratiu, tècnic, pressupostari, gerencial, etc.), per tant, s'imposava un criteri de prudència que evitàs el fracàs d'una de les innovacions més importants en el terreny dels drets socials: el dret a l'assistència en cas de manca d'autonomia personal.

El funcionament institucional i administratiu ha de considerar, a l'hora d'articular les iniciatives dels poders públics amb societat civil i l'atenció als ciutadans, les competències de totes i cada una de les institucions que disposen de competències en un mateix territori. Així, a les Illes Balears, una llei estatal com és el cas de la Llei 39/2006 implica, per desenvolupar-se, l'estructura orgànica de la Comunitat Autònoma, però també la dels consells insulars, la dels municipis i, en algun cas, la de les mancomunitats. Durant el 2009 aquest aspecte de col·laboració entre institucions amb nivells i competències distintes ha estat un dels punts en què el treball ha hagut de ser més intens.

Rebre determinats serveis socials o sociosanitaris que són necessaris per atendre la dependència ja no és un fet arbitrari ni graciable, sinó un dret. Aquest avanç finalment ha arribat. Ara bé, la situació actual centra pràcticament tots els esforços a regularitzar la situació de les persones dependents pel que fa a la percepció del seu dret. Però això no ha de llevar importància al reconeixement de la feina que fan els familiars cuidadors de les persones dependents. Així, durant el 2009, han aparegut les primeres recomanacions amb relació a la formació i el suport a aquest col·lectiu, més enllà de la possibilitat d'alta en el règim de la Seguretat Social. L'impacte de tenir cura d'una persona dependent té una trajectòria dilatada en el temps i unes repercussions laborals, familiars i personals que no es resolen només convertint el familiar cuidador en un cotitzant més de la Seguretat Social a càrrec de l'Estat, i el beneficiari del dret, la persona en situació de dependència, en un receptor mensual de nòmines.

En aquest sentit, i com ja s'observà l'any 2008, hem d'insistir que el col·lectiu dependent més nombrós és el de la gent gran. Enguany, i sense voler menystenir els altres dos col·lectius que preveu la Llei (el de les persones amb discapacitat menors de 65 anys i el dels menors de tres anys), ens centrarem de nou i més especialment en la situació de les persones mejors.

b) Poblacions de referència

A Espanya, l'any 2009, la població total arribà als 46.745.807 habitants, 7.782.904 del quals tenien més de 65 anys. La taxa d'envelliment, doncs, se situa en el 16,65%, una dècima més que l'any anterior. A les Illes Balears les xifres són les següents: 1.095.426 habitants, 150.177 dels quals són majors de 65 anys, amb una taxa d'envelliment del 13,71%, xifra que representa un augment del 0,13 amb relació a l'any anterior. Aquesta diferència entre les taxes de tot l'Estat i les Illes Balears s'explica pel fortíssim creixement de la població total a la nostra comunitat autònoma; per aquest motiu, és fonamental tenir la precaució de no fer només les anàlisis con-

junturals d'aquesta variable, ja que, quan s'observa l'evolució dels grups d'edat o de les persones dependents, l'increment d'aquests col·lectius segueix essent molt important.[61] Hem de pensar que a les Illes Balears l'increment percentual de població major es tradueix en 4.497 persones majors més i, per tant, hi haurà un impacte a causa de les demandes que plantejaran a tots els recursos sociosanitaris, etc. (Vegeu el quadre AIII-185 i els gràfics AIII-14 a AIII-16.)

Aquestes dades mostren de nou la importància del pes demogràfic que els majors de 75 anys adquireixen de mica en mica. El 2006 representaven el 6,52%, mentre que el 2009 són el 6,55%. De fet, estam a punt d'arribar a considerar un col·lectiu de majors en el qual les edats que tenen manco risc de patir dependència (65-75) presenten el mateix nombre d'efectius que els majors de 75 anys, que són persones amb més probabilitat de patir processos que els invalidin funcionalment. Per això, comença a estendre's la tendència a agrupar els efectius de la quarta edat a partir dels 80 anys.

A la memòria del CES 2008 ja comentàrem la conveniència de destacar els factors que perfilen la feminització de la vellesa, a fi de destacar la importància de la dona major tant en els aspectes quantitatius (pes demogràfic, cuidadores familiars, quantia de les pensions, etc.), com qualitatius (nivell de càrrega laboral, domèstica, de cuidadora principal, suport familiar, etc.). Els indicadors que seleccionàvem es referien a l'esperança de vida que, per l'interval temporal que consideram, 2008-2009, no té una variació significativa. Així doncs, ens referim a les mateixes dades, és a dir, parlam d'una esperança de vida ponderada entre homes i dones en néixer de 80,45 anys. Per als homes es troba al voltant dels 78 anys i per a les dones al voltant dels 83,5. Cal tenir en compte, per tant, que la dona no només es trobarà més sovint com a cuidadora del cònjuge sinó que aquest, com que sol morir abans, no podrà exercir el rol de cuidador de la dona. Les dones tenen més anys de vida amb alguna patologia i han de cercar el suport en altres nivells familiars, que, de nou, per les condicions actuals, recau en les dones (filles, nores) de la família.

Finalment, en xifres percentuals, la taxa d'envelliment a les Illes Balears és més alta entre les dones (15,54%) que entre els homes (11,90%) pels motius ja esmentats. En xifres absolutes, entre les persones majors de 65 anys el nombre de dones supera el dels homes en 19.049 efectius, xifra que aporta un índex de feminització per als majors de 65 anys de 129 dones per cada 100 homes. Ni que sigui per assenyalar l'impacte de l'envelliment sobre les dones i els homes de les darreres generacions, aportam que aquest índex, a les Illes Balears i per a l'any 1991, era de 139 dones per cada 100 homes.

61. Per obtenir dades i anàlisis més àmplies, vegeu els documents esmentats a l'apartat de resum.

10.2. La població beneficiària del SAAD

La promulgació d'un marc legal que introdueix nous drets als ciutadans com és el cas de la Llei 39/2006 comporta, amb relació al seguiment de la implantació, conèixer les variacions de les poblacions destinatàries del nou dret. Aquest aspecte és especialment significatiu en el cas de la Llei que comentam, perquè fa referència a col·lectius que, com el de les persones majors, modifiquen el pes demogràfic de manera contínua. Així, considerar les variacions d'aquesta dinàmica de població permet dues previsions: la primera, poder conèixer la variació de la població major susceptible de sol·licitar la valoració de dependència i les prestacions corresponents i la segona planificar les accions del SAAD per donar una resposta al més adequada possible al volum de sol·licituds previstes, ni que sigui per evitar els criteris d'actuació que es basen en la improvisació o en la gestió només del dia a dia. Cal recordar que les prestacions vinculades a la LAPAD no són tan sols les de caràcter econòmic en sentit estricte, sinó també les que consideren l'ús de places residencials o de centres de dia, les quals comporten, invariablement, una previsió de places per construir o habilitar i la despesa d'inversió corresponent.

10.2.1. La gent gran

Ja hem assenyalat a l'inici que els treballs de camp del darrer decenni —amb un àmbit territorial que considera tot el territori espanyol i les dades agregades per comunitats autònomes— són els que han introduït les referències quant al percentatge de població afectada. El que correspon, per tant, és actualitzar les xifres absolutes a partir dels canvis de població. Així, hem de recordar que la taxa de discapacitat a Espanya es manté en el 8,34%, la qual cosa, considerant les dades del padró del 2009, representa, en xifres absolutes, un total de 3.898.600 persones amb discapacitat o, el que és el mateix, un augment aproximat de 50.700 amb relació al 2008. A les Illes Balears, amb el 7,10%, parlaríem de 77.775 persones amb discapacitat, 1.603 persones més que l'any anterior. El col·lectiu de les persones majors de 65 anys continua essent el més nombrós tant pel que fa a la discapacitat com a la dependència.

Cal dir igualment que, si comparam aquesta taxa amb la de la resta de comunitats autònomes, les Illes Balears es troben per sota de la taxa d'Espanya, que l'EDAD situa en el 8,97. Que presentin una taxa inferior de discapacitat només hi ha Cantàbria, que arriba al 7%, i La Rioja, amb el 6,16%. Les taxes més altes corresponen a Melilla (11,86), Ceuta (11,32), Galícia (11,29) i Extremadura (10,99).

El col·lectiu més nombrós que presenta alguna discapacitat és el format per les persones majors de 65 anys, que a Espanya representen el 57,89% del total, és a dir, 2.256.890 persones, percentatge que es manté dins els registres de l'any 1999, la qual cosa consolida les tendències del pes demogràfic de la discapacitat en la població major.

Si consideram les dades del padró municipal d'habitants del 2009 a les Illes Balears, podem parlar d'un total de 40.669 persones majors de 65 anys amb discapacitat. L'informe de 2007 de la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració del Govern de les Balears recollia que les persones majors amb discapacitat arribaven a les 39.829 l'any 2008. La diferència anual se situaria, doncs, en 840 persones.[62]

Respecte del nombre de persones dependents a les Illes Balears, si tenim en compte tots els col·lectius afectats, arribarien a les 48.435. Per precisar les dades, cal assenyalar que el grup de persones majors n'és el més nombrós, amb 24.734 persones. Es pot veure, doncs, el que dèiem abans quan consideràvem la necessitat d'estudiar ja més detingudament en memòries properes l'evolució de la població discapacitada menor de 65 anys i els infants de 0 a 3, col·lectius protegits per la Llei. [63] (Vegeu el quadre AIII-186).

L'anàlisi del 2008 plantejava una tendència a l'alentiment en el percentatge de dependència entre la població de persones majors de 65 anys. Les causes feien referència a: a) l'augment de la població total; b) una taxa d'envelliment sostinguda no influïda ni per variacions en la taxa de mortalitat ni per la immigració, i c) l'augment de les persones majors dependents no era molt acusat amb relació a les dinàmiques de població ni a les demandes d'ajuda per a les activitats de vida diària (relació discapacitat i dependència). Aquests elements d'anàlisi permetien observar un retard en l'aparició de la dependència.

L'anàlisi del 2009 no presenta, segons el nostre parer, unes variacions importants amb relació al que dèiem per al 2008. Cal insistir que l'importantíssim augment de la població de les Illes Balears els darrers anys no ha de distreure l'atenció en el moviment demogràfic dels col·lectius específics (majors i discapacitats menors de 65 anys o dels infants de 0 a 3 amb dependència). Totes les taxes poden resultar enganyosament favorables, mentre que la realitat més microdemogràfica segueix essent preocupant (per exemple, les dones majors de 65 anys cuidadores, les taxes de sobreenvelliment, etc.).

10.2.2. Els familiars cuidadors

Les dades de població referides a aquest col·lectiu no mostren canvis substancials amb relació a les de l'any 2008. Així, el potencial cuidador a les Illes Balears no presentaria xifres preocupants; per tant, continuam mantenint que hi ha prou familiars per tenir cura de la gent gran dependent. Si fa un moment esmentàvem la importància de considerar també les anàlisis de població sobre col·lectius més específics és perquè el col·lectiu de familiars cuidadors n'és un exemple clar. Com assenyalàvem per al 2008, la dificultat la presenta el col·lectiu de dones cuidadores majors de 65 anys, perquè són dones que

62. Per als criteris aplicats vegeu: CES, *Memòria 2008*, pàg. 593.

63. Quan revisem l'apartat dedicat a les sol·licituds presentades podrà observar-se que el col·lectiu de persones majors és el que més n'ha presentades, la qual cosa pot indicar una diferència entre col·lectius que afecta la ràtio dependència/discapacitat. Cal recordar que no totes les persones amb discapacitat presenten dependència.

per la diferència d'edat amb els marits i la inferior esperança de vida d'aquests han de dur a terme majoritàriament la tasca de cuidar-los o de cuidar-se mútuament (parelles molt majors). Per l'evolució poblacional mateixa, no podem esperar que el col·lectiu de dones cuidadores majors d'entre 65 i 85 anys sigui cada any més nombrós.

No obstant això, convé posar esment en altres factors que també afecten els cuidadors familiars. Per exemple, la disponibilitat familiar per atendre la dependència es veu limitada a causa del canvi en les modalitats d'estructures familiars, per les exigències del mercat de treball, per la dispersió geogràfica dels familiars propers i pels costs econòmics que comporta l'atenció a la dependència, sobretot la severa i l'absoluta.

Aquesta situació i les circumstàncies que genera són factors que l'administració haurà de considerar en el futur no només des de la recollida de dades o el reconeixement de les diverses contingències, sinó en l'aplicació de criteris normatius o legals que ajudin directament als familiars cuidadors. En aquest sentit, la Secretaria General de Política Social i Consum del Govern Central ha plantejat un acord a nivell del Consell Territorialdel SAAD que estableix els criteris comuns d'acreditació en matèria de formació i informació de cuidadors no professionals. Aquest acord planteja els objectius de la formació i la informació a aquest col·lectiu, així com les condicions mínimes de les accions de formació, els continguts dels programes i dels formadors. Aquest fet ha suposat començar a plantejariniciatives pràctiques vers els cuidadors no professionals més enllà del que era dominant el 2008, les quals s'han consolidat el 2009, com és la incorporació del familiar cuidador al règim de la seguretat social a través del conveni especial de cuidadors. Al mateix temps, reforça les anàlisis que plantejàvem el 2008 en el sentit de què, per als familiars cuidadors, calia plantejar serveis de proximitat vinculats a la comunitat i programes psicosocials que disposessin de línies de formació i suport emocional. No s'ha d'oblidar que el calendari d'aplicació de la llei els propers anys (2011-2014) incidirà en els graus i nivells de dependència més lleugers i, per tant, l'atenció comunitària serà un dels espais dominants per a les intervencions amb les persones que els presentin. Col·lateralment, la iniciativa comportarà un front més per a la necessària cooperació entre el govern d' Espanya, autonòmic, consells insulars, ajuntaments i entitats del tercer sector.

10.3. Desplegament del SAAD a les Illes Balears

En aquest subapartat analitzarem la implantació i el calendari del desplegament de la LAPAD, el desenvolupament normatiu, les característiques específiques de les Illes Balears i la població beneficiària. Pel que fa a les dades econòmiques, no hem pogut disposar de les necessàries per poder emetre una anàlisi ajustada.

10.3.1. Implantació i calendari de desplegament de la llei

A partir de l'entrada en vigor de la PAD, s'han aplicat de manera progressiva les ajudes i els serveis de la dependència segons el calendari previst a la disposició final primera. Durant els anys 2008 i 2009, s'ha implantat l'efectivitat del dret a les prestacions de dependència del grau II, nivell 2. Durant el 2009 s'ha incorporat el dret corresponent al grau II, nivell 1. Qualitativament, el 2009 ha significat que la Llei ja atén tots els casos de gran dependència (grau III, nivells 2 i 1), tots els de dependència severa (grau II, nivell 2) i comença l'atenció als casos de grau II, nivell 1, que ha d'acabar al llarg del 2010. Del 2011 al 2014 s'haurà de desenvolupar l'aplicació del dret als casos de dependència moderada (grau I, nivells 2 i 1).

10.3.2. Desenvolupament normatiu

La normativa bàsica amb relació a la dependència promulgada pel Govern d'Espanya durant el 2009 ha estat la següent pel que fa als reials decrets:

Reial decret 73/2009, de 30 de gener, sobre les prestacions econòmiques de la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència per a l'exercici del 2009.

Reial decret 74/2009, de 30 de gener, que determina el nivell mínim de protecció garantit als beneficiaris del sistema per a l'autonomia i atenció a la dependència per a l'exercici 2009 (inclou la correcció d'errors publicada en el BOE de 25 de març de 2009).

Reial decret 99/2009, de 6 de febrer, que modifica el Reial decret 614/2007, d'11 de maig, sobre el nivell mínim de protecció del sistema per a l'autonomia i atenció a la dependència garantit per l'Administració General de l'Estat.

10.3.3. Característiques específiques de les Illes Balears: territori i organització institucional. Acords entre institucions

Les característiques d'insularitat i capitalitat condicionen una legislació que ha de procurar distribuir la titularitat de les competències i de les transferències de gestió entre els distints ens territorials: govern autonòmic, consells insulars, mancomunitats i ajuntaments. Cal considerar, a més, que tal com assenyala el títol III de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears a l'article 30.15: «La Comunitat Autònoma té amb caràcter d'exclusivitat les polítiques d'atenció a les persones dependents tot i la cooperació i els acords que es prenen en àmbit estatal». Normalment, quan les decisions preses s'han de materialitzar a cada illa, s'obre un procés important de concreció i revisió de les competències respectives, un esforç per treballar amb dades compartides i una agilitat important en l'intercanvi d'informació. Si es té present que fins a mitjan 2007 no es va disposar de tota la normativa bàsica per posar en marxa el procediment establert per la Llei 39/2006 (la relativa al barem, per exemple) i poder començar així els procediments de recepció de sol·licituds, de valoració, de resolu-

ció, etc., és fàcilment comprensible la importància de procurar una comunicació intensa, constant i àgil entre totes les administracions responsables.

Va correspondre a la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Integració liderar les iniciatives per posar en marxa el desplegament de la PAD. Des de l'inici, el Govern va manifestar l'interès de cooperar amb els consells i ajuntaments. Al llarg del 2007 els esforços se centraren en l'organització de la mateixa Administració autonòmica en el tema. Al llarg del 2008 no es va transferir encara cap paquet important de competències o de personal als municipis o a les entitats supramunicipals. De fet, l'elaboració, la tramitació i l'aprovació de la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears, publicada en el BOIB núm. 89, de 18 de juny de 2009, va permetre aprofundir el marc competencial i de fonament jurídic del mateix desplegament de la Llei 39/2006.

Al llarg del 2009 s'han mantingut les converses i la col·laboració entre les administracions, la qual cosa ha permès el desplegament territorial de la tramitació de la Llei de dependència en el si de la Comunitat Autònoma. Els objectius plantejats fan referència a l'atenció a les persones amb dependència en el seu àmbit més proper: el municipi. Per això, s'estableix un conveni de col·laboració entre el Govern de les Illes Balears i els ajuntaments segons el qual el primer posa el personal, bàsicament treballadors socials, i el segon les dependències per a l'atenció personal. D'aquesta manera s'han reforçat els serveis socials municipals amb un creixement del 25% del nombre de treballadors socials de les Illes. Igualment, i per avançar en la normalització de les competències, els consells insulars s'encarreguen de la valoració de les persones que sol·liciten les prestacions per dependència, així com dels treballadors socials per a la dependència en els municipis de manco de 20.000 habitants. D'aquesta manera s'actualitza la Llei 14/2001 de transferències als consells insulars.

Així mateix, s'ha establert un circuit que permet ordenar l'accés a les prestacions i als drets de la Llei mitjançant la cooperació entre administracions. Els serveis socials municipals són els responsables de l'entrada de la sol·licitud en el sistema, així com de la proposta individual d'atenció (PIA). Els consells insulars són els encarregats de posar-se en contacte amb el sol·licitant o familiar cuidador per acordar i fer la valoració del nivell de dependència. Igualment fan, a través dels treballadors socials distribuïts a municipis de manco de 20.000 habitants, les funcions encomanades al PIA. Finalment, la Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració és la responsable de resoldre la sol·licitud i de resoldre el reconeixement de la prestació. Les resolucions que atorguen el grau i el nivell de la situació de dependència tenen un reconeixement a tot l'Estat. La resolució de PIA implica despesa econòmica directa o en forma de servei. Així mateix, la Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència i de Promoció de l'Autonomia Personal va constituir durant el mes de febrer de 2009 un grup de valoradors i treballadors socials, denominat grup GEOS, per detectar casos de dependència, que per dificultats administratives o tècniques es trobassin en espera, i procurar reactivar-los. Igualment, la

Fundació ha constituït un grup de tècnics amb l'encomanda de donar suport als professionals que participen directament en el desplegament de l'atenció a la dependència a les Illes Balears. Aquest suport ha de permetre atendre totes les consultes tècniques que calguin per facilitar l'accés de la ciutadania als serveis i prestacions que procura la Llei 39/2006.

La inversió, pel que fa als professionals valoradors, ha estat de 433.612 euros, que corresponen a dotze tècnics. La distribució territorial ha situat deu professionals al Consell de Mallorca, dos al Consell de Menorca, dos al Consell d'Eivissa i un al Consell de Formentera. Els valoradors a Mallorca s'han distribuït per àrees territorials que agrupen diversos municipis propers. Igualment pel que fa a la distribució al municipi de Palma, al qual corresponen quatre valoradors.

Amb relació als treballadors socials, la inversió ha estat d'1.698.314 euros, que corresponen a 47 tècnics. La distribució territorial segueix, com hem esmentat, l'assignació als consells per abastar els municipis menors de 20.000 habitants i la resta per als ajuntaments majors de 20.000 habitants. A Eivissa i Formentera hi ha hagut el traspàs dels doblers, però no del professional. El Consell de Mallorca distribueix deu professionals per sectors que agrupen municipis per proximitat geogràfica i població. Els dos professionals del Consell de Menorca tenen assignats, per una banda, els municipis des Mercadal, es Castell i es Migjorn i, per l'altra, Alaior, Ferreries i Sant Lluís. Dels municipis de 20.000 habitants, Palma disposa de 18 treballadors socials distribuïts per zones dins els centres municipals de serveis socials. Dos corresponen a la Mancomunitat del Pla de Mallorca, i el mateix nombre a Calvià, Manacor i Eivissa. Llucmajor disposa d'un treballador social, el mateix nombre que Inca, Marratxí, Ciutadella, Maó, Sant Antoni de Portmany, Sant Josep i Santa Eulària des Riu. Finalment, hi ha un professional de treball social assignat a la Direcció General d'Atenció a la Dependència.

El suport a aquest desplegament comporta:

- El sistema informatiu de dependència, instal·lat a cada municipi conjuntament amb un escàner i un Tablet PC, la qual cosa permet que cada municipi tingui informació actualitzada sobre l'estat de l'expedient de cada persona i l'expedient digital.

- S'han fet vint-i-tres cursos de formació en dependència amb un total de 548 participants, tècnics de totes les illes. Pràcticament hi han assistit tots els treballadors socials dels ajuntaments i els tècnics valoradors dels consells. Aquests cursos han permès una acreditació bàsica imprescindible per fer feina com a valorador o com a treballador social de dependència. El contingut dels cursos recull matèries de tipus juridicoadministratiu, tècnic i informàtic.

Aquest desplegament s'ha iniciat en el darrer trimestre de l'any 2009, per la qual cosa caldrà encara més coordinació i cooperació entre les diverses institucions i entre els diversos departaments que treballen amb les persones amb dependència dins una mateixa institució.

10.3.4. Població beneficiària del SAAD

a) Sol·licituds 2009

El nombre total de sol·licituds ha arribat a les 7.161. Per sexes, les dones en signen 4.473 (62,5%), enfront dels 2.688 homes (37,5%). A tot l'Estat, els percentatges per sexe difereixen lleugerament: 65% per a les dones i 35% per als homes.

La distribució per illes presenta uns valors semblants a Menorca i Eivissa, que marquen una proporció del 40% per als homes i del 60% per a les dones. A Mallorca la proporció és semblant a la de Formentera, en concret un 37% per als homes i un 63% per a les dones. Palma ha registrat un total de 2.547 sol·licituds, 1.630 (64%) corresponents a dones i 917 (36%) a homes. (Vegeu el quadre AIII-187 i gràfic AIII-17.)

Si tenim en compte l'evolució del nombre de sol·licituds a partir del primer any de vigència de la Llei, les xifres del 2009 mantenen un volum de sol·licituds semblant a les del 2008, en què foren 6.938 les presentades. Per illes, les sol·licituds a Mallorca el 2009 han estat 5.832, xifra que representa un augment de 181 sol·licituds, un 3,2% més que el 2008. Menorca, amb 710, registra 23 sol·licituds més (3,35%) i Eivissa 578, 19 més (3,4%). Formentera manté la xifra en 41 sol·licituds (38 de les quals són de persones majors de 65 anys i 34 de majors de 80 anys). (Vegeu el quadre AIII-188 i gràfic AIII-18.)

Es manté, doncs, la tendència en el nombre de sol·licituds anuals, la qual cosa ha de permetre al sistema d'atenció a la dependència marcar els criteris de gestió necessaris per fer front a un volum de demanda quantitativament més estabilitzat i superat «l'efecte cridada» que la implantació d'un nou dret social pot generar entre la població. Tal com indicàvem en la memòria del 2008, almanco durant l'any 2010 encara s'haurà de treballar per ajustar la velocitat del procediment de gestió de les sol·licituds i en les fases posteriors (valoracions i prestacions). De fet, la previsió apuntaria a un augment de sol·licituds del grau I i nivells 1 i 2 que, pel calendari de desplegament, encara no reben prestació. Igualment per al grau II, nivell 1, que tindrà el dret reconegut durant el 2010. Amb relació a la resta de comunitats autònomes, el nombre de sol·licituds ha sofert un augment gairebé del cent per cent i ha arribat a 1.365.330, segons les dades de l'Imserso. El gener del 2009 el pes percentual de les sol·licituds de les Illes Balears era del 2,20%, mentre que en data de març del 2010 ha passat a l'1,76%. Quan el calendari de la Llei estigui del tot executat (any 2014) serà factible que els registres de noves sol·licituds disposin d'un creixement que en podríem dir «vegetatiu», és a dir, segons el moviment de població que s'incorpora a la dependència. Així mateix, s'haurà de considerar la possibilitat de reviar dictàmens com una altra font d'entrades de sol·licituds, ja que durant el 2009 s'han presentat 3.873 sol·licituds de revisió de valoració de grau i nivell, així com 21 recursos administratius. (Vegeu el quadre AIII-189 i el gràfic AIII-19.)

Per edats, el grup de les persones majors de 65 anys, amb 5.872 sol·licituds, es manté com el més nombrós. Percentualment,

representa el 82% del total de sol·licituds. Aquestes xifres són lleugerament superiors a les de l'any anterior. Si consideram els intervals d'edat dels 65 a 80 anys i dels de més de 80 anys, els percentatges revelen un augment percentual de dos punts en la franja inferior, en detriment de les sol·licituds de casos de gent més gran. Possiblement, la progressiva incorporació a les prestacions dels graus i nivells inferiors, amb manco nivell de dependència, fa aparèixer casos més «joves». A Espanya les xifres també són reveladores pel que fa a l'edat dels sol·licitants: el 79% són majors de 65 anys. La resta de grups d'edat està en uns valors del 5% o inferior. El sector de menors representa el 0,32%.

La previsió de població amb algun grau de dependència a les Illes Balears, que hem situat a l'inici del document, assenyala un col·lectiu de 48.835 persones, 24.734 de les quals tindrien més de 65 anys. El total acumulat de sol·licituds és de 23.304, de les quals al voltant de 18.600 correspondrien a persones majors de 65 anys. Aquestes dades reafirmen el que hem dit més amunt amb relació a la previsió de noves sol·licituds per als propers anys: el procés de regularització de les prestacions per a les persones amb dependència es troba a mig camí, si bé pel que fa al col·lectiu de persones majors el trajecte està en el darrer terç d'acompliment. Cal, doncs, mantenir els esforços necessaris que permetin sostenir la capacitat de gestió en la tramitació de les sol·licituds, única manera d'anar normalitzant el volum de demanda real i d'estar preparats per a la previsible.

Pel que fa als diagnòstics mèdics que incorporen les sol·licituds, els més destacats són les malalties del sistema osteomuscular i teixit conjuntiu (5.695), les malalties del sistema circulatori (5.313) i els trastorns mentals i del comportament (5.041). El nombre total de diagnòstics consignats arriba als 31.417.

a) Valoracions del 2009

Amb relació a les valoracions, se n'han fetes un total de 7.867. Per illes, Mallorca en registra 6.585 (83,7%), Menorca 698 (8,9%), Eivissa 545 (6,9%) i Formentera 39 (0,5%). Si bé en xifres absolutes l'any 2008 es varen fer més valoracions, percentualment es manté, si fa no fa, el mateix volum per cada territori. (Vegeu el quadre AIII-190 i el gràfic AIII-20.)

La diferència entre els anys s'explica perquè l'inici de l'aplicació de la Llei va obligar l'Administració a fer un esforç per fer front a les nombroses sol·licituds. Precisament el 2008 es caracteritzà per superar un cert estat d'indefinició o d'imprevisió durant el 2007, propiciat per la manca de criteris definitius en l'execució de la Llei i pel canvi de Govern a les Illes Balears. La prova que durant el 2009 s'ha mantingut aquest esforç en el procediment de tramitació és que s'han valorat un deu per cent més de sol·licituds de les que han entrat en el sistema, és a dir, es resolen les pendents. L'esforç és molt important ja que en dos anys s'han fet 21.113 valoracions a tota la Comunitat Autònoma.

b) Dictàmens del 2009

Els dictàmens emesos a partir de les valoracions i que es tradueixen administrativament en la resolució corresponent

assoleixen la xifra de 12.962. La diferència, amb relació al nombre de valoracions, es deu de nou a l'esforç en el procés de normalització i regularització de totes les sol·licituds. Això comporta les pendents, les resolucions de passarel·la amb dret i les revisions, en total 5.095. Així mateix, cal tenir en compte la possibilitat que tenen els ciutadans de presentar la sol·licitud encara que, un pic s'ha realitzat la valoració, el dictamen i la resolució, aquesta pugui preveure un grau fet nivell que encara no està dins el catàleg de prestacions a causa de l'aplicació progressiva del calendari (cas del grau I, nivells 1 i 2).

Per illes, en totes ha augmentat el nombre de dictàmens, seguint un creixement que es manté des de l'inici. Si tenim en compte l'estabilització del nombre de les sol·licituds, s'entén l'esforç que ha calgut per regularitzar la capacitat executiva del sistema en la tramitació. També pot veure's que els dictàmens emesos durant els tres primers anys d'aplicació de la Llei arriben als 24.043, una quantitat molt apreciable. (Vegeu el quadre AIII-191 i el gràfic AIII-21.)

Els dictàmens resolts incorporen la valoració del grau de dependència del sol·licitant. L'any 2009 mostra unes xifres clarament superiors en cada grau i nivell de dependència, excepte en el grau III, nivell 2, que correspon al de les persones en situació de més dependència (absoluta). En realitat, es produeix un desplaçament del nombre de dictàmens cap als graus i nivells intermedis o inferiors de dependència, fet que correspon a la lògica del calendari de desenvolupament. Així, el grau III, nivells 1 i 2, varen ser reconeguts els primers (durant el 2007), per la qual cosa no es presenten tantes sol·licituds noves ni s'elaboren els dictàmens corresponents. En canvi, augmenten percentualment els corresponents als graus inferiors que, tot i registrar-se, no poden encara tenir prestació. A les dades que presentam s'observen les variacions tant en xifres absolutes com relatives. (Vegeu el quadre AIII-192 i el gràfic AIII-22.)

c) Programes individuals d'atenció (PIA). Prestacions reconegudes 2009

Durant el 2009, s'han plantejat un total de 6.042 resolucions amb prestació reconeguda, 753 manco que l'any 2008. Per illes, a Mallorca en corresponen 5.058 (83,7%), a Menorca 530 (8,8%), a Eivissa 435 (7,2%) i a Formentera 19 (0,3%). Els tipus de serveis més acordats segueixen essent les prestacions econòmiques vinculades a la cura de l'entorn familiar, amb 4.265 PIA (70,6%), per bé que han disminuït en un 5% respecte de l'any 2008. La segona prestació és la de serveis d'atenció residencial, amb 1.064 resolucions (17,6%). Les altres dues prestacions, els centres de dia i les prestacions econòmiques vinculades a servei mantenen percentatges semblants, entre el 5% i el 6,7% respectivament. (Vegeu els quadres AIII-193 i 194, i els gràfics AIII-23 i 24.)

La diferenciació en PIA fiscalitzats (incorporats al registre del Sistema Informàtic del Sistema per a l'Autonomia i l'Atenció a la Dependència, SISAAD) arriba a 4.514 per al total de les Illes Balears, distribuïts de la manera següent: 3.587 a Mallorca, 501 a Menorca, 389 a Eivissa i 37 a Formentera.

En euros, les prestacions concedides en termes generals, és a dir, les nòmines mensuals per als beneficiaris sense especificar grau i nivell arriba als 30.653.287,06 euros anuals, molt per damunt dels 3.425.594,96 euros de l'any anterior. L'augment de nòmines mensuals és, per tant, molt important i incrementa de manera molt considerable la despesa de l'Administració pública en un any en què els efectes de la crisi financera comencen a repercutir sobre l'economia real. El nombre total de nòmines va ser de 36.458, que corresponen a una mitjana de 3.038 beneficiaris. La mitjana de l'import de les nòmines mensuals és de 840,78 euros, més del doble del cost de l'any 2008, que se situava en els 395,66 euros. L'esforç pressupostari, doncs, és evident.

Aquí apareix ja un dels reptes pendents en l'aplicació de la Llei a les Illes Balears. Si els anys 2008 i 2009 s'aconseguí normalitzar la tramitació i revertir la tendència segons la qual entraven més sol·licituds de les que es podien tramitar, ara el coll de botella se situa en la liquidació de la prestació: s'ha aconseguit dictaminar les situacions de dependència, també resoldre-les administrativament, però, fer-les efectives, va una mica més lent. Precisament, el fet que el volum principal, pràcticament les tres quartes parts de les prestacions, corresponguin a pagaments en metàl·lic en fa més notori el retard, atesos els moments de dificultats econòmiques de les administracions públiques. A les taules i gràfics següents se'n pot veure l'evolució anual. (Vegeu els quadres AIII-195 i 196, i els gràfics AIII-25 i 26.)

d) Distribució per graus i nivells de dependència

Cal recordar que la Llei 39/2006 i el desenvolupament normatiu posterior preveu que el procés de resolució de la prestació passi per diverses fases de tramitació. En aquest procés de reconeixement de la dependència es poden considerar quatre grans fases amb característiques pròpies i de les quals es poden quantificar els efectius. En concret, parlam del registre de les sol·licituds, de la valoració tècnica, del dictamen i resolució corresponent i de l'acord entre usuaris i administració amb relació al pla individual d'atenció (PIA). Durant el 2009 la resolució de prestació econòmica vinculada a la cura dins l'entorn familiar suposava als beneficiaris l'ingrés mensual de la nòmina de dependència, així com cobrar amb caràcter retroactiu les nòmines no pagades (ajornades pels mesos de retard en la tramitació, és a dir, la retroactivitat per la demora) des de la data en què varen registrar la sol·licitud. Aquest darrer aspecte ha sofert retards al llarg del 2009.

És important quantificar els efectius de cada fase per observar l'eficàcia de la gestió de desplegament i també saber com repercuteix en cada fase l'evolució de la demanda. Aquestes dades, al llarg de 2008, mostraren la capacitat del sistema d'absorbir «l'efecte cridada» propi de l'inici de l'aplicació de la Llei, així com articular amb eficàcia la feina entre les fases, tenint en compte que no es tenia experiència prèvia ni tot el personal necessari per manca de temps en la formació i l'acreditació. De fet, els factors de procediment comportaren un retard en la resolu-

ció i la plena eficàcia del PIA, que podia oscil·lar entre els nou mesos i l'any. La dada més significativa va ser aconseguir augmentar abans de l'estiu de 2008 el nombre de valoracions, de manera que entre abril i juliol aquestes superaren amb escreix l'entrada de sol·licituds. La conseqüència va ser arribar a un temps de tramitació de les sol·licituds situat entre els quatre i els sis mesos.

Respecte del 2009, si consideram les tres primeres fases, observam un augment de la tramitació que confirma el que hem plantejat: l'esforç de normalització del procediment administratiu per agilitzar al màxim les respostes a cada fase i procurar dilatar com menys millor o, si més no, fins a un temps de demora raonable, la gestió de cada expedient. Precisament durant l'any 2008 s'aconseguí absorbir l'impacte de la demanda generada per la implantació de la Llei, sobretot en el moment en què es començaren a fer més valoracions que no sol·licituds es registraven. Les dades resultaren significatives: 6.938 sol·licituds, 13.246 valoracions i 8.997 dictàmens. Ara podem comparar aquestes xifres amb les del 2009: 7.161 sol·licituds, 7.867 valoracions i 12.962 dictàmens. L'augment dels dictàmens el 2009 mostra la tramitació sobre un nombre més elevat de valoracions fetes l'any 2008.

No obstant això, les dades acumulades els dos primers anys, 2007 i 2008, amb relació a les tres primeres fases (sol·licituds, valoracions i dictàmens), mostren una tendència decreixent, per tant, una retenció interna en el mateix sistema que és, fins a cert punt, previsible i comú a totes les comunitats autònomes. Si recordam el nombre d'efectius de cada fase teníem: 16.147 sol·licituds, 13.246 valoracions i 11.081 dictàmens. Les dades del 2009 mostren una tendència inversa. Amb les dades del 2009 la tendència de la tramitació de les fases comença a moure's amb unes xifres semblants, si bé pel que fa als dictàmens es detecta un desfasament que pot ser explicable pel nombre de recursos o de revisions de sol·licituds. En qualsevol cas, el més destacable, insistim, és que el nombre d'efectius a cada una de les tres primeres fases comença a presentar magnituds semblants. (Vegeu el quadre AIII-197 i el gràfic AIII-27.)

Aquestes consideracions poden confirmar-se si introduïm les dades de la quarta fase, la corresponent al nombre de prestacions reconegudes (6.042) i de PIA fiscalitzats (4.514). Per tant, doncs, cal notar que pel volum acumulat que s'ha generat, l'eficàcia en la tramitació comporta —i la tendència no minvarà— un augment de la despesa per dos motius: per l'augment de les nòmines i pels pagaments retardats amb dret a liquidació. Els indicadors financers i la repercussió sobre les polítiques socioeconòmiques (que ja s'han plantejat durant el 2009 i 2010) repercutiran sobre la disponibilitat de crèdit del SAAD i la conseqüent minva de liquiditat.

El procés de funcionament acaba l'any 2009 d'una manera raonablement normalitzada pel que fa a l'entrada, valoració i dictamen de cada expedient, però queda retingut en la darrera fase, és a dir, en el moment de fer efectives les resolucions i de tramitar la prestació i el pagament en serveis o prestació econòmica corresponent. Totes les fases han experimentat un

fort augment d'efectius que, com si es tractàs d'una ona sinusoïdal de freqüències, s'ha traslladat de fase en fase fins a repercutir sobre la darrera. En un context general de bonança econòmica possiblement el SAAD podria absorbir l'impacte de la resolució de prestacions. Amb les condicions de crisi que es plantegen el panorama és més incert.

e) Altes a la Seguretat Social del conveni especial de cuidadors no professionals de persones en situació de dependència

Hem de recordar que els articles 14.4, 18.3 i la disposició addicional quarta regulen l'alta a la Seguretat Social dels cuidadors no professionals. El Decret 15/2007 ho regula a través del conveni especial previst a l'article 125.2 del text refós de la Llei general de la Seguretat Social. Segons informa la Tresoreria General de la Seguretat Social, el de març de 2010 en el total de l'Estat espanyol s'havien resolt un total de 114.219 convenis especials obligatoris, 759 dels quals (0,66%) corresponen a les Illes Balears. Aquesta xifra representa que, dels 12.837 plans individuals d'atenció (PIA) resolts fins a la data assenyalada, el 6% incorporen l'alta a la Seguretat Social dels curadors no professionals.

Segons l'Imserso, a tot l'Estat s'han comptabilitzat 298.763 prestacions catalogades en les prestacions econòmiques per cures a l'entorn familiar, així com 114.219 convenis especials ja esmentats. La relació percentual és del 38,23%, quatre punts més que fa un any. Andalusia segueix essent la comunitat autònoma que lidera el nombre de beneficiaris amb prestacions assignades (29,3%), 91.565 de les quals (45,78%) són de prestació econòmica per cures a l'entorn. Fins a l'1 de març de 2010 hi ha reconeguts 43.905 convenis especials, que representen un 48% sobre el total de prestacions econòmiques per cures a l'entorn d'aquesta comunitat i el 38% de convenis de tot l'Estat.

10.4. Places del catàleg dels serveis de dependència i promoció de l'autonomia

Una vegada més hem de ressenyar que el desenvolupament de la Llei 39/2006, especialment de l'article 14 i següents, comporta que les administracions públiques tinguin a disposició dels ciutadans amb dret reconegut de situació de dependència, les prestacions necessàries per atendre tant la promoció de l'autonomia com l'atenció a la dependència. La naturalesa de les prestacions pot tenir caràcter de serveis o econòmics. Així mateix, la Llei en planteja de prioritaris i explicita que «es prestaran a través de l'oferta pública de la xarxa de serveis socials per les respectives comunitats autònomes mitjançant centres i serveis públics o privats concertats i degudament acreditats».

Els titulars de les places poden ser les entitats municipals, els consells insulars, les entitats associatives de l'anomenat Tercer Sector i la Fundació Balear de la Dependència / Direcció General d'Atenció a la Dependència (FBD/DGAD) o els con-

sorcis (a Menorca —BOIB núm. 56, de 14 d'abril de 2007— constituït pel Consell i els ajuntaments i a Eivissa —BOIB núm. 184, d'11 de desembre de 2007— pel Consell i la Conselleria d'Afers Socials). En total gestionen 83 serveis, 28 més que el 2008, bàsicament residències i centres de dia.

El Govern de les Illes Balears disposà durant el 2009 de 2.711 places de la xarxa pública d'atenció a la dependència, que representen el 79% de les places disponibles a les Illes Balears i significa un augment de més del 40% de places amb relació a l'any anterior, un esforç dirigit a gestionar l'atenció a la dependència amb serveis que descarreguin la família i a diversificar les prestacions que, com s'ha vist, se centra en les prestacions econòmiques per cures a l'entorn familiar. Naturalment, aquestes places no són les totals existents. Precisament per la importància estratègica d'augmentar i consolidar les places de la xarxa pública i d'harmonitzar les dotacions amb relació a les indicacions de la Llei de dependència, centrarem l'anàlisi principal en la situació d'aquestes places públiques. Abans, però, introduïm algunes dades referides a les places totals (públiques i no públiques). Així:

- El nombre arriba a les 3.438. D'aquestes, 982 corresponen a places de centre de dia i 2.456 a places de residència. Per illes, Mallorca té 2.724 places, 813 de centre de dia i 1.911 de residència; Menorca 438, 149 de centre de dia i 289 de residència, i Eivissa 276, 20 i 256 respectivament. Formentera no en té.

- Palma disposa de 325 places de centres de dia, mentre que a la part forana de Mallorca són 488. Pel que fa a residències, 577 a Palma (totes dins la xarxa pública d'atenció a la dependència) i 1.334 a la part forana. Cal esmentar que, durant el 2009, l'Ajuntament de Palma no era titular de cap plaça de centre de dia o de residència. Els titulars a Palma eren el Consell de Mallorca, les entitats i la Fundació Balear de la Dependència (FBD). A la part forana, el 55% de les places tenen titularitat de les entitats, el 19,5% dels ajuntaments, el 17,5% del Consell de Mallorca i el 8% de la FBD.

- En el conjunt de les Illes Balears, de les 3.438 places, 830 (24%) són de titularitat municipal, 594 (17%) dels consells insulars, 417 (12%) de la FBD/consorcis i 1.597 (47%) de les entitats.

  Com hem dit, vegem ara amb més detall les xifres de les places públiques disponibles a la xarxa pública d'atenció a la dependència:

- La relació de places per al conjunt de les Illes Balears és de 2.711, 848 de les quals (31%) són de centre de dia i 1.863 (69%) de residència.

- Per illes, a part del dèficit o, directament, de l'absència de places a Formentera, Mallorca, que per població sempre marca la tendència general de les Illes, té una proporció de 32% i 68% entre places de centre de dia i de residència (706 enfront de 1.513). A Menorca, en canvi, la relació és del 38% per als de centres de dia (122) i el

62% per a les residencials (196). Eivissa capgira la proporció: 11% per als centres de dia (20) i 89% per a les residències (154).

- El volum d'habitants de Mallorca comporta una anàlisi de Palma i de la part forana. Les xifres mostren que la relació entre places totals és de 876 a Palma (39%) i 1.343 a la part forana (61%).

- Per equipaments, la part forana té 407 places de centre de dia (58%). A Palma n'hi ha 299 (42%). Les places de residència es distribueixen en 577 (38%) a Palma i 936 (62%) a la part forana.

- Per illes, a Mallorca, el 87% de les places totals de centre de dia són a la xarxa pública. A Palma representen el 92% i a la part forana el 83%. A Menorca, les places de centre de dia de la xarxa arriben al 82%. A Eivissa, les 20 places pertanyen al consorci. Per al total de places de centres de dia a la Comunitat Autònoma, el 86% estan incloses a la xarxa pública d'atenció a la dependència.

- També per illes i referint-nos a les places de residència, a Mallorca un 79% són a la xarxa; a Palma n'hi ha la totalitat (577), mentre que la part forana mostra un percentatge del 70% de places dins la xarxa. Menorca en té un 68% i Eivissa un 60%. Per al total de les Illes Balears, un 76% de les places residencials estan incorporades a la xarxa pública d'atenció a la dependència. (Veure el quadre AIII-198.)

Les dades acrediten de manera inequívoca l'esforç del Govern de les Illes Balears, dels consells insulars, dels ajuntaments i, especialment, de les entitats per crear noves places que facin possible l'aplicació de la Llei. Hi ha territoris com Palma que necessitaran més inversions tant de places de centre de dia com de residència.

Finalment, si hem introduït algunes ràtios és perquè poden mostrar l'interès pel que fa a la planificació, tant per territoris com per tipus de servei. No hem d'oblidar que el dret que estableix la Llei 39/2006 és un dret individual nou que obliga l'Administració a atendre'l. Quan les ràtios s'elaboraven a partir de les poblacions totals o de persones majors, atesa la discrecionalitat en l'accés als centres i serveis, era un indicador encara dèbil, i que podia tenir interès si es comparava amb altres territoris. Quan per exemple es parlava d'una ràtio del 4% de places de residències només era una orientació. Ara, però, considerant el dret a ser atesa la dependència i a disposar de previsions molt més definides de persones que poden patir situació de dependència, és més factible fer la previsió del nombre de places.

En aquest sentit, considerant l'índex de dependència a les Illes Balears en el 16,47% (nombre de persones dependents amb relació a la població de majors de 65 anys),[64] pot veure's la urgència en territoris com Formentera o Eivissa, la posició de partida més favorable per a Menorca i els dèficits de places a Palma.

64. Cal recordar que aquest és l'índex per al sector de persones majors. Per a la totalitat de persones en situació de dependència és encara orientatiu, si bé el pes del col·lectiu major encara ara té consistència.

Amb els percentatges actuals de prestacions que hem observat (71% econòmiques, 18% residències i 5% centres de dia), i que, no ho oblidem, responen a factors conjunturals, hem confeccionat les previsions de places totals teòricament necessàries en les condicions actuals. Així, les 5.689 places totals es distribueixen: 1.237 de centre de dia i 4.452 de residència. Això seria considerant aquests recursos ocupats per persones amb resolució de situació de dependència. De fet, les xifres que en resulten serveixen per observar les tendències, però no són determinants, entre altres coses perquè no ha finalitzat el desplegament de la Llei i no sabem quin serà el volum de beneficiaris de grau I, nivells 1 i 2, que tot i presentar alguna situació de dependència possiblement no ocuparan una plaça de centre de dia o de residència.

ÍNDEX DE QUADRES I GRÀFICS

QUADRES

CAPÍTOL I. PANORAMA ECONÒMIC

PANORAMA INTERNACIONAL

Vegeu l'annex estadístic

UNIÓ EUROPEA

Vegeu l'annex estadístic

ECONOMIA ESPANYOLA

Vegeu l'annex estadístic

EL PANORAMA ECONÒMIC DE LES ILLES BALEARS

Quadre I-1. Variació interanual del VAB per sectors econòmics en euros corrents (2006-2009) 48
Quadre I-2. Variació interanual del VAB per sectors econòmics en euros constants del 2004 (2006-2009)..... 49
Quadre I-3. Evolució i perspectives de les Illes Balears (2005-2009). Taxes de variació del PIB a preus constants 49
Quadre I-4. Taxes de variació interanual del PIB a preus constants per sectors productius (2005-2009) 50
Quadre I-5. Creixement regional a 9 sectors. Taxes de variació real (2009-2010).... 51
Quadre I-6. Variació interanual del VAB per illes (en euros corrents) (2006-2009)..... 52
Quadre I-7. Variació interanual del VAB per illes (en euros constants del 2004) (2006-2009) 52
Quadre I-8. Agricultura i pesca: Producte Interior Brut a preus de mercat per CA (2008-2009) 57
Quadre I-9. Indústria i energia: Producte Interior Brut a preus de mercat per CA (2008-2009) 58
Quadre I-10. Construcció: Producte Interior Brut a preus de mercat per CA (2008-2009) 59
Quadre I-11. Serveis: Producte Interior Brut a preus de mercat per CA (2008-2009) 59
Quadre I-12. Total: Producte Interior Brut a preus de mercat per CA (2008-2009) 61

Quadre I-13.	Nombre d'empreses per activitat principal (2005-2009). CNAE93....	62
Quadre I-14.	Variables explicatives del superàvit comercial a les Balears (2001-2008)	66
Quadre I-15.	Estructura de la demanda final per CA (2008)	69
Addenda quadre I-15.	Percentatge d'assalariats de les administracions públiques sobre el total regional.....	70
Quadre I-16.	Comerç exterior per seccions aranzelàries (2008-2009). Milers d'euros	71
Quadre I-17.	Inversió estrangera per comunitats autònomes (sense ETVES) (2008-2009)	77
Quadre I-18.	IPC Balears i Espanya. Base 2006 (desembre 2009)	79
Quadre I-19.	Rànquing de les autonomies espanyoles (2000 i 2009). Índex per habitant del PIB, renda regional bruta i demanda interior (mitjana espanyola = 100).....	81
Quadre I-20.	Rànquing de les comunitats autònomes (2000 i 2009). Índex per habitant de la renda regional bruta en poder de compra (mitjana espanyola=100).....	82
Quadre I-21.	Taxa de creixement anual del vab per càpita i dels seus components a les Illes Balears i Espanya (2008)	82
Quadre I-22.	Producte Interior Brut a preus bàsics per ocupat. PIB per ocupat, mitjana Espanya = 100 (2008)	83
Quadre I-23.	Balanç econòmic per sectors institucionals privats i públics a les Illes Balears (2001-2008).....	86
Quadre I-24.	Quota de l'estalvi regional en percentatge del PIB i de la inversió en percentatge de la renda interior bruta (2008).....	87
Quadre I-25.	Variacions de les taxes d'excedent	89

Vegeu també l'annex estadístic

SECTOR PRIMARI

Quadre I-26.	Macromagnituds econòmiques de les activitats primàries de les Illes Balears (2009)	92
Quadre I-27.	Afiliació dels treballadors del sector primari als diferents règims laborals de la Seguretat Social (2008-2009).....	93
Quadre I-28.	Valoració econòmica de la producció agrària de les Illes Balears. (2009).....	95
Quadre I-29.	Valoració econòmica de la producció ramadera de les Illes Balears (2009)	98
Quadre I-30.	Producció forestal de les Illes Balears (2009)	98

Quadre I-31. Valoració econòmica de la producció pesquera de les Illes Balears (2009)..... 100
Vegeu també l'annex estadístic

SECTOR INDUSTRIAL

Quadre I-32. Resultats d'explotació per agrupació i sector d'activitat a les Illes Balears (2008) 107
Quadre I-33. Personal ocupat per agrupació i sector d'activitat (2008)..... 109
Quadre I-34. Productivitat aparent del treball, EBE per ocupat i cost laboral unitari a les Illes Balears (2008)..... 110
Vegeu també l'annex estadístic

CONSTRUCCIÓ

Vegeu l'annex estadístic

ELS SERVEIS PRIVATS

Quadre I-35. Principals macromagnituds per sectors (2007)..... 129
Quadre I-36. Principals coeficients per sectors (2007)..... 130
Quadre I-37. Ocupació per sectors (2007)..... 132
Quadre I-38. Ocupació per trimestres i per sectors (2007) 134

TURISME

Quadre I-39. Ingressos, turistes i despesa miyjana de les principals destinacions competidores de les Balears ordenades per la seva potencialitat competitiva (2007-2009) 137
Quadre I-40. Evolució de les Balears en relació amb les CA espanyoles competidores de les Balears en turisme nacional (2006-2009)..... 139
Quadre I-41. Evolució de les Balears en relació amb les CA espanyoles competidores de les Balears en turisme internacional (2006-2009) 141
Quadre I-42. Arribades turístiques a les Balears per illes, mitjà de transport i agregats nacionals (2009)..... 143
Quadre I-43. El *hub* a l'aeroport de Palma (2005-2009)..... 145
Quadre I-44. Entrada de passatgers amb companyies aèries de baix cost per CA (2009)..... 146
Quadre I-45. Arribades turístiques a les Balears per illes, mitjà de transport i nacionalitats (2008-2009)..... 148
Quadre I-46. Estades mitjanes dels turistes a les Balears per illes i nacionalitats i allotjaments (2006-2009)..... 150
Quadre I-47. L'evolució de les estades a les Balears i per illes, per temporades i per nacionalitats (Variació absoluta 2008-2009)..... 152
Quadre I-48. Estacionalitat de les estades turístiques per temporades i nacionalitats a les Balears, 2009 153

Quadre I-49. Estades totals dels turistes a les Illes Balears, per nacionalitats i tipologia d'allotjaments (2008-2009)..... 154

Quadre I-50. Estades totals dels turistes a Mallorca, per nacionalitats i tipologia d'allotjaments (2008-2009) 165

Quadre I-51. Estades totals dels turistes a Menorca per nacionalitats i tipologia d'allotjaments (2008-2009)..... 156

Quadre I-52. Estades totals dels turistes a les Illes Pitiüses, per nacionalitats i tipologia d'allotjaments (2008-2009) 157

Quadre I-53. Despesa total dels turistes segons Comunitat Autònoma de destí principal (milons d'euros) (2009)..... 159

Quadre I-54. Dades resum per les Illes Balears..... 160

Quadre I-55. Dades resum de Mallorca..... 161

Quadre I-56. Dades resum de Menorca 162

Quadre I-57. Dades resum de les Illes Pitiüses 163

Quadre I-58 A. Índex de Gini: nombre d'arribades (2008-2009) 165

Quadre I-58 B. Índex de Gini: nombre d'estades (2008-2009) 165

Quadre I-59. Estacionalitat de les arribades turístiques per temporades i nacionalitats a les Balears (2009)..... 166

Quadre I-60. Evolució mensual del turisme arribat per via aèria i marítima (2009)..... 169

Quadre I-61. Total d'usuaris del Pla Oci 60 distribuïts per zones i origen. Temporada 2009-2010..... 169

Quadre I-62. Places de l'IMSERSO contractades per destinacions turístiques (2003-2009)..... 170

Quadre I-63. Perfil del turista (2008-2009) 173

Quadre I-64. Grau de repetició dels turistes (2008-2009)..... 175

Quadre I-65. Grau de satisfacció dels turistes (2008-2009)..... 176

Quadre I-66. Capacitat d'allotjament turístic reglat de les Balears (2009)..... 178

Quadre I-67. Tipus i categories de l'oferta hotelera (sentit ampli) de Balears (2009)..... 179

Quadre I-68. Taxa de l'ocupació de la planta oberta (2008-2009)..... 181

Quadre I-69. Taxa d'ocupació de les places obertes sobre la planta total (2008-2009)..... 182

Quadre I-70. Taxa efectiva d'ocupació (2008-2009) 183

Quadre I-71. Tot inclòs a Mallorca (Establiments exclusius de tot inclòs) (2009)..... 184

Quadre I-72. Nombre i capacitat dels establiments a les Illes Balears (2009)..... 184

Quadre I-73. Productes turístics a les Illes Balears (2009) 185
Quadre I-74. Ocupats a l'hostalatge i restauració (2008-2009) 188
Vegeu també l'annex estadístic

Comerç

Quadre I-75. Principals indicadors del sector del comerç a les Illes Balears i a l'Estat Espanyol (2007) 197
Quadre I-76. Principals macromagnituds del sector comercial segons el tipus d'activitat (2007) 199
Quadre I-77. Principals coeficients del sector del comerç segons el tipus d'activitat (2007) 199
Quadre I-78. Dades d'ocupació del sector comerç (2007) 200
Quadre I-79. Persones ocupades del sector del comerç segons el tipus d'activitat (2007) 201
Vegeu també l'annex estadístic

Transport i comunicacions

Quadre I-80. Principals magnituds del sector del transport (2005-2007) 205
Quadre I-81. Distribució percentual de les principals magnituds del transport (2007) 206
Quadre I-82. Mercat de treball (2005-2007) 208
Quadre I-83. Comparança estructura tipus d'empleat (2005-2007) 210
Quadre I-84. Principals dades empresarials (2005-2007) 213
Quadre I-85. Comparança de la variació percentual de les principals magnituds empresarials (2007) 214
Vegeu també l'annex estadístic

Institucions financeres

Quadre I-86. Nombre d'oficines a les Illes Balears i a Espanya (2008-2009) 227
Quadre I-87. Estadística d'efectes de comerç vençuts i impagats a les Illes Balears (2009) 232
Quadre I-88. Constitució de garanties hipotecàries sobre béns immobles (2008-2009) 233
Vegeu també l'annex estadístic

Administracions públiques i càrrega fiscal

Quadre I-89. Ingressos totals de l'Agència Tributaria (2009) 242
Quadre I-90. Pressupost d'ingressos de la comunitat autònoma de les Illes Balears: distribució econòmica. (2008-2009) 243
Quadre I-91. Evolució del pressupost de despeses a la comunitat autònoma (2001-2009) 244

Quadre I-92. Pressupost de despeses de la comunitat autònoma de les Illes Balears: distribució econòmica (2008-2009)..... 245
Quadre I-93. Territorialització de la inversió (2008-2009)..... 247
Quadre I-94. Pressupost dels ens públics i societats públiques 2009: distribució econòmica..... 248
Quadre I-95. Deute de les CA 2002-2009: valors absoluts i ràtio deute/PIB..... 249
Addenda quadre I-95.1. Variació absoluta i relativa del deute (2002-2009) (Illes Balears i Espanya)..... 250
Addenda quadre I-95.2. Deute de les empreses públiques de les Comunitats Autònomes (2009)..... 250
Quadre I-96. Ingressos de la delegació especial d'hisenda de les Illes Balears (2009)..... 256
Quadre I-97. Càrrega fiscal per habitant (2009)..... 259
Quadre I-98. Distribució de la càrrega fiscal per administracions (2009)..... 261
Quadre I-99. Distribució de la càrrega tributaria per tipus de tribut (2009)..... 262
Quadre I-100A. Càrrega fiscal per habitant 2009 a Menorca, Eivissa i Formentera per municipis..... 264
Quadre I-100B. Càrrega fiscal per habitant 2009 a Mallorca per municipis..... 265
Vegeu també l'annex estadístic

Medi ambient

Vegeu l'annex estadístic

Societat del coneixement i de la informació

Quadre I-101. Principals magnituds d'activitats en R+D i innovació (2008).....297
Quadre I-102. Distribució de la despesa en R+D (2008)..... 298
Quadre I-103. Evolució de la distribució sectorial dels investigadors a les Illes Balears (2003-2008)..... 298
Quadre I-104. Despesa en innovació a les Illes Balears, en milers d'euros (2005-2008)..... 299
Quadre I-105. Empreses innovadores (2006-2008)..... 300
Quadre I-106. Principals indicadors d'R+D en els sectors d'alta tecnologia (2008)... 301

Economia social i solidària

Quadre I-107. Evolució anual de les cooperatives i socis d'alta a la Seguretat Social (2007-2009)..... 314
Quadre I-108. Evolució anual de les societats laborals d'alta a la seguretat social (2007-2009)..... 316

Quadre I-109. Evolució anual de les iniciatives productives del'economia solidària (2007-2009)..... 322

CAPÍTOL II. MERCAT DE TREBALL I POLÍTIQUES D'OCUPACIÓ

Quadre II-1. Indicadors d'avaluació per a l'estratègia europea d'ocupació (2008-2009)..... 340
Quadre II-2. Treballadors en alta laboral segons el gènere, Illes Balears (2003-2009)..... 345
Quadre II-3. Evolució del pes de la població ocupada femenina sobre el total de població ocupada. Espanya - Illes Balears (2001-2009)..... 346
Quadre II-4. Creixement de l'ocupació per sectors d'activitat, Illes Balears (2008-2009)..... 347
Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2009-20010).....348
Quadre II-6. Treballadors en alta laboral segons el règim, Illes Balears (2003-2009) 353
Quadre II-7. Evolució de les afiliacions per tipus de contracte. Illes Balears (2008-2009)..... 354
Quadre II-8. Treballadors afiliats per illes (2008-2009)..... 355
Quadre II-9. Total d'afiliats estrangers a la Seguretat Social, Illes Balears (2009)..... 355
Quadre II-10A. Total d'afiliats estrangers a la Seguretat Social per nacionalitats i per règims (UE) a les Illes Balears (2009) 357
Quadre II-10B. Total d'afiliats estrangers a la Seguretat Social per nacionalitats i per règims (fora de la UE) a les Illes Balears (2009) 358
Quadre II-11. Total d'afiliats estrangers per sectors d'activitat a les Illes Balears (Règim general, mitjana 2009) 359
Quadre II-12. Evolució de l'ocupació a les Illes Balears (1997-2009) 361
Quadre II-13. Evolució de la població ocupada per trimestres i per sectors d'activitat a les Illes Balears (2005-2009)..... 362
Quadre II-14. Taxa d'activitat per comunitats autònomes (2008-2009) 365
Quadre II-15. Taxa d'activitat, d'ocupació i d'atur per sexes i per grups d'edat a les Illes Balears (2008-2009) 367
Quadre II-16. Taxes d'ocupació per per trimestres i per comunitats autònomes (2008-2009)..... 368
Quadre II-17. Taxes d'atur per per trimestres i per comunitats autònomes (2008-2009)..... 370
Quadre II-18. Taxa d'ocupació dels joves menors de 30 anys per comunitats autònomes (2009) 371

Quadre II-19.	Població d'entre 18 i 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària per Comunitats Autònomes (2007)	372
Quadre II-20.	Dimensions i indicadors de qualitat del treball	373
Quadre II-21.	Ponderacions establertes en els diversos escenaris, IQT 2006	375
Quadre II-22.	Rànquing dels indicadors de qualitat del treball de les Comunitats Autònomes segons les ponderacions establertes (2001,2007 i 2008)	376
Quadre II-23.	Treballadors ocupats per situació laboral, Illes Balears (2008-2009)	379
Quadre II-24.	Índex d'estacionalitat per illa. Illes Balears (2009)	380
Quadre II-25.	Assalariats per tipus de contracte i comunitat autònoma (2008-2009)	381
Quadre II-26.	Taxes de temporalitat dels assalariats per gènere, Illes Balears (2008-2009)	382
Quadre II-27.	Taxes de temporalitat dels assalariats per tipus de jornada, Illes Balears (2008-2009)	382
Quadre II-28.	Ocupats i assalariats per tipus de jornada i per gènere (2007-2009)	383
Quadre II-29.	Ocupats i assalariats per sectors econòmics i per sexe, Illes Balears (2008-2009)	384
Quadre II-30.	Evolució de l'atur registrat per sexe, Illes Balears (1997-2009)	385
Quadre II-31.	Atur de llarga durada per comunitats autònomes (2009)	386
Quadre II-32.	Perfil dels aturats de llarga durada. Illes Balears (2007-2009)	387
Quadre II-33.	Contractes registrats per modalitat de contractació: Illes Balears (2005-2009)	388
Addenda.	Contractació de durada determinada registrada. Illes Balears (2009)	389
Quadre II-34.	Les 10 ocupacions més contractades per sexe, Illes Balears (2009)	391
Quadre II-35.	Nombre de contractes registrats a treballadors estrangers a les Balears i a Espanya per zones de procedència (2009)	392

Vegeu també l'annex estadístic

Capítol III. Qualitat de vida i estat del benestar

La població de les illes balears

Quadre III-1.	Població segons comunitat autònoma de residència (1998-2009)	438
Quadre III-2.	Indicadors de la revisió padró 1-1-2009	444
Quadre III-3.	Edat mitjana de maternitat a l'estat espanyol i a les Illes Balears (1975-2008)	447

Quadre III-4. Evolució del nombre mitjà de fills per dona a l'estat espanyol i a les illes balears (1975-2008) 448
Quadre III-5. Percentatge de mares no casades a l'estat espanyol i a les Illes Balears (1975-2008) 451
Quadre III-6. Evolució de les taxes de nupcialitat per comunitat autònoma (1975-2008)..... 453
Quadre III-7. Nombre de matrimonis heterosexuals segons forma de celebració... 454
Quadre III-8. Matrimonis heterosexuals segons composició de les nacionalitats dels contraents..... 455
Quadre III-9. Dissolucions del matrimoni (1996-2008)..... 457
Quadre III-10. Matrimonis homosexuals. Illes Balears (2005-2008) 458

BENESTAR ECONÒMIC, DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA I POBRESA

Quadre III-11. Indicadors de desigualtat de rendes (2007)..... 463
Quadre III-12. Taxa de llars per sota el llindar de pobresa relativa per comunitat autònoma (ECV). (2007) 466

EL SISTEMA DE LA SEGURETAT SOCIAL

Vegeu l'annex estadístic

SALUT, QUALITAT DE VIDA I SERVEIS SANITARIS

Quadre III-13. Malalties de declaració obligatòria a les Illes Balears (2009). Casos autòctons i casos importats..... 447
Quadre III-14. Interrupcions voluntàries de l'embaràs a les Illes Balears. distribució per grups d'edat, anys 1999-2008. taxes per 1.000 492
Quadre III-15. Nombre de morts, taxa ajustada de mortalitat i mortalitat proporcional a les Illes Balears (2008)..... 494
Quadre III-16. Cinc causes més freqüents de mort per grups d'edat i sexe a les Illes Balears (2008) 495
Quadre III-17. Deu causes més freqüents de mort a les Illes Balears per sexe segons la llista de l'INE reduïda (2008)..... 499
Quadre III-18. Evolució de les necessitats de cobertura estimades (2000-2007)..... 504
Quadre III-19. Recursos de l'Atenció Primària. Desembre de 2009 509
Quadre III-20. Sistema hospitalari a les Illes Balears..... 510
Quadre III-21. Nombre d'infermers i auxiliars d'infermeria per comunitats autònomes (2009) 513
Quadre III-22. Atenció primària a les Illes Balears (2009)..... 515
Quadre III-23. Llistes d'espera quirúrgica i consultes (2003-2009)..... 519
Quadre III-24. Hospitals de mitjana i llarga estada (2009) 520

Cultura, llengua i organitzacions associatives

Vegeu l'annex estadístic

Educació

Quadre III-25. Evolució de l'alumnat per nivells educatius i per titularitat. Curs 2008-2009 i 2009-2010 556

Quadre III-26. Alumnat matriculat per nivells educatius i per illes. Curs 2008-2009 i 2008-2009 557

Quadre III-27. Distribució percentual de l'alumnat matriculat per titularitat de centre. Curs 2008-2009 i 2009-2010 558

Quadre III-28. Nombre i distribució de centres a les Balears per tipologia, illes i titularitat. Curs 2008-2009 i 2009-2010 559

Quadre III-29. Professorat per categoria professional, illes, tipus de centre i gènere. Curs 2009-2010 560

Quadre III-30. Nombre de grups per etapa o ensenyament. Curs 2009-2010 561

Quadre III-31. Nombre mitjà d'alumnes per unitat/grup i per ensenyament (estatal i de la CAIB). Curs 2008-2009 i 2009-2010 562

Quadre III-32 Taxa bruta d'escolaritat per nivell d'ensenyament (estatal i de la CAIB). Curs 2008-2009 i 2009-2010 563

Quadre III-33. Distribució percentual de la població major de 16 anys per nivell formatiu i gènere. Estatal i autonòmic. (2006-2009) 564

Quadre III-34. Alumnat de cicles formatius per especialitat i gènere. Curs 2009-2010 565

Quadre III-35. Alumnat de programes de qualificació professional inicial. Curs 2008-2009 i 2009-2010 567

Quadre III-36. Promoció de l'alumnat d'ensenyaments obligatoris i batxillerat. Cursos 2005-06, 2006-07, 2007-08, 2008-09 568

Quadre III-37. Matriculació i promoció de l'alumnat d'ensenyaments obligatoris i no obligatoris, per gènere i titularitat dels centres. Curs 2008-2009 569

Quadre III-38. Alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu. Curs 2008-2009 571

Quadre III-39. Percentatge d'alumnat estranger per comunitta autònoma (2008-2009) 574

Quadre III-40. Alumnat total i estranger per nivells educatius (de 2005-2006 a 2009-2010) 575

Quadre III-41. Percentatge d'alumnat estranger en educació infantil, educació primària i E.S.O (2009-2010) 575

Quadre III-42. Alumnat estranger a les Balears (2008-2009) 577

Quadre III-43. Alumnat estranger per nivells educatius i titularitat del centre. Curs 2009-2010 578

Quadre III-44. Distribució percentual de l'alumnat estranger per àrees geogràfiques de nacionalitat (2009-2010) 579

Quadre III-45. Distribució percentual de l'alumnat estranger per àrea geogràfica i per titularitat del centre (2009-2010)..... 580

Quadre III-46. Distribució percentual de l'alumnat estranger per àrea geogràfica de nacionalitat i per titularitat del centre (2009-2010)..... 582

Quadre III-47. Evolució dels programes de l'institut per a la convivència i l'èxit escolar des de 2007-08 fins a 2009-10 584

Vegeu també l'annex estadístic

Habitatge

Vegeu l'annex estadístic

Justícia i arbitratge

Vegeu l'annex estadístic

Serveis socials

Vegeu l'annex estadístic

El sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD)

Vegeu l'annex estadístic

Gràfics

Capítol I. Panorama econòmic

Panorama internacional

Vegeu l'annex estadístic

Unió Europea

Vegeu l'annex estadístic

Economia espanyola

Vegeu l'annex estadístic

El panorama econòmic de les Illes Balears

Gràfic I-1. Estimació del creixement del PIB (1998-2009) 49

Gràfic I-2. Diversitat en l'estimació del PIB de l'any 2009 a les Illes Balears 50

Gràfic I-3. Taxa de creixement del PIB (2008-2009) en termes reals 54

Gràfic I-4a Taxa de creixement mitjana del PIB (2000-2009) en termes reals 55

Gràfic I-4b Taxa de creixement mitjana del PIB (2000-2009). Índex de volum encadenat, referència de l'any 2000 = 100 56

Gràfic I-5. Diferencial de les taxes de creixement a preus de mercat (base 2006) de les Illes Balears/Espanya, per sectors econòmics, període 08/09 61

Gràfic I-6. Comparació d'exportacions i importacions de les Illes Balears amb Espanya, 2009 72

Gràfic I-7. IPC per comunitats autònomes. Taxes de variació anual (2009)..... 78

Gràfic I-8. Índex de preus implícits en el PIB a preus bàsics (2002-2009). Base 2000 79

Gràfic I-9. Renda per càpita real de les Balears i Espanya.Any 2001-2008 (any 2000 base 100) 83

Gràfic I-10. Variació de la productivitat a Espanya - Illes Balears, 2001-2008 84

Gràfic I-11. Distribució excedent / Inversió privada per CA. Promig del 2000-2008 distància a la mitjana espanyola)..... 89

Gràfic I-12. Comportament excedents / inversió Illes Balears, 2000-2008..... 90

Sector primari

Vegeu l'annex estadístic

Sector industrial

Vegeu l'annex estadístic

Construcció

Gràfic I-13. Indicador global d'activitat (1987-2009) 114
Gràfic I-14. Evolució de la taxa d'atur (1998-2008)..... 115
Gràfic I-15. Licitació oficial (2001-2009)..... 119
Gràfic I-16. Taxa de variació interanual de projectes visats (2001-2009)..... 121
Gràfic I-17. Ràtio: habitatges/obra (2001-2009)..... 121
Gràfic I-18. Habitatges protegits (1999-2009)..... 122
Gràfic I-19. Habitatges lliures (1999-2009)..... 122
Gràfic I-20. Tipologia de projectes visats a les Illes Balears (2009)..... 124

Turisme

Gràfic I-21. L'indicador de posició competitiva turística (IPCT) de les Balears en preus (2000-2009)..... 138
Gràfic I-22. Turistes arribats (2005-2009) 142
Gràfic I-23. Estada mitjana (2005-2009)..... 142
Gràfic I-24. Estades (2005-2009) 142
Gràfic I-25. Distribució de les arribades per temporades 2008 i 2009 per illes ... 164
Gràfic I-26. Valoració dels diferents aspectes de la ciutat de Palma..... 186

Comerç

Vegeu l'annex estadístic

Transports i comunicacions

Vegeu l'annex estadístic

Institucions financeres

Vegeu l'annex estadístic

Administracions públiques i finançament autonòmic

Gràfic I-27. Càrrega fiscal per administracions a les Illes Balears (2009)..... 259
Gràfic I-28. Diferència respecte a la mitjana nacional en punts percentuals per CA..... 260
Gràfic I-29. Distribució de la Càrrega Tributaria en 2009 per tipus de tribut a les Illes Balears 263

Medi ambient

Gràfic I-30. Resolucions favorables a Mallorca per construir habitatges en sòl rústic (2006-2008)..... 271
Gràfic I-31. Variació interanual de les reserves hídriques (2005-2009)..... 272
Gràfic I-32. Evolució de les energies renovables (2009)..... 274

Gràfic I-33. Evolució de la recollida selectiva a Mallorca 2008-2009 (Tones)..... 275
Gràfic I-34. Evolució de la recollida selectiva a Menorca (2005-2009)..... 276
Gràfic I-35. Evolució de la recollida selectiva a les Pitiüses (2005-2009)..... 277
Gràfic I-36. Recollides per temporades en cada illa (2005-2009) 278
Gràfic I-37. Evolució mensual dels incendis en el conjunt de les Illes Balears (2009)..... 279
Gràfic I-38. L'AL21 als municipis de les Illes Balears (2008-2009)..... 284

Vegeu també l'annex estadístic

Societat del coneixement i de la informació

Vegeu l'annex estadístic

Economia social i solidària

Gràfic I-39. Nombre de cooperatives i de socis treballadors a les cooperatives. Illes Balears (1998-2009)..... 315
Gràfic I-40. Societats laborals i socis treballadors a les societats laborals. Illes Balears (1998-2009)..... 317

Vegeu també l'annex estadístic

Capítol II. Mercat de treball i polítiques d'ocupació

Gràfic II-1. Immigrants per continent d'origen de la migració a les Illes Balears..... 360
Gràfic II-2. Immigrants per qualificació a les Illes Balears 360
Gràfic II-3. Estructura del mercat de treball, Illes Balears (mitjanes anuals 2009) (variació interanual)..... 378

Vegeu també l'annex estadístic

Capítol III. Qualitat de vida i estat del benestar

La població de les illes balears

Gràfic III-1. Població segons lloc de naixement. (Revisió del padró 1998)..... 440
Gràfic III-2. Població segons lloc de naixement. (Revisió del padró 2009)..... 440
Gràfic III-3. Diferències entre les estimacions de població i el padró (2002-2018).... 442
Gràfic III-4. Piràmide segons lloc de naixement. (Revisió del padró 1-1-2009)..... 443
Gràfic III-5. Taxes de creixement vegetatiu per 1.000 (1975-2008)..... 445
Gràfic III-6. Distribució de la població segons nacionalitat. (Revisió del padró 1-1-2009)..... 445

Gràfic III-7. Evolució de l'edat mitjana al primer matrimoni per sexes. Estat espanyol i Illes Balears. 1975-2008..... 454

Gràfic III-8. Projecció de la migració procedent de l'estranger. Illes Balears (2008-2017)..... 459

Gràfic III-9. Població nascuda a l'estranger. Illes Baleras (Revisió del padró 2009).... 460

SALUT, QUALITAT DE VIDA I SERVEIS SANITARIS

Gràfic III-10. Grip a les Illes Balears, temporades 2008-2009 i 2009-2010 (setmana 40 de 2008 - setmana 20 de 2010). Taxes setmanals per 100.000 habitants..... 487

Gràfic III-11. Tuberculosi a les Illes Balears, anys 2000-2009. Distribució segons la forma clínica. Taxes per 100.000 habitants..... 487

Gràfic III-12. Sida a les Illes Balears, 2000-2009. Taxes anuals per 1.000.000 d'habitants 489

Gràfic III-13. VIH a les Illes Balears, 2003-2009. Distribució segons la categoria de transmissió, en percentatges..... 490

Gràfic III-14. Interrupcions voluntàries de l'embaràs a dones residents a les Illes Balears, 1999-2008. Comparació entre les taxes nacionals i les de les Illes Balears. Taxes per 1.000 dones de 15 a 44 anys..... 492

Gràfic III-15. Taxes ajustades de mortalitat a les Illes Balears 1994-2008..... 499

Gràfic III-16. Evolució de les taxes ajustades de mortalitat a les Illes Balears 1994-2008 en homes (cinc capítos més freqüents CIE-10)..... 500

Gràfic III-17. Evolució de les taxes ajustades de mortalitat a les Balears 1994-2008 en dones (cinc capítols més freqüents CIE-10)..... 500

Gràfic III-18. Taxes ajustades de mortalitat per càncer de pulmó a les Illes Balears (1994-2008)..... 500

Gràfic III-19. Taxes ajustades de mortalitat per accidents de trànsit a les Illes Balears (1994-2008)..... 501

Gràfic III-20. Evolució de la taxa bruta de mortalitat a causa de les patologies tributàries de rebre atenció pal·liativa per illes i conjunt nacional (2000-2007)..... 502

Gràfic III-21. Evolució de la taxa de mortalitat ajustada a la població estàndard europea a causa de les patologies susceptibles de rebre atenció pal·liativa per illes i conjunt nacional (2000-2007)..... 503

Gràfic III-22. Aproximació al flux de la despesa sanitària de les Illes Balears (2008)..... 506

Gràfic III-23. Evolució del percentatge de població amb assegurança d'assistència sanitària privada (2001-2009) 508

Gràfic III-24. Nombre d'infermers i auxiliars d'infermeria..... 514

Gràfic III-25. Indicadors bàsics hospitalaris..... 517

Gràfic III-26A. Evolució absoluta de les donacions entre el 1998 i el 2009, incloses afèresis i autotransfusions..... 521

Gràfic III-26B. Evolució relativa de les donacions entre el 1998 i el 2009, incloses afèresis i autotransfusions..... 522

Vegeu també l'annex estadístic

Cultura, llengua i organitzacions associatives

Vegeu l'annex estadístic

Habitatge

Vegeu l'annex estadístic

Justícia i arbitratge

Vegeu l'annex estadístic

Serveis socials

Vegeu l'annex estadístic

El sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD)

Vegeu l'annex estadístic

* Els índexs de quadres i gràfics de l'annex estadístic es poden consultar al CD-card i a la web: ces.caib.es